

Razumijevanje i ostvarivanje poslanja kod redovnica u Hrvatskoj danas

Mijatović, Jasna

Doctoral thesis / Disertacija

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:222:056125>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-09**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)
[University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet

Jasna Mijatović

**RAZUMIJEVANJE I OSTVARIVANJE
POSLANJA KOD REDOVNICA
U HRVATSKOJ DANAS**

DOKTORSKI RAD

Mentorica:

Izv. prof. dr. sc. Ana Thea Filipović

Zagreb, 2018.

University of Zagreb
Catholic Faculty of Theology

Jasna Mijatović

**UNDERSTANDING AND FULFILLMENT OF
THE MISSION
OF WOMEN RELIGIOUS
IN CROATIA TODAY**

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

Professor Ana Thea Filipović, PhD

Zagreb, 2018

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AUTORSTVU DOKTORSKOGA RADA

Izjavljujem da je moj doktorski rad „Razumijevanje i ostvarivanje poslanja kod redovnica u Hrvatskoj danas“ izvorni rezultat mojeg rada te da su svi korišteni izvori, kako objavljeni tako i neobjavljeni, primjereno citirani ili parafrazirani te navedeni u popisu literature na kraju rada.

U Zagrebu, _____
(datum i godina)

(vlastoručni potpis)

INFORMACIJE O MENTORICI

Izv. prof. dr. sc. ANA THEA FILIPOVIĆ, DSNG, (1961.). Filozofsko-teološki studij završila je na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu. Bakalaureat iz odgojno-obrazovnih znanosti te licencijati i doktorat u specijalizaciji iz pastoralne mladosti i katehetike postigla je na Fakultetu odgojno-obrazovnih znanosti Salezijanskog papinskoga sveučilišta u Rimu. Od 1994. godine radila je kao znanstvena asistentica u *Salesianumu* – Institutu za religijsku pedagogiju i katehetiku u Zagrebu, predavala je na Teološko-katehetskom institutu Teologije u Splitu - Odsjek u Dubrovniku, a zatim na Visokoj teološko-katehetskoj školi u Zadru. Od 1. listopada 2007. godine zaposlena je na katedri Religijske pedagogije i katehetike na KBF-u Sveučilišta u Zagrebu. Dva mandata bila je predstojnica Katehetskoga instituta KBF-a (2013. – 2017.). Od 1. siječnja 2017. godine pročelnica je Katedre religijske pedagogije i katehetike. 13. srpnja 2017. godine izabrana je u znanstveno zvanje znanstvene savjetnice. Predaje više kolegija iz područja religijske pedagogije i katehetike na diplomskim studijima te poslijediplomskom studiju licencijata i doktorata. U ljetnom semestru ak. godine 2017./2018. bila je gostujuća profesorica na Katedri pastoralne teologije na Teološkom fakultetu Sveučilišta u Luzernu u Švicarskoj.

Redovita je članica Europske akademije znanosti i umjetnosti, Međunarodne akademije praktične teologije, Europskoga foruma za školski vjeronauk, Europskoga društva za katoličku teologiju, Europskoga društva žena u teološkom istraživanju (predsjednica Hrvatske sekcije) i Akademije odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske. Članica je uredničkih vijeća časopisa *Nova prisutnost* i *Katehetski glasnik* te znanstvenih vijeća časopisa *Teologia Praktyczna* i *Österreichisches Religionspädagogisches Forum*. Viša je savjetnica za vjeronauk u srednjim školama pri NKU HBK, članica Vijeća HBK za katehizaciju i novu evangelizaciju te članica Stručne radne skupine za izradu ispitnih materijala za državnu maturu iz Vjeronauka pri Nacionalnom centru za vanjsko vrednovanje obrazovanja. Referentica je na brojnim međunarodnim znanstvenim skupovima i autorica nekoliko desetaka publikacija, objavljenih u zemlji i inozemstvu.

Izbor objavljenih radova

Monografije:

- *Nastavni program za katolički vjeronauk u osnovnoj školi*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb, 1997.

- *Religiöse Erziehung als Hilfe zur Menschwerdung. Eine Untersuchung zur Religionspädagogik Adolf Exelers (1926-1983)*, Dialogverlag, Münster, 2004.
- *U službi zrelosti vjere i rasta osoba. Katehetska i religijskopedagoška promišljanja u suvremenom kontekstu*, Glas Koncila, Zagreb, 2011.
- *Učiti živjeti zajedno. Dimenzije socijalnog učenja u pedagoškoj i teološkoj perspektivi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2017.

Članci u časopisima i zbornicima znanstvenih skupova te poglavlja u knjizi:

- Razvojni pravci i suvremeno pozicioniranje metodike nastave katoličkoga vjeronauka, u: Dragan Milanović, Ante Bežen, Vlatka Domović (ur.), *Metodike u suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu*, Zagreb, Akademija odgojno-obrazovnih znanosti Hrvatske, 2013., 94-113.
- Kako vjeronauk govori o patnji i nadi? Analiza udžbenika za katolički vjeronauk s posebnim osvrtom na rodne implikacije, u: *Crkva u svijetu*, 48 (2013.) 4, 435-468.
- Adolf Exeler (1926-1983), u: Henri Derroitte (ur.), *Les grandes signatures de la catéchèse du XXe siècle à nos jours*. Tome 2, Lumen Vitae, Bruxelles, 2014., 357-367.
- Uključenost i isključenost Crkve te uključenost i isključenost u Crkvi s obzirom na Katoličku crkvu u Hrvatskoj od 1990. godine do danas, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 3, 641-671.
- Svećenik i kateheza. Percepcija važnosti i ostvarivanje katehetske službe svećenika Hercegovačke franjevačke provincije Uznesenja Blažene Djevice Marije, u: Mario Cifrak, Dario Tokić (ur.), *Da istina evanđelja ostane kod vas (Gal 2,5)*. Zbornik u čast prof. dr. sc. Ivana Dugandžića, OFM, povodom 70. godine života, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2014., 631-658.
- Koncilski iskorak Katoličke crkve u svijet društvene komunikacije. O pedesetoj obljetnici završetka Drugoga vatikanskog koncila, u: *Nova prisutnost*, 13 (2015.) 2, 197-211.
- Odnos vjeroučiteljica i vjeroučitelja u Hrvatskoj prema razlikama u razredu i nastavi, u: *Crkva u svijetu*, 51 (2016.) 1, 7-34.
- Reflections on Theories of (Catholic) Education from the Perspective of Practical Theology, u: Claire E. Wolfeich, Annemie Dillen (ur.) *Catholic Approaches in Practical Theology. International and Interdisciplinary Perspectives*, Leuven, Peeters Publishers, 2016., 185-206.
- Katholische Kirche und Jugend in Kroatien, u: *Religion & Gesellschaft in Ost und West*, 45 (2017.) 1, 9-11.
- The Characteristics of Religious Education Teachers and Respecting Diversity in Religious Education in Croatia, u: *Religious Education*, 112 (2017.) 4, 366-380.
- Religious Education Teachers and Social Challenges in East-European Contexts – A Croatian perspective, u: Markus Krienke, Elmar Kuhn (ur.), *Two Indispensable Topoi of Interreligious Dialogue. New "Languages" far beyond the Dead Ends of Dialogue*, Editio Academiae 2, Verlag Tene Quod Bene, Vienna, 2017., 153-164.
- Vjeronauk i promicanje duhovnog razvoja učenika u ozračju novog interesa za duhovnost, u: *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 11 (2017.) 1 (u postupku objavljivanja).

ZAHVALE

Osobna biografija i znanstveno istraživanje često se isprepleću. Činjenica da kao pripadnica redovničke zajednice i sama živim redovničku posvetu po evanđeoskim savjetima nukala me na teološko istraživanje o redovništvu kao obliku života unutar Crkve. Nakon što sam diplomski rad *Redovnički poziv u svjetlu euharistije* i licencijatski rad *Apostolat ženskih redovničkih zajednica u povijesno-društvenom kontekstu. Komparativni prikaz djelovanja redovnica u Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama* pisala o posvećenom životu, odlučila sam u doktorskom radu provesti istraživanje o poslanju u posvećenom životu. Iskustvo življenoga poslanja u vlastitoj redovničkoj zajednici željela sam povezati sa specijalizacijom u pastoralnoj teologiji te se pritom fokusirati na ženske redovničke zajednice.

Na završetku ovoga rada želim zahvaliti svima koji su mi pomogli na tom zahtjevnom putu. Ponajprije, velika hvala mentorici, izv. prof. dr. sc. Ani s. Thei Filipović, koja me s puno strpljivosti i ljubaznosti svojim pitanjima i savjetima kompetentno usmjeravala kako bih došla do veće jasnoće glede odabira teme, strukture rada i pogleda na pojedina pitanja. Zahvalna sam prof. dr. sc. Josipu Burušiću i Maji Ribar, dipl. psihologinji, za velikodušnu i stručnu pomoć oko provedbe istraživanja. Nadalje, zahvaljujem svojoj redovničkoj zajednici koja mi je, osiguravši vrijeme i sredstva, omogućila da se posvetim znanstvenomu istraživanju i pisanju ovoga rada. Smatram posebnom milošću što je ovaj rad dovršen u godini kada moja redovnička zajednica slavi jubilejsku, 150. obljetnicu dolaska Milosrdnih sestara svetoga Križa u Đakovo. Hvala mojoj obitelji koja mi je od samoga početka pisanja pa do završetka pružala podršku i pomagala u pribavljanju potrebne literature na engleskom jeziku. Na osobit sam način zahvalna svim redovničkim zajednicama koje su se uključile u istraživanje. Zahvaljujem vrhovnim i provincijalnim poglavaricama tih zajednica, ali i svakoj pojedinoj sestri koja je nesebično uložila vrijeme i trud u ispunjavanje anketnoga upitnika. Srdačna hvala svim osobama koje mi, zbog brojnosti, nije moguće nabrojati poimence, a koje su na razne načine pridonijele ostvarenju ovoga rada: molitvom, savjetom, lekturom, prijevodom, potporom.

Znakovitost da je istraživanje provedeno baš u razdoblju od 13. svibnja do 13. listopada 2017. godine, kada se Crkva spominjala 100. obljetnice ukazanja Fatimske Gospe, nuka me na zahvalu za Marijin zagovor. Iznad svega, zahvalna sam Bogu koji mi je davao dostatnu mudrost i snagu za svaki novi redak, za svaku novu stranicu. Sve neka bude na Njegovu veću slavu, a osobama posvećenoga života, među koje i sama pripadam, na radikalnije življenje redovničke posvete i poslanja.

SAŽETAK

Disertacija se sastoji od teorijskoga i empirijskoga dijela. U teorijskom dijelu, dinamizam poslanja posvećenoga života propituje se u svjetlu suvremene teološke, trinitarno-ekleziološke paradigme razumijevanja poslanja. Temeljna polazišna točka u potrazi za odgovorom na pitanje što poslanje redovničkoga života jest u sebi, odnosno što sve čini njegov opseg, jest crkveni nauk, ali i daljnji razvoj naputaka Crkvenoga učiteljstva u aktualnoj teološkoj literaturi i literaturi o zajednicama posvećenoga života. Sukladno tomu, teorijski okvir istraživanja iznosi temeljne smjernice poimanja poslanja u koncilskim i pokoncilskim dokumentima službene Crkve, u pravilima i konstitucijama redovničkih zajednica te u teološkoj misli suvremenih autora.

Na temelju navedene literature, poslanje posvećenoga života promatra se u domeni *esencijalnosti*, a ne isključivo u domeni *funkcionalnosti*. Ukoliko se poslanje promatra kao ključ za razumijevanje posvećenoga života u njegovoj cjelovitosti, moguće je govoriti o četiri dimenzije poslanja: molitvenoj, svjedočkoj, pashalnoj i djelatnoj. Višedimenzionalni pristup poslanju bolje osvjetljava dijalektički odnos molitve i rada u redovničkom životu, a ujedno afirmira ideju u kojoj se poslanje promatra kao *način življenja zajednica posvećenoga života*.

Empirijsko istraživanje provedeno je u dvije etape. Cilj prve etape bio je prikupiti sociodemografska obilježja dvadeset i četiriju ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj, a u drugoj etapi upitnikom su se ispitali stavovi redovnica o poslanju ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj, poslanju vlastite družbe te o osobnom poslanju.

U tom smislu u istraživanju se identificira paradigma prema kojoj pripadnice ženskih redovničkih zajednica shvaćaju poslanje, analizira se vrijednosni sustav redovnica s obzirom na dijalektički odnos među dimenzijama poslanja, provjerava se povezanost individualnih sociodemografskih karakteristika ispitanica s poimanjem poslanja, opisuju se razlike između razumijevanja i ostvarivanja poslanja u ženskim redovničkim zajednicama, otkriva se koliko sociodemografska obilježja redovničkih zajednica utječu na ostvarivanje poslanja, ispituju se pretpostavke redovnica glede djelovanja redovničkih zajednica u budućnosti i utvrđuje u kojoj mjeri redovnice u Hrvatskoj pokazuju otvorenost za suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja svoje zajednice.

Ključne riječi: redovnice u Hrvatskoj, ženske redovničke zajednice, posvećeni život, poslanje, dimenzije poslanja, življenje i ostvarivanje poslanja

STRUCTURED SUMMARY

Religious life emerged as an expression of the creative power of the Spirit of God in times of crises and turning points in the Church. Due to the passage of time, distance from the initial fervour, Gospel radicalism, and insistence on inappropriate structures, consecrated life is, however, always in danger to lose its original strength and role within the Church and in its relationship towards society and the world. Documents of the Church Magisterium show that the renewal of the Church is often perceived as being in close correlation with the renewal of religious life. As the current bearer of the supreme power in the Church, Pope Francis decided to proclaim the church year, lasting from November 30, 2014 until February 2, 2016, as the “Year of Consecrated Life”. In the *Apostolic Letter* promulgated on the occasion of its opening, he expressed his expectation for all forms of consecrated life to reflect on what God, the Church, and the world expects from them and how they are responding to new current issues (cf. no. 5).

The topic of religious life is, therefore, current and important in the Church and its theology. At the same time, one has an impression that this age is not the *golden age* of religious life. This is particularly true for women religious communities of apostolic direction. Many indicators such as old age, insignificant intake of new members, disorientation in regards to new interpretation of their charism and priority areas of activity, insufficiently clear identity in the Church and in society, all point to the need for a deeper engagement with the fundamental issue of purposefulness and goals of such consecrated apostolic life in women religious communities. Transformations that are affecting religious life on the global scale are also affecting religious communities in Croatia. Although the circumstances in Croatia are specific, due to the transitional processes that are taking place in the society, the confusion within religious communities is merely a part of global metamorphoses of consecrated life in the world today.

The primary focus of this study is the mission of religious life and this allowed the study to touch upon all the issues mentioned above. Seen as the founding element of religious life, the mission of religious life is not simply a component of religious life, something that could be torn out of its integral whole and studied separately. Similarly, the mission of religious life cannot be taken out of its social ambient; social-cultural determinants and characteristics of the context exert a tremendous influence on religious life and activity.

The dimension of time is also very important. Religious communities need to be engaged permanently in rediscovery of signs of the times and reflection on how to live their own charism in current social and ecclesial circumstances. Each time has its own signs, that is,

needs. It is expected of religious communities to possess a sufficient amount of Gospel shrewdness in discerning those signs and sufficient courage and skill in responding to them. The study focuses primarily on the period of democratic changes in Croatia, but its results need to be interpreted while having in mind the dimensions of the past, present, and future. Namely, the current state of understanding and realising the mission of religious life among female religious communities of apostolic direction in regard to its place and role in the Church and in society, can be integrally understood only in relation to previous historical periods. The history of religious communities testifies in favour of an exceptional ability of these communities to adapt to various historical changes. Furthermore, the current state of women religious communities will certainly have repercussions on the future of these communities.

The study consists of two parts: theoretical and empirical.

I. THE THEORETICAL PART

The theoretical part presents contemporary theological, Trinitarian-ecclesiological foundation of the mission of religious life and then proceeds with a study of how the mission has been understood in conciliar and post-conciliar documents of the Church Magisterium and rules and constitutions of women religious communities whose administrative offices are located in Croatia.

1. The Trinitarian-Ecclesiological Foundation of the Mission of Consecrated Life

The first chapter studies the dynamics of the mission of consecrated life in the perspective of contemporary theological, Trinitarian-ecclesiological paradigm of understanding the mission. The name of this paradigm itself shows that it consists of two foundational points: *missio Dei* and *missio ecclesiae* that emerge from fundamental directives of conceptualising the mission in conciliar and post-conciliar documents of the official Church and in current theological thought of contemporary authors.

After the reflection on the mission of the Holy Trinity and the mission of religious life in the light of that mystery, the chapter proceeds with a reflection on the mission of the Church and defines the identity of consecrated life within the frame of the Church; that is, it reflects on the place of consecrated life in the Church and its role in relation to other members of the People

of God. Ecclesiality is co-natural constituent of consecrated communities and there are multiple ways in which consecrated persons participate in the mission of the Church.

2. The Mission of Religious Life in Documents of the Church Magisterium and Religious Communities

The Trinitarian-ecclesiological approach to the mission of consecrated life allows one to observe the mission in the domain of being, that is, the domain of *essentiality*, and not exclusively in the domain of *functionality*. In that sense, documents of the Church Magisterium and rules and constitutions of religious communities reveal that the mission encompasses everything that consecrated life is in its totality. The mission is a *way of life* of consecrated communities. Hence, one can enumerate four dimensions of the mission: dimension of prayer, dimension of witness, paschal dimension, and dimension of work. The study considers each of these dimensions and their key points on the basis of contents of above mentioned documents of the Church Magisterium and religious communities.

In relation to the dimension of prayer, the study points out the primacy of prayer, reflects on the dialectical relation between prayer and work, and analyses characteristics of so-called apostolic spirituality. The dimension of witness springs already from the religious consecration and encompasses absolutely every element of religious way of life, while it manifests itself especially in living of vows and in the life of the community. The dimension of witness is in the service of eschatological signification of consecrated life. The paschal dimension is, similarly to the dimension of witness, interwoven into each part of religious life; from the religious consecration through ascetic exercises and sacrifices demanded by living a life in a community, all the way to suffering that is closely related to fruitful work. In the context of their discourse on the dimension of work, documents call, firstly, to faithfulness to the spirit of the founder, discernment of the signs of the times, and reflection on work. This is followed in the documents by concrete guidelines for the formation for active service and a discourse on the dialectical relation between *being* and *doing*.

The idea on the multidimensionality of the mission is able to emphasise better dialectical relations between these various dimensions of the mission, especially between the dimensions of prayer and work and dimensions of witness and work.

II. THE EMPIRICAL PART

In the area of theology of consecrated life a very limited amount of empirical research has been carried out so far, especially in the Croatian language. When it comes to religious communities, the need of empirical research is beyond doubt, especially when one takes into account that religious communities emerge, exist, and are active in a specific social context.

The purpose of the empirical part of the dissertation is to show, analyse, and interpret results of a quantitative study of the mission. The study has been conducted by using the method of questionnaire in 24 women religious communities whose administrative offices are located in Croatia. The empirical part consists of three chapters.

1. The Starting Points of Research on the Mission of Women Religious Communities whose Administrative Offices are Located in Croatia

The first chapter sketches the starting points of research and this includes the description of the historical-social and scientific-research context, defining of goals and hypotheses of research, and the description of method used in carrying out research.

The historical-social context reveals that most women religious communities arrived to the geographic area of today's Croatia in the second half of the 19th century or the beginning of the 20th century. Only few of them emerged in Croatia, while others came from Western European countries. The scientific-research context provides an insight into a few existing similar studies in Croatia and on the international scale.

The general goal of research is to analyse the current understanding and realisation of the mission of members of women religious communities whose administrative offices are located in Croatia and to create a base of social-demographic data on religious communities (number of members, their age, level of education, employment, etc.). Hypotheses, which will be tested through research, are the following:

H1: Members of women religious communities whose administrative offices are located in Croatia understand their mission in a multidimensional way.

H2: In the dialectical relation between two dimensions of mission, dimensions of prayer and work, members of women religious communities understand prayer as having a higher value.

H3: Social-demographical characteristics of women religious do not have a significant influence of the understanding of their mission.

H4: In women religious communities there are differences between understanding and realising the mission.

H5: Social-demographical characteristics of religious communities do influence the realisation of the mission.

H6: Concerning the dimension of work, women religious in Croatia tend towards narrowing of the scope of their work and shifting emphasis on social and spiritual-pastoral forms of work of communities.

H7: Women religious in Croatia are open for cooperation with other ecclesial and social subjects in realisation of the mission of their communities.

The third subsection describes the method of research (participants, instruments, procedure, and planned methods of analysing data). As mentioned earlier, participants come from 24 women religious communities whose administrative offices are located in Croatia. The sample includes members of such communities of different age, level of education, work status, and engagement in various kinds of work. Instruments used in this research are two questionnaires. The purpose of the first questionnaire is to gather data on social-demographic characteristics of religious communities. The second questionnaire was used to get an insight into attitudes of women religious on the mission of consecrated life. Concerning the process of research, it consisted of two phases and its conduction has been adapted to possibilities of each religious community. For the analysis of gathered data *IBM Statistical Package for the Social Sciences* (SPSS) programme has been used.

2. Results of Research: An Analysis and Interpretation

The second chapter of the empirical part presents results of research and their analysis and interpretation in the perspective of the Trinitarian-ecclesiological foundation of the mission and hypothetical framework of research.

The first part of the analytical-interpretative procedure is focused on social-demographical characteristics of religious communities in Croatia, of population and of the sample. Statistical data for each individual community that has been included in research and that have been gathered with assistance of sisters superiors of these communities, are not very encouraging. These numbers reveal: a small number of persons that are currently undergoing

formation, high age of members, closing down of local communities, narrowing of area of work, retreat from job positions, etc. The average age in religious communities included in research is between 60 and 70. Taking into account trends in statistical data on the number of members of women religious communities through the period of ten years reveals that the total number of members has diminished by 14,0%. All indicators that have been taken into account do not predict flourishing of religious life in the near future.

However, these indicators have to be interpreted within the wider social context. External factors of the small influx of new members can be related to the small natural population surplus within society, higher life standard, changed status of women within society, bigger possibilities of education and employment, etc. The high age of women religious is related to the fact that people live longer in general. Furthermore, the high age is also affected by the fact that the average age of entering into a community has been increasing, which is also related to the increasing average age of entering into a marriage. Social-demographic characteristics of women religious communities in the Republic of Croatia need to be interpreted within the context of the total population of Croatia, which is also aging. Furthermore, when one compares social-demographic characteristics of women religious communities in the Republic of Croatia with women religious communities in some other European countries, in which the majority of communities did not have a young candidate joining a community for decades, then one can reach the conclusion that religious communities in Croatia are still showing significant signs of vitality.

The second part of analysis focuses on questions and replies of participants that reflect their understanding of the mission. Obtained results of research confirm the correctness of hypothesis that predicted that members of women religious communities whose administrative offices are located in Croatia understand their mission in the multidimensional way. The multidimensional way of understanding the mission, substantiated in conciliar and post-conciliar documents of the Church Magisterium, the Congregation for Institutes of Consecrated Life and Societies of Apostolic Life, and in rules and constitutions of religious communities, is also present in the current understanding of the mission among women religious. All four dimensions, prayer, witness, paschal dimension, and work have been recognised as forms of the mission of consecrated life. This also reveals that for members of women religious communities whose administrative offices are located in Croatia the mission is an aspect of being, i.e. it encompasses their whole existence and not just their work.

The analysis of the value system of women religious in terms of the dialectical relation between dimensions of the mission, leads to the conclusion that women religious, as predicted

by one of the above mentioned hypotheses, value the dimension of prayer of their religious life more than the dimension of work. Furthermore, they also value the dimension of witness and paschal dimension more than the dimension of work. The issue of the relation of women religious towards their mission is a small part of a much larger context. On the one hand, the pressure of society for efficiency is getting stronger and this necessarily has an effect within religious communities where it manifests in exaggerated activism and subtle careerism, followed by pronounced individualism. On the other hand, it seems that the society has still not overcome the characteristic attitude from the time of socialism, based on the idea of minimal engagement for maximal profit, which is not entirely absent from women religious communities either. In the future, one ought to be aware of both of these tendencies of overemphasising and underemphasising work, in order to avoid both of these extremes and to nurture a healthy attitude towards work activities and efforts that work demands.

Results obtained through the statistical analysis of data lead to the conclusion that women religious communities are fairly monolithic in regard to how they understand their mission. Regardless of social-demographic determinants of questionnaire participants (age, place of origin, level of education, job position, temporary/final vow, affiliation with a community whose administrative office is located in/outside of Croatia), they gave similar answers to the question concerning the understanding of the mission of religious life. Calculation of correlations or differences among groups showed that results were not statistically significant or that the correlation/difference was weak/small.

In the third part the analytical procedure is directed to the realisation of the mission. It has been determined that social-demographical characteristics of religious communities (number of members, average age, and professional competence) largely affect the realisation of the mission in all its dimensions. Among other things, these determinants are one of the most important factors causing the shift in emphasis from one dimension to another. Concerning the dimension of work, women religious in Croatia expect narrowing of their area of work and shifting of emphasis to social and spiritual-pastoral forms of activity of communities. In the questionnaire participants had a number of chances to express their opinion on the dimension of work of the society to which they belong, as it concerns their presence and their future. In replies to these questions, two kinds of activities were mentioned the most and these are the same ones predicted by the sixth hypothesis: social and spiritual-pastoral. The importance of this hypothesis in the future perspective is manifested primarily in the warning not to separate social activity from spiritual-pastoral and vice versa. Their mutual relationship and interpenetration is extremely important when it comes to women religious communities of

apostolic direction. Spirituality without charity work is like empty words without works, theory without testimony.

The seventh hypothesis considered the issue of openness for cooperation of women religious in Croatia with other ecclesial and social subjects in the realisation of the mission of the religious community to which they belong. The hypothesis has been tested also through the questionnaire that gathered statistical data on communities as well as through the questionnaire that inquired into their attitudes. On the basis of the following data on – affiliated membership, employed lay people in their convents/institutions, founding of or cooperation with civil associations or institutes, cooperation with other women religious communities, number of women religious who are active in parishes and other kinds of institutions, attitudes on cooperation preferences regarding various persons/groups, whether and how the work of women religious is valued by other ecclesial and social subjects, and the importance of the opinion of these subjects when it comes to the realisation of the mission of women religious communities – one can conclude that women religious in Croatia show a high degree of openness for cooperation with other ecclesial and social subjects in the realisation of the mission of the religious community to which they belong.

The last subsection offers conclusions on the basis of the comparison of results on the understanding and realisation of the mission. It is pointed out that there is a difference between understanding and realising the mission and that these can be noticed on the individual level of every women religious, as well as on the level of whole religious communities. On the individual level, there is a noticeable difference between stating that dimensions of the mission are important and an evaluation of the extent of their realisation in one's own life. Hence, a certain dimension can be highly valued in theory, but practice reveals an entirely different image. Concerning the dimension of work, differences are also noticeable if one compares what an individual member of women religious communities does with what she thinks she is able to do or more inclined to do.

In order to notice differences between understanding and realising the mission on the level of a religious community, it is sufficient to compare replies of women religious on signs of the times, on starting new activities, and on what kind of activities and to which groups should their religious communities focus, etc., with the actual state of the community, i.e., with activities that the community is actually engaged in. It is also interesting to compare these replies of participants with prognostic attitudes of sisters superiors. Participants have overwhelmingly pointed out the need for spiritual-pastoral and social-charity work, while numeric data shows that religious communities invest most energy into educational activities.

The discrepancy between the understanding and realisation of the mission is clearly there and should not be disregarded. On the contrary, it ought to be even more closely analysed in the future in order to find out where this discrepancy leads to, what are its consequences, and to draw out right conclusions for future endeavours.

3. Conclusions and Significance of Research for the Future

The topic of the third chapter are conclusions and significance of this study for the future. The scientific contribution of a study is determined in relation to its theoretical framework and its hypotheses. In the Croatian speaking region literature on theology of consecrated life is very scarce. Very little has been written on the mission of religious life and almost no research has been done empirically. Hence, any contribution in this area is more than welcome. On the theoretical level, the scientific contribution of this study on the mission of consecrated life is manifested through the presentation of the theological and Trinitarian-ecclesiological view of the mission of consecrated life as an aspect of being and the multidimensional understanding of the mission, based on results of a comprehensive analysis of conciliar and post-conciliar documents on consecrated life and documents of religious communities. The important characteristic of this part is its interdisciplinarity in terms of both, theological disciplines and other scientific disciplines that have been consulted.

In the empirical part the contribution of the first comprehensive quantitative empirical research conducted among women religious in Croatia consists of a study of opinions and attitudes of women religious on the understanding and living of the mission and their relation towards multidimensional approach to the mission in the light of aforementioned conciliar and post-conciliar documents. Results of this research, as a fruit of the first systematic overview of the phenomenon of religious mission, provide not only a better insight into the current state of women religious communities in Croatia, but they also have repercussions for the future. Namely, this systematic study of social-demographic characteristics of women religious communities in Croatia and the survey conducted among women religious on their understanding and living of the mission, is helpful for carrying out a realistic analysis of self-understanding and needs of communities, on the one hand, and possible expectations and needs of the contemporary society, on the other.

Possible limitations of this study are its partiality, since the researcher belongs to the studied population, and the researcher's lack of competence for conducting social research,

since the researcher is a theologian, not a sociologist or psychologist. The researcher tried to overcome these limitations by asking for assistance and advice from experts.

Other similar studies conducted earlier in the Republic of Croatia or abroad, especially those conducted in the USA, have provided the researcher with an idea how to compose the questionnaires. Although the study could have been extended in order to include a comparison with these other studies that preceded it, the author decided against it for a number of reasons. Namely, the study is a pioneering attempt to treat this topic in the area of the Republic of Croatia and, therefore, valuable in itself. Furthermore, a comparison with other studies would have extended an already complex topic by adding yet another analysis that would demand familiarisation with the socio-ecclesial and cultural context of the country in which these other studies have been conducted. However, such a comparison certainly constitutes one of many possible trajectories of future research.

Keywords: women religious in Croatia, women religious communities, consecrated life, mission, dimensions of mission, understanding and realising the mission.

SADRŽAJ

INFORMACIJE O MENTORICI	IV
ZAHVALE	VI
SAŽETAK	VII
STRUCTURED SUMMARY	VIII
SADRŽAJ	XVIII
UVOD	1
I. TEORIJSKI DIO	5
1. TRINITARNO-EKLEZIOLOŠKO UTEMELJENJE POSLANJA POSVEĆENOGA ŽIVOTA	5
1.1. Trinitarni vidik	5
1.1.1. <i>Missio Dei</i>	6
1.1.2. Poslanje zajednicâ posvećenoga života u svjetlu <i>missio Dei</i>	14
1.2. Ekleziološki vidik	24
1.2.1. <i>Missio ecclesiae</i>	24
1.2.2. Mjesto i uloga redovničkih zajednicâ u okviru <i>missio ecclesiae</i>	29
2. REDOVNIČKO POSLANJE U DOKUMENTIMA CRKVENOGA UČITELJSTVA I REDOVNIČKIH ZAJEDNICA	42
2.1. Molitvena dimenzija	42
2.1.1. Dokumenti Crkvenoga učiteljstva	43
2.1.2. Pravila i konstitucije redovničkih zajednica	5
0	
2.2. Svjedočka dimenzija	53
2.2.1. Dokumenti Crkvenoga učiteljstva	54
2.2.2. Pravila i konstitucije redovničkih zajednica	63
2.3. Pashalna dimenzija	67
2.3.1. Dokumenti Crkvenoga učiteljstva	67
2.3.2. Pravila i konstitucije redovničkih zajednica	73
2.4. Djelatna dimenzija	77
2.4.1. Dokumenti Crkvenoga učiteljstva	77

2.4.2. Pravila i konstitucije redovničkih zajednica	104
II. EMPIRIJSKI DIO	110
1. POLAZIŠNE TOČKE ZA ISTRAŽIVANJE O POSLANJU ŽENSKIH REDOVNIČKIH ZAJEDNICA SA SJEDIŠTEM U HRVATSKOJ	110
1.1. Kontekst istraživanja	110
1.1.1. Povijesno-društveni kontekst	111
1.1.2. Znanstveno-istraživački kontekst	120
1.2. Cilj i hipoteze istraživanja	123
1.3. Metodologija istraživanja	124
1.3.1. Ispitanici	124
1.3.2. Instrumenti	125
1.3.3. Postupak	126
1.3.4. Statistička obrada podataka	128
2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA: ANALIZA I INTERPRETACIJA	130
2.1. Sociodemografske karakteristike	130
2.1.1. Redovničke zajednice u Hrvatskoj	130
2.1.2. Sociodemografske karakteristike populacije	133
2.1.3. Sociodemografske karakteristike uzorka	159
2.2. Razumijevanje poslanja	163
2.2.1. Razumijevanje pojma 'poslanje'	163
2.2.2. Procjena važnosti dimenzija poslanja	169
2.2.3. Dimenzije poslanja kao vrjednote	174
2.3. Ostvarivanje poslanja	186
2.3.1. Osobno poslanje.....	186
2.3.2. Poslanje Družbe	200
2.3.3. Poslanje svih redovničkih zajednicâ	222
2.4. Suodnos između razumijevanja i ostvarivanja poslanja	233
2.4.1. Osobno poslanje	233
2.4.2. Poslanje Družbe	234
2.4.3. Poslanje svih redovničkih zajednicâ	235
3. ZAKLJUČCI I ZNAČENJE ISTRAŽIVANJA ZA BUDUĆNOST	238
3.1. Znanstveni doprinos istraživanja.....	238
3.2. Moguća ograničenja istraživanja	259

3.3. U kontekstu ostalih istraživanja	260
3.4. Planiranje budućih istraživanja	262
ZAKLJUČAK	264
BIBLIOGRAFIJA	270
POPIS TABLICA I SLIKA	289
KRATICE	296
PRILOZI	298
Prilog 1.: Upitnik za poglavarice redovničkih zajednicâ	298
Prilog 2.: Anketni upitnik za redovnice	319
ŽIVOTOPIS AUTORICE	341

UVOD

Redovnički život nastao je kao izraz stvaralačke snage Božjega Duha u vremenima kriza i prekretnica u Crkvi. Protekom vremena, odmakom od prvotnoga žara i evanđeoske radikalnosti, te ustrajavanjem na neprimjerenim strukturama, redovništvo je, međutim, i samo uvijek u opasnosti da izgubi svoju izvornu snagu i ulogu unutar Crkve te u odnosu prema društvu i svijetu. Iz dokumenata i spisa Crkvenoga učiteljstva razvidno je da se obnova Crkve najčešće promatra u korelaciji s obnovom redovništva. Papa Franjo, kao aktualni nositelj vrhovne vlasti u Crkvi, odlučio je nedavno crkvenu godinu (30. 11. 2014. – 2. 2. 2016.) proglasiti „Godinom posvećenoga života“. U *Apostolskom pismu*, prigodom njezina otvaranja, izrazio je svoje očekivanje da se svi oblici posvećenoga života „propitkuju o onom što Bog i današnji svijet traže, da se ozbiljno preispituju o svojoj prisutnosti u životu Crkve i o načinu na koji odgovaraju na stalna i nova pitanja koja se uzdižu oko nas“¹.

Tema redovništva i redovničkoga života aktualna je, dakle, i važna u Crkvi i njezinoj teologiji. Istodobno, ima se dojam da današnje vrijeme nije *zlatno doba redovništva*. To se osobito odnosi na ženske redovničke zajednice apostolskoga usmjerenja. Mnogi indikatori, kao što su: visoka starosna dob, neznatan priljev novih članica, dezorijentiranost u pogledu nove interpretacije karizme i prioriternih područja djelovanja, nedovoljno jasan identitet - kako u Crkvi, tako i u društvu - sve to nužno nameće potrebu novoga osvjetljavanja svrhovitosti i ciljeva takvoga Bogu posvećenoga apostolskog života u ženskim redovničkim zajednicama. Riječima dokumenta *Istražujte* Kongregacije za ustanove posvećenoga života i apostolskoga života: „Posvećeni život prolazi kroz razdoblje zahtjevnih i novih potreba.“², odnosno: „Posvećeni život prolazi kroz jedan gaz.“³ Preobrazbe, kroz koje prolazi redovništvo na svjetskoj razini, dotiču i redovničke zajednice u Hrvatskoj. Iako su prilike u Hrvatskoj specifične, zbog tranzicijskih tokova u društvu, ipak 'vrludanja' redovničkih zajednica samo su dio globalnih metamorfoza posvećenoga života danas u svijetu.

U fokusu istraživanja primarno stoji redovničko poslanje, što zapravo omogućuje da se sadržaj istraživanja na neki način dotiče svih gorućih pitanja, spomenutih u gornjim redcima. Redovničko poslanje, promatrano kao konstituirajući element redovničkoga života, naime, nije samo jedna od sastavnica redovničkoga života, nije nešto što se može istrgnuti iz njegove

¹ FRANJO, *Apostolsko pismo svetog oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života* (21. XI. 2014.), Zagreb, 2015., br. 5.

² KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte. Posvećenim muškarcima i ženama u hodu za Božjim znakovima*, (8. IX. 2014.), Zagreb, 2015., br. 11.

³ *Isto*.

cjeline i promatrati odvojeno. Isto tako, redovničko poslanje ne može se izdvojiti ni iz društvenoga ambijenta, jer socio-kulturalne odrednice i obilježja konteksta itekako utječu na redovnički život i djelovanje.

Ni vremenska dimenzija nije manje važna. Redovničke zajednice trebaju uvijek iznova otkrivati znakove vremena i promišljati kako vlastitu karizmu živjeti u aktualnim društvenim i crkvenim prilikama. Svako vrijeme ima svoje znakove, odnosno potrebe. Od redovničkih se zajednica očekuje dovoljno evanđeoske pronicavosti u otkrivanju tih znakova te dovoljno hrabrosti i umješnosti u odgovaranju na njih. Istraživanje primarno obuhvaća razdoblje od uspostave demokratskoga društvenog uređenja u Hrvatskoj 1991. godine, ali rezultate istraživanja potrebno je promatrati i interpretirati imajući u vidu i dimenziju prošlosti i budućnosti. Naime, današnje stanje poimanja i ostvarivanja redovničkoga poslanja u redovnica apostolskoga usmjerenja, s obzirom na njegovo mjesto i ulogu u Crkvi i društvu, moguće je cjelovito shvatiti samo u odnosu na prethodna povijesna razdoblja. Prošlost redovničkih zajednica svjedoči o izrazitoj sposobnosti tih zajednica u procesima prilagođavanja različitim povijesnim mijenama. Također, sadašnje stanje ženskih redovničkih zajednica, nesumnjivo, imat će reperkusije na budućnost tih zajednica.

Rad se sastoji iz dva dijela: teorijskoga i empirijskoga. Teorijski dio istraživanja obuhvaća dva poglavlja: trinitarno-ekleziološko utemeljenje poslanja posvećenoga života i redovničko poslanje u dokumentima Crkvenoga učiteljstva i redovničkih zajednica. U prvom se poglavlju dinamika poslanja posvećenoga života promatra u perspektivi suvremene teološke, trinitarno-ekleziološke paradigme razumijevanja poslanja. Već iz samoga naziva paradigme moguće je zaključiti da se sastoji od dviju uporišnih točaka: *missio Dei* i *missio ecclesiae*, koje proizlaze iz temeljnih smjernica poimanja poslanja u koncilskim i pokoncilskim dokumentima službene Crkve te u aktualnoj teološkoj misli suvremenih autora.

Trinitarno-ekleziološki pristup poslanju posvećenoga života omogućuje promatranje poslanja u domeni bitka, odnosno domeni *esencijalnosti*, a ne isključivo u domeni *funkcionalnosti*. U tom smislu poslanje obuhvaća sve što posvećeni život jest u svojoj cjelovitosti. Poslanje je *način življenja* zajednica posvećenoga života. Tako je moguće govoriti o četirima dimenzijama poslanja: molitvenoj, svjedočkoj, pashalnoj i djelatnoj. Ideja o višedimenzionalnosti poslanja bolje osvjetljava dijalektičke odnose među navedenim različitim dimenzijama poslanja, osobito između molitvene i djelatne, te svjedočke i djelatne.

Drugi je dio rada empirijski. U području teologije posvećenoga života vrlo su rijetka empirijska istraživanja, osobito na hrvatskom jeziku. Kada su u pitanju redovničke zajednice, neupitna je i potreba empirijskoga istraživanja, uzme li se u obzir da redovničke zajednice

nastaju, egzistiraju i djeluju u određenom društvenom kontekstu. Zbog toga je temeljna nakana ovoga rada bila provesti empirijsko istraživanje na terenu.

Svrha je empirijskoga dijela disertacije prikazati, analizirati i interpretirati rezultate kvantitativnoga istraživanja o poslanju. Istraživanje je provedeno metodom ankete u 24 ženske redovničke zajednice s provincijalnim/vrhovnim sjedištem u Hrvatskoj. Empirijski dio rada obuhvaća tri poglavlja. Prvo poglavlje ocrtava polazišne točke za istraživanje, što podrazumijeva opis povijesno-društvenoga i znanstveno-istraživačkoga konteksta, definiranje cilja i hipoteza istraživanja te opis metodologije korištene u provedbi istraživanja.

Povijesno-društveni kontekst otkriva da je većina ženskih redovničkih zajednica na geografsko područje današnje Hrvatske došla u drugoj polovici devetnaestoga i početkom dvadesetoga stoljeća. Samo ih je nekoliko izvorno nastalih na području Hrvatske, dok su ostale došle iz zapadnoeuropskih zemalja. Znanstveno-istraživački kontekst daje uvid u postojeća malobrojna tematski srodna istraživanja na području Hrvatske, ali i na međunarodnoj razini.

Zadani opći cilj istraživanja jest propitivanje aktualnoga poimanja i ostvarivanja poslanja u članica ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj te stvaranje baze podataka o sociodemografskim obilježjima redovničkih zajednica uključenih u istraživanje. Hipotetski okvir istraživanja sastoji se od sedam hipoteza, od kojih se tri odnose na razumijevanje poslanja, tri se tiču njegova ostvarivanja, a jedna od hipoteza stavlja u relaciju razumijevanje i ostvarivanje poslanja. Prva hipoteza polazi od pretpostavke da članice ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj redovničko poslanje shvaćaju višedimenzionalno. Druga hipoteza progovara o dijalektičkom odnosu dimenzija poslanja. Trećom se hipotezom pretpostavlja da se redovničke zajednice u razumijevanju poslanja pokazuju kao prilično monolitne, pri čemu sociodemografske karakteristike članica nemaju značajan utjecaj na razumijevanje poslanja. Četvrta hipoteza iznosi stav da u ženskim redovničkim zajednicama postoje razlike između razumijevanja i ostvarivanja poslanja, a peta je uobličena u tvrdnju da sociodemografska obilježja redovničkih zajednica utječu na ostvarivanje poslanja. Dok je šesta hipoteza fokusirana na djelatnu dimenziju poslanja u budućnosti, sedma sažima pretpostavku da su redovnice u Hrvatskoj otvorene za suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja svoje zajednice.

U trećem podnaslovu donosi se opis metodologije istraživanja (ispitanici, instrumenti, postupak, planirane metode analize podataka). Istraživana populacija jesu, kako je već spomenuto, 24 ženske redovničke zajednice s provincijalnim/vrhovnim sjedištem u Hrvatskoj. U uzorku su članice takvih zajednica različite dobi, obrazovanja, radnoga statusa i obavljaju različite vrste poslova. Instrumenti, uz pomoć kojih se istraživanje provodi, jesu dva anketna

upitnika. Svrha je prvoga upitnika prikupljanje podataka o sociodemografskim obilježjima redovničkih zajednica. Drugi je upitnik namijenjen ispitivanju stavova redovnica o poslanju posvećenoga života. Glede postupka istraživanja, on se sastojao od dviju etapa, a provedba je prilagođena mogućnostima pojedine redovničke zajednice. Za obradu prikupljenih podataka koristio se *IBM Statistical Package for the Social Sciences* (SPSS) program.

Drugo poglavlje empirijskoga dijela donosi rezultate istraživanja te njihovu analizu i interpretaciju kroz prizmu trinitarno-ekleziološkoga utemeljenja poslanja i hipotetskoga okvira istraživanja. Prvi dio analitičko-interpretacijskoga postupka fokusiran je na sociodemografska obilježja redovničkih zajednica u Hrvatskoj, populacije i uzorka. U drugom dijelu analize izdvojena su pitanja i odgovori ispitanica u kojima se zrcali razumijevanje poslanja, dok se u trećem dijelu analitički postupak usmjerava na ostvarivanje poslanja. U posljednjem podnaslovu izvlače se zaključci na temelju komparacije rezultata o razumijevanju i ostvarivanju poslanja.

Tematika, kojom se bavi treće poglavlje, zaključci su i značenje istraživanja za budućnost. Znanstveni doprinos istraživanja ispituje se u odnosu na postavljeni teorijski i hipotetski okvir, zatim se imenuju moguća ograničenja istraživanja, istraživanje se smješta u kontekst ostalih srodnih istraživanja unutar Hrvatske i izvan nje, da bi se naposljetku dale naznake za planiranje mogućih budućih istraživanja.

I. TEORIJSKI DIO

U teorijskom dijelu iznijet će se suvremeno teološko, trinitarno-ekleziološko utemeljenje redovničkoga poslanja, a zatim istražiti njegovo razumijevanje u koncilskim i pokoncilskim dokumentima Crkvenoga učiteljstva te pravilima i konstitucijama ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Republici Hrvatskoj.

1. TRINITARNO-EKLEZIOLOŠKO UTEMELJENJE POSLANJA POSVEĆENOGA ŽIVOTA

Kompleksna stvarnost redovničkoga života pruža mogućnost mnogostrukih pristupa u promišljanju o tom crkveno-društvenom fenomenu. U spletu dimenzija svojstvenih redovničkomu načinu življenja, poslanje je zasigurno jedan od njegovih konstitutivnih elemenata, osobito kada je riječ o aktivnim redovničkim zajednicama, a upravo su takve zajednice u fokusu propitivanja ovoga rada. Valjalo bi stoga najprije vidjeti što poslanje redovničkoga života jest u sebi, odnosno što sve čini njegov opseg.

Dinamizam poslanja razvija se i razumijeva na trinitarno-ekleziološkom tragu, a temeljna polazišna točka u potrazi za odgovorima na ta pitanja jest crkveni nauk, ali i daljnji razvoj naputaka Crkvenoga učiteljstva u aktualnoj teološkoj literaturi o redovništvu. Sukladno tomu, u ovome se poglavlju iznose temeljne smjernice poimanja apostolata u pokoncilskim dokumentima službene Crkve, u pravilima i konstitucijama redovničkih zajednica te u teološkoj misli suvremenih autora.

1.1. Trinitarni vidik

Trinitarni vidik temeljno je polazište svakog suvremenog teološkoga promišljanja o poslanju, pa tako i o redovničkom poslanju. U ovom se poglavlju stoga najprije sintetički iznose osnovne postavke o otajstvu Presvetoga Trojstva u svjetlu poslanja, a zatim se redovničko poslanje promatra u okviru te tajne.

1.1.1. *Missio Dei*

U potrazi za suvremenim teološkim utemeljenjem poslanja posvećenoga života, nužno je posegnuti za znanstvenim dostignućima teologije poslanja u postkoncilskom vremenu, prateći smjernice Drugoga vatikanskog koncila. Najznačajnija koncilaska tvrdnja glede poslanja nalazi se u Dekretu o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes* gdje je razvojni dinamizam poslanja i njegova razumijevanja stavljen u trinitarni okvir: „Crkva hodočasnica po svojoj je naravi 'misionarska' jer potječe iz poslanja Sina i poslanja Duha Svetoga u skladu s naumom Boga Oca. Taj, pak, naum proistječe iz 'vrela ljubavi', odnosno iz sebedarne ljubavi Boga Oca. Budući da je on Počelo bez Počela, iz kojega se Sin rađa i Duh Sveti po Sinu proizlazi.“⁴

Uz naglašeni trinitarni aspekt poslanja, navedena je tvrdnja značajna i po tomu što pojavnost poslanja smješta u okvire govora o bitku, odnosno identitetu, izričito afirmirajući ideju o putujućoj Crkvi koja je „po naravi misionarska“⁵. Zapravo, već sâm trinitarni vidik poslanja implicitno proširuje usko razumijevanje poslanja, u smislu *djelovati*, uključujući govor o poslanju, u smislu *biti*.

Na istom je, trinitarnom, tragu i papa Franjo kada u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium*, u kontekstu govora o evangelizacijskoj zadaći Crkve, piše da je činitelj evangelizacije „narod na putu prema Bogu. Riječ je zasigurno o *otajstvu* koje ima svoje korijene u Presvetom Trojstvu“⁶. U broju 273. iste apostolske pobudnice, Papa razvija misao o poslanju pod vidom bitka: „Moje poslanje, (...) nije dio moga života, privjesak koji mogu skinuti, nije dodatak ili tek jedan od mnogih trenutaka života. Naprotiv, to je nešto što ne mogu iščupati iz svojega bića a da ne uništim samoga sebe. Ja sam *jedna misija* na ovoj zemlji i upravo zbog toga i jesam na ovome svijetu. Moramo uvidjeti da smo duboko označeni, štoviše opečaćeni (...) poslanjem.“⁷ Spomenuta Papina apostolska pobudnica ima „programatsko značenje i važne posljedice“⁸ za poimanje i ostvarivanje poslanja u današnjim eklezijalno-društvenim prilikama. Jasno je da za Papu poslanje nije samo djelovanje. Poslanje je puno više od skupa aktivnosti; ono čini identitet

⁴ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve* (21. XI. 1964.), br. 2, u: *Dokumenti*, Zagreb, ⁷2008. (dalje: AG). Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 3, u: *Dokumenti*, (dalje: LG).

⁵ AG, br. 2.

⁶ FRANJO, *Evangelii gaudium. Apostolska pobudnica o naviještanju Evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, ²2014., br. 111 (dalje: EG).

⁷ *Isto*, br. 273.

⁸ *Isto*, br. 25.

neke osobe. Poslanje je *stanje*, i to „trajno stanje“⁹, kako ljudske osobe, tako i posvećenoga života, i Crkve¹⁰, ali također i Trojedinoga Boga, u smislu slobodne sebedarne Ljubavi.

Misao da je Trojstveni Bog u trajnom stanju poslanja potvrđuje i trinitarna teologija kada, polazeći od pojmova *processio/missio*, gradi nauku o Presvetom Trojstvu. Naime, sukladno nauci o tzv. imanentnom Trojstvu, pojmom *processio* označavaju se vječna izlaženja¹¹ Sina od Oca, i Duha Svetoga od Oca i Sina. Pojam *missio* pak pronalazimo u nauci o tzv. ekonomskom Trojstvu čije je polazište povijesnospasenjsko poslanje Sina i Duha Svetoga u svijet. Prema sv. Tomi Akvinskom, poslanje u sebi uključuje dva bitna elementa¹², a to su porijeklo i cilj. Promišljanje o porijeklu dovodi do uvida o vječnoj ovisnosti Sina od Oca, i Duha od Oca i Sina, a propitivanje cilja poslanja završava zaključkom da je to „prisutnost Sina ili Duha u svijetu i u povijesti“¹³. Postoji, dakle, razlika između vječnih *processiones* i *missio* u vremenu. „Poslanje u vremenu pretpostavlja (...) vječno izlaženje. Ono mu ipak pridodaje novi, povijesni način prisutnosti u stvorenom svijetu.“¹⁴ Ipak, imanentno i ekonomsko Trojstvo ne promatraju se odvojeno, kao da su neke zasebne pojavnosti. Uvijek je to jedan trojstveni Bog koji nam u Sinu i Duhu Svetomu dolazi sasvim blizu, a istodobno ostaje u otajstvenoj nedokučivosti.¹⁵ Prema nekim autorima, poslanje u vremenu može se označiti kao „oponašanje i proširenje, dapače, kao nastavak vječnoga izlaženja“¹⁶. Potrebno je istaknuti da sintagma 'vječno izlaženje' ima dvojako značenje; može se odnositi na *processio ad extra* (*processio transiens*) ili na *processio ad intra* (*processio immanens*). *Processio ad extra* podrazumijeva da onaj koji izlazi istupa iz svojega izvora i izlazi van, dok *processio ad intra* označava da onaj koji izlazi ostaje unutar svojega izvorišta.¹⁷ „Na prvi način izlaze stvorenja iz Boga; na drugi način Sin od Oca, Duh od Oca i Sina.“¹⁸

Vrijedno je zapaziti da unutarbožanska izlaženja zapravo utemeljuju unutarbožanske relacije: aktivno i pasivno rađanje (*generare*) u recipročnom odnosu Oca i Sina te aktivno i

⁹ *Isto*.

¹⁰ Usp. BENEDIKT XVI., Papal Address to Union of Superiors General (USG) and to the Board of Directors of the International Union of Superiors General (UISG), Vatican, (26. XI. 2010.), 2, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=53&Itemid=11 (21. III. 2018.).

¹¹ Usp. Walter KASPER, *Bog Isusa Krista. Tajna trojedinoga Boga*, Đakovo, 2004., 415.; Paulo SUESS, *Missio Dei and the Project of Jesus: The Poor and the 'Other' as Mediators of Kingdom of and Protagonists of the Churches*, 2, u: <https://sedosmission.org/old/eng/suess.htm> (5. IV. 2018.).

¹² Usp. Toma AKVINSKI, *Summa Theologiae*, Madrid, 1961., pars I, q. 43, a. 1 (dalje: *STh*).

¹³ Walter KASPER, *Bog Isusa Krista*, 415.

¹⁴ *Isto*. Više o tomu: *STh*, pars I, q. 43, a. 2, ad 3.

¹⁵ Usp. Paulo SUESS, *Missio Dei and the Project of Jesus*, 2.

¹⁶ Walter KASPER, *Bog Isusa Krista*, 415. Više o tomu: Matthias Joseph SCHEEBEN, *Die Mysterien des Christentums*, II, Freiburg im Breisgau, 1951., 132.

¹⁷ Usp. *STh*, pars I, q. 27, a. 1.

¹⁸ Walter KASPER, *Bog Isusa Krista*, 416.

pasivno nadisanje (*spirare*) u reciprocitetu odnosa Oca i Sina spram Duha Svetoga.¹⁹ Prema svetom Tomi, relacije u Bogu su subzistentne²⁰ ili, drugim riječima, kategorija relacije u Bogu istovjetna je s Njegovom biti. „Zbog jednostavnosti i savršenosti Njegova bića, u Bogu su bit i relacija realno identični.“²¹ Odnosno, može se konstatirati da „Bog jest odnos“²², a iz te je tvrdnje legitimno zaključiti da *Deus communio est*. Bog jest *zajedništvo* triju božanskih osoba. Drugim riječima, Trojedini Bog jest *zajedništvo* triju božanskih osoba *u poslanju*. Čak, štoviše, *Deus missio est*. „Bog jest Poslanje“²³, u smislu sebedarne Ljubavi²⁴. „Bog je ljubav.“ (1 Iv 4,8.16), a ljubav, kao i poslanje, razumijeva relaciju, izlaženje prema drugomu. „Bog po sebi nije statičan, nije vječno mirovanje, nego žarište ljubavi, trajno i uvijek novo događanje ljubavi.“²⁵ Pritom se ne misli konstatirati da je Bog poslanje samo unutar sebe ili da je zajedništvo zatvoreno u sebe. Budući da je poslanje Sina i Duha Svetoga izraz Božje beskrajne ljubavi, shvaćanje Boga u prizmi poslanja razumijeva se kao „Božje neprestano sebedarje i sebeobjavljivanje u povijesti stvaranja; trinitarna izlaženja ne podrazumijevaju samo pokrete unutar otajstvenoga Boga kao takvoga, nego kretanje Boga kao takvoga u spasenjskoj ljubavi prema svijetu“²⁶.

Dok imanentna izlaženja u Bogu Sveto pismo samo posredno naznačuje, kada u govoru o Bogu rabi imenice koje pretpostavljaju izlaženje: Sin, Riječ, Dah²⁷, kad je riječ o *missio* u vremenu, biblijski su tekstovi puno konkretniji. O Kristu, kao Očevu Poslaniku, osobito često progovara evanđelist Ivan, navodeći Isusove riječi u kojima On sam govori da je od Oca izišao (Iv 16,28) i da je od Oca poslan (Iv 3,17; 5,23; 6,57; 12,49; 17,18). Razlog Kristova poslanja, Ivan nam pobliže otkriva u svojim poslanicama: Bog je „poslao Sina svojega kao pomirnicu za grijeha naše“ (1 Iv 4,10). Također na drugom mjestu, sv. Ivan tumači: „Otac je poslao svojega

¹⁹ Usp. *Isto*, 417.

²⁰ „Persona igitur divina significat relationem ut subsistentem.“ (*STh*, pars I, q. 29, a. 4.) Usp. Franz COURTH, *Bog trojstvene ljubavi*, Zagreb, 1999., 167.

²¹ Walter KASPER, *Bog Isusa Krista*, 419.

²² *Isto*.

²³ Stephen B. BEVANS, *The Mission has a Church: Perspectives of a Roman Catholic Theologian*, u: Kirsteen KIM – Andrew ANDERSON (ur.), *Edinburgh 2010. Mission Today and Tomorrow*, Oxford, 2011., 202.; Stephen B. BEVANS – Roger P. SCHROEDER, *Prophetic Dialogue: Reflections on Christian Mission Today*, Maryknoll, New York, 2011., 10. Usp. José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Mission: The Key to Understand Consecrated Life Today*, 3, u: <https://sgfp.wordpress.com/2016/08/08/mission-the-key-to-understand-consecrated-life-today-5-IV-2018>.)

²⁴ Usp. Stephen B. BEVANS, *The Mission has a Church*, 203.; USG-UISG THEOLOGICAL SEMINAR, *Theology of Cosecrated Life. Identity and Significance of Apostolic Consecrated Life* (Rome, 8.-11. February 2011.). Summary of the Seminar Proceedings and Contents, 4, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=111&Itemid=11 (7. IV. 2018.).

²⁵ Nikola DOGAN, *U potrazi za Bogom. Kršćanin u postmodernom vremenu*, Đakovo, 2003., 334.

²⁶ Stephen B. BEVANS – Roger P. SCHROEDER, *Constants in Context: A Theology of Mission for Today*, New York, 2004., 287.

²⁷ Usp. Franz COURTH, *Bog trojstvene ljubavi*, 166. Više o tomu: *STh*, pars I, q. 27, a. 1.

Sina kao Spasitelja svijeta.“ (1 Iv 4,14) Tema Kristova poslanja nije strana ni Pavlovim poslanicama. „A kada dođe punina vremena, odasla Bog Sina svoga.“ (Gal 4,4)

U definiranju Kristova poslanja novozavjetni spisi ne pribjegavaju uskomu, strogo sistematiziranomu ustroju misli, nego su skloniji poslanju pristupati u prilično širokom smislu („Jelo je moje vršiti volju Onoga koji me posla.“ Iv 4,34). Ključna točka Kristova poslanja jest: navještaj Kraljevstva Božjega u prisposodobama (usp. Mt 13,1-51; Mk 4,26-34; Lk 13, 18-20) i čudesu (Mt 12,28).²⁸ U središtu Kristova poslanja jest lik Oca; On je od Oca poslan i Njegov je 'program' usmjeren na ispunjenje Očeve volje. To ipak ne znači da je iz Kristova poslanja isključen čovjek. Možda bi se antropološka dimenzija Isusove misije mogla najbolje izraziti riječima: „Ja dođoh da život imaju, u izobilju da ga imaju.“ (Iv 10,10)²⁹

Kristovo poslanje nije samo tema svetopisamskih tekstova, nego se vrlo često pojavljuje i u brojnim crkvenim dokumentima. U *Ad gentes* čitamo: „Bog je odlučio ući u ljudsku povijest na nov i konačan način (...), šaljući svojega Sina u našem tijelu. (...) Isus Krist je, naime, poslan na svijet kao pravi posrednik između Boga i ljudi.“³⁰, a u *Lumen gentium*: „Došao je dakle Sin, poslan od Oca, koji nas je prije stvorenja svijeta u Njemu predodredio da nas usvoji kao sinove, jer je htio da u njemu obnovi sve.“³¹

Promatrano iz perspektive trinitarne teologije „poslanje, koje je Sin primio od Oca, nije nešto pridodano izvana, nekakav izvanjski dodatak. Poslanje je toliko intimno prisutno u Isusu da koincidira s Njegovim cijelim bićem.³² To je Njegov cio život (Iv 6,7), Njegova hrana (Iv 4,34), On ne traži ništa drugo (Iv 5,30), On želi što Otac želi (Iv 6,38), Njegove riječi Očeve su riječi (Iv 3,34; 12,49), Njegova djela Očeva su djela (Iv 9,4) do te mjere da može reći: 'Tko je vidio mene, vidio je i Oca.' (Iv 14,9)“³³ U Kristu, osoba i poslanje jedna su te ista stvarnost.³⁴ „Kristovo poslanje u vremenu zapravo je neodvojivo od Njegova vječnog izlaženja, ono je njegov produžetak.“³⁵ Povezanost između Kristova poslanja u vremenu i Njegova vječnog proizlaženja od Oca, otkriva duboki nutarnji smisao toga što znači 'biti poslan'.

„Biti poslan znači mnogo više doli puko izvršavanje nekog zadatka; biti poslan znači pripadati drugomu i u svakom konkretnom djelovanju biti svjestan te pripadnosti. Esencijalna

²⁸ Usp. s. M. Maximilia UM, Evangelical Mission, u: COUNCIL OF MAJOR SUPERIORS OF WOMEN RELIGIOUS, *The Foundations of Religious Life. Revisiting the Vision*, Indiana, 2009., 158-159.

²⁹ *Isto*, 160.

³⁰ AG, br. 3.

³¹ LG, br. 3.

³² Usp. Hans Urs von BALTHASAR., *Theo-Drama. Theological Dramatic Theory III. The Person in Christ*, San Francisco, 1992., 150.

³³ INTERNATIONAL THEOLOGICAL COMMISSION, *Texts and Documents 1969 - 1985.*, Michael Sharkey (ur.), San Francisco, 1989., 310.

³⁴ Usp. s. M. Maximilia UM, Evangelical Mission, 162.

³⁵ INTERNATIONAL THEOLOGICAL COMMISSION, *Texts and Documents 1969 - 1985.*, 310.

dimenzija te pripadnosti upućuje da se poslanik kao takav i svaki aspekt njegova života shvaća kao dolaženje od drugoga i usmjeravanje k drugomu. Sukladno tomu, čini Kristova poslanja nisu ništa drugo doli konkretna očitovanja dolaženja od Oca i vraćanja k Ocu. To je ono posvemašnje 'oplijenjivanje' sebe koje se reflektira u Kristovoj želji izvršavanja Očeve volje u svakom trenutku.³⁶ Slično je i u ljudskom životu. „Kroz svoj jedinstveni odnos s Ocem, življen u vremenu (poslanje), Krist otkriva smisao ljudske egzistencije. Budući da je čovjek stvoren 'u Kristu', pozvan je participirati u zajedništvu s Trojedinim Bogom, i to ne u smislu neposredne individualnosti nego *qua filius in Filio* (kao sin u Sinu). Ukratko, stvarnost ljudske naravi takva je da se njezino ostvarenje krije u primanju svojega bića od drugoga i potpunoga darivanja sebe. Taj darivateljski karakter zbog svojega izvanjskog usmjerenja (izvorište i cilj čovjeka jest u nečemu izvan njega) često se osjeća kao siromaštvo i slabost. Krist nam otkriva pozitivnu stranu takvoga stanja – participiranje u Njegovu sinovstvu.“³⁷ Nadalje, „ondje gdje čovjek vlastitom spontanošću sam oblikuje svoje odluke i djela, kod Isusa je ova (sasvim prisutna) spontanost prožeta i određena njegovom najdubljom predanošću Ocu. I ondje, gdje čovjekovo spontano djelovanje dođe do svojega kraja, te mora podnositi i ono što nije htio – otpore, muke, umiranje, iskustvo uzaludnosti svega učinjenoga, itd. – tu iskustvo granice, koje je preuzeto nesmanjenom spremnošću za vršenje Očeve volje, biva obdareno istom, čak i povećanom 'plodnošću'.“³⁸

U komparaciji poslanja Duha s poslanjem Sina, nailazi se na nekoliko distinkcija. „Dok se poslanje Sina inkarnacijom događa u vidljivom liku, poslanje Duha u nastanjenju Duha u srcima opravdanih (1 Kor 3,16; 6,19; Rim 5,5; 8,11) nevidljivo je, ali ne i posvema nedostupno iskustvu.“³⁹ Izlaženje Sina obično se opisuje pojmom rađanja, dok se izlaženje Duha, kako je već spomenuto, označava pojmom nadisanja (*spiratio*). Čini se da je taj pojam najadekvatniji, ako se ima u vidu da riječ 'duh' u sebi ima i značenja: vjetar, dah, dašak. Općenito, opaža se da se izlaženje Duha teško može riječima izraziti. Prema mišljenju Waltera Kaspera, jedan od boljih izričaja o tomu može se pronaći kod Alberta Velikoga koji objašnjava da u slučaju Duha „*processio* znači ekstatično izaći nad sebe, nadržati sebe i biti izvan sebe, kao što to pripada ljubavi. Kao što se unutarnje izlaženje Sina, njegovo rađanje, uspoređuje s izlaženjem unutarnje riječi u činu spoznaje, tako izlaženje Duha, njegovo nadisanje, s ekstazom ljubavi. Tako je Sin

³⁶ s. M. Maximilia UM, *Evangelical Mission*, 162-163.

³⁷ *Isto*, 163.

³⁸ Hans Urs von BALTHASAR, *Za Boga pripravan život. Laik i stalež evandeoskih savjetâ. Nasljedovanje Krista u današnjem svijetu*, Zagreb, 2010., 16.

³⁹ Walter KASPER, *Bog Isusa Krista*, 415.

Riječ i mudrost Oca, Duh ljubav i veza ljubavi između Oca i Sina.⁴⁰ Takvo je promišljanje sasvim u skladu s istinom da Sin izlazi samo od Oca, a Duh od Oca (*principaliter*⁴¹) i Sina.

Slanje Sina i Duha Svetoga u vremenu može se pravo razumjeti samo analogno, jer je Bog istodobno i jedan i trojstven. „Bog nije isključivo samo kao onaj koji šalje. U Sinu i u Duhu Svetomu, Bog je istovremeno i onaj koga se šalje.“⁴² Bog je, analogno rečeno, i pošiljatelj, i sadržaj poslanja, i poslani.⁴³ „Bog ne šalje dijelove Trojstva ili pak glasnike Trojstva. Božje poslanje ponajprije je znak Božje svekolike prisutnosti u našoj sredini.“⁴⁴ Drugim riječima, „slanje' i 'trojstveno prebivanje' uvijek znači cjelovitu Božju prisutnost. Bog Otac ne ostaje negdje 'iza' poslanoga *pneuma* ili utjelovljenoga *logosa*, trpeći od manjka identiteta, kao što metafora *missio* može sugerirati, pretpostavljajući da su primatelj i poslanik različiti od pošiljatelja. (...) U svagdanjem razumijevanju, poslanje i slanje uvijek su povezani s promjenom mjesta. U paradigmi *missio Dei* nije tako. Dolazak *logosa* i *pneume* u naš mali svijet, kozmološki govoreći, ne znači da Bog ili 'dijelovi Boga' (*logos* i *pneuma*) 'negdje drugdje' nedostaju, nego znači posebno očitovanje jednog sveprisutnoga Boga u povijesnim i antropološkim uvjetima.“⁴⁵

Slijed iznesenoga trinitarnog nauka prepoznaje se u korijenu jedne od najdominantnijih paradigmi teologije poslanja, čija aktualnost već nekoliko desetljeća ne gubi na značenju, a čiji se sadržaj sažeto može izreći ovako: Otac šalje Sina; Otac i Sin šalju Duha Svetoga; Otac, Sin i Duh Sveti šalju Crkvu.⁴⁶ Riječ je o tzv. *missio Dei* paradigmi. To je zapravo *terminus technicus* u teologiji poslanja, čiji trinitarni sadržaj potječe još od sv. Augustina i velikih skolastika trinaestoga stoljeća (Aleksandar Haleški, Bonaventura, Albert Veliki, Toma Akvinski). U dvadesetom stoljeću došlo je do njegove revitalizacije potaknute protestantskom teološkom misli. Značajan utjecaj izvršio je Karl Barth izlaganjem na *Brandenburg Mission Conference* (1932.), gdje je zastupao tezu da poslanje nije primarno djelo Crkve nego Boga koji je *missio*. Godine 1934., na temelju te ideje Karl Hartenstein skovao je sintagmu *missio Dei*. O

⁴⁰ *Isto*, 417. Više o tomu: Hans Urs von BALTHASAR, *Spiritus Creator. Skizzen zur Theologie III*, Einsiedeln 1967., 106-122.

⁴¹ „Budući da Sin svu svoju moć nadisanja ima od Oca, Ocu stoga pripada da bude *principaliter* počelo Duha Svetoga.“ (Franz COURTH, *Bog trojstvene ljubavi*, 168.) Više o tomu: *STh*, pars I, q. 36.

⁴² Paulo SUESS, *Missio Dei and the Project of Jesus*, 2.

⁴³ Usp. Tormod ENGELSVIKEN, *Missio Dei: The Understanding and Misunderstanding of a Theological Concept in European Churches and Missiology*, u: *International Review of Mission*, 92 (2003.) 367, 483. Više o tomu: Georg F. VICEDOM, *The Mission of God. An Introduction to a Theology of Mission*, Saint Louis, Missouri, 1965., 8.

⁴⁴ Paulo SUESS, *Missio Dei and the Project of Jesus*, 2.

⁴⁵ *Isto*.

⁴⁶ Usp. David Jacob BOSCH, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, New York, 2011., 399.

trinitarnom kontekstu poslanja promišljalo se također na *International Mission Congress* u Willingenu (1952.) gdje je došla do izražaja ideja da je poslanje participacija u Božjem poslanju.⁴⁷ „Naše poslanje ne crpi svoju životnost iz sebe: samo u rukama (...) Boga, naše poslanje se može zvati poslanjem.“⁴⁸ Snažan zamah ideji o trinitarnom karakteru poslanja dao je i Drugi vatikanski koncil preko već spomenutoga Dekreta o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes*.⁴⁹ U postkoncilskim godinama Karl Rahner je, trinitarnu teologiju razvijao promišljajući o imanentnom i ekonomskom Trojstvu. Nakon 1980-tih godina pa do danas, trinitarno shvaćanje poslanja postalo je jednom od središnjih misli kod mnogih teologa, prihvaćeno kako od strane katolika, tako i od strane pravoslavaca, i protestanata.⁵⁰

Slijedom rečenoga, očito je kako je paradigma *missio Dei*, ako se ima u vidu njezino trinitarno podrijetlo, vrlo duga vijeka, a opet, i vrlo je aktualna, uzme li se u obzir da se teolozi poslanja neprestano vraćaju na nju, što je slučaj i ovih posljednjih godina. Sudeći po kvantiteti literature, kojoj je *missio Dei* u fokusu promatranja, tematika se čini gotovo neiscrpnom, čemu u prilog ide i činjenica da je *missio Dei* vrlo širok teorijski okvir, primjenjiv u svim disciplinama teologije.⁵¹ Upravo zbog svoje širine, ponekad se doima poput kakve konvergentne točke koja dotiče gotovo sve teološke discipline: dogmatska teologija, biblijska teologija, ekleziologija, misiologija, pastoralna teologija, duhovnost, ekumenska teologija, itd.⁵²

Nažalost, spomenuta širina ujedno je i jedna od slabih točaka koncepta *missio Dei* i to u dvostrukom smislu. Prvo, tendencija da se pojmom poslanja obuhvati sve što Crkva jest i što čini, dovodi do svojevrsne relativizacije poslanja. Ima nešto istine u tomu da 'ako je sve poslanje, onda ništa nije poslanje'.⁵³ S obzirom na taj prigovor, treba priznati da *missio Dei* jest proširio pojam *missio*, ali riječ je više o ekstenziji u kvalitativnom smislu negoli u kvantitativnom smislu. Pomakom poslanja iz područja djelovanja (ili posjedovanja) u područje

⁴⁷ Usp. Stephen B. BEVANS – Roger P. SCHROEDER, *Constants in Context*, 289-290.

⁴⁸ David Jacob BOSCH, *Transforming Mission*, 399.

⁴⁹ Među teozolima poslanja postoji uvjerenje da AG, br. 2., poslanje Crkve utemeljuje u konceptu *missio Dei*. (usp. Loan LE, *Religious Life: A Reflective Examination of its Charism and Mission for Today*, Cambridge, 2016., 99.; W. Richey HOGG, Vatican II's Ad Gentes: A Twenty-Year Retrospective, u: *International Bulletin of Missionary Research*, 9 (1985.) 4, 147.; William FRAZIER, A Monumental Breakthrough in the Missiology of Vatican II and Its Reception by Ongoing Leadership in the Church, u: *International Bulletin of Missionary Research*, 34 (2010.) 3, 139.; Stephen B. BEVANS, Mission as the Nature of the Church: Developments in Catholic Ecclesiology, u: *Australian eJournal of Theology*, 21 (2014.) 3, 185.)

⁵⁰ Usp. David Jacob BOSCH, *Transforming Mission*, 400.

⁵¹ „Klasična je teologija smatrala da *missio Dei* čini bit najvažnijih otajstava vjere.“ (Paulo SUESS, *Missio Dei and the Project of Jesus*, 2.)

⁵² Poslanje, inkorporirano u sadržaj teoloških traktata, daje „značajan doprinos nutarnjoj strukturi tih traktata“ (Barbara HALLENSLEBEN, *Theologie der Sendung. Die Ursprünge bei Ignatius von Loyola und Mary Ward*, Frankfurt am Main, 1994., 392.)

⁵³ Usp. Tormod ENGELSVIKEN, *Missio Dei*, 484.

bitka i identiteta, i učinivši ga tako modusom egzistencije, samo se želi naglasiti koliko je poslanje važno, a nikako ga se ne želi relativizirati.

Drugi prigovor tiče se moguće zlorabe paradigme *missio Dei*, u smislu da joj se pripisuje i ono što ona nije, čime joj se olako mijenja značenje. Kad je skovao pojam *missio Dei*, Hartenstein se nadao da će time „zaštititi poslanje od sekularizacije i horizontalizacije“⁵⁴, što, međutim, nije uspio.⁵⁵ Kasnije tendencije u razvoju misli, s obzirom na pitanje u čemu se sastoji Božje poslanje u odnosu prema svijetu i može li se Božje poslanje poistovjetiti s opsegom poslanja Crkve,⁵⁶ toliko su odstupale od izvornoga poimanja *missio Dei*, pokazavši se u nekim svojim aspektima vrlo radikalne da je Rosin izjavio kako je *missio Dei* „trojanski konj“⁵⁷. Budući da spomenuta sporna pitanja nisu usko povezana s trinitarnim karakterom *missio Dei* paradigme i ne ulaze neposredno u opseg istraživanja ovoga rada, jer također nisu u uskoj povezanosti s poslanjem posvećenoga života, u daljnjem tekstu, zbog svoje irelevantnosti, ne će biti niti razmatrana.

U teologiji poslanja *missio Dei*, naravno, nije jedina paradigma. Postoji čitav niz drugih koncepata⁵⁸, ali je svakako jedna od najprihvaćenijih paradigmi među teolozima poslanja. Ipak, koliko god je taj koncept bio utjecajan i pokazao se vrlo plodnim u teološkim promišljanjima o poslanju, istovremeno je pokretao i kritičke pokušaje prevrjednovanja i transformacije tog koncepta. Jedan takav pokušaj usmjeren je na obrat od „*mission of God*“ prema „*mission to God*“⁵⁹. Protagonist takvoga promišljanja, J. Jayakiran Sebastian, *missio Dei* razumijeva kao pokret Boga prema svijetu, te govori o nužnosti kretanja čovjeka prema Bogu⁶⁰, pozivajući se na sintagmu sv. Bonaventure *humanitatis itinerarium in Deum*. Sebastian u tu sintagmu ugrađuje pojam poslanja, i dobiva sljedeće: *missio humanitatis qua itinerarium in Deum*. Drugi pokušaj transformacije *missio Dei* paradigme nalazimo u tzv. *extensio Dei* konceptu, čiji je inicijator Jacob Kavunkal.⁶¹ Kavunkal smatra da „usprkos brojnim pozitivnim datostima koje

⁵⁴ David Jacob BOSCH, *Transforming Mission*, 401.

⁵⁵ Usp. *Isto*.

⁵⁶ Postoje i druga pitanja, vezana uz ovu tematiku, npr. pitanje Božje imanencije i transcendencije u odnosu prema svijetu, pitanje misionarske djelatnosti u uskom smislu riječi (usp. Paulo SUESS, *Missio Dei and the Project of Jesus*, 2.), razumijevanje Kraljevstva Božjega (usp. Tormod ENGELSVIKEN, *Missio Dei*, 483.), itd.

⁵⁷ H. H. ROSIN, 'Missio Dei': An Examination of the Origin, Contents and Function of the Term in Protestant Missiological Discussion, Leiden, 1972., 26. (citirano prema: David Jacob BOSCH, *Transforming Mission*, 401.).

⁵⁸ Više o tomu: Stephen B. BEVANS – Roger P. SCHROEDER, *Constants in Context*, 281-395.; David Jacob BOSCH, *Transforming Mission*, 377-522.

⁵⁹ J. Jayakiran SEBASTIAN, Interrogating Missio Dei: From the Mission of God towards Appreciating our Mission to God in India Today, u: Rolv OLSEN (ur.), *Mission and Postmodernities*, Oxford, 2011., 204.

⁶⁰ „Trebali bismo prepoznati da naši međusobni odnosi i odnos prema Bogu uključuju našu 'kretnju' prema Bogu, Bogu koji je na putu prema nama.“ (*Isto*, 213.).

⁶¹ Jacob KAVUNKAL, Extensio Dei: A New Paradigm of mission for Contemporary Times, u: *Bulletin SEDOS*, 48 (2016.) 7-8, 26-34.

ima *missio Dei* (...) potrebna je nova paradigma poslanja koja je više biblijska i (...) istodobno relevantna za suvremeni kontekst. (...) Iako *missio Dei* sa svojim naglaskom na slanju ima određeno biblijsko utemeljenje, u Bibliji slanje je u suodnosu s Božjim bićem koje je takvo da *dosize* (*extendere*) drugoga. To *dosizanje* izraženo je sintagmom *extensio Dei*.⁶²

1.1.2. Poslanje zajednicâ posvećenoga života u svjetlu *missio Dei*

Povezivanje poslanja posvećenoga života s paradigmom *missio Dei*, posljednjih je godina vrlo aktualno.⁶³ Na susretima redovničkih poglavara i poglavarica europske i svjetske razine mogli su se uočiti razni pokušaji promišljanja o poslanju posvećenoga života u okviru paradigme *missio Dei*. Promišljanja u tom smjeru izričito su i poticana. Po tom su pitanju osobito značajni: Teološki seminar USG-UISG: *Theology of Consecrated Life. Identity and Significance of Apostolic Consecrated Life*⁶⁴, održan u Rimu u veljači 2011. godine i USG zasjedanje: *Identity and Prophecy. Theology of Consecrated Life Today*⁶⁵, održano u Rimu u svibnju 2011. godine. Godine 2014. José Cristo Rey García Paredes⁶⁶, u knjizi *Cómplices del espíritu. El nuevo paradigma de la Misión*⁶⁷ promišlja o posvećenom životu povlačeći paralele s *missio Dei*. Sve je to bilo poticaj da se i ovim radom posvećeni život promotri kroz prizmu

⁶² Isto, 26. i 33.

⁶³ Usp. s. Mary MAHER, *Called and Sent: Reflections on a Theology of Apostolic Religious Life Today*, u: *Theological Reflection on the Consecrated Life Today. Unione Internazionale Superiore Generali Bulletin*, (2011.) 146, 5-21.; José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Cómplices del espíritu. El nuevo paradigma de la Misión*, Madrid, 2014.; José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Mission: The Key to Understand Consecrated Life Today*; José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Theological Reflections on the Mission „Today“*, u: <http://apostoladocmf.org/download?camino=/upload/cms/25/pagina/archivos/old/136.pdf&archivo=8854.pdf> (22. XII. 2016.); José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Poslanje redovničkoga života. Teološki temelji*, Zagreb, 1993.; s. M. Maximilia UM, *Evangelical Mission*; Paolo MARTINELLI, *Identity and Significance of Apostolic Consecrated Life. USG-UISG Theological Seminar: Qualifying Points of Convergence and the Need for Further Study*, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=112&Itemid=11 (21. VI. 2016.); Loan LE, *Religious Life: A Reflective Examination of its Charism and Mission for Today*; Josep M. ABELLA, *New Horizons for the Mission of Consecrated Life*, 11., u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=108&Itemid=55 (21. VI. 2016.); Salvatore CURRÒ, *The USG's Recent Path of Reflection. Synthesis of the Biannual Assembly of May 2011. and Answers to the Questionnaire*, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=126&Itemid=55 (21.VI.2016.).

⁶⁴ Na tom je seminaru izričito potaknuto da se promišlja o odnosu posvećenoga života i poslanja u okvirima odnosa *missio ecclesiae* i paradigme *missio Dei*. (usp. USG-UISG THEOLOGICAL SEMINAR, *Theology of Consecrated Life*, 2.)

⁶⁵ „Osjećaj za *missio Dei* treba očuvati živim i poslanje Crkve, poslanje koje Bog povjerava svakom ljudskom biću, poslanje posvećenih osobâ, treba se razumijevati u odnosu prema *missio Dei*.“ (Salvatore CURRÒ, *The USG's Recent Path of Reflection*, 2.)

⁶⁶ José Cristo Rey García Paredes je savjetnik pri Kongregaciji za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskog života te profesor na Teološkom institutu za redovnički život u Madridu. (usp. USC, *Accomplices of the Spirit*, u: *U. S. Catholic*, 79 (2014.) 12, 29.)

⁶⁷ José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Cómplices del espíritu*.

poslanja pri čemu se poslanje trinitarno-ekleziološki utemeljuje kako je opisano u dekretu *Ad gentes*, br. 2., a što se zapravo promatra kao izričaj *missio Dei* perspektive.⁶⁸

Missio Dei, dakle, primjenjuje se na poslanje posvećenoga života isključivo kao teorijski okvir prema kojemu je izvor poslanja u Trojedinom Bogu⁶⁹. Promišljanje o Presvetom Trojstvu u prizmi poslanja omogućuje govoriti o poslanju u okvirima bitka. Pomak razumijevanja poslanja od *djelovanja* prema *bitku* sa sobom istodobno nosi prošireno shvaćanje poslanja. Poslanje, kada se smjesti u bit nekog bića, postaje na neki način sve, sve što ta osoba jest i čini. Poslanje, tako shvaćeno, nije samo aspekt nekog bića, jedna od dimenzija bića. Slično tomu, u teologiji o poslanju posvećenoga života uočljiv je pomak od shvaćanja da se apostolat posvećenih osobâ tiče samo rada, na shvaćanje da poslanje obuhvaća sve segmente posvećenoga života.⁷⁰ Poslanje tako postaje sâmo *esse* posvećenoga života, ključ za razumijevanje cijelog posvećenoga života,⁷¹ a ne samo rada posvećenih osoba.⁷² U jednom od dokumenata, koji je Kongregacija za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života izdala povodom Godine posvećenoga života, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*⁷³, čitamo da misija nije *ono što se čini* nego vlastiti život.⁷⁴ „Aktivnosti, uključujući one više apostolske, moći će se promijeniti ili čak nestati zbog bolesti ili starosti, ali poslanje trajno

⁶⁸ Ostaje naravno pitanje: Može li se iz teologije poslanja samo preuzeti neka paradigma i jednostavno je primijeniti na posvećeni život, gubi li se time *proprium* posvećenoga života? Salvatore Currò smatra da teologiju posvećenoga života treba izvući iz njene izoliranosti i razvijati je u širem okviru teološke refleksije. Potrebna je teologija posvećenoga života (teologija čiji je objekt posvećeni život), ali i teologija iz perspektive posvećenoga života (posvećene osobe imaju svoj način gledanja na Boga, Crkvu, poslanje, Radosnu vijest, suvremeno društvo). Osim toga, izazovi s kojima se susreće posvećeni život povezani su s izazovima s kojima se susreće kršćanstvo kao takvo. (usp. Salvatore CURRÒ, *The USG's Recent Path of Reflection*, 2.).

⁶⁹ Ponajprije, izvor(ište) redovničkoga poslanja jest u Presvetom Trojstvu. (usp. Edward MALATESTA, *Consecration and Mission*, u: *Contemporary Apostolate and Consecrated Life. The Way Supplement 13*, Summer 1971., 11.) Trojedini Bog je vir i uvir redovničkoga poslanja i naravno, njegovo središte. (usp. Barnabas AHERN, *Ambassadors for Christ*, u: *Contemporary Apostolate and Consecrated Life*, 18.).

⁷⁰ Usp. Camillo MACCISE, *The Foundation and Development of Theology of Consecrated Apostolic Life: Insights and Problems*, 1, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=87&Itemid=11 (21. VI. 2016.); Josep M. ABELLA, *New Horizons for the Mission of Consecrated Life*, 1.; Diarmuid O'MURCHU, *Consecrated religious Life. The Changing Paradigms*, Maryknoll, New York, 2006., 131-133.; José Rodríguez CARBALLO, *Consecrated Life in Europe: Commitment towards Evangelical Prophecy*, 13, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=61&Itemid=55 (10. III. 2018.).

⁷¹ Usp. BENEDIKT XVI., *Papal Address to Union of Superiors General (USG) and to the Board of Directors of the International Union of Superiors General (UISG)*, 2.).

⁷² Paredes smatra da teološko promišljanje, lišeno perspektive poslanja, prema kojemu je *biti* na prvom mjestu, a tek onda *činiti* ili *djelovati*, pokazuje se manjkavim. Takav stav pretpostavlja da su esencijalni elementi posvećenoga života, koji ujedno čine i njegov identitet: posveta, zavjeti, zajednica, i oni zauzimaju prvo mjesto. Identitet se tek kasnije projicira u apostolsku aktivnost koju se shvaća samo kao *činjenje* i *djelovanje* i koja, sama po sebi ne zauzima neko značajno mjesto u posvećenom životu. (usp. José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Mission: The Key to Understand Consecrated Life Today*, 2.).

⁷³ „Premda se u ovome napatku izravnije govori o životu i poslanju redovničkoga brata, mnoga pitanja koja se ovdje obrađuju (...) mogu se primijeniti na život i poslanje kako Bogu posvećene braće tako i Bogu posvećenih žena.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi* (4. X. 2015.), Zagreb, 2016., br. 1.).

⁷⁴ Usp. *Isto*, br. 27.

ostaje. (...) Nije riječ, dakle, o pitanju zadaća, već o pitanju identiteta.“⁷⁵ Poslanje se „ne svodi na aktivnost“⁷⁶. Na tom tragu, posvećeni život se definira kao *missio*. U dokumentu *Vita consecrata* čitamo: „Štoviše, sam posvećeni život (...) postaje poslanje.“⁷⁷

a) Poslanje posvećenoga života - nastavak Kristova poslanja

Crkveni dokumenti, čija je tematika posvećeni život, apostolsko poslanje posvećenih osoba povezuju s Kristovim poslanjem: „Važno je apostolsko djelovanje promatrati kao sudjelovanje u Kristovu poslanju.“⁷⁸ I u apostolskoj pobudnici *Vita consecrata* prisutna je ta misao: „Na sliku i priliku Isusa, ljubljenoga Sina 'koga je Otac posvetio i poslao u svijet' (Iv 10,36), i oni koje Bog poziva da ga nasljeđuju posvećeni su i poslani u svijet da oponašaju njegov primjer i nastave njegovo poslanje. (...) To naročito vrijedi za one koji su, u karakterističnom obliku posvećenoga života, pozvani da 'izbližega' nasljeđuju Krista i da Njega učine 'svime' svoje egzistencije.“⁷⁹ Redovničke su zajednice itekako toga svjesne i upravo tako i čine, što potvrđuju njihove konstitucije: „Mi smatramo naš apostolat našim osobnim i zajedničkim sudjelovanjem u poslanju našega Gospodina.“⁸⁰

Kao što govor o Kristovu poslanju nije moguć bez referiranja na Kristov posluš Onomu tko Ga je poslao, tako je i u posvećenom životu. U dokumentu *Služenje autoriteta i posluš*, Crkveno učiteljstvo to objašnjava na sljedeći način: „Gospodin Isus nas samim svojim životom upućuje kako ćemo shvatiti da su *poslanje* i *posluš* neraskidivo povezani. U evanđeljima Isus se uvijek predstavlja kao onaj koji je 'poslan od Oca vršiti njegovu volju' (usp. Iv 5,36-38; 6,38-40; 7,16-18); On uvijek čini što je milo Ocu. Može se reći da je čitav Isusov život Očeva misija. On *jest* Očeva misija. Kao što je Riječ došla s točno određenom misijom utjelovivši se u čovječstvu koje je on u potpunosti preuzeo, tako mi surađujemo u Kristovu poslanju i dopuštamo

⁷⁵ *Isto*, br. 28.

⁷⁶ *Isto*.

⁷⁷ IVAN PAVAO II., *Vita consecrata. Apostolska pobudnica o posvećenomu životu i njegovu poslanju u crkvi i svijetu* (25. III. 1996.), br. 72, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu. Od Drugoga vatikanskog sabora do Apostolske pobudnice Ivana Pavla II. „Vita consecrata“*, Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i Hrvatska unija viših redovničkih poglavarica, Zagreb, 1997. (dalje: VC). Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Ponovno krenuti od Krista. Obnovljena zauzetost posvećenoga života u trećem tisućljeću* (19. V. 2002.), Zagreb, 2002., br. 9. (dalje: PKK).

⁷⁸ *Papa Ivan Pavao II. razgovara s redovničkim poglavarima*, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*, 167. „Braća se okupljaju kako bi intenzivnije sudjelovala u Isusovu životu i poslanju.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 24.).

⁷⁹ VC, br. 72. Usp. PKK, br. 9.

⁸⁰ KARMELIĆANKE BOŽANSKOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Karmelićanki Božanskoga Srca Isusova*, s. 1., 1984., čl. 55.

mu da ga on privede punom ostvarenju. (...) Na taj se način u nama nastavlja njegov život u povijesti i drugima pruža mogućnost da ga susretnu.“⁸¹

b) Poslanje posvećenoga života u svjetlu poslanja Duha Svetoga

Iako „između Duha Svetoga i posvećenoga života postoji posebna životna povezanost i dinamizam.“⁸², u okviru govora o redovničkom poslanju, poslanje Duha je značajno vezano uz stvarnost karizme⁸³. Koncilski su oci u *Lumen gentium* istaknuli da je upravo Duh Sveti onaj koji Crkvu poučava i vodi raznim karizmatičkim darovima.⁸⁴ To potvrđuje i apostolska pobudnica *Vita consecrata* u broju 36.: „svaka karizma uključuje u sebi usmjerenje prema Duhu Svetomu, jer pripravlja osobu da pusti da je On vodi i podupire, i u vlastitomu duhovnom hodu i u životu zajedništva i u apostolskom djelovanju, kako bi živjela u stavu služenja koje mora nadahnjivati svaki istinski kršćanski izbor“⁸⁵ i u broju 64.: „Potrebno je (...) osloniti se na Duha Svetoga, stvoritelja i nadahnitelja karizmi posvećenoga života.“⁸⁶

Budući da će o pojmu karizme više govora biti kasnije, u ovom kontekstu će se istaknuti tek nekoliko definicijskih naznaka toga pojma. Za apostolski nagovor *Evangelica testificatio*, karizma „nije neki pusti poriv, rođen 'od krvi ili volje tjelesne' (usp. Iv 1,13), niti proizlazi iz duševnosti što se prilagođuje svijetu (Rim 12,2), nego je ona plod Duha Svetoga što sveudilj djeluje u Crkvi“⁸⁷. Na tom je tragu i *Enciklopedijski teološki rječnik* koji karizmu, u širem smislu riječi, definira kao „duhovni Božji dar vjerniku koji je, doživljavajući posebno snažno religiozno iskustvo, na izvanredan način kadar uvjetovati duhovni život neke skupine ili nekoga povijesnog razdoblja. Taj se 'dar' očituje kao novost i nadovezuje se na sâm korijen Milosti (*hâris*). Otuda mu trostruko obilježje: dar koji proizlazi iz Milosti, dar s obilježjem javne koristi i dar koji potječe od Duha.“⁸⁸ Karizma je inače jedan od pojmova koji je teško staviti u jasno određene pojmovne okvire baš zato što je u uskoj povezanosti s nadahnućima Duha, a Duh nadilazi granice ljudskoga izražavanja; nadalje karizma je toliko mnogooblična da ju je teško

⁸¹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluš* (5. V. 2008.), Zagreb, 2008., br. 23.

⁸² PKK, br. 10.

⁸³ Taj je izraz „u punini osmislio sv. Pavao da njime označi naklonost Duha Svetoga koja dolazi do izražaja u bogoslužju, a potom u životu Crkve. Prigodne popise karizmi nalazimo u 1 Kor 12, 8-10.28-30; Rim 12, 6-8 i (bez spominjanja naziva) u Ef 4,11. Pavao uporno ističe da su karizme određene za 'izgradnju' Crkve, dakle su u njezinoj službi. Zato preporučuje da se ne žudi previše za spektakularnim karizmama, kao što je glosolalija.“ (Karizma, u: Giacomo CANOBBIO (ur.), *Mali teološki leksikon*, Zagreb, 2002., 127-128.).

⁸⁴ Usp. LG, br. 4.

⁸⁵ VC, br. 36.

⁸⁶ VC, br. 64.

⁸⁷ PAVAO VI., *Evangelica testificatio. Apostolski nagovor o obnovi redovničkoga života po nauku II. vatikanskog sabora* (29. VI. 1971.), br. 11, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu* (dalje: ET).

⁸⁸ Angela Anna TOZZI, Karizma, u: Aldo STARIĆ (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 477.

svesti pod zajednički nazivnik. Povijest poznaje nebrojeno mnoštvo karizmatika i karizmatičkih darova koji su vrlo širokoga spektra. Ne treba zanemariti ni to da shvaćanje karizme ovisi i o tome kojemu staležu pripada osoba obdarena karizmom. Također, nije rijetkost da se, u širem smislu shvaćanja, cijeli redovnički život naziva karizmom⁸⁹, znakom i darom Duha Crkvi.

c) Trinom: poziv-posveta-poslanje

Poslanje posvećenoga života trebalo bi promatrati u okviru trinoma poziv-posveta-poslanje. Onaj koji šalje, najprije poziva i posvećuje, a tek onda šalje. Paredes o te tri pojavnosti govori kao o tri aspekta jedne stvarnosti. Prema Paredesu, to je „triologija koja očituje samo jednu stvarnost: zvanje-posvećenje-poslanje. Tri trenutka jednog jedinoga duhovnog događaja. Otac poziva, Duh posvećuje, Sin šalje. Ovaj je događaj, prije svega, crkveno zajednički događaj. Posvećenje se simbolizira kao crkveno u času polaganja zavjeta, na poseban način u polaganju doživotnih zavjeta, a ukorjenjuje se u sakramentalnom činu krštenja i potvrde. Ipak, kao egzistencijalni čin, događaj, ne može se identificirati nijednim trenutkom: prožima čitavu egzistenciju“.⁹⁰ Trinom poziv-posveta-poslanje, ta tri kamena temeljca redovničkoga života, obuhvaćaju zaista opsežnu tematiku koja nadilazi okvire ovoga rada. Neka budu spomenute samo osnovne misli iako tematika doista zavrjeđuje sveobuhvatniju analizu od nekoliko sintetičkih misli koje će se ovdje iznijeti. Redovnički je život, u svojoj najdubljoj biti, poziv. Najprije Bog, nakon što određenu osobu odabere, upućuje joj poziv na koji osoba daje slobodni pristanak. Inicijativa uvijek dolazi od Boga, a ne od osobe koja ulazi u redovnički život.⁹¹ Sâm je Gospodin to naglasio: „Ne izabrate vi mene nego ja izabrah vas.“ (Iv 15,16) Redovnički je život i posvećeni⁹² život. U tradiciji Crkve, od njezinih samih početaka, a to potvrđuju i koncilski dokumenti, smatralo se da „život Bogu posvećen provode muševci i žene koji ostvarivanjem evanđeoskih savjeta nastoje u većoj slobodi slijediti Krista i izraziti ga nasljedovati“⁹³. Valja razlikovati 'dvosmjernost'⁹⁴ posvete, što lijepo izražava latinski jezik.

⁸⁹ Usp. Celestin TOMIĆ, *U srcu Crkve*, Zagreb, 2015., 33.

⁹⁰ José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Poslanje redovničkoga života*, 168.

⁹¹ Redovnički poziv nema svoj izvor u čovjeku, nije djelo ljudskoga htijenja i mudrosti nego je Božji dar čovjeku. (usp. Luka MARKEŠIĆ, Uloga redovništva u Crkvi i svijetu, u: Franjo TOPIĆ (ur.), *Teološke teme*, Zbornik predavanja održanih u Vrhbosanskoj bogosloviji, Sarajevo, 1991., 317.).

⁹² „Biti posvećen Bogu znači biti zadržan za Boga, da se postane Božja svojina. U Crkvi postoje posvećene stvari, ali postoje i osobe posvećene Bogu. One su isključiva Božja svojina na taj način da ne mogu biti dane nikomu drugomu koji ne bi bio Bog. (...) Pod tim oblikom posvećenje se predstavlja već kao bliska veza između Isusa i redovnika.“ (Giuseppe DINH DUC DAO, Misijski oblik kršćanskoga i redovničkoga života, u: MISIJSKA CENTRALA, *Crkva i misije*, Sarajevo – Zagreb, 1993., 137.).

⁹³ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Perfectae caritatis. Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života* (28. X. 1965.), br. 1, u: *Dokumenti* (dalje: PC).

⁹⁴ „U posvećenju ne postoji samo prikazanje od strane čovjekove osobe, već i prihvaćanje s Božje strane što potvrđuje posvećenje čovjeka i katkad, potpuno preoblikuje posvećeni predmet te ga ujedinjuje s njim u

Osoba se posvećuje (*dedicare*) Bogu, ali i Bog posvećuje (*consecrare*) osobu.⁹⁵ Posveta pak nužno rađa poslanjem.⁹⁶ Stoga, redovnički je život i poslanje.

Pojavnost poslanja u sebi je kompleksna stvarnost. Sadrži nekoliko elementarnih čimbenika: onoga koji šalje, sadržaj poslanja, onoga kojega se šalje⁹⁷ i onoga kojemu se šalje. Nijedan od tih čimbenika ne smije biti zanemaren. Budući da „nitko ne može sam sebi dati poslanje“⁹⁸, govor o poslanju nije moguć bez *onoga koji šalje*.⁹⁹ „Živjeti poslanje podrazumijeva uvijek biti poslan, a to podrazumijeva referiranje kako na onoga koji šalje, tako i na sadržaj poslanja koji treba izvršiti. Zbog toga, bez te povezanosti s poslušom, sam izraz *poslanje* postaje teško razumljiv i izlaže se opasnosti da ga se suzi isključivo na one koji vrše poslanje. Postoji uvijek opasnost da se poslanje svede na zanimanje koje se obavlja radi vlastitoga ostvarenja i da ga se, dakle, obavlja manje ili više vlastitim silama.“¹⁰⁰

Poslanje se, dakle, ne smije suženo promatrati samo vezano uz osobu koju se šalje. Ona je samo jedan od čimbenika sveukupnoga poslanja. No, i taj čimbenik valja razmotriti. Ponajprije, glede terminologije, osobu koju se šalje, najčešće se naziva apostolom¹⁰¹. Već u Svetom pismu, Matej i Luka, kada opisuju ustanovljenje i poslanje dvanaestorice, u tim opisima za dvanaesticu rabe i pojam 'apostoli'. Kod Mateja se taj pojam pojavljuje bez posebnoga tumačenja o njegovu podrijetlu: „A ovo su imena dvanaestorice apostola.“ (Mt 10,2) Luka pak izričito naglašava da je dvanaesticu Isus prozvao apostolima: „Kad se razdanilo dozva k sebi učenike te između njih izabra dvanaesticu koje prozva apostolima.“ (Lk 6,13) Treba podsjetiti

neraskidivoj vezi. Taj je oblik osobito jasan u posvećenju kruha i vina u euharistiji. Snagom Duha Svetoga Bog preobražava kruh i vino, tako da ne će nikad više biti kruh i vino, već će zauvijek biti Isusovo tijelo i krv. Naravno, pretvorba kruha i vina u euharistiji jedini je slučaj posvećenja, ali može pomoći da se shvati, na neki način, redovničko posvećenje pod preobraziteljskom snagom Kristove ljubavi koja je, zapravo, u temelju redovničkoga života.“ (Giuseppe DINH DUC DAO, *Misijski oblik kršćanskoga i redovničkoga života*, 137.).

⁹⁵ Uz nagovor pape Pavla VI., u: PAVAO VI., *Svjedočanstvo evanđelju. Apostolski nagovor Pape Pavla VI. o prilagođenoj obnovi redovničkoga života po nauku II. vatikanskog koncila*, Zagreb, 1973., 54. Više o tomu: P.- R. REGAMEY, *Paul VI donne aux religieux leur charte*, Paris, 1971., 42.

⁹⁶ „Posvećenje neizbježno povlači sa sobom poslanje. To su dva vida iste stvarnosti.“ (SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 23, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.)

⁹⁷ Usp. José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Mission: The Key to Understand Consecrated Life Today*, 2.

⁹⁸ Hans Urs von BALTHASAR, *Theo-Drama. Theological Dramatic Theory III*, 154.

⁹⁹ „Čitava je Kristova egzistencija plodna, jer onkraj svih vlastitih planova dopušta da ga Otac 'planira'; tako temeljito, kao što biva uporabljen i zlouporabljen za spasenje svijeta, ne bi nipošto mogao uporabiti samoga sebe.“ (Hans Urs von BALTHASAR, *Za Boga pripravan život*, 17.)

¹⁰⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 23.

¹⁰¹ „Izraz 'apostol' pojavljuje se u Novom zavjetu oko 80 puta, i to većinom kod Pavla, 28 puta u Djelima apostolskim, a samo šest puta u evanđelju.“ (Alfred SCHNEIDER, *Crkva. Otajstvo i znak spasa*, Zagreb, 2008., 157.).

da se izraz 'apostol' (ἀπόστολος) od svih novozavjetnih spisa najčešće pojavljuje kod Pavla.¹⁰² Sâm pojam ne potječe od svetoga Pavla, ta je riječ i prije njega bila u uporabi.¹⁰³ „Značenje toga naziva nije posve isto u evanđeljima i kod svetoga Pavla. Pavao sama sebe smatra apostolom ne po ljudskoj, nego po Božjoj volji, premda ne pripada krugu Dvanaestorice.“¹⁰⁴ Iako poslanje nije dobio od povijesnoga Isusa¹⁰⁵, Pavao sebe u nizu svojih poslanica naziva apostolom. Drži da ima pravo na to jer je susreo Uskrsloga kod Damaska i od Njega dobio poslanje.¹⁰⁶ „Nisam li apostol? Nisam li vidio Isusa, Gospodina našega?“ (1 Kor 9,1) Ipak, Pavao je svjestan da se to njemu dogodilo „najposlije, kao nedonoščetu“ (1 Kor 15,8), a ne skriva ni to da je „najmanji među apostolima i da nije dostojan zvati se apostolom jer je progonio Crkvu Božju“ (1 Kor 15,9).

„Prema shvaćanju Novoga zavjeta bitno je, dakle, za službu apostola dvoje: *vidjeti uskrsloga Gospodina, i od njega primiti poslanje*. To poslanje dobiva punu snagu tek dolaskom Duha Svetoga. Apostoli i apostolat u strogom smislu riječi postoje tek nakon Pedesetnice, ali u klici su oni tu već od početka, na temelju Isusove riječi i djela.“¹⁰⁷ Treba napomenuti i to da je u prvoj Crkvi pojam 'apostol' shvaćan u dvostrukom značenju. S jedne strane označavao je osobu – *Kristova* apostola čija se apostolska ovlast temelji na Kristovu ukazanju, a s druge strane apostolima su smatrani i prvi kršćanski misionari.¹⁰⁸ „Kod Pavla i u Djelima apostolskim apostolima se nazivaju i drugi ljudi prve Crkve koji nisu pripadali Dvanaestorici. (usp. 2 Kor 8,23; Fil 2,25).“¹⁰⁹

Kad Pavao govori o osobi apostola, osobito je značajan genitiv *Ἰησοῦ Χριστοῦ*. „Taj tzv. mistični genitiv u svom značenju obuhvaća sve moguće genitivne odnose, poznate u gramatici. Uzet u smislu subjektivnoga genitiva, označava Krista kao davatelja apostolskoga poziva (usp. Rim 1,5) i izvora njegove životnosti i plodnosti (usp. Rim 15,29; 1 Kor 4,15). Kao objektni genitiv, naglašava da je Krist smisao i svrha svega apostolskog djelovanja (usp. Kol 1,27-28). (...) Svaki put kad govori o apostolskom djelovanju, Pavao eksplicitno ili implicitno izražava

¹⁰² Usp. Robert VORHOLT, *Der Dienst der Versöhnung. Studien zur Apostolatstheologie bei Paulus*, Göttingen, 2008., 52.

¹⁰³ Usp. *Isto*, 54.

¹⁰⁴ Alfred SCHNEIDER, *Crkva*, 157.

¹⁰⁵ Uvjete koje postavlja sv. Luka evanđelist za to da netko bude prozvan apostolom, Pavao ne ispunjava. „Jedan od ovih ljudi što bijahu s nama za sve vrijeme što je među nama živio Gospodin Isus – počevši od krštenja Ivanova pa sve do dana kad bi uzet od nas – treba da bude svjedokom njegova uskrsnuća.“ (Dj 1, 21-22).

¹⁰⁶ Usp. Robert VORHOLT, *Der Dienst der Versöhnung*, 52.-53.

¹⁰⁷ Alfred SCHNEIDER, *Crkva*, 158.

¹⁰⁸ Usp. Robert VORHOLT, *Der Dienst der Versöhnung*, 54.

¹⁰⁹ Alfred SCHNEIDER, *Crkva*, 160.

da sadržaj onoga što apostol daje drugima jest otajstvo Krista.“¹¹⁰ Vršiti apostolat, za Pavla, prije svega, znači naviještati Radosnu vijest.¹¹¹

Imajući u vidu Pavlovu svesrdnu zauzetost oko navještaja Krista, osobe posvećenoga života mogu ga u mnogočemu smatrati inspirativnim primjerom apostolskoga služenja. I posvećene su osobe „istinski apostoli ne zato što vrše 'apostolat', nego zato što žive poput apostolâ: nasljeđujući Krista u služenju i u zajednici, u skladu s naučavanjem evanđelja u Crkvi koju je on ustanovio“¹¹². Ipak, činjenica da je Isus apostolima prozvaao one koje je poslao, upućuje nas da poslanje i apostolat razumijevamo u istom značenju osobito ako se zna da pojam apostol „potječe iz grčkoga (*apóstolos*) i znači 'poslanik'. Apostolat stoga znači 'poslanje', 'služba', 'apostolovo djelovanje'.“¹¹³ Drugim riječima, „posvećena je osoba 'izaslanik' za Božje djelo, Božjom moći.“¹¹⁴. Bitno je uvidjeti da nije svaki rad apostolat. Samo ono što se vrši u ime Isusovo¹¹⁵, može se nazvati apostolatom.

U kontekstu govora o terminologiji, korisno je ukazati da za apostolsku dimenziju redovničkoga života, odnosno za apostolat, moguće je koristiti više, gotovo ekvivalentnih, naziva. Tako u literaturi, uz pojam 'apostolat' vrlo često nailazimo i na pojam 'poslanje' (lat. *missio*¹¹⁶, eng. *mission*, njem. *die Sendung*). Često se ta dva pojma rabe u sinonimskom značenju bez obzira što pojam 'poslanje' sadrži širi opseg razumijevanja. Poslanje, naime, ima široku uporabu, kako u vjerskom tako i u profanom području izražavanja. Tako na pojam poslanja nailazimo u diplomatskom, političkom i kulturnom kontekstu govora. U kršćanskom teološkom diskursu poslanje je jedan od temeljnih teoloških pojmova u različitim teološkim

¹¹⁰ Barnabas AHERN, *Ambassadors for Christ*, 20-21.

¹¹¹ Usp. *Isto*, 21.

¹¹² SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 26.

¹¹³ Angela Anna TOZZI, Apostolat, u: Aldo STARIĆ (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Zagreb, 2009., 62.

¹¹⁴ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 23.

¹¹⁵ „Apostolat se temelji na autoritetu koji se poziva na Isusa.“ (Angela Anna TOZZI, Apostolat, 62.).

¹¹⁶ „Pojam *poslanje* potječe od latinske imenice *missio* koja je izvedena iz latinskog glagola *mittere*, što znači *poslati*. Kad je Jeronim u četvrtom stoljeću prevodio Novi zavjet s grčkoga na latinski, koristio je glagol *mittere* kako bi preveo dva grčka glagola za slanje *pempo* i *apostello*, koji su se u Novom zavjetu koristili u istovjetnom smislu. Koristili su se kako bi se izrazilo da Otac šalje Sina (osobito u Ivanovu evanđelju), da Otac i/ili Sin šalju Duha Svetoga (Iv 14,26), i da Isus šalje učenike (Mt 10,5; Lk 10,1).“ (Charles R. TABOR, Editorial Essay: Mission, Missions, Missionary – The Words We Use, u: *Leaven*, 7 (1999.) 1, 4.).

disciplinama: crkvenom pravu¹¹⁷, misiologiji¹¹⁸, ekleziologiji¹¹⁹, kristologiji¹²⁰, traktatu o Presvetom Trojstvu¹²¹...

U svom specifičnom uskom značenju i u okviru govora o redovničkom načinu življenja i djelovanja, poslanje najčešće ima isto značenje kao i pojam 'apostolat'.¹²² Iako je, prema nekim autorima, dvojbeno može li se binom 'poslanje – apostolat' promatrati iz perspektive sinonima¹²³, u ovom će se radu ipak ta dva pojma koristiti u istom značenju, već i poradi toga što se u crkvenim dokumentima i konstitucijama redovničkih zajednicâ koriste oba pojma. Potrebno je ipak napomenuti kako se opaža da u relevantnoj teološkoj literaturi o posvećenom životu novijega datuma pojam 'apostolat' gotovo zamire, oslobađajući time prostor pojmu 'poslanje'.

d) Dijalektika 'biti – djelovati' u svjetlu trinitarnoga otajstva

Ako se *processiones* Presvetoga Trojstva *ad intra* i *missiones ad extra*, tj. Presveto Trojstvo u imanentnom i u ekonomskom smislu, iznova promotre, one mogu bolje osvijetliti dijalektiku 'biti – djelovati', koja se susreće i u posvećenom životu, najčešće u obliku polariteta *zajednica – djelatnost*.¹²⁴ *Processiones ad intra* potvrđuju da je već zajednica kao takva *missio*.

¹¹⁷ U crkvenom pravu, poslanje je „čin crkvenoga autoriteta kojim se daje dužnost ili dopuštenje propovijedati nauk Crkve i služba učiteljskoga naučavanja što proistječe iz čina slanja, odašiljanja“ (José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Poslanje redovničkoga života*, 28.).

¹¹⁸ Poslanje u misiologiji označava misijsku djelatnost Crkve i u tom smislu, u hrvatskom govornom području, obično se lat. *missio* prevodi s 'misija'.

¹¹⁹ „U ekleziologiji se govori o poslanju koje Crkva povjerava određenim osobama unutar svoje zajedničke i organizacijske dinamike.“ (*Isto.*)

¹²⁰ U kristologiji su česte sintagme poput: 'poslanje Isusovo', 'poslanik Očev', 'poslanje dvanaestorice primljeno od Isusa Krista'. (usp. *Isto*, 27.).

¹²¹ „U traktatu o Presvetom Trojstvu *missiones* su vječna proizlaženja, *intradivinas*, imanentnost-svojstvenost i nužnost božanskih osoba koje se ujedinjaju s vremenskim djelovanjem osoba i prikazuju vječna proizlaženja u vremenskim proizlaženjima, kao utjelovljenje Riječi-*Verbo* ili poslanje Duha Svetoga.“ (*Isto.*)

¹²² Usp. *Isto*, 28. Ipak, Paredes primjećuje da se sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća, nakon donošenja *Evangelii nuntiandi* u Crkvi prestaje govoriti o onome što se zvalo „teologija apostolata“ i počinje se na veliko govoriti o „teologiji poslanja“ u službi evangelizacije. (usp. *Isto*, 18.).

¹²³ Tako Diarmuid O'Murchu tvrdi da nas apostolat najčešće smješta u okvir govora o Crkvi, a poslanje nas poziva na daleko šire horizonte vjere i globalnoga svijeta. Poslanje je sveobuhvatnije nego apostolat (djelovanje). Ta dva pojma nipošto nisu sinonimi jer ponekad se dogodi da djelovanje uopće nije kompatibilno s poslanjem. Poziv na poslanje obuhvaća svaki aspekt stvaranja i zahtijeva promoviranje ključnih vrijednosti Kraljevstva Božjega: pravednost, ljubav, milosrđe i oslobađanje. Postoje djelatnosti apostolata koje favoriziraju bogate naspram siromašnih (npr. selektivne škole, privatne bolnice, i sl.), a to nikako nije u skladu s vrjednotama Kraljevstva Božjega. Osim toga, poslanje se tiče svih konstitutivnih elemenata redovničkoga života, a ne samo apostolata. Poslanje je način na koji smo odgovorni pred Bogom, odnosno osjetljivi za Boga u svijetu, a ne samo neka specifična djelatnost kojom služimo Bogu i Crkvi. (usp. Diarmuid O'MURCHU, *Consecrated Religious Life*, 131-133.).

¹²⁴ Dok je u monaškoj viziji posvećenoga života prisutna tendencija stavljanja naglasaka na život u zajednici, pa je posljedno zajednica bila ta koja oblikuje poslanje, u novije se vrijeme zapaža obrnuta tendencija, naglasak se stavlja na poslanje, pa je poslanje ono koje oblikuje život u zajednici. (usp. USC, *Accomplices of the Spirit*, 29.) S obzirom na to, treba istaknuti da se čini kako obje tendencije poslanje percipiraju u smislu djelovanja, što

Zajednica, u tom smislu, nije neko pomoćno sredstvo za obavljanje poslanja, nego je utemeljujući čimbenik poslanja. Stoga nisu opravdane nikakve tendencije koje poslanje i zajednicu stavljaju u obrnuto-proporcionalni odnos. Poslanje je sve ono što zajednica jest, a ne samo ono što zajednica čini, jer život u zajednici jest poslanje.¹²⁵ Drugim riječima, „redovnički će život (...) biti to više apostolski što je (...) bratskiji zajedničarski oblik egzistencije“¹²⁶, po uzoru na Boga koji je zajedništvo¹²⁷ triju božanskih osoba u poslanju. Sukladno tomu, može se konstatirati da su redovničke zajednice – zajednice u poslanju¹²⁸, kao što je i Crkva zajednica u poslanju.

Processiones ad intra daju legitimnost svim oblicima poslanja posvećenoga života koji se na određeni način više realiziraju *ad intra*, odnosno nisu tako eksponirani prema van. „Nije riječ, jednostavno, o tome da zajednica ima neki izvanjski apostolat. (...) Zajednica stavlja naglasak na bratski odnos među svojim članovima, kao i s onima kojima je njezina misija namijenjena. Članovi neke ministerijalne zajednice mogu obavljati veoma raznolike službe; netko može, zbog bolesti ili dobi, također biti spriječen obavljati bilo koju izvanjsku aktivnost. Služba se ne poistovjećuje s konkretnom zadaćom. Zajednica kao cjelina ostvaruje ju kroz različite službe svojih članova, uključujući službe molitve, žrtve, patnje bolesnih članova, uzajamne solidarnosti... Čitava zajednica preuzima na sebe odgovornost za poslanje koje joj je Crkva povjerila.“¹²⁹ *Processiones ad intra* otkrivaju još jednu važnost. Gotovo istovjetno s vječnim *processiones* u Presvetom Trojstvu gdje božanska osoba istovremeno izlazi i ostaje u svom izvorištu, tako se i od apostola traži da budu poslani, a opet da s Isusom ostanu. O tomu nas izvješćuje evanđelist Marko kada opisuje poslanje dvanaestorice. „I ustanovi dvanaesticu da budu s njim i da ih šalje propovijedati s vlašću da izgone đavle.“ (Mk 3,14) Bît je plodnog apostolata očito u ovomu - biti poslan i s Isusom ostati.¹³⁰ „Susret s Kristom i poslanje od Krista

implicira takav nasuprotni odnos između zajednice i poslanja. Koncept *missio Dei* to ne čini. Prema tom konceptu, zajednica je već kao takva poslanje.

¹²⁵ Usp. Salvatore CURRÒ, *The USG's Recent Path of Reflection. Synthesis of the Biannual Assembly of May 2011. and Answers to the Questionnaire*, 4.; José Rodríguez CARBALLO, *Consecrated Life in Europe*, 13.

¹²⁶ VC, br. 72.

¹²⁷ „Bog sâm (...) jest zajedništvo, *communio*. Ta latinska riječ *communio* nije istovjetna s našim pojmom 'zajedništvo', ona je mnogo više zbivanje u kojem različiti pojedinci, dajući si uzajamno udjela u svojem životu, ostvaruju zajednički život, te upravo u svojoj različitosti ostvaruju jedinstvo. *Communio* (...) znači jedinstvo, koje svoju suprotnost, naime, mnoštvo, nema izvan sama sebe, nego je nosi u sebi.“ (Nela GAŠPAR, (Ne)sposobnost posvećenoga života za proročko poslanje u Crkvi danas, u: *Posvećeni život*, 15 (2010.) 1-2, 31.).

¹²⁸ „Bratstvo u služenju predstavljalo je temeljni doprinos redovničkih ustanova braće posvećenomu životu i Crkvi. Po njemu te ustanove ističu neraskidivu vezu između zajedništva i poslanja, bitnu ulogu bratske ljubavi kao središnje osi evangelizacije, njezinu proširenost i kompleksnost.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 23.).

¹²⁹ *Isto*.

¹³⁰ „Isus je pozvao apostole da (...) najprije budu s njim, da ih onda može poslati drugima.“ (Tomislav IVANČIĆ, *Crkva. Fundamentalno-teološka ekleziologija*, Zagreb, 2004., 208.).

egzistencijalna je strana apostolata“¹³¹ jer iz životnog susreta s Kristom rađa se snaga poslanja.¹³²

Ukratko, promatrati poslanje posvećenoga života u trinitarnom svjetlu, znači nadići puki „aktivistički i funkcionalni pogled na poslanje“¹³³, čime se na određeni način nadilazi i dijalektika *biti – djelovati*.

1.2. Ekleziološki vidik

Nakon promišljanja o misiji Presvetoga Trojstva i redovničkom poslanju u svjetlu te tajne, valjalo bi ocrtati poslanje Crkve te definirati identitet posvećenoga života u okviru Crkve, odnosno trebalo bi propitati koje mjesto posvećeni život zauzima u Crkvi i koja mu je uloga u odnosu prema ostalim članovima Božjega naroda. Promišljanjem ne će biti obuhvaćena sustavna analiza modusa kroz koje se konkretno posvećeni život ugrađuje u misiju Crkve jer se ta tematika elaborira u sljedećem poglavlju. U okviru ovoga poglavlja tek će se naznačiti da je eklezijalnost konaturalna sastavnica posvećenih zajednica i da su višestruki načini na koje posvećene osobe participiraju u poslanju Crkve.

1.2.1. *Missio ecclesiae*

Tendencija da se Boga promatra kroz prizmu poslanja i da ga se definira kao *missio*, reflektira se i u pojavnosti Crkve za koju se kaže da je „po naravi misionarska“¹³⁴, tj. poslanje nije samo jedan od atributa Crkve, nego poslanje konstituirá Crkvu u samoj njezinoj biti. Stoga, umjesto da se o poslanju govori pod vidom *imati*, čini se da bi ispravnije bilo o poslanju govoriti pod vidom *biti*.¹³⁵ Sukladno tomu, Crkva *nema* poslanje nego „Crkva *jest* poslanje“¹³⁶, ukoliko svoje utemeljenje ima u zajedništvu s Bogom, tj. u Božjem poslanju.¹³⁷ Ukoliko se ipak

¹³¹ Alfred SCHNEIDER, *Crkva*, 160.

¹³² Usp. *Isto*.

¹³³ Paolo MARTINELLI, Identity and Significance of Apostolic Consecrated Life, 14. Usp. Camillo MACCISE, The Foundation and Development of Theology of Consecrated Apostolic Life, 1.

¹³⁴ AG, br. 2. Usp. Knud JØRGENSEN, Biblical and Theological Foundations: The Triune God and the Missional Church, u: John GIBAUT – Knud JØRGENSEN, *Called to Unity. For the Sake of Mission*, Oxford, 2014., 40.

¹³⁵ Usp. Robert J. SCHREITER, Changes in Roman Catholic Attitudes toward Proselytism and Mission, u: James A. SCHERER – Stephen B. BEVANS (ur.), *New Directions in Mission and Evangelisation II: Theological Foundations*, Maryknoll, New York, 1994., 118.

¹³⁶ s. Mary MAHER, *Called and Sent*, 18.

¹³⁷ Usp. *Isto*.

poslanje želi izraziti rabeći pojam *imati*, dalo bi se zaključiti sljedeće: Ako je sâm Trojedini Bog u svojoj biti Poslanje (pisano velikim slovom), onda se može reći da 'nema Crkva poslanje, nego Poslanje ima Crkvu'.¹³⁸ Nadalje, budući da je polazišna točka za utemeljenje poslanja sâm Bog, prema konceptu *missio Dei*, Crkva samo participira na Božjem poslanju. Na tom tragu, autori opažaju da se posljednjih desetljeća u teologiji poslanja dogodio pomak od *missio ecclesiae* na *missio Dei*¹³⁹; a u eklezijalnom govoru od poslanja u čijem je središtu Crkva, na Crkvu u čijem je središtu poslanje¹⁴⁰.

Crkva predstavlja samu sebe kroz trostruku dimenziju: otajstvo, zajedništvo i poslanje.¹⁴¹ Drugim riječima, Crkva je otajstvo zajednice u poslanju.¹⁴² „Izvor toga otajstva nema svoj korijen u samoj Crkvi, već u Trojstvu, u zajedništvu Sina s Ocem u daru Duha Svetoga. To je zajedništvo *uzor, izvor i cilj* zajedništva kršćanâ s Isusom i iz njega se rađa zajedništvo kršćana jednih s drugima.“¹⁴³ Crkva se, dakle, promatrana u trinitarnom svjetlu, pokazuje kao otajstvo „jer su ljubav i život Oca, Sina i Duha Svetoga posvema nezasluženi dar, udijeljen onima koji su rođeni iz vode i Duha (usp. Iv 3,5), pozvani i vratiti u život samo *zajedništvo* Božje, očitovati ga i priopćiti u povijesti (*poslanje*).“¹⁴⁴ Pod pojmom 'otajstvo' razumijeva se Božji naum spasenja ljudskoga roda, a središnji sadržaj te 'tajne' jest stvarnost Crkve-Zajednice, „zato se crkvena zajednica ne može primjereno protumačiti uzme li se naprosto kao sociološka ili psihološka stvarnost“¹⁴⁵.

U dokumentima Crkvenoga učiteljstva, poslanje Crkve promatra se kao nastavak Kristova poslanja. Crkva participira u Božjem poslanju¹⁴⁶, odnosno njezino je poslanje nastavak Kristova poslanja. „Poslanje je zadaća koju je Krist ostavio svojoj Crkvi u smislu navješćaja milosti Božje koja želi spasiti sve ljude, odnosno navijestiti univerzalnost otkupljenja.“¹⁴⁷

¹³⁸ Usp. Stephen B. BEVANS, *The Mission has a Church*, 205.

¹³⁹ Usp. Josep M. ABELLA, *New Horizons for the Mission of Consecrated Life*, 1-2.; USG-UISG THEOLOGICAL SEMINAR, *Theology of Consecrated Life*, 2.

¹⁴⁰ Usp. David Jacob BOSCH, *Transforming Mission*, 379.

¹⁴¹ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 4.

¹⁴² Ugledni hrvatski teolog, Tomislav Šagi-Bunić, u Crkvi razlikuje tri razine: „institucionalnost, sakramentalnost i zajedništvo“ (Tomislav ŠAGI-BUNIĆ, Što Crkva očekuje od redovničkih zajednica na ulasku u treće tisućljeće, u: *Posvećeni život*, 3 (1997.) 1, 24.).

¹⁴³ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 5. Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici. O pozivu i poslanju laika u crkvi i u svijetu* (30. XII. 1988.), Zagreb, 1990., br. 18-19 (dalje: CL).

¹⁴⁴ CL, br. 8.

¹⁴⁵ *Isto*, br. 19.

¹⁴⁶ Crkva je tako i „epifanija djelovanja Duha Svetoga u svijetu. Kroz Crkvu, sakramente, Riječ, karitativna i evangelizacijska djela, Duh Sveti djeluje i vodi ljudsku povijest na vidljiv način prema Bogu“ (José Cristo Rey GARCÍA PAREDES, *Mission: The Key to Understand Consecrated Life Today*, 5.).

¹⁴⁷ Slavko SLIŠKOVIĆ, Spoj posvećenoga života i poslanja – povijesna perspektiva, u: *Posvećeni život*, 19 (2014) 1-2, 7.

Povijest spasenja „opisuje kako Trojstvo projicira svoje zajedništvo u poslanje spasenja ljudskoga roda, kako na raznorazne načine nastoji uspostaviti savez i uključuje se u njega sve do krajnjih granica utjelovljenjem Sina. Ta se povijest spasenja nastavlja zahvaljujući djelovanju Duha, koji okuplja Crkvu i izgrađuje ju svojim darovima kako bi ona tom poviješću nastavila spašavati čovječanstvo.“¹⁴⁸ Apostolski nagovor *Evangelica testificatio* to ukratko sažima: „Djelatnost Crkve nastavlja Spasiteljevu djelatnost.“¹⁴⁹ Dokument *Mutuae relationes* u br. 15. donosi opširnije razlaganje o poslanju Božjega naroda na temelju kompilacije koncilskih dokumenata:

Jedno je poslanje Božjega naroda i ono je na neki način srce svega eklezijalnoga misterija. Otac je posvetio i poslao na svijet Sina (usp. Iv 10,36), posrednika između Boga i ljudi (usp. AG, br. 3); a na dan Duhova 'Krist je poslao Duha Svetoga od Oca, da bi iznutra ostvarivao njegovo spasiteljsko djelo i Crkvu poticao – u Kristu i djelovanjem Duha – na svoje širenje' (AG, br. 4). Stoga je Crkva kroz svu svoju povijest po svojoj naravi misionarska (AG, br. 2; usp. LG, br. 17). Svi, pastiri, laici i redovnici – svaki prema svome zvanju – pozvani su na apostolsko djelovanje (usp. br. 4), kojemu je izvor Očeva ljubav; a Duh Sveti to djelovanje hrani i izdržava, 'on poput duše oživljuje crkvene ustanove i ulijeva u srca vjernika isti duh poslanja koji je pokretao samoga Krista' (AG, br. 4). Stoga se poslanje Božjeg naroda ne može nikada sastojati jedino u izvanjskom djelovanju, jer apostolski zadatak ne smije biti sveden na samo ljudsko unapređenje, pa bilo ono i vrijedno; i to stoga što je svaki pastoralni i misionarski pothvat sasvim utemeljen na dioništvu u misteriju Crkve. Poslanje Crkve u stvari nije drugo nego poslanje samoga Krista nastavljeno kroz povijest svijeta; zato se ono uglavnom sastoji u sudioništvu na poslušnosti Onoga (usp. Heb 5,8) koji je sebe prikazao Ocu za život svijeta.¹⁵⁰

Ukratko, „poslanje Crkve proizlazi iz same njezine naravi, onakve kakvom ju je Krist htio. (...) Svrha toga poslanja jest omogućiti svima da spoznaju i žive 'novo' zajedništvo koje je u Sinu Božjem, koji je postao čovjekom, ušlo u povijest svijeta“¹⁵¹. Iz gornjih redaka može se naslutiti da Crkva, baš poput kakvoga sakramenta, a ona uostalom i jest „univerzalni sakrament spasenja“¹⁵², u sebi krije dvostruku stvarnost: otajstvo nevidljivoga božanskog

¹⁴⁸ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 14.

¹⁴⁹ ET, br. 50.

¹⁵⁰ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE INSTITUTE – SVETA KONGREGACIJA ZA BISKUPE, *Mutuae relationes. Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi* (14. V. 1978.), br. 15, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu* (dalje: MR).

¹⁵¹ CL, br. 32.

¹⁵² LG, br. 48.; „Crkva je od Boga poslana svim narodima da bude 'univerzalni sakrament spasenja'.“ (AG, br. 1.).

elementa i vidljive društvene zajednice.¹⁵³ I slično, „kao što Krist u svom poslanju objavljuje svoju sinovsku narav, tako i Crkva kroz poslanje objavljuje svoju narav“¹⁵⁴. Bipolarnost u naravi Crkve očituje se u 'dvosmjernom' zajedništvu: vertikalnom (zajedništvo vjernika s Kristom i preko Njega s Ocem) te u horizontalnom (zajedništvo vjernika međusobno jednih s drugima). Te dvije razine zajedništva nipošto nisu dvije odvojene stvarnosti nego su samo dvije dimenzije iste stvarnosti i zapravo ih je gotovo nemoguće razdvojiti jednu od druge.¹⁵⁵ To je razumljivo ako se ima u vidu da „zajedništvo nije (...) opipljiva stvarnost nego odnos“¹⁵⁶. Duboka je istina da „samo u okviru odnosa prema Bogu, mogući su odnosi među ljudima“¹⁵⁷. „Dok su različite misaone struje u prošlosti i sadašnjosti bile i još uvijek jesu sklone dijeliti, pa čak i suprotstavljati teocentrizam i antropocentrizam, Crkva međutim, slijedeći Krista, nastoji ih u čovjekovoj povijesti iskonski i duboko povezati.“¹⁵⁸ Crkva je „u biti tajna zajedništva“¹⁵⁹. Zajedništvo Dvanaestorice s Kristom te zajedništvo bratske zajednice rođene na dan Pedesetnice, trajan su uzor Crkvi na kojem se već stoljećima nadahnjuje. Ipak, Crkva je pozvana odražavati dubinu i bogatstvo tajne zajedništva triju božanskih osoba. To se na poseban način očituje u bratskom zajedništvu posvećenih osoba.¹⁶⁰

U tvrdnji da je Crkva sakrament spasenja, pod spasenjem se „ne razumijeva nekakvo postignuće niti posjedovanje nego jednostavno zajedništvo s Bogom i međusobno. (...) Upravo na takav način Crkva participira u Kristovu poslanju – tako što je 'mjesto' zajedništva u svijetu. (...) Spasenje se sastoji u zajedništvu Boga i čovjeka u Kristu, a to se ostvaruje u Crkvi i preko Crkve. U tomu Crkva ima daleko veću ulogu negoli ulogu pukog sredstva.“¹⁶¹ *Lumen gentium* tu istinu izriče ovako: Crkva je „sakrament ili znak i oruđe najtješnjega sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijelog ljudskoga roda“¹⁶². U tom se smislu može govoriti i o svojevrsnom *defunkcionaliziranju* poslanja što je već papa Pavao VI. izrazio u *Ecclesiam suam* govoreći o poslanju Crkve *ad extra* (dijalog ljubavi) i *ad intra* (produbljivanje samorazumijevanja koje vodi prema vlastitoj obnovi, odnosno otkriće da je Krist u najdubljem središtu Crkve).¹⁶³

¹⁵³ Usp. *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 779 (dalje: KKC).

¹⁵⁴ s. M. Maximilia UM, *Evangelical Mission*, 163.

¹⁵⁵ Usp. *Isto*.

¹⁵⁶ *Isto*, 164. Više o tomu: *STh*, pars I, q. 28, a. 2.

¹⁵⁷ s. M. Maximilia UM, *Evangelical Mission*, 164.

¹⁵⁸ IVAN PAVAO II., *Dives in misericordia. Enciklika o Božjem milosrđu* (30. XI. 1980.), Zagreb, 1981., br. 1.

¹⁵⁹ VC, br. 41.

¹⁶⁰ Usp. *Isto*.

¹⁶¹ s. M. Maximilia UM, *Evangelical Mission*, 165.

¹⁶² LG, br. 1.

¹⁶³ Usp. PAVAO VI., *Ecclesiam suam. Enciklika o putovima kojima Katolička Crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću* (6. VIII. 1964.), Zagreb, 1979., br. 60-65.; s. M. Maximilia UM, *Evangelical Mission*, 165.

Ukratko, „zajedništvo nužno rađa poslanjem, ali ne u smislu sredstva nego zajedništvo samo po sebi, po svojoj naravi, teži ka širenju prema van.“¹⁶⁴ Prema dokumentu *Christifideles laici*, br. 32., „zajedništvo rađa zajedništvo. (...) Zajedništvo i poslanje duboko se međusobno isprepliću, uzajamno se prožimaju i uvjetuju do te mjere da zajedništvo predstavlja ishodište i ujedno plod poslanja: zajedništvo je misionarsko, a poslanje je radi zajedništva.“¹⁶⁵ Ta se tvrdnja „vidljivo zrcali u zajedništvu koje braća grade. To je uvijek bratstvo za poslanje. Nije riječ, jednostavno, o tome da zajednica ima neki izvanjski apostolat. Otajstvo Boga spasitelja izvire kao vrelo u zajednici, živi se među braćom i projicira se u crkvenome poslanju. Vraća se zatim zajednici dajući joj nov život kroz iskustvo doživljeno u misiji. Potaknuti pripadajućim karizmama utemeljenja, ustanove braće grade zajednice koje se smještaju *unutar misije*, u nekom od dijelova velikoga crkvenoga poslanja, bilo da je ono aktivno, kontemplativno ili mješovito.“¹⁶⁶

Značajno je zapaziti da se uz binom 'zajedništvo – poslanje' može govoriti i o binomu '*contemplatio – actio*'. „Kontemplacija nije samodostatna zatvorena aktivnost, nego klanjanje Bogu koje potiče na djelovanje. Djelovanje je stoga način očuvanja onoga što je netko dobio u kontemplaciji, upravo zato što je svaka istinska molitva 'ekstatična' u doslovnom smislu riječi, odnosno usmjerena je na izvor izvan sebe.“¹⁶⁷ Suvremeni ekleziolozi ističu „da je bit Crkve proegzistencija, a to znači bitak za druge“¹⁶⁸. Sve što Crkva jest i sve što čini, bilo *ad intra* ili *ad extra*, dio je njezina poslanja¹⁶⁹ jer je ona, kako je istaknuto u *Ad gentes*, „po svojoj naravi misionarska“¹⁷⁰.

1.2.2. Mjesto i uloga redovničkih zajednica u okviru *missio ecclesiae*

a) Identitet posvećenoga života u Crkvi

U potrazi za eklezijalnim temeljem redovničkoga poslanja, potrebno je prije svega preispitati redovnički identitet.¹⁷¹ Općenito, pitanje identiteta jest jedno od ključnih pitanja modernoga društva. Pojam identiteta u današnje vrijeme razumijeva se u dinamičnom smislu,

¹⁶⁴ s. M. Maximilia UM, *Evangelical Mission*, 165.

¹⁶⁵ CL, br. 32.

¹⁶⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 23.

¹⁶⁷ s. M. Maximilia UM, *Evangelical Mission*, 165.

¹⁶⁸ Tomislav IVANČIĆ, *Crkva*, 211.

¹⁶⁹ Usp. Paulo SUESS, *Missio Dei and the Project of Jesus*, 2.

¹⁷⁰ AG, br. 2.

¹⁷¹ Usp. Giuseppe DINH DUC DAO, *Misijski oblik kršćanskoga i redovničkoga života*, 131.

fluidnom. Često se identiteti na više razina preispituju. Više je putova po kojima bi se moglo doći do odgovora na pitanje: „U čemu se sastoji identitet staleža posvećenoga života u okviru Crkve?“ Najpouzdaniji put koji bi doveo do točnoga odgovora na navedeno pitanje, svakako je iščitavanje dokumenata Crkvenoga učiteljstva. Mnogobrojni su dokumenti Crkvenoga učiteljstva koji se bave 'staležom savršenstva', osobito od razdoblja Drugoga vatikanskog koncila do danas.

Jedan od najvažnijih svakako je Dogmatska konstitucija o Crkvi, *Lumen gentium* koja, iako nije cijela posvećena redovništvu, u svome šestom poglavlju govori o posvećenom životu i smješta ga unutar Crkve. Sljedeći je Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života, *Perfectae caritatis* te Apostolski nagovor pape Pavla VI. o obnovi redovničkoga života po nauci II. Vatikanskog sabora, *Evangelica testificatio*. Svaki od tih dokumenata, a i oni koji su kasnije slijedili, na sebi svojstven način pridonosi boljemu osvjetljavanju elementarnih sastavnica posvećenoga života. Nerijetko se u tom osvjetljavanju koriste i različita polazišta, uz pomoć kojih se nastoji izgraditi teološki fundament za postojanje i djelovanje posvećenih osoba.

Tako u posinodalnoj apostolskoj pobudnici pape Ivana Pavla II. *Vita consecrata* pronalazimo pojmove posvete, nasljedovanja i karizme, stavljene u odnos prema Presvetome Trojstvu. Papa tako posvećenje vezuje uz lik Boga Oca koji poziva, nasljedovanje uz Boga Sina čije djevičanstvo, siromaštvo i poslušnost zavjetovani čine vidljivim u svijetu, a karizme stavlja u odnos prema djelovanju Boga Duha Svetoga.¹⁷²

Drugi definicijski put više je pravničkoga karaktera, a nalazi se u *Zakoniku kanonskog prava*. Prije svega, *Zakonik* kaže da posvećeni život po svojoj naravi nije ni klerički, ni laički.¹⁷³ Daljnji kanoni donose preciznije naznake. U tom pogledu, osobito je značajan 573. kanon:

Život posvećen javnim prihvaćanjem evanđeoskih savjeta stalan je oblik življenja kojim se vjernici, slijedeći po djelovanju Duha Svetoga prisnije Krista, posve posvećuju Bogu nadasve ljubljenomu, da, njemu u čast i za izgradnju Crkve i za spasenje svijeta novim i posebnim razlogom posvećeni, postignu savršenstvo ljubavi u služanju Kraljevstvu Božjemu i da, postavši sjajnim znakom u Crkvi, unaprijed naviještaju nebesku slavu. Taj oblik življenja u ustanovama posvećenoga života, što ih je mjerodavna crkvena vlast kanonski osnovala, slobodno prihvaćaju vjernici koji prema vlastitim zakonima ustanova, zavjetima ili drugim svetim vezama javno ispovijedaju evanđeoske savjete čistoće, siromaštva i poslušnosti te se, po ljubavi prema kojoj ti savjeti vode, na poseban način združuju s Crkvom i njezinim otajstvom.¹⁷⁴

¹⁷² Usp. VC, br. 1.; 17-21.

¹⁷³ Usp. *Zakonik kanonskog prava* (25. I. 1983.), Zagreb, 1996., br. 588 (dalje: ZKP).

¹⁷⁴ *Isto*, br. 573.

No, budući da se u ustanove posvećenoga života ubrajaju i redovničke i svjetovne ustanove, valjalo bi vidjeti koje su distinkcije među njima. Svjetovna je ustanova, prema 710. kanonu *Zakonika* „ustanova posvećenoga života u kojoj vjernici živeći u svijetu teže za savršenstvom ljubavi, te nastoje osobito iznutra pridonositi posvećenju svijeta“¹⁷⁵, pri čemu „član svjetovne ustanove snagom svojega posvećenja ne mijenja u Božjem narodu svoj ili klerički ili laički kanonski položaj“¹⁷⁶. *Zakonik* nadalje traži da se odrede svete veze preuzimanja evanđeoskih savjeta, kao i obveze koje iz tih veza proizlaze „čuvajući ipak u načinu života ustanova vlastitu svjetovnost“¹⁷⁷. Sukladno tome, članovima svjetovnih ustanova svojstveno je živjeti „u redovitim prilikama svijeta ili sami, ili svaki u svojoj obitelji, ili u skupini bratskog života, prema odredbi konstitucija“¹⁷⁸.

Redovnički život, prema *Zakoniku kanonskoga prava* „kao posvećenje cijele osobe, očituje u Crkvi divnu od Boga ustanovljenu vezu, znak budućega vijeka. Tako redovnik izvršuje svoje potpuno darivanje kao žrtvu Bogu prinesenu, kojom sav njegov život postaje neprekidno štovanje Boga u ljubavi. Redovnička je ustanova društvo u kojem članovi po vlastitom pravu polažu javne zavjete doživotne ili privremene, koje, kad im istekne vrijeme, valja obnoviti, te žive bratskim životom u zajedništvu. Javno svjedočenje, koje redovnici treba da iskazuju Kristu i Crkvi, nosi sa sobom odvajanje od svijeta, što je vlastito naravi i svrsi svake ustanove.“¹⁷⁹

Već su na prvi pogled, u gornjim navodima, uočljive neke razlike između redovničkih i svjetovnih ustanova. Za razliku od svjetovnih, redovničke ustanove bitno karakterizira život u zajednici¹⁸⁰ i odvojenost od svijeta. Ta je odvojenost na neki simboličan način izražena i odredbom o obdržavanju klauzure. „Neka se u svim kućama obdržava klauzura prilagođena naravi i poslanju ustanove prema odredbama vlastita prava, pri čemu je jedan dio kuće uvijek ostavljen samo za članove.“¹⁸¹ Moglo bi se čak reći i da nošenje odijela ustanove, koje *Zakonik* propisuje, pomalo ukazuje na to da redovništvo 'nije od svijeta' jer je ono znak redovničkoga posvećenja i svjedočanstvo siromaštva.¹⁸²

¹⁷⁵ *Isto*, br. 710.

¹⁷⁶ *Isto*, br. 711.

¹⁷⁷ *Isto*, br. 712.

¹⁷⁸ *Isto*, br. 714.

¹⁷⁹ *Isto*, br. 607.

¹⁸⁰ „Neka redovnici stanuju u svojoj redovničkoj kući obdržavajući zajednički život i neka iz nje izlaze samo s dozvolom svojega poglavara. Ako se pak radi o dugotrajnoj odsutnosti iz kuće, viši poglavar s pristankom svojega vijeća i zbog opravdana razloga može dopustiti članu boravak izvan kuće ustanove, ali ne više od godinu dana, osim radi liječenja, studija ili vršenja apostolata u ime ustanove.“ (*Isto*, br. 665.).

¹⁸¹ *Isto*, br. 667.

¹⁸² *Usp. Isto*, br. 669.

Među redovničkim ustanovama treba nadalje razlikovati kontemplativne i aktivne. Kontemplativne ustanove *Zakonik* definira kao „ustanove koje su potpuno usmjerene na kontemplaciju u otajstvenom Tijelu Kristovu uvijek zauzimaju istaknut položaj: prinose naime Bogu izvrsnu žrtvu hvale, svjetlo su Božjemu narodu obilatim plodovima svetosti i primjerom ga potiču te otajstvenom apostolskom plodnošću pomažu u njegovu rastu. Zato, koliko god silila potreba djelatnoga apostolata, ne mogu se pozivati članovi takvih ustanova da pomažu u raznim pastoralnim službama.“¹⁸³

Definiciju zajednica koje se primarno bave djelatnim apostolatom, nalazi se u kanonu 675.: „U ustanovama koje se posvećuju djelima apostolata, apostolska djelatnost pripada samoj njihovoj naravi. Stoga, neka se sav život članova prožme apostolskim duhom, a sva apostolska djelatnost oblikuje redovničkim duhom.“¹⁸⁴ Pojašnjenje zašto se takve ustanove nazivaju *apostolskima*, daje apostolska pobudnica *Vita consecrata*: „Oni koji sada nasljeđuju Isusa ostavljajući sve radi Njega, podsjećaju na apostole koji se, odgovarajući na njegov poziv, odriču svega ostaloga. Zato se tradicionalno običava govoriti o posvećenomu životu kao o *apostolskomu obliku življenja*.“¹⁸⁵

Slijedom navedenih kanona, dade se zaključiti kako se identitet redovničkih apostolskih ustanova sastoji u posveti preko zavjeta, bratskoga života u zajednici i specifične karizme/poslanja.¹⁸⁶ Nakon što su istaknute nužne distinkcije u okviru staleža posvećenoga života, čini se potrebnim ukazati na njegovu omeđenost spram laičkoga i kleričkoga staleža. Ta se potreba osobito uočavala u burnom pokoncilskom vremenu kad je *aggiornamento*, uzdrnavši temelje redovništva, u teološkim raspravama izazivao pravu lavinu pitanja. „To su pitanja koja već godinama potresaju i uznemiruju posvećeni život, koji se, sve češće i ne bez nesigurnosti, pitao je li sa slabom teologijom moguće podržati čvrste odluke, potrebne da se prihvati i ustraje u posvećenome životu.“¹⁸⁷ Drugim riječima, postavljala su se pitanja o identitetu posvećenoga života. „Ne toliko kako biti redovnik, nego 'zašto' biti redovnik danas, te 'tko' je redovnik, ako su svi pozvani na svetost u Crkvi?“¹⁸⁸ Jedno od prioritetnih pitanja bilo je i pitanje odnosa između posvete po krštenju i posvete po zavjetima. Tome se pitanju detaljnije posvetio i papa Ivan Pavao II. u svojoj pobudnici *Vita consecrata*. „U tradiciji Crkve redovničko se zavjetovanje smatra jedinstvenim i plodnim produbljenjem krsnoga

¹⁸³ *Isto*, br. 674.

¹⁸⁴ *Isto*, br. 675. Usp. PC, br. 8.

¹⁸⁵ VC, br. 93.

¹⁸⁶ Usp. Pier Giordano CABRA, Razvoj i identitet redovničkoga života u Europi, u: *Posvećeni život*, 1 (1996.) 1, 25.

¹⁸⁷ Pier Giordano CABRA, Apostolska pobudnica „Posvećeni život“, u: *Posvećeni život*, 1(1996.) 2, 128.

¹⁸⁸ Celestin TOMIĆ, *U srcu Crkve*, 54.

posvećenja ukoliko se, njime, tijesno sjedinjenje s Kristom, započeto već s krštenjem, razvija u daru savršenije izraženoga i ostvarenoga suobličenja, po zavjetovanju evanđeoskih savjeta. To daljnje posvećenje, ipak, ima svoju posebnost u odnosu na prvo, kojega nije nužna posljedica. U stvari, svaka u Kristu preporođena osoba pozvana je da, snagom koja proizlazi iz dara Duha, živi čistoću primjerenu vlastitomu životnom staležu, poslušnost Bogu i Crkvi, razumno odricanje materijalnih dobara, jer su svi pozvani na svetost koja se sastoji u savršenstvu ljubavi. Međutim, krštenje samo po sebi ne uključuje u sebi poziv na celibat ili na djevičanstvo, odricanje posjedovanja dobara, poslušnost poglavaru, u pravom obliku evanđeoskih savjeta. Prema tome, zavjetovanje ovih posljednjih pretpostavlja naročiti dar Božji koji nije dan svima, kao što sâm Isus naglašava za slučaj dragovoljnoga celibata (usp. Mt 19,10-12).¹⁸⁹

Potanko Papino pojašnjenje odnosa krsne posvete i zavjetovanja ne iscrpljuje svu tematiku o posebnosti posvećenoga života. Papa je svjestan toga pa nastavlja govoriti o trima životnim staležima laika, zaređenika i posvećenika. No, prije nego se iznese Papino promišljanje, trebalo bi se prisjetiti što je još Drugi vatikanski koncil rekao o tome pitanju. Prema nauku dokumenta *Lumen gentium* 43–45, Crkva daje redovništvu dostojanstvo kanonskoga staleža, ali pritom naglašava da to nije srednji stalež između svećeničkoga i laičkoga položaja, niti da spada u hijerarhijsko uređenje Crkve.¹⁹⁰ Na tom tragu, papa Ivan Pavao II. dalje produbljuje teologiju posvećenoga života: „Zvanja u laički život, u zaređenu službu i u posvećeni život mogu se na neki način smatrati paradigmatiskima, budući da se sva posebna zvanja, u jednom ili u drugom vidu, pozivaju ili svode na njih, uzeta odvojeno ili zajedno, prema bogatstvu Božjega dara.“¹⁹¹ Laicima je svojstveno krsno i krizmano posvećenje, zaređenima pripada posvećenje ređenja, a posvećenim osobama zavjetovanje triju evanđeoskih savjeta. „Iako su te različite kategorije očitovanja jedine Kristove tajne, laici imaju kao posebnu značajku, iako ne isključivu, svjetovnost, pastiri ministerijalnost, posvećene osobe posebno suobličenje djevičanskomu, siromašnomu, poslušnomu Kristu.“¹⁹²

Kada bi se ukratko trebalo izraziti *proprium* posvećenoga života, element po kojem se razlikuje od ostalih životnih stanja u Crkvi, dokument *Vita consecrata* na više mjesta uporno ponavlja da je to uprisutnjenje oblika života kojim je Sin Božji živio na ovoj zemlji.¹⁹³ Posvećeni život jest život kakvim je Isus živio. Može se reći da je On začetnik toga staleža po primjeru svojega života, ali i pozivanjem nekih drugih osoba da sve ostave i da ga slijede.

¹⁸⁹ VC, br. 30.

¹⁹⁰ Usp. LG, br. 43-45.

¹⁹¹ VC, br. 31.

¹⁹² *Isto*.

¹⁹³ Usp. *Isto*, br. 29.

„Poimanje Crkve sastavljene samo od svetih službenika i laika ne odgovara, dakle, nakanama njezina božanskoga Utemeljitelja.“¹⁹⁴ Kasnije se, tijekom stoljećâ, taj oblik života dakako razvijao i to u više smjerova, sve do današnjih dana. Neke 'podvrste' posvećenoga života već su spomenute u okviru analize *Zakonika* (redovničke ustanove: kontemplativne i apostolske, svjetovne ustanove), neka sada budu pridodane još neke: drevni monaški život u počecima kršćanstva, red djevice, pustinjaka, udovica, i u novije vrijeme družbe apostolskoga života. Apostolska pobudnica *Vita consecrata* ističe kako razvitak oblika posvećenoga života još nije okončan. Crkva je i nadalje otvorena djelovanju Duha koji i danas potiče i stvara nove ili obnovljene oblike u krilu toga staleža.¹⁹⁵

Iz svega dosad rečenog o odnosu 'posvećeni život – Crkva', dade se zaključiti kako kanonski stalež, koji nije srednji između kleričkoga i laičkoga, čija je specifičnost uprisutnjenje Kristova načina života, nije negdje na crkvenim marginama, u prikrajku.¹⁹⁶ Posvećeni je život u samom srcu univerzalne Crkve, dragocjeni dar od Gospodina.¹⁹⁷ Uloga toga dara, u okviru Tijela Kristova, jest višestruka, odnosno poslanje posvećenih zajednicâ u Crkvi može se promatrati kroz više dimenzija: molitvena, svjedočka, pashalna, djelatna. O tomu će više govora biti u sljedećem poglavlju. Zasad je važno istaknuti da je svaka od tih dimenzija duboko eklezijalna te da je Crkva prirodni ambijent u kojem posvećeni život razvija i realizira svoje poslanje.

Crkveno učiteljstvo uporno poziva redovničke zajednice da se, čuvajući u potrebnoj mjeri svoju samosvojnost, trajno ugrađuju u život, ne samo opće, nego i krajevne Crkve. Na tom tragu i dokument *Mutuae relationes* naznačuje: „Partikularna Crkva jest onaj povijesni prostor u kojem se neko zvanje realno izražuje i ostvaruje svoj apostolski zadatak.“¹⁹⁸, zato „neka viši poglavari brižljivo nastoje upoznati ne samo sposobnosti i mogućnosti svoje subraće, nego i apostolske potrebe dijeceza u kojima je njihova ustanova pozvana da djeluje.“¹⁹⁹ I papa

¹⁹⁴ *Isto*.

¹⁹⁵ Usp. *Isto*, br. 12.

¹⁹⁶ Postoje neke, možda na prvi pogled ne tako značajne, ali ipak znakovite stvari koje ukazuju na eklezijalnu dimenziju redovništva. To je ponajprije odredba da se zavjetovanje slavi za vrijeme euharistije, te ako je moguće da to bude nedjeljom ili nekom drugom svetkovinom, kako bi što veći broj vjernika mogao sudjelovati. S tim u vezi jest i odredba da se zavjetovanje može slaviti ne samo u crkvi redovničke obitelji, nego i u stolnoj, ili župnoj crkvi. Time se htjelo preuzimanje evanđeoskih savjeta izvući iz domene privatnosti i staviti na razinu eklezijalnosti. (usp. Ante CRNČEVIĆ, Sakramentalnost posvećenoga života. Lik redovnika u svjetlu liturgije redovničkoga zavjetovanja, u: *Živo vrelo*, 32 (2015.) 2, 15.) Tako vjernici sudjeluju u događaju koji je velikim dijelom i na njihovu dobrobit i korist. Oni nisu tu samo da „mole milost za zavjetovanike, nego da izraze i radost Crkve i poštovanje što kršćanski narod iskazuje redovničkom životu.“ (Joseph GELINEAU, *Pastoralna teologija liturgijskih slavija*, Zagreb, 1973., 509).

¹⁹⁷ Usp. VC, br. 3.

¹⁹⁸ MR, br. 23.

¹⁹⁹ *Isto*, br. 38.

Ivan Pavao II. poticao je redovničke poglavarice: „Složene povijesno-kulturne prilike pokazale su kako je urgentno da redovnice budu dublje prisutne u mjesnoj Crkvi, da sudjeluju u njezinoj pastoralnoj djelatnosti i u njezinu programiranju.“²⁰⁰ Od posvećenih osoba traži se da svatko prema svojem pozivu marljivo i savjesno radi na izgradnji i porastu cijelog otajstvenoga Tijela Kristova i na dobro mjesnih Crkava²⁰¹, što podrazumijeva da redovnici ne budu uskogrudno zatvoreni samo u problematiku svojih zajednica, nego da horizonte svojega zanimanja prošire na mjesnu, ali i čitavu Crkvu.²⁰² Tako, *Dekret o prilagođenoj obnovi redovničkoga života* budi u redovnicima svijest da su dužni služiti Crkvi²⁰³. Na tu misao, dokument *Služenje autoriteta i posluš* nadovezuje se pobudnim tonom: „Nasljedovanje Gospodina ne može biti pothvat usamljenih pomoraca, već se plovi u zajedničkoj Petrovoj lađi koja se odupire svim olujama.“²⁰⁴ Da bi se to ostvarilo, potrebno je očuvati živim *sentire cum ecclesia*²⁰⁵, ali i ponad toga ići za tim da u posvećenima više jača svijest da se ne samo osjećaju s Crkvom i u Crkvi, nego da se osjećaju Crkvom²⁰⁶ svjesni da bez Crkve ne bi bilo niti redovništva. U tom pogledu, dokument *Istražujte* tvrdi da je u postkoncilskim godinama došlo do određenih pozitivnih promjena, od kojih je jedna i „povećani crkveni osjećaj koji označava identitet i pokretna je snaga života i djelovanja posvećenih osoba“²⁰⁷.

Nikad ne treba smetnuti s uma da je „svaka (...) ustanova nastala za Crkvu pa je njezin zadatak da Crkvu obogaćuje svojim karakteristikama, svojim posebnim duhom i specifičnim poslanjem. Neka, dakle, redovnici gaje obnovljenu eklezijalnu svijest, neka djeluju na izgrađivanju Tijela Kristova, ustrajni u vjernosti Pravilu i poslušni vlastitim poglavarima.“²⁰⁸ U skladu s tim, razumijeva se da će pastoralne pothvate u partikularnoj Crkvi posvećene osobe ostvarivati na temelju zaključaka do kojih su došli biskup²⁰⁹ i poglavar dotične ustanove

²⁰⁰ Papa Ivan Pavao II. razgovara s redovničkim poglavaricama, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*, 160.

²⁰¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus. Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi* (28. X. 1965.), br. 33, u: *Dokumenti* (dalje: CD).

²⁰² Usp. Papa Ivan Pavao II. razgovara s redovničkim poglavarima, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*, 168.

²⁰³ Usp. PC, br. 5.

²⁰⁴ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluš*, br. 13.

²⁰⁵ Usp. *Isto*.

²⁰⁶ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Bratski život u zajednici* (2. II. 1994.), br. 10, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu* (dalje: BZZ).

²⁰⁷ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 4.

²⁰⁸ MR, br. 14. Usp. PC, br. 14.; CD, br. 35.

²⁰⁹ „Svi redovnici, i izuzeti, dužni su držati se zakona, odluka i odredaba izdanih od mjesnoga ordinarija koje se tiču različitih djela, u onome što se odnosi na vršenje svetog apostolata, pastoralnoga i socijalnoga djelovanja, što ih je propisao ili preporučio mjesni ordinarij.“ (PAVAO VI., *Ecclesiae sanctae. Motu proprio o primjeni nekih*

tijekom „srdačnog i otvorenog dijaloga“²¹⁰. Drugačije ne bi moglo ni biti, i sâmo povijesno utemeljenje redovničkih zajednicâ govori u prilog tomu. Činjenica je da je nastanak redovničkih družbi obično usko vezan uz život i potrebe Crkve u određenom povijesnom razdoblju.²¹¹ Utemeljitelji²¹² redovničkih zajednica znali su u potrebama Crkve određenoga vremenskog razdoblja prepoznati volju Božju²¹³ i odgovoriti na nju bespridržajnim služenjem. Stoga, pažljive na znakove vremena i potrebe Crkve, redovničke zajednice u suradnji s hijerarhijskim redom sudjeluju u poslanju Crkve apostolskom revnošću i svjedočenjem života prema vlastitoj karizmi. „Posvećene se osobe [već prema prilikama i potrebama mjesta i vremena] daruju u: pastoralnom vođenju župnih zajednica; vjerskom odgoju djece i mladih u vrtićima, školama i na župama; animiranju liturgije; obiteljskomu apostolatu; duhovnim obnovama mladih i odraslih; biblijskim i molitvenim grupama; naglašavanju važnosti uloge žene u Crkvi i svijetu; brizi za starije i nemoćne; socijalnim i karitativnim ustanovama; centrima za liječenje od ovisnosti; radu s izranjenima, osamljenima, nezaposlenima, radnicima, invalidima, obespravljenima, poniženima, onima na rubu, nezaštićenima; pomoći ljudima koji su pod utjecajima sekti i okultnih praksi; centrima terapijskih zajednica; služenju siromasima; zaštiti života i dostojanstva svake osobe; promicanju dostojanstva ljudskoga rada; promicanju dostojanstva obitelji; misijskoj djelatnosti Crkve; radu za jedinstvo kršćana (ekumenizam); radu u nevladinim organizacijama; širenju dobra putem suvremenih medija.“²¹⁴

Popis područjâ djelatnoga služenja, po kojima redovništvo živi svoju eklezijalnu dimenziju, prilično je dug, mogućnosti su vrlo velike, široke. Tu istinu potvrđuje i dokument *Lumen gentium* u broju 46.: „Neka redovnici brižno nastoje, da Crkva po njima svaki dan sve

saborskih dekreta (6. VIII. 1966.), br. 25, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu* (dalje: ES).

²¹⁰ VC, br. 49.

²¹¹ Iako ih se prije svega definira po onomu što jesu, a ne po onomu što čine, redovnici nikad nisu bili „eshatološki znakovi“ koji „skrštenih ruku“ čekaju dolazak Kraljevstva Božjega. (usp. Timothy RADCLIFFE, *Redovnici, jeste li sretni?*, 168.) Apostolat djelatnoga služenja bilježi slavnu prošlost u arhivima redovničkih zajednica. Kronike su prepune velikih djela. Redovnici su tako u povijesti uvelike pridonijeli napretku obrazovanja, medija, misija, pučkih misija, ljudskih prava, afirmaciji žena, skrbi za bolesne, umiruće, siromašne, napuštene, katehezi, evangelizaciji... Može se reći da je redovništvo u cjelokupnosti svojega djelovanja oblikovalo Zapadnu Crkvu.

²¹² „Naši su utemeljitelji i utemeljiteljice osjećali u sebi suosjećanje koje je obuzelo Isusa kada je vidio mnoštvo koje je bilo kao raspršene ovce bez pastira. Kao što je Isus, nošen tim suosjećanjem, darivao svoju riječ, ozdravljao bolesne, davao jesti kruh, prinio sam svoj život, tako su se utemeljitelji stavljali u službu ljudskoga roda kojemu ih je Duh poslao, na najrazličitije načine: molitvom, propovijedanjem evanđelja, katehezom, poučavanjem, služenjem siromasima, bolesnima... Maštovitost ljubavi nije poznavala granica i znala je otvarati bezbrojne putove za nošenje daha evanđelja u kulture i najrazličitije društvene sredine.“ (FRANJO, *Apostolsko pismo svetog oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života*, br. 2.)

²¹³ Utemeljitelj zajednice Milosrdnih sestara sv. Križa, o. Teodozije Florentini, običavao je govoriti: „Potreba vremena, volja je Božja.“

²¹⁴ Posvećeni život – dar Božji Crkvi i suvremenom čovjeku, u: Tomislav MARKIĆ – Verica KRAŠ VILLA (ur.), *Nadbiskupijsko savjetovanje. Građa za predsinodske rasprave u zajednicama vjernika* (elektronička građa, CD-ROM), Zagreb, 2005., VII, 71.

bolje prikazuje Krista i vjernicima, i nevjernicima, Krista dok ili razmatra na gori ili navješćuje Božje kraljevstvo mnoštvu, ili dok ozdravlja bolesne i ranjene, ili obraća na bolji život grješnike, ili dok blagoslivlja djecu i čini dobro svima, uvijek slušajući volju Oca koji ga je poslao.“²¹⁵ Da Crkva zaista vrjednuje djelatno zalaganje posvećenih zajednica, potvrđuje i priznanjem određene zajednice, čime na neki način ovlašćuje redovničku zajednicu da je predstavlja u društvu. „Crkveno odobrenje ustanovâ braće podrazumijeva, u prvome redu, službu poslanja koju oni obavljaju na temelju vlastite karizme i, na drugome mjestu, priznanje da njihova zauzetost u raznim situacijama u kojima ljudi žive nije nešto sporedno ili nešto što izlazi iz okvira njihova redovničkoga života, već je to bitan oblik njihova identiteta i njihova posvećenja. Osim konkretnih zadaća, koje obavljaju, te posvećene zajednice predstavljaju Crkvu, *sveopći sakrament spasenja* (LG, br. 48.), unutar društva i napose pred siromasima i onima koji trpe.“²¹⁶

b) Suradnja redovničkih zajednica s drugim subjektima u okviru Crkve

Kao što Crkva samo participira u Božjem poslanju, isto tako i posvećeni život. Poslanje je, dakle, samo jedno²¹⁷ – Božje poslanje. Na temelju te tvrdnje može se dalje elaborirati međusobna suradnja različitih redovničkih zajednica,²¹⁸ ali i više od toga, općenito suradnja čitavoga Božjeg naroda jer „u Crkvi postoji različitost službi, no i jedinstvo poslanja“²¹⁹. Naime, Božje poslanje toliko je neizmjerljivo veliko da ga ne može iscrpiti jedna redovnička zajednica. Ono nadilazi neka pojedinačna nastojanja. Sve mnogobrojne participacije u Božjem poslanju samo su različita lica toga jednog te istog poslanja.

Posvećeni život nije neka izolirana pojavnost u krilu Crkve. On je pozvan živjeti „svoju specifičnu karizmu u povezanosti i kontinuitetu s drugim crkvenim karizmama“²²⁰, a dok se integrira u poslanje Crkve, pozvan je to poslanje dijeliti s drugim vjernicima.²²¹ Mnogovrsnost oblikâ života, kojim žive članovi Božjega naroda, dragocjeno je bogatstvo mističnoga Tijela

²¹⁵ LG, br. 46. Više o tomu: PIO XII., *Mystici Corporis. Enciklika o Kristovu mističnom Tijelu* (29. VI. 1943.), Zagreb, 1944., br. 101.

²¹⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 23.

²¹⁷ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem. Dekret o apostolatu laika* (28. X. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti* (dalje: AA).

²¹⁸ Usp. Antonio M. PERNIA, *Challenges to and Opportunities for Religious Life from the World and the Church of Today*, u: *Theological Reflection on the Consecrated Life Today. Unione Internazionale Superiore Generali Bulletin*, (2011.) 146, 42.

²¹⁹ AA, br. 2.

²²⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 6.

²²¹ Usp. *Isto*, br. 6. i 10.

Kristova. Crkveno učiteljstvo cijeni raznolikost darova kojim Duh dariva Crkvu i sve staleže poziva da na sebi svojstven način participiraju u poslanju Crkve, uspostavljajući plodnu međusobnu suradnju. „Crkva se rodila zato da šireći posvuda na zemlji kraljevstvo Kristovo na slavu Boga Oca, sve ljude učini dionicima spasonosnog otkupljenja, i da se po njima sav svijet doista upravi ka Kristu. Svaka djelatnost mističnoga Tijela usmjerena prema tom cilju zove se apostolat, koji Crkva vrši svim svojim udovima, dakako na različite načine; kršćanski je naime poziv po svojoj prirodi također i poziv na apostolat.“²²² Naime, svi članovi Crkve, bez obzira kojemu staležu pripadaju, pozvani su biti aktivni protagonisti u crkvenoj misiji. U tom pogledu, „relacijska antropologija (...) pridonijela je novomu shvaćanju pojma *misije*, pojma koji se sada shvaća kao zadaća koja se provodi u zajedništvu sa svim članovima Božjega naroda, u duhu suradnje i suodgovornosti“²²³. Apostolat obvezuje sve, od biskupa preko klerika i posvećenih osoba, do laika. Za tu pravu mrežu odnosa i suradnje, Učiteljstvo ponajprije savjetuje da redovničke zajednice pruže „svoj vlastiti pastoralni doprinos prema vlastitoj karizmi i potrebama mjesne Crkve“²²⁴.

Nadalje, od biskupa se traži da u programiranju dijecezanskoga pastoralna računaju na karizme redovničkoga života, tj. da si posvijeste kako je „redovnička karizma crkvena; to je bogatstvo Crkve, to je Božji dar Crkvi, to je očitovanje svetosti Crkve. Iz toga slijedi da specifičnu karizmu instituta – zvanje, formaciju, poslanje – treba gajiti, pomagati i cijeniti u mjesnoj Crkvi. Drugim riječima, redovnici i redovnice sastavni su dio (*integrante*) mjesne Crkve. Oni su udovi Crkve kao cjeline; a to znači da ne smiju biti 'upotrebljavani' samo kao pomoćna snaga, kao komotne rezerve personala, u slučaju potrebe. Mogu biti pozvani da trenutno služe kao dopuna i zamjena, što u nekom danom času može biti 'potreba Crkve'. Ali redovničkom životu treba dati prostor slobode, što mu omogućuje da bude što mora biti, da svoje snage čuva za proročku ulogu – to svoje bogatstvo – u služenju Crkvi“²²⁵.

S druge strane, kada se promatra odnos posvećenoga života i mjesne Crkve, treba paziti da se ne izloži opasnosti „da se ostavi u sjeni nad-dijecezanska dimenzija posvećenoga života, njegov povlašteni odnos sa Svetim Ocem, njegovo univerzalno usmjerenje, njegovi misijski zadatci 'sve do granica zemlje', njegova odgovornost prema velikim problemima kulture, s dimenzijom koja prelazi dijecezanske granice, njegova sposobnost da favorizira 'univerzalan'

²²² AA, br. 2.

²²³ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 19.

²²⁴ SINODA BISKUPA, *Posvećeni život i njegova zadaća u Crkvi i u svijetu*, Zagreb, 1993., br. 40.

²²⁵ Papa Ivan Pavao II. razgovara s redovničkim poglavarima, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*, 168.

mentalitet, njegov praktični doprinos 'izmjeni dobara' među raznim crkvama. To prikladno podsjećanje, koje se povezuje s klasičnom juridičkom ustanovom egzempcije, dopušta posvećenomu životu da razmišlja o opasnosti da postane previše župski ili dijecezanski. Posvećeni život ne smije zaboraviti da je njegov najbolji način da služi nekoj mjesnoj Crkvi taj da bude prisutan po vlastitoj karizmi, kao što mora biti sve svjesniji univerzalne destinacije takve karizme, univerzalnosti koja je povezana s Petrovom službom u služenju jedinstvu i univerzalnom misionarstvu.²²⁶

Slijedom rečenoga treba promatrati i suradnju redovničkih zajednica s dijecezanskim klerom. Dokument *Ponovno krenuti od Krista* kratko naznačuje: „Najveći dio redovnika i redovnica svakodnevno surađuje sa svećenicima u pastoralu. Zato je nužno pokrenuti sve moguće inicijative koje će pospješiti veće uzajamno upoznavanje i poštivanje.“²²⁷ Apostolska pobudnica *Vita consecrata* na tom tragu donosi prijedlog da se radi boljeg uzajamnoga poznavanja, u plan teoloških studija biskupijskih svećenika uvrsti teologija i duhovnost posvećenoga života, a u formaciji posvećenih osoba da se obradi teologija partikularne Crkve i duhovnost biskupijskoga klera.²²⁸

Glede suradnje posvećenih osoba s vjernicima laicima, laici su u mogućnosti da vrijednosti, koje su svojstvene laičkomu pozivu, povezuju s vrijednostima svojstvenim redovničkomu životu.²²⁹ Iskustvo svjetovnih redova ili trećih redova, u kojima vjernici laici participiraju na karizmi redovničke ustanove, pokazalo je koliko može biti plodonosna ta razmjena darova između laika i redovničkih zajednica.²³⁰ Dokument *Ponovno krenuti od Krista* izvješćuje: „Novost je posljednjih godina da neki laici traže da sudjeluju u karizmatskim idealima ustanova. Iz toga su proizišle zanimljive inicijative i novi institucionalni oblici udruživanja.“²³¹ Apostolska pobudnica *Vita consecrata* govori o tzv. pridruženim članovima.²³² U odnosu prema vjernicima laicima, redovnici bi trebali, s dovoljno jakom duhovnošću i čvrstom karizmatskom vizijom, biti poticaj laicima za intenzivniji duhovni život, a mogli bi također podržavati i uključivati se u laičke inicijative i organizacije, osobito one socijalnoga karaktera.²³³ Zato je, tijekom odgajanja redovničkoga podmlatka, potrebno uzeti u obzir „da laici postaju sve svjesniji svojega apostolskog poslanja u Crkvi. To znači, da apostolski odgoj

²²⁶ Pier Giordano CABRA, Apostolska pobudnica „Posvećeni život“, 130.

²²⁷ PKK, br. 32.

²²⁸ Usp. VC, br. 50.

²²⁹ Usp. BZZ, br. 70.

²³⁰ Usp. VC, br. 54.

²³¹ PKK, br. 31.

²³² VC, br. 56.

²³³ Usp. *Isto*, br. 54. i 56.

redovnica ne će biti adekvatan ako ona ne bude pripremljena za ulogu oživljavanja ženskoga laikata, s kojim se svaki čas susreće. (...) Redovnica bi trebala primiti dvostruku apostolsku poduku. S jedne strane mora biti pripremljena za svoju dužnost odgojiteljice ili bolničarke, s njenim direktnim apostolskim produžetkom; s druge strane mora naučiti kako formirati laike i kako povećati apostolsku akciju u svijetu.²³⁴

Možda bi, u kontekstu govora o suradnji posvećenih osoba i laika, trebalo progovoriti i o suradnji redovničkih zajednica i crkvenih pokreta. Dokumenti *Bratski život u zajednici i Ponovno krenuti od Krista* po tom pitanju iznose čitav niz mogućih pozitivnih ishoda i za redovničke zajednice, i za crkvene pokrete: „Pokreti mogu biti plodan izazov za redovničku zajednicu, za njezinu duhovnu napetost, za kakvoću njezine molitve, za odlučnost njezinih apostolskih inicijativa, za njezinu vjernost Crkvi, za snažnost njezina bratskog života.“²³⁵ S druge strane, pokreti „mogu mnogo naučiti od radosnoga, vjernoga i karizmatskoga svjedočenja posvećenoga života, koji čuva prebogatu duhovnu baštinu, mnoge riznice iskustva i mudrosti i veliku raznolikost oblika apostolata i misionarskoga zauzimanja“²³⁶. I dok se redovničke zajednice potiče na stav raspoloživosti i otvorenosti, ipak se naznačuje da, kad je riječ o uključivanju posvećenih osoba u crkvene pokrete, može doći do zbunjenosti²³⁷ i podjele unutar redovničke zajednice. Naravno, potrebno je razlučiti koju razinu uključivanja određeni pokret iziskuje i destabilizira li se pritom identitet posvećene osobe.²³⁸ Općenito se može pridržavati načela: za posvećenu osobu „pripadnost nekomu pokretu bit će korisna (...) ukoliko jača (...) njezin specifični identitet“²³⁹.

Preostalo je još reći nešto o suradnji različitih redovničkih zajednica, bilo da je riječ o onima s dugom tradicijom postojanja ili pak da je riječ o novonastalima. „Nova udruženja evanđeoskoga života *nisu alternative* prethodnim institucijama koje i dalje zauzimaju odlično mjesto, koje im je dodijelila tradicija. I novi oblici dar su Duha, kako bi Crkva slijedila svojega Gospodina u vječnom poletu velikodušnosti, pozorna na Božje pozive koji se objavljuju po znakovima vremena. (...) Stare ustanove, od kojih su mnoge prošle rešeto veoma teških kušnji, hrabro podnošenih tijekom stoljećâ, mogu se obogatiti ulazeći u dijalog i razmjenjujući darove s utemeljenjima koja izlaze na svjetlo dana u ovo naše vrijeme.“²⁴⁰ Crkveni dokumenti svesrdno podržavaju takve oblike zajedništva. „Zajedništvo, koje su pozvani živjeti posvećene osobe,

²³⁴ Leon Joseph SUENENS, *Redovnice i apostolat*, Zagreb, 1969., 131.

²³⁵ BŽZ, br. 62.

²³⁶ PKK, br. 30.

²³⁷ Usp. VC, br. 56.

²³⁸ Usp. BŽZ, br. 62.

²³⁹ *Isto*.

²⁴⁰ VC, br. 62.

uvelike nadilazi njihove redovničke obitelji ili vlastite ustanove. Otvarajući se zajedništvu s ostalim ustanovama i ostalim oblicima posvećenja, oni mogu širiti zajedništvo, iznova otkriti zajedničke evanđeoske korijene i s većom jasnoćom dosegnuti ljepotu vlastita identiteta u raznolikosti karizmi.²⁴¹ U tom duhu, Crkveno učiteljstvo također preporučuje da se „na svim razinama podupru konferencije viših redovničkih poglavara i poglavarica. (...) Sa zahtjevima budućnosti više se ne može suočiti u raspršenosti.“²⁴² Konferencije bi trebale promicati posvećeni život u okviru crkvenoga poslanja, te brinuti za česte i redovite kontakte s biskupskim konferencijama pojedinih zemalja kao i sa Kongregacijom za ustanove posvećenoga života i Društva apostolskoga života.²⁴³ Slično kao što poziv na zajedništvo prekoračuje granice pojedine redovničke zajednice, isto tako i poziv na poslanje nadilazi te okvire. Zajednice posvećenoga života trebale bi združeno tražiti zajedničke putove služenja Crkvi.²⁴⁴ Ponekad su zajednice na to primorane, primjerice kod rapidnog opadanja broja članova, ali bez obzira na to, i u redovitim prilikama treba „poticati susret i solidarnost među ustanovama“²⁴⁵. To je poziv svima da se više poradi na međusobnom uvažavanju i poštivanju, da se u formaciji svih svojskije odgaja za suradničke odnose.

Iako se u prethodnim redcima posvećeni život promatrao u okviru suradničkih odnosa unutar Crkve, podrazumijeva se da su redovničke zajednice pozvane djelovati i u širem društvenom kontekstu, kao što je uostalom i Crkva pozvana uspostavljati dijalog s osobama izvan njezinih okvira.²⁴⁶ U tom smislu, „u svojoj dvostrukoj naravi (osobna i komunitarna), kršćanski je posvećeni život uvijek imao i dvostruko poslanje. Jedno je bilo unutarcrkveno, a drugo šire, društveno. Crkvi je bio putokaz i korektiv u smislu da zna kamo ići te da se ne izgubi u svijetu, hodeći prema tom cilju, a društvu da ne zanemari transcendentnu dimenziju života.“²⁴⁷

²⁴¹ PKK, br. 30.

²⁴² *Isto.*

²⁴³ Usp. VC, br. 53.

²⁴⁴ Usp. PKK, br. 30.

²⁴⁵ *Isto.*

²⁴⁶ Michaela Pfeifer postavlja pitanje o suvremenom pomaku naglaska s *missio externa* (misije u uskom smislu riječi) na *missio interna* (svjedočanstvo života unutar redovničke/Crkvene zajednice) i zaključuje da je u današnje vrijeme, osobito u Zapadnim zemljama prijeka potreba za *missio interna*. (usp. PFEIFER, Michaela, *Monasticism and Mission. Contemporary Perspectives*, u: LEYSER, Conrad – WILLIAMS, Hannah (ur.), *Mission and Monasticism. Acts of the International Symposium at the Pontifical Athenaeum S. Anselmo, Rome, May 7-9, 2009.*, Roma, 2013., 234-235.)

²⁴⁷ Slavko SLIŠKOVIĆ, *Spoj posvećenoga života i poslanja – povijesna perspektiva*, 8.

2. REDOVNIČKO POSLANJE U DOKUMENTIMA CRKVENOGA UČITELJSTVA I REDOVNIČKIH ZAJEDNICA

U poglavlju koje slijedi nastoji se propitati teza koja je implicitno proizašla iz *missio Dei* paradigme, a prisutna je u suvremenoj teološkoj literaturi, prema kojoj poslanje posvećenih osoba nije samo *skup aktivnosti*, odnosno *rad*, tj. *djelovanje* posvećenih osoba, nego poslanje je, shvaćeno u *proširenom* smislu, ključ za razumijevanje cijelog posvećenoga života. Propitivanjem se želi utvrditi je li spomenuto prošireno shvaćanje poslanja prisutno u crkvenim dokumentima, te pravilima i konstitucijama redovničkih zajednica, i ako jest, koji segmenti posvećenoga života konkretno ulaze u opseg poslanja. Za *locus theologicus* koriste se relevantni koncilski i postkoncilski dokumenti Crkvenoga učiteljstva te pravila i konstitucije redovničkih zajednica čije je sjedište u Republici Hrvatskoj. Riječ je o konstitucijama iz 21 redovničke zajednice. Budući da se konstitucije sadržajno oslanjaju na crkvene dokumente i da među konstitucijama pojedinih redovničkih zajednica nema većih razlika (a i riječ je o velikom broju - 21), ne će se sve konstitucije analizirati uz svaku dimenziju. Cilj je da sve budu zastupljene u

analizi, neovisno u okviru koje dimenzije to se čini. Izbor konstitucijâ, vezanih uz pojedinu dimenziju, egzemplarne je naravi.

Budući da je analiza spomenutih dokumenata upućivala na zaključak da posvećeni život, shvaćen u *stanju* poslanja, obuhvaća nekoliko dimenzija, teza se propituje višedimenzionalnim pristupom. Konkretnije, riječ je o: molitvenoj, svjedočkoj, pashalnoj i djelatnoj dimenziji. Uza svaku dimenziju iz dokumenata su izdvojene neke ključne točke koje će kasnije, u empirijskom istraživanju, poslužiti kao smjernice za utvrđivanje poimanja i ostvarivanja poslanja ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj.

2.1. Molitvena dimenzija

Glede molitvene dimenzije poslanja, u dokumentima Crkvenoga učiteljstva i redovničkih zajednica ističe se primat molitve, promatra se dijalektički odnos molitve i rada te se analiziraju karakteristike tzv. apostolske duhovnosti.

2.1.1. Dokumenti Crkvenoga učiteljstva

Možda se na prvi pogled čini kako je sintagma 'apostolat molitve' u sebi kontradiktorna ili je pridržana samo za kontemplativne zajednice. Ipak, nije tako. Istina jest da kontemplativne zajednice smisao svojega opstojanja crpe iz molitve i da je njegovanje molitvenoga života fundamentalna opcija njihova posvećenja Bogu i očitovanje „otajstvene apostolske plodnosti“²⁴⁸. Odnosno, ukratko, molitva jest apostolat kontemplativnih zajednica; zato se, uvjetno rečeno, i za njih može reći da su apostolske. „Njihov je kontemplativni život njihov prvi i temeljni apostolat jer je njihov tipični i karakteristični način, prema posebnom Božjem planu, kako biti Crkva, kako živjeti u Crkvi, kako ostvariti jedinstvo s Crkvom, kako izvršiti u Crkvi poslanje.“²⁴⁹ U svakom slučaju, uopće nije sporno da i kontemplativne zajednice imaju poslanje. Dokument *Vita consecrata* kaže kako je poslanje „bitno za svaku ustanovu, ne samo

²⁴⁸ PC, br. 7.

²⁴⁹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života* (12. VIII. 1980.), br. 26, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

za one aktivnoga apostolskog života, nego i za one kontemplativnoga života²⁵⁰. Uostalom, to je i razumljivo, ako se zna da nema posvećenja bez poslanja. „To su dva vida iste stvarnosti.“²⁵¹ Ili drugim riječima, nema poziva bez poslanja. Sve posvećene osobe, dakle, po samom pozivu i posvećenju, nužno imaju udjela u Kristovu poslanju. Pa tako i kontemplativne zajednice po svom poslanju molitve.

No, nije apostolat molitve pridržan samo kontemplativnim zajednicama. Dokument *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata* donosi sljedeću tvrdnju: „Na kraju života za mnoge će se apostolat sastojati u poslanju molitve i trpljenja.“²⁵² Nema nikakva razloga zbog kojega se molitva ne bi smatrala oblikom apostolata i u ostalim životnim razdobljima, a ne samo u razdoblju starosti. U to uvjerava i dokument *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života* kada u br. 4., molitvu naziva *dužnošću* članova aktivnih redovničkih zajednica: „U slučaju redovnikâ apostolskoga života (...) njihova je prva dužnost, zapravo, biti s Kristom.“²⁵³ Slične riječi nalaze se i u dokumentu *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*: „Prva i glavna dužnost redovnikâ trajno je sjedinjenje s Bogom u molitvi.“²⁵⁴

a) Primat molitve

Kada crkveni dokumenti govore o molitvi u apostolskim redovničkim zajednicama, naglašavaju nekoliko činjenica među kojima je primat molitve, a to potvrđuje i gornji navod, izrazito uočljiv. Bez obzira kojoj zajednici posvećena osoba pripada, apostolskoj ili kontemplativnoj, molitva treba zauzimati prvo mjesto u životu svakog redovnika. Crkveni dokumenti to uvijek iznova naglašavaju. Gotovo nema nijednog crkvenoga dokumenta koji ne bi, govoreći o redovništvu, ukazao na primat molitvenoga života. Do kojih razmjera seže važnost molitve u posvećenom životu, razvidno je iz upozorenja koje dokument *Evangelica testificatio* upućuje posvećenim osobama: „Ne zaboravite svjedočanstvo povijesti: vjernost molitvi ili njezino zapuštanje mjerilo je životnosti ili pada redovničkoga života. (...) Budite, dakle, svjesni važnosti molitve u svome životu i rado joj se posvećujte. Vjernost svagdanjoj

²⁵⁰ VC, br. 72.

²⁵¹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 23.

²⁵² *Isto*, br. 26.

²⁵³ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 4.

²⁵⁴ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 26.

molitvi ostaje uvijek za svakoga i za svaku od vas osnovna potreba i mora zauzeti prvo mjesto u vašim institucijama i u vašem životu.“²⁵⁵ I u ostalim dokumentima, Crkveno učiteljstvo, svjesno opasnosti ugroze molitve pred sve nemilosrdnijim društvenim zahtjevima za učinkovitošću, neumorno ponavlja: „Trajna opasnost za apostolske djelatnike je da dopuste da ih vlastita djelatnost za Gospodina toliko obuzme, da zaborave Gospodina svake djelatnosti.“²⁵⁶ Iako svi koji sudjeluju u poslanju Crkve treba da osjete „neophodnost potrebe da cijene molitvu i da zbilja mole, (...) redovnici su pozvani da budu u neku ruku stručnjaci u molitvi“²⁵⁷. Molitvena stručnost traži se kako u osobnoj, tako i u zajedničarskoj molitvi.²⁵⁸

Kad Crkveno učiteljstvo molitvi daje primat, često se navodi kako je molitva uvjet plodna djelovanja.²⁵⁹ „Duhovni život mora dakle biti na prvom mjestu. (...) O tome prvenstvenom izboru, razvijanom u osobnom i zajedničarskom zauzimanju, ovisi apostolska plodnost.“²⁶⁰ Zaista, duboka je istina da nema plodnoga apostolata bez molitve. Posvećene osobe trebaju brižljivo bdjeti da im u apostolskom radu ne izbljedi duhovnost, jer duhovnost priziva u pamet da istinska učinkovitost svega apostolata dolazi od Boga koji blagoslivlja ljudska naprezanja. Bez Krista se ne može učiniti ništa (usp. Iv 15,5). Rezultati apostolskoga djelovanja ne ovise isključivo o ljudskoj sposobnosti učiniti ili planirati nešto. U apostolskom djelovanju Krist ima primat, a na to podsjeća molitva. „Kada se to načelo ne poštuje, zar se treba čuditi ako pastoralni planovi idu ususret porazu i u duši ostavljaju ponižavajući osjećaj frustracije?“²⁶¹ Dokument *Mutuae relationes* ukazuje na to da „poslanje koje potječe od Oca zahtijeva od svih onih koji su poslani da svijest svoje ljubavi jačaju molitvenim razgovorom“²⁶². No, bez obzira što je molitva sredstvo plodnoga poslanja, ona ne smije biti instrumentalizirana, jer molitva nije samo *sredstvo* poslanja, molitva *jest* poslanje.

b) Dijalektika odnosa molitva - rad

²⁵⁵ ET, br. 42. i 45.

²⁵⁶ JOHANNES PAUL II., Botschaft von Papst Johannes Paul II. an die Teilnehmer der Vollversammlung der Kongregation für die Ordensleute und Säkularinstitute (Rim, 7. III. 1980.), br. 2, u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/de/speeches/1980/march/documents/hf_jp-ii_spe_19800307_congregatione-religiosi.html (21. VI. 2018.).

²⁵⁷ MR, br. 16.

²⁵⁸ Usp. SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 28-30.

²⁵⁹ „Bez nutarnjeg života (...) apostolsko i karitativno poslanje pretvara se u raspršeno djelovanje.“ (PKK, br. 25.).

²⁶⁰ VC, br. 93.

²⁶¹ IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja godine 2000.* (6. I. 2001.), Zagreb, 2001., br. 38 (dalje: NMI).

²⁶² MR, br. 15.

Na temelju dosad rečenoga, dobiva se dojam da je upravo molitva ono što Crkva u prvom redu očekuje od posvećenih osoba, dok je njihov rad tek nešto drugotno u eklezijalnom poslanju. Možda je to samo površan uvid u crkveni nauk čija je posljedica prividna dihotomija između molitve i rada. Papa Ivan Pavao II. pokušavao je ukazati na možebitnu dihotomiju i preporučivao je njezino nadilaženje. „Svi složno tvrde da je 'kontemplativna dimenzija redovničkoga života' uistinu nešto bitno i da se bez nje ne može. Vertikalna dimenzija bitna je za svaki posvećeni život. Ali je isto tako važno promatranje apostolskoga djelovanja kao sudjelovanja u Kristovu poslanju. 'Djelovati' apostolski treba promatrati unutar 'biti redovnik'. Treba izbjegavati dualizam, (...) treba postići ravnotežu – i svjedočiti za nju. Od današnjih redovnika, osobito od odgojitelja, očekuje se da budu živi primjeri uspjele sinteze u životu, kao što vidimo kod svetaca, npr. kod sv. Ivana de la Salle, koji je govorio: 'Nemojte praviti razlike između nastojanja u vašim dužnostima i nastojanja u vašem posvećenju.'“²⁶³

Slične preporuke mogu se čuti i od pape Franje: „Njegovajmo kontemplativnu dimenziju, također u vrtlogu najhitnijih i najtežih obveza. I što vas više misija poziva da idete prema egzistencijalnim periferijama, to je vaše srce više sjedinjeno s Kristovim srcem, koje je puno milosrđa i ljubavi.“²⁶⁴ Problematika, o kojoj pape govore, nije akutna samo u novije vrijeme. Naime, tematika je bila vrlo aktualna i tijekom Drugoga vatikanskog koncila. „Članovi bilo koje ustanove, jer prije svega i samo Boga traže, trebaju spajati kontemplaciju, po kojoj se umom i srcem s Njim sjedinjuju, s apostolskom ljubavlju koja ih goni da se suradnjom uključe u djelo otkupljenja i šire kraljevstvo Božje.“²⁶⁵ Dekret *Perfectae caritatis*, dakle, rješenje vidi u komplementarnoj perspektivi, odnosno kontemplacija i akcija nisu međusobno isključive nego se nadopunjuju u skladnom jedinstvu. Jedinstvo koje u sebi spaja kontemplaciju i apostolsku djelatnost jest „jedna od temeljnih vrijednosti“²⁶⁶ u aktivnim zajednicama.

c) Apostolska duhovnost

Najizvršnije sredstvo za postignuće integrirana jedinstva molitve i djelovanja jest tzv. *apostolska duhovnost*. Iako, sudeći prema pojmu, taj oblik duhovnosti potječe još iz vremena apostola i kontinuirano se u Crkvi prakticira od njezinih početaka do dana današnjega, sâm

²⁶³ Papa Ivan Pavao II. razgovara s redovničkim poglavarima, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*, 167.

²⁶⁴ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Radujte se. Okružnica posvećenim muškarcima i ženama* (2. II. 2014.), Zagreb, 2015., br. 6.

²⁶⁵ PC, br. 5.

²⁶⁶ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Renovationis causam. Uputa o obnovi formacije za redovnički život* (6. I. 1969.), br. 5, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu* (dalje: RC).

izričaj se, izgleda, prvi put pojavljuje baš u dekretu *Perfectae caritatis*. U ustanovama posvećenim apostolskomu životu „apostolska i dobrotvorna djelatnost spada na samu narav redovničkoga života. (...) Stoga treba cjelokupni redovnički život članova biti prožet apostolskim duhom, a sva apostolska djelatnost oblikovana redovničkim duhom.“²⁶⁷ Iz ovoga se citata ponajprije daje iščitati da su duhovnost i djelovanje vrlo blisko povezani jedno s drugim, čak dotle da se govori o prožetosti. Na taj se citat poziva i apostolska pobudnica *Vita consecrata* u broju 9. u kojem govori o obliku apostolskog redovničkoga života. Pojam apostolskoga duha, tj. apostolske duhovnosti, preobličen u sintagmu *duhovnost djelovanja*, pobudnica spominje i u uvodnom dijelu trećega poglavlja koje nosi naslov *Servitium caritatis: posvećeni život epifanija Božje ljubavi u svijetu*. Riječ je o broju 74. s podnaslovom *Crkvena suradnja i apostolska duhovnost*. „Ustanove uposlene u jednomu ili drugomu obliku apostolske službe moraju konačno njegovati temeljitu *duhovnost djelovanja*, tražeći Boga u svim stvarima i sve stvari u Bogu.“²⁶⁸ Još je Grgur Veliki naučavao kako „treba znati da, kao što dobro uređeni život teži prijeći iz aktivnoga u kontemplativni život, tako se i duh ponajčešće korisno vraća iz kontemplativnoga u aktivni život, kako bi se na najsavršeniji način sačuvao aktivni život za ono što je kontemplativni život potaknuo u duhu. Aktivni nas život, dakle, mora prenijeti u kontemplaciju, i ponekad nas, iz onoga što vidimo na nutarnji način, kontemplacija mora opet pozvati natrag na djelatnost.“²⁶⁹ Sâm Isus nam je dao savršeni primjer kako se može ujediniti zajedništvo s Ocem s vrlo aktivnim životom. Ako nema stalne težnje prema tome jedinstvu, neprestano vrebava opasnost nutarnje klonulosti, dezorijentacije, obeshrabrenja. Tijesno jedinstvo između kontemplacije i djelovanja dopustit će, danas kao i jučer, hvatanje ukoštac s najtežim poslanjima.“²⁷⁰

Načelo sv. Benedikta, sažeto u sintagmi *ora et labora*, potvrđuje da molitva i rad nisu u oprjeci, nego baš naprotiv, svaka molitva, ukoliko je autentična, nužno vodi djelovanju, i obrnuto, svako djelovanje, ukoliko je autentično, nužno potiče na molitvu.²⁷¹ U tom smislu, savjet, koji je papa Franjo uputio kontemplativnim zajednicama, bez zadržke vrijedi i za zajednice posvećene apostolskomu služenju: „Svoj rad obavljajte predano i vjerno, ne dopuštajući se u tome uvjetovati mentalitetom učinkovitosti i aktivizma suvremene kulture. Neka vas u vašem radu uvijek nadahnjuje geslo benediktinske tradicije '*ora et labora*' i

²⁶⁷ PC, br. 8.

²⁶⁸ VC, br. 74.

²⁶⁹ Gregorius MAGNUS, Homiliarum in Ezechielem prophetam, II, II, 11: *PL* 76, 954-955, u: http://www.documentacatholicaomnia.eu/01p/0590-0604,_SS_Gregorius_I_Magnus,_Homiliarum_In_Ezechiel_em_Prophetam_Libri_Duo,_MLT.pdf (21. VI. 2018.).

²⁷⁰ VC, br. 74.

²⁷¹ Usp. *Isto*, br. 67.

pomogne vam pronaći pravu ravnotežu između svakodnevnoga posla i obveza, i težnje prema Apsolutnom, između mira kontemplacije i predanosti služenju.“²⁷² Ipak, iskustva iz svagdanjega života navode na zaključak da između molitve i rada postoji određena napetost. Tu napetost potvrđuje i evanđeoski ulomak o dvije sestre: Marti i Mariji. „Dobro je promatrati Martu i Mariju kada ih je Isus posjetio u njihovoj kući (Lk 10,38-42). Između dviju sestara postoji *međusobna napetost*. Trebaju jedna drugu, ali suživot nije uvijek lak. Nije primjereno razdvajati ih, premda u svakom trenutku može prevladati jedna ili druga.“²⁷³ Nije riječ o konfliktnoj, nego o zdravoj napetosti, pri čemu *actio* i *contemplatio* nisu dva odvojena i međusobno suprotstavljena elementa redovničkoga života nego su dvije stvarnosti koje su u neprestanom prožimanju.²⁷⁴ Komplementarni pristup duhovnomu životu i djelatnomu služenju uspijeva, doduše, i jedno i drugo integrirati u skladnu cjelinu, ali nosi sa sobom i mogućnost zloporabe. Trajna je opasnost u tom pristupu da se pod izlikom jednoga zanemari drugo; tako se iza dugih molitava može kriti lagodna lijenost, a iza napornoga rada bijeg u besplodni aktivizam²⁷⁵. Dihotomijski pristup, pak, posvećene osobe drži u stanju trajne frustriranosti, dok akrobatskim umijećima pokušavaju balansirati izmjenu molitve i rada. Potrebno je istaknuti da se jedinstvo *actio – contemplatio* „ne ostvaruje samim rasporedom djelatnosti, niti se može psihološki osjećati; to jedinstvo leži u božanskoj ljubavi koja je vez savršenosti i nadilazi svako osjetno iskustvo“²⁷⁶. Dokument *Renovationis causam* daje i konkretnije upute kako ostvariti spomenuto jedinstvo. „Ostvarenje takva jedinstva pretpostavlja ispravno shvaćanje biti duhovnoga života i putova koji vode sve užem jedinstvu s Bogom. Sve treba pokretati jedna te ista ljubav prema Bogu i ljudima, koja se izražava sad u intimnom susretanju s Gospodinom u samoći, sad u velikodušnom predanju apostolskoj djelatnosti. (...) Da bi se postiglo to jedinstvo, do kojega se ne može doći nego dugim i uvježbanim odricanjem sama sebe i ustrajnim nastojanjem oko čistoće nakane u samom djelovanju, potrebno je da se (...) vjerno opslužuje bitni nutarnji zakon duhovnoga života, tj. da se uzajamno prikladno izmjenjuje

²⁷² FRANJO, *Vultum Dei quaerere. Apostolska konstitucija o ženskom kontemplativnom životu* (29. VI. 2016.), Zagreb, 2016., br. 32.

²⁷³ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 40.

²⁷⁴ Usp. VC, br. 74.

²⁷⁵ Usp. SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 14. „Ponekad će vjernost osobnoj i liturgijskoj molitvi zahtijevati istinski napor kako ne bi dopustili da nas proguta vrtoglavi aktivizam.“ (PKK, br. 25.).

²⁷⁶ RC, br. 5. „Ljubav izvlači čovjeka iz tiranije vremena i stvari i zamjenjuje prostorno-vremenske koordinate ili, bolje rečeno, mijenja zrak u atmosferi slobode koja ne daje primat činjenju, već boravljenju, kontempliranju, prihvaćanju.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Kontemplirajte. Bogu posvećenim muškarcima i ženama na tragovima Ljepote* (15. X. 2015.), Zagreb, 2016., br. 64.).

vrijeme Bogu u samoći posvećeno i vrijeme predano različitim djelatnostima i nužnim ljudskim odnosima, što ih takve djelatnosti sa sobom donose.“²⁷⁷

U svakom slučaju, treba se čuvati isključivoga pre naglašavanja ili molitve ili rada. Nije preporučljivo ići ni u kakvu krajnost. U tom smislu, i papa Franjo drži da nije dobro na posao gledati kao na stvarnost izdvojenu od ostalih životnih sastavnica: „Ako budemo dijelili posao od privatnoga života, sve postaje sivo i neprestano ćemo tražiti priznanja ili braniti vlastite potrebe.“²⁷⁸ U konačnici, „sâm Isus nam je dao savršeni primjer kako se može ujediniti zajedništvo s Ocem s vrlo aktivnim životom“²⁷⁹. Također, „pogled uperen u Gospodinovo lice ne umanjuje u apostolu zalaganje za čovjeka“²⁸⁰. Dapače, „redovnici i redovnice, koji su se posvetili poučavanju, skrbi za bolesne i siromašnima, ondje susreću Gospodinovo lice“²⁸¹. Ako se slijedom rečenoga uzme u obzir da „Kristovo otajstvo sačinjava apsolutni temelj svakog pastoralnoga djelovanja“²⁸², onda se može, zajedno s dokumentom *Ponovno krenuti od Krista*, ustvrditi činjenica da, dok se posvećene osobe zauzimaju u službi braći, u kojima prepoznaju Kristovo lice, „u vršenju tog apostolskoga poslanja *biti* i *činiti* nerazdvojni su“²⁸³.

Practiciranje bi apostolske duhovnosti, prema koncilskim ocima, trebalo biti uporište za skladno moliveno-djelatno življenje. No, u čemu bi se sastojala apostolska duhovnost?! U broju 93. apostolska pobudnica *Vita consecrata* govori o izvorima *temeljite* i *duboke* duhovnosti; također je naziva *evanđeoskom* i *naročitom* duhovnošću, misleći pritom na „konkretan plan odnosa s Bogom i sa sredinom, što ga obilježavaju posebni duhovni naglasci i djelatni izbori, koji bilježe i ponovno predočuju sad jedan, sad drugi vid jedine tajne Krista“²⁸⁴. U istom broju nadalje se pojašnjava da živjeti duhovnost znači „svim svojim snagama težiti prema savršenstvu ljubavi“²⁸⁵, tj. prema svetosti; da se duhovni život shvaća „kao život u Kristu, život prema Duhu, (...) kao put sve veće vjernosti, na kojem je posvećena osoba vođena Duhom i od Njega suobličena Kristu, u punom zajedništvu ljubavi i služenja u Crkvi“²⁸⁶. Apostolska bi duhovnost, neupitno je, bila u komplementarnom odnosu s duhovnošću zajedništva o kojoj dokument *Vita consecrata* govori u broju 46.: „Od posvećenih se osoba traži da budu uistinu iskusne u zajedništvu i da prakticiraju njegovu duhovnost.“²⁸⁷ Što se konkretnije misli kad se govori o

²⁷⁷ RC, br. 5.

²⁷⁸ EG, br. 273.

²⁷⁹ VC, br. 74.

²⁸⁰ *Isto*, br. 75.

²⁸¹ PKK, br. 25.

²⁸² *Isto*, br. 34.

²⁸³ *Isto*.

²⁸⁴ VC, br. 93.

²⁸⁵ *Isto*.

²⁸⁶ *Isto*.

²⁸⁷ *Isto*, br. 46.

duhovnosti zajedništva, otkrivaju nam riječi pape Ivana Pavla II.: „Duhovnost zajedništva znači ponajprije pogled srca, usmjeren na otajstvo Presvetoga Trojstva koje boravi u nama i čije svjetlo treba vidjeti također na licu braće i sestara koji su pokraj nas. Nadalje, duhovnost zajedništva znači sposobnost da se čuje brat u vjeri u dubokom jedinstvu mističnoga tijela (...) kako bi se znale podijeliti njegove radosti i njegova trpljenja, kako bi se naslutile njegove želje i kako bi se brinulo oko njegovih potreba, kako bi mu se ponudilo istinsko i duboko prijateljstvo. Duhovnost zajedništva isto tako sposobnost je da se vidi poglavito ono što je pozitivno u drugome. (...) Duhovnost zajedništva konačno znači znati 'dati prostora' bližnjemu, noseći 'jedni bremena drugih' (Gal 6,2) i odbijajući sebi ljubne napasti koje nas neprestance napadaju i stvaraju suparništvo, karijerizam, nepovjerenje, ljubomore. Nemojmo si umišljati: bez toga duhovnog hoda malo bi služila izvanjska sredstva zajedništva. Postala bi naprave bez duše, krinke zajedništva, više negoli njegovi putovi izražavanja i rasta.“²⁸⁸ Dokument *Služenje autoriteta i posluh* za duhovnost zajedništva kaže da je „aktivna i egzemplarna zadaća posvećenoga života na svim razinama“²⁸⁹, a dokument *Ponovno krenuti od Krista*, u kontekstu govora o ponovnom kretanju od Krista, tvrdi da je duhovnost zajedništva „snažna i čvrsta duhovnost djelovanja učenikâ i apostolâ njegova Kraljevstva“²⁹⁰.

Sredstva za življenje apostolske duhovnosti identična su sredstvima svake kršćanske duhovnosti.²⁹¹ Među njima, na temelju brojnih svjedočanstava monaških svetaca u povijesti, na osobito je časnom mjestu *lectio divina*. Posvećenim osobama dokument *Vita consecrata* savjetuje da „za predmet ustrajnoga razmatranja uzmu evanđeoske tekstove i druge novozavjetne spise koji objašnjavaju riječi i primjere Krista, i Djevice Marije, i *apostolski oblik življenja*. (...) Iz razmatranja Božje riječi, (...) rađa se, kao što uči duhovna tradicija, (...) gorljivost apostolskoga djelovanja“²⁹². Govoreći o razmatranju, apostolska pobudnica ističe veliku vrijednost „zajedničarskoga razmatranja Biblije“²⁹³. Ostala značajna sredstva duhovnoga života jesu: euharistijsko slavlje, liturgija časova, sakrament pomirenja, duhovno vodstvo, sveta krunica...²⁹⁴

Pogleda li se izričaj 'apostolska duhovnost' u širem kontekstu svih koncilskih dokumenata, može se zapaziti da uz nju, Koncil govori o još jednoj specifičnoj duhovnosti. U

²⁸⁸ NMI, br. 43.

²⁸⁹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 19.

²⁹⁰ PKK, br. 34.

²⁹¹ Više o sredstvima usklađivanja aktivne i kontemplativne dimenzije, vidi u: SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 7.

²⁹² VC, br. 94.

²⁹³ *Isto*.

²⁹⁴ Usp. VC, br. 94-95.

dekretu o misijskoj djelatnosti Crkve *Ad gentes* nailazimo na sintagmu *misijaska duhovnost*.²⁹⁵ Sintagma je već pojmovno vrlo slična *apostolskoj duhovnosti* jer, kako je već istaknuto, pojam *misija* označava *poslanje*. Možda bi se za misijsku duhovnost, a sukladno tomu i za apostolsku duhovnost, ukratko moglo ustvrditi da je to „duhovnost *za* poslanje i *iz* poslanja“²⁹⁶.

2.1.2. Pravila i konstitucije redovničkih zajednica

U kontekstu govora o pravilima i konstitucijama redovničkih zajednica, potrebno je na samom početku ukazati na činjenicu da je evanđelje vrhovno pravilo svih redovničkih ustanova.²⁹⁷ Ta je ideja, bilo na eksplicitan, bilo na implicitan način, prisutna u misli svih velikih autora redovničkih pravila: Bazilije²⁹⁸, Benedikt²⁹⁹, Franjo³⁰⁰, itd. Redovnička se pravila, dakle, u prvom redu, oslanjaju na evanđelje, a konstitucije redovničkih zajednica oslanjaju se na pravila i na dokumente Crkvenoga učiteljstva. Ako se još k tomu uzme u obzir da su konstitucije nakon Drugoga vatikanskog koncila preinačene u skladu s naputcima koncilskih dokumenata, logično bi bilo u konstitucijama očekivati naglaske vrlo slične onima kakve nude dokumenti Crkvenoga učiteljstva.

Uistinu, primat molitve sadržan je u sva četiri velika pravila: *Pravilo sv. Bazilija Velikoga*, *Pravilo sv. Augustina*, *Pravilo sv. Benedikta*³⁰¹ i *Pravilo sv. Franje Asiškoga*. Tako sveti Franjo, po uzoru na Lk 18,1 kako „valja svagda moliti i nikada ne sustati“, potiče: „Svagdje, na svakom mjestu, u svaki čas i u svako vrijeme neka braća i sestre vjeruju istinski i ponizno i neka drže u srcu, neka ljube, časte, neka se klanjaju i neka služe, neka hvale,

²⁹⁵ Usp. AG, br. 24. i 29.

²⁹⁶ Juan Esquerada BIFET, Duhovnost, poziv i misijska formacija, u: MISIJSKA CENTRALA, *Crkva i misije*, 162.

²⁹⁷ Usp. PC, br. 2. To nimalo ne iznenađuje ako se uzme u obzir činjenica da „sve karizme posvećenoga života imaju svoj korijen u evanđelju“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 8.). Znakovito je i to da je „jedan od prvih naziva koji se koristio za monaški život bio (...) 'evanđeoski život'“ (*Isto.*).

²⁹⁸ „Kada je sastavljao *Asceticon*, koji će poslije postati priručnikom monaškoga života, Bazilije, veliki učitelj istočnoga monaštva, odbija to svoje djelo nazvati *Pravilom*. Njegova su uporišna točka radije *Moralia*, zbirka biblijskih tekstova tumačenih i primijenjenih na životne situacije u *santa koinonia*. U Bazilijeju sustavu vladanje monahâ definirano je Božjom riječju.“ (*Isto.*).

²⁹⁹ „Benediktovo je pravilo poslušnost Božjoj riječi.“ (*Isto.*).

³⁰⁰ „Za Franju Asiškoga Pravilo je 'život evanđelja Isusa Krista'“. (*Isto.*).

³⁰¹ Poznato je benediktinsko pravilo: *Ora et labora*. Možda nije toliko poznato da se ono izrijekom nigdje ne spominje u *Pravilu sv. Benedikta*, ali ga vrlo dobro izražava. U četrdeset osmom poglavlju svojega *Pravila* s uvodnom konstatacijom „da se sva braća moraju u određeno vrijeme baviti ručnim radom, a opet u određene sate svetim čitanjem“ (BENEDIKT, *Pravilo*, XLVIII, 1, u: Hadrijan BORAK (ur.), *Redovnička pravila*, Zagreb, 1985.), Benedikt daje iscrpne upute za izmjenu molitve i rada u samostanskoj zajednici. U četvrtom poglavlju pak kaže: „Često se posvetite molitvi.“ (*Isto*, IV, 56.).

blagoslivljaju i slave uzvišenoga i najvećega vječnog Boga, Oca i Sina i Duha Svetoga.“³⁰² I u *Pravilu sv. Bazilija Velikoga* moguće je uočiti česte poticaje na neprestanu molitvu, odnosno neprestanu sabranost: „Vježbanje da omilimo Bogu u duhu Kristova evanđelja odvija se u povučenosti od svjetovnih briga i u potpunom prekidu s rastresenostima. (...) Trebaju svom pomnjom čuvati svoje srce kako ne bi nikada izgubili misao na Boga niti dopustili da im sjećanje na njegova divna djela uprljaju predodžbe ispraznih, ludih predmeta.“³⁰³ Problem usklađivanja rada i neprestane molitve, koji izranja iz Pavlovih navoda: „Bez prestanka se molite“ (1 Sol 5,17) i „Noću i danju radeći“ (2 Sol 3,8), Bazilije rješava ovako: „Za molitvu i psaliranje (...) svako je vrijeme prikladno te dok se rukama laćamo posla, (...) u srcu slavimo Boga psalmima i duhovnim popijevkama (...) moleći da djela ruku naših budu usmjerena k cilju – tj. da se po njima svidimo Bogu. Tako unosimo sklad u dušu da se ne rastresuje i kad u svakom svojem djelovanju molimo Boga da nam ono pođe pravim putem, i kad iskazujemo svoju zahvalnost onomu koji nam daje snage za djelovanje, i kad pazimo da očuvamo malo prije spomenutu nakanu: svidjeti se njemu.“³⁰⁴

Iako neprestana molitva za Bazilija ne znači materijalnu neprekidnost molitve, nego više stanje duše, ipak, kad je u pitanju liturgija časova, Bazilije kaže da „oni koji odlučiše marno živjeti na slavu Boga i samoga Krista, ne bi valjalo da ijedno od ovih vremena zanemare“³⁰⁵. No, isto tako Bazilije oštro osuđuje pojavu da se molitva zlorabi kao isprika „za nerad i bijeg od napora“³⁰⁶. Baš protivno tomu, za Bazilija molitva je „osnova za borbu i podnošenje većih napora te ustrajnosti u nevoljama“³⁰⁷.

Zahtjev za neprestanom molitvom nalazi se i u *Pravilu sv. Alberta* prema kojemu žive Karmelićanke Božanskoga Srca Isusova: „Razmatrajte dan i noć Zakon Gospodnji i bdijte u molitvi.“³⁰⁸ K tomu sveti Albert ipak pridodaje napomenu: „Ukoliko vas zakonito ne spriječe druge dužnosti.“³⁰⁹

U *Konstitucijama Karmelićanki Božanskoga Srca Isusova*, u više je članaka istaknuta činjenica da je molitva oblik apostolata. Članak 52. tvrdi da Karmelićanke, među ostalim,

³⁰² Franjo ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, čl. 9, u: DRUŽBA MILOSRDNIH SESTARA SVETOGA KRIŽA, *Uredbe za život Milosrdnih sestara svetoga Križa*, Đakovo, 1987.

³⁰³ Bazilije VELIKI, *Opširna pravila u pitanju i odgovoru*, V, 7. 14, u: Hadrijan BORAK (ur.), *Redovnička pravila*.

³⁰⁴ *Isto*, XXXVII, 12-14.

³⁰⁵ *Isto*, XXXVII, 31.

³⁰⁶ *Isto*, XXXVII, 3.

³⁰⁷ *Isto*.

³⁰⁸ Albert JERUZALEMSKI, *Prvotno pravilo reda naše drage Gospe od gore Karmela*, Zagreb, 1984., 9.

³⁰⁹ *Isto*.

svojom molitvom sudjeluju u poslanju Crkve kao sveopćega sakramenta spasenja.³¹⁰ Zatim, članak 56. donosi: „Naše sudjelovanje u poslanju našega Gospodina sastoji se prije svega u našem osobnom sjedinjenju s Njim. To sjedinjenje nadahnjuje naš apostolat molitve.“³¹¹ Članak 89. izričito molitvu stavlja u okvire apostolata: „Smatramo našu molitvu apostolatom za Crkvu i svijet.“³¹² O komplementarnosti između molitve i rada, progovara članak 117.: „Trudit ćemo se unositi plodove naše kontemplacije u apostolsko djelovanje. Naša molitva (...) ima apostolski učinak. Mi molimo (...) s apostolskom svrhom. (...) Naša iskrena povezanost s Kristom određuje naše apostolsko zalaganje; iz nje proizlazi naše poslanje.“³¹³

Konstitucije Rimske Unije Reda svete Uršule samo kratko napominju da su „poticaji Duha Svetoga kod svete Anđele uskladili molitvu i rad“³¹⁴ te da bi tako trebalo biti i u životima sestara uršulinki. Također se ističe kako je „za apostolsku zajednicu važno uspostaviti izvjestan omjer između razdoblja rada i vremena intenzivnije molitve“³¹⁵. Glede plodnosti apostolske misije, ona ovisi o sjedinjenju sestara s Gospodinom Isusom Kristom i recipročno „potvrđuje i ishranjuje to sjedinjenje“³¹⁶. U članku 97. nalazi se vrlo značajna tvrdnja da svaka sestra svojom molitvom doprinosi apostolskoj misiji zajednice.³¹⁷

Na istom su tragu i *Konstitucije Milosrdnih sestara svetoga Križa*. Prema članku 60., sestre molitvom dopunjavaju Kristovo otkupiteljsko djelo.³¹⁸ Nadalje, molitva je 'simbiotski' povezana s radom jer „plodan apostolat crpi svoju snagu iz žive povezanosti s Bogom; molitva nas osposobljava za vjerno služenje – i u neuspjehu, kao i u povremenoj preopterećenosti“³¹⁹.

Konstitucije Družbe sestara Kraljice svijeta, u članku 78. donose tvrdnju: „Sve su naše sestre pozvane na apostolat molitve.“³²⁰ U *Konstitucijama Družbe sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga* nalazi se preporuka za uspješno uspostavljanje ravnoteže između molitve i rada. Sestre milosrdnice u svojim *Konstitucijama* najprije konstatiraju da „molitva treba zauzimati prvo mjesto u životu sestara. U molitvi je ishodište njihova posvećenja i svakog

³¹⁰ Usp. KARMELIĆANKE BOŽANSKOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Karmelićanki Božanskoga Srca Isusova*, čl. 52.

³¹¹ *Isto*, čl. 56.

³¹² *Isto*, čl. 89.

³¹³ *Isto*, čl. 117.

³¹⁴ RIMSKA UNIJA REDA SVETE URŠULE, *Konstitucije Rimske Unije Reda svete Uršule. Vodite novi život*, Varaždin, 1984., čl. 50.

³¹⁵ *Isto*, čl. 65.

³¹⁶ *Isto*, čl. 93.

³¹⁷ Usp. *Isto*, čl. 97.

³¹⁸ Usp. DRUŽBA MILOSRDNIH SESTARA SVETOGA KRIŽA, *Konstitucije i generalne odredbe*, čl. 60, u: *Uredbe za život Milosrdnih sestara svetoga Križa*, Đakovo, 1987.

³¹⁹ *Isto*, čl. 58.

³²⁰ DRUŽBA SESTARA KRALJICE SVIJETA, *Konstitucije Družbe sestara Kraljice svijeta*, Zagreb, 1992., čl. 78.

apostolata kršćanske ljubavi.“³²¹, a zatim, pozivajući se na dokument *Evangelii nuntiandi*, navode: „Pokretačka snaga njihove molitve i njihova apostolskoga djelovanja jest ljubav prema Bogu i bratu čovjeku; ljubav je i temelj jedinstva kontemplacije i apostolata.“³²²

2.2. Svjedočka dimenzija

Svjedočka dimenzija poslanja izvire već iz same redovničke posvete, obuhvaća apsolutno svaki element redovničkoga načina življenja, a na poseban se način manifestira u življenju zavjeta i u životu u zajednici. Svjedočka je dimenzija u službi eshatološke znakovitosti posvećenoga života.

2.2.1. Dokumenti Crkvenoga učiteljstva

Glede apostolata svjedočenja *Zakonik kanonskoga prava* donosi tvrdnju: „Apostolat svih redovnika sastoji se prvotno u svjedočenju njihova posvećenog života“³²³. Apostolska pobudnica *Vita consecrata* također tvrdi: „Poslanje se, naime, prije nego se karakterizira vanjskim djelima, odvija u uprisutnjivanju samoga Krista u svijetu osobnim svjedočanstvom.“³²⁴ Posvećene osobe daju svjedočanstvo za Krista nasljeđujući Ga³²⁵, tzv. *sequela Christi*, „kao stalno i djelotvorno ponovno očitovanje oblika života koji je Sin Božji prigrlio u svojem zemaljskom životu. (...) Ničemu se ne smije dati prednost pred radikalnim nasljedovanjem Krista“³²⁶. Papa Franjo još je konkretniji pri opisu te stvarnosti: „Redovnici slijede Gospodina na poseban način, na proročki način. Od vas očekujem to svjedočanstvo.“³²⁷

Budući da dokumenti Crkvenoga učiteljstva prilično iscrpno razrađuju ovu tematiku, moguće je iz njih izvući odgovore na mnoga pitanja koja tema potiče. U okviru ovoga

³²¹ DRUŽBA SESTARA MILOSRDNICA SVETOGA VINKA PAULSKOGA, *Konstitucije Družbe sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga s Kućom maticom u Zagrebu*, Zagreb, 2016., čl. 44.

³²² *Isto*.

³²³ ZKP, br. 673.

³²⁴ VC, br. 72. Također u *Vita consecrata* čitamo: „Osobiti doprinos posvećenikâ i posvećenicâ evangelizaciji stoji prije svega u svjedočanstvu života potpuno darovana Bogu i braći, po uzoru na Spasitelja.“ (*Isto*, 76.).

³²⁵ „Vrhovno je pravilo redovničkoga života: slijediti Krista kako je to izloženo u evanđelju. To ima važiti kao vrhovno načelo svim redovničkim ustanovama.“ (PC, br. 2.).

³²⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 4.

³²⁷ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Radujte se*, br. 1.

podnaslova pokušat će se donijeti odgovore na neka od mogućih pitanja: otkud obveza svjedočenja; kakvo ono treba biti; uz to što uprisutnjuju Kristov način života, nasljeđujući Ga, što još posvećene osobe svjedoče, i sl.

a) Redovnička posveta – obveza svjedočenja

Na svjedočanstvo života, posvećene osobe obvezuje sama narav njihove posvete. „Posvećena je osoba 'u poslanju' snagom samoga svojega posvećenja. (...) Kada karizma utemeljenja predviđa pastoralne djelatnosti, očito je da su svjedočenje života i djela apostolata i ljudskoga promicanja jednako nužna: oboje predstavlja Krista, koji je istodobno posvećenik za slavu Oca i poslanik u svijet za spasenje braće i sestara.“³²⁸ Redovnička je posveta „posebna“³²⁹, ukorijenjena u sakramentu krštenja i potpunije izražava krštenje.³³⁰ U čemu se sastoji *specificum* redovničke posvete, pokušalo se u osnovnim crtama izložiti u okviru govora o identitetu posvećenoga života u Crkvi pa se sada ne bi zadržavalo na tomu, nego bi se istaknule ostale implikacije u odnosu 'posveta – svjedočenje'.

Redovnička je posveta, razumljivo, javna. Sukladno tomu, svjedočanstvo života posvećenih osoba također treba biti javno. „Zbrajajući karakter posvećenja redovnikâ zahtijeva da se svjedočanstvo evanđelja daje javno, sveukupnošću vlastita života.“³³¹ Nakon javne posvete, zavjetovanik/ica više nije privatna osoba. Jedan od vidova javne naravi posvećenja jest „u apostolatu: na određen način on je uvijek zajedničarski, korporativan. Nazočnost je redovnikâ k tomu vidljiva: očituje se u njihovu načinu djelovanja, odijevanja i u stilu života.“³³² Gdje god bila i kakvu god dodijeljenu dužnost vršila, posvećena osoba djeluje u ime Kristovo i predstavlja Družbu čiji je član. Kad je riječ o apostolatu svjedočenja, naglasak nije toliko na tomu *što* se čini nego na tomu *kako* se čini, kakav je stil života. „S mnogih strana osjećate toliko protivnih poticaja da se date ponajpače na ljudski uspješnu djelatnost. Ali, nije li vaša zadaća davati primjer radosne i smirene strogoće? (...) Uz tu cijenu davat ćete svjedočanstvo koje od vas očekuje Božji narod. On će u vama vidjeti muževe i žene spremne prihvatiti nepoznanicu siromaštva, zanesenjake jednostavnosti i skromnosti, ljubitelje mira, ljude koji nisu sporazumaši, spremne potpuno se odreći sebe i svojega, slobodne a poslušne, poduzetne i ustrajne, blage i hrabre – ukorijenjene u vjeri.“³³³

³²⁸ VC, br. 72.

³²⁹ PC, br. 5.

³³⁰ Usp. *Isto*.

³³¹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 34.

³³² *Isto*, br. 14.

³³³ ET, br. 30-31.

Za javno je svjedočanstvo od velike važnosti način rada jer već samim načinom na koji se nešto čini, daje se svjedočanstvo za Krista.³³⁴ Papa Franjo preporučuje da svjedočenje bude na radostan način, jer „Bog ljubi vesela darivatelja“ (2 Kor 9,7). „Nismo pozvani činiti epohalna djela, niti davati bombastične izjave, već svjedočiti radost koja izvire iz sigurnosti da se osjećamo ljubljenima, iz povjerenja da smo spašeni.“³³⁵ „Želim vam uputiti jednu riječ“, kaže se u Okružnici posvećenim muškarcima i ženama *Radujte se*, „a ta je riječ 'radost'. Gdje god su posvećene osobe (...), ondje je radost, ondje je uvijek radost! To je radost svježine, to je radost nasljedovanja Isusa; radost koju nam daje Duh Sveti, a ne radost svijeta.“³³⁶ Treba biti svjestan „da su mir i veselje što smo zajedno uvijek znak Kraljevstva Božjega. (...) Ta je radost plod Duha. (...) Svjedočenje radosti čini veoma privlačivim redovnički život, ono je izvor novih zvanja i potpora ustrajnosti. (...) Radost je sjajno svjedočanstvo evanđelstva redovničke zajednice“³³⁷. Na radost potiče i apostolska pobudnica, *Vita consecrata*: „Naši suvremenici žele u posvećenim osobama vidjeti radost koja proizlazi iz bivanja s Gospodinom.“³³⁸

U apostolatu svjedočenja, značajnu ulogu ima i ustrajna vjernost zvanju³³⁹ redovnika. Ustrajnost je „rječito svjedočanstvo, makar i bez riječi, vjernoga Boga čija ljubav nema kraja“³⁴⁰. Zato Dogmatska konstitucija o Crkvi, *Lumen gentium*, poziva: „Svaki koji je pozvan vršiti zavjete, neka brižno nastoji da u zvanju, u koje ga je Bog pozvao, ostane.“³⁴¹, „i da „živi vjernost svojoj obvezi prema Bogu“³⁴² dodaje dokument *Vita consecrata*. I ne samo to; nije riječ samo o vjernom ustrajavanju u zvanju. Za vjerodostojno svjedočanstvo potrebno je gajiti i ustrajnu „vjernost apostolatu, povjerenu vlastitoj ustanovi“³⁴³.

³³⁴ Usp. SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 35.

³³⁵ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Radujte se*, br. 3.

³³⁶ FRANCIS, Meeting with Seminarians and Novices. Address of Holy Father Francis (Rim, 6. VII. 2018.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2013/july/documents/papa-francesco_20130706_incontro-seminaristi.html (21. VI. 2018.). „Misionarsko srce je srce koje je upoznalo radost Kristova spasenja i tu radost dijeli s drugima.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Radujte se*, br. 12.).

³³⁷ BŽZ, br. 28.

³³⁸ VC, br. 109.

³³⁹ Usp. MR, br. 26.

³⁴⁰ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 37.

³⁴¹ LG, br. 47.

³⁴² VC, br. 109.

³⁴³ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 36.

Svjedočanstvo života od silne je važnosti za priljev novih zvanja. „Neka članovi pojedinih ustanova imaju na pameti da je primjer vlastita života najbolja preporuka njihove ustanove i poziv da se prigrli redovnički život.“³⁴⁴

b) Svjedočko-apostolska dimenzija zavjetâ

Nakon što se odgovorilo na pitanje kakvo svjedočenje treba biti – javno, radosno i ustrajno, valja utvrditi opseg obveze svjedočenja, konkretnije koje su sve sastavnice redovničkoga života obuhvaćene obvezom svjedočenja.

Uzme li se u obzir činjenica da su se posvetom posvećene osobe bespridržajno, *u potpunosti* predale Bogu, onda nije pretjerano reći da posveti ne izmiče nijedan segment ljudskoga života. Ako je tako, onda ništa u posvećenom životu ne uživa povlasticu izuzeća od svjedočenja. Sav redovnički život, sa svim što u sebi podrazumijeva i što jest, ima obvezu davati svjedočanstvo. Ukratko, sve. Sve važne i nevažne datosti redovničkoga života dio su svjedočanstva za Krista, svjedočanstva koje posvećene osobe daju svijetu.³⁴⁵

Možda su, na prvi pogled, odijevanje i stanovanje neke od nevažnijih datosti posvećenoga života. Crkveno se učiteljstvo ipak i na njih osvrće. S obzirom na stanovanje, *Zakonik* nalaže: „Neka redovnici stanuju u svojoj redovničkoj kući, obdržavajući zajednički život, i neka iz nje izlaze samo s dopuštenjem svojega poglavara. (...) Neka se u svim kućama obdržava klauzura prilagođena naravi i poslanju ustanove.“³⁴⁶ Glede odijevanja, *Zakonik* je kratak i jasan: „Redovnici neka nose odijelo ustanove, načinjeno prema odredbi vlastita prava, kao znak svojega posvećenja i kao svjedočanstvo siromaštva.“³⁴⁷ Sadržaj tih kanona dokument *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata* sintetizira sljedećim riječima: „Oni nose redovničko odijelo koje ih razlikuje kao posvećene osobe; stanuju u kućama koje su uspostavile njihove ustanove u skladu s općim pravom i konstitucijama.“³⁴⁸

Obvezom svjedočenja obuhvaćena su i putovanja, društveni kontakti i drugi oblici komuniciranja³⁴⁹; i njih treba „uskладiti s duhom i naravi vlastite ustanove i s redovničkom

³⁴⁴ PC, br. 24.

³⁴⁵ „Vrjednote, držanje, stil života: sve će to snažno naznačivati mjesto što ga je Krist zauzeo u životu.“ (SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 34.).

³⁴⁶ ZKP, br. 665. i 667.

³⁴⁷ *Isto*, br. 669.

³⁴⁸ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 34.

³⁴⁹ „U upotrebi sredstava društvenoga priopćivanja neka se pazi na potrebnu odmjerenuost i neka se izbjegava što je štetno za vlastito zvanje i pogibeljno za čistoću posvećene osobe.“ (ZKP, br. 666.).

poslušnošću³⁵⁰. Prema dokumentu *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata* gore navedene odredbe „nisu dovoljne da osiguraju dužno javno svjedočanstvo radosti, nade i ljubavi prema Isusu Kristu. One ipak nude važna sredstva za pružanje toga svjedočanstva i sigurno je da se bez njih ne može postići istinski cilj redovničkoga svjedočanstva“³⁵¹.

Apostolat svjedočenja je, sudeći prema crkvenim dokumentima, za osobe posvećena života, od iznimne važnosti. Crkveno učiteljstvo smatra da, iako apostolska djelatnost pripada samoj biti redovničkoga života, ona nije prvotni cilj redovničkoga zavjetovanja. Dobrotvornost se, naime, može vršiti i bez posvete koje proizlazi iz redovničkoga posvećenja.³⁵² Možda bi se iz navedenoga dalo zaključiti kao da bi posvećeni život bio neki oblik 'traćenja'. Na određeni način, on to i jest. „Nije mali broj onih koji se danas zbunjeni pitaju: Zašto posvećeni život? Zašto prigrliti tu vrstu života, budući da ima toliko toga hitnoga, na području djelatne ljubavi i same evangelizacije, na što se može odgovoriti i bez preuzimanja naročitih obveza posvećenoga života? Nije li možda posvećeni život neka vrsta 'rasipanja' ljudskih snaga koje se prema kriteriju uspješnosti mogu iskoristiti za veće dobro čovječanstva i Crkve? Ta pitanja češća su u naše vrijeme, jer ih potiče utilitaristička i tehnokratska kultura, koja teži vrjednovanju važnosti stvari i samih osoba, u odnosu na njihovu neposrednu 'funkcionalnost'. (...) Na stranu površna vrjednovanja o funkcionalnosti, posvećeni je život važan upravo po svom preobilju dragovoljnosti i ljubavi.“³⁵³

Neka, dakle, još jednom bude istaknuto da je „poslanje onih koji zavjetuju evanđeoske savjete ponajprije da žive svoje posvećenje“³⁵⁴. Papa Ivan Pavao II. u apostolskom nagovoru *Dar otkupljenja* kaže: „Iako su veoma važna mnoga djela apostolata koja vršite, ipak uvijek ostaje *uistinu glavno* djelo apostolata: *što ste vi* (i ujedno: *tko ste vi*) u Crkvi.“³⁵⁵ Dvije najvažnije odrednice statusa redovništva u Crkvi jesu: život po zavjetima i život u zajednici. Te su dvije redovničke specifičnosti ujedno i dva najjača sredstva apostolata svjedočenja. Pritom se ne misli na sredstvo u sasvim instrumentalnom smislu, kao da bi zavjeti i zajednica bili neka pomoćna pomagala za vršenje apostolata, iako se za bratstvo običava reći da je „izvor snage za

³⁵⁰ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 34.

³⁵¹ *Isto*.

³⁵² Usp. RC, br. 1.

³⁵³ VC, br. 104-105.

³⁵⁴ KKC, br. 931.

³⁵⁵ IVAN PAVAO II., *Redemptionis donum. Apostolski nagovor redovnicima i redovnicama o njihovu posvećenju u svjetlu tajne Otkupljenja* (25. III. 1984.), br. 15, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu* (dalje: RD).

poslanje³⁵⁶. Ne, ni zavjeti ni zajednica nisu samo *oruđa* poslana, oni su već sami po sebi *apostolat* jer u sebi imaju dinamizam apostolske dimenzije. Zavjeti i zajednica također najjasnije očituju što posvećeni život svjedoči pa će o njima više govora biti u okviru sljedećega podnaslova.

c) Eshatološki znak

Odgovori na pitanja *kako* svjedočiti i *čime* svjedočiti davala bi torzičan uvid u tematiku bez odgovora na pitanje *što* svjedočiti. Više je sintagmi koje Crkveno učiteljstvo koristi kako bi opisalo sadržaj svjedočanstva posvećena života. Tako se govori o znakovitosti posvećena života, o njegovoj eshatološkoj³⁵⁷ dimenziji, ali i o njegovu profetizmu, tj. proročkoj³⁵⁸ ulozi. Prema dokumentu *Ponovno krenuti od Krista*, bitna zadaća posvećena života jest: „biti kvasac, znak i proroštvo“³⁵⁹.

Dogmatska konstitucija o Crkvi, *Lumen gentium*, pojašnjava čega bi posvećeni život trebao biti znak³⁶⁰. „Prihvaćanje je evanđeoskih savjeta kao znak koji može i mora uspješno privlačiti sve članove Crkve da revno ispunjavaju dužnosti kršćanskoga zvanja.“³⁶¹ U daljnjem tekstu, izrazito je naglašena eshatološka znakovitost redovničkoga života, dokument *Lumen gentium* u njemu gleda anticipaciju nebeskoga Kraljevstva, proročki navještaj budućih dobara³⁶². „Budući da Božji narod nema ovdje stalnoga grada, nego traži budući, to redovnički stalež, koji svoje sljedbenike više izbavlja od zemaljskih briga, bolje pokazuje svim vjernicima već i na ovom svijetu prisutna nebeska dobra, i bolje svjedoči o novome i vječnome životu koji je stečen po Kristovu otkupljenju, a navješćuje buduće uskrsnuće i slavu nebeskoga Kraljevstva.“³⁶³

Profetizam redovništva sastoji se u potvrđivanju primata Boga i evanđeoskih vrjednota u osobnom životu, čime „posvećeni život postaje jednim od stvarnih tragova što ih Trojstvo

³⁵⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 11.

³⁵⁷ Usp. VC, br. 26.

³⁵⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 7-17.; VC, br. 85.

³⁵⁹ PKK, br. 13.

³⁶⁰ „Ne treba, ipak, zaboraviti da je riječ o jednom krhkom znaku: on treba stalnu obnovu, mora se živjeti u hodu prema svetosti i evanđeoskom dinamizmu koji neprestano oživljava i preporađa strukture.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 25.).

³⁶¹ LG, br. 44.

³⁶² I u dokumentu *Istražujte*, navodi se da je „posvećeni život znak budućih dobara“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 1.).

³⁶³ LG, br. 44.

ostavlja u povijesti, kako bi ljudi mogli zamijetiti draž i nostalgiju božanske ljepote³⁶⁴. Uz taj trinitarni aspekt redovničkoga proroštva, prisutan u apostolskoj pobudnici *Vita consecrata*, dokument *Mutuae relationes* više je na kristocentričnoj liniji: „Posvećenje onih koji polažu redovničke zavjete ponajviše je usmjereno na to da pruže svijetu vidljivo svjedočanstvo o nedokučivom Kristovu misteriju.“³⁶⁵ Dokument *Redovnici i promicanje čovjeka* redovnike naziva „ljudima Apsolutnog“³⁶⁶, a dokument *Evangelii nuntiandi* ih „smješta u dinamizam Crkve, željne Božjega Apsolutnog“³⁶⁷.

Eshatološka dimenzija tiče se redovničkoga života kao cjeline, no i u okviru te cjeline svaki od vidova posvećena života jest jedan svojevrstan „proročki apel“. Zavjeti, zbog svojega golemoga protuslovlja s vrijednotama današnjega društva³⁶⁸, posjeduju jaku eshatološku značajku; zavjeti su „proročko i tiho svjedočanstvo, ali ujedno i rječit prosvjed protiv nečovječnoga svijeta“³⁶⁹; zavjeti su „snažni protulijek zatrovanju duha, života i kulture“³⁷⁰. Uz pomoć evanđeoskih vrijednosti siromaštva, čistoće i služenja, moguće je suprotstaviti se korijenu današnjih zala: „gramzivost za dobrima, žudnja za užitkom, idolopoklonstvo moći“³⁷¹. Tako siromaštvo posvjješćuje istinu da ovdje nemamo stalnoga boravišta, nego da se spremamo za buduće. Siromaštvo također „ispovijeda da je Bog jedino čovjekovo pravo bogatstvo“³⁷², ali je i „izraz posvemašnjega darivanja sebe, što ga međusobno čine tri božanske Osobe“³⁷³. Poslušnost „practicirana oponašanjem Krista, čija je hrana bila vršenje Očeve volje (usp. Iv 4,34), očituje oslobađajuću ljepotu sinovske, a ne ropske ovisnosti, bogate osjećajem odgovornosti i oživljavane uzajamnim povjerenjem, koja je odraz u povijesti ljubaznoga podudaranja triju božanskih Osoba“³⁷⁴.

Čini se da se u djevičanskom izboru ponajviše očituje eshaton. Kraljevstvo nebesko koje je 'već tu', ali 'još ne' potpuno, jest razlog djevičanstva. Tako je moguće da nekim osobama bude

³⁶⁴ VC, br. 20.

³⁶⁵ MR, br. 10.

³⁶⁶ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Redovnici i promicanje čovjeka* (12. VIII. 1980.), br. 12, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

³⁶⁷ PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. VIII. 1975.), Zagreb, 1976., br. 69 (dalje: EN).

³⁶⁸ „Posvećenje po evanđeoskim savjetima u redovničkom životu nužno nadahnjuje sistem života koji ima društveni vid. Društveni protest nije cilj zavjetâ, ali redovnički je život, bez sumnje, uvijek pružao svjedočanstvo nekih vrijednosti koje su izazov za društvo i koje, s druge strane, izazivaju i same redovnike. Redovničko siromaštvo, posvećena čistoća i poslušnost mogu jako i jasno govoriti današnjemu svijetu.“ (SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 17.).

³⁶⁹ PKK, br. 33.

³⁷⁰ *Isto*, br. 13.

³⁷¹ *Isto*, br. 45.

³⁷² VC, br. 21.

³⁷³ *Isto*.

³⁷⁴ *Isto*.

darovana milost da već sada žive onako kako se živi u konačnom stanju Kraljevstva, gdje se niti žene, niti udavaju (usp. Lk 20,34-36). Čistoća je „anticipacija konačnoga svijeta“³⁷⁵; djevičanski je izbor „osobit znak nebeskih dobara i najprikladnije sredstvo po kojem se redovnici nesebično posvećuju božanskoj službi i djelima apostolata. Tako oni svim vjernicima dozivaju u pamet onu divnu, po Bogu zasnovanu ženidbu, koja će se potpuno očitovati istom u budućem životu, a po kojoj Crkva ima jedinoga Zaručnika – Krista.“³⁷⁶ Čistoća je također „odraz *bezgranične ljubavi* koja povezuje tri božanske Osobe u tajanstvenoj dubini trinitarnoga života“³⁷⁷.

Budući da je ta stvarnost ludost za one koji ju ne gledaju u svjetlu vjere i Duha, može se reći da posvećeni životi na neki način „čine vidljivima čudesne stvari koje Bog izvodi u krhkoj ljudskoj naravi pozvanih osoba“³⁷⁸. Vrijednote budućega svijeta, koje redovnici po zavjetima neumorno svjedoče, oštra su i beskompromisna negacija vrijednosti zaraženih suvremenim sekularizmom koji je u suprotnosti s bilo kakvim transcendentnim konotacijama.³⁷⁹ Inače, moglo bi se reći da živjeti proročko poslanje znači zapravo „plivati protiv struje“³⁸⁰ jer vrlo često „život po evanđelju suprotan [je] onomu koji svijet promiče“³⁸¹. Upravo u tom kontekstu, dokument *Ponovno krenuti od Krista* kaže da je posvećeni život „navještaj drugačijega načina življenja u odnosu na svijet i prevladavajuću kulturu. Načinom života i traženjem Apsolutnoga [posvećeni život] takoreći predlaže duhovnu terapiju za zla našega vremena“³⁸².

Uz zavjete, život u zajednici također je eshatološki nadahnut. Poznato je da redovničkoga života nema bez zajedništva, a ono ne podrazumijeva samo stanovanje 'pod istim krovom' ili obavljanje zajedničkih propisa, odnosno sudjelovanje u zajedničkim činima, nego se odnosi i na *bratsko zajedništvo*, odnosno *zajedništvo života* nadahnuto duhovnim vrijednotama.³⁸³ Okvir, kroz koji crkveni dokumenti promatraju redovničko zajedništvo, jest

³⁷⁵ *Isto*, br. 26.

³⁷⁶ *PC*, br. 12.

³⁷⁷ *VC*, br. 21.

³⁷⁸ *Isto*, br. 20.

³⁷⁹ To je ujedno i jedan od razloga zašto „proročki način življenja zahtijeva početni prekid s mjestom iz kojega se dolazi, prekid s obitelji, prijateljima i narodom“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 25.). „Stanovito odvajanje od obitelji i profesionalnoga života, s početkom novicijata, evidentira Božju apsolutnost.“ (SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 9.).

³⁸⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 25.

³⁸¹ *Isto*.

³⁸² *PKK*, br. 6.

³⁸³ *Usp. BZZ*, br. 3.

otajstvo zajedništva nutarnjega života triju božanskih osobâ. To otajstvo Trojstvo nalaže i daruje bratskoj zajednici.³⁸⁴ Tako u temelju redovničkoga zajedništva nije napor, ni velikodušnost, ni služba koju vrše njegovi članovi, nego dar, „dar primljena bratstva. Taj isti dar, primljen i dijeljen, bit će također predan u poslanju.“³⁸⁵ Temeljna svrha redovničkoga zajedništva nije isključivo u tomu „da se odgovori na materijalne ili neke druge potrebe, već prije svega zato (...) [da se bude] trajan spomen 'temeljne dimenzije bratstva u Kristu' (VC, br. 60.)“³⁸⁶. Kad opisuje život zajedništva, Ivan Pavao II. kaže da je zajedništvo „znak za svijet i privlačna sila, snaga što vodi vjeri u Krista. (...) Time se zajedništvo okreće poslanju, postaje samo poslanje.“³⁸⁷ I dokument *Bratski život u zajednici* naglašava tu misao: „svi se trebaju sjetiti da je bratsko zajedništvo, kao takvo, već apostolat“³⁸⁸ jer ne treba smetnuti s uma da „svetost i poslanje prolaze kroz zajednicu“³⁸⁹. Štoviše, kako je već istaknuto, „zajednica i sama postaje poslanje (...) jer život u zajednici na svoj način predstavlja prvu poruku posvećena života (...) djelotvorni znak i uvjerljivu snagu koja dovodi do vjere u Krista“³⁹⁰. Redovnička bratstva, ukorijenjena u trojstvenom jedinstvu, nisu nastala iz osobnih simpatija ili ljudskih razloga, nego od božanskoga poziva.³⁹¹ Upravo zbog te nadnaravne dimenzije, „sam je bratski život proroštvo u tijeku“³⁹², jer predstavlja jedinstvo kojemu Crkva teži kao svojem konačnomu cilju. Da bi zajednice ostvarivale eshatološku znakovitost, potrebno je da u njima ne manjka duha grupne povezanosti, prijateljskih odnosa, srdačnosti i ljubaznosti što hrani nadu, da ne manjka bratske suradnje, uzajamnoga pomaganja u zajedničkom suživotu koji je baš zato izabran da bi se Kristu bolje služilo.³⁹³ U takvom slučaju redovničke su zajednice prava 'terapija' za epidemiju individualizma u suvremenom društvu.

Dakle, redovničko zajedništvo u ovom razjedinjenom svijetu jest vidljivi znak otajstva crkvenoga jedinstva.³⁹⁴ No, to nije sve. Bogu posvećeni život trebao bi biti i izvanjski, prepoznatljivi znak svetosti Crkve, uz pojašnjenje da „redovništvo nije 'institucionalizirana

³⁸⁴ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 21.

³⁸⁵ *Isto*.

³⁸⁶ *Isto*, br. 11.

³⁸⁷ CL, br. 31.

³⁸⁸ BŽZ, br. 54.

³⁸⁹ PKK, br. 29.

³⁹⁰ *Isto*, br. 33.

³⁹¹ Usp. *Isto*, br. 1.

³⁹² VC, br. 85.

³⁹³ Usp. ET, br. 39.

³⁹⁴ „Crkva je u biti tajna zajedništva. (...) Bratski život ima cilj da odražava dubinu i bogatstvo te tajne.“ (VC, br. 41).

svetost', nego institucionalizirani znak svetosti Crkve³⁹⁵. Iako je Koncil sve vjernike pozvao na svetost, redovnicima je na poseban način povjerena zadaća očitovanja svetosti Crkve. Primjerom vlastita života trebali bi i drugu braću pozivati na nadnaravne stvarnosti. Zato, ako je svjedočenje o svetosti Crkve u modernom društvu manjkavo, prvi su redovnici odgovorni za to. U tom kontekstu važno je zapaziti da Crkva tijekom obreda zavjetovanja nad novozavjetovanike zaziva silu Duha Svetoga: „Pošalji u njih Duha svetosti“, i „Udijeli im da po ustrajnosti u evanđeoskom savršenstvu uvećaju svetost Crkve i jačaju moć njezina apostolata”³⁹⁶. Redovnik/redovnica, dakle, ne ostvaruje osobnu svetost za sebe, nego za Crkvu i još više, ne jača apostolat Crkve apostolatom, nego baš svetošću.³⁹⁷ „Redovništvu vlastiti prvi oblik apostolata jest svetost, svetost zajednica. U svetosti se očituje plodnost redovničkoga života.”³⁹⁸

U razgovoru pape Franje s vrhovnim poglavarima, pod krilaticom „Probudite svijet!“, Papa sažeto izriče svu bit proročkoga svjedočanstva posvećenih osoba: „Redovnici su proroci (...) koji svjedoče kako je Isus živio na ovoj zemlji, koji naviještaju kako će Božje kraljevstvo biti u njegovu savršenstvu. Nikada se redovnik ne smije odreći svojega proroštva”³⁹⁹.

2.2.2. Pravila i konstitucije redovničkih zajednica

Slično, kao i kod molitve, tako i u ovom slučaju, pravila i konstitucije sasvim su na tragu crkvenih dokumenata. Iako se u pravilima izravno ne koristi sintagma 'svjedočanstvo života'⁴⁰⁰, puno se govori o njegovim segmentima, koji su netom analizirani u nauku Crkvenoga učiteljstva. Posvećenim osobama, koje će pravilo vršiti, daju se jasne upute glede stanovanja⁴⁰¹,

³⁹⁵ Nikola Mate ROŠČIĆ, Crkvenost redovništva, u: Ljudevit MARAČIĆ (ur.), *Za bolje svjedočenje evanđelja*, Zbornik radova I. redovničkoga tjedna, Zagreb, 1974., 154.

³⁹⁶ Slavljenje redovničkoga zavjetovanja, u: Tomislav MARKIĆ – Verica KRAŠ VILLA (ur.), *Nadbiskupijsko savjetovanje*, II, 26.

³⁹⁷ Usp. Ante CRNČEVIĆ, Sakramentalnost posvećenoga života, 18.

³⁹⁸ Slavljenje redovničkoga zavjetovanja, u: Tomislav MARKIĆ – Verica KRAŠ VILLA (ur.), *Nadbiskupijsko savjetovanje*, II, 26.

³⁹⁹ Antonio SPADARO, „Wake up the World!“ Conversation with Pope Francis about the Religious Life, 5, u: http://onlineministries.creighton.edu/CollaborativeMinistry/PopeFrancis/Wake_up_the_world-2.pdf (21. VI. 2018.).

⁴⁰⁰ Ipak, nešto slično tomu, pronalazimo u Pravilu svetoga Franje. Prema svetom Franji, Gospodin je braću i sestre poslao u svijet zato da „riječju i djelom budu njegovi svjedoci“ (Franjo ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, čl. 29.). Sveti Augustin daje dosta općenite upute glede apostolata svjedočenja: „U hodu, stajanju i drugim vašim kretnjama neka ne bude ništa što bi nekoga sablaznilo, nego neka sve odgovara vašemu posvećenju.“ (Aurelije AUGUSTIN, *Pravilo za Božje sluge*, VI, 3, u: Hadrijan BORAK (ur.), *Redovnička pravila*, Zagreb, 1985.).

⁴⁰¹ Usp. Albert JERUZALEMSKI, *Prvotno pravilo reda naše drage Gospe od gore Karmela*, 8-10.; BENEDIKT, *Pravilo*, I, 13.

odijevanja⁴⁰², toplo im se preporučuje ustrajnost⁴⁰³ i radost⁴⁰⁴, tumače se obveze koje proizlaze iz prihvaćanja života po zavjetima i u zajednici.

O zajedništvu osobito lijepo, inspirirano Svetim pismom, piše sveti Augustin: „Prvi cilj radi kojega ste se okupili u zajednicu jest da složno živite u kući i da kod vas bude jedna duša i jedno srce u Bogu.“⁴⁰⁵ Poticajne su i riječi svetoga Franje: „Ako se katkad dogodi da među njima zbog riječi ili znaka nastane smutnja, neka odmah jedan drugoga ponizno moli oprostjenje.“⁴⁰⁶

U davanju svjedočanstva posvećena života, zavjeti zauzimaju vrlo značajno mjesto. Ponajprije zato što je življenje evanđeoskih savjeta konkretni izraz nasljedovanja Krista. Prema svetom Franji, oni koji zavjetuju siromaštvo, „slijedeći primjer Gospodinov ništa sebi ne prisvajaju niti komu što osporavaju, već kao pridošlice i putnici žive u ovom svijetu. Ovo je ona ljepota uzvišenoga siromaštva koje nas je učinilo baštinicima i kraljevima nebeskoga Kraljevstva. (...) Ovo neka bude naš dio koji vodi u zemlju živih.“⁴⁰⁷ Poslušnost je također „po primjeru Gospodina Isusa koji je svoju volju predao volji Očevoj“⁴⁰⁸. Braća i sestre koji se, radi Boga, odriču svoje volje neka, prema Mt 6,33 „najprije traže Kraljevstvo Božje i pravednost njegovu“⁴⁰⁹. Koji pak, zavjetuju čistoću poradi Kraljevstva nebeskoga trebali bi se, potiče sveti Franjo, sjećati da su „po uzvišenom daru milosti pozvani očitovati u svom životu ono čudesno otajstvo Crkve, po kojem je ona vezana za božanskoga zaručnika Krista“⁴¹⁰.

I na kraju, sva su *Pravila* zapravo upute za postizanje svetosti. Neka budu, tek egzemplarno, spomenuti neki citati: „Ne željeti da nas zovu svetima prije nego što to jesmo, već najprije budimo sveti da bi se onda to reklo s većim pravom.“⁴¹¹ Ili, zaključna misao svetoga Alberta, nakon što je donio niz konkretnih uputa za svetost: „To je svet i dobar put, hodajte njime.“⁴¹²

Poznato je da konstitucije redovničkih zajednica podliježu procesu prilagođavanja kroz vrijeme. Poznato je također da u temelju konstitucija obično stoji neko prvotno pravilo koje se

⁴⁰² Usp. Bazilije VELIKI, *Opširna pravila u pitanju i odgovoru*, XXII, 1-24.; Franjo ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, čl. 6.; Aurelije AUGUSTIN, *Pravilo za Božje sluge*, VI, 1.

⁴⁰³ Usp. Franjo ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, čl. 2. i 7.

⁴⁰⁴ Usp. *Isto*, čl. 20. i 31.

⁴⁰⁵ Aurelije AUGUSTIN, *Pravilo za Božje sluge*, I, 2.

⁴⁰⁶ Franjo ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, čl. 24.

⁴⁰⁷ *Isto*, čl. 22.

⁴⁰⁸ *Isto*, čl. 25.

⁴⁰⁹ *Isto*.

⁴¹⁰ *Isto*, 16.

⁴¹¹ BENEDIKT, *Pravilo*, IV, 62.

⁴¹² Albert JERUZALEMSKI, *Prvotno pravilo reda naše drage Gospe od gore Karmela*, 13.

konstitucijama detaljnije tumači i prilagođava aktualnom povijesno-društvenom kontekstu prema smjernicama Crkvenoga učiteljstva. Najčešće su utemeljitelji redovničkih zajednica preuzimali neko od spomenutih *Pravila*. No, ponekad su utemeljitelji i sami napisali prva mjerodavna pravila za družbe koje su osnivali. Kakav je slučaj u kojoj redovničkoj zajednici, nije od krucijalne važnosti za ovu tematiku. Bitan je sadržaj naputaka prema kojima sestre žive.

Glede svjedočanstva života u sadržaju *Prvih pravila Marijinih sestara čudotvorne medaljice* čitamo: „Da se sestre ponašaju pobožno, djevičanski, čedno, ponizno i ljubazno, (...) jer one su Bogu posvećene i svojoj okolini duguju duhovnu pobudu i dobar primjer.“⁴¹³ Njihove aktualne *Konstitucije* to također potvrđuju: „Sestre ne će smetnuti s uma da je, posebno danas, prvi i najdjelotvorniji apostolat primjer uzornoga zajedničkog života u ljubavi i jedinstvu.“⁴¹⁴

Konstitucije Družbe Kćeri milosrđa Trećega samostanskog reda svetog Franje jasno izriču stav glede apostolata svjedočenja: „Naš se apostolat sastoji u svjedočenju posvećenoga života.“⁴¹⁵ Istu misao, stavljenu samo u širi kontekst, koriste i Kćeri Božje ljubavi u svojim *Konstitucijama*: „Svaka sestra sudjeluje u našem apostolatu životom koji jasno pokazuje da ona samu sebe potpuno predaje iz ljubavi prema Ocu. Njezin život postaje svjedočanstvom da smo mi svi putnici na zemlji dok ne postignemo svoj konačni cilj u vječnoj ljubavi koja je sam Trojedini Bog.“⁴¹⁶

U nedavno revidiranim *Konstitucijama Sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga* u govoru o poslanju u jednom članku, među ostalim, dolazi do izražaja i naglasak na svetost: „Svjesne svetosti svojega poslanja, neka sestre u svim životnim prilikama svojim vladanjem, riječju i sestrinskom ljubavlju očituju uzvišenost kršćanskih krjeposti, posebice ljubavi, poniznosti i prostodušnosti. Neka nastoje što dublje biti sjedinjene s Kristom kako bi se oduprle duhu svijeta i kako bi njihov apostolat bio što plodniji, a time i život Crkve bogatiji.“⁴¹⁷ Kod Milosrdnih sestara svetoga Križa do izražaja više dolazi ustrajnost: „Svaka sestra koja ozbiljno i ustrajnim predanjem nastoji živjeti svoj poziv, sudjeluje u poslanju Crkve.“⁴¹⁸

⁴¹³ DRUŽBA MARIJINIH SESTARA ČUDOTVORNE MEDALJICE, *Prva pravila Marijinih sestara čudotvorne medaljice*, Zagreb, 1992., VI, 1.

⁴¹⁴ DRUŽBA MARIJINIH SESTARA ČUDOTVORNE MEDALJICE, *Konstitucije Družbe Marijinih sestara čudotvorne medaljice*, Zagreb, 1992., čl. 91.

⁴¹⁵ DRUŽBA KĆERI MILOSRĐA TREĆEGA SAMOSTANSKOG REDA SV. FRANJE, *Konstitucije Družbe Kćeri Milosrđa Trećega samostanskog reda sv. Franje*, Rim, 2010., čl. 57. U članku 52., u istim *Konstitucijama*, pojašnjava se: „Naše vladanje treba odražavati dostojanstvo našega posvećenja. Bit ćemo ljubazne i jednostavne (...) kako bi i naše vladanje bilo osobiti odraz našega apostolata.“ (*Isto*, čl. 52.).

⁴¹⁶ DRUŽBA KĆERI BOŽJE LJUBAVI, *Konstitucije Družbe Kćeri Božje ljubavi*, Zagreb, 1990., čl. 57.

⁴¹⁷ DRUŽBA SESTARA MILOSRDNICA SVETOGA VINKA PAULSKOGA, *Konstitucije Družbe sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga s Kućom maticom u Zagrebu*, čl. 81.

⁴¹⁸ DRUŽBA MILOSRDNIH SESTARA SVETOGA KRIŽA, *Konstitucije i generalne odredbe*, čl. 59.

Na više mjestâ, i u različitim kontekstima, konstitucije pozivaju na radost. Dok Milosrdne sestre svetoga Križa pozivaju na „radosno zalaganje“⁴¹⁹, Kćeri Božje ljubavi žele biti „radošću i ljubavlju ispunjene osobe“⁴²⁰, kako bi mogle „darivati radost, usrećivati i voditi u nebo“⁴²¹.

U većini konstitucijâ, nalazi se odredba o odijevanju, sročena ovim ili sličnim riječima: „Redovničko je odijelo vidljivi znak posvećenja, siromaštva i pripadnosti sestara ovoj Družbi. (...) Neka sestre uvelike cijene svoje redovničko odijelo, koje ih podsjeća na pripadnost Kristu. (...) Neka trajno imaju na umu da i načinom odijevanja trebaju biti živi Božji znak i rječito propovijedanje evanđelja.“⁴²²

Također, većina konstitucija donosi i odredbe o stanovanju: „Snagom samoga poziva naš se redovnički život odvija u zajednici pod vlašću mjesne predstojnice. Sjedište je zajednice zakonito osnovana kuća.“⁴²³

Proročko svjedočanstvo, koje posvećene osobe daju obdržavanjem zavjetâ čistoće i siromaštva, Kćeri Božje ljubavi opisuju ovako: „Dok nasljeđujemo Krista po boguposvećenoj čistoći, predoznačujemo buduću slavu potpunoga sjedinjenja s Bogom i svjedočimo pred svijetom da je Onaj, koji nas je pozvao, nadasve vrijedan ljubavi. (...) Po milosnom daru Bogu posvećena siromaštva, svaka Kći Božje ljubavi stavlja svoje talente i sposobnosti, posredstvom Družbe, u službu Crkvi. U ovom svijetu, posebno opterećenom glađu i materijalizmom, ovo je dragovoljno prihvaćeno siromaštvo plodan apostolat.“⁴²⁴ Školske sestre franjevke u zavjetu čistoće gledaju „odsaj ljubavi Presvetoga Trojstva“⁴²⁵, a za zavjet siromaštva kažu da njime „sestre svjedoče da svi putujemo prema nebeskoj domovini“⁴²⁶. Članice Rimske Unije Reda svete Uršule s proročkom nadahnuošću promatraju zavjet poslušnosti: „Redovnička poslušnost pomaže da živimo u slobodi Duha, te svjedoči o našoj potpunoj pripadnosti Bogu. Pažljivim traženjem Očeve volje i njezinim ispunjavanjem stavljamo sebe i svoje zajednice u službu

⁴¹⁹ *Isto*, čl. 32.

⁴²⁰ DRUŽBA KĆERI BOŽJE LJUBAVI, *Konstitucije Družbe Kćeri Božje ljubavi*, čl. 14.

⁴²¹ *Isto*, čl. 61.

⁴²² DRUŽBA SESTARA MILOSRDNICA SVETOGA VINKA PAULSKOGA, *Konstitucije Družbe sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga s Kućom maticom u Zagrebu*, čl. 42-43. *Konstitucije Družbe sestara Kraljice svijeta* glede redovničkoga odijela pridodaju još da ono „pomaže u apostolatu i štiti ih u svijetu“ (DRUŽBA SESTARA KRALJICE SVIJETA, *Konstitucije Družbe sestara Kraljice svijeta*, čl. 39.).

⁴²³ DRUŽBA KĆERI MILOSRĐA TREĆEGA SAMOSTANSKOG REDA SV. FRANJE, *Konstitucije Družbe Kćeri Milosrđa Trećega samostanskog reda sv. Franje*, čl. 49. U daljnjim se člancima upućuje na prostor rezerviran za kapelu (čl. 50.) te na obvezu obdržavanja klauzure (čl. 55).

⁴²⁴ DRUŽBA KĆERI BOŽJE LJUBAVI, *Konstitucije Družbe Kćeri Božje ljubavi*, čl. 16. i 18.

⁴²⁵ DRUŽBA ŠKOLSKIH SESTARA FRANJEVAKA KRISTA KRALJA, *Konstitucije Družbe školskih sestara franjevaka Krista Kralja*, Split, 2010., čl. 7.

⁴²⁶ *Isto*, čl. 15.

Kraljevstva.“⁴²⁷ Klanjateljice Krvi Kristove zavjet poslušnosti opisuju ovako: „Nastojimo da se vrši Božja volja na zemlji, kao i na nebu. Tako postajemo proročki znak slobode i jedinstva u poslušnoj ljubavi i znak konačnoga određenja svijeta, potpuno podložna Ocu.“⁴²⁸

Što se tiče života u zajednici, sestre su itekako svjesne da je zajedništvo jak znak eshatološko-svjedočkoga apostolata. „Jedinstvo sestara očituje Kristovu prisutnost i iz nje proizlazi velika apostolska snaga. (...) Svijetu dajemo svjedočanstvo da je u našoj sredini prisutan Krist i njegova ljubav. Narod Božji treba ovaj živi primjer kao vidljivi znak one nove zajednice u kojoj će svi ljudi biti sjedinjeni u ljubavi Kristovoj.“⁴²⁹

Sav bi se apostolat svjedočenja mogao sažeti u ovu rečenicu iz *Konstitucija Klanjateljica Krvi Kristove*: „Imat ćemo na umu da na druge više utječemo svjedočenjem Bogu posvećena života negoli onim što činimo ili govorimo.“⁴³⁰

2.3. Pashalna dimenzija

Pashalna je dimenzija, slično kao i svjedočka, utkana u svaki djelić redovničkoga života, od redovničke posvete preko asketskih vježbi i žrtava, koje iziskuje život u zajednici, do trpljenja usko povezana s plodnim radom.

2.3.1. Dokumenti Crkvenoga učiteljstva

Gotovo da nema pore redovničkoga života gdje se ne bi našla i dimenzija odricanja i trpljenja. Posvećeni je život sav natopljen žrtvom⁴³¹: posveta po zavjetima, život u zajednici, asketske vježbe, trpljenje u radu... U tomu nema ništa neobično; dapače, sasvim je razumljivo da je tako, jer redovnici „teže za svetošću tješnjim putem“⁴³². Crkveni dokumenti ovu tematiku nazivaju i pashalnom⁴³³ dimenzijom posvećenoga života te osobama koje se posvećuju apostolatu naglašavaju kako je potrebno da „svim svojim bićem sudjeluju u njegovoj

⁴²⁷ RIMSKA UNIJA REDA SVETE URŠULE, *Konstitucije Rimske Unije Reda svete Uršule*, čl. 43.

⁴²⁸ KLANJATELJICE KRVI KRISTOVE, *Konstitucije Klanjateljica Krvi Kristove*, Zagreb, 1994., čl. 21.

⁴²⁹ KARMELIČANKE BOŽANSKOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Karmelićanki Božanskoga Srca Isusova*, čl. 99-100.

⁴³⁰ KLANJATELJICE KRVI KRISTOVE, *Konstitucije Klanjateljica Krvi Kristove*, čl. 38.

⁴³¹ Dokument *Evangelica testificatio* govori o žrtvenom životu. (usp. ET, br. 49.).

⁴³² LG, br. 13.

⁴³³ Usp. VC, br. 24.

[Kristovoj] mucii, smrti i slavi⁴³⁴ (usp. Fil 3,10-11). Kongregacija za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskog života, u jednom od dokumenata izdanih tijekom Godine posvećenoga života, *Kontemplirajte. Bogu posvećenim muškarcima i ženama na tragovima Ljepote*, navodi da „mističan hod u temelju (...) *sequela Christi* prolazi kroz Gospodinovu muku, smrt, uskrsnuće. Taj hod traži posebnu i stalnu brigu u osobnom životu da prihvati i dopusti oblikovati se pashalnim iskustvom.“⁴³⁵ Taj hod „traži jednaku brigu da se dokuči njegovu vrijednost i djelotvornost u bratskom i misionarskom životu“⁴³⁶. Različiti su pojmovi na koje nailazimo pri opisu žrtvenosti redovničkoga načina življenja: trpljenje⁴³⁷, poteškoće⁴³⁸, odricanje⁴³⁹, mrtvljenje⁴⁴⁰, patnja⁴⁴¹, dar vlastita života⁴⁴², izazovi, čini pokore⁴⁴³, krizne situacije⁴⁴⁴, kušnje⁴⁴⁵, askeza⁴⁴⁶ ... Svim tim pojmovima zajednička je činjenica da posvećenik/posvećenica, preko njih, svoju „vjernost jedinjoj Ljubavi pokazuje i čeliči“⁴⁴⁷, osobito „prihvatanjem patnji da dopuni ono što u vlastitom tijelu 'nedostaje mukama Kristovim' (Kol 1,24)“⁴⁴⁸. Drugim riječima, Crkveno učiteljstvo potiče posvećene osobe da „prihvaćaju teškoće skopčane s radom i društvenim odnosima i da strpljivo podnose kušnje života s njegovom mučnom nesigurnošću, gledajući u tomu ono odricanje koje je nužno za postizavanje

⁴³⁴ ET, br. 9.

⁴³⁵ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Kontemplirajte*, br. 49.

⁴³⁶ *Isto*.

⁴³⁷ Usp. ET, br. 31.

⁴³⁸ Usp. PKK, br. 11. Dokument *Vita consecrata* u broju 109. spominje poteškoće na koje posvećene osobe nailaze, ali i „umanjenje poštivanja posvećenoga života u javnom mnijenju“. U dokumentu *Služenje autoriteta i posluš* govori se o „teškim okolnostima posvećenoga života, primjerice tamo gdje njegova prisutnost slabi ili čak nestaje“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluš*, br. 13.).

⁴³⁹ Usp. PC, br. 5.; ET, br. 29.

⁴⁴⁰ Usp. PC, br. 12.; ES, br. 22.

⁴⁴¹ „Patnje, s kojima se susrećete, neka vam budu prilika da zajedno s Kristom trpite i Ocu pridonosite tolike nevolje i nepravedne muke što biju vašu braći kojima samo Kristova žrtva u svjetlu vjere može dati smisao.“ (ET, br. 48.).

⁴⁴² „U ovom stoljeću, kao i u drugim povijesnim epohama, posvećeni muževi i žene su pružili svjedočanstvo Kristu Gospodinu darom vlastita života. Ima tisuće onih koji su, natjerani u katakombe zbog progonstva totalitarnih režima ili nasilničkih skupina, napadani u misionarskoj djelatnosti, u djelovanju u korist siromašnih, u pružanju pomoći bolesnima i isključenima, živjeli i žive svoje posvećenje u produženom i junačkom trpljenju, često prolijevajući i vlastitu krv, potpuno suobličeni razapetomu Kristu.“ (VC, br. 86.).

⁴⁴³ Usp. CD, br. 33.

⁴⁴⁴ „Bolne krizne situacije potiču posvećene osobe da hrabro proglase vjeru u smrt i uskrsnuće Krista, kako bi postale vidljivim znakom prijelaza iz smrti u život.“ (VC, br. 63.).

⁴⁴⁵ Dokument *Bratski život u zajednici*, u br. 57. govori o: umoru, trpljenju, odvajanju, gubljenju motiva, žalosti zbog poteškoća i kušnji.

⁴⁴⁶ Usp. SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 14.; SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 21.; KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Kontemplirajte*, br. 29.

⁴⁴⁷ VC, br. 24.

⁴⁴⁸ *Isto*.

punine kršćanskoga života⁴⁴⁹. Da ipak bude sasvim jasno, trpljenje nije samo jedno od sredstava apostolata. Trpljenje jest apostolat. Trpljenje je apostolat na djelu. I to ne samo, kako je istaknuto u dokumentu *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, u razdoblju starosti i bolesti: „Na kraju života za mnoge će se apostolat sastojati u poslanju (...) trpljenja.“⁴⁵⁰ Trpljenje je *cjeloživotni* apostolat, ono je kenoza „koju se proživljava čitava života“⁴⁵¹, a svoj početak ima u redovničkoj posveti.

a) Žrtveni značaj posvete

Govor o žrtvenoj dimenziji redovničkoga života, počinje već kod čina zavjetovanja. Znakovito je što se obred zavjetovanja slavi za vrijeme euharistije. Zavjete onih koji se zavjetuju prima sama Crkva, sjedinjujući njihovo predanje s euharistijskom žrtvom.⁴⁵² Konkretnije, „samo redovničko posvećenje poprima euharistijsku strukturu: to je potpuni prinos samoga sebe, tijesno združen s euharistijskom žrtvom. (...) Doista, u euharistiji nas Gospodin Isus pridružuje sebi u vlastitoj pashalnoj žrtvi Ocu: prinosimo i prineseni smo.“⁴⁵³ Da se u oltarskoj tajni obnavlja polaganje zavjeta, to potvrđuje i dokument *Evangelica testificatio* kad se obraća redovnicima: „Prinos vas samih treba danomice postajati zbilja što se stvarno i neprestance obnavlja. Glavni izvor te obnove jest zajedništvo Tijela i Krvi Kristove po kojem se sveudilj krijepi vaša volja da istinski ljubite sve do žrtvenoga dara vlastita života.“⁴⁵⁴ Žrtvenost Bogu posvećenoga života očituje se, dakle, prije svega u osobnoj posveti redovnika. U korijenu te posvete stoji žrtva. Posveta je cjelovita, posvemašnja, potpuna; žrtva je cjelovita, posvemašnja, potpuna. Radi se o tomu da zavjetovanje, kojim se preuzima obveza opsluživanja djevičanstva, siromaštva i poslušnosti, izvršuje posvećenje preko kojega se zavjetovanik „potpuno predaje Bogu kojemu se jedinom tako posvemašnjim darom može žrtvovati ljudska osoba“⁴⁵⁵. Drugim riječima, posvećenje „obvezuje osobu da svakodnevno, *ovdje i sada*, živi žrtvovanje same sebe u svim dimenzijama svoje konkretne egzistencije“⁴⁵⁶.

Žrtvena značajka posvete zavjetovanika očituje se u svakom pojedinom zavjetu. Život po evanđeoskim savjetima jest život odricanja i to od „dobara koja se nesumnjivo mnogo

⁴⁴⁹ ET, br. 30.

⁴⁵⁰ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 26.

⁴⁵¹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Radujte se*, br. 6.

⁴⁵² Usp. LG, br. 45.

⁴⁵³ PKK, br. 26.

⁴⁵⁴ ET, br. 47.

⁴⁵⁵ RC, br. 2.

⁴⁵⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 18.

cijene“⁴⁵⁷, kao što su bračno zajedništvo i obitelj, posjedovanje i slobodno raspolaganje materijalnim sredstvima te neovisno i samostalno odlučivanje o svojem životu. Autentično življenje evanđeoskih savjeta u potpunoj je suprotnosti sa suvremenim hedonizmom, individualizmom, apsolutiziranjem slobode i materijalizmom.

Uzme li se zavjet poslušnosti u fokus promatranja, uviđa se kako, budući da Krist „iz onoga što prepati, naviknu slušati“ (Heb 5,8) i posvećene osobe se, u slučajevima koji iziskuju neko trpljenje uče posluhu Gospodinu.⁴⁵⁸ Po zavjetu poslušnosti, posvećene se osobe „odriču vlastite volje iz ljubavi prema Kristu i podlažu se volji drugoga koji predstavlja Njega, koliko god nesavršeno“⁴⁵⁹. Slično je i sa zavjetima djevičanstva i siromaštva. „Ljubiti kao što Krist ljubi“⁴⁶⁰ te živjeti „siromaštvo u duhu i zbilji“⁴⁶¹, to zahtijeva doslovce „odricanje sama sebe“⁴⁶².

b) Askeza

Zavjeti nisu jedini žrtveni aspekt posvećenoga života. Zapravo, kako je već istaknuto, teško je, gotovo nemoguće, iz redovničkoga života izdvojiti i jedan detalj za koji bi se reklo da nije prožet žrtvom. Uistinu, posvećeni život, promatran u cijelosti, sav je žrtva jer je sav žrtveni prinos Bogu. Da bi se taj prinos u svakodnevnom životu, iz dana u dan mogao obnavljati, neophodno je učestalo se služiti asketskim sredstvima, i na osobnoj, i na zajedničarskoj razini⁴⁶³. Možda se ponekad čini da su teškoće, koje život sa sobom nosi, askeza dovoljna sama po sebi. Crkveno se učiteljstvo ne slaže s tom tvrdnjom. „Istina je da velik dio pokore danas predstavljaju sami životni uvjeti i nužnost da ih se prihvati. Međutim, ako redovnici ne izgrađuju svoj život na 'radosnoj i uravnoteženoj strogosti' (ET 30) i na konkretnim dragovoljnim odricanjima, izlažu se opasnosti da izgube duhovnu slobodu nužnu za življenje evanđeoskih savjeta. Samo njihovo posvećenje, bez strogosti i odricanja, moglo bi biti kompromitirano.“⁴⁶⁴

⁴⁵⁷ LG, br. 46.

⁴⁵⁸ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 10.

⁴⁵⁹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 31.

⁴⁶⁰ *Isto*.

⁴⁶¹ *Isto*.

⁴⁶² *Isto*.

⁴⁶³ Usp. SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 14.; VC, br. 103.

⁴⁶⁴ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 31.

Askeza podrazumijeva „odricanje od blagostanja i udobnosti koje bi, u drukčijim situacijama, bile ipak zakonite; zahtijeva također ograničenje određenih oblika opuštanja i razonode. (...) Redovnici u dobroj mjeri prihvaćaju ponašanje koje nije permisivno, nego u velikoj mjeri određeno njihovim pravilima.“⁴⁶⁵ Dokument *Ponovno krenuti od Krista* poziva posvećene osobe da „čuvajući stoljetna iskustva, pronađu [asketske] oblike primjerene našem dobu. Na prvome mjestu one koji će zajamčiti velikodušnost služenja i služiti kao potpora naporu apostolskoga djelovanja.“⁴⁶⁶

Možda se govor o negativnom aspektu evanđeoskih savjeta (odricanje, svladavanje, disciplina) čini neprikladnim za današnje vrijeme. Taj prigovor ipak nije na mjestu. „Askeza je (...) uistinu neophodno potrebna posvećenoj osobi kako bi ostala vjerna vlastitom zvanju i slijedila Isusa na Križnom putu.“⁴⁶⁷ Budući da askeza nije samo muka i napor, asketske vježbe u kojima nije moguće uočiti radost življenja vrlo su upitne. Na jednoj dubljoj razini, askeza je radost sjedinjenja s Kristom i suobličenja Njemu.⁴⁶⁸ Stoga dokument *Evangelica testificatio* potiče: „Trebate iskusiti nešto od one sile teže koja je Gospodina privlačila križu. (...) Neka zato i za vas križ bude ono što je bio za Krista: dokazom vrhunske ljubavi. Ta ne postoji li neka otajstvena veza između odricanja i radosti, žrtve i velikodušja, zapta i duhovne slobode?“⁴⁶⁹ Ukratko, bez askeze nema posvećenoga života, jer nema zavjeta, nema zajedništva.

c) Žrtvena dimenzija života u zajednici

Uistinu, budući da „zajedništvo ne postoji bez žrtve svakoga“⁴⁷⁰, redovnička zajednica iziskuje veliki napor u odricanju samoga sebe, što podrazumijeva strpljivo vježbanje i borbu „kako bi se pobijedili prohtjevi i nestalnost vlastitih želja“⁴⁷¹, te prihvatili drugi s njihovim ograničenjima. Opće je poznata činjenica da „život u zajedništvu donosi neizbježne sukobe i poteškoće“⁴⁷², da „može postati teškim teretom“⁴⁷³. Naime, za zajedništvo i jedinstvo potrebno

⁴⁶⁵ *Isto*, br. 34.

⁴⁶⁶ PKK, br. 27.

⁴⁶⁷ VC, br. 38.

⁴⁶⁸ Usp. Joyce RIDICK, *Zavjeti. Blago u glinenim posudama*, Zagreb, 1988., 114.

⁴⁶⁹ ET, br. 29.

⁴⁷⁰ BŽZ, br. 24.

⁴⁷¹ *Isto*, 23.

⁴⁷² *Isto*, br. 56.

⁴⁷³ *Isto*, br. 24. Kakve sve oblike taj teret može poprimiti, pronalazimo u apostolskoj pobudnici *Evangelii gaudium*, u br. 100.: „Zato me uvijek boli kada vidim kako se u nekim zajednicama, pa čak i među posvećenim osobama, javljaju razni oblici mržnje, podjele, klevetanja, ocrnjivanja, osvete, ljubomore, želje za nametanjem vlastitih ideja po svaku cijenu, pa čak i progoni koji nalikuju pravom lovu na vještice. Koga mi to mislimo evangelizirati takvim ponašanjima?“ (EG, br. 100.).

je platiti cijenu⁴⁷⁴, a to „nije po mjeri staroga čovjeka. (...) Put koji vodi od staroga čovjeka, koji se želi zatvoriti u sebe, do novoga, koji se dariva drugima, dug je i zamoran. (...) Dok zapadnjačko društvo plješeće neovisnoj osobi, koja se sama ostvaruje, individualistu, sigurnomu u sebe, evanđelje zahtijeva ljude koji, poput pšeničnoga zrna, znaju umrijeti samima sebi da bi se rodio bratski život.“⁴⁷⁵ Posebno je teško rađanje bratstva u „suživotu s osobama koje trpe, koje se ne osjećaju ugodno u zajednici, pa stoga uzrokuju trpljenja drugoj braći te uznemiruju zajedničarski život. Treba se ponajprije upitati odakle proizlazi to trpljenje: iz karakternoga nedostatka, iz obveza koje netko osjeća da su preteške, od teških praznina u formaciji, od prebrzih promjena u našem vremenu, od previše autoritativnih načina upravljanja ili od duhovnih poteškoća? Isto tako mogu postojati različite situacije u kojima autoritet mora podsjetiti da život u zajedništvu katkada zahtijeva žrtve te može postati oblik '*maximae poenitentiae*'.“⁴⁷⁶

Ipak, kao i u prakticiranju askeze, iako zvuči sasvim paradoksalno, poteškoće koje sa sobom nosi bratski život usko su povezane s radošću, a „bratstvo bez radosti bratstvo je koje se gasi“⁴⁷⁷. Stoga je „veoma važno gojiti radost u redovničkoj zajednici“⁴⁷⁸. Podržavanju radosti bratskoga zajedništva uvelike pridonosi svijest da je izvor bratstva u otajstvu trojstvenoga zajedništva.⁴⁷⁹

d) Apostolat trpljenja u radu

Ni u apostolskom služenju ne nedostaje zahtjeva za žrtvu. „U šutljivoj žrtvi, u prepuštanju svetoj volji Božjoj, u iskrenoj vjernosti i naspram zalasku snaga i vlastita ugleda (...) posvećenje bližnjemu posvećene osobe ne žive bez žrtve u trajnom zalaganju za potrebe braće, u velikodušnom služenju siromasima i bolesnima, u sudjelovanju u tuđim poteškoćama, u brižnom udjelu u brigama i kušnjama Crkve.“⁴⁸⁰ Ukoliko se želi postići plodnost apostolata,

⁴⁷⁴ Papa Franjo je pred korejskim posvećenim osobama i sâm priznao: „Iz iskustva znam da život u zajednici nije lak, ali je idealno tlo za oblikovanje srca. Nije realno očekivati da ne će doći do sukoba: nerazumijevanja će se neizbježno javiti i trebat će se s njima znati nositi. Ali, usprkos tim teškoćama, upravo smo u zajedničkom životu pozvani rasti u milosrđu, strpljivosti i savršenoj ljubavi.“ (FRANCIS, Meeting with the Religious Communities of Korea Address of Pope Francis (Seoul, 16. VIII. 2014.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/august/documents/papa-francesco_20140816_corea-comunita-religiose.html (21. VI. 2018.)).

⁴⁷⁵ BZZ, br. 21.

⁴⁷⁶ *Isto*, br. 38.

⁴⁷⁷ *Isto*, br. 28.

⁴⁷⁸ *Isto*.

⁴⁷⁹ „Kada se zaboravi ta mistična i teološka dimenzija, koja povezuje s otajstvom prisutna božanskog zajedništva i pripočena zajednici, tada se neizostavno dolazi do zaborava i dubokih razloga zbog čega živjeti u zajednici, zbog čega strpljivo graditi bratski život.“ (*Isto*, br. 12.).

⁴⁸⁰ VC, br. 24.

neophodno je apostolat njegovati kako molitvom, tako i pokorom.⁴⁸¹ Davanje vremena i snage, bez računice i rezerve, suradnja u kojoj se uspijeva očuvati jedinstvo i mir usprkos razočaranjima, neuspjesima, vlastitim ograničenjima i ograničenjima drugih, često graniči s *ludošću* poradi Krista. Ne kaže uzalud sv. Pavao, apostolski revnitelj *par excellence*, „mi ljudi poradi Krista“ (1 Kor 4,10).⁴⁸²

Trpljenje se ne reflektira samo u osobnom životu posvećene osobe, koja vrši poslanje, nego i u životima onih među kojima se poslanje vrši te recipročno ostavlja traga i na one koji poslanje vrše. „S križeva svijeta danas više (...) drugi *Kristi*. (...) Ljepota pashalnoga otajstva (...) zrcali se na licima braće i sestara koji su nam bliski kao i na licima *Kristâ* koje je povijest odbacila, a koje susrećemo u svojem karitativnom radu.“⁴⁸³ Dokument *Kontemplirajte* poziva posvećene osobe da ne gube sposobnost prepoznavanja ljepote pashalnoga otajstva, da čiste pogled kako bi mogle kontemplirati „o pashalnoj zagonetki živoga spasenja koje djeluje u svijetu i [njihovim] svakodnevnim sredinama“⁴⁸⁴. Crkveno učiteljstvo vrlo je jasno: potrebno je „ući u pashalnu mudrost i naučiti otkriti u svemu što je izobličeno i raspeto, ovdje i sada, preobraženo lice Uskrsloga. (...) Kristova pasha (...) postavlja pitanje našem bratstvu i našem poslanju koje je katkad izbljედjelo od površnih odnosa, rutine bez nade, samo funkcionalnih službi, ulijenjenih očiju koje nisu kadre više prepoznati otajstvo. U našim zajednicama Ljepota ostaje skrivena! Mi smo *bezumni i srca spora* (usp. Lk 24,25) u življenju pashalnoga otajstva“⁴⁸⁵.

U razdoblju starosti i bolesti, pashalna dimenzija poslanja postaje dominantna. Bolesnim je sastrama dano da više nego druge članice redovničke zajednice „umiranje Isusovo u tijelu svojem pronose“ (usp. 2 Kor 4,10). Bolesne sestre „ne samo da ne izlaze iz poslanja, nego se nalaze u njegovu središtu i u njemu sudjeluju na (...) djelotvoran način. Njihova plodnost, premda nevidljiva, nije manje vrijedna od plodnosti djelatnijih [članova]. Što više, [djelatnije članice] crpe snagu i plodnost iz molitve, trpljenja i očitoga utjecaja [bolesnih sestara]. Poslanju je potrebno oboje: plodovi će se pokazati kada dođe Gospodin sa svojim anđelima.“⁴⁸⁶

⁴⁸¹ Usp. ZKP, br. 673.

⁴⁸² Ipak, važno je napomenuti da je trpljenje uvijek put k preobrazbi, uskrsnuću, novomu životu, u službi je višega i pozitivnoga cilja. Ni trpljenje, ni odricanje ne bi se smjelo smatrati samosvrhovitim.

⁴⁸³ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Kontemplirajte*, br. 49.

⁴⁸⁴ *Isto*.

⁴⁸⁵ *Isto*, br. 51.

⁴⁸⁶ BŽZ, br. 68.

2.3.2. Pravila i konstitucije redovničkih zajednica

U redovničkim pravilima, nailazimo na puno članaka koji upućuju na zaključak da je posvećeni život – pokornički život. Sveti Franjo izričito kaže da je ovakav oblik života – „život pokore“⁴⁸⁷ te sukladno tomu, potiče braću i sestre da poste⁴⁸⁸. Sveti Augustin također piše o obvezi posta: „Svoje tijelo krotite postovima i uzdržljivošću u jelu i piću, ukoliko dopušta zdravlje. Ako netko ne može postiti, neka ipak ne uzima ništa izvan ručka, osim ako je bolestan.“⁴⁸⁹ U *Pravilu svetog Benedikta* čitamo o pokori za one koji učine kakav prekršaj⁴⁹⁰, o količini hrane⁴⁹¹ i pića⁴⁹², o pokori u korizmenom⁴⁹³ vremenu... Bazilije Veliki govori o borbi s vlastitim navikama⁴⁹⁴, „prekidu s vlastitim prohtjevima“⁴⁹⁵, „mrtvenju svojih udova“⁴⁹⁶...

Da pashalna dimenzija poslanja zauzima značajno mjesto u redovničkim zajednicama, dokazuje i činjenica da Sestre Reda svetoga Bazilija Velikoga svoje *Konstitucije* nazivaju „Asketski put“⁴⁹⁷, dok se u velikom broju konstitucija ostalih redovničkih zajednica, čitavo poglavlje ili veći dio poglavlja posvećuje toj tematici. Tako je, primjerice, u *Pravilima Župskih sestara u Istri*, cijelo sedmo poglavlje naslovljeno „Pokornički život sestara“⁴⁹⁸; u *Konstitucijama Družbe sestara Naše Gospe* sedmo poglavlje nosi naslov „Duh pokore – obraćenje srca“⁴⁹⁹; *Konstitucije Družbe sestara Služavki Maloga Isusa* u jedanaestom poglavlju govore o „Obnovi u duhu pokore“⁵⁰⁰, u *Konstitucijama sestara dominikanki*, u drugom dijelu osmoga poglavlja riječ je o „Pokorničkim djelima“⁵⁰¹; u brojevima 49-52. u *Konstitucijama Družbe sestara franjevki od Bezgrešnoga začeca iz Dubrovnika*, riječ je o „Pokorničkom životu“⁵⁰², itd.

⁴⁸⁷ Franjo ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, čl. 6.

⁴⁸⁸ Usp. *Isto*, čl. 13.

⁴⁸⁹ Aurelije AUGUSTIN, *Pravilo za Božje sluge*, IV, 1.

⁴⁹⁰ Usp. BENEDIKT, *Pravilo*, XXIII-XXV.

⁴⁹¹ „Monah se nikad ne smije prejesti.“ (*Isto*, XXXIX, 7.).

⁴⁹² „Čitamo, doduše, da vino uopće nije za monahe, ali budući da ih u naše dane nije moguće u to uvjeriti, složimo se barem u tome da ne pijemo do mile volje, nego manje.“ (*Isto*, XL, 6.).

⁴⁹³ Usp. *Isto*, XLIX, 1-10.

⁴⁹⁴ Usp. Bazilije VELIKI, *Opširna pravila u pitanju i odgovoru*, VI, 6.

⁴⁹⁵ *Isto*.

⁴⁹⁶ *Isto*.

⁴⁹⁷ SESTRE REDA SVETOGA BAZILIJA VELIKOGA, *Asketski put. Konstitucije sestara reda sv. Bazilija Velikoga*, Križevci, 2005.

⁴⁹⁸ ZAJEDNICA ŽUPSKIH SESTARA U ISTRI, *Pravila Družbe 'Zajednice župskih sestara u Istri'*, Pazinski Novaki, 1981.

⁴⁹⁹ DRUŽBA SESTARA NAŠE GOSPE, *Konstitucije Družbe sestara Naše Gospe - Zagreb*, Zagreb, 2000.

⁵⁰⁰ DRUŽBA SESTARA SLUŽAVKI MALOGA ISUSA, *Konstitucije*, Zagreb, 2010.

⁵⁰¹ SESTRE DOMINIKANKE, *Konstitucije sestara dominikanki*, Korčula, 1985., čl. 94-111.

⁵⁰² SESTRE FRANJEVKE OD BEZGREŠNOGA ZAČECA IZ DUBROVNICA, *Konstitucije Družbe sestara franjevki od Bezgrešnoga začeca iz Dubrovnika*, s. l., s. a., čl. 49-52.

U okviru govora o pashalnoj dimenziji poslanja, osobito je značajno da Sestre Presvetoga Srca Isusova, kad opisuju posebnu svrhu svoje Družbe koriste glagol 'žrtvovati': „Posebna je svrha Družbe da se sestre žrtvuju za dobro bližnjega putem djelâ milosrđa.“⁵⁰³ *Konstitucije Družbe sestara Kraljice svijeta* spominju „opraštanje nanesenih nepravdi“⁵⁰⁴, „prihvaćanje međusobnih opomena“⁵⁰⁵, također tvrde da bolesne sestre svojim bolima doprinose rastu sestrinskih odnosa⁵⁰⁶ i da se „žrtvom otvara put do duša“⁵⁰⁷. Slično i Školske sestre franjevke potiču svaku članicu da „ljubi sestre sve do prihvaćanja njihovih slabosti, problema, poteškoća“⁵⁰⁸. Sestre dominikanke u 109. broju svojih *Konstitucija* navode da je dominikanski red – red pokore, a među ostalim pokorničkim djelima spominju i kapitul pod kojim razumijevaju sestarsko javno priznavanje vlastitih prekršaja „protiv Pravila, Konstitucija i redovničkoga ponašanja“⁵⁰⁹. Družba sestara franjevki od Bezgrješne u svojim *Konstitucijama* govori o duhu pokore na korporativnoj, ali i na individualnoj razini: „Neka se u Družbi gaji duh pokore i obraćenja. Svaka zajednica će sebi odrediti vrijeme i način pokorničkoga svjedočenja. (...) Također, i svaka sestra neka gaji duh pokore i odricanja, što jača volju i slabi požudu.“⁵¹⁰

U *Konstitucijama Klanjateljica Krvi Kristove*, izrazito je naglašena njihova duhovnost – vazmeno otajstvo. Cijelo četvrto poglavlje navedenih *Konstitucija*, koje progovara o tematici patnje, toliko je bremenito značenjem i dubokim smislom. „Svaka je Klanjateljica pozvana s ljubavlju i odlučno prihvatiti, zajedno s Isusom, svakodnevni križ tjelesnih⁵¹¹ i duševnih patnji, koje su neizbježne u životu i nenadomjestiv su uvjet ljudskoga i kršćanskoga rasta. U svjetlu Duha nastojimo shvatiti da ta iskustva čine onaj 'dragocjeni križ' po kojem smo pozvane potpunije sudjelovati u uskrsnom životu raspetoga Isusa. Što se više suobličimo njemu u poniznu i ljubaznu sebedarju, to ćemo više moći spremno se klanjati i zahvaljivati Bogu i u teškim životnim trenucima.“⁵¹² Klanjateljice Krvi Kristove svoje poslanje također promatraju

⁵⁰³ DRUŽBA SESTARA PRESVETOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Družbe sestara Presvetoga Srca Isusova*, Rijeka, 1992., čl. 3.

⁵⁰⁴ DRUŽBA SESTARA KRALJICE SVIJETA, *Konstitucije Družbe sestara Kraljice svijeta*, čl. 56.

⁵⁰⁵ *Isto*.

⁵⁰⁶ *Usp. Isto*.

⁵⁰⁷ *Isto*, čl. 85.

⁵⁰⁸ DRUŽBA ŠKOLSKIH SESTARA FRANJEVAKA KRISTA KRALJA, *Konstitucije Družbe školskih sestara franjevaka Krista Kralja*, čl. 39.

⁵⁰⁹ SESTRE DOMINIKANKE, *Konstitucije sestara dominikanki*, čl. 103-105. Istovjetnu pokorničku vježbu vrše i Milosrdne sestre svetoga Križa. (*usp. DRUŽBA MILOSRDNIH SESTARA SVETOGA KRIŽA, Konstitucije i generalne odredbe. Generalne odredbe*, br. 18.).

⁵¹⁰ DRUŽBA SESTARA FRANJEVKI OD BEZGRJEŠNE, *Konstitucije*, Šibenik, 2010., čl. 42.

⁵¹¹ Zanimljiv je običaj kod Sestara Klanjateljica Krvi Kristove da prigodom premještaja upriličuju svojevrсни obred, obično uz prikladnu službu riječi, tijekom kojega sestra prima poslanje. No, još je zanimljivije to da starije i bolesne sestre primaju molitveno poslanje. Postavlja se pitanje, ne bi li one mogle 'primiti' i poslanje za apostolat trpljenja?! (*usp. s. M. Flavija ŠUTIĆ – s. Ines KEZIĆ, S povjerenjem u Krv Jaganjčevu. Povijest hrvatske provincije sestara Klanjateljica Krvi Kristove*, Zagreb, 1984., 242.).

⁵¹² KLANJATELJICE KRVI KRISTOVE, *Konstitucije Klanjateljica Krvi Kristove*, čl. 23.

u svjetlu vazmenoga otajstva. „Poput sjemena koje vlastitim umiranjem donosi plod, pozvane smo živjeti vazmeno otajstvo u našem poslanju, dopunjujući u svom životu Kristove patnje za njegovu Crkvu. Pozvane smo sudjelovati u Otkupiteljevoj borbi protiv sila mraka i grijeha kako bismo bile sudionice njegove pobjede. Imajući na umu da je on čovječanstvu otvorio put k slavi, umirući u prividnom neuspjehu, okružen nezahvalnošću i neprijateljstvom onih koje je došao spasiti, možemo bolje razumjeti zašto i nas Otac ponekad poziva piti taj kalež. Što mirnije i radosnije budemo prihvaćale vlastite patnje, to više ćemo suosjećati s drugima i pomagati im da u svojim potrebama i patnjama s nadom prihvate iscjeliteljsku i životvornu vrijednost vlastita križa.“⁵¹³

Klanjateljice Krvi Kristove vazmeno otajstvo u zajednici žive „nastojeći radosno nositi breme jedna druge i živjeti tako da nikomu ne budu uzrok patnje, (...) dajući život jedna za drugu po njihovu osobnom dnevnom umiranju“⁵¹⁴. Žrtvenu dimenziju zavjetâ opisuju ovako: „Svjesne da je kršćanski celibat posebno sudioništvo u vazmenom otajstvu, mi, Klanjateljice, spremno prihvaćamo stalna odricanja što ih sa sobom nosi naša odluka da ćemo živjeti bez prisnih radosti braka i obitelji, koliko god svete one bile.“⁵¹⁵ Po zavjetu siromaštva, sestre ulaze u otajstvo Kristova samoponištenja te se „slobodno odriču prirodnoga prava na posjedovanje vremenitih dobara i neovisno raspolaganje njima“⁵¹⁶. To znači: „Za osobne potrebe tražit ćemo što manje, da bismo s drugima mogle podijeliti ovozemaljska dobra. Ako nam ponekad uzmanjka i potrebno, radujmo se u Isusu Gospodinu.“⁵¹⁷ Glede zavjeta poslušnosti, treba „slušati s vjerom i radošću, čak i kada je ono što se od nas traži teško“⁵¹⁸.

Glede prakticiranja askeze, u konstitucijama gotovo svih redovničkih zajednica spominju se pojmovi poput: odricanje⁵¹⁹, pokora⁵²⁰, žrtva⁵²¹, stega⁵²², askeza⁵²³, post⁵²⁴, i slično.

⁵¹³ *Isto*, čl. 25.

⁵¹⁴ *Isto*, čl. 24.

⁵¹⁵ *Isto*, čl. 13.

⁵¹⁶ *Isto*, čl. 15.

⁵¹⁷ KLANJATELJICE KRVI KRISTOVE, *Konstitucije Klanjateljica Krvi Kristove*, čl. 18.

⁵¹⁸ *Isto*, čl. 21.

⁵¹⁹ Usp. DRUŽBA MARIJINIH SESTARA ČUDOTVORNE MEDALJICE, *Konstitucije Družbe Marijinih sestara čudotvorne medaljice*, čl. 47.

⁵²⁰ Usp. KARMELIĆANKE BOŽANSKOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Karmelićanki Božanskoga Srca Isusova*, čl. 112.

⁵²¹ Usp. DRUŽBA KĆERI MILOSRĐA TREĆEGA SAMOSTANSKOG REDA SV. FRANJE, *Konstitucije Družbe Kćeri Milosrđa Trećega samostanskog reda Sv. Franje*, čl. 4.

⁵²² Usp. DRUŽBA SESTARA MILOSRDNICA SVETOGA VINKA PAULSKOGA, *Konstitucije Družbe sestara milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga s Kućom maticom u Zagrebu*, čl. 60.

⁵²³ Usp. *Isto*, čl. 61.

⁵²⁴ „Postom postajemo sudionici Kristova iskustva kojim nas oslobađa prekomjerne ovisnosti o hrani, materijalnim stvarima i zahtjevima svijeta. (...) U širem značenju post je odricanje od svega što bi moglo biti zaprjekom našem tijesnom sjedinjenju s Bogom. Post nam pomaže u samosvladavanju i vodi samopobjedi; tada se otvaramo

Da se nakon svega navedenog ne bi dobio dojam da je žrtvena dimenzija apostolata samo jedan od vidova apostolata, a ne apostolat u pravom smislu te riječi dokazuje navod iz *Konstitucija Milosrdnih sestara svetoga Križa*: „Patnja koju podnosimo s Kristom jest apostolat.“⁵²⁵

2.4. Djelatna dimenzija

U kontekstu govora o djelatnoj dimenziji poslanja, dokumenti ponajprije pozivaju na vjernost duhu utemeljitelja uz otkrivanje znakova vremena i preispitivanje djelatnosti, zatim daju konkretne smjernice za formaciju za djelatno služenje i progovaraju o dijalektičkom odnosu 'biti – djelovati'.

2.4.1. Dokumenti Crkvenoga učiteljstva

Poslanje, u smislu konkretnog djelatnoga služenja, nije kao neki sporedni dodatak redovničkomu življenju; nije stvar 'izborne ponude', nego pripada u samu bit posvećenoga života. To je osobito značajno ako je riječ o zajednicama apostolskoga usmjerenja.⁵²⁶ Svaki član takvih zajednica, bez iznimke, pozvan je, štoviše, dužan je sudjelovati u apostolskom djelovanju instituta. U čemu konkretno, koliko i na koji način, ovisi kako o pojedincima, tako i o zajednici. Obično to bude u duhu dijaloga i traženja, između poglavara i članova, na koji način se talenti pojedinca mogu ugraditi u poslanje zajednice i obrnuto, u kojoj mjeri pojedinac ima razvijene predispozicije za odjelotvorenje apostolata služenja koje dotična zajednica vrši. Koje oblike djelatnoga služenja zajednica preuzima, prije svega ovisi o njezinoj karizmi. Velik značaj u izboru djelatnosti imaju i potrebe društva, odnosno tzv. znakovi vremena⁵²⁷. Budući da su

promjeni po milosti Presvetoga Trojstva.“ (SESTRE REDA SVETOGA BAZILIJA VELIKOGA, *Asketski put*, čl. 20. i 22.).

⁵²⁵ DRUŽBA MILOSRDNIH SESTARA SVETOGA KRIŽA, *Konstitucije i generalne odredbe*, čl. 68.

⁵²⁶ „Kod instituta koji se posvećuju djelima apostolata, apostolsko djelovanje spada na njihovu posebnu karizmu. Život njihovih članova mora biti, dakle, prožet apostolskim duhom, a njihova apostolska djelatnost oživljena redovničkim duhom.“ (ZKP, br. 675.).

⁵²⁷ Sintagma se prvi put spominje u apostolskoj konstituciji *Humanae salutis* kojom je papa Ivan XXIII. sazvao Drugi vatikanski koncil, iako doduše samo kao referenca na Mt 16,3 (usp. IOANNES XXIII., *Humanae salutis. Constitutio apostolica qua Ss. Oecumenicum Concilium Vaticanum II indicitur* (11. X. 1962.), br. 4, u: http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/1a/apost_constitutions/1961/documents/hf_j-xiii_apc_19611225_humanae-salutis.html (21. VI. 2018.)). Znakovi vremena se zatim spominju u enciklici *Pacem in terris* (IVAN XXIII., *Pacem in terris. Enciklika o miru među svim narodima utemeljenom na istini, pravедnosti, ljubavi i slobodi* (11.

znakovi vremena fluidna stvarnost, a i karizma u različitim vremenskim razdobljima poprima različite modifikacije, redovničke zajednice su u trajnom procesu preispitivanja vlastitih djelatnosti, tražeći najprikladniji odnos za uspostavu koherentnosti između *biti* i *djelovati*. Upravo su ta i slična pitanja, sadržaj sljedećih tematskih jedinica.

a) Vjernost duhu utemeljitelja

Poziv na vjernost duhu utemeljitelja i vlastitoj karizmi redovničke zajednice, vrlo je česta tema crkvenih dokumenata. Već su koncilski oci uvidjeli da je „za Crkvu dobro da ustanove imaju svoju posebnu narav i vlastitu zadaću“⁵²⁸. Zato dekret *Perfectae caritatis* svesrdno poziva zajednice posvećenoga života da „dobro upoznaju i vjerno slijede duh osnivača, njegove posebne nakane i zdrave tradicije, što sve sačinjava baštinu svake pojedine ustanove“⁵²⁹. *Motu proprio* pape Pavla VI., *Ecclesiae sanctae*, konkretnije pojašnjava tu odredbu: „Radi ostvarivanja same dobrobiti Crkve, neka ustanove nastoje steći pravo poznavanje svojega prvotnoga duha, tako da se on vjerno očuva u odlukama koje se odnose na prilagođavanje, a redovnički život da se očisti od tuđih elemenata i oslobodi zastarjelih.“⁵³⁰ Prema apostolskom nagovoru, *Evangelica testificatio* „vjernost duhu osnivača, njihovim evanđeoskim naumima, primjeru njihove svetosti“⁵³¹ jest „jedan od načela suvremene obnove i jedan od najsigurnijih putokaza što koja ustanova treba poduzeti“⁵³². Crkva ne samo da potiče redovničke zajednice na očuvanje vlastita identiteta, nego i sama „brani i podupire posebni značaj različitih redovničkih ustanova“⁵³³, kako bi se „izbjegla opasnost nedovoljne određenosti zbog koje bi redovnici bili uključeni u život Crkve na nejasan i neodređen način“⁵³⁴. U tom smislu dokument *Mutuae relationes* biskupe naziva „vrlim čuvarima vlastite naravi pojedinih redovničkih zajednica na duhovnom i apostolskom polju“⁵³⁵. Crkveno učiteljstvo ne dopušta odricanje niti „makar samo djelomice, značajkâ redovničkoga života i vlastite naravi pojedinih

IV. 1963.), br. 39, u: *Prilog Bogoslovske smotre*, 34 (1964.) 2.) U svom današnjem značenju, utemeljena je na: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (7. XII. 1965.), br. 4, u: *Dokumenti*, Zagreb, 2008.: „Da bi Crkva mogla izvršavati tu zadaću, dužnost joj je da u svako vrijeme ispituje znakove vremena i tumači ih u svjetlu evanđelja. Tako će onda moći, na način kako odgovara svakom naraštaju, odgovoriti na vječna ljudska pitanja o smislu sadašnjega i budućega života i o njihovu međusobnom odnosu. Treba, dakle, upoznati i shvatiti svijet u kojem živimo, njegova očekivanja, težnje i često dramatičan značaj.“

⁵²⁸ PC, br. 2.

⁵²⁹ *Isto*.

⁵³⁰ ES, br. 16.

⁵³¹ ET, br. 11.

⁵³² *Isto*.

⁵³³ LG, br. 44.

⁵³⁴ MR, br. 11.

⁵³⁵ *Isto*, br. 28.

ustanova. To je zahtjev koji se, kako smo vidjeli, stalno pojavljuje; i on mora, bez dvojbe, vrijediti kao stalna obveza redovničkih zajednica.“⁵³⁶

Obveza vjernosti karizmi, dakako, podrazumijeva kreativnu, dinamičnu vjernost, ili kako apostolska pobudnica *Vita consecrata* kaže stvaralačku⁵³⁷ vjernost, a ne stereotipno robovanje prošlosti. Ima li se u vidu činjenica da se u razvojnom procesu zajednice karizmu, počev' od utemeljitelja, prenosi s naraštaja na naraštaj, s koljena na koljeno, potrebno je upozoriti da se karizma, tijekom tog životnoga vijeka zajednice, ne smije izokrenuti, ili pak promijeniti u tolikoj mjeri da postane neprepoznatljiva, ali ne smije se ni shvaćati kao nešto okamenjeno. Svaki član zajednice snosi dio odgovornosti za generacijski prijenos karizme, prihvaćajući „biti oruđe Duha (...) i (...) živ spomen utemeljitelja“⁵³⁸ tijekom toga prijenosa, jer djelovati u skladu s karizmom znači pitati se što bi utemeljitelj činio u današnjim društvenim prilikama. Danas je, naime, nasušno potrebno da redovničke zajednice preispitaju svoje djelovanje. Na to je u nedavno minuloj Godini posvećenoga života ukazao i papa Franjo: „Godina posvećenoga života postavlja nam pitanje o vjernosti misiji koja nam je povjerena. Odgovaraju li naše službe, naša djela, naše prisutnosti onomu što je Duh Sveti tražio od naših utemeljitelja, jesu li prikladne za postizanje njihovih ciljeva u današnjem društvu i Crkvi? Postoji li nešto što moramo mijenjati? Imamo li istu veliku ljubav prema našem narodu, jesmo li mu blizu do te mjere da dijelimo njegove radosti i boli, tako da uistinu možemo shvatiti potrebe i pružiti svoj doprinos da na njih odgovorimo?“⁵³⁹

Redovničke bi zajednice, dakle, trebale intenzivno promišljati uspjevaju li karizmu utemeljitelja presaditi u okvire današnjega vremena⁵⁴⁰, to jest odgovara li njihovo djelatno služenje svrsishodno na izazove suvremenoga društva.

Pritom je od velikoga značenja razumijevanje pojma karizme. Karizma nije poput nekog beživotnoga predmeta⁵⁴¹ koji bi jednostavno kružio od ruke do ruke, ona je puno više od toga,

⁵³⁶ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Redovnici i promicanje čovjeka*, br. 28.

⁵³⁷ Usp. VC, br. 37.

⁵³⁸ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 10.

⁵³⁹ FRANJO, *Apostolsko pismo svetog oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života*, br. 2.

⁵⁴⁰ „To od autoritetâ iziskuje da se primjereno upoznaju s karizmom ustanove, da ona ponajprije postane nerazdvojnijim dijelom njih samih kako bi, u duhu te karizme, stekli jasniju sliku o zajedničkom životu u bratstvu i njegovu mjestu u Crkvi i društvu.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluš*, br. 13.).

⁵⁴¹ „Karizma nije boca destilirane vode. Treba je živjeti snažno, tumačeći je također u kulturnom pogledu.“ (Antonio SPADARO, „Wake up the World!“ Conversation with Pope Francis about the Religious Life, 6. 2018.). Tijekom audijencije 7. ožujka 2015. godine Papa je u govoru, upućenu pripadnicima pokreta *Communion and Liberation*, rekao: Biti vjeran karizmi, ne znači okameniti je (...)! Biti vjeran karizmi, ne znači zapisati je u obliku

gotovo kao živo biće koje iziskuje brižnost. Generacijsko posredovanje karizme krije u sebi najmanje dvije opasnosti: preležeran pristup s jedne strane dovodi do toga da se karizma ne uspije očuvati, izgubi se, vrijeme joj zamete tragove; s druge strane, prevelika skrb oko očuvanja karizme, ali na taj način da se isključi i najmanja mogućnost njezine modifikacije, karizmu guši, čini ju sterilnom. Rješenje bi bilo u sredini: ostati vjeran prvotnoj karizmi, ali joj dopustiti plodonosnu dinamičnost. „U tom smislu danas je za svaku ustanovu prijeka potreba *obnovljeno pozivanje na pravilo*, jer je u njemu i u konstitucijama sadržan put nasljedovanja, što ga obilježava specifična karizma koju je potvrdila Crkva. Povećano poštivanje Pravila pružit će posvećenim osobama siguran kriterij za traženje prikladnih oblika svjedočanstva koji bi trebali znati odgovoriti zahtjevima trenutka bez udaljavanja od početnoga nadahnuća.“⁵⁴²

I Drugi vatikanski koncil kroz te dvije koordinate zacrtao je put obnove. Koncilski oci pozvali su redovničke zajednice da se vrate na izvore (evanđeoske izvore i izvore svoje Družbe) te da redovnički način života i djelovanja prilagode promijenjenim prilikama vremena. To iziskuje intenzivnu otvorenost djelovanju Duha Svetoga, vrhunsko poznavanje utemeljiteljevih nakana, sposobnost kritičkoga promatranja sadašnjih prilika u društvu, razboritost, ne dopušta naglo donošenje odluka, i još niz drugih vrлина. Postići ispravan odnos prema karizmi nije nimalo jednostavno, ali je od ključne važnosti želi li redovnička zajednica opstati i ostati ono što Duh od nje traži.⁵⁴³ Karizma je toliko svojstvena svakoj pojedinoj redovničkoj zajednici da se čini kako je o njoj teško govoriti uopćeno jer svaka, baš svaka zajednica ima svoju karizmu. Pa ipak, sve te karizme pojedinih zajednica participiraju na jednoj jedinstvenoj, a ta je, prema dokumentu *Perfectae caritatis*: slijediti Krista kako evanđelje predlaže.⁵⁴⁴ Nije pretjerano reći da je ta osnovna karizma redovničkoga života i redovničkoga poziva konstitutivni element redovničkih zajednica. Karizma na neki način u sebi ujedinjuje dva kamena temeljca redovničkih ustanova, biblijsko-teološko utemeljenje, odnosno jedan od aspekata Kristova misterija⁵⁴⁵ te očitovanje toga utemeljenja u poslanju. Karizma određuje pravac i ritam kretanja neke zajednice, ona zacrtava smjer putanje; daje 'navigaciju', označava koordinate. Karizma je *spiritus movens* određene zajednice, karizma je *spiritus movens* otjelovljen u članovima

povelje i uramiti.“ (FRANCIS, Address of His Holiness Pope Francis to the Communion and Liberation Movement (Rim, 7. III. 2015.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/march/documents/papa-francesco_20150307_comunione-liberazione.html (21. VI. 2018.)).

⁵⁴² VC, br. 37.

⁵⁴³ „Potrebno je budno paziti da se baštinu ustanovâ ne svodi na površne sheme koje nemaju nikakve veze sa živim nabojem početaka, jer to zasigurno ne uvodi na prikladan način ni u kršćansko, ni u karizmatsko iskustvo.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 9.).

⁵⁴⁴ Usp. PC, br. 2.

⁵⁴⁵ Usp. MR, br. 51.

redovničke zajednice. Čak i ako se čini da u stvarnosti ženske redovničke zajednice svoje poslanje žive više-manje jednako, opet bi u svakoj zajednici nijansa karizmatškoga kaleidoskopa, zbog specifičnoga aspekta Kristova otajstva, trebala biti drugačija. Jedinstvena unikatnost zajednice očituje se i u cjelokupnosti svojevrsnoga povijesno-dinamičkog vida te zajednice. Dobro je stoga od vremena do vremena zagledati se u vlastitu povijest i preispitivati razvojni smjer karizme, s ciljem teološkoga produbljanja i definicijskoga revidiranja.

U tom kontekstu gledano, postaje jasno zašto je Drugi vatikanski koncil pozvao posvećene osobe da se vrata na izvore⁵⁴⁶ i da ponovno promisle i iznova otkriju vlastitu karizmu, pa makar ju dosad živjeli tijekom dugoga niza stoljeća. Identičan stav dijeli i papa Franjo: „Nije riječ o prekapanju po prošlosti (...) već o tome da se ponovno prisjetimo puta što su ga prošli prethodni naraštaji kako bismo u njima otkrili iskru nadahnuća, (...) i to u prvom redu utemeljiteljâ, utemeljiteljicâ i prvih zajednica. Na taj će se način (...) doznati kako se karizmu živjelo tijekom duge povijesti, koju je kreativnost ona oslobađala, s kojim se teškoćama morala nositi i kako se te teškoće prebrodilo. Moći će se otkriti nedosljednosti, koje su plod ljudske slabosti, a katkad također zaborava nekih bitnih aspekata karizme.“⁵⁴⁷

Ukratko, najveće je umijeće u tomu kako prvotnu utemeljiteljevu karizmu očuvati plodnom tijekom stoljeća. Jedan od načina jest otkrivanje znakova vremena.

b) Znakovi vremena - trajni imperativ redovničkoga apostolata

U istoj mjeri u kojoj su redovničke zajednice obvezne biti vjerne duhu utemeljitelja, veže ih i obveza „vjernosti čovjeku i našem vremenu“⁵⁴⁸, kako to sažima dokument *Redovnici i promicanje čovjeka*. Već su koncilski oci izričito odbacili moguću pomisao o otuđenju posvećenih osoba od ljudi ili o njihovoj beskorisnosti za zemaljski grad.⁵⁴⁹ Od posvećenih osoba Crkva očekuje „primjereno poznavanje prilika ljudi i vremena kao i potreba Crkve, tako da u svjetlu vjere s razumijevanjem prosuđuju okolnosti suvremenoga svijeta te goreći apostolskim žarom uzmognu što uspješnije ljudima pritijecati u pomoć“⁵⁵⁰. Ukratko, redovničke su zajednice obvezne otkrivati znakove vremena⁵⁵¹. „Ta je vjernost karizmi dinamička,

⁵⁴⁶ Usp. PC, br. 2.

⁵⁴⁷ FRANJO, *Apostolsko pismo svetog oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života*, br. 1.

⁵⁴⁸ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Redovnici i promicanje čovjeka*, br. 13.

⁵⁴⁹ Usp. ET, br. 49.

⁵⁵⁰ PC, br. 2.

⁵⁵¹ Treba imati na umu da se znakovi vremena ne sastoje „samo od informacija i apstraktnih odnosa, nego [su] u stvarnom odnosu s poviješću, s Crkvom i s njezinim stvarnim posebnostima“. (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Kontemplirajte*, br. 67.).

otvorena poticaju Duha koji prolazi kroz događaje u Crkvi i kroz znakove vremena, a nošena je stalnim pobudama Crkvenoga učiteljstva. Bolje poznavanje potreba današnjega čovjeka, njegovih problema, njegovih traženja i težnja učinilo je redovničke zajednice budnijima (GS 1-10; ET 25); i zato mogu bolje zapaziti i prosuditi koji su to pravi znakovi prisutnosti Božje i njegovih planova u događajima i u očekivanjima u kojima sudjeluju zajedno s ostalim udovima Crkve.⁵⁵²

Od prijeko je važnosti uočiti da crkveni dokumenti ne govore samo o *opažanju* znakova, jer to nije dostatno. Dok posvećene osobe „otvorenim očima prate potrebe ljudi, njihove probleme, traženja“⁵⁵³, pozvane su da sve to i *prosude*. Sâm proces prosuđivanja nije nimalo lak, dapače vrlo je zahtjevan, osobito u današnje vrijeme.⁵⁵⁴ To priznaje i dokument *Ponovno krenuti od Krista* kad se pita: „Kako tumačiti znakove vremena u stvarnosti kao što je naša, u kojoj obiluju područja tame i tajni?“⁵⁵⁵ Crkveno je učiteljstvo itekako svjesno da „opravdana potreba da se poznaje današnje društvo, kako bi se moglo odgovoriti na njegove izazove, može navesti da se podlegne trenutnim modama, s umanjenim duhovnim žarom ili obeshrabrenjem. (...) Hvale vrijedna želja za približavanjem s muževima i ženama našega vremena, s onima koji vjeruju i koji ne vjeruju, sa siromašnima i bogatima, može dovesti do usvajanja stila svjetovnoga života ili do promicanja ljudskih vrijednosti u posve horizontalnom smjeru.“⁵⁵⁶ Da ne bi do toga došlo, potrebno je prosuđivanje u svjetlu vjere⁵⁵⁷, odnosno „u svjetlu evanđelja“⁵⁵⁸. Takvo razlučivanje trebalo bi redovničke zajednice očuvati od „prilagođavanja svojoj sredini napuštanjem svoje istovjetnosti“⁵⁵⁹ te umjesto toga „jačati njihove vlastite životne snage“⁵⁶⁰. Naime, apostolski nagovor, *Evangelica testificatio* smatra da „duboko shvaćanje današnjih težnji i zahtjeva suvremenoga svijeta trebaju [posvećene osobe] potaknuti da prorade [njihovi] izvori i provru novim životnim snagama“⁵⁶¹.

⁵⁵² SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Redovnici i promicanje čovjeka*, br. 29.

⁵⁵³ ET, br. 52.

⁵⁵⁴ Zanimljivo je zapaziti da papa Franjo ohrabruje i mlade i stare da se aktivno uključe u procese razlučivanja znakova vremena: „Svaki put kada pokušavamo čitati znakove vremena u današnjoj stvarnosti, korisno [je] slušati i mlade i stare.“ (EG, br. 108.).

⁵⁵⁵ PKK, br. 2.

⁵⁵⁶ VC, br. 38.

⁵⁵⁷ Usp. PC, br. 2.

⁵⁵⁸ MR, br. 16.

⁵⁵⁹ ET, br. 51.

⁵⁶⁰ *Isto*.

⁵⁶¹ *Isto*.

Govor o otkrivanju znakova vremena, zapravo je govor o svojevrsnoj inkulturaciji.⁵⁶² „Kulturne prilike u kojima treba apostolski djelovati vrlo su različite. Zato u poslanju, koje je po sebi jedno, zapažamo razlike koje 'ne potječu iz unutarnje naravi samoga poslanja, već iz okolnosti u kojima se to poslanje vrši. Te pak okolnosti ovise i o Crkvi, i o narodima, o skupinama ili o ljudima kojima je misija upravljena' (AG 6). A te razlike, koje stvarno postoje, premda po sebi nisu nužne, osjetno utječu (...) na svojstveni stil života i na zaduženja redovnika pa zahtijevaju nelaka prilagođavanja, i to osobito od onih ustanova koje se posvećuju apostolskomu djelovanju, a čije djelovanje ima međunarodne dimenzije.“⁵⁶³

Uz navedeni citat, dokument *Mutuae relationes* potiče redovničke poglavare da „promiču korisna prilagođavanja kulturnim, socijalnim i ekonomskim prilikama, ali neka paze da takva prilagođavanja ne prijeđu u navike koje su protivne redovničkomu životu“⁵⁶⁴. Ta je pozornost potrebna već i poradi toga što „vrtoglave kulturne promjene“, kako dokument *Služenje autoriteta i posluh* u broju 25. ukazuje „ne samo da (...) utječu na djelovanja i misiju, nego mogu dovesti do napetosti u zajednicama kada njezini članovi, zbog različite kulturne i duhovne formacije, za iste znakove vremena daju sasvim drukčija tumačenja i predlažu različite projekte, koji nisu uvijek međusobno pomirljivi“⁵⁶⁵. U takvim je situacijama, autoritet zajednice pozvan među članovima poticati razvoj komunikacije, sagledavanje pitanja s više stranâ, oslobađanje od egocentrizma i etnocentrizma, pozitivno rješavanje sukoba idejâ, pazeći da ne prerastu u sukob osobâ.⁵⁶⁶

Općenito, Crkveno učiteljstvo priznaje redovničkim zajednicama veliki trud koji ulažu u svoja specifična djelatna služenja kojima pokušavaju dati adekvatan odgovor na znakove vremena. Dokument *Vita consecrata* pronicavo zapaža da sudjelujući „u poslanju Crkve posvećene se osobe ne ograničavaju da daju samo dio svojega vremena, već u to ulažu cijeli svoj život“⁵⁶⁷. Zaista, nemoguće je nabrojati sve oblike djelatnosti u kojima se redovničke zajednice, vjerne vlastitoj karizmi, zauzimaju za pothvate Crkve na „biblijskom, liturgijskom, dogmatskom, pastoralnom, ekumenskom, misijskom i socijalnom području“⁵⁶⁸. U tom duhu

⁵⁶² „Vrlo su živa i pitanja vezana uz inkulturaciju. Ona se tiču načina ucjepljenja posvećenoga života, prilagođivanja oblikâ duhovnosti i apostolata, načinâ vlasti, formacije, upravljanja sredstvima i ekonomskim dobrima i ostvarenja poslanja.“ (PKK, br. 19.).

⁵⁶³ MR, br. 17.

⁵⁶⁴ *Isto*, br. 26.

⁵⁶⁵ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 25.

⁵⁶⁶ Usp. *Isto*.

⁵⁶⁷ VC, br. 34.

⁵⁶⁸ *Isto*, br. 2.

Sveti Sabor „hvali braću i sestre koji u samostanima, ili u školama i bolnicama, ili u misijama (...) rese Kristovu Zaručnicu i svim ljudima čine plemenite i najrazličnije usluge“⁵⁶⁹.

Uz spomenuta zalaganja, postoje neki znakovi vremena, na koje opetovano upućuje Crkveno učiteljstvo u svojim dokumentima: žeđ za duhovnošću, opredjeljenje za siromahe, ekološka osviještenost, evangelizacija kulture, sredstva društvenoga priopćavanja, ekumenski i međureligijski dijalog, skrb za ljudski život, promicanje dostojanstva žene, zalaganje za pravdu i mir, pomoć migrantima, misijski žar, zauzetost u odgojnom i zdravstvenom području, te u katehezi i obiteljskom pastoralu, itd. Dokument *Istražujte* spominje neke od tih potrebâ, ali popisu pridodaje još neka gibanja suvremenoga društva: „Iskustvo siromašnih, dijalog među religijama i među kulturama, komplementarnost muškarca i žene, ekologija u bolesnom svijetu, nezadrživa eugenika, globalizirana ekonomija, planetarna komunikacija, simbolički jezik – sve su to novi hermeneutički obzori koje se ne smije samo nabrojiti, nego ih treba nastaniti i učiniti da procvjetaju životom pod vodstvom Duha Svetoga. (...) To su epohalna gibanja koja ponovno pokreću pitanje sustavâ vrijednosti, jezika, prioriteta, antropologijâ.“⁵⁷⁰

Među znakovima vremena, moguće je zamijetiti određenu dvovrsnost. Naime, neki od njih više izražavaju materijalnu dobrobit čovječanstva, dok se drugi više tiču duhovne stvarnosti. I kroz prve i kroz druge, Crkva očituje brigu za konkretnoga čovjeka, tjelesno-duhovnoga.⁵⁷¹ Nije dobro odvajati jedno od drugoga. Dokument *Evangelii nuntiandi* tu istinu izriče sljedećim riječima: „Postoji duboka povezanost između evangelizacije i promicanja čovjeka (...). Ona je antropološkoga reda jer čovjek kojemu treba navijestiti evanđelje nije nipošto neko apstraktno biće nego nositelj različitih društvenih i gospodarskih problema. Ona je i teološkoga reda budući da je nemoguće razdvojiti razinu stvorenja od razine otkupljenja u suočenju s vrlo stvarnim nepravdama s kojima se treba boriti kako bi se pravda ponovno uspostavila. Ta povezanost izrazito je evanđeoskoga reda, reda ljubavi.“⁵⁷² Zapravo je nemoguće autentično govoriti samo o jednomu, zanemarujući pritom drugo jer je riječ o ljubavi uobličenoj u dvostrukoj zapovijedi: ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu. Ukratko, brigom za materijalne ljudske potrebe Crkva se manifestira kao „poklonica čovjekoljublja“⁵⁷³,

⁵⁶⁹ LG, br. 46.

⁵⁷⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 15.

⁵⁷¹ Usp. *Isto*, br. 13.

⁵⁷² EN, br. 31.

⁵⁷³ PAUL VI., Address of Pope Paul VI during the Last General Meeting of the Second Vatican Council (Rim, 7. XII. 1965.), u: http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651207_epilogo-concilio.html (21. VI. 2018.).

svjesna „da su crkveni resursi važni upravo kao izvori pravoga čovjekoljublja i *promicanja čovjeka*“⁵⁷⁴.

S druge strane, brižnošću za duhovne potrebe Crkva ukazuje na transcendenciju. Bez te transcendentne dimenzije, Crkveno bi se djelovanje ograničavalo „na socijalni identitet, nalik nekoj humanitarnoj nevladinoj udruzi, (...) kojoj je cilj graditi pravednije društvo, ali sekularizirano, zatvoreno transcendenciji i, u konačnici, čak i lišeno pravednosti“⁵⁷⁵. To se nikada ne smije smetnuti s uma. Kad bi se Crkveno poslanje svelo isključivo na razinu vremenite svrhe, kad bi se njeni ciljevi usmjerili isključivo antropocentrično⁵⁷⁶, kad bi se „spasenje, kojeg je Crkva glasnica i sakrament, svelo na materijalno blagostanje, a njezine djelatnosti na zahvate društvenoga ili političkoga reda, zaboravljajući posve na njezinu duhovnu i religioznu usmjerenost“⁵⁷⁷, Crkva bi u tom slučaju „izgubila svoj temeljni smisao“⁵⁷⁸.

Suvremeni čovjek glada za duhovnim sadržajima, prema riječima pape Ivana Pavla II.: „I nije li možda 'znak vremena' koji se danas primjećuje u svijetu, bez obzira na široke procese sekularizacije, *raširen zahtjev za duhovnošću* koji se velikim dijelom izražava upravo u *obnovljenoj potrebi za molitvom*?“⁵⁷⁹ Možda zvuči paradoksalno, pa čak i kontradiktorno, ali zapadna kultura, čiji je neizostavni element zahtjev za učinkovitošću i uspješnošću, „rađa – kao povratni efekt – nesvjesnu potrebu za tišinom, slušanjem, kontemplativnim duhom“⁵⁸⁰. Sraz tih dvaju usmjerenja može rezultirati pojavama kao što su: površnost, aktivizam, pogrješni načini na koje se živi kontemplacija, „bijeg od samih sebe ili od stvarnosti, (...) neurotično tumaranje koje rađa živote u stalnoj strci ili pak odbačene živote“⁵⁸¹. Dokument *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, u br. 29. također piše o toj potrebi: „Očito je da je žeđ za duhovnošću prisutna u sadašnjem društvu, međutim postoji težnja da se tu žeđ gasi bezbrojnim surogatima.“⁵⁸² Suvremeni čovjek, kad je u pitanju duhovnost, sklon je posegnuti za iluzornim

⁵⁷⁴ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 13. Više o tomu: SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNICE I SVJETOVNE USTANOVE, *Redovnici i promicanje čovjeka*.

⁵⁷⁵ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 13.

⁵⁷⁶ Usp. EN, br. 32.

⁵⁷⁷ *Isto*.

⁵⁷⁸ *Isto*.

⁵⁷⁹ NMI, br. 33. Usp. PKK, br. 8.

⁵⁸⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Kontemplirajte*, br. 3.

⁵⁸¹ *Isto*.

⁵⁸² KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 29.

instant rješenjima, koja ponajčešće predlažu razne sekte⁵⁸³, ili se pak uteći vjerskim alternativnim ponudama, prihvaćajući ponekad i čudne oblike praznovjerja.⁵⁸⁴ Redovničke zajednice pozvane su biti „škole prave evanđeoske duhovnosti“⁵⁸⁵, a posvećene osobe pozvane su ukazivati na istinsko traženje Boga⁵⁸⁶ i „pratiti svoje suvremenike na putu vjere“⁵⁸⁷.

Preferencijalna opcija za siromahe⁵⁸⁸ već dugi niz desetljeća pojavljuje se u crkvenim dokumentima, kako onima upućenim općoj Crkvi, tako i onima specifičnim za zajednice posvećenoga života. Čini se da popis oblika siromaštva iz dana u dan podliježe proširenjima. U dokumentu *Smjernice za formaciju u redovničkim ustanovama* konstatira se kako „po svemu izgleda da je društvo organizirano tako da proizvodi razne vrste siromaštva i da ih dapače umnaža“⁵⁸⁹. U istom se dokumentu navodi: „Danas postoje mnogi oblici siromaštva što ih podnose pojedinci ili pak cijela društva: glad, neznanje, bolest, nezaposlenost, nijekanje temeljnih sloboda, gospodarska i politička ovisnost, korupcija u funkcioniranju administracije.“⁵⁹⁰ Dokument *Redovnici i promicanje čovjeka* govori pak o „nepravdama bez glasa“⁵⁹¹: „Dok naime neki društveni slojevi znadu izgraditi jake strukture prosvjeda i podrške, u isto vrijeme prisustvujemo mnogim trpljenjima i nepravdama koje nailaze na slab odjek u srcima tolikih naših suvremenika: tragedija izbjeglica, progonjenih zbog njihovih političkih ideja ili zbog vjere; kršenje prava na novorođeni život; neopravdana ograničavanja ljudske i vjerske slobode; društvena nerazvijenost koja povećava boli staraca i građana na rubu društva.“⁵⁹²

Apostolsko pismo, *Novo millennio ineunte*, starim oblicima siromaštva pridružuje i neka nova: očaj besmisla, zabluda droge, napuštenost u starijoj dobi i bolesti, marginalizacija, društvena diskriminacija.⁵⁹³ Papa Franjo pak neumorno podsjeća na viziju „siromašne Crkve za siromašne“⁵⁹⁴, „Crkve koja izlazi“⁵⁹⁵ do najudaljenijih egzistencijalnih periferija. „Imamo

⁵⁸³ Usp. VC, br. 103.

⁵⁸⁴ Usp. NMI, br. 34.

⁵⁸⁵ VC, br. 93.

⁵⁸⁶ Usp. *Isto*, br. 103.

⁵⁸⁷ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 29.

⁵⁸⁸ Dokument *Vita consecrata* govori o „povlaštenoj ljubavi prema siromasima“ (VC, br. 90.) koja se očituje u „dijeljenju životnih uvjeta s onima koji su razbaštinjeni u najvećoj mjeri“ (*Isto*).

⁵⁸⁹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŠTVA APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Smjernice za formaciju u redovničkim ustanovama* (2. II. 1990.), br. 14, u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

⁵⁹⁰ *Isto*.

⁵⁹¹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNICE I SVJETOVNE USTANOVE, *Redovnici i promicanje čovjeka*, br. 4.

⁵⁹² *Isto*.

⁵⁹³ Usp. NMI, br. 50.; PKK, br. 35.

⁵⁹⁴ EG, br. 198.

⁵⁹⁵ *Isto*, br. 24.

priliku otvoriti srce onima koji žive u najudaljenijim egzistencijalnim periferijama, koje suvremeni svijet često stvara na dramatičan način. Koliko je samo situacija nesigurnosti i patnje prisutno u današnjem svijetu! Koliko se rana nanosi onima čiji se glas ne čuje, jer je njihov vapaj postao nečujan i zagušen ravnodušnošću bogatih. (...) Otvorimo svoje oči da vidimo bijedu ovoga svijeta, rane tolike braće i sestara lišenih dostojanstva i prepoznamo da smo dužni čuti njihov vapaj u pomoć.⁵⁹⁶ Prema toj viziji, opredjeljenje za siromašne, „više je teološka negoli kulturna, sociološka, politička ili filozofska kategorija“⁵⁹⁷. Papa nadalje sa žaljenjem konstatira i to „da je najveća diskriminacija, od koje trpe siromašni, nedostatak duhovne skrbi“⁵⁹⁸.

Papa Franjo u svojoj enciklici o brizi za zajednički dom, *Laudato si*, poziva na „ekološko obraćenje“⁵⁹⁹ te izražava nadu da se „u redovničkim kućama za formaciju podučava odgovornoj jednostavnosti i skromnosti života, zahvalnoj kontemplaciji svijeta, te brizi za potrebe siromahâ i zaštite okoliša“⁶⁰⁰. Još je i papa Ivan Pavao II. upozoravao na ekološku poremećenost. Primjerice, u dokumentu *Novo millennio ineunte*, pita se: „Kako se (...) možemo držati postrance pred predviđanjima *ekološke poremećenosti*, koja široka područja planeta čini negostoljubivima i neprijateljskima prema čovjeku?“⁶⁰¹

Prema dokumentu *Evangelii nuntiandi*, jedan od vrlo važnih izazova današnjega vremena jest dramatičan rascjep između evanđelja i kulture. Od prijeke je važnosti uhvatiti se u koštac sa zadatkom evangeliziranja kulturâ, odnosno prožimati kulture evanđeljem, tj. preporučati ih Radosnom vijesti.⁶⁰² I za papu Franju „evangelizirati kulture radi inkulturacije evanđelja predstavlja imperativ“⁶⁰³. To se na osobit način tiče redovničkih zajednicâ koje su u povijesti dale značajan doprinos u formaciji i prijenosu kulture. Osim toga izvanjskog djelovanja u službi evangelizacije kulture, apostolska pobudnica, *Vita consecrata*, uočava da „i unutar posvećenoga života postoji potreba za *obnovljenom ljubavi prema kulturalnom*

⁵⁹⁶ FRANJO, *Misericordiae vultus. Bula najave izvanrednoga jubileja milosrđa* (11. IV. 2015.), Zagreb, 2015., br. 15.

⁵⁹⁷ EG, br. 198.

⁵⁹⁸ *Isto*, br. 200.

⁵⁹⁹ FRANJO, *Laudato si'. Enciklika o brizi za zajednički dom* (24. V. 2015.), Zagreb, 2015., br. 217.

⁶⁰⁰ *Isto*, br. 214. Praktične smjernice koje Papa daje za razvoj ekološke osviještenosti, izvrsno se integriraju u življenje zavjeta siromaštva. Nošenje toplije odjeće umjesto pojačavanja grijanja, smanjena potrošnja vode i električne energije, korištenje javnoga prijevoza, pripravljanje onoliko hrane koliko se može pojesti, itd. (usp. *Isto*, br. 211.).

⁶⁰¹ NMI, br. 51. O problemima ekološke naravi, u: VC, br. 90.

⁶⁰² Usp. EN, br. 20.

⁶⁰³ EG, br. 69.

zalaganju, posvećenjem studiju kao sredstvu cjelovite formacije i kao prevaljenom asketskom putu“⁶⁰⁴.

Sredstva društvenoga priopćavanja, zbog svojega sve većeg utjecaja u formiranju socio-kulturalne zbilje, zasigurno su prioritetno područje djelovanja Crkve, a u okviru nje i posvećenih osobâ.⁶⁰⁵ Stoga, dokument *Vita consecrata* poziva: „Razne ustanove trebaju biti spremne surađivati, uz pomoć snaga, sredstava i osoba, u ostvarenju zajedničkih projekata u raznim granama društvenoga priopćavanja.“⁶⁰⁶

Ekumenski i međureligijski dijalog, također je jedan od aktualnih znakova postkoncilskoga vremena. „Nijedna ustanova posvećenoga života ne smije se osjećati oslobođenom od obveze da radi za tu stvar.“⁶⁰⁷ Posvećene osobe potaknute su da sudjeluju u tzv. dijalogu života i dijalogu djela. Riječ je o prikladnim oblicima dijaloga u srdačnom prijateljstvu i iskrenosti te u zajedničkoj skrbi za ljudski život, promicanju dostojanstva žene, zalaganju za pravdu i mir te očuvanje stvorenoga. Naravno, navedena područja djelovanja nisu predodređena samo i isključivo za provedbu u okviru ekumenskoga i međureligijskoga dijaloga, posvećene se osobe potiče da se neprestance zauzimaju oko tih vrjednota.

Osobito je važno istaknuti borbu za poštivanje temeljnih ljudskih prava⁶⁰⁸, od kojih je pravo na život danas na poseban način ugroženo. Posvećene osobe trebaju zdušno stati u obranu ljudskoga života od trenutka začeća do časa prirodne smrti.⁶⁰⁹

Pitanje migranata i migracijske politike⁶¹⁰ sve više dobiva na aktualnosti i značenju. „Milijuni su osoba na putu prema svjetovima i kulturama destabilizirajući stoljetni identitet i pospješujući miješanje kulturâ i religijâ.“⁶¹¹ Zajednice posvećenoga života trebale bi i s obzirom na taj izazov dati svoj doprinos. „Pozvani smo otvoriti svoja srca da damo prostor osobama koje ne dijele našu vjeru, naše vrijednosti, našu kulturu.“⁶¹²

⁶⁰⁴ VC, br. 98.

⁶⁰⁵ „Religiozni instituti moraju biti svjesni mnogostruke i prvotne zadaće Crkve na području društvenog priopćavanja; ujedno moraju brižno paziti koji je mogućkonkretan prostor za njihovo sudjelovanje u tom apostolatu, dakako u skladu s njihovim konstitucijama.“ (PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA, *Communio et progressio. Pastoralni naputak za primjenu Dekreta o sredstvima društvenog priopćavanja Drugog vatikanskog sabora* (23. V. 1971.), Zagreb, 1971., br. 177.).

⁶⁰⁶ VC, br. 99.

⁶⁰⁷ *Isto*, br. 101.

⁶⁰⁸ „Prvo i najveće siromaštvo našega doba jest bešćutno gaženje prava ljudske osobe.“ (PKK, br. 35.).

⁶⁰⁹ Usp. PKK, br. 45.; VC, br. 83.

⁶¹⁰ „Pomišljamo naročito na odgovornost s obzirom na migrante u zemljama koje ih primaju.“ (EN, br. 21.).

⁶¹¹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 15.

⁶¹² KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Naviještajte. Posvećenim muškarcima i ženama, svjedocima evanđelja među ljudima* (29. VI. 2016.), Zagreb, 2017., br. 79.

Žar Crkve za misijsku djelatnost nikad ne jenjava. Povijest svjedoči o nemalim žrtvama koje su članovi posvećenih zajednicâ utkali u misijsku djelatnost Crkve, a na to su i danas pozvani. „Zahvaljujući svojim redovničkim zavjetima, oni su na najizvršnji način dobrovoljci, slobodni da sve ostave i pođu naviještati evanđelje do kraja zemlje. Oni su vrlo poduzetni i njihov apostolat često ima osebujnih crta i oštroumnosti, koja izaziva divljenje. Oni su i velikodušni: često ih nalazimo kao misijske predstraže, na sebe preuzimaju najveće opasnosti za zdravlje i život. Doista, Crkva im mnogo duguje.“⁶¹³

Prisutnost posvećenih osoba u svijetu odgoja⁶¹⁴, katehezi⁶¹⁵, skrbi za bolesne, obiteljskom pastoralu, itd. i dalje ostaje urgentnom potrebom u crkvenom poslanju, odnosno te bi se potrebe mogle okarakterizirati kao kontinuirani znakovi vremena. „Posvećeni život u svojim je mnogostrukim oblicima bio obrazovni činilac tijekom ljudske i crkvene povijesti i pozvan je ići i dalje tim putem služeći se oštroumnošću i dijalogom sa svijetom.“⁶¹⁶ Glede skrbi za bolesne, „Crkva s divljenjem i zahvalnošću gleda na tolike posvećene osobe koje, pružajući pomoć bolesnicima i onima koji pate, značajno pridonose njezinu poslanju. (...) Crkva, osim toga, podsjeća posvećenike i posvećenice da u njihovo poslanje spada *evangeliziranje zdravstvene sredine* u kojoj rade, nastojeći, priopćavanjem evanđeoskih vrijednosti, prosvijetliti način življenja, trpljenja i umiranja ljudi našega vremena.“⁶¹⁷ S obzirom na obiteljski pastoral, papa Ivan Pavao II. u apostolskoj pobudnici o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, *Familiaris consortio*, u br. 74., piše o ulozi redovnika i redovnica u djelatnostima obiteljskoga pastoralala. Najprije navodi da je prvi doprinos posvećenih osoba apostolatu obitelji njihovo posvećenje, zatim govori o daljnjim konkretnim djelatnostima kojima se redovnici mogu uključiti u obiteljski pastoral te završava riječima: „Želio bih još potaknuti odgovorne u institutima posvećenoga života da rado smatraju – dakako, poštujući bît svoje izvorne karizme – apostolat u službi obitelji jednom od svojih prvenstvenih zadaća, što je od osobite važnosti u sadašnjim prilikama.“⁶¹⁸

⁶¹³ EN, br. 69.

⁶¹⁴ Dokument *Vita consecrata* potiče „posvećene osobe da s novim zauzimanjem ponovno preuzmu, tamo gdje je moguće, poslanje odgoja zajedno sa školama svih tipova i stupnjeva, sveučilištima i visokim institutima“ (VC, br. 97.).

⁶¹⁵ Katehezu treba promatrati u širem kontekstu evangelizacije. Bilo da je riječ o prvoj evangelizaciji (usp. VC, br. 77.), bilo da je riječ o novoj evangelizaciji (usp. *Isto*, br. 81.), Crkveno učiteljstvo na posvećeni život gleda kao na „povlašteno sredstvo za uspješnu evangelizaciju“ (EN, br. 69.).

⁶¹⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Naviještajte*, br. 81.

⁶¹⁷ VC, br. 83.

⁶¹⁸ IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Zagreb, 1981., br. 74.

c) Preispitivanje djelatnosti

Sukladno neospornoj prijeko potrebi otkrivanja znakova vremena, redovničke zajednice su, od strane Crkvenoga učiteljstva pozvane na „periodično i ozbiljno preispitivanje djelatnosti“⁶¹⁹. Tijekom rasuđivanja, „nije riječ o tome da odgovorimo na pitanje je li to što činimo dobro: u razlučivanju se gleda prema obzorima koje Duh predlaže Crkvi, tumači se šum jutarnjih zvijezda bez sigurnosnih izlaza i bez improviziranih prečaca, daje se voditi prema velikim stvarima kroz male i krhke znakove, ulažući slabe resurse. (...) Nada nije sazdana na našim snagama i na našim brojevima, nego na darovima Duha Svetoga: vjeri, zajedništvu, misiji.“⁶²⁰ Sukladno tomu, „posljedice su tih izbora nesigurne, što ističe i papa Franjo, prisiljavaju nas nesumnjivo na izlazak iz središta prema periferijama, na preraspodjelu snagâ u kojoj ne će prevladavati očuvanje *statusa quo* i ocjenjivanje profita, nego proroštvo evanđeoskih izbora.“⁶²¹ U tom su procesu zajednice izložene i nekim kušnjama. Dokument *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, među ostalim, upozorava na tri kušnje. „Postoji kušnja da se radi svašta. Tu je i kušnja da se napuste djela koja su stalna i predstavljaju vjerodostojan izraz karizme ustanove u korist drugih poslova, za koje se smatra da se više tiču socijalnih potreba, a koje manje izražavaju identitet ustanove. Postoji i treća kušnja, a to je raspršiti snage ustanove na različita djela 's kratkim rokom' koja imaju veoma neodređenu vezu s izvornom karizmom. U svim tim slučajevima učinci nisu neposredni; međutim, gledano dugoročno, zbog njih će trpjeti jedinstvo i identitet same ustanove. I to će biti šteta za Crkvu i za njezino poslanje.“⁶²²

Slijedom rečenoga, postavlja se niz pitanjâ; primjerice, koje bi djelatnosti redovničke zajednice možda trebale napustiti⁶²³, u koje bi se nove djelatnosti trebale upustiti, koje bi prioritete djelovanja trebalo postaviti, kako očuvati korporativni⁶²⁴ aspekt djelatnoga služenja

⁶¹⁹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 14.

⁶²⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 11.

⁶²¹ *Isto*, br. 15.

⁶²² SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 27.

⁶²³ Ponekad se dogodi i da zajednica više nije u mogućnosti obavljati određenu djelatnost. „U slučaju da se neka ustanova nađe u takvu stanju da više ne može snositi teret upravljanja nekim djelovanjem, neka poglavari te ustanove pravovremeno i s povjerenjem iznesu teškoće u nastavljanju djela, barem u sadašnjem obliku, osobito ako je do toga došlo zbog manjka osoblja. Mjesni ordinarij neka dobrostivo ispita prijedlog za ukinuće dotičnoga djelovanja (usp. ES I, 34, 3) i neka složno s poglavarima traži prikladno rješenje.“ (MR, br. 47.).

⁶²⁴ „Kakve god vrste bila djela kojima se prenosi Božja riječ, poslanje je preuzeto kao odgovornost zajednice. Crkva povjerava cijeloj ustanovi to sudjelovanje u Kristovu poslanju koje ga karakterizira i koje se izražava u djelima nadahnutim izvornom karizmom.“ (SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 25.).

ne zanemarujući pritom nadarenost pojedinca za obavljanje nekih poslova, itd. *Zakonik kanonskoga prava*, glede tih pitanja, savjetuje da se poslanje i vlastita djelatnost instituta vjerno čuvaju, uz razboritu prilagodbu potrebama vremena i mjesta.⁶²⁵ Za to su osobito odgovorni viši poglavari koji moraju „bdjeti nad tim da ustanova bude vjerna svom tradicionalnom poslanju u Crkvi i da, istodobno, bude otvorena novim mogućnostima njegova ostvarenja“⁶²⁶.

Svoju specifičnu djelatnost, zajednice trebaju ljubomorno čuvati jer im je time osigurana i komunitarna dimenzija apostolata, što nesumnjivo uvećava uspjeh djelovanja. To je duboka istina; apostolska uspješnost redovničkih zajednica u velikoj je mjeri plod mogućnosti zajedničkoga djelovanja. I papa Franjo toga je svjestan: „Hvala Bogu vi ne živite i ne radite kao pojedinci, već kao zajednica: i zahvalite Bogu na tome! Zajednica podupire cjelokupni apostolat.“⁶²⁷ Možda je potrebno pojasniti da se pod sintagmom 'korporativno poslanje' ne razumijeva „da su svi članovi ustanove pozvani da rade istu stvar ili da ne treba poštivati individualne darove i kvalitete. [Korporativno poslanje] znači da su djela svih izravno usmjerena na zajednički apostolat koji je Crkva priznala kao konkretan izraz ciljeva ustanove.“⁶²⁸

Vršenje poslanja na zajedničarskoj i individualnoj razini, na praktičnom planu ipak nosi sa sobom određena pitanja s obzirom na integraciju pojedine osobe u zajednicu i njezino participiranje u karizmi zajednice te implementiranja darova pojedinca u zajednicu. Poznato je da u poslanju ustanove, članovi surađuju prema svojim darovima⁶²⁹, ali „pogrješka je nastojati da sve uđe u izvornu karizmu. Dar koji bi možda odijelio jednoga člana od zajedništva života zajednice ne može biti potican, kao što također nije mudro trpjeti pravce razvoja koji se veoma razilaze i ne pružaju solidan temelj jedinstva u ustanovi“⁶³⁰. Općenito, načelo stvaranja jedinstva i produbljivanja zajedništva, može se uzeti kao kriterij za razlučivanje darova pojedinaca. Ukoliko neki darovi nisu u službi jedinstva i zajedništva, „koliko god mogli izgledati u sebi dobri i koliko god se nekim članovima mogli činiti poželjni, oni nisu prikladni

⁶²⁵ „Poglavari i članovi neka poslanje i vlastitu djelatnost instituta vjerno čuvaju. Neka ih razborito prilagode potrebama vremena i mjesta.“ (ZKP, br. 677.).

⁶²⁶ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 25.

⁶²⁷ FRANCIS, Address of Pope Francis to Participants in the General Chapter of the Salesian Society of Saint John Bosco (Rim, 31. ožujka 2014.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/march/documents/papa-francesco_20140331_capitolo-generale-salesiani.html (21. VI. 2018.).

⁶²⁸ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 25.

⁶²⁹ Usp. BZZ, br. 40.

⁶³⁰ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 22.

za ovu određenu ustanovu⁶³¹. U tom smislu, od pojedinca se očekuje da „u duhu vjere i iz Očevih ruku prihvati povjerenu službu pa i onda kada se to ne podudara s njegovim ili njezinim željama i očekivanjima, odnosno njegovim ili njezinim načinom shvaćanja Božje volje“⁶³². Duboka je istina da „nije moguće razmišljati o poslanju, a nemati pritom pred očima posluš“⁶³³. Neminovno je da su te dvije stvarnosti povezane i da se međusobno prožimaju. Stoga je i razumljivo da „tko sluša, ima jamstvo da je uistinu u poslanju, u nasljedovanju Gospodina, a ne u trci za vlastitim željama ili vlastitim iščekivanjima“⁶³⁴. Dokument *Bratski život u zajednici* podsjeća da je apostolsko poslanje kao takvo povjereno ponajprije zajednici u njezinoj cjelovitosti, što znači da se pojedinci bave poslovima svojstvenim ustanovi.⁶³⁵ „Trebali imati na umu da su redovnici, kada po poslušnosti primaju osobna poslanja, poslani od zajednice. A zajednica će se brinuti o njihovom redovitom podanašnju te će ih uključivati u provjeru apostolskih i zajedničkih pothvata.“⁶³⁶

Pozitivna datost poštivanja osobe, na koju su redovnički poglavari obvezni⁶³⁷, ponekad nosi sa sobom, nažalost, i opasnost individualizma „koji se s većim ili manjim intenzitetom, već prema različitim krajevima svijeta, (...) širi u različitim oblicima, kao što su potreba samoisticanja i pretjerano inzistiranje na vlastitom fizičkom, psihičkom i profesionalnom probitku, davanje prednosti osobnom poslu ili poslu koji ističe onog koji radi i koji je 'priznat', apsolutno prvenstvo osobnim težnjama i svom individualnom putu bez obzira na druge i bez veza sa zajednicom“⁶³⁸. U dokumentu *Služenje autoriteta i posluš* Kongregacija za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskog života izriče tvrdnju da „previše subjektivno shvaćenje karizme i apostolata mogu oslabiti bratsku suradnju i zajedništvo“⁶³⁹. U današnje vrijeme sve se češće susreće problem „pretjeranoga straha autoriteta da će povrijediti nečije

⁶³¹ *Isto*.

⁶³² KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluš*, br. 20. „Poslanje zahtijeva da se u njega ulože sve sposobnosti i darovi koji doprinose spasenju kada ih se uroni u rijeku Božje volje, koja sve ovo prolazno nosi u ocean vječnih stvarnosti, gdje će Bog, u beskrajnoj sreći, biti sve u svemu (usp. 1 Kor 15,28).“ (*Isto*, br. 24.).

⁶³³ *Isto*, br. 23.

⁶³⁴ *Isto*, br. 24.

⁶³⁵ Usp. BŽZ, br. 40.

⁶³⁶ *Isto*, br. 40.

⁶³⁷ Usp. PC, br. 14.; SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 49.; KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluš*, br. 13.

⁶³⁸ BŽZ, br. 39. „Poslanje se ispravno vrši onda kada se ne ide za vlastitim potvrđivanjem, već za željom da se vrši volja Boga koji je vrijedan klanjanja. Ta je želja prava duša klanjanja (Dođi kraljevstvo tvoje, budi volja tvoja) i snaga apostola.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluš*, br. 24.).

⁶³⁹ *Isto*, br. 3.

osjećaje⁶⁴⁰ i problem „silne rascjepkanosti djelokrugâ i zadataka koja slabi težnju prema zajedničkom cilju i obezvrjeđuje samu ulogu autoriteta“⁶⁴¹.

Postoji dakako i druga krajnost, koja je doduše više dolazila do izražaja u prošlosti⁶⁴², tzv. komunitarizam „koji sve svodi na istu razinu“⁶⁴³ i „otežava vrjednovanje ljudske osobe“⁶⁴⁴. Njegovo neuravnoteženo shvaćanje odnosa, u kojem izrazitu prevagu imaju kolektivitet i jednoobraznost koja graniči s krajnošću, ima reperkusije s obzirom na umrtvljenje razvoja i odgovornosti pojedinih članova redovničke zajednice.⁶⁴⁵ Izgleda da autoritet koji je sklon komunitarizmu, pretežito je okrenut djelovanju, pri čemu dolazi do zanemarivanja osobâ.⁶⁴⁶

Sve u svemu, potrebno je tražiti ravnotežu „između poštivanja osobe i zajedničkoga dobra, između zahtjeva i potreba pojedinaca i zajednice, između osobnih karizmi i apostolskoga projekta zajednice“⁶⁴⁷. Ideal bi bio ovaj: da članovi redovničke zajednice budu ujedinjeni „u istomu svjedočanstvu i u istomu poslanju, iako u različitosti darova i u poštivanju pojedinih individualnosti“⁶⁴⁸. To je pak, često vrlo teško provesti u djelo jer ponajprije od autoriteta traži istančan osjećaj za ravnotežu: prepoznati pozitivne strane svakog člana zajednice i na najbolji ih mogući način iskoristiti, ali isto tako slobodno i jasno ukazati na pravo značenje misije za posvećenu osobu, što se nikako ne može svesti samo na isključivo i puko vrjednovanje sposobnosti pojedinaca.⁶⁴⁹

Ipak, koliko god utemeljenost apostolata u zajednici pružala osjećaj čvrstoće i jakosti, ne može se prešutjeti kako se ženske aktivne zajednice, a samim tim i njihov apostolat služenja, u današnje vrijeme susreću s nemalim problemima. „Smanjen broj redovnika, nestašica mladih koji bi prigrlili redovnički život, povećavanje prosječne dobi, društveni pritisci suvremenih pokreta podudaraju se sa sviješću šireg niza potreba, s velikom pažnjom prema osobnom promicanju pojedinca, s većom osjetljivošću prema problemima pravde, mira i promicanja čovjeka.“⁶⁵⁰ Redovničke ustanove svim se silama bore da ne zatvaraju mjesta djelovanja, ali su nažalost na taj korak često primorane zbog konstantnog opadanja broja članova. Problem

⁶⁴⁰ *Isto*, br. 25.

⁶⁴¹ *Isto*.

⁶⁴² *Isto*.

⁶⁴³ BŽZ, br. 39.

⁶⁴⁴ *Isto*, br. 42.

⁶⁴⁵ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 3.

⁶⁴⁶ Usp. *Isto*, br. 25.

⁶⁴⁷ BŽZ, br. 39.

⁶⁴⁸ VC, br. 92.

⁶⁴⁹ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 20d.

⁶⁵⁰ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 27.

produbljuje i to što se sužavanje apostolata najčešće provodi po shemi 'samo da ustanova funkcionira', odnosno pri zatvaranju zajednica i gašenju djelokruga čini se kao da nema jasne vizije karizme i kao da nisu transparentni prioriteti apostolata, te kao da nema dugoročnih ciljeva niti dovoljno sluha za znakove vremena. Nužno je potrebno postaviti neke prioritete, i to po načelu „opće svrhe redovničkoga života i posebne svrhe vlastite ustanove“⁶⁵¹.

Tijekom prevrjednovanja dosadašnjih oblika apostolata, bjelodano je kako nije isključena ni mogućnost da se ustanova počne baviti nekom novom djelatnošću. Pritom se ne treba toliko voditi kriterijem „ljudski uspješne djelatnosti“⁶⁵², nego više treba voditi brigu o tomu koji su poslovi prikladniji, odnosno svojstveniji posvećenim osobama, odnosno, koji su poslovi „u skladu s pozivom ustanove“⁶⁵³. Korporativni je apostolat dio zdravih tradicija ustanove i toliko je povezan s identitetom ustanove „da ga se ne može promijeniti, a da se ne kompromitira karakter ustanove; stoga je on kriterij poredbe u vrjednovanju vjerodostojnosti novih djela, bilo da ih obavlja skupina ili pojedini redovnik“⁶⁵⁴. U tom smislu dokument *Mutuae relationes* ne dopušta da obnovljena apostolska prisutnost dovede u pitanje vrijednost tradicionalnih apostolskih oblika, kao što su primjerice: „škola, (...) misije, zaslužna prisutnost u bolnicama, društvene usluge, itd.; svi ti tradicionalni oblici moraju biti bez odgađanja marljivo i prikladno podanašnjeni prema usmjeravateljskim odredbama Sabora i u skladu s potrebama vremena“⁶⁵⁵. Glede pak novih oblika djelatnosti, Učiteljstvo preporučuje „neka budu pažljivo zacrtani“⁶⁵⁶.

Načelno, tijekom preispitivanja djelatnosti, kao uostalom i glede svih drugih pitanja redovničke zajednice, konačne odluke dakako donosi autoritet⁶⁵⁷, ali i cijela je zajednica pozvana dati doprinos u procesu rasuđivanja jer se „od svih članova zajednice traži uvjerenost i osobno sudjelovanje u njezinu životu i poslanju“⁶⁵⁸. Predsjedatelj zajednice ne prispijeva sâm do konačne odluke „nego što je više moguće vrjednujući slobodan doprinos sve braće, odnosno svih sestara. (...) Stoga je od temeljne važnosti poticati i motivirati sve da daju vlastiti doprinos tako da se svaki član zajednice osjeti dužnim dati vlastiti prilog ljubavi, stručnosti i

⁶⁵¹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNICE I SVJETOVNE USTANOVE, *Redovnici i promicanje čovjeka*, br. 9.

⁶⁵² ET, br. 30.

⁶⁵³ *Isto*, br. 26.

⁶⁵⁴ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 25.

⁶⁵⁵ MR, br. 40.

⁶⁵⁶ *Isto*, br. 41.

⁶⁵⁷ Usp. BZZ, br. 50.; VC, br. 43.; PKK, br. 14.

⁶⁵⁸ PKK, br. 14.

domišljatosti (...) u zajedničkom rasuđivanju koje se sastoji u slušanju što to Duh govori zajednici (usp. Otk 2,7)⁶⁵⁹.

Proces razlučivanja karakterizira vrijeme posvećeno molitvi, osobnom razmišljanju i čvrstom uvjerenju da nas Gospodin priprema za poslanje koje nam želi povjeriti jer „kada nam Gospodin želi dati neku misiju, kada nam želi dati neki posao, priprema nas da to dobro obavimo (...) kao što je pripremio Iliju'. Nije važno 'to što je on susreo Gospodina', već je važan 'čitav put koji je prešao da dođe do poslanja koje Gospodin povjerava'. I upravo je to 'razlika između apostolskoga poslanja koje nam Gospodin povjerava i ljudskoga, poštenog, dobrog posla'. Dakle, 'kada Gospodin daje neku misiju, uvijek nas uvodi u proces čišćenja, proces razlučivanja, proces poslušnosti, proces molitve'⁶⁶⁰. Stoga bi se u procesu razlučivanja trebalo pridržavati sljedećih principa: „odlučnost u traženju isključivo Božje volje nadahnjujući se na Božjem djelovanju kakvo vidimo u Svetom pismu i povijesti karizme ustanove i sa sviješću da je evanđeoska logika 'obratna' od ljudske koja traži uspjeh, djelotvornost i priznanje; spremnost prepoznati u svakom bratu i sestri sposobnost otkrivanja istine, pa bilo to i djelomično, i shodno tome prihvatiti njegovo ili njezino mišljenje kao posredan put k zajedničkomu otkrivanju Božje volje – u tome valja biti spreman ići tako daleko da se tuđe ideje smatra boljima od svojih; pozornost na znakove vremena, očekivanja ljudi, potrebe siromašnih, urgentne zahtjeve evangelizacije, prioritete sveopće i partikularne Crkve, smjernice kapitulâ i najviših poglavara; sloboda od predrasuda, pretjeranih navezanosti na vlastite ideje, uskih i iskrivljenih pogleda i strogih stavova koji zaoštravaju različitosti u mišljenju; hrabrost u obrazlaganju i potkrjepljivanju vlastitih mišljenja i stavova, ali također biti otvoren za nove poglede i spreman promijeniti vlastita gledišta; čvrsta odlučnost očuvati jedinstvo pod svaku cijenu, kakva god da bila konačna odluka⁶⁶¹.

⁶⁵⁹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 20.

⁶⁶⁰ FRANCIS, Morning Meditation in the Chapel of the Domus Sanctae Marthae. A still small voice (Rim, 13. VI. 2014.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/cotidie/2014/documents/papa-francesco-cotidie_20140613_small-voice.html (21. VI. 2018.).

⁶⁶¹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 20. Pitanje reorganizacije djelovanja razmatra i dokument *Bratski život u zajednici* (usp. BŽZ, br. 67.).

d) Formacija za djelatno služenje

Jedna od bitnih sastavnica i početne i trajne formacije, bez sumnje jest „poznavanje vlastite naravi (MR 11) ustanove“⁶⁶². Uz to neka posvećene osobe „budu već od novicijata tako formirane da imaju puniju svijest i brigu za partikularnu Crkvu“⁶⁶³. Nadalje, „u institutima aktivnoga života, u kojima je apostolat bitni element njihova redovničkog života (usp. CD 12; 15; 35,2; LG 25; 45), neka se apostolatu dadne pravo mjesto u pripravničkom i u stalnom formativnom procesu“⁶⁶⁴. Dokument *Renovationis causam* pruža nam detaljnije upute glede formacije u apostolskim zajednicama. „Formacija u novicijatu treba najviše voditi računa o tome da novake već od početka i na najizravniji način pripravlja za način života i djelovanja koji ih čeka u budućnosti. U novicijatu već trebaju naučiti malo po malo u vlastitom životu ostvarivati ono harmonično jedinstvo koje u sebi spaja kontemplaciju i apostolsku djelatnost. (...) [Stoga] čini se da će biti korisno ako se dadne mogućnost da pojedine zajednice, budu li to smatrale prikladnim, u tijek novicijata uvedu i razdoblje pokusnih iskustava koja su u skladu s njihovom djelatnošću i vlastitim načinom života.“⁶⁶⁵

Da bude jasnije, *Zakonik kanonskoga prava* za apostolske vježbe određuje da se provedu izvan zajednice novaštva i da ne budu u vremenu od dvanaest mjeseci⁶⁶⁶ za koje je propisano da se provedu u novicijatu.⁶⁶⁷ Dokument *Renovationis causam* dalje naglašava da svrha formativnih djelatnosti nije u pružanju tehničke i stručne izobrazbe, koja će se pripravnicima dati kasnije. Apostolske vježbe imaju svrhu da novaci, dok ih vrše, „što bolje otkriju kakvi su zahtjevi njihovoga redovničkog zvanja i kako će mu ostati vjerni“⁶⁶⁸. Dakle, iako je od prijeke potrebe u formaciju implementirati „pripravu i trajnu prilagodbu članova za specifična djela ustanove“⁶⁶⁹, to nikako ne bi smjelo biti „samo na profesionalnoj razini, nego i za 'živo svjedočanstvo ljubavi bez granica prema Isusu Kristu' (ET 53). Prihvaćena od svakog redovnika kao odgovorna osobna obveza, formacija ne će biti samo motiv osobnog rasta, nego i blagoslova za zajednicu i izvor plodne energije za apostolat.“⁶⁷⁰

⁶⁶² SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 18.

⁶⁶³ MR, br. 30.

⁶⁶⁴ *Isto*, br. 27.

⁶⁶⁵ RC, br. 5.

⁶⁶⁶ Glede vršenja profesionalnog posla za vrijeme novicijata, *Smjernice za formaciju u redovničkim ustanovama* dopuštaju da se posao obavlja samo ako odgovara apostolskoj svrsi ustanove i da to bude isključivo tijekom druge godine novicijata. (usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŠTVA APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Smjernice za formaciju u redovničkim ustanovama*, br. 48.).

⁶⁶⁷ Usp. ZKP, br. 648.

⁶⁶⁸ RC, br. 5.

⁶⁶⁹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 46.

⁶⁷⁰ *Isto*.

Glede obrazovanja, dokument *Mutuae relationes* preporučuje: „Kulturna podanašnja i stručni studiji braće neka se odnose na predmete koji su u svezi sa specifičnim pozivom ustanove; spomenuti studiji, nadalje, neka ne budu tako programirani kao da smjeraju na pogrješno zamišljeno samoostvarivanje pojedinaca i da se postignu individualne svrhe, nego neka budu takvi da odgovaraju zahtjevima apostolske svrhe same redovničke obitelji u skladu s potrebama Crkve.“⁶⁷¹ Dokument *Vita consecrata* napominje da trajna formacija, među ostalim dimenzijama, mora sadržavati i apostolsku⁶⁷², te kulturnu i profesionalnu⁶⁷³ dimenziju, a glede obveze studija, ozbiljnim tonom upozorava da umanjivanje te obveze „može imati teške posljedice i za apostolat, jer rađa osjećaj isključenja i inferiornosti ili pogoduje površnosti i nesmotrenosti u inicijativama. (...) Obveza studija ne može se svesti na početnu formaciju ili postizanje akademskih naslova i profesionalnih stručnosti. Ona je prije izraz nikada udovoljene želje za dubljom spoznajom Boga, ponora svjetla i izvora svake ljudske istine.“⁶⁷⁴

Slijedom rečenoga može se zaključiti kako članovi ustanove trebaju biti tako osposobljeni da mogu s profesionalnom kompetentnošću obavljati povjerene im dužnosti. Zahtjev za stručnošću osobito je značajan u današnje vrijeme u kojem je trajna formacija već toliko uvriježena u svim profesijama i u kojem su profesionalne prekvalifikacije vrlo česta pojava. Kad je riječ o posvećenim osobama, pod kompetentnošću se, primjerice, razumijeva duhovna, teološka, pastoralna, pedagoška, i druga osposobljenost, i to je sve potrebno, ali primjer vjerodostojna života, sudeći po crkvenim dokumentima, zauzima prvo mjesto.

e) Dijalektika odnosa 'biti – djelovati'

Iako je o odnosu 'biti – djelovati' već bilo riječi u okviru govora o svjedočkoj dimenziji poslanja, ovdje bi trebalo tu tematiku dopuniti još nekim navodima iz crkvenih dokumenata. Ponajprije, valja podsjetiti, da se dobiva dojam, što je u više navrata već i istaknuto, kako Crkveno učiteljstvo u binomima 'molitva – rad' ili 'svjedočenje – djelovanje', prednost daje molitvi, odnosno čini se da je važnije svjedočanstvo života negoli izvanjska djela. Dozovimo još jednom u sjećanje, riječi Ivana Pavla II.: „Iako su veoma važna mnoga djela apostolata koja

⁶⁷¹ MR, br. 26.

⁶⁷² „Apostolska dimenzija otvara dušu i srce posvećene osobe i čini je raspoloživom za trajni djelatni napor, kao znak poticajne Kristove ljubavi (usp. 2 Kor 5,14). U praksi, to će značiti osuvremenjenje metodâ i ciljeva apostolskih djelatnosti u vjernosti duhu i ciljevima utemeljitelja ili utemeljiteljice i drugim susljedno sazrelim tradicijama, s trajnom pažnjom na promijenjene povijesne i kulturne, opće i lokalne, prilike sredine u kojoj se djeluje.“ (VC, br. 71.).

⁶⁷³ „Kulturna i profesionalna dimenzija, na osnovi čvrste teološke formacije koja treba osposobiti za rasuđivanje, uključuje trajno osuvremenjenje i naročitu pozornost na različita područja prema kojima svaka karizma usmjerava. Nužno je dakle ostati u duhu otvorenim i u najvišoj mogućoj mjeri gipkim, da bi služenje bilo zamišljeno i obavljano prema zahtjevima vlastita vremena koristeći se sredstvima koja pruža kulturni napredak.“ (*Isto.*).

⁶⁷⁴ *Isto.*, br. 98.

vršite, ipak uvijek ostaje *uistinu glavno* djelo apostolata: *što ste vi* (i ujedno: *tko ste vi*) u Crkvi.⁶⁷⁵ Gotovo istovjetnu misao Papa je sročio i u dokumentu *Novo millennio ineunte*: „Naše je vrijeme u trajnomu gibanju, što često dovodi do uznemirenosti i lako ulazi u opasnost 'da se nešto radi tek da se radi'. Trebamo odbiti tu napast pokušavajući poglavito 'biti', prije negoli 'činiti'. Prisjetimo se, u vezi s tim, prijekora koji je Isus uputio Marti: 'Brineš se i uznemiruješ za mnogo, a jedno je potrebno.' (Lk 10,41-42)⁶⁷⁶ Na istom je tragu i dokument *Mutuae relationes* kad izražava želju „da se redovnice zaslužno cijeni i pravo vrjednuje, više poradi specifičnog svjedočenja koje one daju kao žene Bogu posvećene nego radi korisnih usluga koje one velikodušno pružaju“⁶⁷⁷. U tom bi smislu onda trebalo shvatiti da je prosudba o osnivanju neke ustanove formulirana samo na temelju koristi od te ustanove ili pogodnosti njezina djelovanja, zapravo „očit pokazatelj iskrivljena pojma pravog redovničkoga života u Crkvi“⁶⁷⁸.

Osim toga, crkveni dokumenti daju naslutiti da se dijalektička napetost odnosa 'biti – djelovati' manifestira na više razina, odnosno tiče se „ravnoteže između molitve i rada, apostolata i formacije, obveza i odmora“⁶⁷⁹. Među različitim vidicima posvećenoga života „može doći do stanovitih napetosti. Autoritet mora budno paziti da se očuva jedinstvo života i da se, što je više moguće, pozornost posveti ravnoteži između vremena posvećenoga molitvi i vremena posvećenoga radu, između pojedinca i zajednice, između rada i odmora, između pozornosti prema zajedničkom životu i pozornosti prema svijetu i Crkvi, između osobne formacije i zajedničke formacije.“⁶⁸⁰ Ipak, najosjetljivije pitanje suodnosa 'biti – djelovati' očituje se na relaciji 'zajednica – djelatno služenje'. Konkretnije, riječ je o „uspostavi ravnoteže između zajednice i poslanja, između života *ad intra* i *ad extra*. Budući da često zbog hitnih stvari, koje treba napraviti, zna doći do zanemarivanja stvari koje se tiču zajednice i da se danas sve češće djeluje pojedinačno, uputno je poštivati neka nepovrjedljiva pravila koja jamče istodobno duh zajedništva u apostolskoj zajednici i apostolsku osjetljivost u bratskom životu.“⁶⁸¹ Dokument *Bratski život u zajednici* sustavno se bavi tom problematikom, najprije je dijagnosticirajući neuralgičnom točkom: „Odnosi između bratskoga života i apostolskoga djelovanja, posebno u ustanovama koje su se posvetile djelima apostolata, nisu uvijek bili jasni,

⁶⁷⁵ RD, br. 15.

⁶⁷⁶ NMI, br. 15.

⁶⁷⁷ MR, br. 50.

⁶⁷⁸ *Isto*, br. 51.

⁶⁷⁹ BŽZ, br. 50.

⁶⁸⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 20.

⁶⁸¹ *Isto*, br. 25.

pa su stoga nerijetko izazivali napetosti, bilo kod pojedinaca, bilo u zajednici. Neki su život zajednice smatrali zaprjekom poslanju, gotovo gubitkom vremena u drugorazrednim pitanjima.“⁶⁸² Činjenica je da se osobama „veoma zauzetim akcijom i uvjetovanim aktivističkom i individualističkom kulturom“⁶⁸³, život u bratstvu često čini „beskorisnim rasipanjem snaga“⁶⁸⁴. Ponekad je odnos do te mjere zaoštren „da se kojiput bratski život postavljao kao suprotnost više negoli kao dio koji spada na cjelovitost redovničkoga života“⁶⁸⁵. Posljedice su duboke, dugoročne i „svakako nisu pozitivne, donose niz pitanja o shodnosti da se nastavi tim putem te upućuju da se radije poduzme put ponovnoga otkrivanja najdublje povezanosti između zajednice i poslanja, kako bi se stvaralački prevladale jednostranosti koje uvijek osiromašuju bogatu stvarnost redovničkoga života“⁶⁸⁶.

Dokument *Bratski život u zajednici* ne negira realne poteškoće s kojima se svednevice suočavaju članovi aktivnih ustanova. „Općenito se priznaje, posebno za redovničke zajednice koje su se posvetile apostolskomu djelovanju, da je dosta teško iznaći u svakodnevnoj praksi ravnotežu između zajednice i apostolske obveze. Ako je opasno suprotstaviti ta dva vida, isto ih je tako teško uskladiti.“⁶⁸⁷

Uz poteškoće oko usklađivanja *biti* i *djelovati* u redovitim prilikama, u dokumentu *Bratski život u zajednici*, izražena je svijest o nekim izvanrednim situacijama⁶⁸⁸ kada posvećena osoba živi izvan zajednice „radi apostolata u ime ustanove (na primjer, poslovi koje traži Crkva, izvanredna poslanja, velike udaljenosti u misijskim područjima, postupno opadanje broja redovnika u obvezi neke zajednice samo na jednoga iz ustanove), zbog zdravlja i radi studija“⁶⁸⁹. Ipak dokument *Bratski život u zajednici* zaključuje kako „redovnik 'samac' nije nikada ideal“⁶⁹⁰.

Nadalje, Crkveno učiteljstvo također pronicavo zapaža da su „među 'apostolskim zajednicama' neke više usredotočene na zajednički život, tako te apostolat ovisi o mogućnosti da redovnici budu zajedno, druge pak su odlučno usmjerene na poslanje i kod njih vrsta zajednice ovisi o vrsti poslanja. Ustanove, koje su izričito usmjerene na specifične oblike apostolskoga služenja, naglašavaju prvenstvo čitave redovničke obitelji, koju smatraju jednim

⁶⁸² BŽZ, br. 54.

⁶⁸³ *Isto*, br. 12.

⁶⁸⁴ *Isto*.

⁶⁸⁵ *Isto*, br. 59.

⁶⁸⁶ *Isto*.

⁶⁸⁷ *Isto*.

⁶⁸⁸ Usp. također i: SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 26.

⁶⁸⁹ BŽZ, br. 65.

⁶⁹⁰ *Isto*.

apostolskim tijelom i jednom zajednicom kojoj je Duh dao poslanje što ga treba obavljati u Crkvi.“⁶⁹¹ Slijedom rečenoga, može se zaključiti da bratski život nema jednako značenje u svim redovničkim zajednicama.⁶⁹²

Bez obzira na to, u dokumentu *Služenje autoriteta i posluh*, Učiteljstvo iziskuje da se u redovničkim zajednicama u korijenu sasiječe svaki pokušaj „zatvaranja u vlastiti svijet i vlastite interese ili rada u izoliranosti od drugih“⁶⁹³. Slično i dokument *Bratski život u zajednici* u broju 2. podsjeća da se bratsko zajedništvo nalazi „na početku i na svršetku apostolata“⁶⁹⁴, a u broju 55. beskompromisno zahtijeva: „Bratski život, premda nije 'sve' u poslanju redovničke zajednice, njegov je bitni element. Bratski život isto je tako važan kao apostolsko djelovanje. Ne mogu se stoga navoditi potrebe apostolskoga života, da bi se dopustio ili opravdao manjkav zajedničarski život. Djelovanje redovnika mora biti djelovanje osoba koje žive u zajedništvu i koje svoje djelovanje obavljaju u zajedničarskom duhu, koje nastoje širiti bratski duh riječju, djelom i primjerom.“⁶⁹⁵ Nekoliko brojeva dalje u dokumentu se obrazlaže da je napetost između zajednice i apostolskih obveza „jedna od plodonosnih napetosti redovničkoga života koja bi trebala istovremeno donijeti rast 'učenika', koji treba živjeti s Isusom i sa skupinom onih koji ga slijede, i 'apostola', koji mora sudjelovati u Gospodinovu poslanju“⁶⁹⁶. Prema dokumentu *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi* „bratstvo i poslanje jedno drugo traže i (...) oboje rastu po poticaju ili zahtjevu Duha. Na taj se način uspostavlja sljedeći dinamizam: briga za bratstvo stvara veću svijest o poslanju, a ostvarenje poslanja rađa bratstvo.“⁶⁹⁷ Ili, drugim riječima, apostolsko se djelovanje sastoji „u prenošenju onoga što braća najprije žive u zajednici. (...) Poslanje braće profilira se od samoga početka kao stvarnost u kojoj *zajedništvo tvori samu bit* i u kojoj se *zajedništvo gradi i stvara*“⁶⁹⁸.

K tomu, potrebno je neprestance posvješćivati svim članovima zajednice da „kada su u nekoj misiji ili obnašaju koju apostolsku službu, čak i onda kada djeluju same, uvijek to čine u

⁶⁹¹ *Isto*, br. 59.

⁶⁹² „Nažalost, ponegdje postoje ustanove čiji članovi većinom više ne žive u zajednici. Takve se ustanove više ne bi moglo smatrati pravim redovničkim ustanovama. Poglavari i redovnici morali bi ozbiljno razmisliti o toj žalosnoj činjenici te stoga o važnosti da se snažno ponovno započne živjeti bratski život u zajedništvu.“ (BŽZ, br. 65.).

⁶⁹³ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 20.

⁶⁹⁴ BŽZ, br. 2.

⁶⁹⁵ *Isto*, br. 55.

⁶⁹⁶ *Isto*, br. 59.

⁶⁹⁷ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 11.

⁶⁹⁸ *Isto*, br. 24.

*ime ustanove ili zajednice, štoviše, zahvaljujući zajednici*⁶⁹⁹. „Naime, to što netko može vršiti određeno poslanje često može zahvaliti upravo tomu što je netko iz zajednice izdvojio svoje vrijeme za njega, predložio ga za tu službu ili je na njega prenio određeni duh. Nadalje, oni koji ostaju u zajednici, zamjenjuju osobu koja radi neke poslove izvan zajednice: mole za nju ili ju podupiru vlastitom vjernošću. Pravo je stoga da apostoli budu na tome duboko zahvalni te da u svemu onome što rade ostanu najtješnje sjedinjeni s vlastitom zajednicom. Apostoli ne smiju postupati kao da su vlasnici zajednice, već se moraju svim silama truditi i sa svojom zajednicom ići ukorak (...) znajući cijeliti vrijednost doprinosa svakog pojedinca (...) kako bi svatko, bez zavisti i ljubomore, doživljavao tuđi apostolat kao vlastiti. Apostoli moraju biti svjesni da koliko god dali sebe zajednici, to nikada ne će biti ni približno onomu što su primili ili primaju od nje.“⁷⁰⁰

Život u zajednici podrazumijeva „redovito i svakodnevno sudjelovanje u životu u skladu sa specifičnim strukturama i odredbama koje predviđaju konstitucije; [konkretnije, život u zajednici podrazumijeva] zajedničko sudjelovanje u molitvi, radu, obrocima, odmorima...“⁷⁰¹ Ukratko, članovi zajednice žive prema određenom dnevnom redu, prema kojemu mora biti osigurano vrijeme za molitvu, rad i odmor.⁷⁰² U ustanovama koje se bave apostolskom djelatnošću „često u svim njihovim kućama ne može biti jednak dnevni red, a ponekad ni za sve članove u istoj kući. No, on mora biti uvijek tako sastavljen da redovnici imaju, uz vrijeme posvećeno duhovnomu životu i poslovima, i nešto vremena za sebe, te da se uzmognu koristiti prikladnim odmorom.“⁷⁰³ Obdržavanje točaka dnevnoga reda često štiti od „pretjeranoga i prema vani okrenutoga aktivizma“⁷⁰⁴ te u „iscrpljujućem ritmu apostolskih dužnosti“⁷⁰⁵ osigurava ljudskoj osobi kao duhovno-tjelesnom biću nužno potreban odmor. Dokument *Istražujte* potiče: „Moramo u tom smislu spriječiti da nam sve vrijeme bude ispunjeno stvarima, aktivnostima, riječima.“⁷⁰⁶

⁶⁹⁹ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluh*, br. 25.

⁷⁰⁰ *Isto*.

⁷⁰¹ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, br. 19.

⁷⁰² „Koji put redovnici i redovnice 'nemaju vremena' i njihov je dan u opasnosti da bude previše zabrinut i tjeskoban, pa stoga završi umorom i iscrpljenošću. Ritam redovničkoj zajednici, naime, daje dnevni red, kako bi odredio vrijeme za molitvu, a posebno kako bi se moglo naučiti poklanjati vrijeme Bogu (*vacare Deo*).“ (BŽZ, br. 12.).

⁷⁰³ ES, br. 26.

⁷⁰⁴ SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života*, br. 14.

⁷⁰⁵ *Isto*, br. 5.

⁷⁰⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 13.

Neravnoteža između razdoblja rada i odmora, preopterećenost poslom u borbi s vremenom i trci za što većom produktivnošću⁷⁰⁷, te sve teži pritisak radnih obveza na plećima pojedinca⁷⁰⁸ zbog toga što je članova zajednice sve manje, a posla sve više, može unutar samostanskih zidova, a što je i sve češći slučaj, uzrokovati pojavu *burn-out* sindroma. Da do toga ne bi došlo, potreban je pravilan odnos prema radu kao takvom. Apostolski nagovor, *Evangelica testificatio*, ispravno uočava da je suvremeno društvo zahvatio „nesmiljeni vrtlog dobitničkoga rada, sticanja samo radi uživanja, te potrošnje, što sve nameće kadšto nečovječan napor“⁷⁰⁹. Redovnici su također, kao i svi drugi ljudi, podložni obvezi rada⁷¹⁰, ali tako da svjedoče „za čovječan smisao rada, rada što se obavlja u slobodi duha, za vlastito uzdržavanje i za služenje drugima“⁷¹¹, ne vrjednujući se samo po tom što zarađuju na temelju bilo kakva svjetovnog radnog odnosa i ne preuzimajući poslove koji su na uštrb zadaća svojstvenih njihovim ustanovama⁷¹². Dokument *Bratski život u zajednici* upozorava da prevelik posao gasi radost, da pretjeran žar za neke stvari uzrokuje zaborav radosti, zato je od prijekne važnosti u zajednici poraditi oko blagdanske atmosfere, priuštiti trenutke osobnoga i zajedničkoga opuštanja, ponekad se udaljiti od vlastitoga posla.⁷¹³

Uz vrlo kategorične osude opasnosti aktivizma u redovničkim zajednicama, Crkveno učiteljstvo upozorava i na mogućnost druge krajnosti: „Prikrivena bezvoljnost (ἀκηδία) katkad nam izmori duh, potamni pogled, umanju odlučnost, a korake učini tromima svodeći identitet posvećenoga života na zastarjelu i autoreferencijalnu paradigmu, na kratak obzor: 'Razvija se psihologija groba, koja malo-pomalo pretvara kršćane u mumije iz muzeja.' (EG, br. 83.) Već je Benedikt XVI. poticao na borbu protiv te inertnosti duha i djelovanja, protiv te nemotiviranosti koja ožalostuje i guši duh i volju.“⁷¹⁴ Riječi, koje je papa Ivan Pavao II. uputio

⁷⁰⁷ I dokument *Ponovno krenuti od Krista* govori o „napastima djelotvornosti i aktivizma“ (PKK, br. 12.), a dokument *Kontemplirajte* u br. 56. kaže da oni koji vrše službu autoriteta u redovničkoj zajednici trebaju pomoći posvećenoj osobi da očuva svetost bića i da se „ne bi pretjerano trošila prema vrijednostima djelotvornosti i korisnosti“.

⁷⁰⁸ „U tjeskobnoj želji da odgovore na potrebe poslanja, braća mogu biti izložena kušnji aktivizma. (...) Aktivizam ih, međutim, brzo lišava evanđeoskih motiva i onemogućava im kontemplirati Božje djelo koje se ostvaruje u njihovu apostolskom radu. Puštajući da ih nosi taj aktivizam, na kraju zamjenjuju traženje Boga i njegove volje traženjem sebe samih.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 40.).

⁷⁰⁹ ET, br. 20.

⁷¹⁰ Usp. PC, br. 13.

⁷¹¹ ET, br. 20.

⁷¹² Usp. *Isto*.

⁷¹³ Usp. BZZ, br. 28.

⁷¹⁴ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 11.

svim vjernicima, još više vrijede za posvećene osobe: „nema vremena (...) za mirovanje u lijenosti“⁷¹⁵.

U kontekstu govora o odnosu 'biti – djelovati', nameće se i pitanje umirovljenja. Prije svega, potrebno je istaknuti da profesionalna mirovina ne povlači sa sobom nužno i redovničku mirovinu. „Nema umirovljenja u evangelizacijskom poslanju.“⁷¹⁶ Postoje samo različiti načini sudjelovanja u poslanju. Možda u starosti, poslanje molitve i žrtve postaje naglašenije negoli u razdoblju pune radne snage. No, i u starijoj dobi postoje „male usluge koje braća mogu pružiti, već prema tome koliko im to zdravlje dopušta“⁷¹⁷. K tomu treba pridodati i svjedočanstvo života starije subraće i primjer besplatnosti. „Suradnja, koja se očekuje od starijih osoba, nije toliko ostvarivanje konkretnih zadaća, koliko u tome da u zajednici budu *učitelji života i nade*, spremni pratiti put i napor onih koji su uključeni u vanjske poslove poslanja.“⁷¹⁸

Pogledaju li se još jednom dihotomije, koje u sebi sadržava oblik posvećenoga življenja, čini se da sve one izranjaju iz plodonosne napetosti suodnosa posvete i poslanja. Možda upravo na tragu toga suodnosa treba tražiti izvor jedinstva u životu posvećenih osobâ. Crkveni dokumenti upućuju u tom smjeru. Naime, u pozivu posvećene osobe stoji da se „*potpuno posveti poslanju*. (...) Posvećena osoba je 'u poslanju' snagom samoga svojega posvećenja“⁷¹⁹. Stoga, „u tom dubokom odnosu između poslanja i posvećenja ukorijenjeno je jedinstvo života redovnika koji se zauzima u poslanju snagom svojega posvećenja i živi svoje posvećenje po poslanju“⁷²⁰. Ukratko, „u zajednici posvećenje i misija idu jedno s drugim, ruku pod ruku“⁷²¹.

2.4.2. Pravila i konstitucije redovničkih zajednica

⁷¹⁵ NMI, br. 15.

⁷¹⁶ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 36.

⁷¹⁷ *Isto*.

⁷¹⁸ *Isto*.

⁷¹⁹ VC, br. 72.

⁷²⁰ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi*, br. 28.

⁷²¹ *Isto*, br. 21.

U trideset sedmom pitanju svojega *Pravila*, sveti Bazilije Veliki odgovara na pitanje: „Treba li raditi?“ Zaključuje da „treba raditi, i to marljivo“⁷²², a odgovor temelji na svetopisamskim navodima: Mt 10,10 i Ef 4,28. Rad je potreban, „ne samo radi kroćenja tijela već i poradi ljubavi prema bližnjemu“⁷²³. Sveti Bazilije, nadalje, lijenost osuđuje kao zlo i tvrdi da je posao nužan svakomu u okviru vlastitih mogućnosti.⁷²⁴ Tematika rada nastavlja se i u trideset osmom pitanju, fokusirajući se na promišljanje o tomu koji su poslovi u skladu s redovničkim zvanjem. Bazilije pruža neka opća načela: obrti trebaju promicati miran život i bez prevelike buke, ne smiju biti povod nedoličnim susretima, trebaju biti u službi jednostavnosti i štedljivosti, ne smiju služiti ljudskim štetnim požudama, itd. U načelu, poslovi koji nagrízaju bratsko jedinstvo, trebaju biti otklonjeni; dok osobito treba cijeniti zanimanja u kojima nema ničega što bi bilo na štetu [redovničkoga] života.⁷²⁵

Glede ugrađivanja talenata pojedinca u zajednicu, sv. Bazilije je beskompromisan; određeni posao ne obavlja onaj brat koji je tomu poslu vičan ili ga želi naučiti, nego onaj za koga se smatra da je prikladan. „Jer, čovjek koji se samoga sebe odrekao i koji je odbacio od sebe sve vlastite voljice radi ono na što ga drugi upućuju, a ne ono što hoće.“⁷²⁶ Prema Baziliju, onaj tko bira vlastiti posao, ili je samodopadan ili je lijen, ili teži za svjetskom slavom i zaradom. Općenito, kad je u pitanju izbor posla pojedinca, vrijedi pravilo: „Nedolično je tražiti za sebe ono što nama odgovara, isto je tako prezira vrijedno ne prihvatiti ono što drugi odrediše.“⁷²⁷ Ipak, pojedinac time nije prepušten samovolji poglavara jer poglavar je dužan „dijeliti poslove svakomu prema njegovoj sposobnosti“⁷²⁸. Sveti Bazilije još upozorava i na to da nije dobro olako mijenjati posao⁷²⁹, niti vršiti više poslova istodobno jer se time umanjuje kvaliteta rada⁷³⁰. Braća trebaju posao vršiti strastveno, žustrom marljivošću, pažljivom brigom, bez pogriješke, „kao da ih sam Bog nadzire“⁷³¹, sa sviješću da je cilj posla „poslužiti potrebnima, a ne vlastita korist“⁷³².

⁷²² Bazilije VELIKI, *Opširna pravila u pitanju i odgovoru*, XXXVII, 2.

⁷²³ *Isto*, XXXVII, 4.

⁷²⁴ Usp. *Isto*, XXXVII, 7.

⁷²⁵ Usp. *Isto*, XXXVIII, 9.

⁷²⁶ *Isto*, XLI, 3.

⁷²⁷ *Isto*, XLI, 10.

⁷²⁸ *Isto*, XLIII, 14.

⁷²⁹ „Ako je netko već vješt u obrtu, a zajednica to odobrava, ne smije ga napustiti – jer podcjenjivati sadašnju stvarnost znak je nesigurna duha i nestalne volje.“ (*Isto*, XLI, 9.).

⁷³⁰ „Naša se, naime, narav ne može u isto vrijeme baviti s više poslova. Zato je korisnije samo jedan obrt ili umijeće potpuno dobro vršiti negoli mnogo njih, ali samo nesavršeno, dotaknuti. Jer kad je čovjek rastrgan na svašta pa prelazi s jednoga na drugo, onda se nikakav posao ne dovršuje.“ (*Isto*, XLI, 14-15.).

⁷³¹ *Isto*, XLI, 13.

⁷³² *Isto*, XLII, 4.

Sveti Franjo u petom poglavlju svojega *Pravila*, pod naslovom „Služenje i rad“, rad promatra u perspektivi milosti i u uskoj povezanosti sa služenjem. „Kao siromasi kojima je Gospodin dao milost služiti i raditi neka braća i sestre služe i rade vjerno i odano (...) isključujući besposlenost, neprijatelja duše. (...) Od onoga što zasluže za rad neka prime potrebno za tijelo sebi i svojoj braći i sestrama. (...) Sve što preostane neka nastoje podijeliti siromasima.“⁷³³ U devetom poglavlju Franjina pravila, pod naslovom „Apostolski život“, sv. Franjo kaže da braća i sestre svojim djelima trebaju uzvisivati Gospodina⁷³⁴, a glede izbora djelatnosti, smatra da su „braća i sestre na to pozvani da njeguju ranjene, povijaju slomljene, povrate zalutale“⁷³⁵.

Za svetoga Benedikta, „besposlica je“, kao i za svetoga Franju⁷³⁶, „neprijatelj duše. Zato se sva braća moraju u određeno vrijeme baviti ručnim radom.“⁷³⁷ U slučaju nemara ili lijenosti nekog brata, s obzirom na razmišljanje ili čitanje, sveti Benedikt određuje „neka mu se dodijeli kakav posao da ne bude besposlen“⁷³⁸, a za boležljivu i slabunjavu braću preporučuje „da ne ostanu bez posla (...) [ali] neka opat ima obzira prema njihovoj slabosti“⁷³⁹.

Negativan stav prema besposlici pronalazimo i u *Pravilu svetoga Alberta*. „Imajte uvijek neki posao pri ruci da vas đavao u svako vrijeme nađe zaposlene i da ne bi po vašoj besposlici našao ulaz u vaša srca.“⁷⁴⁰ Daljnje upute glede posla sveti Albert temelji na Pavlovu primjeru rada (usp. 2 Sol 3,7-12).

U konstitucijama redovničkih zajednica, potreba rada nešto je samo po sebi razumljivo, neosporno. Rad je dužnost, ali i pravo.⁷⁴¹ Štoviše, radna sposobnost smatra se milošću i Božjim darom za što su sestre zahvalne⁷⁴², vjerujući da radom služe bližnjima i sudjeluju u izgrađivanju boljega društvenog stanja.⁷⁴³ Mnoge zajednice u konstitucijama navode konkretne djelokruge kojima se sestre bave. Primjerice, Sestre Presvetoga Srca Isusova bave se „odgojem siročadi, napuštenih, poučavanjem u kršćanskoj vjeri i školskim obrazovanjem djece“⁷⁴⁴, dok Službenice

⁷³³ Franjo ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, čl. 18. i 19.

⁷³⁴ Usp. *Isto*, br. 29.

⁷³⁵ *Isto*, br. 30.

⁷³⁶ Usp. Franjo ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, čl. 18.

⁷³⁷ BENEDIKT, *Pravilo*, XLVIII, 1.

⁷³⁸ BENEDIKT, *Pravilo*, XLVIII, 23.

⁷³⁹ *Isto*, XLVIII, 24-25.

⁷⁴⁰ Albert JERUZALEMSKI, *Prvotno pravilo reda naše drage Gospe od gore Karmela*, 13.

⁷⁴¹ Usp. SESTRE FRANJEVKE OD BEZGREŠNOGA ZAČEĆA IZ DUBROVNIKA, *Konstitucije Družbe sestara franjevki od Bezgrešnoga začeca iz Dubrovnika*, 38.

⁷⁴² Usp. DRUŽBA SESTARA SLUŽAVKI MALOGA ISUSA, *Konstitucije*, čl. 80.

⁷⁴³ Usp. *Isto*, čl. 81.

⁷⁴⁴ DRUŽBA SESTARA PRESVETOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Družbe sestara Presvetoga Srca Isusova*, čl. 15.

milosrđa „svoju službu milosrdne ljubavi vrše na zdravstvenom području, asistencijalnom i socijalnom, odgojnom, pastoralnom, misionarskom i na području koje otvara nove granice evangelizacije, uključujući se u dijalog s drugim crkvenim strukturama“⁷⁴⁵, a Služavke Maloga Isusa „služe najmanjoj braći: nejakoj siročadi, zapuštenoj djeci, zaboravljenim starcima, bolesnicima i siromasima. Družba prihvaća i suradnju u pastoralnom radu na župama i u misijskim područjima.“⁷⁴⁶ Sestre dominikanke pak, konstitucijama se obvezuju da će: „odgajati i katehizirati mladež; njegovati starce, bolesnike i siročad; voditi domaćinstvo u sjemeništima, župama i u redovničkim zajednicama; podučavati djecu i druge vrste socijalne službe“⁷⁴⁷.

Zanimljivo je zapaziti da, uz takve izvanjske oblike apostolskoga poslanja, Službenice milosrđa izrijekom govore i o *poslanju unutar zajednice*, misleći pritom na sestre koje vrše svagdanje dužnosti u kuhinji, blagovaonici, sakristiji, sestre koje brinu za rublje ili sestre na ulaznim vratima samostana. „Svaka Službenica milosrđa, pozvana vršiti službu unutar zajednice, sudjeluje na apostolskom projektu same zajednice, Družbe i Crkve.“⁷⁴⁸ Ista je misao implicitno uključena i u čl. 125. *Konstitucija Družbe sestara Služavki Maloga Isusa*, iako se ne govori izričito o poslanju *ad intra*: „Djelatnost svih naših sestara, u kojoj god službi radile, ima apostolsko značenje.“⁷⁴⁹

Konstitucije gotovo svih redovničkih zajednica u svojem prvom poglavlju definiraju narav i svrhu dotične redovničke zajednice, odnosno donose pobliži opis karizme i duha te zajednice. Službenice milosrđa to čine sljedećim riječima: „Karizma, koju je sveta Marija Krucifiksa prenijela svojim kćerima i koju su one prihvatile kao vlastiti način života, očituje dar Duha Svetoga, koji je Utemeljiteljica primila u posebnom daru milosrdne ljubavi. Karizma ima svoj uzor i primjenu u promišljanju misterija rassetoga i euharistijskoga Isusa, koji se očituje, ljubi i služi u bližnjem, osobito u bolesnima, siromašnima, malenima.“⁷⁵⁰ Kongregacija sestara dominikanki Svetih Anđela Čuvara, s kućom maticom u Korčuli, svoju karizmu promatra u okviru reda svetoga Dominika koji je „ustanovljen napose radi posvećenja njegovih članova i za spasavanje duša. Sestre Trećega reda – kao prave kćeri svojega svetog Utemeljitelja – trebaju uvijek imati na umu tu dvostruku svrhu i nastojati je svim silama postizati. Svha Kongregacije (...) jest: slava Božja i posvećenje njezinih članova opsluživanjem zavjeta, ovih Konstitucija i Pravila svetog Augustina.“⁷⁵¹

⁷⁴⁵ SLUŽBENICE MILOSRĐA, *Konstitucije. Knjiga života*, Split, 2009., čl. 79.

⁷⁴⁶ DRUŽBA SESTARA SLUŽAVKI MALOGA ISUSA, *Konstitucije*, čl. 3.

⁷⁴⁷ SESTRE DOMINIKANKE, *Konstitucije sestara dominikanki*, čl. 4.

⁷⁴⁸ SLUŽBENICE MILOSRĐA, *Konstitucije*, čl. 109.

⁷⁴⁹ DRUŽBA SESTARA SLUŽAVKI MALOGA ISUSA, *Konstitucije*, čl. 125.

⁷⁵⁰ SLUŽBENICE MILOSRĐA, *Konstitucije*, čl. 1.

⁷⁵¹ SESTRE DOMINIKANKE, *Konstitucije sestara dominikanki*, čl. 1-2.

Pritom se dakako, sestre poziva na vjernost karizmi: „Svaka sestra (...) čuva i produbljuje karizmu, duhovnost i poslanje Družbe, crpeći na njezinim izvorima.“⁷⁵² I Družba sestara Naše Gospe potiče na učestalo promišljanje o vlastitoj karizmi: „Razmišljajmo često o karizmi Družbe što su nam predali sveti Utemeljitelji, kako bi naše djelovanje i život posvećen po zavjetima bili plodonosniji i odgovarali željama Crkve.“⁷⁵³ Od kolike je važnosti brižnost u očuvanju karizme govori i odredba Kongregacije sestara dominikanki da se samo uz dopuštenje Svete Stolice može mijenjati posebna svrha redovničke zajednice i dodavati joj druge trajne djelatnosti koje inače nisu navedene u Konstitucijama.⁷⁵⁴

Uz vjernost karizmi, konstitucije potiču i na otkrivanje znakova vremena: „Naša je dužnost da upoznamo znakove vremena, da prosuđujemo nove uvjete života i njima se služimo pravilno u duhu Družbe.“⁷⁵⁵ Zahtjev za inkulturacijom, također je prisutan u konstitucijama: „Naša zauzetost u novoj evangelizaciji neka nas zatekne otvorene i pozorne prema osobama svih kultura, narodnosti i religija, tako da se kršćanska poruka može položiti u svako društveno okruženje u kojem se nalazimo.“⁷⁵⁶

Djelovanje u skladu sa znakovima vremena iziskuje preispitivanje vlastitih djelatnosti, napuštanje nekih od njih te preuzimanje drugih. Redovničke su zajednice itekako svjesne toga pa u konstitucijama često navode sintagmu „kada to potrebe traže“⁷⁵⁷, ili govore o situaciji „promijenjenih prilika“⁷⁵⁸ te kako se u njima postaviti s obzirom na apostolske djelatnosti. Naime, ako zbog promijenjenih prilika sestre ne mogu obavljati djelatnosti koje tvore posebnu svrhu Družbe, „preuzimat će prema mogućnostima i druge apostolske djelatnosti“⁷⁵⁹. Slično, ako sestre postanu svjesne da služba koju vrše „više ne odgovara potrebama crkvenoga i društvenoga okruženja“⁷⁶⁰, sestre trebaju biti spremne „za nove pokušaje“⁷⁶¹. Služavke Maloga Isusa navode i neke od kriterija kojima se treba voditi pri izboru djelatnosti Družbe: „Družba prihvaća samo takva polja rada koja odgovaraju njezinoj svrsi, koja ne će biti na štetu

⁷⁵² SLUŽBENICE MILOSRĐA, *Konstitucije*, čl. 8.

⁷⁵³ DRUŽBA SESTARA NAŠE GOSPE, *Konstitucije Družbe sestara Naše Gospe - Zagreb*, čl. 6.

⁷⁵⁴ Usp. SESTRE DOMINIKANKE, *Konstitucije sestara dominikanki*, čl. 4.

⁷⁵⁵ DRUŽBA SESTARA NAŠE GOSPE, *Konstitucije Družbe sestara Naše Gospe - Zagreb*, čl. 6.

⁷⁵⁶ SESTRE FRANJEVKE MISIONARKE IZ ASIZA, *Konstitucije Sestara franjevki misionarki iz Asiza*, Zagreb, 2015., čl. 105.

⁷⁵⁷ DRUŽBA SESTARA NAŠE GOSPE, *Konstitucije Družbe sestara Naše Gospe - Zagreb*, čl. 3. i 5.

⁷⁵⁸ DRUŽBA SESTARA PRESVETOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Družbe sestara Presvetoga Srca Isusova*, čl. 4.

⁷⁵⁹ *Isto*.

⁷⁶⁰ SESTRE FRANJEVKE MISIONARKE IZ ASIZA, *Konstitucije Sestara franjevki misionarki iz Asiza*, čl. 111.

⁷⁶¹ *Isto*.

redovničkom duhu i zvanju sestara. Ne smije se preuzimati nijedna djelatnost samo radi materijalnih interesa. Uvijek treba imati pred očima probitak sv. Crkve.“⁷⁶²

Suodnos pojedinca spram poslanja zajednice, *Konstitucije Družbe sestara Služavki Maloga Isusa* promatraju ovako: „Svaka sestra velikodušno stavlja svoje sposobnosti u postizanje svrhe naše Družbe. (...) Glavarice i odgojiteljice nastoje upoznati sposobnosti i sklonosti pojedinih sestara i osposobiti ih za službe i djelatnosti Družbe.“⁷⁶³ Isto tako, „u dodjeljivanju službi apostolata neka poglavarica Družbe računa s redovničkom i pastoralnom, doktrinalnom i stručnom sposobnošću sestara“⁷⁶⁴, a sestre trebaju znati da svaki rad, koji po redovničkoj poslušnosti zadobiju, jest „častan i služi kao sredstvo posvećenja“⁷⁶⁵.

Glede formacije za djelatno služenje, redovničke zajednice ističu važnost cjeloživotnog vjerskoga i stručnoga usavršavanja. Tako u *Pravilima družbe „Zajednice župskih sestara u Istri“* moguće je pročitati: „Da bi sestre u svijetu koji je podvrgnut zakonima napretka, dostojno i uspješno vršile svoj apostolat, neka stalno obnavljaju i usavršavaju vjersko znanje, opću i stručnu naobrazbu.“⁷⁶⁶ Slični naglasci nalaze se i u *Konstitucijama Družbe sestara franjevki od Bezgrešne*: „Život i apostolat sestara zahtijeva sve dublje poznavanje vjere i stručnu izobrazbu. Vrhovno će vijeće voditi posebnu brigu o stručnoj izobrazbi sestara, a one će svoje znanje stalno upotpunjavati i usavršavati.“⁷⁶⁷ Pa ipak, „iako Družba radi svojega djelovanja, svrhe i koristi može sestre slati u različite škole koje odgovaraju njezinu poslanju, ipak se nijednoj kandidatici, kad traži ulazak u Družbu, ne će obećati školovanje“⁷⁶⁸.

S obzirom na kreativnu napetost odnosa 'biti – djelovati', Zajednica župskih sestara u Istri, smatra da sestre ne bi trebale tražiti „samo ono što im ugađa, neka ne rade tako kao da nemaju veze sa zajednicom i neka svoje osobne interese ne pretpostavljaju interesima zajednice i poduzetog apostolata.“⁷⁶⁹ To, dakako, podrazumijeva obdržavanje dnevnoga reda koji „može biti promjenljiv i primijenjen okolnostima. (...) prema potrebama dotične kuće i njezinog apostolata“⁷⁷⁰. Podrazumijeva se da u dnevnom redu „radi duhovnoga, tjelesnoga i duševnoga

⁷⁶² DRUŽBA SESTARA SLUŽAVKI MALOGA ISUSA, *Konstitucije*, čl. 126.

⁷⁶³ *Isto*, čl. 81-82.

⁷⁶⁴ ZAJEDNICA ŽUPSKIH SESTARA U ISTRI, *Pravila Družbe 'Zajednice župskih sestara u Istri'*, čl. 114.

⁷⁶⁵ SESTRE FRANJEVKE OD BEZGREŠNOGA ZAČEĆA IZ DUBROVNIKA, *Konstitucije Družbe sestara franjevki od Bezgrešnoga začeca iz Dubrovnika*, 38.

⁷⁶⁶ ZAJEDNICA ŽUPSKIH SESTARA U ISTRI, *Pravila Družbe 'Zajednice župskih sestara u Istri'*, čl. 69.

⁷⁶⁷ DRUŽBA SESTARA FRANJEVKI OD BEZGRJEŠNE, *Konstitucije*, čl. 49. O potrebi duhovne i stručne osposobljenosti te upućenosti u suvremene metode rada, u: DRUŽBA SESTARA PRESVETOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Družbe sestara Presvetoga Srca Isusova*, čl. 48.

⁷⁶⁸ ZAJEDNICA ŽUPSKIH SESTARA U ISTRI, *Pravila Družbe 'Zajednice župskih sestara u Istri'*, čl. 30.

⁷⁶⁹ *Isto*, čl. 98.

⁷⁷⁰ SESTRE REDA SVETOGA BAZILIJA VELIKOGA, *Asketski put*, čl. 104. Usp. SESTRE FRANJEVKE OD BEZGREŠNOGA ZAČEĆA IZ DUBROVNIKA, *Konstitucije Družbe sestara franjevki od Bezgrešnoga začeca iz Dubrovnika*, čl. 61.

zdravlja, sestre moraju imati vrijeme za počinak, opuštanje, razonodu⁷⁷¹, a također i da imaju priliku za godišnji odmor⁷⁷².

II. EMPIRIJSKI DIO

U empirijskom dijelu provest će se i prikazati rezultati kvantitativnoga istraživanja koje će obuhvatiti sociodemografska obilježja dvadeset i četiriju ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj, a zasebnim upitnikom ispitati razumijevanje i stavovi redovnica o

⁷⁷¹ SESTRE REDA SVETOGA BAZILIJA VELIKOGA, *Asketski put*, čl. 103.

⁷⁷² Usp. *Isto*.

odnosu osobnoga života i poslanja, poslanja vlastite redovničke zajednice te drugih ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj. U tri poglavlja iznijet će se polazište istraživanja, tijek i rezultati istraživanja te analiza i interpretacija rezultata u odnosu na postavke teorijskoga dijela i hipoteze rada, povezanost pojedinih varijabli istraživanja te značenje rezultata za budućnost.

1. POLAZIŠNE TOČKE ZA ISTRAŽIVANJE O POSLANJU ŽENSKIH REDOVNIČKIH ZAJEDNICA SA SJEDIŠTEM U HRVATSKOJ

Prvo poglavlje empirijskoga dijela disertacije opisuje relevantne polazišne točke za istraživanje o poslanju ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj. U tom smislu, sadržaj poglavlja omogućuje uvid u povijesno-društveni i znanstveno-istraživački kontekst u okviru kojih se istraživanje provodi, postavlja cilj i hipoteze istraživanja te objašnjava metodologiju istraživanja dajući informacije o ispitanicima, instrumentima, postupku i metodama analize podataka.

1.1. Kontekst istraživanja

Kvaliteti empirijskoga istraživanja uvelike pridonosi poznavanje povijesno-društvenoga i znanstveno-istraživačkoga konteksta u kojem se istraživanje provodi. Štoviše, bez upućenosti u kontekst, istraživanje nije moguće valjano provesti. Poznavanje i razumijevanje konteksta nužna je polazišna točka svakog istraživanja. Imajući u vidu taj cilj, prvi dio teksta donijet će pregled povijesno-društvenoga konteksta, a strukturom će pratiti kronološki redoslijed dolaska pojedinačnih ženskih redovničkih zajednica na hrvatsko tlo. Iz tog je prikaza moguće vidjeti koje su ženske redovničke ustanove prisutne u Hrvatskoj, kako su dugo prisutne i koliko su brojne. Drugi dio teksta, bit će fokusiran na pregled dosadašnjih znanstvenih i stručnih istraživanja o ženskim redovničkim zajednicama, na hrvatskoj i svjetskoj razini.

1.1.1. Povijesno-društveni kontekst

Kad je riječ o redovničkim zajednicama, povijesno-društvene prilike imaju značajnu ulogu u nastanku tih zajednica, ali i u njihovu kasnijem razvoju. Ipak, nije moguće donositi detaljan prikaz povijesno-društvenih prilika života i djelovanja ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj od njihova utemeljenja ili doseljenja na područje današnje Hrvatske do danas, jer je riječ o brojnim zajednicama, te o dugom vremenskom razdoblju i velikom geografskom

području koji su povijesne mijene uobličivale u različite državne okvire. Tekst koji slijedi sintetskoga je, preglednog karaktera, a strukturiran je prema trima vremenskim razdobljima: razdoblje prije, za vrijeme i nakon socijalističkoga društvenog uređenja u komunističkom režimu u okviru bivše Jugoslavije.

a) Prije razdoblja socijalizma

Prije dolaska na vlast Komunističke partije 1941. godine, na području današnje Hrvatske žive i djeluju brojne ženske redovničke zajednice. Prateći kronološki redosljed, smatra se da su **benediktinke**⁷⁷³ (11. i 12. stoljeće) bile prve koje su došle u ove naše krajeve, a ubrzo su ih slijedile **klarise**⁷⁷⁴ (13. stoljeće) i **dominikanke** (13. i 14. stoljeće). Iako su zajednice benediktinki i klarisa bile klauzurnog⁷⁷⁵ tipa, povijesni izvori svjedoče da su se sestre, među ostalim, bavile odgojno-prosvjetnim radom, osobito ženske mladeži. Poučavanje je obuhvaćalo tečajeve ručnih radova, vjerske pouke, čitanje, pisanje, pjevanje, sviranje i lijepo ponašanje.⁷⁷⁶ Osim privatnih pouka, sestre benediktinke su uz samostane držale i javne školske ustanove. Tako primjerice, u: Krku, Šibeniku, Trogiru, Zadru, Hvaru, Rijeci... Sestre su se isticale i u području njegovanja kulture. Bavile su se književnim radom, pisale su pjesme, tekstove za predstave; čak su i priređivale predstave. Klarise su također imale žensku osnovnu školu, čak i učiteljsku školu te konvikt i zabavište. O dominikankama je poznato da je u 13. stoljeću najprije došlo nekoliko sestara kontemplativnog usmjerenja osnovavši samostane u Ninu i Zadru, a u 14. stoljeću dolaze redovnice III. reda sv. Dominika u Dubrovnik, Split, Šibenik...⁷⁷⁷

Sve dosad spomenute redovničke zajednice (benediktinke, klarise, dominikanke) na ovaj prostor su pridošle izvana. Sedamnaesto stoljeće iznjedrilo je jednu autohtonu redovničku

⁷⁷³ Najstariji samostani benediktinki bili su u: Biogradu (oko 1060.), Splitu (oko 1060.), Trogiru (oko 1064.), Zadru (1065/66.), i mnogi drugi. Najznačajniji među njima jest samostan svete Marije u Zadru. (usp. Natalija PALAC, *Djelovanje ženskih crkvenih redova na razvoj hrvatskog školstva*, u: Marko PRANJIĆ – Nedjeljko KUJUNDŽIĆ – Ivan BIONDIĆ, *Uloga Katoličke Crkve u razvoju hrvatskog školstva*, Zagreb, 1994., 86.).

⁷⁷⁴ Prvi samostan sestara klarisa na području Hrvatske bio je u Zadru (1260. godine). (usp. Mirko MARKOVIĆ, *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo. Njihova uloga u političkom, kulturnom i nacionalnom životu Hrvata*, Zagreb, 2003., 190.).

⁷⁷⁵ Od klauzurnih redovničkih zajednica, u Hrvatskoj djeluju još: Karmelićanke bosonoge, od 1939. godine (usp. SAMOSTAN KRALJICE KARMELA BREZOVICA – ZAGREB, *Karmel Brezovica 1939 – 1989.*, Zagreb, 1989., 5.); Sestre pohoda Marijina /od 1947. (Miro BRČIĆ (ur.), *Sestre od pohoda Blažene Djevice Marije 1947.-1997.*, Zagreb, 1997., 17.); Kćeri Srca Isusova /od 2007. (usp. Klauzurne sestre koje mole za svećenike i nova duhovna zvanja, u: <http://www.ktabkbih.net/info.asp?id=24952> (19. II. 2018.)).

⁷⁷⁶ Usp. Mirko MARKOVIĆ, *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo*, 190.

⁷⁷⁷ Od njih je u 20. stoljeću nastala Kongregacija sestara dominikanki Anđela Čuvara. (usp. Franjo ŠANJEK, *Redovništvo u Hrvatskoj, Povijesni pregled*, u: MARAČIĆ, Ljudevit, *Za bolje svjedočenje Evanđelja*, 93.).

zajednicu – **Družbu sestara franjevki od Bezgrješne**. Nju je 1673. godine utemeljila kći hrvatskoga roda, Šibenčanka Mara Žižić.⁷⁷⁸

Osamnaesto stoljeće je na hrvatsko tlo dovelo još jednu redovničku ustanovu - Družbu svete Uršule. Odmah po dolasku iz Požuna 1703. godine,⁷⁷⁹ **uršulinke** su u Varaždinu otvorile školski zavod, koji je u početku skromnih mogućnosti, ali kasnije se razvio u ustanovu s nekoliko škola.

S obzirom na broj i ekspanziju novonastalih ženskih redovničkih zajednica, devetnaesto stoljeće bi se moglo nazvati revolucionarnim. Većina tih zajednica nastala je u zemljama Zapadne Europe, a u hrvatske krajeve su u većini slučajeva došle na poziv nekog od biskupa. **Sestre milosrdnice svetoga Vinka Paulskoga**, pozvao je zagrebački nadbiskup Juraj Haulik 1845. godine. Od prvih šest sestara milosrdnica koliko ih je iz Zamsa (Tirol) došlo u Zagreb, Družba se relativno brzo razvila u tri provincije: riječku, splitsku i zagrebačku.⁷⁸⁰ Na poziv dubrovačkog biskupa Tome Jederlinića 1853. godine, utemeljiteljica Družbe **Službenica milosrđa**, Paola s. Marija Krucifiksa di Rosa, iz Brescie (Italija) u Dubrovnik šalje nekoliko sestara. U Hrvatskoj, sestre žive i djeluju u pet biskupija: dubrovačkoj, hvarskoj, krčkoj, splitskoj i zagrebačkoj.⁷⁸¹ Godine 1868. u Đakovo dolaze **Milosrdne sestre svetog Križa**.⁷⁸² Kongregacija vuče podrijetlo iz Švicarske (1856. godine) gdje su je ustanovili o. Teodozije Florentini i m. Marija Terezija Scherer. U Đakovo su došle na poziv biskupa Josipa Jurja Strossmayera.⁷⁸³ **Družba sestara Presvetoga Srca Isusova** utemeljena je u Rijeci 1899. godine. Utemeljiteljica je bila Marija Krucifiksa Kozulić.⁷⁸⁴

Svoju prvu zajednicu u hrvatskim krajevima, **Družba školskih sestara franjevaka Krista Kralja**, ustanovila je 1904. godine u Splitu. Iz Maribora ih je pozvao splitski biskup Filip Franjo Nakić.⁷⁸⁵ Družba **Služavki Malog Isusa** izvorno je nastala 1890. godine u

⁷⁷⁸ Usp. s. Terezija ZEMLJIĆ, Lik i djelo majke Klare Žižić, u: s. Terezija ZEMLJIĆ (ur.), *Majka Klara Žižić i njezina Družba (1706. – 2006.)*, Zbornik proslave 300. obljetnice preminuća službenice Božje majke Klare Žižić, utemeljiteljice Družbe sestara franjevki od Bezgrješne, Šibenik, 2009., 128.

⁷⁷⁹ Usp. Marija Assumpta SVALINA – s. Ana Klaudija ĐURAN (ur.), *Hrvatske uršulinke povodom 275. godišnjice uršulinskog samostana u Varaždinu*, Varaždin, 1979., 40.

⁷⁸⁰ Usp. s. Berislava VRAČIĆ – s. Alfonza KOVAČIĆ, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s kućom maticom u Zagrebu (1845. – 1995.)*, I, Zagreb, 1996., 38.

⁷⁸¹ Usp. Franjo ŠANJEK, Redovništvo u Hrvatskoj, 94.

⁷⁸² Usp. s. M. Estera RADIČEVIĆ, *Milosrdne sestre sv. Križa Hrvatske provincije. O 150. obljetnici dolaska u Đakovo (1868. – 2018.)*, Đakovo, 2018., 22.

⁷⁸³ Usp. s. Kasilda VIDOVIĆ, Josip Juraj Strossmayer i djelovanje sestara sv. Križa, u: *Apostolat franjevačkih zajednica u 19. stoljeću*. Kačić, Zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja, Split, 1982., 230.

⁷⁸⁴ Usp. s. Felicita ŠPEHAR, Riječ vrhovne glavarice, u: s. Dobroslava MLAKIĆ, *Družba sestara Presvetog Srca Isusova. Povijesni pregled (1899. – 1999.)*, Zagreb – Rijeka, 1999., 13.

⁷⁸⁵ Usp. s. Berhmana Rozarija NAZOR, *Lovretske sestre. Provincija Presvetoga Srca Isusova Školskih sestara franjevaka*, Split, 1986., 31.

Sarajevu, a 1905. godine započela je s radom u Splitu⁷⁸⁶. **Karmelićanke Božanskoga Srca Isusova**, u Zagreb su stigle 1917. godine.⁷⁸⁷ Družbu **Kćeri milosrđa Trećega samostanskog reda svetoga Franje** utemeljila je blažena Marija Propetog Isusa Petković 1920. godine u Blatu na Korčuli.⁷⁸⁸ Sljedeća redovnička zajednica koja se nastanila na hrvatskom području, bila je **Družba Kćeri Božje ljubavi** – čije su članice najprije došle u Bosnu i Hercegovinu (1882. godine), kamo ih je pozvao nadbiskup Josip Stadler. Godine 1922. došle su u Supetar na otoku Braču⁷⁸⁹. Odlukom franjevačkih trećoredica da osnuju redovničku zajednicu 1925. godine nastala je na Dančama, u Dubrovniku, **Družba sestara franjevki od Bezgrešnoga začeca**.⁷⁹⁰ Iako su **Marijine sestre čudotvorne medaljice** u Osijeku bile već 1881. godine, pod tim imenom su počele djelovati tek 1926. godine kad je Družba osamostaljena, tj. kad se odvojila od Družbe sestara kćeri kršćanske ljubavi pod čijim su okriljem djelovale kao Bolničke sestre punih četrdesetšest godina.⁷⁹¹ **Klanjateljice Krvi Kristove** najprije su se udomaćile u Bosni i Hercegovini (1879. godine), a u Zagrebu su otvorile svoju kuću 1933. godine.⁷⁹² Prve sestre **Kćeri Marije Pomoćnice** došle su u hrvatske krajeve, točnije u Split 1940. godine. Osam godina kasnije zajednica je zatvorena zbog komunističkih progona, a ponovno je uspostavljena 1958. godine.⁷⁹³ **Družba sestara Naše Gospe** vuče korijenje iz davne 1597. godine kada su ju u Francuskoj osnovali Petar Fourier i Alix le Clerc. Ipak, Sestre naše Gospe koje žive i djeluju u našim krajevima jesu samostalna družba, nastala u Subotici 1930. godine, a prenešena u Zagreb 1941. godine.⁷⁹⁴

⁷⁸⁶ Usp. s. M. Admirata LUČIĆ – s. Akvilina PAVIŠA – s. M. Magna BOROVIĆ – s. M. Maneta MIJOČ – s. Marija FILIPOVIĆ, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, Zagreb, 1990., 108.

⁷⁸⁷ Usp. s. Marija Gabrijela HALUŽAN, *Povijest Hrvatske provincije Karmelićanki Božanskog Srca Isusova*, u: s. Marija ZOVKIĆ – s. Marijana MRAKOVČIĆ – s. M. Gabrijela HALUŽAN – s. M. Emanuela CRNČIĆ, *Stoljetni hod s karmelskim plaštem. Neki vidovi duhovnosti i povijesti Karmela Božanskog Srca Isusova*, Zagreb, 1991., 104.; s. Marija ZOVKIĆ, *100 godina sestara Karmelićanki Božanskog Srca Isusova u Hrvatskoj*, Zagreb, 2017., 70.

⁷⁸⁸ Usp. Mladen PARLOV (ur.), *Marija Propetog Isusa Petković. Sve za Isusa. Autobiografija i duhovni zapisi*, Split, 2003., 156.

⁷⁸⁹ Usp. s. M. Alojzija CARATAN – s. M. Božena MUTIĆ, *Provincija Božje Providnosti Kćeri Božje ljubavi 1882. – 1982.*, Split – Zagreb, 1982., 146.

⁷⁹⁰ Usp. Franjevke od Bezgrješnog začeca iz Dubrovnika, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/franjevke_od_bezgrjeshnog_zachea_iz_dubrovnika (19. II. 2018.).

⁷⁹¹ Usp. Povijest Družbe, u: <http://marijine-sestre-os.hr/o-nama/povijest-druzbe/> (19. II. 2018.).

⁷⁹² Usp. s. M. Flavija ŠUTIĆ –s. Ines KEZIĆ, *S povjerenjem u Krv Jaganjčevu. Povijest hrvatske provincije sestara Klanjateljica Krvi Kristove*, 139.

⁷⁹³ Usp. Povijest, u: http://www.kmp.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=56 (19. II. 2018.).

⁷⁹⁴ Usp. Povijest, u: <http://www.dsng.hr/povijest-druzbe/povijesni-kutak/povijest-druzbe> (19. II. 2018.).

Uz sve navedene zajednice zapadnog obreda, u Hrvatskoj djeluje i nekoliko zajednica istočnog obreda: **Kćeri kršćanske ljubavi - Usmiljenke** (od 1881.)⁷⁹⁵, **Službenice Bezgrešne Djevice Marije** (od 1906.)⁷⁹⁶, **Sestre Reda svetoga Bazilija/Vasilija Velikoga** (od 1915.)⁷⁹⁷.

Tablica 1. Dolazak (ili osnutak) ženskih redovničkih zajednica u hrvatskim krajevima prije razdoblja socijalizma

Redovnička zajednica	Vrijeme dolaska/osnutka	Mjesto dolaska/osnutka
Benediktinke	11. stoljeće	Biograd
Klarise	13. stoljeće	Zadar
Sestre dominikanke	13. stoljeće	Nin
Družba sestara franjevki od Bezgrešne	1673.	Šibenik
Rimska Unija Reda svete Uršule	1703.	Varaždin
Družba sestara Milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga	1845.	Zagreb
Službenice milosrđa	1853.	Dubrovnik
Družba Milosrdnih sestara svetoga Križa	1856.	Đakovo
Kćeri kršćanske ljubavi - Usmiljenke	1881.	Osijek
Družba sestara Presvetoga Srca Isusova	1899.	Rijeka
Družba školskih sestara franjevaka Krista Kralja	1904.	Split
Družba sestara Služavki Maloga Isusa	1905.	Split
Službenice Bezgrešne Djevice Marije	1906.	Križevci
Sestre Reda svetoga Bazilija/Vasilija Velikoga	1915.	Križevci
Karmelićanke Božanskoga Srca Isusova	1917.	Zagreb
Družba Kćeri Milosrđa Trećega samostanskog reda svetoga Franje	1920.	Blato na Korčuli
Družba Kćeri Božje ljubavi	1922.	Supetar na Braču
Družba sestara franjevki od Bezgrešnoga začeca iz Dubrovnika	1925.	Dubrovnik
Družba Marijinih sestara čudotvorne medaljice	1926.	Osijek
Klanjateljice Krvi Kristove	1933.	Zagreb
Kćeri Marije Pomoćnice	1940.	Split
Družba sestara Naše Gospe	1941.	Zagreb

Djelovanje svih ovih zajednica pokrivalo je uglavnom tri područja: odgojno-obrazovni, zdravstveni i socijalno-karitativni rad. U onodobnim društvenim prilikama bile su vrlo izražene potrebe za navedenim oblicima djelovanja. Nebrojene su škole svih profila, zabavišta, bolnice, domovi za starije i nemoćne osobe, ubožnice, sirotišta, internati i slične ustanove u kojima su

⁷⁹⁵ Usp. Kćeri kršćanske ljubavi (usmiljenke), u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/keri_krsanske_ljubavi_usmiljenke (19. II. 2018.).

⁷⁹⁶ Usp. SESTRE SLUŽBENICE BEZGREŠNE DEVICE MARIJE, *Služiti gde je najveća potreba. Istorija sestara službenica BDM Provincije sv. Josifa*, Ruski Krstur, 2006., 10.

⁷⁹⁷ Usp. Vasilijanke, u: <http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/vasilijanke> (19. II. 2018.).

sestre djelovale. Doprinos ženskih redovničkih zajednica u tim područjima rada još je uvijek nedovoljno istražen i društvo ga dostatno ne vrjednuje.⁷⁹⁸

b) Razdoblje socijalizma

Razdoblje vladavine Komunističke partije i socijalističkoga društvenog ustroja bilo je izrazito teško vrijeme za Crkvu i redovništvo. „Redovnice su protjerivane iz zemlje, osuđivane i zatvarane u logorima, ili su pak, pod pritiskom morale 'svojevoljno' napustiti zemlju.“⁷⁹⁹ Međutim, čak i u takvom mučnom vremenu trpeće Crkve, na području današnje Hrvatske pojavilo se nekoliko novih redovničkih zajednica, bilo novoosnovanih ili novopridošlih iz drugih zemalja.

Sestre franjevske misionarke iz Asiza došle su na otok Cres 1960. godine.⁸⁰⁰ **Družbu sestara Kraljice svijeta** osnovao je isusovac Ivan Jäger 1963. godine u mjestu Turanj pokraj Zadra.⁸⁰¹ **Zajednicu župskih sestara u Istri** 1966. godine osnovao je biskup Dragutin Nežić.⁸⁰² Što se tiče **Isusovih malih sestara**, koje je utemeljila mala sestra Magdalena Hutin, one su 1969. godine, tj. trideset godina poslije osnutka svoje zajednice došle u hrvatske krajeve. **Služavke Kristove** nastale odvajanjem od Služavki Malog Isusa, osnovane su 1973. godine pod vodstvom augsburškog biskupa dr. Josipa Stimpflea. Prvu zajednicu na hrvatskom području otvorile su 1977. godine u Slavanskom Brodu.⁸⁰³ **Misionarke ljubavi** došle su 1979. godine u Zagreb.⁸⁰⁴ **Sestre franjevske od Bezgrešnoga Začeca Crnogorske provincije**. Sestre žive i djeluju u jednoj zajednici u Zagrebu, u koji su došle 1986. godine.⁸⁰⁵

Tablica 2. Dolazak (ili osnutak) ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj za vrijeme socijalizma

Redovnička zajednica	Vrijeme dolaska/osnutka	Mjesto dolaska/osnutka
Sestre franjevske misionarke iz Asiza	1960.	Cres
Družba sestara Kraljice svijeta	1963.	Turanj kraj Zadra

⁷⁹⁸ Usp. Natalija PALAC, *Djelovanje ženskih crkvenih redova na razvoj hrvatskog školstva*, 102.

⁷⁹⁹ Jakov MAMIĆ – Valentina MANDARIĆ – Zvonimir Bono ŠAGI, *Redovi*, u: Pero ARAČIĆ (ur.), *Jeremija, što vidiš? (Jr 24,3). Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Đakovo, 2001., 267.

⁸⁰⁰ Usp. Franjevske misionarke iz Asiza, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/franjevske_misionarke_iz_asiza (19. II. 2018.).

⁸⁰¹ Usp. s. Lucija MARINOVIĆ, *Povijest Družbe sestara Kraljice svijeta (1963.-2013.)*, Zagreb, 2018., 49.

⁸⁰² *Župske sestre u Istri*, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/zhupske_sestre_u_istri (19. II. 2018.).

⁸⁰³ Usp. s. Marina TOLIĆ (ur.), *Služavke Kristove 1972 – 1982.*, Slavonski Brod, 1983., 113.

⁸⁰⁴ Usp. Misionarke ljubavi, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/misionarke_ljubavi (19. II. 2018.).

⁸⁰⁵ Usp. FRANJEVKE BEZGREŠNOGA ZAČEĆA – CETINJE, *Pedeseta godišnjica dolaska Sestara franjevske Bezgrešnoga začeca na Cetinje*, Cetinje, 1996., 127.

Zajednica župskih sestara u Istri	1966.	Pazinski Novaki
Male sestre	1969.	Aljmaš
Služavke Kristove	1977.	Slavonski Brod
Misionarke ljubavi	1979.	Zagreb
Sestre franjevke od Bezgrešnoga začeca/Crnogorska provincija	1986.	Zagreb

Dolaskom komunističkoga režima na vlast, redovnicama je zabranjen svaki oblik javnoga djelovanja, na stotine ih je preko noći ostajalo bez posla, oduzete su im ustanove u kojima su radile; ukratko, bile su prisiljene boriti se za vlastito preživljavanje. Tako su se, stjecajem okolnosti, posvetile djelovanju u župnim zajednicama i župnim domaćinstvima ili su se zaputile na rad u inozemstvo.⁸⁰⁶ U župama su se uglavnom brinule za crkveno pjevanje, katehizirale su, vršile sakristansku službu, vodile brigu za domaćinstvo, obilazile starije i nemoćne osobe, održavale privatne satove. U inozemstvu su pak radile u katoličkim misijama te u domovima za starije i nemoćne osobe.⁸⁰⁷

c) U demokratskom društvu

Slomom komunističkoga režima, devedesetih godina prošloga stoljeća, u Hrvatskoj su nastupile demokratske prilike. Nekoliko godina nakon osamostaljenja Hrvatske i završetka Domovinskoga rata, u Hrvatsku dolaze (osnivaju se) još neke nove redovničke zajednice. **Sestre Milosrdnog Isusa** 1999. godine došle su u Dugu Resu.⁸⁰⁸ Družba „**Euharistijske službenice Srca Isusova i Marijina**“ nastala je 2002. godine na Krku. Osnovao ju je don Josip Radić. **Zajednica Loyola** došla je u Zagreb 2004. godine. Jedna od najmlađih zajednica u Hrvatskoj, **Kongregacija sestara sv. Franje Asiškoga**, u Zagreb dolazi 2006. godine⁸⁰⁹, a iste godine (2006.) na poziv đakovačkog i srijemskog biskupa Marina Srakića u Slavonski Brod su došle Sestre **sakramentinke**⁸¹⁰.

⁸⁰⁶ Fra Jozo Župić u knjizi *Apostolsko djelovanje hrvatskih sestara u inozemstvu* donosi podatke o broju sestara iz Hrvatske te Bosne i Hercegovine koje su živjele i djelovale u Njemačkoj; njih čak oko 900. (usp. fra Jozo ŽUPIĆ, *Apostolsko djelovanje hrvatskih sestara u inozemstvu*, Zagreb, 2018., 182-198.)

⁸⁰⁷ Usp. Jakov MAMIĆ – Valentina MANDARIĆ – Zvonimir Bono ŠAGI, Redovi, 268.

⁸⁰⁸ Usp. Sestre Milosrdnog Isusa, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/sestre_milosrdnog_isusa (19. II. 2018.).

⁸⁰⁹ Usp. Kongregacija sestara svetog Franje, u: <http://www.stepincev-dom.com/kongregacija-sestara-svetog-franje/> (19. II. 2018.).

⁸¹⁰ „Nakon što su u studenom 2006. otvorile svoju kuću u Marijinu domu u Slavonskom Brodu, 15. kolovoza 2009. četiri sestre [sakramentinke] započele su djelovati u župi Sv. Ćirila i Metoda u Osijeku, gdje su i danas u župnom zajedništvu (...) radeći u apostolatu obrazovanja djece i mladih.“ (N. Š. Jubileji sakramentinkâ, u: *Glas koncila*, 24. II. 2013., 11.).

Tablica 3. Dolazak (ili osnutak) ženskih redovničkih zajednica u demokratskoj Hrvatskoj

Redovnička zajednica	Vrijeme dolaska/osnutka	Mjesto dolaska/osnutka
Sestre Milosrdnoga Isusa	1999.	Duga Resa
Euharistijske službenice Srca Isusova i Marijina	2002.	Krk
Zajednica Loyola	2004.	Zagreb
Kongregacija sestara sv. Franje Asiškoga	2006.	Zagreb
Sestre sakramentinke	2006.	Slavonski Brod

Prijelaz u demokratsko društveno uređenje Hrvatsku je uveo u tzv. prijelazno razdoblje koje se manifestiralo u raznim tranzicijskim gibanjima na političkom, crkvenom, gospodarskom, odgojno-obrazovnom, kulturološkom i drugim područjima. Nove društveno-političke promjene odrazile su se, među ostalim, na položaj Crkve u društvu. Crkva, koja je za vrijeme komunističke diktature bila „difamirana s obzirom na svoj svjetonazor“⁸¹¹ i djelovala „u suženim prostorima te pod stalnim nadzorom državno-političke vlasti“⁸¹², sada je zadobila slobodu govora i djelovanja⁸¹³. Započeo je proces povrata nacionalizirane imovine, vjeronauk je vraćen u okvire školskoga sustava. Vjerskim je zajednicama omogućeno osnivanje vlastitih javnih ustanova.

Spomenute političke promjene duboko su zadrle i u socijalno-gospodarsku sferu. „Prijelazom od planskoga, samoupravnoga k tržišnom gospodarstvu, zasnovanom na vrijednostima osobnih i tržišnih sloboda, ujedinjenih u sintagmi neoliberalnoga kapitalizma, u Hrvatskoj, kao i u drugim zemljama bivšega socijalističkog bloka, dogodile su se, i još se događaju, mnoge promjene u svijetu rada, s važnim posljedicama za živote pojedinaca i društvenih zajednica.“⁸¹⁴ Uz brojne pozitivne datosti, kao što su: sloboda govora, mišljenja i djelovanja pojedinca, sloboda udruživanja, (relativna) sloboda medija, uključivanje u međunarodne tokove (naglo povećanje protoka ljudskih, informacijskih i materijalnih resursa, razmjena studenata i stjecanje znanja i iskustva u drugim zemljama), zamjetne su i datosti s negativnim predznakom.

⁸¹¹ Ana Thea FILIPOVIĆ, Uključenost i isključenost Crkve te uključenost i isključenost u Crkvi s obzirom na Katoličku Crkvu u Hrvatskoj od 1990. godine do danas, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 3, 644.

⁸¹² *Isto*.

⁸¹³ Usp. András MÁTÉ-TÓTH – Pavel MIKLUŠČÁK – Ferencz ÁGOSTON, *Nije kao med i mlijeko. Bog nakon komunizma. Na putu prema pastoralnoj teologiji Istočne (Srednje) Europe*, Zagreb, 2001., 160.

⁸¹⁴ Ana Thea FILIPOVIĆ, *Učiti živjeti zajedno. Dimenzije socijalnog učenja u pedagoškoj i teološkoj perspektivi*, Zagreb, 2017., 30.

Naime, postupak privatizacije produbio je jaz između bogatoga i siromašnoga sloja društva. Materijalna šteta uzrokovana ratom⁸¹⁵, nedovoljno razvijeno gospodarstvo, visok postotak nezaposlenosti, manjak investicija i ulaganja koja bi mladima nudila stabilnu ekonomsku perspektivu, teška financijska situacija i ostali slični razlozi, uzrokovali su veliki val iseljavanja mladih osoba i čitavih obitelji iz Hrvatske u zemlje zapadne Europe.⁸¹⁶ Emigracija hrvatskih građana osobito je ubrzana pristupom Hrvatske u zajednicu Europske unije, 2013. godine. S druge strane, u tijeku su procesi imigracije, ali „bez cjelovite useljeničke politike, useljeničkoga zakona i institucija koje bi provodile usvojenu useljeničku politiku u interesu Hrvatske“⁸¹⁷.

Promatra li se suvremena društvena situacija u Hrvatskoj na globalnoj razini, zamjećuju se tekovine postmodernističkoga društva koje bi se u cjelini mogle označiti kao humusno tlo za: individualizam, liberalizam, konzumizam, hedonizam, antropocentrizam⁸¹⁸, materijalizam, i slično.⁸¹⁹ Teorijski ateizam komunizma zamijenjen je praktičnim ateizmom sekularizma.⁸²⁰ Ubrzan ritam života, vrtoglav znanstveno-tehnološki napredak i dovođenje u pitanje svega što se donedavno smatralo stabilnim, uzrokuju u društvu procese neprestane transformacije, što je najčešće povezano s različitim oblicima relativizma i indiferentizma.

Moralni relativizam, zajedno s općom krizom svih institucija i permisivnom etikom, dovodi do tzv. „vrijednosnoga vakuuma“⁸²¹. Ljestvica vrijednota kreira se selektivno, prema subjektivnim načelima pragmatičnosti, ekonomske racionalnosti i uspješnosti.⁸²² Golem utjecaj *mass*-medija i virtualni svijet promiču kult tijela i vječne mladosti. Dok se slobode i prava

⁸¹⁵ Usp. Dražen ŽIVIĆ, Ljudski i demografski gubici te materijalna ratna šteta u istočnoj Hrvatskoj u Domovinskom ratu kao odrednice depopulacije i demografskog izumiranja, u: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI – ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU, *Kamo ide istočna Hrvatska? Demografsko stanje, prognoze i traženje izlaska iz krize Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema* (sažetci radova sa znanstvenog skupa održanog 1. prosinca 2017. godine u Đakovu), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Đakovo, 2017., 15.

⁸¹⁶ Usp. Anđelko AKRAP, Depopulacijski procesi u slavonskim županijama, u: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI – ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU, *Kamo ide istočna Hrvatska?*, 11.

⁸¹⁷ Branko BARBIĆ, Hrvatske useljeničke politike, zakoni i institucije, u: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI – ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU, *Kamo ide istočna Hrvatska?*, 23.

⁸¹⁸ Usp. Anto STOJIC, Proročko svjedočanstvo posvećenoga života pred izazovima suvremenoga svijeta, u: *Posvećeni život*, 12 (2007.) 1-2, 53.

⁸¹⁹ Usp. Enrica ROSANNA, Redovnički život u Europi. Izazov za Crkvu i europsko društvo, u: *Posvećeni život*, 15 (2010.) 1-2, 96.

⁸²⁰ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Svetost i kultura našeg vremena, u: *Posvećeni život*, 8 (2013.) 1-2, 36.

⁸²¹ Dijana VICAN, Društveno-kulturne i odgojno-obrazovne vrijednosti suvremenoga nacionalnog kurikulumu, u: *Lađa*, 3 (2008.) 3, 18.

⁸²² Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Svetost i kultura našeg vremena, 35.

maksimiraju, odgovornost se svodi na minimum.⁸²³ Biotehnološka revolucija gotovo i nema ograničenja. Granica između koncepta dobra i zla te istine i laži postaje nejasna, prelazi u stanje fluidnosti i naposljetku se gubi.⁸²⁴ Institucija braka i obitelji u javnom mnijenju prezentiraju se u negativnom svjetlu.⁸²⁵ Crkvi se „osporava kompetentnost i miješanje u moralno-etičku problematiku“⁸²⁶.

Religiozna scena cjelokupnoga društva obilježena je krizom. Iako je Hrvatska tradicionalno katolička zemlja, i u njoj se zamjećuje pluralno tržište različitih religijskih strujanja. S jedne strane, može se govoriti o religioznom indiferentizmu i vjerskoj distanciranosti, a s druge strane sve je češća pojava kreiranja religijskog uvjerenja prema vlastitom nahođenju pri čemu se nerijetko moralni zahtjevi odlažu sa strane. Zamjetan je interes za religiju. Štoviše, Hrvatska se ubraja među europske zemlje „s visokom razinom religioznosti“⁸²⁷, ali to nije uvijek nužno u okviru tradicionalnoga kršćanstva. Ipak, čini se da se *new age* u Hrvatskoj još nije previše uvriježio⁸²⁸, iako se njegova privlačnost ne bi smjela podcijeniti. Širenju 'nove' religioznosti osobito pogoduju suvremena medijska sredstva koja nude obilje pseudoreligijskih sadržaja u raznim varijantama.⁸²⁹

Sukladno društveno-političkim reformama, koje su nastupile osamostaljivanjem Hrvatske, i u skladu s novim položajem Crkve u društvu, i status se redovničkih zajednicâ promijenio, a nastupilo je razdoblje višestrukih prestrukturiranja. Redovničke su zajednice započele s preispitivanjem djelatnosti kojima su se bavile u vrijeme vladavine komunističkoga režima. Imovina, koja im je nasilno oduzeta, sada im se restitucijom vraća u vlasništvo.⁸³⁰ Redovnice ponovno ulaze u škole, ponajviše kao vjeroučiteljice. Nadalje, redovničke zajednice, u okviru vlastitih mogućnosti, osnivaju vlastite javne ustanove. Zamjećuje se tendencija razvijanja djelatnosti pri vlastitim samostanima, osobito u vidu pružanja raznih oblika duhovne

⁸²³ Usp. Gordan ČRPIĆ, Uloga i odgovornost redovništva u novim društvenim uvjetima, u: <http://www.redovnistvo.ba/hr/page.php?id=60> (19. I. 2018.).

⁸²⁴ Usp. *Isto*.

⁸²⁵ Usp. Ivica ŠOLA, Hrvatski mediji i bračno-obiteljska problematika – kakav ugođaj i vrijednosne stavove promiču i stvaraju?, u: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI – ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU, *Kamo ide istočna Hrvatska?*, 26.

⁸²⁶ Josip BALOBAN, Uvod, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Zagreb, 2005., 14.

⁸²⁷ Gordan ČRPIĆ – Siniša ZRINSČAK, Između identiteta i svakodnevnoga života. Religioznost u hrvatskom društvu iz europske komparativne perspektive, u: Josip BALOBAN (ur.), *U potrazi za identitetom*, 78.

⁸²⁸ Usp. Jasminka LAŽNJAK, Tradicionalna i nova religioznost u postkomunizmu: promjene u religioznosti studenata 1990. – 1994., u: *Društvena istraživanja*, 6 (1997.) 1, 67.

⁸²⁹ Usp. Valentina MANDARIĆ, *Mladi – integrirani i(li) marginalizirani*, Zagreb, 2009., 148.

⁸³⁰ Usp. Zdravko GAVRAN, Pojam redovničkog siromaštva u novim okolnostima našeg društva, u: *Posvećeni život*, 13 (2006.) 1-2, 48.

pratnje. Istodobno, postoji i tendencija povlačenja redovnica sa župa.⁸³¹ Mlađe redovnice postaju profesionalno profiliranije, suradnja s vjernicima laicima povećava se.

Spomenuti procesi prestrukturiranja nisu lišeni mnogostrukih izazova. Tvrdnja da današnje vrijeme, nažalost, nije *zlatno doba redovništva*, ponajviše se odnosi na ženske redovničke zajednice apostolskoga usmjerenja. Visoka starosna dob, nedostatan priljev novih članica, dezorijentiranost u pogledu prioritetnih područja djelovanja, pitanja glede identiteta⁸³², kako u Crkvi tako i u društvu, nizak stupanj radikalnosti življenja redovničkoga zvanja⁸³³, sve to nužno nameće pitanje budućnosti takvoga oblika života. Navedena složenost zadataka i kriza snalaženja bila je povod za egzaktno empirijsko istraživanje.

1.1.2. Znanstveno-istraživački kontekst

Kada je u fokusu promatranja hrvatsko geografsko područje, može se ustvrditi da se o posvećenom životu u Hrvatskoj vrlo malo piše. Publikacije na hrvatskom jeziku, koje govore o redovničkom životu posljednjih desetljeća, svedene su gotovo isključivo na prijevode dokumenata o posvećenom životu, koje izdaje Crkveno učiteljstvo, odnosno Kongregacija za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života. Na razini pojedinih redovničkih zajednica postoje monografije, odnosno povijesni prikazi objavljeni prigodom obljetnica života i djelovanja sestara na nekom geografskom području. O poslanju redovničkoga života raspravljalo se, bilo eksplicitno bilo implicitno, u više navrata na skupovima trajne formacije - *Redovničkim tjednima* - koje organizira Hrvatska redovnička konferencija. Predavanja su uglavnom osvjetljavala neku od dimenzija poslanja (molitvenu, svjedočku, pashalnu, djelatnu). U spletu dimenzija svojstvenih redovničkomu načinu življenja, poslanje je moguće promatrati kao konstitutivni element koji objedinjuje sve druge aspekte redovničke egzistencije. Na hrvatskom govornom području ne postoji cjelovita analitičko-sintetička obrada tematike poslanja redovničkoga života koja bi promatrala višedimenzionalnost poslanja u svjetlu suvremenoga teološkog, trinitarno-ekleziološkoga razumijevanja poslanja posvećenoga života.

⁸³¹ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, Redovnice u župnom pastoralu, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 125 (1997.) 10, 606.

⁸³² Usp. s. Valerija KOVAČ, Doprinos Drugoga vatikanskog koncila obnovi redovničkoga života, u: *Posvećeni život*, 17 (2013.) 1-2, 25.

⁸³³ Usp. Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva. 40 godina od Drugog vatikanskog koncila*, Zagreb, 2005., 210.

Postojeći izvori, iz kojih se mogu crpiti statistički podatci o svakoj pojedinoj redovničkoj zajednici koja djeluje u Hrvatskoj, s obzirom na broj zavjetovanih redovnica, novakinja i kandidatica, jesu *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavarica*⁸³⁴. Posljednji objavljeni rezultati odnose se na 2015. godinu, a objavljeni su i u monografiji, izdanoj prigodom zlatnoga jubileja Konferencije:

- Maračić, Ljudevit, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Zagreb, 2016., 159-163.

Statističke podatke, koje je Konferencija prikupljala, u dva je navrata obradio fra Gabrijel Štokalo. Obrada se odnosila samo na muške redovničke zajednice i objavljena je u dvjema publikacijama:

- Štokalo Gabrijel, *Naši redovnici '77. Panoramično-statistički pregled*, Konferencija viših redovničkih poglavara, Zagreb, 1977.
- Štokalo Gabrijel, *Naši redovnici '91. Panoramično-statistički pregled*, Konferencija viših redovničkih poglavara, Zagreb, 1991.

Uz spomenute statističke podatke, koje prikuplja Hrvatska redovnička konferencija, fragmentarni podatci o djelatnostima ženskih redovničkih zajednica nalaze se i u sljedećim izvorima:

- Mamić Jakov – Mandarić Valentina – Šagi Zvonimir Bono, Redovi, u: Aračić Pero (ur.), *Jeremija, što vidiš? (Jr 24,3). Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Teologija u Đakovu, Đakovo, 2001., 261-274.
- Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Statistički podatci o apostolatu redovnica u Hrvatskoj (2008.), u: <http://www.redovnistvo.hr/index.php/site/statistika> (31. III. 2015.).
- Palac s. Natalija Branka, Djelovanje ženskih crkvenih redova na razvoj hrvatskog školstva, u: Pranjic Marko – Kujundžić Nedjeljko – Biondić Ivan, *Uloga Katoličke Crkve u razvoju hrvatskog školstva*, Hrvatska akademija odgojnih znanosti, Zagreb, 1994., 85-104.

Istraživanja, u kojima bi se propitivali stavovi redovnica, na hrvatskom govornom području gotovo uopće ne postoje. Možda redovničke zajednice, za svoju internu uporabu, povremeno konstruiraju upitnik kojim bi doznale mišljenje članica o određenoj tematici, no to zasigurno nije na znanstvenoj razini, niti izlazi izvan okvira dotične redovničke zajednice. Jedino istraživanje kvantitativnoga tipa, koje je objedinjivalo više redovničkih zajednica i koje je dostupno javnosti, objavljeno je u časopisu *Crkva u svijetu*:

⁸³⁴ „Pored broja članova i kandidata zajednice, statistika bilježi i podatke o broju članova/kandidata koji je napustio zajednicu u prethodnoj godini, o broju članova provincije u Inozemstvu, o rasprostranjenosti po biskupijama, broju umrlih i druge podatke.“ (Ljudevit MARAČIĆ, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, 159.).

- Duvnjak Neven, Rezultati socioreligijskog istraživanja u franjevačkim provincijama Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Rezultati ankete provedene među franjevcima i franjevkama, u: *Crkva u svijetu*, 34 (1999.) 2, 197-266.

Od kvalitativnih istraživanja, također postoji samo jedno, koje je provela s. Mirjana Juranović u svrhu izrade doktorske disertacije obranjene na Katoličkom bogoslovnom fakultetu 6. studenoga 2017. godine:

- Juranović s. Mirjana, *Vrednota redovničkoga zajedništva u hrvatskim i bosansko-hercegovačkim redovničkim zajednicama od Drugoga vatikanskoga sabora do 2016. godine. Doktorski rad*, Zagreb, 2017., u: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:222:970493> (31. III. 2018.).

U drugim dijelovima svijeta postoji više istraživanja u ženskim redovničkim zajednicama.

U Sjedinjenim Američkim Državama:

- Chittister Joan – Campbell Stephanie – Collins Mary – Johann Ernestine – Putnam Johnette, *Climb along the Cutting Edge. An Analysis of Change in Religious Life*, Paulist Press, New York, NY, 1977.
- Johnson Mary – Wittberg Patricia – Gautier Mary L., *New Generations of Catholic Sisters. The Challenge of Diversity*, Oxford University Press, New York, NY, 2014.
- Munley Anne, *Carriers of the Story. A Leadership Conference of Women Religious Ministry Study*, Leadership Conference of Women Religious, Silver Spring, Maryland, 2002.
- Munley Anne, *Threads for the Loom. Leadership Conference of Women Religious Planning and Ministry Studies*, Leadership Conference of Women Religious, Silver Spring, Maryland, 1992.
- Nygren David J. – Ukeritis Miriam D., *The Future of Religious Orders in the United States. Transformation and Commitment*, Praeger Publisher, Westport, Connecticut, 1993.
- Wittberg Patricia, *From Piety to Professionalism – And Back? Transformations of organized Religious Virtuosity*, Lexington Books, Lanham, Maryland, 2006.

U Francuskoj:

- Goarant Julien – Coulombeix Agnès – Moussut Ambre, L'engagement dans la vie religieuse, u: http://www.viereligieuse.fr/IMG/pdf/opinionway_-_5_decembre_-_1_engagement_dans_la_vie_religieuse.pdf (27. XI. 2017.).

U Engleskoj:

- Sexton Catherine – Simmonds Gemma, Religious Life Vitality Project. Final Report, u: <https://www.dur.ac.uk/resources/theology.religion/RLIFINALREPORTDec2015-ecopy.pdf> (25. XI. 2017.).

U Irskoj:

- Molina Noelia, Religious Vocations in Ireland. Challenges and Opportunities, u: <http://www.vocationsireland.com/wp-content/uploads/2017/11/vocationIrelandBrochure.pdf> (2. XII. 2017.).

1.2. Cilj i hipoteze istraživanja

Opći cilj istraživanja jest propitati aktualno poimanje i ostvarivanje poslanja u pripadnica ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj te stvoriti bazu sociodemografskih podataka o redovničkim zajednicama (broj članova, te njihova dob, obrazovanje, zaposlenje, i slično). Očekivani ishodi, to jest specifični ciljevi istraživanja jesu:

1. identificirati paradigmu prema kojoj pripadnice ženskih redovničkih zajednica shvaćaju poslanje;
2. analizirati vrijednosni sustav redovnica s obzirom na dijalektički odnos među dimenzijama poslanja;
3. provjeriti povezanost individualnih sociodemografskih karakteristika ispitanica s poimanjem poslanja;
4. opisati razlike, ukoliko postoje, između razumijevanja i ostvarivanja poslanja u ženskim redovničkim zajednicama;
5. otkriti koliko sociodemografska obilježja redovničkih zajednica utječu na ostvarivanje poslanja;
6. ispitati pretpostavke redovnica glede djelovanja redovničkih zajednica u budućnosti;
7. utvrditi u kojoj mjeri redovnice u Hrvatskoj pokazuju otvorenost za suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja svoje zajednice.

Hipoteze istraživanja:

H1: Članice ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj poslanje razumijevaju višedimenzionalno.

H2: U dijalektičkom odnosu molitvene i djelatne dimenzije poslanja, kod pripadnica ženskih redovničkih zajednica molitva se razumijeva kao veća vrijednost.

H3: Sociodemografske karakteristike redovnica nemaju značajan utjecaj na razumijevanje poslanja.

H4: U ženskim redovničkim zajednicama postoje razlike između razumijevanja i ostvarivanja poslanja.

H5: Sociodemografska obilježja redovničkih zajednica utječu na ostvarivanje poslanja.

H6: S obzirom na djelatnu dimenziju poslanja, redovnice u Hrvatskoj predmnijevaju sužavanje djelokruga rada te premještanje naglaska na socijalne i duhovno-pastoralne oblike djelovanja zajednica.

H7: Redovnice u Hrvatskoj otvorene su za suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja svoje zajednice.

1.3. Metodologija istraživanja

Metodologija obuhvaća opis ispitanika, mjernih instrumenata, tijeka istraživanja i naznačuje metode koje će se koristiti u obradi podataka. Ponajprije, potrebno je istaknuti da je istraživanje provedeno u dvije etape. Cilj prve etape bio je prikupiti sociodemografska obilježja redovničkih zajednica, a u drugoj etapi upitnikom su se propitivali stavovi redovnica s obzirom na poslanje ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj, poslanje družbe kojoj ispitanica pripada te vlastito poslanje.

1.3.1. Ispitanici

Istraživanjem su obuhvaćene 24 ženske redovničke zajednice/provincije apostolskoga usmjerenja s vrhovnim/provincijalnim sjedištem u Hrvatskoj.

Tablica 4. Redovničke zajednice koje su sudjelovale u istraživanju

Ženske redovničke zajednice/provincije s vrhovnim/provincijalnim sjedištem u Hrvatskoj	
Družba Kćeri Božje ljubavi	Družba školskih sestara franjevačka Krista Kralja
Družba Kćeri Milosrđa Trećega samostanskog reda svetoga Franje	Karmelićanke Božanskoga Srca Isusova
Družba Marijinih sestara čudotvorne medaljice	Klanjateljice Krvi Kristove
Družba Milosrdnih sestara svetoga Križa	Rimska Unija Reda svete Uršule
Družba sestara franjevkica od Bezgrješne	Sestre dominikanke
Družba sestara Kraljice svijeta	Sestre franjevke Misionarke iz Asiza
Družba sestara Milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga (Provincija Bezgrješnog Začeca Blažene Djevice Marije – Zagreb; Provincija Majke Dobroga Savjeta – Rijeka; Provincija Navještenja Gospodinova – Split)	Sestre franjevke od Bezgrešnog Začeca iz Dubrovnika
Družba sestara Naše Gospe	Sestre Reda svetoga Bazilija/Vasilija Velikoga
Družba sestara Presvetoga Srca Isusova	Službenice milosrđa
Družba sestara Služavki Maloga Isusa (Provincija svetoga Josipa – Split; Zagrebačka provincija)	Zajednica župskih sestara u Istri

U prvom dijelu istraživanja ispitanice su bile vrhovne/provincijalne poglavarice, odnosno sestre delegirane od provincijalne poglavarice. Upitnik je upućen poglavaricama jer se podatci traženi u upitniku tiču sociodemografskih obilježja redovničke zajednice, a takvi su podatci dostupni samo vodstvu redovničkih zajednica. Poglavarice su imale mogućnost izbora

hoće li osobno one popuniti upitnik ili će to povjeriti nekoj drugoj osobi kojoj će tražene podatke učiniti dostupnima. Na prognostička su pitanja ipak poglavarice trebale odgovoriti same.

U drugom dijelu istraživanja, uz provincijalne poglavarice, ispitanice su bile i redovnice koje u redovničkom zvanju obavljaju različite vrste poslova. Uz različitost poslova, redovnice su bile i različitoga radnog statusa (puno/nepuno radno vrijeme, honorarni posao, mirovina, volontiranje), različitoga obrazovanja (od završenoga samo osnovnoškolskoga obrazovanja do doktorskoga studija i znanstvenih zvanja), različite dobi (od 20 do 93 godine), mjesnoga podrijetla (seosko/gradsko naselje). Ispitanice su pripadale redovničkim zajednicama koje se razlikuju prema sjedištu vrhovne (generalne) uprave (u/izvan Hrvatske). Ispitanice su se razlikovale i s obzirom na privremeno/doživotno zavjetovanje. Iako veći broj članica nekih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj, živi i djeluje u Bosni i Hercegovini, istraživanje se isključivo odnosilo na redovnice koje žive i djeluju u Hrvatskoj.

1.3.2. Instrumenti

Za provođenje istraživanja korištena su dva upitnika. Prvi je upitnik iz područja deskriptivne statistike. Pomoću njega su se prikupljali podatci o sociodemografskim obilježjima redovničkih zajednica. Pitanja su se odnosila na broj članica, na njihovu dob, obrazovanje, zaposlenje, poslodavce i sl. U nekim pitanjima tražile su se prognostičke pretpostavke o navedenim čimbenicima u skoroj budućnosti (do 2027. godine), dok su neka pitanja iziskivala podatke za razdoblje od 2007. do 2017. godine.

Drugi je upitnik iz područja inferencijalne statistike. Njime su se ispitivali stavovi redovnica. Pitanja su koncipirana na različite načine. Tako se u nekim pitanjima od sudionica tražilo da izraze stupanj slaganja s ponuđenim tvrdnjama na skali od pet stupnjeva (1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – niti se slažem, niti se ne slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 – potpuno se slažem). U nekim su pitanjima ispitanice trebale izraziti stav s obzirom na intenzitet nekih čimbenika u vlastitom životu, u životu svoje družbe te općenito u ženskim redovničkim zajednicama u Hrvatskoj. Skala za mjerenje intenziteta sastojala se također od pet vrijednosti (1 – nimalo, 2 – malo, 3 – osrednje, 4 – dosta, 5 – puno; odnosno 1 – nikada, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često, 5 – uvijek). U upitniku je bilo i nekoliko pitanja koja su od ispitanica iziskivala rangiranje po važnosti nekih aspekata redovničkoga života.

Glede sadržaja pitanja, upitnik se, uz sociodemografske podatke ispitanica, sastojao iz tri dijela. Prvi je dio propitivao stavove ispitanica o poslanju ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj, drugi je dio donio pitanja o stavovima ispitanica s obzirom na poslanje redovničke zajednice kojoj ispitanica pripada, treći se dio odnosio na stavove ispitanica glede osobnoga života i poslanja. Kroz sve tri razine upitnika provlače se pitanja o razumijevanju i ostvarivanju poslanja. Tako ispitanice izražavaju uvjerenja o duhovnosti, identitetu, zadovoljstvu, motiviranosti, djelovanju, odnosno izriču promišljanja o čimbenicima za koje drže da imaju pozitivne, odnosno negativne utjecaje na razumijevanje i ostvarivanje poslanja redovničkih zajednica.

Prilikom sastavljanja pitanja, djelomice su kao orijentir poslužili upitnici korišteni u istraživanjima redovničkih zajednica na području Sjedinjenih Američkih Država (v. str. 122.). Zbog velike razlike u eklezijalno-društvenim prilikama između Hrvatske i Sjedinjenih Američkih Država nije bilo moguće upitnike američkih redovnica u cijelosti primjenjivati na hrvatskom području, samo su neka pitanja mogla poslužiti kao orijentacijska uporišta.

Oba su upitnika sadržavala popratne upute. Budući da dosad o poslanju ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj gotovo ne postoje istraživanja, upitnici su bili opsežniji, kako bi se tematici pristupilo sveobuhvatno i cjelovito.

1.3.3. Postupak

Kako je već spomenuto, istraživanje je provedeno u dvije etape. Redovničke su zajednice o istraživanju najprije bile obaviještene elektroničkom poštom. Provincijalna poglavarica redovničke zajednice, kojoj pripada istraživačica, uputila je dopis sa zamolbom za sudjelovanje u istraživanju vrhovnim/provincijalnim poglavaricama ostalih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj. Kako je u roku od tjedan dana, mali broj poglavarica odgovorio na spomenuti dopis, poglavarice su kontaktirane i telefonskim putem. U tom su razgovoru provincijalne poglavarice upoznate s okvirnim predmetom i s ciljem istraživanja i zamoljene za suradnju. Poglavaricama je, među ostalim, jasno rečeno da će se istraživanje sastojati iz nekoliko etapa i da će ih se pravovremeno informirati o tijeku istraživanja. Istraživačica je također naglasila da ju je u slučaju eventualnih pitanja, odnosno nejasnoća, moguće slobodno kontaktirati telefonskim putem ili putem elektroničke pošte. Sve kontaktirane vrhovne/provincijalne poglavarice velikodušno su izrazile otvorenost i spremnost da njihove redovničke zajednice budu uključene u istraživanje. Pritom su neke od njih ipak izrazile

skeptičnost glede drugoga dijela istraživanja zbog bojazni da članice redovničkih zajednica ne će pokazati dovoljno motivacije za ispunjavanje anketnoga upitnika.

a) Prva etapa istraživanja

Nakon dostave upitnika poglavaricama, vidjelo se da će predviđeni rok od tri tjedna biti potrebno produljiti. Naime, upitnik je bio prilično opsežan i traženi podatci iziskivali su veliku preciznost, a budući da većina zajednica nije posjedovala neku sustavnu bazu podataka o svojim članicama, nužno je trebalo više vremena za ispunjavanje upitnika. K tomu, možda i godišnje razdoblje (svibanj – lipanj) nije baš najpogodnije za provođenje istraživanja zbog premještaja sestara, duhovnih vježbi, godišnjih odmora, itd. Tako je prva etapa istraživanja trajala četiri mjeseca, od 13. svibnja, kada je elektroničkom poštom poslan dopis o istraživanju, do 26. rujna, kada je elektroničkom poštom pristigao posljednji popunjeni upitnik.

Većina poglavarica pokazala je veliku zainteresiranost za istraživanje te izrazitu odgovornost i savjesnost, što se očitovalo u samom pristupu istraživanju, poštivanju vremenskih rokova, urednom popunjavanju upitnika, i slično. Iako se istraživanje protegnulo na dulji vremenski rok, na kraju su ipak sve redovničke zajednice sudjelovale i poslale popunjen upitnik. Prikupljeno je, dakle, 24 upitnika.

b) Druga etapa istraživanja

Iako je u početku bilo planirano najprije do kraja provesti prvu etapu istraživanja pa tek nakon toga započeti s drugom etapom, to nije bilo moguće zbog neizvjesnoga vremenskog odgađanja koji su iziskivale okolnosti oko prikupljanja podataka prvim upitnikom. Tako je druga etapa istraživanja započela već 10. lipnja i trajala do 13. listopada, uz prekid poradi godišnjih odmora od 15. srpnja do 15. kolovoza. S provedbom istraživanja najprije je započeto u vlastitoj redovničkoj zajednici kojoj istraživačica pripada. Ostale redovničke zajednice telefonskim su putem zamoljene za suradnju u drugoj etapi istraživanja. Hvalevrijedno je da nijedna od poglavarica nije izričito odbila istraživanje niti zabranila istraživačici da kontaktira članice njene zajednice. Većina poglavaricâ rado je izišla ususret i učinila sve što je u njihovoj moći da se istraživanje provede.

Iako je početni plan bio da se istraživanje provede osobno, na terenu, tj. u pojedinim redovničkim zajednicama, tijekom istraživanja pokazalo se da je potrebno prilagoditi se okolnostima i uvjetima svake pojedine zajednice. Tako je, prema dogovoru s poglavaricama i ovisno o mogućnostima zajednicâ, istraživanje provedeno: osobnim ispitivanjem na terenu, te dostavom upitnika osobno, zemaljskom ili elektroničkom poštom. U slučajevima gdje je

istraživanje provedeno na terenu, istraživačica je osobno uručila ispitanicama upitnik u pisanom obliku, nakon što im je zajamčila anonimnost u istraživanju, te predočila cilj istraživanja i upoznala ih s potrebnim uputama o ispunjavanju upitnika. Ispitanice su popunjavale upitnik u prostoru samostana vlastitih redovničkih zajednica.

U slučajevima kada su upitnici slani zemaljskom ili elektroničkom poštom, poglavarice su prethodno upoznate s uvjetima koje ispitanice trebaju ispunjavati da bi mogle sudjelovati u istraživanju (dob, obrazovanje, posao) te koliki je broj ispitanica potreban. Neke su poglavarice istraživačicu uputile da istraživanje provede u suradnji s jednom od članica zajednice, koja je zamoljena da bude kontakt osoba.

Bilo je više slučajeva kada je istraživačica išla od jedne do druge mjesne redovničke zajednice i osobno uručivala upitnike svakoj pojedinoj ispitanici, dajući pritom potrebne upute. Također je sa svakom pojedinom ispitanicom dogovarala termin kada će doći po popunjen upitnik.

U drugoj etapi istraživanja prikupljen je 671 upitnik, od čega je pet upitnika nevaljanih jer su ih ispunjavale novakinje, a dva upitnika nisu uvrštena u obradu podataka jer su pristigla kada je obrada već bila u tijeku. Druga etapa istraživanja, slično kao i prva, trajala je četiri mjeseca, dok je, za provedbu cjelokupnoga istraživanja okvirno bilo potrebno pet mjeseci, od 13. svibnja do 13. listopada.

1.3.4. Statistička obrada podataka

Za obradu prikupljenih podataka koristio se *IBM Statistical Package for the Social Sciences* (SPSS) program. Razina statističke značajnosti određena je na $p < 0,05$, a u svim slučajevima korišteni su dvosmjerni (eng. *two tailed*) testovi statističkih značajnosti. Normalnost raspodjela kontinuiranih varijabli provjeravana je Kolmogorov-Smirnovljevim testom.

U slučaju varijabli izraženih rangovima, odnosno onih mjerenih na ordinalnoj skali, kao mjere centralne tendencije i raspršenja korišteni su medijan i interkvartilni raspon. Raspodjele varijabli mjerenih na Likertovoj skali, ili skalama od pet stupnjeva sličnim Likertovoj, statistički su značajno odstupale od normalne raspodjele. Zbog maloga raspona mogućih odgovora, kao i zbog primarno ordinalne prirode skale mjerenja, u ovim slučajevima kao mjere centralne tendencije također su korišteni medijan i interkvartilni raspon. U analizama s navedenim skupinama varijabli, za analizu povezanosti korišten je Spearmanov koeficijent

korelacije. Za analizu razlika unutar skupine, poput usporedbe izraženosti pojedine dimenzije pri razumijevanju poslanja, korišten je Friedmanov test. U slučaju utvrđivanja statistički značajne razlike, provedena je daljnja analiza putem serije Wilcoxonovih testova ekvivalentnih parova, uz Bonferronijevu korekciju razine statističke značajnosti. Analiza razlika između dviju nezavisnih skupina sudionica provedena je putem Mann-Whitneyeva U testa.

Za ispitivanje dimenzija koje se nalaze u pozadini skupova varijabli korištena je analiza glavnih komponenta s *varimax* rotacijom. Nakon što su identificirani faktori, rezultati na njima izraženi su kao linearna kombinacija, odnosno zbrojem rezultata na varijablama koje su bile zasićene dobivenim faktorom. Iako su raspodjele faktora odstupale od normalne raspodjele, zbog većega raspona vrijednosti koje mogu poprimiti, odnosno intervalne prirode skale mjerenja, kao i zbog velikoga uzorka na kojem je istraživanje provedeno, za analizu odnosa između faktora i kontinuiranih varijabli, poput dobi, korišten je Pearsonov koeficijent korelacije. Povezanost između faktora i dihotomnih varijabli, odnosno dvo-kategorijalnih varijabli, ispitana je putem *point*-biserijalnog koeficijenta korelacije, dok je povezanost između faktora i stupnja obrazovanja ispitana putem Spearmanova koeficijenta korelacije, budući da je stupanj obrazovanja mjeren na ordinalnoj mjernoj skali.

2. REZULTATI ISTRAŽIVANJA: ANALIZA I INTERPRETACIJA

Teološki sadržaj izložen u prvom, teorijskom dijelu disertacije te hipotetski okvir definiran u prethodnom poglavlju, poslužit će kao interpretacijski okvir unutar kojega će se otkrivati smisao i značenje rezultata dobivenih statističkom obradom podataka prikupljenih tijekom empirijskoga istraživanja. Uz opis sociodemografskih obilježja redovničkih zajednica u Hrvatskoj, populacije i uzorka, analitičko-interpretacijska struktura podijeljena je u tri dijela. Prvi dio fokusiran je na razumijevanje poslanja. Tematika drugoga dijela jest ostvarivanje poslanja, a trećega dijela suodnos između razumijevanja i ostvarivanja poslanja.

2.1. Sociodemografske karakteristike

2.1.1. Redovničke zajednice u Hrvatskoj

Ženske redovničke zajednice/provincije sa sjedištem u Hrvatskoj (24) čine gotovo polovicu ukupnoga broja (54) ženskih redovničkih zajednica/provincija koje djeluju na području Hrvatske. Njihov je broj (24) također gotovo dvostruko veći od broja zajednica bez sjedišta u Hrvatskoj (13). Istraživanje nije obuhvatilo klauzurne zajednice kojih ima 17.

Tablica 5. Ženske redovničke zajednice/provincije u Hrvatskoj

Ženske redovničke zajednice/provincije u Hrvatskoj	Broj zajednica/provincija
Klauzurne zajednice	17
Apostolske zajednice sa sjedištem u Hrvatskoj	24
Apostolske zajednice bez sjedišta u Hrvatskoj	13
Ukupno	54

Izvor: Ljudevit MARAČIĆ, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, 160-162.

Prema posljednjim objavljenim statističkim podacima, za 2015. godinu, zajednice sa sjedištem u Hrvatskoj, s obzirom na broj članica s privremenim i doživotnim zavjetima, čine oko 90% ukupnoga broja redovnica koje djeluju u Hrvatskoj. No, uzme li se u obzir broj osoba u formaciji, samo dvije trećine kandidatice, postulantica i novakinja pripada zajednicama sa sjedištem u Hrvatskoj, dok se jedna trećina priprema za život u klauzuri.

Tablica 6. Članice ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj

Ženske redovničke zajednice	Kandidatice	Postulantice	Novakinje	S privremenim zavjetima	S doživotnim zavjetima
Klauzurne zajednice	6	8	14	15	179
Apostolske zajednice sa sjedištem u Hrvatskoj	29	13	31	66	2.722
Apostolske zajednice bez sjedišta u Hrvatskoj	1	0	0	0	134
Ukupno	36	21	45	81	3.035

Izvor: Ljudevit MARAČIĆ, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, 163.

U odnosu prema muškim redovničkim zajednicama/provincijama, ženske su zajednice/provincije brojnije. Razlika između muških i ženskih zajednica jest i u tomu što muških redovničkih zajednica bez sjedišta u Hrvatskoj ima više negoli zajednica sa sjedištem.

Tablica 7. Muške redovničke zajednice/provincije u Hrvatskoj

Muške redovničke zajednice/provincije u Hrvatskoj	Broj zajednica/provincija
Monaški redovi	2
Sa sjedištem u Hrvatskoj	10
Bez sjedišta u Hrvatskoj	12
Ukupno	24

Izvor: Ljudevit MARAČIĆ, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, 163-165.

Broj muških zajednica (24) dvostruko je manji u odnosu prema ženskim (54). No, muške zajednice imaju trostruko manje članova (965) negoli je to u ženskim zajednicama (3.116).

Tablica 8. Članovi muških redovničkih zajednica u Hrvatskoj

Muške redovničke zajednice	Sjemeništari	Postulanti/ novaci	Bogoslovi	Braća laici- zavjetovani	Svećenici
Monaški redovi	0	2	4	1	10
Sa sjedištem u Hrvatskoj	39	67	154	50	869
Bez sjedišta u Hrvatskoj	0	2	29	0	35
Ukupno	39	71	187	51	914

Izvor: Ljudevit MARAČIĆ, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, 165.

Stanje u Hrvatskoj, s obzirom na suodnos muških i ženskih redovničkih zajednica, korespondira sa stanjem na svjetskoj razini. Ženske su redovničke zajednice brojnije. To je djelomice objašnjivo i činjenicom da muškarci, uz izbor redovničkoga zvanja, imaju i mogućnost dijecezanskoga svećeništva, iako prema podacima na svjetskoj razini redovnice su brojnije od ukupnoga broja i dijecezanskih, i redovničkih svećenika i braće laika. Prema podacima iz 2015. godine, u svijetu je bilo 281.514 dijecezanskih svećenika. U okviru ustanova papinskoga prava, u svijetu je bilo oko 134.000 redovničkih svećenika i 54.229 braće laika. Redovnica sa zavjetima bilo je 670.320.⁸³⁵

Opis stanja redovničkih zajednica u Hrvatskoj bio bi nepotpun bez sagledavanja brojnosti zajednica tijekom određenoga vremenskog razdoblja. Priložena tablica 9. prikazuje kretanje broja redovnica u zajednicama sa sjedištem u Hrvatskoj, te u zajednicama bez sjedišta

⁸³⁵ Usp. The Pontifical Yearbook 2017 and the „Annuario Statisticum ecclesiae“ 2015, 2-3, u: <http://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2017/04/06/170406e.html> (12. I. 2018.).

u Hrvatskoj i u klauzurnim zajednicama tijekom desetogodišnjeg razdoblja (od 31. prosinca 2006. do 31. prosinca 2016. godine). Iako postoje podatci i za ranije godine⁸³⁶, nisu relevantni jer su sumirani na drugačiji način. Već iz prikaza razdoblja od deset godina mogu se zamijetiti trendovi uočljivi i na dugoročnijem razdoblju. Da bi se podatci u tablici 9. bolje razumjeli, potrebno je pojasniti da se podatci za zajednice sa sjedištem u Hrvatskoj odnose na sve članove tih zajednica, a ne samo na one koji su prisutni unutar granica Hrvatske. Podatci o zajednicama bez sjedišta u Hrvatskoj, tiču se samo i isključivo članica koje žive i djeluju u Hrvatskoj. Sve brojke u tablici uključuju i redovnice s privremenim i redovnice s doživotnim zavjetima.

Tablica 9. Redovnice u Hrvatskoj u razdoblju od 2006. do 2016. godine⁸³⁷

Godina	Redovnice u zajednicama sa sjedištem u Hrvatskoj	Redovnice u zajednicama bez sjedišta u Hrvatskoj	Redovnice u klauzurnim zajednicama
2006.	3.218	249	196
2007.	3.193	250	205
2008.	3.142	234	202
2009.	3.070	222	192
2010.	3.028	217	197
2011.	2.973	214	201
2012.	2.953	213	197
2013.	2.805	197	185
2014.	2.863	201	201
2015.	2.788	134	194
2016.	2.735	182	177

Iz tabličnoga prikaza može se zaključiti da zajednice aktivnoga usmjerenja, neovisno o tomu je li im sjedište u ili izvan Hrvatske, bilježe pad broja članica, dok se u klauzurnim zajednicama održava podjednak broj članica.

⁸³⁶ Usp. HRVATSKA KONFERENCIJA VIŠIH REDOVNIČKIH POGlavARA I POGlavARICA, Statistički podatci o redovnicima i redovnicama (2008.), u: <http://www.redovnistvo.hr/statistika/> (12. I. 2018.).

⁸³⁷ Statistički podatci za 2006. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 36 (2008.) 1, 112-113.; Statistički podatci za 2007. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 36 (2008.) 1, 114-115.; Statistički podatci za 2008. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 37 (2009.) 1, 130-131.; Statistički podatci za 2009. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 38 (2010.) 1, 158-159.; Statistički podatci za 2010. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 39 (2011.) 1, 176-177.; Statistički podatci za 2011. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavara*, 40 (2012.) 1, 66-67.; Statistički podatci za 2012. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavara*, 41 (2013.) 2, 23-28.; Statistički podatci za 2013. godinu, u: *Dopis iz tajništva Hrvatske redovničke konferencije, od s. Irene Olujević i gosp. Marinka Nikolić* (elektronička pošta, 11. I. 2018.); Statistički podatci za 2014. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavara*, 43 (2015.) 2, 23-28.; Statistički podatci za 2015. godinu, u: *Ljudevit MARAČIĆ, Zlatni jubilej naše Konferencije*, 160-162.; Statistički podatci za 2016. godinu, u: *Dopis iz tajništva Hrvatske redovničke konferencije, od s. Irene Olujević i gosp. Marinka Nikolić* (elektronička pošta, 11. I. 2018.).

Zajednicama sa sjedištem u Hrvatskoj tijekom desetogodišnjega razdoblja broj se članova smanjio za oko 500 (14%) redovnica, dok se u zajednicama sa sjedištem izvan Hrvatske smanjio za 50 (21%). Zajednice sa sjedištem izvan Hrvatske vjerojatno bi imale drugačiji postotak opadanja broja članica kad bi se promatrao njihov ukupan broj članica, ali to ovdje nije uzeto u obzir. Detaljnija analiza i interpretacija podataka o kretanju broja članica unutar 24 zajednice, koje imaju sjedište u Hrvatskoj, bit će izložena u okviru sljedećega podnaslova, a sada preostaje još pogledati kretanje broja redovnica u odnosu na broj redovnika.

Tablica 10. Redovnice i redovnici u Hrvatskoj u razdoblju od 2006. do 2016. godine⁸³⁸

Godina	Ukupan broj redovnica u Hrvatskoj	Ukupan broj redovnika u Hrvatskoj
2006.	3.663	1.092
2007.	3.648	1.092
2008.	3.578	1.053
2009.	3.484	1.063
2010.	3.442	1.051
2011.	3.388	1.049
2012.	3.363	1.045
2013.	3.187	1.033
2014.	3.265	919
2015.	3.116	965
2016.	3.094	858

Tijekom desetogodišnjega razdoblja, ukupan broj članica u ženskim redovničkim zajednicama smanjio se za 569 (15,5%), a u muškim redovničkim zajednicama za 234 (21,4%).

2.1.2. Sociodemografske karakteristike populacije

Podatci koji slijede numeričke su informacije o 24 ženske redovničke zajednice sa sjedištem u Hrvatskoj. Te zajednice čine populaciju iz koje potječu ispitanici. Brojčani podatci o tim zajednicama odnose se na stanje s nadnevkom 1. siječnja 2017. godine.

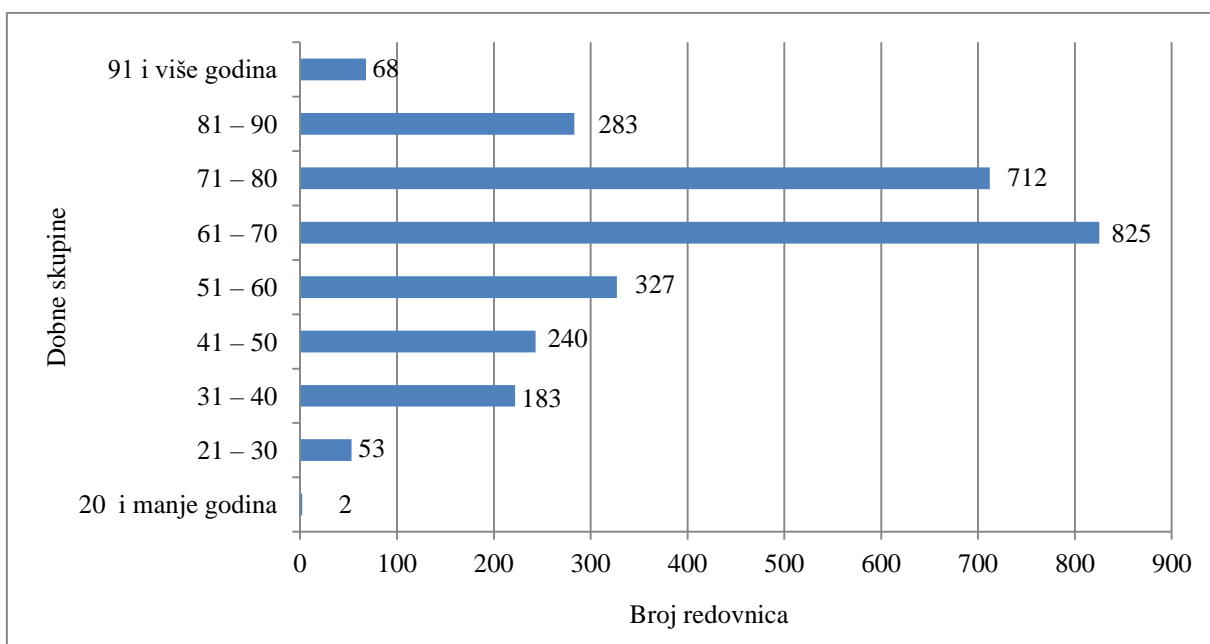
a) Dobna struktura

Iz tabličnoga prikaza (tablica 11.), ali još uočljivije iz grafičkoga prikaza (slika 1.), jasno je da piramida dobne strukture nije pravilnoga oblika.

⁸³⁸ Isto.

Tablica 11. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj i dob članicâ

Dob	Kandidatice	Postulantice	Novakinje	Redovnice s privremenim zavjetima	Redovnice s doživotnim zavjetima	Ukupan broj zavjetovanih redovnica <i>n</i> (%)
20 i manje godina	22	7	1	2	0	2 (0,07)
21-30	25	14	28	38	15	53 (1,9)
31- 40	1	1	6	39	183	222 (8,1)
41- 50				3	240	243 (8,8)
51- 60					327	327 (11,9)
61- 70					825	825 (30,1)
71- 80					712	712 (26,0)
81- 90					283	283 (10,3)
91 i više godina					68	68 (2,4)
Ukupno	48	22	35	82	2.653	2.735 (100,0)

Slika 1. Dobna struktura zavjetovanih redovnica

Prosječna starost ukupnog broja zavjetovanih redovnica jest 64,7 godina.⁸³⁹ Najmlađa dobna skupina, od 21 do 30 godina, koja bi trebala biti u funkciji osnovice piramide, zapravo

⁸³⁹ Prema podacima Državnoga zavoda za statistiku Republike Hrvatske, prosječna starost ukupnog stanovništva u Republici Hrvatskoj u 2016. godini iznosila je 42,8 godina, a prosječna starost ženskog stanovništva u Republici Hrvatskoj u 2016. godini iznosila je 44,5. (usp. DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2016., Priopćenje br. 7.1.3., 2017., u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-03_01_2017.htm (17. III. 2018.)).

je najmalobrojnija (2%). Najbrojniju dobnu skupinu čine redovnice između 61 i 70 godina starosti (825 redovnica). One čine trećinu ukupne populacije. Odmah iza njih, po brojnosti, skupina je redovnica u dobi od 71 do 80 godina (712 redovnica). To ne iznenađuje, ako se ima u vidu da te dvije skupine potječu iz tzv. *zlatnoga doba redovništva* (od pedesetih do sedamdesetih godina prošloga stoljeća), kada su redovničke zajednice apostolskoga usmjerenja na svjetskoj razini dostigle vrhunac u brojnosti.

U postkoncilskom razdoblju došlo je do opadanja broja zvanja, djelomice zbog smanjenoga broja pridruživanja novih članica, a djelomice zbog većega broja napuštanja redovničkoga staleža. Posljedice tih dvaju čimbenika odražavaju se na brojnost dobne skupine od 51 do 60 godina (327 redovnica) koja je gotovo trostruko manja negoli desetljeće ispred njih. Dobne skupine između 31 i 40 godina te između 41 i 50 godina podjednake su veličine (222 i 243). Za njima vidljivo zaostaje skupina do 30-te godine starosti (53). Višestruki su uzroci koji dovode do toga. Jedan od uzroka jest i taj što je dob ulaska u samostan pomaknuta za čitavo jedno desetljeće, pa čak i više od desetljeća. To se može vidjeti iz dobne strukture kandidatica, postulantica i novakinja. Prije se u samostan ulazilo uglavnom od 10-te do 20-te godine, a sada najčešće od 20-te do 30-te, no sve je češći slučaj da to bude i nakon 30-te godine života.

Iako u analizi populacije ne će biti prikazana dobna struktura za svaku pojedinu redovničku zajednicu, moglo bi se pretpostaviti da je ona slična ovoj dobnoj strukturi na općoj razini, osobito kad je riječ o zajednicama s većim brojem članica.

b) Obrazovna struktura

S obzirom na obrazovnu strukturu, potrebno je upozoriti da poglavaricama zaista nije bilo lako podatke o obrazovanju redovnica prenijeti u kategorije današnjega obrazovnog sustava, budući da je uglavnom riječ o starijim redovnicama koje su pohađale i završavale škole u sustavima različitim od današnjega.

Prema dobivenim podacima, većinu čini skupina redovnica sa srednjoškolskom izobrazbom (34%). Oko 27% ih ima završeno osnovnoškolsko obrazovanje, a 16% ih je završilo višu školu. Diplomski studij završilo je 20% redovnica, a u novije vrijeme povećava se broj redovnica s poslijediplomskim studijem (oko 3%).

Tablica 12. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj prema stupnju obrazovanja

Stupanj obrazovanja	Broj redovnica	
	<i>n</i>	(%)
Četverogodišnje osnovnoškolsko obrazovanje	249	(9,1)
Završeno osnovnoškolsko obrazovanje raznim vrstama doškoloavanja	175	(6,4)
Osmogodišnja osnovna škola	329	(12,0)
Srednja škola	935	(34,1)
Viša škola	435	(16,0)
Diplomski (bakalaureat, master, specijalistički) studij	545	(20,0)
Poslijediplomski studij licencijata/magisterij	34	(1,2)
Poslijediplomski studij doktorata	33	(1,2)
Ukupno	2.735	(100,0)

Među redovnicama, koje su završile višu ili visoku stručnu spremu na crkvenim ustanovama ili teološkim fakultetima, najveći je broj onih koje su pohađale Katehetski institut, čak 322 redovnice. Zatim slijedi Institut za crkvenu glazbu (118 redovnica), a na trećem je mjestu Teološki studij (106 redovnica). Gotovo sve redovničke zajednice imaju članica koje su bile na nekom od tih studija. Treba napomenuti da se ti studiji često pojavljuju u kombinaciji, odnosno čest je slučaj da je redovnica pohađala, primjerice, Katehetski institut i Institut za crkvenu glazbu. Ostali studiji na crkvenim ustanovama (tablica 13.), izuzev Studija religijskih znanosti na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu, jesu studiji trajne formacije. Takve su studije često pohađale redovnice koje inače imaju završen nekakav drugi studij, na nekoj od izvanckvenih ustanova (tablica 14.).

Tablica 13. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na završen studij članicâ na crkvenim ustanovama ili teološkim fakultetima

Studiji na crkvenim ustanovama ili teološkim fakultetima	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica	Maksimalan broj redovnica iz jedne zajednice
Studij teologije	20	106	12
Katehetski institut	22	322	41
Institut za teološku kulturu (laika)	16	61	8
Religijske znanosti (Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu)	8	44	12
Odjel za kršćanski nazor	11	77	19
Institut za kršćansku duhovnost	16	47	8
Sustavni studij duhovnosti	10	33	10
Teologija posvećenoga života	14	50	8
Institut za crkvenu glazbu/Izvanredni studij za crkvenu glazbu	21	163	23

Prosudjujući prema prikazu u tablici 14., profil redovnica prema završenom studiju, koji nije teološki, katehetski ili crkvena glazba, vrlo je širok i raznovrstan i upućuje na zaključak da su djelatnosti, za koje su redovnice stručno osposobljene, vrlo širokoga spektra. No, poradi

boljega razumijevanja tablice, potrebno je uzeti u obzir činjenicu da redovnice ne vrše uvijek posao u svojoj struci.

Ponajprije, ponovno treba imati na umu dobnu strukturu zajednica. Jedan dio redovnica sa završenim studijima, navedenim u tablici 14. već je u mirovini i izvan struke je. Jedan dio redovnica u radno aktivnoj dobi ne bavi se onim za što je stručno osposobljen zbog više razloga. Ponekad su razlozi tomu, drugačije potrebe zajednice odnosno drugačija očekivanja zajednice od te osobe. Ponekad je slučaj osobne nemotiviranosti redovnice do koje može doći zbog promijenjenih afiniteta tijekom života, ali nije sasvim isključeno niti da redovnica za određeni studij nikad nije imala afiniteta, a prihvatila ga je u duhu zavjeta poslušnosti. Ponekad je naravno razlog narušeno zdravstveno stanje osobe. Postoje još i slučajevi kada se osoba pridružuje redovničkoj zajednici u zrelijoj dobi i u samostan ulazi s već završenim studijem. Ponekad taj studij nije sasvim kompatibilan s karizmom zajednice pa se osobu, nakon početne redovničke formacije, šalje na neki drugi studij.

Tablica 14. Redovnice prema završenim ostalim višim školama/studijima

Studij	Broj redovnica
Predškolski odgoj	78
Sestrinstvo	64
Viša medicinska	37
Pedagogija	27
Ekonomija	14
Socijalni rad, socijalna politika	12
Hrvatski jezik/Književnost	11
Geografija, kemija, biologija, matematika, povijest	11
Strani jezici (engleski, njemački, španjolski)	10
Filozofija	10
Logopedija, defektologija	5
Psihologija, socijalna psihologija	4
Glazbena akademija	4
Pravo	4
Etnologija	1
Poštanski promet	1
Grafika	1
Elektrotehnika	1
Informatika	1
Agromomija	1
Hotelijerstvo	1
Likovna akademija	1
Viša ugostiteljska	1
Primijenjena umjetnost	1
Ukupno	301

Manji broj redovnica završio je ili trenutno pohađa poslijediplomski studij. Uglavnom je riječ o specijalizacijama iz teološkoga znanstvenog područja. U 11 redovničkih zajednica, barem jedna od članica ima licencijat/magisterij iz neke specijalizacije, a 14 zajednica ima

pokoju članicu s doktoratom. Među redovnicama s licencijatom/magisterijem (34), najviše ih ima licencijat/magisterij iz glazbene akademije (7), zatim iz duhovnosti (6) i pedagogije (6), iz pastoralne teologije (5), dogmatske teologije (3), iz psihologije (2) i katehetike (2) te po jedna redovnica iz crkvenoga prava, teologije redovničkoga života i stomatologije.

Ukupan je broj redovnica s doktoratom 33. Od toga doktorat imaju četiri redovnice iz pastoralne teologije, po tri redovnice iz katehetike, moralne i dogmatske teologije, po dvije iz duhovnosti, biblijske teologije, crkvenoga prava i psihologije te po jedna redovnica iz pedagogije, slavistike, bioetike, glazbene pedagogije, filozofije, muzikologije, povijesti Crkve, socijalnog rada, povijesti, biologije, francuskog jezika i kroatistike.

Kako je već spomenuto, članice redovničkih zajednica ne obavljaju uvijek posao za koji su obrazovane. Ponekad se događa da obrazovanje redovnice bude na višem ili na nižem stupnju negoli zahtijeva posao koji dotična redovnica obavlja. U tablici 15. prikazani su takvi slučajevi.

Tablica 15. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj članicâ koje ne obavljaju posao za koji su obrazovane

		Broj zajednica	Ukupan broj redovnica	Maksimalan broj redovnica iz jedne zajednice
Obrazovanje je na nižem stupnju negoli zahtijeva posao koji redovnica obavlja	Na vlastitu zamolbu	2	3	2
	Zbog potreba zajednice	9	28	10
	Zbog bolesti	0	0	0
Obrazovanje je na višem stupnju negoli zahtijeva posao koji redovnica obavlja	Na vlastitu zamolbu	4	4	1
	Zbog potreba zajednice	10	39	10
	Zbog bolesti	2	2	1

c) Struktura populacije s obzirom na djelatnosti

Struktura populacije s obzirom na radnu aktivnost, prikazana u tablici 16., otkriva da je najveći broj članica u mirovini. Na takav zaključak upućivao je već i prikaz dobne piramide (usp. slika 1.). Nakon skupine umirovljenih redovnica, slijedi skupina redovnica s punim radnim vremenom. Nije zanemariv broj umirovljenih redovnica koje obavljaju nekakav honorarni posao (oko 9,4%), što ukazuje na činjenicu da za redovnice mirovina ne znači nužno 'mirovanje'. Na prvi pogled, iznenađuje vrlo mali broj redovnica koje volontiraju (0,8%). No, ne treba smetnuti s uma da je riječ o volontiranju u ustanovama. Takvi su slučajevi zaista rijetki. Puno više redovnica volontira u radu sa ciljnim skupinama (tablica 25.). Rad redovnica u župi daleko nadmašuje naknadu koju redovnice dobivaju za taj rad.

Tablica 16. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na na radni status članica

Radni status	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica n (%)
Puno radno vrijeme	23	978 (41,9)
Nepuno radno vrijeme	15	96 (4,1)
Honorarni posao radno aktivnih redovnica	10	84 (3,6)
Honorarni posao umirovljenih redovnica	18	220 (9,4)
Mirovina	24	938 (40,2)
Volontiranje	7	19 (0,8)

Najvećemu broju redovnica (41,1%) poslodavac je vlastita redovnička zajednica. Veliki broj redovnica (28,7%) za poslodavca ima državnu ustanovu, a nemali je broj (26,8%) i onih čiji je poslodavac crkvena ustanova (župska/(nad)biskupijska). Ni jedna redovnica nije zaposlena u privatnoj (neredovničkoj) ustanovi. Gotovo zanemariv broj redovnica (0,4%) radi u nekoj udruzi civilnoga društva. Glede zapošljavanja u ustanovi neke druge ženske redovničke zajednice, riječ je o nekoliko redovnica (0,4%) koje su uglavnom zaposlene u vrtićima.

Tablica 17. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na poslodavca

Poslodavac	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica n (%)
Vlastita redovnička zajednica	22	442 (41,1)
Crkvena ustanova (župska/(nad)biskupijska)	20	288 (26,8)
Državna ustanova	21	308 (28,7)
Privatna (neredovnička) ustanova	0	0 (0)
Neka druga ženska redovnička zajednica	3	4 (0,4)
Muška redovnička zajednica	10	28 (2,6)
Civilna udruga	3	4 (0,4)

Podatak o ustanovama u vlasništvu redovničkih zajednica jedan je od najvažnijih podataka u kontekstu govora o djelatnoj dimenziji poslanja redovnica. Njegova se značajnost još više razumije ako se promatra u širem povijesno-društvenom kontekstu. Već je spomenuto da su se redovnice u predsocijalističkom razdoblju uglavnom bavile odgojno-obrazovnim, zdravstvenim ili socijalno-karitativnim radom. Taj se rad odvijao u ustanovama u vlasništvu redovničkih zajednica. Komunistička vlast redovnicama je taj rad onemogućila, a ustanove oduzela. Riječ je o više od 400 ustanova. Naime, prema *Općem šematizmu Katoličke crkve u Jugoslaviji*, redovničke su zajednice neposredno pred Drugi svjetski rat imale oko 304 odgojno-obrazovne (29.936 polaznika), 62 zdravstvene (202.028 korisnika godišnje) i 66 socijalno-

karitativnih ustanova (2.836 korisnika).⁸⁴⁰ Iako se podatci odnose na područje čitave bivše Jugoslavije, mogu donekle poslužiti i za opis stanja na području Hrvatske.

Današnja situacija bitno je drugačija. Od nekadašnjih stotinjak 'zabavišta' i stotinjak škola (osnovnih, građanskih, stručnih, gimnazija, učiteljskih), sada ima 45 vrtića i samo 2 škole. Konvikata/internata je bilo 33, a sada samo 5. Zdravstvene ustanove nema nijedne koja bi bila u vlasništvu redovničkih zajednica, a socijalno-karitativnih ustanova ima 23. Prosuđujući prema broju ustanova, može se zaključiti da redovničke zajednice u djelatnoj dimenziji poslanja, osobit naglasak stavljaju na odgojno-obrazovni rad, i to ponajviše na predškolski odgoj. Odgojno-obrazovne ustanove čine dvije trećine ukupnoga broja ustanova s uočljivom prevlašću dječjih vrtića, dok jednu trećinu čine socijalne ustanove, među kojima je ponajviše domova za starije i nemoćne osobe.

Tablica 18. Ustanove u vlasništvu ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj

			Ukupno
Odgojno-obrazovne ustanove	Vrtić	45	52
	Osnovna škola	1	
	Srednja škola	1	
	Internat/učenički dom	5	
Zdravstvene ustanove	-	0	0
Ustanove socijalne skrbi	Dom za starije i nemoćne	18	23
	Dom za nezbrinutu djecu	2	
	Poludnevni boravak za beskućnike	1	
	Dnevni boravak za starije osobe	1	
	Dom za osobe s poteškoćama u razvoju	1	
Ukupan broj ustanova			75

Glede otvaranja/zatvaranja vlastitih ustanova, upitnikom koji su ispunjavale poglavarice redovničkih zajednica, prikupljeni su podatci za razdoblje od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. godine. U navedenom razdoblju otvoreno je ukupno 9 vlastitih ustanova (u sedam redovničkih zajednica), a zatvoreno je ukupno 8 (u tri redovničke zajednice). Predviđanja za razdoblje od 2017. do 2027. godine su na nuli. Poglavarice predmnijevaju da bi u navedenom razdoblju mogle biti otvorene još dvije vlastite ustanove, ali i dvije bi mogle biti zatvorene.

Slijede podatci o broju zaposlenih redovnica u ustanovama (vlastitim, državnim, crkvenim), neovisno o tomu je li redovnička zajednica vlasnik ustanove ili nije.

Tablica 19. Redovnice zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama

⁸⁴⁰ Usp. Krunoslav DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo, 1939., 560-561.

Odgojno-obrazovne ustanove	poslovi vođenja ustanove	stručno osoblje s punim (ili nepunim) radnim vremenom	pomoćno osoblje s punim (ili nepunim) radnim vremenom	honorarni posao radno aktivnih (ili umirovljenih) redovnica	volontiranje
Jaslice	1	10 (3)	3 (3)	(3)	0
Vrtić	35	75 (5)	22 (6)	2 (4)	5
Osnovna škola	1	134 (13)	0	2	0
Srednja škola	1	24 (6)	0	1	0
Fakultet		13 (1)	0	1 (1)	0
Drugo	3	3	0	0	0
Ukupno	41	259 (28)	25 (9)	6 (8)	5

Tablica 20. Redovnice zaposlene u zdravstvenim ustanovama

Zdravstvene ustanove	poslovi vođenja ustanove	stručno osoblje s punim (ili nepunim) radnim vremenom	pomoćno osoblje s punim (ili nepunim) radnim vremenom	honorarni posao radno aktivnih (ili umirovljenih) redovnica	volontiranje
Bolnica	0	61	0	0	1
Drugo	1	2	0	0	0
Ukupno	1	63	0	0	1

Tablica 21. Redovnice zaposlene u ustanovama socijalne skrbi

Ustanove socijalne skrbi	poslovi vođenja ustanove	stručno osoblje s punim (ili nepunim) radnim vremenom	pomoćno osoblje s punim (ili nepunim) radnim vremenom	honorarni posao radno aktivnih (ili umirovljenih) redovnica	volontiranje
Dom za starije i nemoćne	20	47 (1)	7 (4)	7 (20)	3
Dom za nezbrinutu djecu	3	7 (1)	2 (1)	1	0
Dom za djecu/mlade s poremećajima u ponašanju	0	0	0	0	1
Drugo	1	2		(6)	0
Ukupno	24	56 (2)	9 (5)	8 (26)	4

Tablica 22. Redovnice zaposlene u župama

Rad u dijecezanskoj župi ili u župi (samostanu) muške redovničke zajednice	puno (ili nepuno) radno vrijeme	honorarni posao radno aktivnih (ili umirovljenih) redovnica	volontiranje
Katehetsko-pastoralni rad	94 (16)	24 (42)	3

Crkveno pjevanje	55 (18)	30 (40)	3
Sakristanska služba	84 (9)	15 (49)	1
Župno domaćinstvo	33 (4)	(28)	0
Župni ured	7	(2)	1
Ukupno	273 (47)	69 (161)	8

Tablica 23. Redovnice zaposlene u različitim crkvenim ustanovama/djelatnostima

Ostale crkvene ustanove/djelatnosti	puno (ili nepuno) radno vrijeme	honorarni posao radno aktivnih (ili umirovljenih) redovnica	volontiranje
Apostolska nuncijatura (<i>domaćinstvo i tajništvo</i>)	2	(1)	0
Hrvatska biskupska konferencija (<i>domaćinstvo i tajništvo</i>)	1	(2)	0
(Nad)biskupski ordinarijat (<i>domaćinstvo, tajništvo, sakristija, Caritas</i>)	4 (1)	(16)	0
(Nad)biskupsko bogoslovno sjemenište (<i>domaćinstvo</i>)	2	(8)	0
Međubiskupijsko sjemenište (<i>glazbeni pedagog</i>)	(1)	0	0
Katehetski ured (<i>predstojništvo, tajništvo</i>)	3 (2)		0
Informativna katolička agencija, Vijeće franjevačkih zajednica, Hrvatska redovnička konferencija (<i>tajništvo</i>)	2	1	0
Drugo	1 (1)		1
Ukupno	15 (5)	1 (25)	1

Tablice 19-23. pokazuju da je najveći broj redovnica zaposlen u odgojno-obrazovnim ustanovama i u župama. U zdravstvenim ustanovama zaposleno je manje redovnica negoli u ustanovama socijalne skrbi, dok ih u crkvenim ustanovama ima najmanje.

Zanimljivi su i podatci o tomu koliko se zajednica uopće bavi kojim od navedenih oblika djelovanja. U rad odgojno-obrazovnih ustanova uključena je 21 redovnička zajednica, u rad zdravstvenih ustanova 13, u rad socijalnih ustanova 18, u rad u župama 23, a u rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima uključeno je 14 redovničkih zajednica.

Prema podatcima dobivenim od poglavarica redovničkih zajednica, u razdoblju od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. godine otvoreno je ukupno 81 novo radno mjesto (u 16 redovničkih zajednica), a zatvoreno ih je 195 (u 20 redovničkih zajednica). Prema predviđanjima poglavarica, u razdoblju od 2017. do 2027. godine otvorit će se 32 nova radna mjesta, a zatvoriti 111.

Tablica 24. Radno aktivne (ili umirovljene) redovnice, koje obavljaju djelatnosti u zajednici, a nisu ubrojene u neku od prethodnih kategorija

Djelatnosti u zajednici	Broj radno aktivnih redovnica	Broj umirovljenih redovnica
Vođenje zajednice (provincijalno vodstvo, kućne poglavarice)	63	119
Ekonomski poslovi	18	22
Tajništvo	13	3
Arhivski poslovi	7	8
Odgoviteljice (kandidatura/postulat/novicijat)	20	3
Njega bolesnih redovnica	13	52
Bolesne redovnice kojima je potrebna zdravstvena skrb	2	180
Kućanski poslovi (kuhinja, praonica, porta, vrt, samostanska kapela/crkva, blagovaonica, redovnice zadužene za vožnju...)	41	501
Rad u vlastitom samostanskom muzeju	1	3
Rad u vlastitoj samostanskoj knjižnici	8	3
Samostalne umjetnice (glazba, slikarstvo, kiparstvo, književnost...)	5	5
Izrada liturgijskoga ruha (paramenti)	5	16
Ručni rad/rukotvorine	7	18
Prevodilačka djelatnost	3	4
Izdavačka djelatnost	6	1
Ukupno	212	938

Glede djelatnosti u zajednici, najveći broj redovnica uključen je u vođenje zajednice i u kućanske poslove. Usporedi li se broj radno aktivnih i umirovljenih redovnica koje obavljaju te poslove, uočava se da je daleko veći broj umirovljenih redovnica.

Tablica 25. donosi ciljne skupine, odnosno skupine u čiju korist redovnice obavljaju djelatnosti u dijecezanskim župama/župama (samostanima) muške redovničke zajednice ili u vlastitim samostanima/duhovnim centrima. U najvećem broju slučajeva, djelatnosti jedne redovnice usmjerene su prema više ciljnih skupina i u konkretnom svagdanu, najčešće nije moguće ciljne skupine kategorizirati. No, za potrebe ovoga istraživanja, poglavarice su zamoljene da uzmu u obzir kako jedna redovnica može biti ubrojena samo kod jedne kategorije. Još je jednu činjenicu potrebno uzeti u obzir. Vrlo je rijedak slučaj da bi se jedna redovnica bavila isključivo djelatnostima povezanim s navedenim ciljnim skupinama. Najčešće, ako je riječ o redovnici u radno aktivnoj dobi, ona radi u nekoj ustanovi, a uz taj posao bavi se i spomenutim ciljnim skupinama.

Tablica 25. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na ciljne skupine prema kojima je usmjereno djelovanje redovnica u dijecezanskim župama/župi (samostanu) muške redovničke zajednice ili u vlastitom samostanu/duhovnom centru

U dijecezanskoj župi/župi (samostanu) muške redovničke zajednice		U vlastitom samostanu/duhovnom centru	
Broj zajednica	Ukupan broj redovnica	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica

Vjeronaučne igraonice za djecu predškolske dobi	3	6	3	10
Kateheze/interesne skupine (zbor, dramska, kreativna, biblijska...) za djecu osnovnoškolske dobi	17	129	7	16
Dnevni boravak za djecu	1	1	2	8
Ministranti	8	19	0	0
Mladi (srednjoškolci, studenti/ce, radnička mladež)	11	43	11	29
Prosvjetni djelatnici/intelektualci	1	1	0	0
Zdravstveni djelatnici	0	0	1	5
Zaposlenici socijalnih ustanova	1	1	1	2
Misijska skupina	7	19	5	12
Karitativna skupina	5	13	4	6
Biblijska skupina	7	11	4	5
Liturgija časova s vjernicima laicima	5	11	4	6
Molitvena zajednica karizmatškoga profila	2	3	2	3
Duhovne vježbe/obnove za djecu, mlade i odrasle	11	31	14	43
Duhovno vodstvo	3	4	4	5
Duhovno-pastoralni programi utemeljeni na duhovnosti utemeljitelj(ice) odnosno svetih/blazjenih članica Družbe	6	19	10	40
Rad s vjernicima laicima tzv. pridruženim članovima Družbe	12	59	11	41
Pastoral duhovnih zvanja	12	33	14	33
Starije osobe (susreti u prostorima župe/samostana)	2	3	1	3
Dnevni boravak za starije osobe	0	0	1	1
Pohađanje starijih osoba u župi	9	46	8	27
Obitelji u krizi	2	2	0	0
Bračni parovi	0	0	1	1
Žrtve obiteljskoga nasilja	0	0	1	1
Siromasi	5	17	3	10
Beskućnici	3	5	3	6
Zauzimanje za nerođene	2	3	1	1
Žrtve trgovanja ljudima	1	1	0	0
Zatvorenici	3	5	1	2
Kućna njega bolesnika	2	5	0	0
Osobe s invaliditetom	1	1	1	2
Osobe s mentalnim poteškoćama	2	13	2	3
Osobe sa psihičkim oboljenjima	0	0	1	1
Osobe koje žaluju za preminulim bliskim osobama	1	1	0	0
Umirući	1	1	1	1
Etničke manjine	0	0	1	1
Romi	1	1	0	0
Turisti	3	7	5	15
Rad s medijima (uređivanje internetske stranice, župnoga lista, časopisa zajednice, i slično...)	6	12	13	29
Instrukcije/privatni satovi/radionice (informatika, glazba, strani jezici...)	4	6	7	19
Hodočasnički pastoral	3	4	2	3

Najveći broj redovnica u dijecezanskim župama/župama (samostanima) muške redovničke zajednice usmjeren je prema dječjoj dobnoj skupini i to u okviru katehetskih aktivnosti. Veći broj redovnica radi s vjernicima laicima, tzv. pridruženim članovima Družbe. Zatim slijedi rad s mladima i pohađanje starijih osoba u župi. U vlastitim samostanima/duhovnim centrima, redovnice su uglavnom usmjerene prema duhovnom pastoralu pa tako organiziraju duhovne vježbe/obnove za djecu, mlade i odrasle, zatim rade s

vjernicima laicima tzv. pridruženim članovima Družbe i nude duhovno-pastoralne programe utemeljene na duhovnosti utemeljitelj(ice), odnosno svetih/blazhenih članica Družbe. Priličan broj redovnica uključen je u pastoral duhovnih zvanja. Iz tablice 25., vidljivo je da socijalni pastoral nije previše razvijen i da neki noviji oblici pasterala nisu prepoznati kao potreba suvremenoga društva u Hrvatskoj. Niti jedna redovnica nije uključena u rad sa sljedećim skupinama: žene, rastavljeni/civilno vjenčani, samohrani roditelji, udovci/udovice, nezaposleni, nepismeni, maloljetni delikventi, trudne maloljetnice, ovisnici, vojni invalidi, (i)migranti, izbjeglice, osobe druge vjeroispovijesti, zauzimanje za očuvanje prirode, Katolička malonogometna liga, katekumeni i osobe aktivne u politici.

Budući da su djelatnosti redovničkih zajednica usko povezane sa znakovima vremena, za potrebe istraživanja izdvojen je problem masovnoga iseljavanja iz Hrvatske, kao jedan od aktualnih znakova vremena i gorućih potreba suvremenoga društva u Hrvatskoj. Poglavarice redovničkih zajednica upitane su jesu li redovničke zajednice učinile nešto s obzirom na problem iseljavanja. Dvije poglavarice koje su odgovorile s „Da.“, navele su da je riječ o molitvi za hrvatski narod i domovinu. Šest poglavarica izrazilo je otvorenost u planiranju apostolskih pothvata glede iseljavanja u budućnosti, a šesnaest poglavarica nema u planu poduzimati nešto po tom pitanju.

Opis strukture populacije s obzirom na djelatnosti iziskuje, među ostalim, sagledavanje suradnje ženskih redovničkih zajednica s ostalim crkvenim i društvenim subjektima u obavljanju djelatnosti. Naime, nije dovoljno ostale subjekte promatrati samo kao korisnike prema kojima su usmjerene djelatnosti redovničkih zajednica, nego i kao nezaobilazne suradnike u ostvarivanju poslanja.

Suradnja ženskih redovničkih zajednica s vjernicima laicima na osobit se način reflektira u participiranju vjernika laika u karizmi redovničke zajednice. Provincijalne su poglavarice upitane za podatke o tzv. pridruženim članstvima. Iz dobivenih podataka, može se zaključiti da jedna trećina zajednica (8 zajednica) nema razvijen oblik pridruženoga članstva, niti ga planira razvijati, dok dvije trećine zajednica ili već imaju pridruženo članstvo (13 zajednica) ili ga planiraju osnovati (3 zajednice). Tri provincije pridružene članove nazivaju „Vinkovska obitelj“, u dvije provincije pridruženi članovi su „Prijatelji Maloga Isusa“, a u ostalim zajednicama nazivi su pridruženoga članstva: „Zajednica Krvi Kristove“, „Zajednica karmelskih laika Božanskoga Srca Isusova“, „Suradnici Božje ljubavi, Prijateljice i prijatelji svete Anđele“, „Štovatelji Blažene Djevice Marije čudotvorne medaljice“, „Mali prijatelji misija“, „Prijatelji blagoslova Marije Kraljice svijeta“ te „Biseri Očeva milosrđa“ (djeca i mladi) i „Poslanici milosrđa“ (odrasli).

Provincijalne poglavarice redovničkih zajednica, koje imaju razvijeno pridruženo članstvo, upitane su o sudjelovanju pridruženih članova u duhovnosti, apostolskoj djelatnosti i asketskim vježbama redovničke zajednice. U svim redovničkim zajednicama (13 zajednica) koje imaju pridruženo članstvo, pridruženi članovi aktivno i neposredno sudjeluju u duhovnosti i djelatnoj dimenziji poslanja redovničke zajednice. U asketskim (pokorničkim) vježbama pak sudjeluju vrlo rijetko. Od 13 zajednica, samo su dvije zajednice potvrdile uključenost pridruženih članova u asketske vježbe.

Još jedan od oblika suradnje, koji redovničke zajednice provode, upošljavanje je civilnih osoba.

Tablica 26. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj civilnih osoba uposlenih u redovničkoj zajednici

	Stanje u 2017.			Predviđanje za razdoblje (2017. – 2027.)			
	Broj zajednica	Ukupan broj uposlenih civilnih osoba		Maksimalan broj civilnih osoba uposlenih u jednoj zajednici	Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
		<i>n</i>	(%)				
Kućanski poslovi	6	25	(6,7)	11	0	0	6
Skrb za starije i nemoćne sestre	6	17	(4,6)	6	0	0	6
Rad u ustanovama čiji je vlasnik redovnička zajednica kojoj pripadate	18	331	(88,7)	68	0	5	13

Iz tablice 26. vidljivo je da se civilne osobe upošljavaju u samostanima (obavljanje kućanskih poslova, skrb za starije i nemoćne sestre) te u ustanovama u vlasništvu redovničke zajednice. Zamjetno najveći broj civilnih osoba (88,7%) redovničke zajednice upošljavaju u vlastitim ustanovama. Poglavarice predmnijevaju da će broj civilnih osoba, uposlenih kod redovničkih zajednica, u sljedećem desetogodišnjem razdoblju biti u porastu.

Uz vlastite ustanove odgojno-obrazovnoga, zdravstvenoga ili socijalno-karitativnoga karaktera, redovničke zajednice ponekad osnivaju i vlastite udruge i zaklade.

Tablica 27. Iniciranje osnivanja udruge/zaklade od strane redovničke zajednice

	Broj zajednica s obzirom na osnivanje udruge	Broj zajednica s obzirom na osnivanje zaklada
Da	4	2
Ne, niti se planira učiniti	20	20
Ne, ali se planira učiniti	0	2

Iz tablice 27. vidljivo je da ovakav oblik djelovanja još nije dovoljno razvijen među ženskim redovničkim zajednicama u Hrvatskoj. Čini se da je tek u povojima.

Nadalje, u istraživanju se htjelo doznati i koliko članice redovničkih zajednica surađuju s udrugama civilnoga društva, neovisno o tomu je li riječ o vlastitoj udruzi ili nije.

Tablica 28. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na suradnju s udrugama civilnoga društva

	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica
<i>Caritas</i>	8	13
Vjera i svjetlo	3	9
Udruga sv. Vinka Paulskoga	4	26
Udruga Amadea	1	3
Ostale udruge	3	13

Brojke pokazuju da suradnja ženskih redovničkih zajednica s udrugama civilnoga društva u Hrvatskoj nije previše rasprostranjena. Za razdoblje od 2017. do 2027. godine, najveći broj poglavarica predviđa da će situacija glede suradnje ženskih redovničkih zajednica s udrugama civilnoga društva ostati uglavnom nepromijenjena (16 poglavarica). Tri poglavarice smatraju da će se suradnja smanjiti, a pet poglavarica predviđa da će se povećati.

Sljedeće pitanje, koje je bilo upućeno provincijalnim poglavaricama, odnosilo se na međusobnu suradnju ženskih redovničkih zajednica. Poglavarice su trebale odgovoriti na pitanje: „Je li Vaša redovnička zajednica surađivala s nekom drugom ženskom redovničkom zajednicom u izvršavanju zajedničkoga apostolskog poslanja?“ Vrlo mali broj zajednica (5) naveo je neki oblik suradnje s drugom ženskom redovničkom zajednicom. Uglavnom je riječ o tomu da članica jedne redovničke zajednice radi u vrtiću u vlasništvu druge redovničke zajednice. Navedena su i dva slučaja da jedna redovnička zajednica financijski potpomaže misijski rad druge redovničke zajednice. Šest poglavarica se izjasnilo da njihove zajednice nemaju neki konkretni oblik suradnje s drugom ženskom redovničkom zajednicom u izvršavanju zajedničkoga apostolskog poslanja, ali su otvorene u planiranju takve suradnje u budućnosti. Začuđuje dosta velik broj poglavarica (13) koje su se odlučile za odgovor: „Ne, niti se planira učiniti.“

Ostvarivanje djelatnosti nije moguće bez materijalnih sredstava. U tom su pogledu poglavarice upitane koliki postotak nacionalizirane imovine još nije vraćen redovničkim zajednicama te jesu li zajednice sudjelovale u kojem natječaju za projekte vezane uz fondove

Europske unije. Šest redovničkih zajednica izjasnilo se da im još nije vraćeno do 10% imovine, četiri zajednice smatraju da im treba biti vraćeno još oko 11-20% imovine, dvije zajednice još očekuju povrat imovine od 21-30%. U trima redovničkim zajednicama imovina nije vraćena u intervalima od 31-40%, 41-50% te 51-60%. Samo jednoj zajednici nije vraćeno više od 90% imovine. Dakle, dvije trećine zajednica izjasnilo se da im dio imovine, oduzete u razdoblju socijalizma, još uvijek nije vraćen. U najvećem broju slučajeva, riječ je o oko 10% imovine. Zajednica kojoj nije vraćeno više od 90% imovine, nekretnine ima uglavnom na području susjedne Bosne i Hercegovine pa je zbog toga taj postotak tako visok.

Projekti vezani uz fondove Europske unije u mnogim su redovničkim zajednicama još uvijek nepoznanica (18 zajednica). Samo 6 zajednica ima iskustva s takvim projektima. Gotovo polovina zajednica (10 zajednica) i ne planira upuštati se u takve projekte, dok 8 zajednica izražava otvorenost za planiranje takvih projekata u budućnosti.

d) Prostorna struktura

Prostorna rasprostranjenost redovničkih zajednica, uključenih u istraživanje, nadilazi geografske granice Hrvatske. Većina članica živi i djeluje u Hrvatskoj, ali gotovo svaka redovnička zajednica ima određeni broj članica izvan Hrvatske (Bosna i Hercegovina, inozemstvo, misijske zemlje u uskom smislu riječi).

Tablica 29. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj članicâ koje žive u/izvan Hrvatske

	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica <i>n</i> (%)	Maksimalan broj redovnica iz jedne zajednice
Hrvatska	24	2.347 (86,0)	322
Bosna i Hercegovina	9	103 (3,7)	44
Inozemstvo (osim Bosne i Hercegovine)	17	213 (7,7)	54
Misijske zemlje	10	72 (2,6)	32

Tablica 29. otkriva da u Hrvatskoj živi 86% članica redovničkih zajednica obuhvaćenih istraživanjem, dok ih je 14% izvan Hrvatske. Gotovo polovica zajednica prisutna je u misijskim zemljama, iako je uglavnom riječ o malom broju članica. Samo se za dvije redovničke zajednice može reći da su već donekle ukorijenjene u misijskim krajevima jer tamo imaju već nekoliko desetaka članica među kojima su i redovnice podrijetlom iz dotične misijske zemlje, a sudeći po broju kandidatica, postulantica i novakinja iz tih zemalja, čini se da će taj broj bivati sve veći.

Numerički prikaz geografskoga smještaja redovničkih zajednica u Hrvatskoj s obzirom na (nad)biskupije otkriva da, uz iznimku jedne redovničke zajednice, sve ostale redovničke zajednice imaju barem nekoliko članica na području Zagrebačke nadbiskupije. Potrebno je napomenuti da redovnice dviju provincija grkokatoličkoga obreda u tablici 30. nisu uključene u taj broj, nego su pribrojene Križevačkoj biskupiji, iako i te dvije provincije imaju mjesne zajednice u gradu Zagrebu.

Razumljivo je da je u Zagrebačkoj nadbiskupiji lociran najveći broj zajednica, budući da je to najveća nadbiskupija, i površinom, i brojem vjernika. Osim toga, čak 9 redovničkih zajednica ima sjedište uprave u Zagrebu. Za Zagrebačkom nadbiskupijom slijede Splitsko-makarska i Đakovačko-osječka nadbiskupija, koje također pripadaju među veće i brojnije nadbiskupije. U Splitu imaju sjedište 4 redovničke zajednice, a na području Đakovačko-osječke nadbiskupije sjedište je triju zajednica. Iznenađuju Dubrovačka i Hvarska biskupija koje s obzirom na površinu i broj vjernika imaju prilično velik broj redovnica.

Iz tablice 30. može se zaključiti da one nadbiskupije, u kojima više zajednica ima sjedište, imaju i veći broj redovnica. Taj je podatak potrebno tumačiti u svjetlu činjenice da zajednice obično uz sjedište uprave imaju i organiziranu zdravstvenu skrb za starije i nemoćne redovnice što prilično uvećava ukupan broj redovnica, iako nisu sve aktivne u djelatnoj dimenziji poslanja. Imajući to na umu, potrebno je uzeti s rezervom numerički suodnos broja vjernika katolika u nekoj (nad)biskupiji i broja redovnica u toj (nad)biskupiji. U računanju toga suodnosa, uzeti su u obzir podatci o broju vjernika katolika prije aktualnoga povećanog iseljavanja iz Hrvatske.⁸⁴¹

Tablica 30. Broj redovničkih zajednica/redovnica prema (nad)biskupijama

⁸⁴¹ Budući da je najveći val iseljavanja pogodio istočnu Slavoniju, može se pretpostaviti da je brojka omjera vjernika katolika prema jednoj redovnici znatno manja nego li je navedeno u tablici 30.

(Nad)biskupija	Broj redovničkih zajednica prisutnih u (nad)biskupiji	Ukupan broj redovnica	Maksimalan broj redovnica iz jedne zajednice	Broj katolika u odnosu na jednu redovnicu
Zagrebačka nadbiskupija	21	767	182	1898
Varaždinska biskupija	9	96	33	3840
Sisačka biskupija	3	18	7	9662
Bjelovarsko-križevačka	5	23	7	8043
Križevačka biskupija (GKT)	2	35	19	-
Riječka nadbiskupija	4	144	68	1483
Krčka biskupija	7	40	9	920
Gospićko-senjska biskupija	2	10	8	6941
Porečko-pulska biskupija	6	25	10	6747
Splitsko-makarska nadbiskupija	10	435	127	984
Dubrovačka biskupija	9	184	43	418
Hvarska biskupija	5	50	15	458
Šibenska biskupija	4	67	40	1940
Đakovačko-osječka nadbiskupija	11	279	202	1612
Požeška biskupija	10	65	24	4408
Zadarska nadbiskupija	6	107	30	1479
Vojni ordinarijat	1	2	2	-

Na geografskom prostoru Hrvatske živi i djeluje 2.347 članica redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj. Tablica 31. pokazuje da su one raspoređene u 295 mjesnih zajednica. Većina zajednica (80%) smještena je u gradskim naseljima, dok se samo 20% zajednica zadržalo u seoskim naseljima. Može se pretpostaviti da je proces povlačenja u gradove djelomice potaknut i prisilnim zatvaranjem mjesnih zajednica na koje su redovničke družbe primorane zbog sve manjeg broja članica. Poglavarice se, u odlučivanju koju zajednicu zatvoriti, seosku ili gradsku, u većini slučajeva odlučuju na zatvaranje seoske zajednice. Višestruki su razlozi za to. Već među stanovništvom postoje jake migracije sa sela prema gradu pa se može reći da i redovnice odlaze tamo kamo ide stanovništvo. Uostalom, gradske sredine nude i veću mogućnost zaposlenja. Zatim, vrlo često u seoskim sredinama, redovnice ne posjeduju vlastiti stambeni objekt, nego žive u župnom stanu, što često neminovno povlači potrebu brige za župno domaćinstvo. Ponekad, ukoliko redovnička zajednica to nije u mogućnosti osigurati, dolazi do povlačenja redovnica sa župe.

K tomu, potrebno je u ovom kontekstu ukazati na činjenicu da su redovničke zajednice u svojim početcima većinom nastajale u gradovima i djelovale uglavnom u gradskim sredinama jer su im djelokruzi često bili vezani uz odgojno-obrazovne, zdravstvene ili socijalno-karitativne ustanove. Disperzija u ruralne sredine najjači je zamah imala u vrijeme socijalizma

kada su redovnicama oduzete ustanove i one se, u traženju novih djelokruga, zaputile na župe.⁸⁴² Nakon Domovinskoga rata, redovnice se ponovno vraćaju u urbana područja.

Tablica 31. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj mjesnih zajednica u Hrvatskoj prema vrsti naselja

Naselje	Broj mjesnih zajednica n (%)
U seoskim naseljima	59 (20,0)
U gradskim naseljima (do 10 000 stanovnika)	57 (19,3)
U gradskim naseljima (od 10 000 do 30 000 stanovnika)	41 (14,0)
U gradskim naseljima (preko 30 000 stanovnika)	138 (46,7)
Ukupno	295 (100,0)

Gotovo tri četvrtine (67,8%) od ukupnog broja mjesnih zajednica čine zajednice u sastavu od 1 - 5 redovnica.

Tablica 32. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj redovnica po mjesnim zajednicama u Hrvatskoj

Broj redovnica u mjesnoj zajednici	Ukupan broj mjesnih zajednica n (%)
1 - 5	200 (67,8)
6 - 15	59 (20,0)
16 - 30	25 (8,5)
Preko 30	11 (3,7)
Ukupno	295 (100,0)

U pretkomunističkom vremenu, redovnice su uglavnom živjele u zajednicama s većim brojem članica. To je bilo osobito izraženo u redovničkim zajednicama čiji je djelokrug obuhvaćao i bolnice. Usitnjavanje zajednica osobito je došlo do izražaja uključivanjem redovnica u župni apostolat. Već zbog samih materijalnih prilika, župnici nisu imali mogućnosti primiti veći broj redovnica na jednu župu. Profil malih zajednica, kako je vidljivo iz tablice 32., zadržao se do danas, jer je najprimjereniji župnomu apostolatu, a upravo takav apostolat još je uvijek najrasprostranjeniji među ženskim redovničkim zajednicama. Manje zajednice najbrojnije su i zbog toga što redovničke zajednice pokušavaju održavati sve postojeće

⁸⁴² Do toga se zaključka može doći na temelju podataka iz *Općih šematizama Katoličke crkve u Jugoslaviji* izdanih 1939. i 1975. godine. (usp. Krunoslav DRAGANOVIĆ, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, 473-522. i Krunoslav DRAGANOVIĆ – Josip CRNKOVIĆ – Zdravko REVEN (ur.), *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Zagreb, 1975., 821- 932.).

djelokruga, vrlo često uz minimalan broj osoba, samo da bi se odgodilo gašenje zajednice, koliko je god to moguće.

U okviru govora o prostornoj strukturi populacije, zanimljivo je promotriti podatke o mobilnosti redovnica s obzirom na obavljanje posla. Ponekad se događa da se redovnice koncentriraju u jednu zajednicu jer se tako olakšavaju financijski izdatci oko uzdržavanja, a onda iz te zajednice putuju u neko drugo mjesto ili neku drugu župu radi vršenja apostolske djelatnosti. Iz brojki, prikazanih u tablici 33., iz stupca koji opisuje stanje u 2017. godini, može se zaključiti da takvi slučajevi još nisu vrlo česti, a poglavarice predmnijevaju da se u sljedećih deset godina situacija ne će bitno promijeniti, što je vidljivo iz stupca koji prikazuje predviđanje za razdoblje do 2027. godine.

Tablica 33. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj redovnica prema geografskom suodnosu radnoga mjesta i mjesta prebivališta/boravišta te predviđanje za budućnost

	Stanje u 2017.		Predviđanje za razdoblje (2017. – 2027.)		
	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica	Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
Radno mjesto nije u mjestu prebivališta/boravišta	10	36	3	6	1
Župa prebivališta/boravišta različita je od župe u kojoj sestra vrši apostolat	13	59	3	7	3

U ovom bi kontekstu valjalo ukazati na podatke o zatvaranju postojećih mjesnih zajednica, odnosno o formiranju i otvaranju novih mjesnih zajednica u posljednjih deset godina. Odnos dokidanja i formiranja zajednica jest 10:1. Zatvoreno je 70 mjesnih zajednica, a otvoreno samo 7. U prosjeku, godišnje se zatvori 6 mjesnih zajednica. Ako bi se broj redovničkih družbi podijelio s tim brojem, može se zaključiti da svaka četvrta družba godišnje zatvori jednu zajednicu. No, iz dobivenih podataka vidljivo je da najveći broj zatvorenih zajednica bilježe zapravo najbrojnije družbe. Za otvaranje novih zajednica nema nekog pravila; podjednako je i u brojnijim i u manje brojnim zajednicama.

Glede prognostičkih stavova za sljedećih deset godina, poglavarice predmnijevaju da će se trend zatvaranja postojećih zajednica, u odnosu na otvaranje novih zajednica, nastaviti u istom omjeru 10:1, odnosno 50 zatvaranja i 5 otvaranja. Iako se na prvi pogled čini da su poglavarice optimističnije u pogledu nadolazećega razdoblja, jer predmnijevaju manji broj zatvaranja negoli je to bilo u proteklih deset godina, ipak nema previše optimizma u prognozama. Naime, samo su tri poglavarice napisale da bi moglo biti otvaranja zajednica, dok ostalih 21 ne vidi da bi u budućnosti bilo ikakvih izgleda za otvaranje.

Tablica 34. Otvaranje/zatvaranje mjesnih zajednica

Otvaranje/zatvaranje mjesnih zajednica	1. siječnja 2007. – 1. siječnja 2017.	Predviđanje za razdoblje (2017. – 2027.)
Otvaranje mjesnih zajednica	7	5
Zatvaranje mjesnih zajednica	70	50

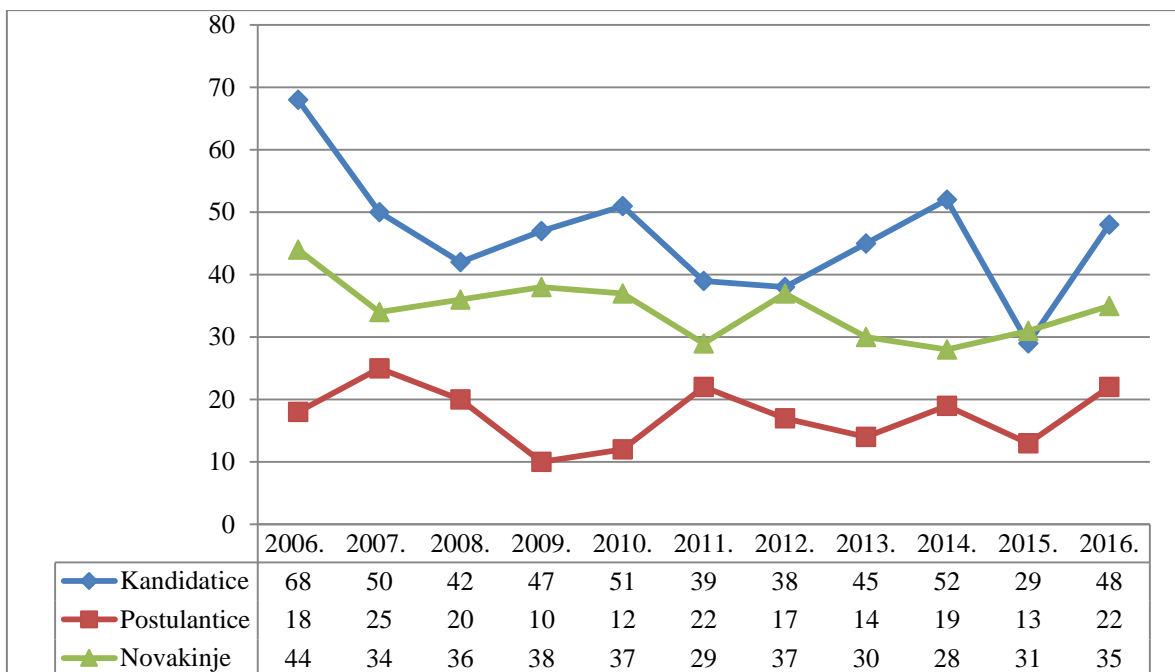
U opis prostorne strukture populacije neizravno je uključeno i pitanje lokacije sjedišta vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice. S obzirom na to pitanje, broj redovnica u zajednicama koje imaju vrhovno (generalno) sjedište u Hrvatskoj (1.354), podjednak je broju redovnica u zajednicama s vrhovnim (generalnim) sjedištem izvan Hrvatske (1.381). Sukladno tomu, i broj zajednica jednoga i drugoga profila podjednak je.

Tablica 35. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na lokaciju sjedišta vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice

	Broj zajednica/provincija	Ukupan broj redovnica	(%)
U Hrvatskoj	13	1.354	(49,5)
Izvan Hrvatske	11	1.381	(50,5)
Ukupno	24	2.735	(100,0)

e) Struktura populacije s obzirom na pridruživanje/napuštanje zajednice

Kako je već prikazano u tablici 9., u zajednicama sa sjedištem u Hrvatskoj tijekom desetogodišnjega razdoblja broj članica manji je za oko 500 (14%) redovnica. U prosjeku, u tim zajednicama godišnje se smanjuje broj redovnica za 50 (1,4%). Otprilike, jedna petina od njih napusti zajednicu, a ostale četiri petine umiru. To je očigledno iz podataka prikupljenih u upitnicima koje su ispunjavale poglavarice redovničkih zajednica. Tijekom proteklih deset godina, redovnički stalež napustile su 94 redovnice s privremenim/doživotnim zavjetima. U prosjeku, dakle, desetak redovnica godišnje napusti zajednice, a oko 40 ih umre. Ako se ima na umu da se ti podatci odnose na 24 zajednice, ni stopa smrtnosti, ni stopa napuštanja zajednice nisu prevelike. Možda je zapravo najveći problem u premalom priljevu novih članica.

Slika 2. Kandidatice, postulantice i novakinje u razdoblju od 2006. do 2016. godine⁸⁴³

Iz slike 2., može se zaključiti kako se broj osoba u formaciji (kandidatice, postulantice, novakinje) uglavnom kreće oko konstanti, nema velikih promjena.

Pridruživanje novih članica zajednici jest jedan od najznačajnijih pokazatelja vitalnosti neke zajednice. No, kad se taj podatak uzme sam po sebi, iz njega se ne može puno zaključiti jer s druge strane, negativan pokazatelj vitalnosti zajednice jesu situacije kada članice odlučuju zajednicu napustiti. Najbolje je stoga sagledati oba podatka istodobno, i o pridruživanju i o napuštanju zajednice, i to za svaku pojedinu zajednicu.

⁸⁴³ Statistički podatci za 2006. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 36 (2008.) 1, 112-113.; Statistički podatci za 2007. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 36 (2008.) 1, 114-115.; Statistički podatci za 2008. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 37 (2009.) 1, 130-131.; Statistički podatci za 2009. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 38 (2010.) 1, 158-159.; Statistički podatci za 2010. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavara*, 39 (2011.) 1, 176-177.; Statistički podatci za 2011. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavara*, 40 (2012.) 1, 66-67.; Statistički podatci za 2012. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavara*, 41 (2013.) 2, 23-28.; Statistički podatci za 2013. godinu, u: *Dopis iz tajništva Hrvatske redovničke konferencije, od s. Irene Olujević i gosp. Marinka Nikolić* (elektronička pošta, 11. I. 2018.); Statistički podatci za 2014. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavara*, 43 (2015.) 2, 23-28.; Statistički podatci za 2015. godinu, u: Ljudevit MARAČIĆ, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, 160-162.; Statistički podatci za 2016. godinu, u: *Dopis iz tajništva Hrvatske redovničke konferencije, od s. Irene Olujević i gosp. Marinka Nikolić* (elektronička pošta, 11. I. 2018.).

Tablica 36. donosi podatke o broju djevojaka koje su ušle u samostan u razdoblju od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. godine te o broju redovnica s privremenim/doživotnim zavjetima koje su tijekom navedenoga razdoblja napustile zajednicu. U tablici se također nalaze i podatci o ukupnom broju članica u zajednici. Naime, broj djevojaka koje dolaze u samostan i broj redovnica koje odlaze iz zajednice, najrealnije bi bilo sagledati u odnosu prema ukupnom broju članica svake pojedine zajednice jer tek u tom kontekstu navedeni podatci zadobivaju svoje puno značenje.

Tablica 36. Broj djevojaka koje su ušle u samostan (od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. godine) i broj redovnica s privremenim/doživotnim zavjetima koje su napustile zajednicu (od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. godine) te ukupan broj članica zajednice

Broj djevojaka koje su došle u samostan (2007. – 2017.)	Broj redovnica koje su napustile zajednicu (2007. – 2017.)	Ukupan broj članica zajednice (2017.)
0	0	5
2	1	15
2	2	56
2	8	16
3	0	82
4	0	190
4	1	34
4	1	88
4	3	54
5	2	96
6	2	95
8	1	60
8	1	179
9	9	167
10	1	203
10	4	104
10	6	144
11	7	24
12	8	244
12	11	109
13	4	125
13	9	74
14	11	249
20	2	322
Ukupno	186	2.735

Tablica 36. pokazuje da je dvostruko veći broj djevojaka koje su u samostan ušle negoli broj redovnica koje su napustile zajednicu. Tablica također pokazuje da se raspon broja članica u zajednicama kreće od 5 do 322, a raspon dolaska djevojaka u samostan tijekom

desetogodišnjeg razdoblja, s obzirom na pojedinu redovničku zajednicu, kretao se od 0 do 20. Iz podataka se ne bi moglo zaključiti da brojnije zajednice bilježe i veći broj pridošlih djevojaka, niti da iz brojnijih zajednica odlazi više članica. Vidljivo je da i poneke manje brojne zajednice imaju veći broj pridošlih, kao i veći broj onih koje su otišle.

Iz podataka se vidi da samo jedna zajednica nije imala ni jednu djevojku koja bi bila potencijalna buduća članica. Značajan je podatak da samo tri zajednice, tijekom deset godina, nije napustila niti jedna članica. Dok je u dvjema zajednicama, izjednačen broj pridošlih djevojaka s brojem bivših zavjetovanih članica, u jednoj zajednici je veći broj redovnica koje su otišle negoli djevojaka koje su došle. U svim ostalim zajednicama broj pridošlih veći je od broja onih koje su otišle. Pri interpretaciji ovih podataka potrebno je naglasiti da broj pridošlih djevojaka ne znači nužno da su sve one ostale trajno u zajednici jer u broj pridošlih uključen je i broj onih koje su u međuvremenu možda napustile samostan, pa čak i prije zavjetovanja.

Promatrajući suodnos podataka o pridošlima i onima koje su napustili zajednicu, nikako se ne smiju donositi isključivi zaključci o vitalnosti zajednice jer ostaje otvoreno pitanje kriterija na temelju kojih svaka pojedina zajednica prima i zadržava potencijalne članice. Moglo bi se pretpostaviti da su kriteriji donekle ujednačeni, usklađeni s naputcima u crkvenim dokumentima o posvećenom životu, ali to se nikako ne može sa sigurnošću tvrditi jer razlučivanje zvanja iznimno je kompleksan proces i iziskuje individualan pristup svakoj pojedinoj osobi.

Kad je riječ o pridruživanju zajednici, dobro je pogledati koji profil djevojaka dolazi u samostan. Tablica 37. donosi podatke o obrazovnom stupnju djevojaka koje dolaze u samostan.

Tablica 37. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj djevojaka koje su došle u samostan u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema stupnju obrazovanja (neovisno o tomu jesu li u međuvremenu napustile zajednicu)

Stupanj obrazovanja	Broj zajednica	Ukupan broj djevojaka <i>n</i> (%)	Maksimalan broj djevojaka u jednoj zajednici
Završeno osnovnoškolsko obrazovanje	8	24 (13,0)	5
Započeto srednjoškolsko obrazovanje	8	14 (7,5)	3
Završeno srednjoškolsko obrazovanje	20	86 (46,2)	11
Započet (diplomski, bakalaureat, master, specijalistički) studij	8	11 (6,0)	2
Završen (diplomski, bakalaureat, master, specijalistički) studij	14	31 (16,6)	6
Započet poslijediplomski studij	0	0 (0)	0
Završen poslijediplomski studij	0	0 (0)	0
Zaposlena	9	20 (10,7)	5

Najveći broj djevojaka u samostan stupa nakon završenoga srednjoškolskog obrazovanja, čak oko 46%, a zatim nakon završenog studija (16,6%). Budući da samo jedna trećina zajednica bilježi primanje u samostan nakon završenoga osnovnoškolskog obrazovanja ili započetoga srednjoškolskog, odnosno započetoga studiranja, nije sasvim isključena mogućnost da veći broj zajednica sugerira djevojkama, zainteresiranim za redovnički život, da još razmisle i da završe započeto školovanje pa tek nakon toga dođu u samostan. Prilično je velik broj djevojaka (10,7%) koje dolaze s iskustvom zasnovanoga radnog odnosa.

Prema tipu prebivališta, podjednak broj djevojaka dolazi iz seoskih i iz gradskih naselja, iako je, kako je već ukazano, većina redovničkih mjesnih zajednica smještena u gradskim naseljima.

Tablica 38. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj djevojaka koje su došle u samostan u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema vrsti dotadašnjega prebivališta

	Broj zajednica	Ukupan broj djevojaka	Maksimalan broj djevojaka u jednoj zajednici
Iz seoskih naselja	20	88	14
Iz gradskih naselja	21	98	12

Kad je riječ o napuštanju zajednice, dostupni su podatci o obrazovnom profilu redovnica s privremenim/doživotnim zavjetima te o poslu koji su redovnice vršile prije nego su napustile zajednicu.

Tablica 39. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj redovnica s privremenim/doživotnim zavjetima koje su napustile zajednicu u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema stupnju obrazovanja

Stupanj obrazovanja	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica koje su napustile zajednicu <i>n</i> (%)	Maksimalan broj redovnica iz jedne zajednice
Srednja škola	15	52 (55,3)	8
Viša škola	10	19 (20,2)	4
Diplomski studij	10	19 (20,2)	4
Poslijediplomski studij licencijata/magisterij	3	3 (3,2)	1
Poslijediplomski doktorski studij	1	1 (1,1)	1

Prema tablici 39., najveći broj redovnica koje su napustile zajednicu bio je srednjoškolskoga obrazovanja, a potom s višom ili visokom stručnom spremom. Zacijelo je završeno obrazovanje bio i olakšavajući čimbenik za buduće traženje zaposlenja u svijetu.

Tablica 40. pokazuje da je najveći broj redovnica koje su napustile zajednicu obavljao neku djelatnost u zajednici (36,2%). Veliki broj redovnica (22,3%) napustio je zajednicu tijekom studija. Za njih se, gotovo sa sigurnošću može pretpostaviti da su to bile redovnice s privremenim zavjetima. Prilično je velik broj redovnica (19,1%) koje su napustile zajednicu, a radile su u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Tablica 40. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj redovnica s privremenim/doživotnim zavjetima koje su napustile zajednicu u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema vrsti djelatnosti koju su vršile

	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica koje su napustile zajednicu <i>n</i> (%)	Maksimalan broj redovnica iz jedne zajednice
Rad u odgojno-obrazovnim ustanovama	10	18 (19,1)	4
Rad u zdravstvenim ustanovama	4	4 (4,3)	1
Rad u socijalnim ustanovama	1	2 (2,1)	2
Rad u župi/samostanu muške redovničke zajednice	6	11 (11,7)	5
Rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima	3	4 (4,3)	2
Duhovno-pastoralni programi u vlastitim samostanima/duhovnim centrima	0	0 (0)	0
Djelatnosti u zajednici	11	34 (36,2)	7
Studij	9	21 (22,3)	4

Manji broj redovnica boravi izvan zajednice zbog skrbi za bolesne članove obitelji ili zbog eksklaustracije. Ni jedna redovnica, kojoj je potrebna zdravstvena skrb, nije smještena u domu za starije i nemoćne osobe, što znači da redovničke zajednice unutar svojih samostana osiguravaju smještaj i skrb za svoje starije članice koje više nisu u mogućnosti obavljati kakvu djelatnu aktivnost.

Tablica 41. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj članicâ izvan zajednice

	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica izvan zajednice	Maksimalan broj redovnica iz jedne zajednice
Skrb za bolesne roditelje/braću/sestre	7	8	2
Eksklaustracija	4	6	2
Smještaj u domu za starije i nemoćne osobe (izvan samostana) zbog potrebne zdravstvene skrbi	0	0	0

2.1.3. Sociodemografske karakteristike uzorka

Obrada podataka izvršena je na 664 anketna upitnika koji su popunjeni valjano i pristigli pravovremeno. Broj ispitanica čini više od četvrtine (28,3%) ukupne populacije.

a) Dobna struktura

Dob sudionica istraživanja kretala se od 20 do 93 godine, uz aritmetičku sredinu 57,6 te standardnu devijaciju od 16,37 godina. Najzastupljenija je dobna skupina u dobi od 61 do 70 godina (27,2%), a zatim od 71 do 80 godina (16,4%). Te su dvije dobne skupine inače i u populaciji najzastupljenije.

Tablica 42. Struktura uzorka s obzirom na dob

Dob	<i>n</i>	(%)
20 godina	1	(0,1)
21-30	35	(5,3)
31-40	94	(14,2)
41-50	88	(13,2)
51-60	92	(13,9)
61-70	181	(27,2)
71-80	109	(16,4)
81-90	31	(4,7)
Iznad 91 godina	2	(0,3)
Nije odgovorilo	31	(4,7)
Ukupno	664	(100,0)

Kako su u uzorku prevladavale starije sudionice, raspodjela dobi značajno je odstupala od normalne raspodjele, tj. od Gaussove krivulje, stoga su određeni i medijan i interkvartilni raspon. Medijan dobi iznosio je 61 godinu, uz interkvartilni raspon u intervalu od 45 do 70 godina. Kako interkvartilni raspon obuhvaća središnjih 50% raspodjele, možemo zaključiti kako je 25% sudionica bilo mlađe od 45 godina, dok ih je 25% bilo starije od 70 godina.

Uz životnu dob, zanimljiv je i podatak o dobi ulaska u samostan (tablica 43.). Raspon te dobi kretao se od 10 do 39 godina, uz aritmetičku sredinu od 17,5 godina te standardnu devijaciju 3,72.

Tablica 43. Struktura uzorka s obzirom na dob ulaska u samostan

Dob ulaska u samostan	<i>n</i>	(%)
Do 10 godina	1	(0,1)
11-15	226	(34,0)
16-20	296	(44,6)
21-25	67	(10,1)
26-30	21	(3,2)
31-35	4	(0,6)
36-39	1	(0,1)
Nije odgovorilo	48	(7,2)
Ukupno	664	(100,0)

Kako je raspodjela dobi značajno odstupala od normalne raspodjele, određeni su i medijan i interkvartilni raspon. Medijan dobi ulaska u samostan iznosio je 16 godina, uz interkvartilni raspon u intervalu od 15 do 19 godina, što je bila najčešća dob ulaska u samostan.

Podatci o dobnoj strukturi ispitanicâ bili bi nepotpuni bez uvida u podatke o razdoblju proteklom od prvih zavjeta (tablica 44.). Ono se kretalo od 0 (sudionice koje su prve zavjete slavile u godini ispitivanja) do 71 godinu, uz aritmetičku sredinu 35,3 i standardnu devijaciju 16,95. I u ovom slučaju raspodjela je značajno odstupala od normalne, stoga su određeni medijan i interkvartilni raspon. Medijan godina proteklih od slavljenja prvih zavjeta iznosio je 40 godina, uz interkvartilni raspon u intervalu od 21,8 do 49 godina.

Tablica 44. Struktura uzorka prema godinama zavjetovanja

Godine zavjetovanja	<i>n</i>	(%)
Do 25 godina	164	(24,7)
26-50	310	(46,7)
51-71	141	(21,2)
Nije odgovorilo	49	(7,4)
Ukupno	664	(100,0)

b) Obrazovna struktura

Najviše ispitanica završilo je diplomski studij, nakon čega su slijedile one s višom i srednjom školom.

Tablica 45. Struktura uzorka s obzirom na stupanj obrazovanja

Stupanj obrazovanja	<i>n</i>	(%)
Četverogodišnje osnovnoškolsko obrazovanje	15	(2,3)
Završeno osnovnoškolsko obrazovanje raznim vrstama doškoloovanja	23	(3,5)
Osmogodišnja osnovna škola	49	(7,4)
Srednja škola	148	(22,3)
Viša škola	158	(23,8)
Diplomski (bakalaureat, master, specijalistički) studij	208	(31,3)
Poslijediplomski studij licencijata/magisterij	24	(3,6)
Poslijediplomski studij doktorata	10	(1,5)
Drugo	5	(0,7)
Nije odgovorilo	24	(3,6)
Ukupno	664	(100,0)

c) Struktura uzorka s obzirom na djelatnosti

S obzirom na radno mjesto, profil ispitanica vrlo je raznolik: kućanski poslovi, odgojno-obrazovni rad, zdravstvena skrb, socijalno-karitativne djelatnosti, vođenje ustanovâ i zajednicâ, župni pastoral, služba u formaciji novih članica, izrada crkvenoga ruha, ostale djelatnosti u zajednici... Većina ispitanica, njih 157, što čini oko 24% ukupnoga broja ispitanica, za radno mjesto je navela „kućanski poslovi“.

Sljedeća skupina po veličini jesu redovnice vjeroučiteljice/katehistice (oko 15%). U ovoj skupini bilo bi otežano odvojiti redovnice koje predaju vjeronauk u školi od onih koje vrše katehizaciju u župi. Ako je riječ o sestri u radno aktivnoj dobi, najčešće je školska vjeroučiteljica ujedno i župna katehistica. Ako je pak riječ o sestri u mirovini, ona više ne radi u školi, nego je samo u župi. Budući da se, prema odgovorima redovnica, sa sigurnošću nije moglo odvojiti jedno od drugoga, podatci su prikazani zajedno.

Nadalje, redovnice uključene u župni pastoral ponekad obavljaju više dužnosti (katehizacija, briga za liturgijsko pjevanje, sakristanska služba) koje se pojavljuju u raznim kombinacijama. Ponekad to bude kombinacija „katehizacija i crkveno pjevanje“; u tom slučaju redovnica je ubrojena među katehistice. Ako je pak redovnica brinula za crkveno pjevanje i sakristiju, prednost se dalo crkvenomu pjevanju. U ostalim slučajevima, nije bilo preklapanja više dužnosti.

Ponekad su redovnice, koje su u mirovini, uz kućanske poslove, koje sada obavljaju, navodile i posao koji su radile prije umirovljenja. To je svakako bilo korisno kao dodatna informacija, ali redovnice su ubrojene u kategoriju poslova koju obavljaju u mirovini. Zamjetno je da prilično velik broj ispitanica nije odgovorio na ovo pitanje.

Tablica 46. Struktura uzorka prema vrsti djelatnosti

Vrsta djelatnosti	<i>n</i>	(%)
Kućanski poslovi	157	(23,7)
Vjeronauk/kateheza	98	(14,8)
Odgajno-obrazovni rad (vrtić, osnovna škola, srednja škola, fakultet)	76	(11,4)
Vođenje zajednice (provincijalno vodstvo, kućne poglavarice)	56	(8,4)
Medicinska sestra/njegovateljica	51	(7,9)
Sakristanska služba	30	(4,5)
Crkvena glazba	27	(4,0)
Studij	19	(2,9)
Arhiv, muzej, knjižnica, prevodilačka djelatnost, privatni satovi	11	(1,6)
Socijalni rad, pastoral (zatvorenici, turisti, osobe s invaliditetom)	9	(1,3)
Vođenje ustanova	9	(1,3)
Pedagoška/odgajateljska služba	8	(1,2)
Odgajateljice (kandidatura, postulat, novicijat)	7	(1,0)
Izrada crkvenoga ruha, ručni rad, samostalne umjetnice	5	(0,8)
Nije odgovorilo	101	(15,2)
Ukupno	664	(100,0)

Kad je riječ o radnom statusu, najviše ispitanica zaposleno je u punom radnom vremenu, nakon čega slijede one koje su u mirovini.

Tablica 47. Struktura uzorka s obzirom na radni status

Radni status	<i>n</i>	(%)
Puno radno vrijeme	289	(43,5)
Nepuno radno vrijeme	32	(4,8)
Honorarni posao radno aktivne redovnice	11	(1,8)
Honorarni posao umirovljene redovnice	56	(8,4)
Mirovina	181	(27,2)
Volontiranje	14	(2,1)
Drugo	30	(4,5)
Nije odgovorilo	51	(7,7)
Ukupno	664	(100,0)

d) Struktura uzorka s obzirom na mjesto u kojemu su ispitanice provele djetinjstvo

Tablica 48. Struktura uzorka s obzirom na mjesno podrijetlo

Naselje	<i>n</i>	(%)
Seosko naselje	503	(75,8)
Gradsko naselje (do 10.000 stanovnika)	46	(7,0)
Gradsko naselje (od 10.000 do 30.000 stanovnika)	35	(5,3)
Gradsko naselje (preko 30.000 stanovnika)	55	(8,2)
Nije odgovorilo	25	(3,7)
Ukupno	664	(100,0)

Pod sintagmom 'mjesno podrijetlo' razumijeva se vrsta naselja u kojem su ispitanice provele djetinjstvo do četrnaeste godine života. Tablica 48. pokazuje da je većina ispitanica istraživanja svoje djetinjstvo do četrnaeste godine života provela u seoskom naselju.

e) Struktura uzorka s obzirom na lokaciju sjedišta vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice

Tablica 49. Struktura uzorka s obzirom na lokaciju sjedišta vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice

	<i>n</i>	(%)
U Hrvatskoj	196	(29,5)
Izvan Hrvatske	358	(53,9)
Nije odgovorilo	110	(16,6)
Ukupno	664	(100,0)

Gotovo dvostruko veći broj ispitanica pripada zajednicama koje sjedište vrhovne (generalne) uprave imaju izvan Hrvatske. U populaciji taj je broj podjednak (u Hrvatskoj: 1354; izvan Hrvatske: 1381). Iznenaduje broj ispitanica koje nisu odgovorile na ovo pitanje (16,6%).

2.2. Razumijevanje poslanja

Razumijevanje poslanja promatrat će se pod tri vidika: razumijevanje pojma 'poslanje', procjena važnosti dimenzija poslanja i dimenzije poslanja kao vrjednote.

2.2.1. Razumijevanje pojma 'poslanje'

a) Višedimenzionalnost i esencijalnost

Da bi se od ispitanica doznalo što razumijevaju pod pojmom 'poslanje' redovničkoga života, ponuđene su im četiri dimenzije poslanja: a) molitva, b) svjedočanstvo života, c) žrtva (trpljenje, pokora, askeza) i d) rad/djelovanje, za koje su, prema Likertovoj skali s pet vrijednosti (1 – nimalo, 2 – malo, 3 – osrednje, 4 – dosta, 5 – puno), trebali označiti u kojoj mjeri prema njihovu mišljenju pojam poslanja obuhvaća svaku od tih dimenzija. Uz pojam 'poslanje', naveden je i pojam 'apostolat' jer je na hrvatskom govornom području, u redovničkim krugovima, a kako je prvi dio rada pokazao, i u konstitucijama redovničkih zajednica pojam 'apostolat' u češćoj uporabi negoli pojam 'poslanje'.

Tablica 50. Razumijevanje pojma 'apostolat (poslanje)' redovničkoga života

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Molitva	0 (0,0)	9 (1,5)	21 (3,4)	160 (26,0)	425 (69,1)
Svjedočanstvo života	1 (0,2)	2 (0,3)	30 (4,8)	125 (19,9)	470 (74,8)
Žrtva (trpljenje, pokora, askeza)	1 (0,2)	37 (6,1)	95 (15,7)	251 (41,4)	222 (36,6)
Rad/djelovanje	3 (0,5)	19 (3,1)	77 (12,5)	272 (44,2)	245 (39,8)

Iz frekvencija odgovora važno je uočiti da gotovo nijedna⁸⁴⁴ od ispitanica nije ni jednu od navedenih dimenzija sasvim isključila iz pojma 'poslanje', što potvrđuje hipotezu o višedimenzionalnom razumijevanju poslanja. Drugim riječima, ispitanice poslanje shvaćaju u više dimenzija, a budući da su dimenzije poslanja zapravo dimenzije posvećenoga života promatranoga u cjelini, može se zaključiti da ispitanice ne reduciraju poslanje samo na djelatnu, funkcionalnu dimenziju nego ga promatraju na esencijalnoj razini, tj. na razini bitka. Takvo je shvaćanje poslanja kompatibilno sa sadržajem crkvenih dokumenata o posvećenom životu kao i sa sadržajem konstitucija redovničkih zajednica.

Redovničke se zajednice, međutim, u stvarnosti nerijetko reducira isključivo na funkcionalnost i percipira kao 'servis opće prakse', čijim se članovima dodjeljuju poslovi ovisno o 'stanju na tržištu'.⁸⁴⁵ Prema uvaženom teologu Špiri Marasoviću, premještanje naglaska u poimanju posvećenoga života s esencijalne na funkcionalnu razinu, odnosno s 'biti' na 'djelovati', dovelo je do toga da su redovničke zajednice krajem drugoga tisućljeća postale kao „servisi” za raznorazne potrebe, bilo društvene, bilo pak crkvene, posvema okrenute 'tržištu', tj. ponudi i potražnji⁸⁴⁶. Rezultati istraživanja pokazuju da redovničke zajednice u samopoimanju imaju očuvanu esencijalnu dimenziju poslanja, no očito se promatrane u socio-eklezijalnom kontekstu susreću s izazovom redukcije na funkcionalnost.⁸⁴⁷

b) Međusobni suodnos dimenzija poslanja

Iz tablice 50. vidljivo je i u kojem su međusobnom suodnosu dimenzije poslanja, odnosno koja od navedenih dimenzija u većoj ili manjoj mjeri opisuje shvaćanje poslanja prema mišljenju ispitanica. Tablica 50-51., pokazuju da bi se dimenzije poslanja mogle grupirati po

⁸⁴⁴ Ovih nekoliko odgovora pod 'Nimalo', toliko su zanemarivi da se mogu protumačiti kao slučajna pogriješka.

⁸⁴⁵ Usp. Špiro MARASOVIĆ, Redovništvo za 21. stoljeće, u: *Posvećeni život*, 4 (1999.) 1, 79-80.

⁸⁴⁶ *Isto*, 80-81.

⁸⁴⁷ „Redovnici (...) doživljavaju da su društvu zanimljivi samo s pozicija društvene korisnosti – recimo kao čuvari kulturnoga blaga, podržavatelji nacionalne svijesti i sl. – a Crkvi samo kao svećenici. (...) Sestre redovnice pak sve više uočavaju kako su i one zanimljive društvu samo kao medicinske sestre, čuvarice male djece i sl., ali ne i kao 'Bogu posvećene osobe', a crkvenim ljudima opet samo kao katehistice, orguljašice, kuharice, sakristanke i sl., ali ne i kao 'Bogu posvećene osobe'. A da bi netko bio orguljaš, bolničar, katehist, pa i svećenik, za to doista nije potrebno da bude i redovnik.“ (*Isto*, 81.).

dvije; na jednoj strani svjedočanstvo života i molitva, a na drugoj strani rad i žrtva. Naime, očito je da su dimenzije poslanja, za koje je najveći udio ispitanica izabrao odgovor „puno“, bili: svjedočanstvo života i molitva. Kako bi se preciznije ispitalo razumijevanje poslanja ispitanica, najprije su određene srednje izraženosti pojedine dimenzije pri osobnom razumijevanju apostolata, odnosno poslanja. Budući da su sve raspodjele statistički značajno odstupale od normalnih te malog mogućega raspona odgovora i primarno ordinalne prirode skale mjerenja, kao mjere centralne tendencije i raspršenja korišteni su medijan i interkvartilni raspon. Izraženosti dimenzija poslanja zatim su međusobno uspoređene putem Friedmanova testa.

Tablica 51. Razumijevanje pojma 'apostolat (poslanje)' redovničkoga života: srednje vrijednosti odgovora

	<i>Medijan (IQR)</i>
Molitva	5,0 (4,0-5,0)
Svjedočanstvo života	5,0 (4,0-5,0)
Žrtva (trpljenje, pokora, askeza)	4,0 (4,0-5,0)
Rad/djelovanje	4,0 (4,0-5,0)

Skala procjene: 1- nimalo; 5 – puno. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon

Utvrđena je statistički značajna razlika u izraženosti pojedinoga aspekta pri razumijevanju poslanja ($\chi^2 = 400,77$; $p < 0,001$). Kako bi se dalje ispitala utvrđena razlika, provedena je serija Wilcoxonovih testova ekvivalentnih parova. Provedenim testiranjima nije utvrđena statistički značajna razlika između molitve i svjedočanstva života, no oba ova aspekta pri razumijevanju poslanja bila su izraženija od žrtve (trpljenje, pokora, askeza) i rada. Također je utvrđeno da ispitanice u većoj mjeri razumijevaju poslanje kao rad, nego kao žrtvu (trpljenje, pokora, askeza). Drugim riječima, pri osobnom razumijevanju poslanja ispitanica najizraženiji su svjedočanstvo života i molitva, nakon kojih slijedi rad, pa žrtva.

Prosudjujući prema naglascima u crkvenim dokumentima o posvećenom životu i konstitucijama redovničkih zajednica, čini se da je takav poredak dimenzija poslanja prisutan i u njima. Iako, kad je riječ o bilo kakvom poretku ili rangiranju dimenzija poslanja, nužno je imati na umu njihovu međusobnu upućenost jedne na drugu, odnosno referencijalnost te međusobno upotpunjavanje, tj. komplementarnost. Drugim riječima, analitički pristup poslanju posvećenoga života, ukoliko želi biti ispravan, neminovno iziskuje cjelovitost.

c) Razumijevanje poslanja s obzirom na sociodemografske karakteristike ispitanica

S ciljem propitivanja odnosa razumijevanja poslanja i sociodemografskih karakteristika ispitanica, dimenzije poslanja stavljene su u korelaciju s nekoliko varijabli: dob, vrijeme proteklo od prvih zavjeta, dob ulaska u samostan, stupanj obrazovanja, radni status, vrsta

naselja u kojem su ispitanice provele djetinjstvo i lokacija sjedišta vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice kojoj ispitanice pripadaju. U tablici 52., prikazan je suodnos shvaćanja dimenzija poslanja i varijabli dobi, vremena proteklog od prvih zavjeta i dobi ulaska u samostan te stupnja obrazovanja.

Tablica 52. Povezanost razumijevanja poslanja s nekim sociodemografskim obilježjima ispitanica

	Molitva		Svjedočanstvo života		Žrtva (trpljenje, pokora, askeza)		Rad/djelovanje	
	r_s	p	r_s	p	r_s	p	r_s	p
	Dob	0,04	0,380	-0,01	0,725	0,09	0,022	0,03
Vrijeme proteklo od prvih zavjeta	0,00	0,964	0,01	0,895	0,11	0,008	0,05	0,249
Dob ulaska u samostan	0,06	0,162	-0,02	0,640	0,07	0,075	0,02	0,587
Stupanj obrazovanja	-0,02	0,558	0,09	0,037	-0,06	0,179	-0,02	0,697

KRATICE: r_s = Spearmanov koeficijent korelacije; p = razina statističke značajnosti

Jedina dimenzija razumijevanja poslanja, koja je bila značajno povezana s dobi te vremenom proteklom od prvih zavjeta, bila je žrtva. Pritom je s višom razinom poimanja poslanja u obliku žrtve bila povezana viša dob i sukladno tomu i veće vremensko razdoblje proteklo od slavljenja prvih zavjeta, a dobivene korelacije po iznosu bile su niske. Dob ulaska u samostan nije bila povezana ni s jednom dimenzijom poimanja poslanja. Stupanj obrazovanja bio je u značajnoj, po iznosu niskoj, povezanosti s poimanjem poslanja u obliku svjedočanstva života. Pritom je viši stupanj obrazovanja bio povezan s višom razinom poimanja poslanja na ovaj način.

S obzirom na radni status, ispitanice su podijeljene u dvije skupine. U jednu su ubrojene redovnice u radno aktivnoj dobi, s punim ili nepunim radnim vremenom ili pak s honorarnim poslom. Drugu skupinu činile su redovnice u mirovini s ili bez honorarnoga posla te redovnice koje volontiraju.

Tablica 53. Razumijevanje poslanja s obzirom na radni status

	Puno i nepuno radno vrijeme, honorarni posao radno aktivne redovnice	Mirovina, volontiranje, honorarni posao umirovljene redovnice	p
	Medijan (IQR)	Medijan (IQR)	
Molitva	5,0 (4,0-5,0)	5,0 (4,0-5,0)	0,819
Svjedočanstvo života	5,0 (4,0-5,0)	5,0 (5,0-5,0)	0,357
Žrtva (trpljenje, pokora, askeza)	4,0 (3,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,020
Rad/djelovanje	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,117

Skala procjene: 1- nimalo; 5 – puno. KRATICE: IQR = interkvartilni raspon; p = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyeva U testa

Ispitanice iz skupine onih koje su umirovljene, volontiraju ili obavljaju honorarni posao umirovljenih sestara u značajno su većoj mjeri apostolat poimale kao žrtvu (Mann-Whitney U = 31762,0; p = 0,020). Kad je riječ o drugim dimenzijama razumijevanja poslanja, između ispitanica različitog radnoga statusa nisu utvrđene značajne razlike.

Sljedeća varijabla, koja je stavljena u odnos prema poimanju dimenzija poslanja, jest mjesto podrijetla ispitanica (seosko/gradsko naselje). Budući da je većina ispitanica djetinjstvo provela u seoskom naselju (78,7%), sva gradska naselja (do 10.000 stanovnika, od 10.000 do 30.000 i preko 30.000 stanovnika) za potrebe ovih analiza tretirana su kao jedna kategorija.

Tablica 54. Razumijevanje poslanja s obzirom na mjesno podrijetlo

	Seosko naselje	Gradsko naselje	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Molitva	5,0 (4,0-5,0)	5,0 (4,0-5,0)	0,289
Svjedočanstvo života	5,0 (5,0-5,0)	5,0 (4,0-5,0)	0,291
Žrtva (trpljenje, pokora, askeza)	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,810
Rad/djelovanje	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,143

Skala procjene: 1- nimalo; 5 – puno. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyeva U testa

Između ispitanica, koje su djetinjstvo do četrnaeste godine života provele u seoskom naselju te onih koje su ga provele u gradskom naselju, nije utvrđena značajna razlika u izraženosti pojedinoga aspekta razumijevanja poslanja.

Posljednja varijabla, koja se promatrala u odnosu prema dimenzijama poslanja, bila je sjedište vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice kojoj ispitanice pripadaju.

Tablica 55. Razumijevanje poslanja s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice

	Hrvatska	izvan Hrvatske	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Molitva	5,0 (4,0-5,0)	5,0 (4,0-5,0)	0,773
Svjedočanstvo života	5,0 (5,0-5,0)	5,0 (4,0-5,0)	0,198
Žrtva	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,620
Rad/djelovanje	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,702

Skala procjene: 1- nimalo; 5 – puno. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyeva U testa

Između ispitanica nije utvrđena značajna razlika u razumijevanju poslanja s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave njihove redovničke zajednice.

Iz svih provedenih analiza, može se u skladu s trećom hipotezom zaključiti da sociodemografska obilježja redovnica nemaju značajan utjecaj na razumijevanje poslanja.

Pronađene statistički značajne povezanosti ili razlike bile su vrlo niske. Može se zaključiti da neovisno o tomu u kojoj dobi je redovnica, koliko je vremena proteklo od slavlja prvih zavjeta, u kojoj dobi je stupila u samostan, kakvog je obrazovanja, kakvog je radnog statusa, potječe li iz seoskoga ili gradskoga naselja te je li sjedište vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice kojoj pripada u ili izvan Hrvatske, razumijevanje poslanja među svim redovnicama jest podjednako. To i ne iznenađuje ako se uzme u obzir početna redovnička formacija kroz koju prolaze sve pripravnice za redovnički stalež, a kasnije i trajna formacija, kroz koje redovnička zajednica nastoji u pripravnicama i članicama oblikovati temeljne stavove o poslanju te im posredovati osnovne vrijednote potrebne za življenje posvećenoga života.

Nakon propitivanja utjecaja sociodemografskih obilježja na razumijevanje poslanja, zanimljivo bi bilo ispitati povezanost između razumijevanja poslanja i aspekata koji su ispitanicu privukli da postane redovnica. Time se zapravo želi otkriti postoji li povezanost između sadašnjega razumijevanja poslanja i onoga kada je ispitanica ulazila u samostan, jesu li ta dva razumijevanja identična ili se razumijevanje poslanja tijekom vremena mijenja. U fokus promatranja uzeta je samo povezanost između aspekta koji je ispitanicu privukao u samostan i dimenzije poslanja koja je kompatibilna s tim aspektom. Time, naravno, nije isključena mogućnost da postoji povezanost između pojedinoga aspekta i ostalih dimenzija poslanja, ali ti odnosi nisu primarni objekt ove analize.

Tablica 56. Korelacija između aspekata koji su ispitanicu privukli da postane redovnica i razumijevanja poslanja

	Molitva		Svjedočanstvo života		Žrtva (trpljenje, pokora, askeza)		Rad/djelovanje	
	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>
	Želja za molitvom i duhovnim životom	0,14	0,001					
Osjećaj da me Bog zove			0,11	0,009				
Želja živjeti u zajednici			0,07	0,078				
Želja činiti asketske vježbe					0,17	< 0,001		
Želja raditi za Boga i bližnje							0,14	< 0,001

KRATICE: *r_s* = Spearmanov koeficijent korelacije; *p* = razina statističke značajnosti

Osjećaj da ih Bog zove, kao aspekt koji je ispitanice privukao da postanu redovnice, bio je u statistički značajnoj niskoj pozitivnoj korelaciji s mjerom u kojoj ispitanice pod pojmom apostolat podrazumijevaju svjedočanstvo života. Drugim riječima, ispitanice, koje je u većoj mjeri osjećaj da ih Bog zove privukao da postanu redovnice, ujedno su i pod pojmom apostolat u većoj mjeri podrazumijevale svjedočanstvo života. Želja za molitvom i duhovnim životom, kao aspekt privlačenja redovničkomu zvanju, bila je u statistički značajnoj pozitivnoj korelaciji

s dimenzijom molitve u razumijevanju apostolata. Nadalje, veća izraženost želje za životom u zajednici, nije bila povezana s većom izraženošću poimanja apostolata kao svjedočanstva života, dok je veća izraženost želje za raditi za Boga i bližnje bila povezana s većom izraženošću poimanja apostolata kao rada. Želja za činjenjem asketskih vježbi, kao aspekt koji je ispitanice privukao da postanu redovnice, bila je povezana s većom izraženošću poimanja apostolata kao žrtve.

Analiza rezultata pokazuje da postoji povezanost između razumijevanja poslanja prigodom ulaska u samostan i sadašnjega razumijevanja poslanja. Možda bi se ta povezanost mogla protumačiti i pretpostavkom da je izjašnjavanje ispitanica o aspektu koji ih je privukao u redovnički život vjerojatno interpretirano iz sadašnje perspektive.

2.2.2. Procjena važnosti dimenzija poslanja

a) Dijalektički odnos dimenzija poslanja

Pojmovna analiza redovničkoga poslanja, provedena u prethodnim redcima, uglavnom se odnosi na spoznajnu raščlambu elemenata obuhvaćenih tim pojmom i ne govori još ništa o važnosti tih elemenata. U tekstu koji slijedi razmotrit će se koliko je koja dimenzija poslanja, prema mišljenju ispitanica, važna za redovnički život.

Tablica 57. Važnost dimenzija poslanja u redovničkom životu: srednje vrijednosti rangova

	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>p</i>
Rad/djelovanje	2,0 (1,0-3,0)	< 0,001
Molitva	3,0 (3,0-4,0)	
Žrtva (trpljenje, pokora, askeza)	2,0 (2,0-3,0)	
Svjedočanstvo života	4,0 (3,0-4,0)	

Škala rangiranja: 1 – najmanje važno; 4 – najvažnije. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti

Od ispitivanih dimenzija, najvažnijima su procijenjene svjedočanstvo života i molitva, pri čemu je oko polovice ispitanica ovim dimenzijama dodijelilo najviši rang, odnosno najveću važnost. Nakon svjedočanstva života i molitve, po važnosti slijedi žrtva. Najmanje važnom dimenzijom procijenjen je rad, odnosno djelovanje.

Utvrđena je statistički značajna razlika s obzirom na važnost u redovničkom životu koju ispitanice pridaju pojedinoj dimenziji ($\chi^2 = 395,07$; $df = 3$; $p < 0,001$). Daljnjim testiranjem nije utvrđena razlika u važnosti koju ispitanice pridaju molitvi i onoj koju pridaju svjedočanstvu života ($z = -1,77$; Bonferroni korigirani $p = 0,462$), međutim utvrđeno je da ispitanice značajno veću važnost pridaju molitvi u odnosu na rad ($z = -11,27$; $p < 0,001$) i žrtvu ($z = -11,02$; $p <$

0,001). Također je utvrđeno da značajno veću važnost pridaju svjedočanstvu života u odnosu na rad ($z = -12,38$; $p < 0,001$) i žrtvu ($z = -11,48$; $p < 0,001$), kao i da veću važnost pridaju žrtvi nego radu ($z = -3,89$; $p < 0,001$). Dakle, ispitanice najveću važnost pridaju svjedočanstvu života i molitvi, nakon kojih slijedi žrtva te naposljetku rad.

Rangiranje dimenzija poslanja, s obzirom na važnost u životu, gotovo je identično s razumijevanjem suodnosa dimenzija prilikom poimanja pojma 'poslanje'. Jedina je razlika u tomu što je kod razumijevanja poslanja na pretposljednem mjestu rad, a na posljednjem žrtva, dok je kod procjene važnosti dimenzija poslanja u životu na pretposljednem mjestu žrtva, a na posljednjem rad.

Iako shvaćanje poslanja u okvirima esencijalnosti i višedimenzionalnosti omogućuje nadilaženje dihotomije 'moliti – raditi' i 'biti – djelovati', da bi se bolje razumjeli rezultati istraživanja, dobro je vidjeti koju važnost ispitanice daju radu kad ga se promatra u odnosu dualiteta s nekom od preostalih dimenzija poslanja. U tablici 58., prva i treća tvrdnja odnose se na dijalektički odnos zajednice i rada, dok se druga tvrdnja tiče molitve i rada.

Tablica 58. Važnost rada u dijalektici molitva-rad i zajednica-rad

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Kad bi zahtjevi posla bili takvi da sestri onemogućuju boravak u zajednici, u redu je dopustiti sestri dugotrajan boravak izvan zajednice kako bi mogla obavljati posao.	243 (37,7)	215 (33,4)	79 (12,3)	81 (12,6)	26 (4,0)
U redovničkom životu, molitva je važnija od rada.	13 (2,0)	33 (5,1)	93 (14,3)	169 (26,0)	341 (52,5)
U redovničkom životu, zajednica je važnija od rada.	13 (2,0)	32 (5,0)	108 (16,8)	211 (32,8)	280 (43,5)

Najveći broj ispitanica u potpunosti se složio kako je u redovničkom životu molitva važnija od rada i kako je zajednica važnija od rada. Najveći broj ispitanica nije se složio oko stava da, kad bi zahtjevi posla bili takvi da sestri onemogućuju boravak u zajednici, bilo bi u redu dopustiti sestri dugotrajan boravak izvan zajednice, kako bi mogla obavljati posao.

Preostalo je još da se važnost rada promotri samostalno, neovisno o drugim dimenzijama. Kod pitanja „Koliko je za redovnički život važan rad?“ većina ispitanica 373/619 (60,3%) procjenjuje da je rad „dosta“ važan. Za nemali broj ispitanica 180/619 (29,1%), rad je „puno“ važan. Samo 60/619 (9,7%) ispitanica radu pridaje „osrednju“ važnost, a 6/619 (0,9%) ispitanica misli da je rad „malo“ i „nimalo“ važan. Bjelodano je, dakle, da je rad kao takav

važan za redovnički život. No, kad se rad promatra u suodnosu spram ostalih dimenzija poslanja (svjedočanstvo života, molitva, žrtva), njegova važnost postaje relativna.

Koliku važnost ispitanice pridaju radu u redovničkom životu, može se također otkriti iz stupnja slaganja s tvrdnjom: „Za budućnost neke Družbe sasvim je nevažno kojim se djelatnostima Družba bavi.“ S tom se tvrdnjom slaže 38,4% ispitanica, 17,0% niti se slaže, niti se ne slaže, a 44,6% ispitanica smatra da je za budućnost Družbe važno kojim se djelatnostima Družba bavi. Utjecaj djelatnosti na budućnost Družbe otvara mnoga pitanja, kao što su, primjerice: opseg djelatnosti redovničke zajednice, korporativni identitet zajednice, vjernost karizmi, odgovaranje na znakove vremena, različitost između družbi, važnost rada za ljudski život uopće, ali i na osobit način za redovničke zajednice aktivnoga usmjerenja. Na mnoga od ovih pitanja bit će odgovoreno u daljnjoj analizi rezultata istraživanja, a u ovom kontekstu neka bude još jednom istaknuto da redovnice pridaju radu kao takvom važnost, ali ne apsolutnu, nego relativnu važnost. Time ponovno pokazuju da se bit poslanja posvećenoga života ne krije u funkcionalnosti nego u esencijalnosti.

Promotri li se žrtvena dimenzija poslanja pod vidikom askeze, posta, odricanja i sl., neovisno o drugim dimenzijama, dobivaju se rezultati prikazani u tablici 59.

Tablica 59. Važnost askeze u redovničkom životu

	Uopće se ne slažem	Uglavnom se ne slažem	Niti se slažem, niti se ne slažem	Uglavnom se slažem	Potpuno se slažem
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Askeza je nužna za uzorno življenje redovničkoga zvanja.	4 (0,6)	19 (3,0)	42 (6,5)	212 (32,9)	367 (57,0)
Askeza ima smisla samo ako je u službi drugima.	39 (6,1)	69 (10,8)	76 (11,9)	235 (36,7)	221 (34,5)
Svrha askeze jest u održavanju samodiscipline.	41 (6,5)	64 (10,2)	93 (14,8)	262 (41,6)	170 (27,0)
Po askezi je moguće biti blizu ljudima koji trpe.	12 (1,9)	32 (5,1)	92 (14,5)	280 (44,2)	217 (34,3)
Svrha askeze jest u davanju zadovoljštine za grijeh (vlastite i tuđe).	57 (9,1)	77 (12,2)	140 (22,3)	197 (31,3)	158 (25,1)
Askeza je sasvim nevažna za redovnički život.	511 (80,1)	91 (14,3)	19 (3,0)	10 (1,6)	7 (1,1)

Najveći udio ispitanica u potpunosti se složio sa stavom da je askeza nužna za življenje redovničkoga života, a 511/638 (80,1%) njih se uopće ne slaže da je askeza sasvim nevažna za redovnički život. I iz ovih rezultata je vidljivo da, prema mišljenju ispitanica, važnost je askeze

za redovnički život neosporna,⁸⁴⁸ što je provjereno i pozitivno i negativno formuliranim pitanjima. No, i za askezu vrijedi što je zaključeno za rad, kad se askezu promatra u korelaciji s ostalim dimenzijama poslanja, njezina važnost postaje relativna.

Practiciranje askeze u povijesti je Crkve, ali i u povijesti posvećenoga života, prolazilo različite metamorfoze. Slično bi se moglo ustvrditi i za njezino razumijevanje i vrjednovanje. Dok je u nekim povijesnim razdobljima askeza bila izrazito naglašavana, u drugim je gotovo iščezla⁸⁴⁹. Povijest pokazuje da je često odnos prema askezi bio lakmus papir za degradaciju u redovničkim zajednicama pa je sukladno tomu njezina revitalizacija bila jedan od stupova reformi provedenih u samostanima.⁸⁵⁰ Tako se ponekad događalo da je prenamaglašavanje pokorničkih praksi u redovničkim zajednicama bilo zapravo „reakcija na prethodni srozani moralno-duhovni život istih zajednica“⁸⁵¹. To je često vodilo u drugu krajnost: gomilanje ekstremnih oblika mrtvljenja, programiranih do u tančine, ali jer su bili s nedovoljno jasnim motivima, bili su preslabi da bi doveli do krjeposna života i nutarnje preobrazbe, tako da su ostali samo prazni izvanjski čini, bez pravoga smisla.⁸⁵²

Drugi vatikanski koncil predstavlja jednu od značajnijih prekretnica u razumijevanju i vrjednovanju askeze i pokorničkih praksi, kako u općoj Crkvi, tako i u redovničkim zajednicama. Dvostruki princip obnove, na koju je Koncil pozivao redovničke zajednice, a obuhvaćao je: povratak na izvore i prilagodbu suvremenim uvjetima društva, podrazumijevao je i preispitivanje dotadašnjih uvriježenih asketskih čina u redovničkim zajednicama. Postkoncilske godine donijele su „ubrzanu i nekontroliranu reakciju na mnoge, ili gotovo na sve, izvanjske asketske prakse, koje su dotad imale sigurno mjesto u svakodnevnom ritmu redovničke zajednice. (...) Uz razumljivo odbacivanje mnogih pokorničkih praksi, koje po sebi ništa nisu govorele novomu naraštaju, problem je što se nekontrolirano počelo odbacivati sve što je bilo povezano s riječima askeza, pokora, mrtvljenje, odricanje.“⁸⁵³ S druge strane, u

⁸⁴⁸ Do istih je rezultata došla i s. Mirjana Juranović u kvalitativnom istraživanju među ženskim i muškim redovničkim zajednicama, provedenom 2016. godine u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. (usp. s. Mirjana JURANOVIĆ, Vrednota redovničkoga zajedništva u hrvatskim i bosansko-hercegovačkim redovničkim zajednicama od Drugoga vatikanskoga sabora do 2016. godine. Doktorski rad, Zagreb, 2017., 182, u: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:222:970493> (31. III. 2018.).

⁸⁴⁹ Usp. Patricia WITTBERG, *The Rise and Decline of Catholic Religious Orders. A Social Movement Perspective*, Albany, NY, 1994., 137-139.

⁸⁵⁰ Usp. Zdenko KRIŽIĆ, Problem nesklada između vanjske i unutarnje askeze, u: *Posvećeni život*, 6 (2001.) 1, 81.

⁸⁵¹ *Isto*, 82.

⁸⁵² Usp. *Isto*, 81-82.

⁸⁵³ *Isto*, 82-83.

današnje vrijeme „doima se da su izvjesne asketske prakse, makar s upitnim motivima, prisutnije u sekularnom ambijentu pod vidom raznih dijeta i stanovitoga 'kulta zdravlja'“⁸⁵⁴.

Pashalna dimenzija poslanja, pod čijim je okriljem i askeza, predstavlja vrlo opsežnu i značajnu tematiku. Njezin značaj ne umanjuje to što „askeza nije baš popularna tema u suvremenim teološkim raspravama i eklezijalnom kontekstu“⁸⁵⁵. Zbog kompleksnosti tematike, nije moguće ulaziti u dublju analizu, no u okviru razumijevanja poslanja „važnije od same analize, (...) čini nam se potrebnim otkloniti dva oprječna i isključiva stava: s jedne strane *pretjerani antropološki optimizam* koji negira svaku potrebu odricanja (čemu uvelike doprinosi humanistička psihologija, kao i u teologiji jednostrani inkarnacionizam); kao i, s druge strane, *asketizam* koji s prevelikim pesimizmom gleda na čovjeka i njegovu narav te sve njegove sklonosti i poticaje smatra unaprijed negativnima.“⁸⁵⁶ Ukratko, „redovnika ne može biti bez askeze primjerene vremenu i načinu života“⁸⁵⁷, znajući pritom da „odricanje i žrtva nisu svrha samima sebi“⁸⁵⁸. Čini se da upravo to potvrđuju i rezultati dobiveni istraživanjem koji, kako je već istaknuto, askezu niti apsolutiziraju, ali niti obezvrjeđuju, nego joj daju (ko)relativnu vrijednost, tj. mjesto koje zaslužuje u suodnosu prema ostalim dimenzijama poslanja.

b) Procjena važnosti dimenzija poslanja s obzirom na revitalizaciju redovničkoga života

Sociodemografska obilježja redovničkih zajednica potvrđuju da je današnje vrijeme jedno od težih razdoblja za redovnički život. Jasno je da revitalizacija redovničkoga života ne ovisi samo o vanjskim čimbenicima, na koje redovničke zajednice ne mogu puno utjecati, nego uvelike ovisi i o nutarnjim čimbenicima redovničkih zajednica. José Rodríguez Carballo smatra da kriza, u kojoj se posvećeni život trenutno nalazi, nije toliko u statističkim brojkama koliko u kvaliteti življenja redovničkoga života usklađena s evanđeljem. „Posvećeni muškarci i žene u Europi“, ima dojam Carballo, „oslabljeni su duhovno, evanđeoski i apostolski. To je stvarni razlog krize posvećenoga života“⁸⁵⁹. Ispitanicama su, pri promišljanju o revitalizaciji

⁸⁵⁴ Franjo PODGORELEC, Uloga molitve i askeze za osobni i zajednički život Reda bosonogih karmelićana, u: *Diacovensia*, 23 (2015.) 4, 522.

⁸⁵⁵ *Isto*.

⁸⁵⁶ *Isto*.

⁸⁵⁷ Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva*, 213.

⁸⁵⁸ s. Valerija KOVAČ, Doprinos Drugoga vatikanskog koncila obnovi redovničkoga života, 24.

⁸⁵⁹ José Rodríguez CARBALLO, *Consecrated Life in Europe*, 4.

redovničkoga života, ponuđene dimenzije poslanja za koje su trebale procijeniti na koju bi od njih trebalo staviti veći ili manji naglasak, kako bi se redovnički život opet učinio vitalnim.

Tablica 60. Stavovi o stavljanju naglaska na pojedine dimenzije poslanja kako bi redovnički život bio vitalan u današnje vrijeme

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Na njegovu duhovnu dimenziju	0 (0,0)	2 (0,3)	8 (1,2)	135 (20,7)	508 (77,8)
Na disciplinu u redovničkim zajednicama	1 (0,2)	23 (3,6)	82 (12,7)	337 (52,1)	204 (31,5)
Na asketske vježbe (post, odricanje, i slično)	3 (0,5)	35 (5,5)	189 (29,6)	288 (45,1)	124 (19,4)
Na vjerodostojno svjedočanstvo života	2 (0,3)	5 (0,8)	8 (1,2)	86 (13,3)	544 (84,3)
Na rad sestara	6 (0,9)	29 (4,5)	166 (25,7)	356 (55,1)	89 (13,8)
Drugo	1 (1,8)	0 (0,0)	1 (1,8)	12 (21,4)	42 (75,0)

Od ispitivanih aspekata, koje ispitanice smatraju važnima za vitalnost redovničkoga života u današnje vrijeme, u najvećoj mjeri važnim smatraju vjerodostojno svjedočanstvo života, nakon kojega slijedi duhovna dimenzija redovničkoga života. Važno je zapaziti da je rad, i kao izvor revitalizacije, ponovno na posljednjem mjestu. Poredak je zapravo isti kao i kod pitanja o važnosti dimenzija poslanja u redovničkom životu: svjedočanstvo života, molitva, žrtva, rad.

2.2.3. Dimenzije poslanja kao vrjednote

a) Dimenzionalnost poslanja u vrijednosnom okviru različitih subjekata

Nakon što su dimenzije poslanja propitane pod prizmom spoznaje, na razini intelekta, i pod vidom procjene važnosti, bit će razmotrene još i pod vrijednosnim vidikom, u smislu poželjnosti. Pojmu 'vrjednota' moguće je pristupiti pod raznim aspektima: teološkom, sociološkom, filozofskom, što onda vodi i do različitih definicija. Podrazumijeva se da uz svaku od tih definicija stoji još mnoštvo drugih čijim je uspoređivanjem moguće opaziti pet konstantnih elemenata: „poželjnost (vrijednost se određuje kao vrsta ili oblik motivacije), selekcija (pretpostavlja se da vrijednost djeluje finalistički na ponašanje pojedinca), stabilnost (jer predstavlja relativnu trajnu karakteristiku ljudske svijesti), težnja k sustavnosti (jer vrijednosti ne predstavljaju izolirane tvorevine, nego elemente širih sustava koji imaju

hijerarhijski karakter) i pozitivnost (jer se, za razliku od stavova, njih može prihvaćati u različitoj mjeri, a nikada odbacivati, jer u tom slučaju prestaju biti vrijednosti)⁸⁶⁰.

Tablica 61. prikazuje rezultate osobnoga vrjednovanja dimenzija poslanja od strane ispitanica, ali i predmnijevanje vrjednovanja od strane laika, provincijalnoga vodstva i ostalih pripadnica redovničke zajednice.

Tablica 61. Osobno vrjednovanje te predmnijevanje vrjednovanja dimenzija poslanja od strane drugih subjekata

	<i>Medijan</i>	<i>(IQR)</i>	<i>p</i>
Lik redovnice koji ispitanice najviše cijene			
Pobožna (duhovna)	3,0	(2,0-4,0)	< 0,001
Marljiva (radišna)	2,0	(1,0-3,0)	
Požrtvovna (asketska)	3,0	(2,0-3,0)	
Vjerodostojno živi redovničko zvanje	4,0	(4,0-4,0)	
Lik redovnice najviše cijenen od provincijalnoga vodstva			
Pobožna (duhovna)	3,0	(2,0-3,0)	< 0,001
Marljiva (radišna)	3,0	(2,0-4,0)	
Požrtvovna (asketska)	3,0	(1,0-3,0)	
Vjerodostojno živi redovničko zvanje	4,0	(2,0-4,0)	
Lik redovnice najviše cijenen od redovnica Družbe			
Pobožna (duhovna)	3,0	(2,0-3,0)	< 0,001
Marljiva (radišna)	3,0	(2,0-4,0)	
Požrtvovna (asketska)	3,0	(1,0-3,0)	
Vjerodostojno živi redovničko zvanje	4,0	(2,0-4,0)	
Lik redovnice koji najviše cijene vjernici laici			
Pobožna (duhovna)	3,0	(2,0-3,0)	< 0,001
Marljiva (radišna)	2,0	(1,0-3,0)	
Požrtvovna (asketska)	2,0	(2,0-3,0)	
Vjerodostojno živi redovničko zvanje	4,0	(4,0-4,0)	

Skala rangiranja: 1 – najmanje cijene; 4 – najviše cijene. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti

U cijenenosti pojedinoga lika redovnice utvrđena je statistički značajna razlika ($\chi^2 = 511,38$; $df = 3$; $p < 0,001$). Pritom je utvrđeno da ispitanice značajno više cijene pobožnost nego marljivost ($z = -8,29$; $p < 0,001$), pobožnost nego požrtvovnost ($z = -5,67$; $p < 0,001$), a vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja više nego pobožnost ($z = -12,93$; $p < 0,001$). Požrtvovnost više cijene nego marljivost ($z = -3,09$; Bonferroni korigirani $p = 0,012$). Također, vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja više cijene nego marljivost ($z = -15,54$; $p < 0,001$) te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego požrtvovnost ($z = -15,18$; $p < 0,001$). Drugim riječima, ispitanice najviše cijene vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja, zatim pobožnost pa požrtvovnost i na kraju marljivost.

⁸⁶⁰ Furio RADIN, Hijerarhije i strukture društvenih vrijednosti u: Furio RADIN (ur.), *Fragmenti omladine*, Zagreb, 1988., 100.

Pri predmnijevanju koji lik redovnice najviše cijeni provincijalno vodstvo Družbe utvrđena je statistički značajna razlika u procjenama cijenjenosti različitih aspekata ($\chi^2 = 151,66$; $df = 3$; $p < 0,001$). Daljnjim testiranjem utvrđeno je da ispitanice smatraju da provincijalno vodstvo podjednako cijeni marljivost i pobožnost ($z = -2,62$; Bonferroni korigirani $p = 0,054$), ali da značajno više cijeni pobožnost nego požrtvovnost ($z = -3,03$; Bonferroni korigirani $p = 0,012$), vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego pobožnost ($z = -8,82$; $p < 0,001$), marljivost nego požrtvovnost ($z = -5,00$; $p < 0,001$), vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego marljivost ($z = -5,52$; $p < 0,001$) te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego požrtvovnost ($z = -10,27$; $p < 0,001$). Razlika između osobne procjene i predmnijevane procjene provincijalnoga vodstva Družbe, pri tomu koji se lik redovnice više cijeni, jedino je u tomu što provincijalno vodstvo podjednako cijeni marljivost i pobožnost.

Pri predmnijevanju koji lik redovnice najviše cijene redovnice družbe kojoj ispitanica pripada, također je utvrđena statistički značajna razlika u procjenama ($\chi^2 = 136,64$; $df = 3$; $p < 0,001$). Daljnjim testiranjem utvrđeno je da ispitanice smatraju kako redovnice njihove Družbe značajno više cijene marljivost nego pobožnost ($z = -5,95$; $p < 0,001$), vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego pobožnost ($z = -7,76$; $p < 0,001$), marljivost nego požrtvovnost ($z = -8,00$; $p < 0,001$) te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego požrtvovnost ($z = -8,71$; $p < 0,001$). Između procjena cijenjenosti pobožnosti i požrtvovnosti nije utvrđena značajna razlika ($z = -1,65$; Bonferroni korigirani $p = 0,588$), kao ni između procjena cijenjenosti vjerodostojnoga življenja redovničkoga zvanja i marljivosti ($z = -1,77$; Bonferroni korigirani $p = 0,456$). Ukratko, ispitanicama se čini da ostale članice zajednice podjednako cijene svjedočanstvo života i marljivost na jednoj strani, te pobožnost i požrtvovnost na drugoj strani.

Kad je riječ o predmnijevanju o tome koji lik redovnice najviše cijene vjernici laici, utvrđena je statistički značajna razlika u procjeni cijenjenosti pojedine karakteristike ($\chi^2 = 476,76$; $df = 3$; $p < 0,001$). Prema procjenama ispitanica, vjernici značajno više cijene pobožnost u odnosu marljivost ($z = -8,25$; $p < 0,001$) te požrtvovnost ($z = -5,67$; $p < 0,001$). S druge strane, značajno više cijene vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego pobožnost ($z = -12,41$; $p < 0,001$). Nadalje, ispitanice procjenjuju da vjernici značajno više cijene požrtvovnost nego marljivost ($z = -3,43$; Bonferroni korigirani $p = 0,006$) te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego marljivost ($z = 14,74$; $p < 0,001$). Također smatraju da vjernici više cijene vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego požrtvovnost ($z = -14,43$; $p < 0,001$). Zanimljivo je zapaziti da su ispitanice u predmnijevanju vrjednovanja lika redovnice od strane vjernika laika učinile jednak poredak kao i kod vlastite procjene o liku redovnice. Poredak glasi:

svjedočanstvo života, pobožnost, požrtvornost i marljivost. Ispitanice su jednako tako odgovarale i na pitanje o važnosti dimenzija poslanja za redovnički život, kao i na pitanje potrebnih koraka s ciljem revitalizacije redovničkoga života.

Znakovito je da ispitanice smatraju kako vjernici laici puno više vrjednuju svjedočanstvo redovničkoga života te pobožnost i požrtvornost redovnica negoli njihov rad. Usporedbe radi, redovnice u Sjedinjenim Američkim Državama predmnijevaju upravo obrnuto, smatraju da je rad redovnica najcjenjeniji od strane vjernika laika.⁸⁶¹ Za vjernike laike u Hrvatskoj, ako je predmnijevanje redovnica točno, Bogu posvećeni život ima vrijednost u sebi, kao takav, u samom svojem postojanju, a ne isključivo u svojem djelovanju. Vrlo bi zanimljivo bilo provesti istraživanje među vjernicima laicima o percepciji redovnica. Slična istraživanja doduše postoje među mladima. Mladi potvrđuju točnost predmnijevane procjene u ovom istraživanju. Asocijacije mladih povezane uz riječi *časna sestra* i *redovnik* „u većini slučajeva povezane su s onim što oni očekuju od redovnika i redovnica. Dakle, više aludiraju na 'biti' redovnik/redovnica, nego na ono što redovnik/redovnica 'čini'“⁸⁶². Ponajčešće se pak, u redovničkim zajednicama rasprave o poslanju posvećenoga života vode oko njegove djelatne dimenzije, dok svjedočka dimenzija često ostaje u sjeni.

Glede predmnijevane procjene od strane provincijalnoga vodstva i ostalih članica Družbe, zajedničko im je to da je požrtvornost na posljednjem mjestu, a marljivost je puno više vrjednovana negoli je vrjednuju ispitanice osobno. Za provincijalno vodstvo, marljivost je jednaka pobožnosti, a za ostale članice Družbe marljivost je čak izjednačena u vrjednovanju sa svjedočanstvom života. Možda bi se dobiveni rezultati mogli tumačiti time da je požrtvornost (askeza) unutar redovničke zajednice osobna stvar pojedine članice i nema izraženu dimenziju javnosti. Dapače, ukoliko se asketske prakse namjerno javno prezentiraju, gube na vrijednosti i zadobivaju negativan predznak. Slično je i s pobožnošću; njenu je stvarnu kvalitetu i kvantitetu teško moguće podvrgnuti izvanjskoj prosudbi, dok marljivost i svjedočanstvo života posjeduju obilježja javnosti više negoli požrtvornost (askeza) i pobožnost. No, bez obzira na ovakvo tumačenje, u činjenici da provincijalno vodstvo i ostale članice Družbe puno više vrjednuju marljivost, negoli to čine ispitanice, moguće je gledati princip korisnosti.

U daljnjim pitanjima, fokus vrjednovanja usmjeren je prema djelatnoj dimenziji poslanja. Ispitanice su zamoljene da procijene koja im se vrsta djelatnosti, među sedam ponuđenih kategorija, čini najzahtjevnijom.

⁸⁶¹ Usp. Mary Jo LEDDY, *Reweaving Religious Life. Beyond the Liberal Model*, Mystic, CT, 1990., 58.

⁸⁶² s. Valentina MANDARIĆ, Viđenje redovništva očima mladih, u: *Posvećeni život*, 15 (2011.) 1-2, 64-65.

Tablica 62. Najzahtjevnija vrsta djelatnosti u redovničkom zvanju

	<i>n</i> (%)
Rad u odgojno-obrazovnim ustanovama (vrtić, škola, fakultet...)	156 (24,9)
Rad u zdravstvenim ustanovama (bolnica, lječilište...)	108 (17,2)
Rad u socijalnim ustanovama (domovi za starije i nemoćne; za nezbrinutu djecu, za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju...)	188 (30,0)
Rad u župi (samostanu) muške redovničke zajednice ili dijecezanskoj župi	51 (8,1)
Rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima	8 (1,3)
Duhovno-pastoralni programi u vlastitim samostanima/duhovnim centrima	43 (6,9)
Djelatnosti u zajednici	81 (12,9)
Drugo	15 (2,6)

Kategorija poslova, koju u redovničkom zvanju najveći broj ispitanica smatra najzahtjevnijom, bio je rad u socijalnim ustanovama, nakon čega je slijedio rad u odgojno-obrazovnim ustanovama. Ispitanice smatraju da je rad s korisnicima socijalnih ustanova zahtjevan zbog kompleksnih životnih situacija u kakvim se korisnici nalaze, što ih čini izrazito ranjivom društvenom skupinom pa je stoga u radu s njima potrebna visoka stručna osposobljenost, kao i puno požrtvovnosti, strpljivosti, ljubavi. Rad u odgojno-obrazovnim ustanovama zahtjevan je ponajprije zbog izazova suvremenoga društva.

Tablica 63. Najzahtjevnija vrsta djelatnosti u redovničkoj zajednici

	<i>n</i> (%)
Vođenje zajednice (provincijalno vodstvo, kućne poglavarice)	288 (46,0)
Ekonomski poslovi	17 (2,7)
Tajništvo, arhiv, knjižnica, muzej	6 (1,0)
Odgojiteljice (kandidatura/postulat/novicijat)	146 (23,4)
Kućanski poslovi (kuhinja, praonica, porta, vrt, samostanska kapela/crkva, blagovaonica, sestre zadužene za vožnju...)	87 (13,9)
Njega bolesnih sestara	81 (12,9)
Izrada liturgijskoga ruha (paramenti), ručni rad/rukotvorine	1 (0,2)
Samostalne umjetnice (glazba, slikarstvo, kiparstvo, književnost...)	5 (0,8)
Prevodilačka i izdavačka djelatnost	1 (0,2)
Drugo	7 (1,3)

Djelatnosti koje je najviše ispitanica procijenilo najzahtjevnijima bile su vođenje zajednice i odgojni rad, dok je najmanje ispitanica najzahtjevnijim procijenilo izradu liturgijskoga ruha. Vođenje zajednice u današnje vrijeme prilično je otežano zbog nepovoljnih sociodemografskih obilježja redovničkih zajednica (visoka starosna dob, mali broj članica...) te zbog sveopće krize autoriteta. Odgojni rad iziskuje veliku odgovornost jer u konačnici o formaciji budućih članica uvelike ovisi i budućnost Družbe.

b) Uloga pojedinih dimenzija poslanja pri izboru redovničkoga poziva

Anketnim upitnikom htjelo se, među ostalim, doznati koliko se dimenzije poslanja pokazuju kao vrijednote već pri izboru redovničkoga poziva. Ispitanicama su ponuđene dimenzije poslanja, uz dodatni aspekt „osjećaj da me Bog zove“.

Tablica 64. Aspekti koji su pojedinu ispitanicu privukli da postane redovnica

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Osjećaj da me Bog zove	0 (0,0)	3 (0,5)	11 (1,7)	124 (19,4)	500 (78,4)
Želja za molitvom i duhovnim životom	0 (0,0)	10 (1,6)	39 (6,3)	266 (42,6)	309 (49,5)
Želja živjeti u zajednici	7 (1,2)	43 (7,1)	172 (28,5)	260 (43,0)	122 (20,2)
Želja raditi za Boga i bližnje	0 (0,0)	3 (0,5)	23 (3,7)	153 (24,5)	446 (71,4)
Želja činiti asketske vježbe (post, odricanje, i slično)	37 (6,2)	105 (17,6)	204 (34,1)	182 (30,4)	70 (11,7)
Drugo	1 (4,2)	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (8,3)	21 (87,5)

Aspekt, za koji su ispitanice u najvećoj mjeri odgovorile da ih je puno privukao da postanu redovnice, bio je osjećaj da ih Bog zove, što nimalo ne iznenađuje ako se zna da je Božje izabranje, odnosno dar duhovnoga poziva jamstvo da netko uopće bude prepoznat kao osoba koju se pripušta zavjetima. Drugim riječima, milost duhovnoga poziva jest dokaz da je osoba na pravom životnom putu. No, milost duhovnoga poziva nije garancija za ustrajnost osobe na tom putu. Naime, zvanje se može i 'izgubiti', ukoliko osoba kasnije, tijekom života, ne pokazuje dovoljno otvorenosti za suradnju.

Sljedeći aspekt, za koji su ispitanice u najvećoj mjeri odgovorile da ih je puno privukao u redovnički život, jest želja raditi za Boga i bližnje. Zanimljivo je uočiti da je djelatna dimenzija poslanja pri izboru redovničkoga poziva imala jaku ulogu, dok kasnije, tijekom života, ona oslabljuje i zadobiva relativnu vrijednost u odnosu na ostale dimenzije poslanja.

Od sociodemografskih karakteristika ispitanica za korelaciju s ovim pitanjem, izabrane su dob ispitanica, vrijeme proteklo od prvih zavjeta, dob ulaska u samostan i mjesto podrijetla. Ostala sociodemografska obilježja kao što su stupanj obrazovanja, radni status i sjedište vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice kojoj ispitanice pripadaju, u ovom se slučaju ne čine relevantnim jer u trenutku izbora redovničkoga poziva nisu imala nikakvu ulogu. Potrebno je napomenuti da se i ove računane korelacije uzmu s rezervom jer postoji opravdana pretpostavka da su odgovori ispitanica, glede onoga što ih je privuklo u redovnički život, interpretirani iz sadašnje perspektive.

Tablica 65. Povezanost aspekata koji su ispitanice privukli da postanu redovnice s nekim sociodemografskim obilježjima ispitanica

	Dob		Vrijeme proteklo od prvih zavjeta		Dob ulaska u samostan	
	r_s	p	r_s	p	r_s	p
Osjećaj da ih Bog zove	0,02	0,704	-0,01	0,732	0,05	0,238
Želja za molitvom i duhovnim životom	0,03	0,414	0,03	0,434	0,11	0,005
Želja živjeti u zajednici	0,06	0,150	0,09	0,035	-0,01	0,820
Želja raditi za Boga i bližnje	-0,01	0,751	-0,03	0,480	0,02	0,715
Želja činiti asketske vježbe	0,07	0,107	0,03	0,439	0,00	0,941

KRATICE: r_s = Spearmanov koeficijent korelacije; p = razina statističke značajnosti

Utvrđena je statistički značajna niska pozitivna povezanost između vremena proteklog od prvih zavjeta i mjere u kojoj je ispitanice želja živjeti u zajednici privukla da postanu redovnice, kao i između dobi ulaska u samostan i želje za molitvom i duhovnim životom. Ispitanice kojima je više vremena proteklo od prvih zavjeta, tj. ispitanice koje su sada u starijoj dobi, procijenile su da su prilikom ulaska u samostan imale veću želju za životom u zajednici negoli su to procijenile mlađe ispitanice. Možda bi se ta povezanost mogla tumačiti činjenicom da je suvremeno društvo puno više obilježeno individualizmom negoli je to bilo u vremenu socijalizma, kada su starije članice ulazile u samostan. Ukoliko bi se uzelo u obzir da su ispitanice davale odgovor u svjetlu sadašnje perspektive, moglo bi se zaključiti da dulje vrijeme provedeno u zajednici rađa jačom integracijom u zajednicu, što ujedno implicira veću želju za životom u zajednici. No, bez obzira na navedena moguća tumačenja, budući da je riječ o niskoj povezanosti i da se povezanost nije pokazala statistički značajnom u računanju korelacije između aspekata koji su ispitanice privukli da postanu redovnice s dobi ispitanica, može se zaključiti da ni povezanost između aspekata koji su ispitanice privukli da postanu redovnice s vremenom proteklom od prvih zavjeta nije od velike važnosti.

Nadalje, što su ispitanice bile starije prilikom odlučivanja za redovnički život, imale su veću želju za molitvom i duhovnim životom. Često osobe, koje se u zrelijoj dobi odlučuju pristupiti redovničkoj zajednici, na tu odluku budu potaknute nekim jakim duhovnim iskustvom, koje ponekad opisuju koristeći čak pojam *obraćenje*.⁸⁶³ Logično je da takve osobe očekuju kako će i u okviru redovničke zajednice živjeti intenzivnim duhovnim životom.

⁸⁶³ Usp. David F. O'CONNOR, *Witness and Service. Questions about Religious Life Today*, New York/Mahwah, N. J., 1990., 68.

Tablica 66. Aspekti koji su ispitanice privukli da postanu redovnice s obzirom na mjesno podrijetlo

	Seosko naselje	Gradsko naselje	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Osjećaj da ih Bog zove	5,0 (5,0-5,0)	5,0 (5,0-5,0)	0,833
Želja za molitvom i duhovnim životom	4,0 (4,0-5,0)	5,0 (4,0-5,0)	0,657
Želja živjeti u zajednici	4,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-4,0)	0,475
Želja raditi za Boga i bližnje	5,0 (4,0-5,0)	5,0 (4,0-5,0)	0,367
Želja činiti asketske vježbe	3,0 (3,0-4,0)	3,0 (3,0-4,0)	0,995

Skala procjene: 1- nimalo; 5 – puno. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyeva U testa

S obzirom na aspekte, koji su ih privukli da postanu redovnice, između ispitanica koje su djetinjstvo provele u seoskom naselju te onih koje su ga provele u gradskom naselju nije utvrđena statistički značajna razlika.

U kontekst govora o ulozi dimenzija poslanja pri izboru redovničkoga poziva, ulazi i pitanje o stavovima koji u današnje vrijeme odvrću djevojke od odluke da pristupe u redovnički život.

Tablica 67. Aspekti koji negativno utječu na odluku današnjih djevojaka da uđu u samostan

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>
Stav da apostolat koji vrše redovničke zajednice mogu jednako vrijedno vršiti kao vjernici laici u svijetu	60 (9,4)	117 (18,3)	127 (19,8)	238 (37,1)	99 (15,4)
Stav da redovničke zajednice ne vrše apostolat koji bi trebale	51 (8,0)	148 (23,2)	191 (30,0)	187 (29,4)	60 (9,4)
Pashalna dimenzija poslanja (žrtva, askeza, odricanje) nema smisla	147 (23,3)	142 (22,5)	149 (23,6)	139 (22,0)	55 (8,7)
Odvraćanje od ulaska u samostan - nedostatak slobode u izboru posla kojim će se baviti kao redovnice	68 (10,6)	159 (24,8)	196 (30,5)	165 (25,7)	54 (8,4)
Manjak radosti kod posvećenih osobâ	14 (2,2)	35 (5,4)	71 (11,0)	268 (41,6)	256 (39,8)
Posvećene osobe ne mole dovoljno	37 (5,8)	66 (10,4)	178 (28,0)	227 (35,7)	127 (20,0)
Svjedočanstvo života posvećenih osobâ nije vjerodostojno	20 (3,1)	46 (7,2)	91 (14,3)	188 (29,5)	292 (45,8)
Status žene u Crkvi ne odgovara društvenomu razvoju	158 (25,0)	151 (23,9)	157 (24,9)	116 (18,4)	49 (7,8)
Drugo	1 (4,2)	1 (4,2)	0 (0,0)	9 (37,5)	13 (54,2)

Stav za koji je najveći broj ispitanica procijenio da puno odvrća djevojke od ulaska u samostan bio je da svjedočanstvo života posvećenih osoba nije vjerodostojno, zatim manjak radosti kod posvećenih osobâ. Predmnijevanje ispitanica u ovom pitanju kompatibilno je s rezultatima istraživanja provedenim među mladima, studentima Katoličkoga bogoslovnog fakulteta i Hrvatskih studija. Sestra Valentina Mandarić, koja je provela istraživanje, zaključuje: „Mladi su jako dobro detektirali slabe točke posvećenoga života. Među njima najčešće je isticana neautentičnost i nedosljednost u življenju Evanđelja.“⁸⁶⁴ Glede manjka radosti, veći je broj mladih u istom istraživanju, u pitanju otvorenoga tipa, u kojemu su trebali napisati osobnu poruku redovnicama i redovnicima, pisalo: „Budite više radosni.“, „Imajte češće osmjeh na licu.“, „Časne sestre, ne budite namrgođene.“, „Živite vedro svoj poziv.“, i slično.⁸⁶⁵

c) Uloga dimenzija poslanja pri izboru Družbe

S izborom redovničkoga poziva, usko je povezan i izbor Družbe. Uz dimenzije poslanja, dodano je još nekoliko aspekata za koje se smatra da bi mogli imati relevantnu ulogu pri izboru Družbe.

Tablica 68. Aspekti koji su pojedinu ispitanicu privukli da se pridruži Družbi kojoj pripada

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Duhovnost dotične Družbe	40 (7,0)	47 (8,2)	90 (15,7)	222 (38,8)	173 (30,2)
Apostolsko djelovanje dotične Družbe	23 (4,0)	41 (7,1)	85 (14,7)	219 (37,8)	211 (36,4)
Asketske vježbe (post, odricanje, i slično) dotične Družbe	77 (13,9)	127 (23,0)	205 (37,1)	110 (19,9)	34 (6,1)
Odnosi među sestrama u zajednici	56 (10,0)	62 (11,1)	145 (25,9)	194 (34,6)	103 (18,4)
Izgled redovničkoga odijela	138 (24,6)	112 (20,0)	99 (17,7)	105 (18,8)	106 (18,9)
Vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	18 (3,2)	37 (6,6)	64 (11,4)	209 (37,3)	232 (41,4)
Radost sestara	17 (3,0)	16 (2,8)	68 (11,9)	204 (35,8)	265 (46,5)
Život i djelo utemeljitelja/ice	98 (17,7)	76 (13,7)	74 (13,3)	155 (27,9)	152 (27,4)
Drugo	1 (4,8)	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (9,5)	18 (85,7)

Kad je riječ o aspektima koji su ih privukli da se pridruže Družbi kojoj pripadaju, ispitanice su u najvećoj mjeri odgovorile da ih je puno privukla radost sestara, nakon čega je slijedilo

⁸⁶⁴ s. Valentina MANDARIĆ, Viđenje redovništva očima mladih, 76.

⁸⁶⁵ Usp. *Isto*, 70-71.

vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja te apostolsko djelovanje dotične Družbe. S druge strane, aspekt za koji je najveći broj ispitanica odgovorio da ih nimalo nije privukao bio je izgled redovničkoga odijela. Kod ovoga su pitanja neke starije ispitanice dopisivale i to da prije ulaska u samostan uopće nisu poznavale sestre iz Družbe, niti su znale išta o Družbi. U Družbu su došle po preporuci župnika. Bilo je i nekoliko slučajeva da je ispitanica bila u rodbinskoj vezi s kojom od članica Družbe pa je zato i ona došla baš u tu dotičnu Družbu.

Kao i kod izbora redovničkoga poziva, slijedi korelacija sa sociodemografskim obilježjima: dob, vrijeme proteklo od prvih zavjeta, dob ulaska u samostan i mjesto podrijetla.

Tablica 69. Povezanost aspekata koji su ispitanice privukli da se pridruže Družbi kojoj pripadaju s nekim sociodemografskim obilježjima ispitanica

	Dob		Vrijeme proteklo od prvih zavjeta		Dob ulaska u samostan	
	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>
Duhovnost dotične Družbe	-0,04	0,389	-0,01	0,738	0,18	< 0,001
Apostolsko djelovanje dotične Družbe	0,00	0,945	-0,01	0,736	-0,05	0,201
Asketske vježbe dotične Družbe	0,08	0,081	0,06	0,159	0,10	0,017
Odnosi među sestrama u zajednici	0,09	0,041	0,10	0,024	0,01	0,853
Izgled redovničkoga odijela	0,07	0,112	0,08	0,053	-0,01	0,805
Vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	0,16	< 0,001	0,14	0,001	0,04	0,366
Radost sestara	0,01	0,771	0,03	0,504	-0,05	0,219
Život i djelo utemeljitelja/ice	-0,10	0,013	-0,15	0,001	0,04	0,328

KRATICE: *r_s* = Spearmanov koeficijent korelacije; *p* = razina statističke značajnosti

Starije ispitanice u značajno su većoj mjeri privukli odnosi među sestrama u zajednici te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja, dok je mlađe ispitanice u značajno većoj mjeri privukao život i djelo utemeljitelja/ice. Također, one ispitanice kojima je više vremena proteklo od prvih zavjeta, u većoj su mjeri privukli odnosi među sestrama u zajednici te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja, dok je one, kojima je manje vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta, u većoj mjeri privukao život i djelo utemeljitelja/ice.

Kako je već spomenuto, starije su ispitanice često u Družbu pristupale, a da o povijesti Družbe, karizmi i utemeljiteljima nisu doslovno znale ništa. Često je jedini izvor informacija bio župnik koji bi neku Družbu preporučio; u preporuci bi eventualno spomenuo dobar duh koji vlada u dotičnoj Družbi i vjerodostojno svjedočanstvo redovničkoga života koje daju članice te Družbe. Ili, ako su članice Družbe djelovale u župi, onda je djevojka imala priliku neposredno upoznati redovnički život i djelovanje. Starije ispitanice nisu imale mogućnost informiranja preko tiskovnih i medijskih sadržaja, kao što je to dostupno današnjim mlađim naraštajima, ali

su zato imale živa svjedočanstva. Uočivši tu razliku, jasnije je zašto je mlađe ispitanice u značajno većoj mjeri privukao život i djelo utemeljitelja/ice.

Kad je riječ o dobi pri ulasku u samostan, ispitanice, čija je dob bila viša, u većoj je mjeri privukla duhovnost dotične Družbe, kao i asketske vježbe dotične Družbe. O tomu je djelomice već bilo govora (usp. tablica 65.) pa nije potrebno u ovom kontekstu ponavljati.

Tablica 70. Aspekti koji su ispitanice privukli da se pridruže Družbi kojoj pripadaju s obzirom na mjesno podrijetlo

	Seosko naselje	Gradsko naselje	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Duhovnost dotične Družbe	4,0 (3,0-5,0)	4,0 (3,0-5,0)	0,354
Apostolsko djelovanje dotične Družbe	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (3,0-5,0)	0,244
Asketske vježbe dotične Družbe	3,0 (2,0-4,0)	3,0 (2,0-3,0)	0,297
Odnosi među sestrama u zajednici	4,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-4,0)	0,863
Izgled redovničkoga odijela	3,0 (2,0-4,0)	3,0 (1,0-4,0)	0,227
Vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (3,0-5,0)	0,193
Radost sestara	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,558
Život i djelo utemeljitelja/ice	4,0 (2,0-5,0)	4,0 (2,0-4,0)	0,907

Skala procjene: 1- nimalo; 5 – puno. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyeva *U* testa

Između ispitanica, koje su djetinjstvo provele u seoskom naselju te onih koje su ga provele u gradskom naselju, nije utvrđena značajna razlika s obzirom na aspekte koji su ih privukli da se pridruže Družbi kojoj pripadaju.

U ovom je kontekstu zanimljivo razmotriti i odgovore ispitanica na pitanje: „Što je danas mladima važno pri izboru Družbe?“

Tablica 71. Aspekti koji su važni mladima pri izboru Družbe kojoj će pripadati

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Duhovnost dotične Družbe	6 (0,9)	19 (3,0)	48 (7,5)	271 (42,5)	294 (46,1)
Apostolsko djelovanje dotične Družbe	4 (0,6)	24 (3,7)	75 (11,7)	331 (51,6)	207 (32,3)
Asketske vježbe (post, odricanje i slično) dotične Družbe	25 (3,9)	96 (15,1)	232 (36,4)	190 (29,8)	94 (14,8)
Odnosi među sestrama u zajednici	8 (1,2)	8 (1,2)	41 (6,4)	161 (25,0)	425 (66,1)
Izgled redovničkoga odijela	75 (11,7)	166 (25,9)	177 (27,7)	135 (21,1)	87 (13,6)
Drugo	1 (2,6)	1 (2,6)	0 (0,0)	9 (23,7)	27 (71,1)

Kad je riječ o procjeni važnosti pojedinoga čimbenika mladima pri izboru Družbe kojoj će pripadati, čimbenik koji je najveći broj ispitanica procijenio puno važnim bili su odnosi među

sestrama u zajednici, dok je čimbenik koji je najveći broj ispitanica procijenio nimalo važnim bio izgled redovničkoga odijela. Važno je napomenuti da u ovom pitanju sintagma 'izgled redovničkoga odijela' ne podrazumijeva antitezu 'redovničko ili civilno odijelo', nego se odnosi na određene modifikacije u redovničkom odijelu specifične za svaku redovničku zajednicu. Inače, i rezultati istraživanja provedenog među mladima pokazuju da „većina mladih radije vidi redovnice u redovničkom odijelu, nego u civilnom“⁸⁶⁶. I istraživanje koje je 2015. godine provedeno u Francuskoj, otkriva iste stavove. Oko 70% ispitanika, u uzorku od 452 osobe u dobi od 18 do 40 godina, smatra da je dobro da redovnice i redovnici odijevaju redovničko odijelo. Također, oko 96% redovnica i 95% redovnika u dobi do 40 godina, u uzorku od 652 osobe, smatra da je dobro nositi redovničko odijelo.⁸⁶⁷

Ispitanice su procijenile da su duhovnost i apostolsko djelovanje Družbe podjednako važni mladima pri izboru Družbe kojoj će pripadati. Budući da duhovnost i djelatnosti tvore karizmu redovničke zajednice, može se zaključiti da mladi pri upoznavanju različitih redovničkih zajednica uz svjedočanstvo života članica te zajednice (odnosi među sestrama u zajednici) dosta veliku važnost pridaju karizmatском profilu zajednice.

Usporede li se odgovori na ovo pitanje s odgovorima ispitanica na pitanje koji je aspekt na osobit način njih privukao u određenu Družbu, te što ih je ponajviše privuklo u samostan, uočljivo je da je želja raditi za Boga i bližnje u životu ispitanica odigrala ključnu ulogu pri ulasku u samostan, a apostolska djelatnost Družbe bila je osobito privlačna pri izboru Družbe. Kod današnjih mladih situacija je drugačija. Djelatnosti su u određenoj mjeri izgubile na važnosti jer se promijenio položaj vjernika laika u Crkvi i društvu. Uz to promijenio se i položaj žene u društvu. Promjene su dovele do puno širega spektra mogućnosti intenzivnijega uključivanja vjernika laika u život i djelovanje Crkve te obrazovanja i zapošljavanja žene u društvu. Stoga mladi često imaju dojam da mogu sebe ostvariti radeći za Boga i bližnje i bez redovničke posvete. Na tom tragu treba razumijevati rezultate istraživanja provedenog među studentima Katoličkoga bogoslovnog fakulteta i Hrvatskih studija: „Mladi izražavaju određenu nesigurnost glede specifičnosti ili korisnosti poslova koje bi bile svojstvene redovničkom pozivu. Smatraju da te poslove također mogu uspješno obavljati drugi ljudi. Studenti specifičnost redovničkoga života ne identificiraju s poslovima koje rade u Crkvi i društvu.“⁸⁶⁸

2.3. Ostvarivanje poslanja

⁸⁶⁶ *Isto*, 71.

⁸⁶⁷ Usp. Julien GOARANT – Agnès COULOMBEIX – Ambre MOUSSUT, *L'engagement dans la vie religieuse*, u: http://www.viereligieuse.fr/IMG/pdf/opinionway_-_5_decembre_-_1_engagement_dans_la_vie_religieuse.pdf (27. XI. 2017.).

⁸⁶⁸ s. Valentina MANDARIĆ, *Videnje redovništva očima mladih*, 68.

Ostvarivanje poslanja može se promatrati na više razina: na osobnoj razini, na razini Družbe kojoj se pripada te na razini svih redovničkih zajednica uključenih u istraživanje.

2.3.1. Osobno poslanje

a) Procjena osobnog doprinosa poslanju Družbe

Više je različitih načina na koji neka redovnica može doprinosti poslanju svoje Družbe. Ispitanice su zamoljene da na skali od pet vrijednosti (1 – nimalo, 2 – malo, 3 – osrednje, 4 – dosta, 5 – puno), procijene po čemu one osobno najviše doprinose poslanju Družbe kojoj pripadaju.

Tablica 72. Osobni doprinos ispitanica poslanju Družbe

	<i>Medijan</i>	<i>(IQR)</i>	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
			<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>
Po radu	4,0	(4,0-5,0)	3 (0,5)	30 (4,8)	111 (17,7)	312 (49,8)	170 (27,2)
Po molitvi	4,0	(4,0-5,0)	1 (0,2)	8 (1,3)	99 (15,9)	287 (46,0)	229 (36,7)
Po asketskim vježbama	3,0	(3,0-4,0)	12 (2,0)	134 (22,0)	269 (44,1)	150 (24,6)	45 (7,4)
Po svjedočanstvu života	4,0	(4,0-5,0)	3 (0,5)	17 (2,7)	93 (14,7)	266 (42,2)	252 (39,9)

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon

Najviše ispitanica smatra da poslanju vlastite Družbe primarno doprinosi svjedočanstvom života te molitvom. Na trećem mjestu je rad, a na četvrtom askeza.

Pri procjeni vlastitoga doprinosa poslanju Družbe ispitanica, utvrđena je statistički značajna razlika između ispitivanih aspekata ($\chi^2 = 639,86$; $df = 3$; $p < 0,001$). Daljnjim testiranjem utvrđeno je da je samo-procijenjeni doprinos bio značajno veći kad je riječ o molitvi u odnosu na rad ($z = -4,17$; $p < 0,001$), o radu u odnosu na asketske vježbe ($z = -14,38$; $p < 0,001$), o svjedočanstvu života u odnosu na rad ($z = -4,39$; $p < 0,001$), o molitvi u odnosu na asketske vježbe ($z = -18,49$; $p < 0,001$) te kad je riječ o svjedočanstvu života u odnosu na asketske vježbe ($z = -17,82$; $p < 0,001$). Nije utvrđena značajna razlika između samo-procijenjenoga doprinosa putem svjedočanstva života i molitve ($z = -0,28$; Bonferroni korigirani $p > 0,999$).

U daljnjoj obradi, ispitana je korelacija između stavova o doprinosu poslanju vlastite Družbe i sociodemografskih karakteristika ispitanica.

Tablica 73. Povezanost između procjene osobnog doprinosa poslanju Družbe i nekih sociodemografskih obilježja ispitanica

	Rad		Molitva		Asketske vježbe		Svjedočanstvo života	
	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>
Dob	-0,08	0,063	0,27	<0,001	0,04	0,349	0,25	<0,001
Vrijeme proteklo od prvih zavjeta	-0,08	0,067	0,25	<0,001	0,00	0,944	0,24	<0,001
Dob ulaska u samostan	-0,13	0,002	-0,05	0,241	-0,04	0,314	-0,09	0,031
Stupanj obrazovanja	0,12	0,003	-0,21	<0,001	-0,09	0,035	-0,14	0,001

KRATICE: *r_s* = Spearmanov koeficijent korelacije; *p* = razina statističke značajnosti

Stupanj u kojem su ispitanice smatrale da Družbi doprinose radom bio je u statistički značajnoj, niskoj i negativnoj korelaciji s njihovom dobi ulaska u samostan, dok je bio u pozitivnoj korelaciji s njihovim stupnjem obrazovanja. Pri tome ispitanice s nižom dobi ulaska u samostan te one s višim stupnjem obrazovanja u većoj su mjeri smatrale da poslanju svoje Družbe doprinose radom.

Kad je riječ o procjeni stupnja u kojem ispitanice svojoj Družbi doprinose molitvom, taj doprinos su većim procijenile starije ispitanice, one kojima je više vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta te one s nižim stupnjem obrazovanja.

Stupanj u kojem su ispitanice smatrale da svojoj Družbi doprinose asketskim vježbama bio je povezan samo s njihovim stupnjem obrazovanja. Pri tome su one s nižim stupnjem obrazovanja u većoj mjeri smatrale da vlastitoj Družbi doprinose asketskim vježbama.

Procjena stupnja u kojem ispitanice doprinose poslanju vlastite Družbe putem svjedočanstva života bila je u statistički značajnoj povezanosti sa svim ispitivanim karakteristikama. Pri tome su svoj doprinos većim procijenile starije ispitanice, one kojima je više vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta i one koje su niže dobi ušle u samostan, kao i one s nižim stupnjem obrazovanja.

Tablica 74. Procjena osobnog doprinosa poslanju Družbe s obzirom na radni status

	Puno i nepuno radno vrijeme, honorarni posao radno aktivne sestre	Mirovina, volontiranje, honorarni posao umirovljene sestre	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Rad	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (3,0-5,0)	0,086
Molitva	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	<0,001
Aketske vježbe	3,0 (2,0-4,0)	3,0 (3,0-4,0)	0,102
Svjedočanstvo života	4,0 (4,0-5,0)	4,5 (4,0-5,0)	<0,001

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Ispitanice koje su u mirovini ili volontiraju u značajno su većoj mjeri, u odnosu na one zaposlene, smatrale da Družbi doprinose molitvom (Mann-Whitney U = 29007,0; *p*<0,001), kao i svjedočanstvom života (Mann-Whitney U = 32265,0; *p*<0,001).

Tablica 75. Procjena osobnog doprinosa poslanju Družbe s obzirom na mjesno podrijetlo

	Seosko naselje	Gradsko naselje	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Rad	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (3,5-4,0)	0,114
Molitva	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (3,5-5,0)	0,016
Aketske vježbe	3,0 (3,0-4,0)	3,0 (2,0-4,0)	0,338
Svjedočanstvo života	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (3,0-4,0)	<0,001

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Ispitanice koje su djetinjstvo provele u seoskom naselju su u statistički značajno većoj mjeri smatrale da vlastitoj Družbi doprinose molitvom u odnosu na ispitanice koje su djetinjstvo provele u gradskom naselju (Mann-Whitney U = 27178,5; *p* = 0,016). Ispitanice koje su djetinjstvo provele u seoskom naselju su također u većoj mjeri smatrale da Družbi doprinose svjedočanstvom života (Mann-Whitney U = 23860,5; *p* < 0,001).

Tablica 76. Procjena osobnog doprinosa poslanju Družbe s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave Družbe

	Hrvatska	izvan Hrvatske	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Rad	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-4,0)	0,090
Molitva	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,606
Aketske vježbe	3,0 (3,0-4,0)	3,0 (3,0-4,0)	0,988
Svjedočanstvo života	4,0 (4,0-5,0)	4,0 (4,0-5,0)	0,435

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Između ispitanica kojima je sjedište vrhovne uprave u Hrvatskoj i onih kojima je sjedište uprave izvan Hrvatske nije utvrđena značajna razlika u procjeni aspekata vlastitog doprinosa poslanju Družbe.

Čini se da je od svih spomenutih korelacija najvažnija korelacija s dobi. Iz nje, na neki način, proizlaze sve ostale korelacije jer je varijabla dobi povezana gotovo sa svim ostalim varijablama. Na temelju toga, mogao bi se izvesti generalizirani zaključak da mlađe ispitanice smatraju da poslanju Družbe najviše doprinose u djelatnoj dimenziji, dok starije ispitanice smatraju da je njihov doprinos veći u molitvenoj, pashalnoj i svjedočkoj dimenziji poslanja. Tumačenje je sasvim logično i razumljivo. Mlađe ispitanice su još u radno aktivnoj dobi i razumljivo je da radom više doprinose negoli starije ispitanice. Starije pak imaju više vremena za osobnu molitvu, zbog zdravstvenih i staračkih tegoba imaju jači osjećaj da „dopunjavu što nedostaje mukama Kristovim“ (Kol 1,24) što ih uvodi u Kristov pashalni misterij, a na temelju cjelokupnog osobnog života koji je pri svom zalazu čini im se da mogu ustvrditi da poslanju Družbe doprinose svjedočanstvom života. Svjedočanstvo života kod starijih redovnica ponekad

se izjednačuje i sa tzv. „apostolatom prisutnosti“⁸⁶⁹ budući da tjelesna nemoć uvelike ograničava radnu aktivnost.

b) Ostvarivanje dimenzija poslanja u dijalektičkom odnosu

Neka od obilježja suvremenoga društva jesu užurbanost i nedostatak vremena. U svakodnevnom životu, često su nužni izbori između dviju dimenzija poslanja što iziskuje uspostavljanje ravnoteže, ponajčešće između molitve i rada, zajednice i rada te odmora i rada.

Tablica 77., donosi odgovore na pitanje o učestalosti izazova uspostavljanja ravnoteže između tih čimbenika.

Tablica 77. Izazov uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Između molitve i rada	24 (3,8)	75 (11,8)	198 (31,2)	262 (41,3)	75 (11,8)
Između zajednice i rada	20 (3,2)	94 (15,0)	242 (38,5)	221 (35,2)	51 (8,1)
Između odmora i rada	26 (4,1)	74 (11,7)	191 (30,3)	255 (40,4)	85 (13,5)

Rezultati pokazuju da se ispitanice u svakodnevnom životu u podjednakoj mjeri susreću s izazovom uspostavljanja ravnoteže između rada i odmora te između rada i molitve. Ispitanice smatraju da se izazov uspostavljanja ravnoteže između rada i zajednice pojavljuje rjeđe. Tablica 78. donosi rezultate korelacije između izazova uspostavljanja ravnoteže među različitim aspektima svakodnevnog života i sociodemografskih karakteristika ispitanica.

Tablica 78. Povezanost između izazova uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života i nekih sociodemografskih obilježja ispitanica

	Između molitve i rada		Između zajednice i rada		Između odmora i rada	
	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>	<i>r_s</i>	<i>p</i>
Dob	-0,33	<0,001	-0,26	<0,001	-0,32	<0,001
Vrijeme proteklo od prvih zavjeta	-0,32	<0,001	-0,27	<0,001	-0,31	<0,001
Dob ulaska u samostan	-0,03	0,431	-0,01	0,857	-0,02	0,709
Stupanj obrazovanja	0,30	<0,001	0,28	<0,001	0,29	<0,001

KRATICE: *r_s* = Spearmanov koeficijent korelacije; *p* = razina statističke značajnosti

Viša učestalost susretanja s izazovom uspostavljanja ravnoteže između molitve i rada bila je statistički značajno povezana s nižom dobi, kraćim vremenom proteklim od slavljenja prvih zavjeta i višim stupnjem obrazovanja. Ispitanice niže dobi, kraćim vremenom proteklim

⁸⁶⁹ Usp. Catherine SEXTON – Gemma SIMMONDS, Religious Life Vitality Project. Final Report, 3, u: <https://www.dur.ac.uk/resources/theology.religion/RLIFINALREPORTDec2015-ecopy.pdf> (25. XI. 2017.).

od slavljenja prvih zavjeta te one s višim stupnjem obrazovanja također su se češće susretale s izazovom uspostavljanja ravnoteže između zajednice i rada. Kad je riječ o izazovu uspostavljanja ravnoteže između odmora i rada, on je ponovno bio u većoj mjeri prisutan kod ispitanica niže dobi, s kraćim vremenom proteklim od slavljenja prvih zavjeta te kod onih s višim stupnjem obrazovanja.

Tablica 79. Izazov uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života s obzirom na radni status

	Puno i nepuno radno vrijeme, honorarni posao radno aktivne sestre	Mirovina, volontiranje, honorarni posao umirovljene sestre	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Između molitve i rada	4,0 (3,0-4,0)	3,0 (2,0-4,0)	<0,001
Između zajednice i rada	4,0 (3,0-4,0)	3,0 (2,0-4,0)	<0,001
Između odmora i rada	4,0 (3,0-4,0)	3,0 (2,0-4,0)	<0,001

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Zaposlene ispitanice su se, u odnosu na one koje su umirovljene ili volontiraju, značajno češće susretale s izazovom uspostavljanja ravnoteže između molitve i rada (Mann-Whitney U = 26864,5; $p < 0,001$), kao i onim između zajednice i rada (Mann-Whitney U = 28003,5; $p < 0,001$) te onim između odmora i rada (Mann-Whitney U = 27375,0; $p < 0,001$).

Tablica 80. Izazov uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života s obzirom na mjesno podrijetlo

	Seosko naselje	Gradsko naselje	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Između molitve i rada	3,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-4,0)	0,003
Između zajednice i rada	3,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-4,0)	0,093
Između odmora i rada	4,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-4,0)	0,014

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Ispitanice koje su djetinjstvo provele u gradskom naselju su se, u odnosu na one koje su djetinjstvo provele u seoskom naselju, značajno češće susretale s izazovom uspostavljanja ravnoteže između molitve i rada (Mann-Whitney U = 27340,0; $p = 0,003$), kao i onim između odmora i rada (Mann-Whitney U = 28119,5; $p = 0,014$).

Tablica 81. Izazov uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave Družbe

	Hrvatska	izvan Hrvatske	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Između molitve i rada	4,0 (3,0-4,0)	3,0 (3,0-4,0)	0,019
Između zajednice i rada	4,0 (3,0-4,0)	3,0 (3,0-4,0)	0,010
Između odmora i rada	4,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-4,0)	0,018

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Ispitanice čije je sjedište vrhovne uprave u Hrvatskoj su se, u odnosu na one čije je sjedište izvan Hrvatske, značajno češće susretale s izazovom uspostavljanja ravnoteže između molitve i rada (Mann-Whitney U = 28814,5; *p* = 0,019), kao i onim između zajednice i rada (Mann-Whitney U = 27949,5; *p* = 0,010) te onim između odmora i rada (Mann-Whitney U = 28614,5; *p* = 0,018).

Kao kod prethodnog pitanja, o osobnom doprinosu poslanju Družbe, tako i kod ovog, o uspostavljanju ravnoteže među aspektima svakodnevnog života, treba imati na umu da je dob ispitanica čimbenik koji ima važnu ulogu u računanju svih navedenih korelacija. Uglavnom, puno je potreba u društvu i Crkvi na koje posvećene osobe žele odgovoriti. Prosječna starosna dob redovničkih zajednica sve je viša, novopridošlih članica sve je manje, a poslu nikad kraja. Dugoročno gledano, za opće dobro apostolata i opće dobro zajednice u cjelini, poglavarice ne bi smjele dovoditi članice zajednice u situaciju premorenosti, odnosno ne bi smjele prihvaćati toliko poslova da članice osjećaju kako obveze nadilaze njihove realne psiho-fizičke mogućnosti.⁸⁷⁰ Također, ni same redovnice ne bi smjele same sebe dovoditi u takvu situaciju.

Sljedeće pitanje odnosilo se na to čemu redovnice daju prednost u uspostavljanju ravnoteže.

Tablica 82. Davanje prednosti različitim aspektima svakodnevnoga života

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Kad sam u situaciji da biram između molitve i rada, prednost dajem molitvi	6 (0,9)	28 (4,4)	151 (23,9)	274 (43,4)	173 (27,4)
Kad sam u situaciji da biram između zajednice i rada, prednost dajem zajednici	10 (1,6)	48 (7,5)	210 (33,0)	242 (38,0)	127 (19,9)
Kad sam u situaciji da biram između odmora i rada, prednost dajem odmoru	72 (11,3)	217 (34,0)	282 (44,2)	55 (8,6)	12 (1,9)

⁸⁷⁰ Usp. Mark G. McGRATH, *The Apostolic-Ecclesial Character of Modern-Day Religious Life*, u: *Apostolic Dimensions of Religious Life*, Indiana, 1966., 44.

Tablica 82. pokazuje da u dijalektičkim odnosima između molitve i rada, između zajednice i rada te između odmora i rada, ispitanice najčešće daju prednost molitvi, nešto manje zajednici i najmanje odmoru. U tablici 83. prikazani su rezultati korelacije između učestalosti davanja prednosti pojedinom aspektu svakodnevnog života i sociodemografskih karakteristika ispitanica.

Tablica 83. Povezanost učestalosti davanja prednosti pojedinom aspektu svakodnevnoga života i nekih sociodemografskih obilježja ispitanica

	Prednost molitvi u odnosu na rad		Prednost zajednici u odnosu na rad		Prednost odmoru u odnosu na rad	
	r_s	p	r_s	p	r_s	p
Dob	0,29	<0,001	0,19	<0,001	0,02	0,600
Vrijeme proteklo od prvih zavjeta	0,30	<0,001	0,23	<0,001	0,03	0,495
Dob ulaska u samostan	-0,01	0,797	-0,05	0,190	0,04	0,316
Stupanj obrazovanja	-0,22	<0,001	-0,20	<0,001	-0,14	0,001

KRATICE: r_s = Spearmanov koeficijent korelacije; p = razina statističke značajnosti

Viša učestalost davanja prednosti molitvi u odnosu na rad bila je prisutna kod starijih ispitanica, onih kojima je više vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta i kod onih s nižim stupnjem obrazovanja. Kad je riječ o učestalosti davanja prednosti zajednici u odnosu na rad, ona je u većoj mjeri bila prisutna kod starijih ispitanica, onih kojima je više vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta i kod onih s nižim stupnjem obrazovanja. Jedina karakteristika koja je bila povezana s učestalosti davanja prednosti odmoru u odnosu na rad bio je stupanj obrazovanja. Pri tome su ispitanice s nižim stupnjem obrazovanja češće davale prednost odmoru u odnosu na rad.

Tablica 84. Davanje prednosti pojedinom aspektu svakodnevnog života s obzirom na radni status

	Puno i nepuno radno vrijeme, honorarni posao radno aktivne sestre	Mirovina, volontiranje, honorarni posao umirovljene sestre	p
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Prednost molitvi u odnosu na rad	4,0 (3,0-4,0)	4,0 (4,0-5,0)	<0,001
Prednost zajednici u odnosu na rad	4,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-5,0)	<0,001
Prednost odmoru u odnosu na rad	3,0 (2,0-3,0)	3,0 (2,0-3,0)	0,956

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; p = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Umirovljene ispitanice i one koje volontiraju u većoj mjeri su davale prednost molitvi u odnosu na rad u usporedbi sa zaposlenim ispitanicama (Mann-Whitney U = 29368,0; $p < 0,001$).

One su također u većoj mjeri davale prednost zajednici u odnosu na rad (Mann-Whitney U = 30265,0; $p < 0,001$).

Tablica 85. Davanje prednosti pojedinom aspektu svakodnevnoga života s obzirom na mjesno podrijetlo

	Seosko naselje	Gradsko naselje	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Prednost molitvi u odnosu na rad	4,0 (3,0-5,0)	4,0 (3,0-4,0)	0,003
Prednost zajednici u odnosu na rad	4,0 (3,0-4,0)	3,0 (3,0-4,0)	0,001
Prednost odmora u odnosu na rad	3,0 (2,0-3,0)	3,0 (2,0-3,0)	0,595

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Viša učestalost davanja prednosti molitvi u odnosu na rad bila je prisutna kod ispitanice koje su djetinjstvo provele u seoskom u odnos na one koje su ga provele u gradskom naselju (Mann-Whitney U = 27212,5; $p = 0,003$). Također, kod ispitanica iz seoskog naselja bila je prisutna viša učestalost davanje prednosti zajednici u odnosu na rad (Mann-Whitney U = 26972,0; $p = 0,001$).

Tablica 86. Davanje prednosti pojedinom aspektu svakodnevnoga života s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave Družbe

	Hrvatska	izvan Hrvatske	<i>p</i>
	<i>Medijan (IQR)</i>	<i>Medijan (IQR)</i>	
Prednost molitvi u odnosu na rad	4,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-5,0)	0,069
Prednost zajednici u odnosu na rad	4,0 (3,0-4,0)	4,0 (3,0-4,0)	0,993
Prednost odmora u odnosu na rad	3,0 (2,0-3,0)	3,0 (2,0-3,0)	0,693

KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti; rezultat Mann-Whitneyevog U testa

Između ispitanica kojima je sjedište vrhovne uprave u Hrvatskoj te onih kojima je sjedište uprave izvan Hrvatske nije utvrđena značajna razlika u učestalosti davanja prednosti pojedinom aspektu svakodnevnog života u odnosu na drugi.

c) Dimenzije poslanja kao vrjednote u komunikaciji

U prethodnom poglavlju, u kojemu se analiziralo razumijevanje poslanja, dimenzije poslanja, među ostalim, promatrane su i kao vrjednote. Sada se pak propituje u kojoj mjeri redovnice posreduju jedne drugima te vrjednote u komunikaciji.

Tablica 87. Teme razgovora s ostalim članicama Družbe

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Osobni duhovni život	26 (4,1)	153 (24,2)	277 (43,8)	163 (25,8)	14 (2,2)
Odnosi u zajednici	3 (0,5)	36 (5,6)	161 (25,2)	368 (57,7)	70 (11,0)
Posao koji obavljam	13 (2,1)	63 (10,1)	209 (33,4)	286 (45,8)	54 (8,6)
Asketske vježbe (post, odricanje, i slično)	46 (7,5)	233 (37,8)	267 (43,3)	64 (10,4)	6 (1,0)
Zavjeti	34 (5,5)	179 (29,0)	279 (45,1)	105 (17,0)	21 (3,4)
Poslanje Družbe kojoj pripadam	11 (1,8)	104 (16,7)	242 (39,0)	227 (36,6)	37 (6,0)
Aktualna crkvena pitanja	9 (1,4)	102 (16,3)	252 (40,2)	216 (34,4)	48 (7,7)
Aktualna društvena situacija (u Hrvatskoj)	25 (4,0)	78 (12,4)	186 (29,7)	271 (43,2)	67 (10,7)
Drugo	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (14,3)	7 (50,0)	5 (35,7)

Najučestalijom temom razgovora procijenjeni su odnosi u zajednici, nakon čega je slijedila aktualna društvena situacija u Hrvatskoj, pa posao koji ispitanice obavljaju. O askezi, zavjetima i duhovnosti redovnice rjeđe razgovaraju. Na hrvatskom govornom području, život u zajednici vrlo je česta tema u teološkoj misli o posvećenom životu i čini se da tijekom vremena nimalo ne gubi na aktualnosti. Brojni su članci o toj tematici objavljeni u časopisu *Posvećeni život*⁸⁷¹, a o redovničkom zajedništvu često se raspravlja i na skupovima redovničke formacije⁸⁷². Aktualnost tematike potvrđuje i već spomenuta doktorska disertacija o redovničkom zajedništvu.⁸⁷³ Sukladno iznesenom, može se pretpostaviti da aktualnost govora o redovničkom zajedništvu ujedno ukazuje na njegovu akutnost na što, na neki način, ukazuju i odgovori ispitanica o učestalosti pojedinih tema razgovora, ali i odgovori na izravno pitanje o zadovoljstvu odnosima s članicama zajednice u kojoj ispitanice prebivaju (usp. tablica 88.).

d) Zadovoljstvo redovnica s obzirom na ostvarivanje poslanja

⁸⁷¹ Usp. Zdenko KRIŽIĆ, Zajednica kao pokazatelj Isusa Krista, u: *Posvećeni život*, 2 (1997.) 2, 195-209.; s. Anna Mary MUKAMWEZI, Zajednica, zajedništvo, poslanje, ogranak ljubavi, u: *Posvećeni život*, 3 (1998.) 2, 178-188.; s. Marija PEHAR, Tražim sestre. Kristološko-teološko utemeljenje redovničkog zajedništva na primjeru života Josipa Egipatskog, u: *Posvećeni život*, 15 (2010.) 1-2, 65-77.; Jure ZEČEVIĆ, Svjedočiti zajedništvo s Kristom i međusobno, u: *Posvećeni život*, 6 (2001.) 2, 11-22.; Vlatko BADURINA, Zrela osoba u redovničkoj zajednici, u: *Posvećeni život*, 7 (2002.) 1, 13-26.

⁸⁷² Usp. Ljudevit MARAČIĆ (ur.), *Da svi budu jedno*, Zbornik radova II. redovničkoga tjedna, Vijeće viših redovničkih poglavara Jugoslavije i Unija viših redovničkih poglavara Jugoslavije, 1974.; XVIII. redovnički tjedan *Individualizam i redovnička zajednica*, 27.-28. kolovoza 2002. godine u Zagrebu (predavanja objavljena u: *Posvećeni život*, 7 (2002.) 2.); XX. redovnički tjedan *"Neka u vama bude isto mišljenje kao u Kristu Isusu"* (Fil 2, 5), 24.-25. rujna 2004. godine u Zagrebu (predavanja objavljena u: *Posvećeni život*, 9 (2004.) 1-2.).

⁸⁷³ Usp. s. Mirjana JURANOVIĆ, Vrednota redovničkoga zajedništva u hrvatskim i bosansko-hercegovačkim redovničkim zajednicama od Drugoga vatikanskoga sabora do 2016. godine.

Tablica 88. Zadovoljstvo pojedinim aspektom redovničkoga života

	Nimalo zadovoljna	Malo zadovoljna	Osrednje zadovoljna	Prilično zadovoljna	Vrlo zadovoljna
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Posao koji obavljam	4 (0,6)	15 (2,4)	82 (12,9)	263 (41,4)	271 (42,7)
Osobno zdravlje	12 (1,9)	43 (6,8)	186 (29,3)	278 (43,8)	116 (18,3)
Duhovni život	1 (0,2)	23 (3,7)	209 (33,2)	309 (49,0)	88 (14,0)
Postignuti stupanj obrazovanja	6 (1,0)	27 (4,3)	113 (18,0)	270 (42,9)	213 (33,9)
Odnosi s članicama zajednice u kojoj prebivam	11 (1,7)	40 (6,3)	180 (28,4)	294 (46,4)	108 (17,1)
Odnosi s provincijalnom poglavaricom	16 (2,6)	31 (5,0)	118 (18,9)	259 (41,4)	201 (32,2)
Izbor redovničkoga poziva	1 (0,2)	1 (0,2)	9 (1,4)	110 (17,4)	512 (80,9)
Izbor Družbe kojoj pripadam	1 (0,2)	4 (0,6)	16 (2,5)	112 (17,8)	497 (78,9)
Uloga moje Družbe u Crkvi i društvu danas	3 (0,5)	19 (3,1)	157 (25,3)	243 (39,2)	198 (31,9)
Plaća	14 (2,7)	29 (5,5)	109 (20,8)	188 (35,9)	184 (35,1)
Napredovanje u poslu	10 (1,9)	34 (6,4)	125 (23,6)	225 (42,5)	135 (25,5)
Stručno usavršavanje	18 (3,4)	44 (8,2)	122 (22,8)	229 (42,8)	122 (22,8)
Utjecaj na okolinu u kojoj obavljam posao	4 (0,7)	35 (5,9)	168 (28,3)	277 (46,6)	110 (18,5)
Osposobljenost za posao koji vršim	7 (1,2)	23 (3,8)	121 (20,2)	275 (46,0)	172 (28,8)
Practiciranje asketskih vježbi (post, odricanje, i slično)	14 (2,3)	99 (16,0)	281 (45,4)	185 (29,9)	40 (6,5)

Aspekti redovničkoga života s kojima su ispitanice u najvećoj mjeri vrlo zadovoljne bili su izbor redovničkoga poziva i izbor Družbe kojoj pripadaju što je kompatibilno s odgovorima dobivenim na pitanje o eventualnom napuštanju Družbe (usp. tablica 92.). Također, općenito gledano, vrlo mali broj (u rasponu od 0,2% do 3,4%) ispitanica odgovorio je da nije nimalo zadovoljan nekim od ispitivanih aspekata. Iz tablice 88., uočljivo je da se najmanji broj ispitanica odlučio za odgovor „vrlo zadovoljna“ kad je u pitanju zadovoljstvo prakticiranjem asketskih vježbi (post, odricanje i slično), duhovni život te zadovoljstvo odnosima⁸⁷⁴ s članicama zajednice u kojoj prebivaju. Važno je istaknuti da navedeni aspekti imaju u sebi element osobnoga napora, na neki način su povezani sa savješću i imaju više nutarnja obilježja. Na neki način, izražavanje u visokom stupnju zadovoljstva tim aspektima, značilo bi hvaliti

⁸⁷⁴ Možda je propust u sastavljanju ovog pitanja što pojam „odnosi“ nije jasno i jednoznačno određen, moguće ga je poimati u jednostranom (odnos jedne osobe prema drugoj) ili u obostranom smislu (recipročni odnos dviju osoba). Formulacija „odnosi s članicama zajednice u kojoj prebivam“ sugerira obostrani smisao odnosa, jer bi u jednostranom smislu glasila „odnosi prema članicama zajednice u kojoj prebivam“ ili „odnosi članica zajednice u kojoj prebivam prema meni“. Iako je dakle riječ o odnosima u obostranom smislu, ne može se sa sigurnošću znati jesu li ga tako shvatile i ispitanice.

samu sebe, a to nikako nije u skladu s početnom i trajnom redovničkom formacijom gdje se redovnice odgaja u duhu poniznosti i svijesti da na ovozemnom putu uvijek treba težiti više i bolje ostvarivati poslanje, uz spoznaju da se taj ideal nikada ne će u potpunosti savršeno ostvariti, nego ostaje trajni izazov do kraja života. Ostali aspekti za koje je propitivano zadovoljstvo redovnica, povezani su s djelatnom dimenzijom poslanja i imaju više izvanjska obilježja.⁸⁷⁵ Budući da se za takve aspekte redovnice u početnoj i trajnoj formaciji odgaja u duhu skromnosti i zadovoljstva malim stvarima, ne začuđuje da su ispitanice za njih izražavale viši stupanj zadovoljstva.

Iz tablice 88. također je vidljivo da je oko 80% redovnica zadovoljno poslom koji obavljaju. Zadovoljstvo poslom propitano je i dodatno, na sljedeći način. Uspoređeni su odgovori ispitanica na pitanje 58. (u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*) „Kad biste mogli birati, koji bi bio Vaš posao u redovničkom zvanju?“ s radnim mjestom ispitanica (pitanje 69., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*). Rezultati komparacije pokazuju da oko 40% redovnica ne bi mijenjalo svoj posao. Kod 16% redovnica koje su u radnom odnosu⁸⁷⁶ uočava se razlika između posla koji obavljaju i posla koji bi *birali*. Navedeni razlozi za drugačiji posao najčešće su bili: „veća usklađenost posla s karizmom Družbe“ ili „sposobnosti za obavljanje posla koji predlaže“. Profil redovnica koje bi birale posao drugačiji od onoga koji vrše, obuhvaća gotovo sve vrste poslova podjednako, od kućanskih poslova (kuhinja i slično) preko zdravstvene skrbi i katehetsko-pastoralnoga rada do poglavarске dužnosti. Vrlo je čest slučaj da one redovnice, koje su u neposrednom kontaktu s ljudima, priželjkuju kakav mirniji i manje stresan posao u okviru zajednice. I obrnuto, redovnice kojima su dodijeljeni kućanski poslovi rado bi se uključile u izravan pastoral. Dob redovnica koje bi birale posao drugačiji od onoga koji vrše, podjednako je raspoređena između redovnica u 30-ima, 40-ima i 50-im godinama. Oko 23% ispitanica nije odgovorilo na pitanje vlastitoga izbora posla, a oko 7% smatra da je u redovničkom životu uopće neprimjereno govoriti o *biranju* posla jer se time dolazi u kontradikciju sa zavjetom poslušnosti. Među tih 7% ima podjednak broj mlađih i starijih redovnica, kao i podjednak broj redovnica koje obavljaju različite vrste poslova. Na pitanje vlastitoga izbora posla 1% ispitanica odgovorilo je: „Ne znam.“ Kod nekih odgovora na pitanje 58. nije bilo moguće napraviti komparaciju jer je nedostajao odgovor na pitanje 69.

⁸⁷⁵ Još jedan propust u koncipiranju ovoga pitanja jest taj što ispitanicama nije ponuđeno da se izjasne koliko su zadovoljne svojim obavljanjem posla.

⁸⁷⁶ U obzir nisu uzete redovnice u mirovini koje su za radno mjesto pisale „kućanski poslovi“, bez navođenja posla koje su obavljale prije mirovine jer u tom slučaju moguće je da su u pitanju 58. navele baš onaj posao koji su čitava života radile pa se iz toga ne bi moglo ništa zaključiti.

Budući da je zadovoljstvo usko povezano s osjećajima, ispitanice istraživanja upitane su o tomu koji su osjećaji prisutni u njihovu raspoloženju dok vrše posao.

Tablica 89. Osjećajna stanja tijekom vršenja posla

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Kreativno	3 (0,5)	31 (5,0)	145 (23,5)	306 (49,7)	131 (21,3)
Umorno (preopterećeno)	14 (2,2)	74 (11,8)	354 (56,6)	155 (24,8)	28 (4,5)
Ponosno	35 (5,7)	100 (16,3)	183 (29,9)	219 (35,8)	75 (12,3)
Uplašeno	164 (27,2)	202 (33,4)	189 (31,3)	44 (7,3)	5 (0,8)
Radosno	2 (0,3)	7 (1,1)	84 (13,4)	368 (58,5)	168 (26,7)
Slobodno	0 (0,0)	16 (2,6)	88 (14,1)	313 (50,2)	207 (33,2)
Korisno	0 (0,0)	13 (2,1)	63 (10,1)	261 (42,0)	285 (45,8)
Nervozno	67 (10,9)	226 (36,8)	280 (45,6)	35 (5,7)	6 (1,0)
Drugo	0 (0,0)	1 (5,9)	4 (23,5)	6 (35,3)	6 (35,3)

Osjećaji za koje je najviše ispitanica procijenilo da su uvijek prisutni prilikom vršenja posla kojim se bave, bili su korisnost, sloboda te radost. S druge strane, najveći broj ispitanica procijenio je da se nikad ne osjeća uplašeno.

Na osjećajna stanja neminovno utječu izazovi s kojima se netko susreće dok obavlja posao, pa su se ispitanice trebale izjasniti i po pitanju izazova u djelatnoj dimenziji poslanja.

Tablica 90. Izazovi u poslu

	Nikada	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Nedostatak vremena	30 (4,9)	63 (10,2)	210 (34,1)	261 (42,4)	52 (8,4)
Nedostatak financijskih sredstava	135 (22,5)	165 (27,5)	181 (30,2)	92 (15,3)	27 (4,5)
Poteškoće s nadređenim osobama	60 (9,8)	208 (34,1)	236 (38,7)	89 (14,6)	17 (2,8)
Poteškoće sa suradnicima	79 (13,1)	210 (34,7)	244 (40,3)	64 (10,6)	8 (1,3)
Nepotrebna administracija	169 (28,8)	116 (19,8)	123 (21,0)	140 (23,9)	39 (6,6)
Osobna nemotiviranost za posao	196 (32,8)	184 (30,8)	185 (30,9)	28 (4,7)	5 (0,8)
Poteškoće s osobama u čiju korist vršim posao	97 (16,3)	188 (31,5)	237 (39,8)	65 (10,9)	9 (1,5)
Stres	91 (15,4)	118 (19,9)	224 (37,8)	121 (20,4)	38 (6,4)
Drugo	1 (12,5)	0 (0,0)	1 (12,5)	3 (37,5)	3 (37,5)

Općenito govoreći, vrlo je mali broj ispitanica pojedini izazov procijenio uvijek prisutnim. Izazov, koji je za najveći broj ispitanica bio često ili uvijek prisutan, bio je nedostatak vremena, dok su izazovi, za koje je najveći broj ispitanica procijenio da nikad nisu prisutni u

poslu koji obavljaju, uključivali osobnu nemotiviranost za posao te nepotrebnu administraciju. Oko 1/3 ispitanica smatra da rijetko ima poteškoće sa suradnicima (34,7%) i poteškoće s nadređenim osobama (34,1%). Slični rezultati su i za procjenu učestalosti poteškoća s osobama u čiju korist redovnice vrše posao (31,5%).

Podrška je također jedan od važnih čimbenika koji pridonosi općemu stanju zadovoljstva.

Tablica 91. Mjera u kojoj pojedine osobe podržavaju ispitanicu u sadašnjem redovničkom životu i djelovanju

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Članovi uže obitelji (roditelji, braća/sestre)	25 (4,1)	27 (4,4)	62 (10,2)	218 (35,8)	277 (45,5)
Članice Družbe u koju sam pristupila	5 (0,8)	21 (3,4)	104 (16,7)	253 (40,7)	239 (38,4)
Prijatelji	31 (5,5)	52 (9,3)	114 (20,3)	220 (39,1)	145 (25,8)
Članovi šire obitelji	55 (9,5)	75 (13,0)	136 (23,6)	183 (31,7)	128 (22,2)
Duhovnik/ispovjednik	30 (5,6)	25 (4,6)	65 (12,1)	200 (37,2)	218 (40,5)
Svećenik	35 (6,7)	54 (10,4)	86 (16,6)	194 (37,4)	150 (28,9)
Članovi neke druge ženske redovničke zajednice	152 (28,1)	85 (15,7)	97 (18,0)	131 (24,3)	75 (13,9)
Osobe u čiju korist obavljam posao	65 (11,3)	64 (11,1)	111 (19,3)	196 (34,1)	138 (24,0)
Osobe s kojima surađujem na poslu	50 (8,7)	49 (8,6)	117 (20,5)	232 (40,6)	124 (21,7)
Provincijalno vodstvo	21 (3,5)	38 (6,4)	97 (16,4)	213 (36,0)	223 (37,7)
Drugo	1 (11,1)	1 (11,1)	0 (0,0)	2 (22,2)	5 (55,6)

Osobe, za koje je najviše ispitanica odgovorilo da ih puno podržavaju u sadašnjem redovničkom životu i djelovanju, bili su članovi uže obitelji, nakon kojih su slijedili duhovnik/ispovjednik, provincijalno vodstvo te članice Družbe kojoj je ispitanica pristupila. Izražavanje stava da od članica Družbe imaju puno podrške, u prvi mah se čini kontradiktornim u odnosu prema odgovoru da nisu vrlo zadovoljne odnosima s članicama zajednice u kojoj prebivaju (usp. tablica 88.) te postoji opravdana bojazan da su ispitanice u pitanju podrške dale poželjan, a ne objektivan odgovor. No, u prilog objektivnosti odgovora ide činjenica da su ispitanice izrazile vrlo visok stupanj zadovoljstva izborom Družbe kojoj pripadaju (usp. tablica 88.) i da bi u vršenju posla najradije surađivale s članicama Družbe kojoj pripadaju (usp. tablica 93.). Zbog toga treba točno distingvirati terminologiju korištenu u pitanjima. Pojam redovničke zajednice može se poimati u dvostrukom značenju: na općoj i na lokalnoj razini. U pitanju zadovoljstva odnosima s članicama zajednice u kojoj ispitanice prebivaju (usp. tablica 88.),

zajednica podrazumijeva lokalnu razinu, a u pitanju podrške u redovničkom životu i djelovanju (usp. tablica 91.), zajednica se razumijeva na općoj razini. Lokalno razumijevanje zajednice očito implicira viši stupanj kritičnosti u procjeni negoli poimanje zajednice u općem značenju.

Stupanj zadovoljstva ispitanica poslom koji obavljaju, može se iščitati i iz stavova i iskustva ispitanica glede promjene posla i premještaja iz jedne mjesne zajednice u drugu. Relativno mali broj ispitanica (16,2%) izjasnio se da bi, u slučaju traženja vlastitog premještaja, to bilo zbog posla koji obavljaju. Samo 15,2% ispitanica u svojem dosadašnjem redovničkom životu poglavaricu su zamolile promjenu posla, a 18,2% zamolile su premještaj iz jedne zajednice u drugu.

Nezadovoljstvo određenim aspektima redovničkoga života može ponekad dovesti do napuštanja zajednice. Ispitanicama je ponuđeno 8 mogućih razloga za napuštanje Družbe. Na skali od pet vrijednosti (1 – nimalo vjerojatno, 2 – nije vjerojatno, 3 – vjerojatno, 4 – vrlo vjerojatno, 5 – nisam sigurna), ispitanice su trebale izraziti stupanj vjerojatnosti u kojem bi navedeni razlozi mogli utjecati na njihovu eventualnu odluku o napuštanju Družbe.

Tablica 92. Potencijalni razlozi za napuštanje Družbe

	Nimalo vjerojatno	Nije vjerojatno	Vjerojatno	Vrlo vjerojatno	Nisam sigurna
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Posao koji obavljam	373 (64,5)	124 (21,5)	46 (8,0)	12 (2,1)	23 (4,0)
Neusklađenost apostolskoga poslanja Družbe s mojom vizijom karizme	217 (36,2)	203 (33,9)	106 (17,7)	38 (6,3)	35 (5,8)
Neuspješnost Družbe u otkrivanju i odgovaranju na potrebe vremena	203 (33,6)	194 (32,1)	111 (18,4)	66 (10,9)	30 (5,0)
Članice Družbe ne daju vjerodostojno svjedočanstvo života	176 (28,9)	148 (24,3)	138 (22,7)	114 (18,7)	33 (5,4)
Nejasna uloga ženskih redovničkih zajednica u Crkvi i društvu	228 (37,8)	188 (31,2)	87 (14,4)	49 (8,1)	51 (8,5)
Beznadna budućnost redovničkoga života	258 (42,8)	160 (26,5)	76 (12,6)	63 (10,4)	46 (7,6)
Nejasan karizmatički identitet Družbe	212 (35,5)	174 (29,1)	115 (19,2)	58 (9,7)	39 (6,5)
Premještaj	339 (56,6)	160 (26,7)	43 (7,2)	20 (3,3)	37 (6,2)
Drugo	0 (0,0)	0 (0,0)	4 (16,7)	18 (75,0)	2 (8,3)

Većina ispitanica isključuje mogućnost napuštanja Družbe zbog bilo kojega od navedenih razloga. U rasponu od 65% do 86% ispitanice procjenjuju da navedeni razlozi nisu vjerojatni, čak štoviše da su nimalo vjerojatni kao uzroci napuštanja Družbe. Potencijalni

razlog, koji je najveći broj ispitanica procijenio vrlo vjerojatnim za napuštanje Družbe, bio je davanje nevjerodostojnoga svjedočanstva života od strane članica Družbe, iako je i taj razlog bio procijenjen vrlo vjerojatnim od relativno maloga broja ispitanica, njih 114/609 (18,7%). S druge strane, potencijalni razlog, koji je najveći broj ispitanica procijenio nimalo vjerojatnim za napuštanje Družbe, bio je posao koji obavljaju, nakon kojega je slijedio premještaj.

e) Suradnja s ostalim crkvenim i društvenim subjektima

Ispitanicama u istraživanju ponuđeno je nekoliko kategorija potencijalnih suradnika u poslu. Upitane su s kim bi u poslu najradije surađivale.

Tablica 93. Osobe s kojima bi ispitanice najradije surađivale u poslu: srednje vrijednosti rangova

	<i>Medijan (IQR)</i>
Članice vlastite Družbe	5,0 (4,5-5,0)
Vjernici laici	3,0 (2,0-4,0)
Dijecezanski svećenici	2,0 (1,0-3,0)
Redovnici	3,0 (2,0-4,0)
Članice druge Družbe	3,0 (2,0-4,0)

Skala rangiranja: 1 – nimalo rado; 5 – vrlo rado. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon

Skupina, s kojom bi ispitanice najradije surađivale, sestre su vlastite Družbe, pri čemu je 75% ispitanica ovoj skupini dodijelilo najviši rang.

2.3.2. Poslanje Družbe

a) Procjena uspješnosti Družbe u ostvarivanju poslanja

Stavovi ispitanica glede uspješnosti Družbe u ostvarivanju poslanja, propitani su pod nekoliko vidika. Ispitanice su postupkom rangiranja (1 – najmanje prisutno; 4 – najviše prisutno) najprije trebale dati osobnu procjenu o ostvarivanju svake pojedine dimenzije poslanja u Družbi kojoj pripadaju te također predmnijevati tu procjenu od strane provincijalnoga vodstva i ostalih članica svoje Družbe. U sve tri procjene najveći broj ispitanica dodijelio je marljivosti (radišnosti) najviši rang, kao najprisutnijoj dimenziji poslanja u Družbi kojoj pripadaju, a najniži rang dobila je požrtvovnost (askeza), kao najmanje prisutna dimenzija poslanja u Družbi kojoj ispitanice pripadaju. Daljnjom obradom podataka ispitala se statistička značajnost procjena.

Tablica 94. Osobna procjena i predmnijevanje procjena drugih subjekata glede ostvarivanja dimenzija poslanja u Družbi

	<i>Medijan</i>	<i>(IQR)</i>	<i>p</i>
Osobna procjena ostvarivanja poslanja u Družbi			
Pobožnost (duhovnost)	3,0	(2,0-3,0)	< 0,001
Marljivost (radišnost)	3,0	(2,0-4,0)	
Požrtvovnost (askeza)	2,0	(1,0-3,0)	
Vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	3,0	(2,0-4,0)	
Predmnijevanje procjene provincijalnoga vodstva			
Pobožnost (duhovnost)	3,0	(2,0-3,0)	< 0,001
Marljivost (radišnost)	3,0	(2,0-4,0)	
Požrtvovnost (askeza)	2,0	(1,0-3,0)	
Vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	3,0	(2,0-4,0)	
Predmnijevanje procjene redovnica Družbe			
Pobožnost (duhovnost)	3,0	(2,0-4,0)	< 0,001
Marljivost (radišnost)	3,0	(2,0-4,0)	
Požrtvovnost (askeza)	2,0	(1,0-3,0)	
Vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	3,0	(2,0-4,0)	

Skala rangiranja: 1 – najmanje prisutno; 4 – najviše prisutno. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon; *p* = razina statističke značajnosti

Procjene prisutnosti pojedine karakteristike u Družbi kojoj ispitanice pripadaju statistički su se značajno razlikovale ($\chi^2 = 158,11$; $df = 3$; $p < 0,001$). Pritom su značajno prisutnijom procijenile marljivost nego pobožnost ($z = -3,05$; Bonferroni korigirani $p = 0,012$), pobožnost nego požrtvovnost ($z = -8,98$; $p < 0,001$), pobožnost nego vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja ($z = -5,17$; $p < 0,001$), marljivost nego požrtvovnost ($z = -10,63$; $p < 0,001$), marljivost nego vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja ($z = -6,33$; $p < 0,001$) te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego požrtvovnost ($z = -4,31$; $p < 0,001$).

Drugim riječima, ispitanice smatraju da u njihovoj Družbi ima najviše marljivosti (radišnosti) pa pobožnosti (duhovnosti), zatim vjerodostojnoga življenja redovničkoga zvanja, a na posljednjem je mjestu požrtvovnost (askeza).

Kad je riječ o predmnijevanju procjena provincijalnoga vodstva, također je utvrđena značajna razlika u procjenama ispitanica ($\chi^2 = 120,07$; $df = 3$; $p < 0,001$). Daljnjim testiranjem utvrđeno je kako ispitanice smatraju da provincijalno vodstvo značajno prisutnijom procjenjuje pobožnost nego požrtvovnost ($z = -8,88$; $p < 0,001$), pobožnost nego vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja ($z = -3,30$; Bonferroni korigirani $p = 0,006$), marljivost nego požrtvovnost ($z = -9,07$; $p < 0,001$), marljivost nego vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja ($z = -3,60$; $p < 0,001$) te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego požrtvovnost ($z = -6,05$; $p < 0,001$). Nije utvrđena značajna razlika između procjena prisutnosti od strane provincijalnoga vodstva između marljivosti i pobožnosti ($z = -1,37$; Bonferroni korigirani $p > 0,999$).

Ukratko, ispitanice predmnijevaju da provincijalno vodstvo smatra da u Družbi podjednako ima marljivosti (radišnosti) i pobožnosti (duhovnosti), zatim slijedi vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja i najmanje da ima požrtvovnosti (askeze).

Pri predmnijevanju procjena prisutnosti pojedine karakteristike od strane redovnica Družbe utvrđena je statistički značajna razlika u procjenama ispitanica ($\chi^2 = 142,30$; $df = 3$; $p < 0,001$). Daljnjim testiranjem utvrđeno je da ispitanice smatraju kako redovnice njihove Družbe značajno više prisutnom procjenjuju pobožnost nego požrtvovnost ($z = -9,28$; $p < 0,001$), pobožnost nego vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja ($z = -3,93$; $p < 0,001$), marljivost nego požrtvovnost ($z = -10,30$; $p < 0,001$), marljivost nego vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja ($z = -5,14$; $p < 0,001$) te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja nego požrtvovnost ($z = -5,57$; $p < 0,001$). Između predmnijevanja procjena prisutnosti marljivosti i pobožnosti nije utvrđena značajna razlika ($z = -2,01$; Bonferroni korigirani $p = 0,264$).

U poretku dimenzija poslanja prema procjeni ostalih redovnica u Družbi, ispitanice su imale iste pretpostavke kao i kod procjene mišljenja provincijalnoga vodstva o tom pitanju.

Signifikantno je da u sve tri procjene, ispitanice drže kako u Družbi kojoj pripadaju najmanje ima požrtvovnosti (askeze). Iako askezu kao takvu, smatraju značajnom za redovnički život (usp. tablica 59.), ispitanice misle da se u Družbi askeza ostvaruje malo u odnosu na ostale dimenzije poslanja. Uzroke nedostatnoj asketskoj praksi u redovničkim zajednicama, uvaženi teolog Bono Zvonimir Šagi vidi u tomu što su prilagodbom i obnovom redovničkih pravila u pokoncilskim godinama „asketski čini uglavnom opisani posve općenito i prepušteni osobnoj inicijativi članova. To se opravdavallo demontiranjem negdašnjeg prevelikog juridizma. (...) Nikakav strah od prevelikog asketizma više nije realan. (...) Redovnička askeza mora biti određena i u pravilima. Nije dosta da je prepuštena samo vlastitoj inicijativi osobâ. Askeza mora biti sadržana u strukturama preko kojih se odvija zajednički redovnički život. Tijekom ovih pokoncilskih godina upravo je na tom području došlo do propusta.“⁸⁷⁷

Fokus daljnega istraživanja o uspješnosti Družbe u ostvarivanju poslanja, na poseban je način orijentiran na djelatnu dimenziju poslanja. Sukladno tomu, ispitanice su izražavale stavove o uspješnosti Družbe u različitim oblicima djelovanja.

⁸⁷⁷ Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva*, 213.

Tablica 95. Uspješnost Družbe u nekim aspektima poslanja

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Otkriti potrebe današnjega vremena	8 (1,3)	72 (11,3)	292 (45,9)	230 (36,2)	34 (5,3)
Pokretati nove oblike djelovanja	75 (11,8)	193 (30,5)	204 (32,2)	138 (21,8)	23 (3,6)
Ostati vjerna karizmi utemeljitelja	8 (1,3)	45 (7,1)	240 (37,9)	261 (41,2)	80 (12,6)
Imati jasno određene prioritete apostolskoga djelovanja	18 (2,8)	117 (18,4)	267 (42,0)	187 (29,4)	47 (7,4)
U članicama buditi jak osjećaj za poslanje	17 (2,7)	92 (14,6)	272 (43,2)	204 (32,4)	45 (7,1)
Pružati vjerodostojno svjedočanstvo redovničkoga života	6 (1,0)	37 (5,9)	267 (42,4)	252 (40,1)	67 (10,7)
Imati jasno definirano poslanje Družbe	13 (2,1)	86 (13,7)	242 (38,4)	215 (34,1)	74 (11,7)
U članicama formirati osjećaj za pripadnost Družbi	13 (2,1)	68 (10,8)	168 (26,6)	296 (46,8)	87 (13,8)
Imati kvalitetne međusobne odnose u zajednici	14 (2,2)	97 (15,2)	343 (53,8)	143 (22,4)	40 (6,3)
Pružiti sestrama kvalitetnu osposobljenost za posao	8 (1,3)	44 (6,9)	143 (22,5)	306 (48,1)	135 (21,2)
Osigurati sestrama dovoljno odmora	17 (2,7)	97 (15,2)	231 (36,3)	223 (35,0)	69 (10,8)
Sestrama pružiti mogućnosti duhovnoga rasta	4 (0,6)	36 (5,6)	158 (24,7)	307 (48,0)	134 (21,0)
Sestre motivirati za asketske vježbe	25 (4,0)	154 (24,5)	292 (46,5)	127 (20,2)	30 (4,8)
U članicama formirati jak redovnički identitet	17 (2,7)	70 (11,2)	233 (37,2)	247 (39,4)	60 (9,6)
Održavati postojeće oblike djelovanja	7 (1,1)	49 (7,8)	191 (30,4)	274 (43,6)	108 (17,2)
Sestre motivirati za rad	10 (1,6)	59 (9,5)	252 (40,5)	253 (40,7)	48 (7,7)
Pokrivati financijske potrebe zajednice	5 (0,8)	27 (4,3)	181 (28,9)	284 (45,4)	129 (20,6)

Pružanje kvalitetne osposobljenosti sestrama za posao, pružanje mogućnosti duhovnoga rasta te pokrivanje financijskih potreba zajednice bili su aspekti za koje je najveći broj ispitanica procijenio djelovanje svoje Družbe uspješnim. S druge strane, najveći broj ispitanica procijenio je djelovanje svoje Družbe nimalo uspješnim u slučaju pokretanja novih oblika djelovanja.

Uspješnost Družbe u različitim oblicima djelovanja procijenjena je s preko 17 različitih aspekata. Procjene su dalje ispitane analizom glavnih komponenata s *varimax* rotacijom. Provedenom analizom dobivena su tri faktora s karakterističnim korijenom većim od jedan, no posljednji faktor objašnjavao je mali udio varijance mjerenih varijabli u odnosu na prethodna dva, stoga su prema *Scree* testu zadržana dva faktora. Dvo-faktorskim rješenjem objašnjeno je

ukupno 56,0% varijance mjerenih varijabli, pri čemu je nakon rotacije prvi faktor objašnjavao 33,5%, a drugi 22,5% varijance varijabli uključenih u analizu.

Tablica 96. Faktorska zasićenja dobivena analizom glavnih komponenata s *varimax* rotacijom procjena uspješnosti Družbe u nekim aspektima poslanja

	Družba kao zajednica	Družba kao institucija
Ostati vjerna karizmi utemeljitelja	0,793	
Imati jasno definirano poslanje Družbe	0,785	
Pokretati nove oblike djelovanja	0,745	
Imati jasno određene prioritete apostolskoga djelovanja	0,731	
Otkriti potrebe današnjega vremena	0,718	
U članicama buditi jak osjećaj za poslanje	0,696	
Imati kvalitetne međusobne odnose u zajednici	0,656	
U članicama formirati osjećaj za pripadnost Družbi	0,629	
Pružiti vjerodostojno svjedočanstvo redovničkoga života	0,597	
Sestre motivirati za asketske vježbe	0,580	
U članicama formirati jak redovnički identitet	0,580	
Sestre motivirati za rad	0,576	
Osigurati sestrama dovoljno odmora		0,787
Pružiti sestrama kvalitetnu osposobljenost za posao		0,772
Sestrama pružiti mogućnosti duhovnoga rasta		0,763
Pokrivati financijske potrebe zajednice		0,668
Održavati postojeće oblike djelovanja		0,659

Faktorska analiza ukazuje na dva koncepta u poimanju Družbe. U prvom faktoru Družba se pojavljuje u ulozi zajednice čija su postignuća formativno-motivacijskog karaktera. Drugi pak faktor ukazuje na Družbu shvaćenu kao instituciju koja je usmjerena na organizacijska pitanja. Već po samoj naravi stvari, jasno je da je puno teže postići uspjeh u formativno-motivacijskoj domeni negoli u organizacijskoj, što je u tablici 95. pokazala i distribucija frekvencije odgovora.

Tablica 97. Korelacija između dobivenih faktora i sociodemografskih varijabli

	Družba kao zajednica	Družba kao institucija
Dob ^a	0,13**	0,25**
Vrijeme proteklo od prvih zavjeta ^a	0,11*	0,22**
Dob ulaska u samostan ^a	0,00	0,03
Mjesto u kojem su provele djetinjstvo ^b	0,01	-0,05
Sjedište vrhovne (generalne) uprave ^b	-0,01	0,06
Radni status ^b	0,08	0,22**
Stupanj obrazovanja ^c	-0,05	-0,19**

^a Pearsonov koeficijent korelacije; ^b Point-biserijalni koeficijent korelacije; ^c Spearmanov koeficijent korelacije; * p < 0,05. ** p < 0,01.

Uspješnost djelovanja Družbe kao zajednice bila je statistički značajno povezana s dobi i vremenom proteklim od slavljenja prvih zavjeta ispitanica, a utvrđene povezanosti po iznosu

bile su niske. Pritom su djelovanje uspješnijim procijenile starije ispitanice te one kojima je više vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta.

Kad je riječ o procjeni uspješnosti djelovanja Družbe kao institucije, ona je bila statistički značajna te po iznosu nisko povezana s dobi, s vremenom proteklim od slavljenja prvih zavjeta, s radnim statusom i s najvišim postignutim stupnjem obrazovanja. Pritom su ovaj oblik djelovanja Družbe uspješnijim procijenile starije ispitanice, one kojima je više vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta te one s nižim stupnjem obrazovanja. Ispitanice koje su u mirovini ili volontiraju ($M = 19,4$) uspješnost djelovanja Družbe kao institucije procijenile su statistički značajno višom u odnosu na zaposlene ispitanice ($M = 18,0$).

Drugim riječima, starijim se redovnicama Družba u oba koncepta, i kao zajednica i kao institucija, čini uspješnijom negoli mlađim redovnicama. Očito, starije članice imaju blaže kriterije procjene uspješnosti, dok mlađe članice imaju izoštreniji kritički stav.

Jedan od najvažnijih pokazatelja uspješnosti neke Družbe u vršenju djelatne dimenzije poslanja jest sposobnost primjerenoga odgovora na znakove vremena, odnosno na potrebe suvremenoga društva. Ispitanice su stoga zamoljene da procijene koliko njihova Družba primjerenom odgovara na takve potrebe.

Tablica 98. Uspješnost Družbe u odgovaranju na neke potrebe suvremenog društva

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Socijalni problemi u Hrvatskoj danas	11 (1,7)	152 (23,5)	271 (42,0)	189 (29,3)	23 (3,6)
Moralni problemi	11 (1,7)	175 (27,4)	282 (44,2)	149 (23,4)	21 (3,3)
Duhovne potrebe ljudi	4 (0,6)	55 (8,6)	225 (35,2)	264 (41,3)	91 (14,2)
Problemi obiteljskoga života	19 (3,0)	180 (28,1)	226 (35,3)	185 (28,9)	31 (4,8)

Problem, odnosno potreba za koju ju najveći broj ispitanica procijenio da Družba kojoj pripadaju uspijeva „dosta“ i „puno“ odgovoriti bile su duhovne potrebe ljudi (55,5 %). Podjednak broj ispitanica procijenio je da Družba uspijeva „dosta“ i „puno“ odgovoriti na probleme obiteljskoga života (33,7%) i socijalne probleme u Hrvatskoj danas (32,9%). Prema mišljenju ispitanica, Družba je najmanje uspješna u odgovaranju na moralne probleme (26,7%). Budući da su problemi obiteljskoga života na neki način asimilirani u duhovnim potrebama te u socijalnim i moralnim problemima, može se reći da ispitanice smatraju kako je Družba kojoj pripadaju najuspješnija u odgovaranju na duhovne potrebe i socijalne probleme.

b) Pokretanje novih oblika djelovanja

Zbog velikih i ubrzanih promjena u društvu, redovničke zajednice često se susreću s potrebom pokretanja novih oblika djelovanja. U tom se kontekstu nameće pitanje o užem ili širem opsegu apostolata.

Tablica 99. Procjena utjecaja djelatnosti kojima se Družba bavi na budućnost Družbe

	Uopće se ne slažem		Niti se slažem, niti se ne slažem		Potpuno se slažem	
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Budućnost imaju Družbe s užim opsegom apostolata (većina članova bavi se istom vrstom posla).	83 (12,9)	149 (23,2)	174 (27,1)	170 (26,5)	66 (10,3)	
Budućnost imaju Družbe sa širokim/raznolikim opsegom apostolata (mali broj članova bavi se istom vrstom posla).	58 (9,1)	127 (20,0)	218 (34,3)	173 (27,2)	60 (9,4)	

Možda je pitanje o opsegu djelatne dimenzije poslanja jedno od najtežih pitanja u anketnom upitniku. Iako je relativno veliki broj ispitanica odgovorio na ovo pitanje, ipak ih se najviše odlučilo za odgovor „Niti se slažem, niti se ne slažem“ što može ukazivati na nedovoljno poznavanje tematike ili na nedovoljno jasan stav o postavljenim tvrdnjama. Ostali odgovori otkrivaju da je podjednak broj između ispitanica koje su za uži opseg djelatnosti i onih koje su za širi opseg. Opseg djelatnosti jedne redovničke zajednice u proporcionalnom je odnosu s poštivanjem preferencija pojedine članice prema određenim vrstama djelatnosti. Širi opseg djelatnosti pospješuje pojavu i razvoj individualizma. Dok je tijekom socijalističkoga razdoblja u društvu bio prisutan komunitarizam, u demokratskim se prilikama ide u krajnost individualizma. Sličan pomak, od komunitarnosti prema individualnosti, opaža se i u redovničkim zajednicama. Ispitanice smatraju da se, pri izboru djelatnosti, u današnje vrijeme, više nego prije, poštuju sklonosti pojedine članice. Čak se 74% ispitanica slaže s tom tvrdnjom uglavnom ili u potpunosti. Oko 14% ih se niti slaže, niti ne slaže, a oko 12% se ne slaže s tom tvrdnjom. Uslijed znanstvenih spoznaja iz psihologije, sveopćoj krizi autoriteta, tumačenju zavjeta poslušnosti u smislu zajedničkoga traganja za Božjom voljom te kasnijega ulaska u samostan, koje je najčešće popraćeno završenim obrazovanjem, djelatnosti redovničkih zajednica sve su širega opsega, iako se broj članica ne povećava nego smanjuje.

U proces nagloga širenja opsega djelatnosti, redovničke zajednice u Sjedinjenim Američkim Državama, ušle su neposredno nakon Drugoga vatikanskog koncila, kada su članice masovno napuštale poslove u odgojno-obrazovnim, zdravstvenim i socijalnim ustanovama i

tražile neke nove načine ostvarivanja karizme.⁸⁷⁸ Postkoncilske godine redovničkih zajednica u Hrvatskoj obilježene su zabranom svih oblika javnoga djelovanja, kojom je komunistička vlast držala Crkvu i redovničke zajednice u svojevrsnoj *getoizaciji* što je uvelike sužavalo polje djelovanja i mogućnost zapošljavanja. U takvim prilikama nije bilo pomisli na širenje djelatne dimenzije poslanja, dok u suvremenim demokratskim prilikama to je jedan od izazova s kojima se redovničke zajednice sve više susreću pa razlučivanje kojom će se vrstom posla koja članica baviti (usp. tablica 100.) postaje sve kompleksnije.

Tablica 100. Važnost nekih aspekata provincijalnomu vodstvu pri odlučivanju o tomu kojim će se poslom koja sestra baviti

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Usklađenost s karizmom Družbe	5 (0,8)	26 (4,2)	101 (16,2)	295 (47,4)	196 (31,5)
Usklađenost s vizijom i dugoročnim planovima Družbe glede vlastitoga apostolskoga djelovanja	9 (1,5)	44 (7,2)	138 (22,7)	287 (47,1)	131 (21,5)
Otvorenost poticajima Duha Svetoga u molitvi	10 (1,6)	40 (6,5)	109 (17,7)	196 (31,8)	261 (42,4)
Savjetovanje s obitelji iz koje dotična sestra potječe	246 (40,7)	167 (27,6)	121 (20,0)	56 (9,3)	14 (2,3)
Savjetovanje sa zajednicom	109 (17,8)	139 (22,7)	167 (27,2)	169 (27,6)	29 (4,7)
Savjetovanje s voditeljicom novicijske formacije	26 (4,3)	83 (13,7)	148 (24,5)	262 (43,3)	86 (14,2)
Savjetovanje s voditeljicom u kandidaturi/postulatu	36 (6,1)	124 (20,9)	181 (30,5)	187 (31,5)	66 (11,1)
Sposobnosti dotične sestre	11 (1,8)	39 (6,3)	107 (17,3)	292 (47,2)	170 (27,5)
Sklonosti dotične sestre	15 (2,4)	56 (9,1)	135 (22,0)	278 (45,4)	129 (21,0)
Obrazovanje dotične sestre	10 (1,7)	26 (4,3)	119 (19,7)	313 (51,7)	137 (22,6)
Prepustiti dotičnoj sestri da sama izabere posao koji će obavljati	162 (26,6)	186 (30,5)	154 (25,2)	86 (14,1)	22 (3,6)
Plaća/naknada	150 (25,3)	131 (22,1)	197 (33,2)	92 (15,5)	24 (4,0)
Otkriti i adekvatno odgovoriti na "znakove vremena" i potrebe suvremenoga društva	12 (2,0)	71 (11,7)	191 (31,5)	256 (42,2)	76 (12,5)
Otvaranje novih radnih mjesta na kojima bi sestre djelovale	109 (18,2)	152 (25,4)	195 (32,6)	120 (20,1)	22 (3,7)
Popunjavanje postojećih radnih mjesta sestara	10 (1,7)	80 (13,2)	125 (20,7)	249 (41,2)	141 (23,3)
Drugo	0 (0,0)	3 (33,3)	0 (0,0)	4 (44,4)	2 (22,2)

⁸⁷⁸ Usp. Ann CAREY, *Sisters in Crisis. The Tragic Unraveling of Women's Religious Communities*, Huntington, Indiana, 1997., 163-164.

Aspekti za koje su ispitanice procijenile da su u najvećoj mjeri važni provincijalnomu vodstvu njihove Družbe, pri odlučivanju kojim će se poslom sestra baviti, bili su usklađenost s karizmom Družbe (78,4%), otvorenost poticajima Duha Svetoga u molitvi (74,2%), te sposobnosti (74,7%) i obrazovanje dotične sestre (74,3%). Na petom mjestu po važnosti ispitanice su procijenile aspekt „usklađenost s vizijom i dugoročnim planovima Družbe glede vlastitoga apostolskog djelovanja“ (68,6%).

Prilično velik broj ispitanica (66,4%) smatra da poglavarice dosta ili puno važnosti pridaju sklonostima dotične članice pri izboru djelatnosti koju će redovnica vršiti. Važno je uočiti da ispitanice za taj aspekt predmnijevaju veću važnost negoli za aspekt „popunjavanje postojećih radnih mjesta“ (64,5%) i aspekt „otkriti i adekvatno odgovoriti na znakove vremena i potrebe suvremenoga društva“ (54,7%). Sudeći prema razvojnim trendovima u Sjedinjenim Američkim Državama, aspekt sklonosti članica mogao bi dosegnuti vrh ljestvice uvažavanja pri izboru djelatnosti⁸⁷⁹ i u Hrvatskoj, a o daljnjim implikacijama te pojave valjalo bi raspravljati na susretima trajne formacije.

Glede pokretanja novih oblika djelatnosti, ispitanice su, dvama pitanjima otvorenoga tipa, upitane za mišljenje o tomu koji bi novi oblik djelovanja u današnje vrijeme na području Hrvatske pokrenuo utemeljitelj/ica njihove redovničke zajednice te koji bi novi oblik započela sama ispitanica, kad bi imala priliku. Zamjetno je da veliki broj ispitanica nije odgovorio na ova dva pitanja (18-20%).

Najveći broj ispitanica (30%) smatra da bi utemeljitelji pokrenuli djelatnosti socijalno-karitativnoga predznaka. Upitno je koliko se takve djelatnosti mogu nazvati *novima* ako se zna da se gotovo svaka redovnička zajednica u svojim početcima bavila time. No, možda ispitanice u tomu vide određenu *novost* ukoliko se Družba trenutno ne(dovoljno) bavi socijalno-karitativnim djelovanjem. U tom je smislu *ново* zapravo vraćanje na izvorne početke. Ako se odgovori tako promatraju, može se također razumjeti zašto određeni broj ispitanica smatra da ne treba uvoditi ništa novo, nego treba obnoviti postojeće. Uz socijalno-karitativni rad, veliki broj redovnica smatra da bi se utemeljitelji odlučili za koju od duhovno-pastoralnih djelatnosti, među kojima istaknuto mjesto zauzima pastoral obitelji (10,7%). Od novijih oblika djelovanja u užem smislu riječi, to jest od oblika djelovanja kojima se redovničke zajednice ne bave ili se bave vrlo malo, ispitanice navode: žrtve trgovanja ljudima, branitelji, ovisnici, osobe s

⁸⁷⁹ Usp. Anne MUNLEY, *Threads for the Loom. Leadership Conference of Women Religious Planning and Ministry Studies*, Silver Spring, Maryland, 1992., 114.; Anne MUNLEY, *Carriers of the Story. A Leadership Conference of Women Religious Ministry Study*, Maryland, 2002., 14.

poteškoćama u razvoju, (i)migranti, izbjeglice, zatvorenici, zlostavljane žene, zauzimanje za život, prostitutke i homoseksualci.

Tablica 101. Novi oblici djelovanja koje bi utemeljitelj pokrenuo u današnje vrijeme u Hrvatskoj

	<i>n</i>	(%)	
Socijalno-karitativni rad	Siromasi, beskućnici, sirotišta, pučke kuhinje	158	(30,0)
	Pastoral starijih (osamljeni, napušteni, umirući)	34	
	Otvaranje novih radnih mjesta	5	
Zdravstvena skrb (bolnice, kućna njega)	34	(5,1)	
Odgojno-obrazovni rad (vrtići, katoličke škole)	30	(4,5)	
Duhovnost (duhovni centri, evangelizacija, vjerski odgoj)	61	(9,1)	
Pastoral obitelji (kućne misije)	71	(10,7)	
Pastoral djece i mladih (moralni odgoj)	33	(4,9)	
Pastoral posebnih skupina	Žrtve trgovanja ljudima	3	(10,2)
	Branitelji	2	
	Ovisnici	19	
	Osobe s poteškoćama u razvoju	9	
	(I)migranti, izbjeglice	8	
	Zatvorenici	3	
	Zlostavljane žene	9	
	Zauzimanje za život	13	
	Prostitutke	1	
Homoseksualci	1		
Župni pastoral	5	(0,7)	
Mediji	3	(0,4)	
Ništa novo, treba obnoviti postojeće	39	(5,8)	
Ne znam	4	(0,6)	
Nije odgovorilo	119	(18,0)	

Redovnice u Sjedinjenim Američkim Državama procjenjuju da bi utemeljitelji redovničkih zajednica, kojima one pripadaju, u današnje vrijeme najvjerojatnije pokretali odgojno-obrazovne djelatnosti te rad s marginaliziranim skupinama u društvu (siromasi, žene, djeca, imigranti, beskućnici, i slično) s naglaskom na iskorjenjivanju uzroka siromaštva i zalaganju za pravednost, mir i očuvanje stvorenoga.⁸⁸⁰ Gotovo identičan poredak imaju i djelatnosti koje bi pokrenule same ispitanice kada bi imale takvu prigodu.⁸⁸¹

⁸⁸⁰ Usp. Anne MUNLEY, *Carriers of the Story*, 39.

⁸⁸¹ Usp. *Isto*.

Tablica 102. Novi oblici djelovanja koje bi ispitanice pokrenule u današnje vrijeme u Hrvatskoj

	<i>n</i>	(%)	
Socijalno-karitativni rad	Siromasi, beskućnici, sirotišta, pučke kuhinje	111	(23,0)
	Pastoral starijih (osamljeni, napušteni, umirući)	37	
	Osnutak tvornica/otvaranje novih radnih mjesta	1	
	Pokretanje OPG-a, domaćinske škole	4	
Zdravstvena skrb	Bolnice, kućna njega	32	(7,0)
	Bolesnici sa psihičkim teškoćama i demencijom	14	
Odgojno-obrazovni rad (vrtići, katoličke škole, internati)		40	(6,0)
Duhovnost (duhovni centri, evangelizacija, vjerski odgoj)		74	(11,1)
Pastoral obitelji (kućne misije)		62	(9,3)
Pastoral djece i mladih (moralni odgoj)		42	(6,3)
Pastoral posebnih skupina	Ovisnici	18	(8,0)
	Osobe s poteškoćama u razvoju	10	
	Zauzimanje za život	9	
	Zatvorenici, delikventi	5	
	Zlostavljane žene	4	
	Misije	3	
	Žrtve trgovanja ljudima, migranti	2	
Zalaganje za mir, političari	2		
Župni pastoral		14	(2,0)
Ostalo		17	(2,5)
Ništa novo, treba obnoviti postojeće		30	(4,5)
Ne znam		2	(0,3)
Nije odgovorilo		131	(20,0)

Najveći broj ispitanica započinjao bi socijalno-karitativne (23,0%) ili duhovno-pastoralne djelatnosti. U kategoriji „Ostalo“, bilo je vrlo inovativnih prijedloga: glazbeni studio (1), liječenje prirodnim metodama (1), kafić uz mogućnost razgovora (1), besplatni savjetodavni telefon (1), ručni rad (1), mediji (5), udruge (4), čak i asketski život u osami (3).

U okviru socijalnoga djelovanja mogu se razlikovati: karitativno djelovanje, zalaganje za socijalnu pravednost i zauzetost za ekonomski razvitak.⁸⁸² Karitativno djelovanje usmjereno je na rješavanje posljedica nekog društvenog problema i provodi se uglavnom materijalnim sredstvima. Socijalna pravednost i ekonomski razvitak su preventivna djelovanja, usmjerena na uzroke društvenih problema i provode se javnim zagovaranjem, građanskim inicijativama, prosvjedima. Socijalno djelovanje redovnica u Hrvatskoj uglavnom se iscrpljuje u karitativnom djelovanju,⁸⁸³ dok, smatra s. Zdravka Leutar, „treba osvijestiti redovnike da nisu dovoljne samo

⁸⁸² Usp. Mark G. McGRATH, *The Apostolic-Ecclesial Character of Modern-Day Religious Life*, 112-113.

⁸⁸³ U Sjedinjenim Američkim Državama redovničke zajednice vrlo su aktivne u borbi za socijalnu pravednost i ekonomski razvitak (usp. Anne MUNLEY, *Threads for the Loom*, 151.), uključene su „u građansku inicijativu koja se zalaže oko ukinuća smrtno kazne, prisutne su u demonstracijama za građanska prava, javno izražavaju neslaganje s proizvodnjom nuklearnoga oružja, lobiraju za imigracijsku reformu, podržavaju mnoge druge kampanje za mirnije i pravednije društvo“ (Margaret M. McGUINNESS, *Called to Serve. A History of Nuns in America*, New York, 2013., 135.).

karitativne ustanove. Treba imati programe osvješćivanja i izravnih pothvata u vidu borbe da što manji broj živi ispod linije siromaštva. (...) Treba raditi na promjeni ekonomskih i političkih struktura koje osobe čine siromašnima.⁸⁸⁴

Višestruki su čimbenici koji utječu na pokretanje nove djelatnosti. Ispitanicama je ponuđeno 20 različitih čimbenika koji mogu utjecati na odluku o pokretanju nove djelatnosti.

Tablica 103. Utjecaj nekih čimbenika na odluku Družbe o pokretanju novoga oblika djelovanja

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Smjernice generalnoga vodstva	10 (1,6)	30 (4,8)	82 (13,1)	263 (41,9)	242 (38,6)
Iskustvo i djelovanje drugih provincija Vaše Družbe	20 (3,3)	83 (13,7)	221 (36,4)	244 (40,2)	39 (6,4)
Pouzdanje u Božju Providnost	5 (0,8)	40 (6,4)	119 (18,9)	237 (37,7)	228 (36,2)
Iskustvo i djelovanje ostalih redovničkih zajednica u Hrvatskoj	23 (3,7)	128 (20,7)	252 (40,8)	204 (33,0)	11 (1,8)
Financijski izdatci	17 (2,8)	103 (16,9)	158 (26,0)	241 (39,6)	89 (14,6)
Ukupan broj sestara	2 (0,3)	43 (7,0)	87 (14,2)	293 (47,9)	187 (30,6)
Prosječna dob sestara	0 (0,0)	27 (4,4)	77 (12,6)	281 (45,9)	227 (37,1)
Stručna osposobljenost sestara	0 (0,0)	29 (4,7)	120 (19,6)	318 (51,9)	146 (23,8)
Sklonosti sestara	16 (2,7)	65 (10,9)	189 (31,6)	250 (41,8)	78 (13,0)
Usklađenost s karizmom Družbe	3 (0,5)	37 (6,1)	133 (21,8)	293 (48,0)	144 (23,6)
Nesigurnost u činjenicu da je to zaista "znak vremena"	22 (3,6)	102 (16,8)	291 (48,0)	160 (26,4)	31 (5,1)
Strah od gubitka postojećih radnih mjesta sestara	80 (13,1)	143 (23,3)	145 (23,7)	156 (25,4)	89 (14,5)
Nesigurnost u činjenicu da je to volja Božja	52 (8,5)	102 (16,6)	231 (37,7)	173 (28,2)	55 (9,0)
Otpor članica zajednice	46 (7,6)	142 (23,4)	196 (32,3)	185 (30,5)	38 (6,3)
Strah od novoga	49 (8,2)	127 (21,3)	203 (34,1)	154 (25,8)	63 (10,6)
Nesigurnost zbog mogućega neuspjeha	59 (9,8)	138 (23,0)	216 (36,0)	157 (26,2)	30 (5,0)
Priljev novih članica	51 (8,5)	92 (15,3)	149 (24,8)	180 (29,9)	130 (21,6)
Plaća/naknada	109 (18,5)	120 (20,3)	218 (36,9)	113 (19,2)	30 (5,1)
Prioriteti postavljeni od strane službene Crkve	32 (5,4)	97 (16,3)	224 (37,6)	216 (36,2)	27 (4,5)
Vlastita institucionalna tromost	41 (6,8)	99 (16,5)	191 (31,8)	170 (28,3)	100 (16,6)
Drugo	0 (0,0)	1 (7,1)	1 (7,1)	8 (57,1)	4 (28,6)

Čimbenici za koje je najveći broj ispitanica odgovorio da puno i dosta utječu na odluku Družbe o pokretanju nove djelatnosti bili su prosječna dob sestara (83%), smjernice

⁸⁸⁴ s. Zdravka LEUTAR, Znakovitost i ispunjenje redovničkoga života kroz socijalnu zauzetost, u: *Posvećeni život*, 15 (2011.) 1-2, 30.

generalnoga vodstva (80,5%), ukupan broj sestara (78,5%) i pouzdanje u Božju Providnost (73,9 %). Plaća/naknada, čimbenik je za koji je najveći broj ispitanica procijenio da nimalo ne utječe na odluku njihove Družbe o pokretanju novih djelatnosti.

Procijenjeno je 20 čimbenika koji bi mogli utjecati na odluku Družbe o pokretanju nove djelatnosti, nakon čega je uslijedila analiza glavnih komponenata s *varimax* rotacijom. Analizom je dobiveno pet faktora s karakterističnim korijenom većim od jedan. Posljednji faktor objašnjavao je mali udio varijance mjerenih varijabli u odnosu na prethodne, pa su prema *Scree* testu zadržana četiri faktora, kojima je objašnjeno 55,3% varijance. Iako se posljednji faktor sastojao od dviju varijabli, što ga čini nestabilnim, ove dvije varijable bile su visoko saturirane njime, a grupirale su se međusobno i u soluciji s pet faktora, stoga je zadržan i posljednji faktor. Nakon rotacije, prvim faktorom objašnjeno je 17,5%, drugim 14,8%, trećim 13,4%, a posljednjim 9,6% varijance mjerenih varijabli.

Tablica 104. Faktorska zasićenja dobivena analizom glavnih komponenata s *varimax* rotacijom čimbenika koji bi mogli utjecati na odluku Družbe o pokretanju novoga oblika djelovanja

	Ograničavajući čimbenici	Proizvoljni čimbenici	Sociodemografski čimbenici	Ekonomski čimbenici
Vlastita institucionalna tromost	0,744			
Strah od gubitka postojećih radnih mjesta sestara	0,715			
Nesigurnost u činjenicu da je to volja Božja	0,703			
Nesigurnost zbog mogućega neuspjeha	0,672			
Otpor članica zajednice	0,658			
Strah od novoga	0,611			
Prioriteti postavljeni od strane službene Crkve	0,449			
Nesigurnost u činjenicu da je to zaista "znak vremena"	0,334			
Iskustvo i djelovanje drugih provincija Vaše Družbe		0,770		
Iskustvo i djelovanje ostalih redovničkih zajednica u Hrvatskoj		0,719		
Pouzdanje u Božju Providnost		0,705		
Smjernice generalnoga vodstva		0,668		
Usklađenost s karizmom Družbe		0,594		
Sklonosti sestara		0,393		
Prosječna dob sestara			0,864	
Ukupan broj sestara			0,861	
Stručna osposobljenost sestara			0,671	
Priljev novih članica			0,548	
Financijski izdatci				0,798
Plaća/naknada				0,763

Dobivena četiri faktora otkrivaju četiri vrste čimbenika. U prvom faktoru grupiraju se čimbenici za koje se može reći da s većim intenzitetom ograničavaju, odnosno priječe odluku Družbe o pokretanju novih djelatnosti (ograničavajući čimbenici). Drugim faktorom imenovani

su tzv. proizvoljni čimbenici. Treći se faktor tiče sociodemografskih obilježja redovničke zajednice, a četvrti ekonomskih čimbenika.

Tablica 105. Korelacija između dobivenih faktora i sociodemografskih varijabli

	Ograničavajući čimbenici	Proizvoljni čimbenici	Sociodemografski čimbenici	Ekonomski čimbenici
Dob ^a	-0,03	0,15**	0,13**	-0,20**
Vrijeme proteklo od prvih zavjeta ^a	-0,06	0,15**	0,10*	-0,16**
Dob ulaska u samostan ^a	0,03	-0,03	0,00	0,01
Mjesto u kojem su provele djetinjstvo ^b	0,03	-0,12**	0,00	0,01
Sjedište vrhovne (generalne) uprave ^b	0,00	0,01	0,00	-0,04
Radni status ^b	0,03	0,16**	0,12**	-0,16**
Stupanj obrazovanja ^c	-0,04	0,17**	-0,11*	0,15**

^a Pearsonov koeficijent korelacije; ^b Point-biserijalni koeficijent korelacije; ^c Spearmanov koeficijent korelacije; * p < 0,05. ** p < 0,01.

Ograničavajući čimbenici, kao potencijalna ograničenja pri donošenju odluke Družbe o pokretanju nove djelatnosti, nisu statistički značajno povezani sa sociodemografskim karakteristikama ispitanica. Proizvoljni čimbenici su u statistički značajnoj te po iznosu niskoj povezanosti s dobi, vremenom proteklom od slavljenja prvih zavjeta, mjestom u kojem su ispitanice provele djetinjstvo, radnim statusom i stupnjem obrazovanja. Veću važnost ovoj skupini čimbenika dale su starije osobe, one kojima je više vremena proteklo od prvih zavjeta te one s višim stupnjem obrazovanja. Ispitanice koje su djetinjstvo provele u seoskom naselju (M = 22,2) pridavale su statistički značajno višu važnost proizvoljnim čimbenicima u odnosu na one iz grada (M = 21,2). Ispitanice koje su u mirovini ili volontiraju (M = 22,7) ovom su čimbeniku pridale statistički značajno višu važnost u odnosu na zaposlene (M = 21,5).

Važnost koju su ispitanice davale sociodemografskim čimbenicima pri pokretanju novih djelatnosti u statistički je značajnoj niskoj korelaciji s njihovom dobi, vremenom proteklom od slavljenja prvih zavjeta, radnim statusom i stupnjem obrazovanja. Veću važnost ovim čimbenicima davale su starije osobe, one kojima je više vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta te one s nižim stupnjem obrazovanja. Ispitanice koje su u mirovini ili volontiraju (M = 16,0) sociodemografskim čimbenicima su dale statistički značajno višu važnost u odnosu na zaposlene (M = 15,3).

Važnost koju su ispitanice davale ekonomskim čimbenicima u statistički je značajnoj niskoj korelaciji s njihovom dobi, vremenom proteklom od slavljenja prvih zavjeta, radnim statusom i stupnjem obrazovanja. Veću važnost ovoj skupini čimbenika dale su mlađe osobe, one kojima je manje vremena proteklo od prvih zavjeta i one s višim stupnjem obrazovanja.

Ispitanice koje su u mirovini ili volontiraju ($M = 5,9$) ekonomskim su čimbenicima dale statistički značajno nižu važnost u odnosu na zaposlene ispitanice ($M = 6,5$).

d) Djelatna dimenzija poslanja u budućnosti

Ukoliko je riječ o planovima za budućnost, prvo i osnovno pitanje jest pitanje budućnosti redovničke zajednice kao takve. Ispitanice su trebale iznijeti svoja promišljanja o budućnosti provincije/Družbe kojoj pripadaju za razdoblje do 2027. godine.

Tablica 106. Promišljanje o tomu kako će provincija/Družba u Hrvatskoj izgledati u budućnosti

	<i>n (%)</i>
Imati puno veći broj članova	90 (13,5)
Imati otprilike isti broj članova	110 (16,5)
Imati puno manji broj članova	355 (53,4)
Više ne će postojati	6 (0,9)
Ujediniti se s nekom drugom provincijom moje Družbe	42 (6,3)
Ujediniti se s nekom drugom Družbom	4 (0,6)
Poprimiti neki drugi oblik postojanja	48 (7,2)
Nije odgovorilo	10 (1,5)

Kad je riječ o promišljanjima o tome kako će njihova provincija u Hrvatskoj izgledati u budućnosti, preko polovice ispitanica očekuje da će imati puno manji broj članova, ali većina ih isključuje pomisao na ujedinjenje s nekom drugom provincijom Družbe kojoj pripadaju ili s nekom drugom Družbom. Gotovo nijedna od ispitanica ne pomišlja da njena provincija možda za deset godina ne će postojati.

Djelatna dimenzija poslanja u budućnosti promatrana je pod tri vidika: na koje bi se društvene potrebe i prema kojim ciljnim skupinama redovnička zajednica trebala usmjeriti te u kakvim ustanovama provoditi djelatnosti.

Tablica 107. Društvene potrebe na koje bi se Družba trebala usmjeriti u budućnosti: srednje vrijednosti rangova

	<i>Medijan (IQR)</i>
Socijalni problemi u našoj zemlji danas	3,0 (1,0-4,0)
Moralni problemi	2,0 (2,0-3,0)
Duhovne potrebe ljudi	4,0 (3,0-4,0)
Problemi obiteljskoga života	3,0 (2,0-4,0)

Skala rangiranja: 1 – najmanje bi se trebala usmjeriti; 4 – najviše bi se trebala usmjeriti. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon

Od ispitivanih društvenih potreba, na koje bi se Družba trebala usmjeriti u budućnosti, ispitanice su u najvećoj mjeri najviši rang davale duhovnim potrebama ljudi. Socijalne potrebe

i problemi obiteljskoga života podjednakog su ranga. Najniži rang dodijeljen je moralnim problemima. Odgovori na ovo pitanje, kompatibilni su s odgovorima na pitanje o uspješnosti Družbe u odgovaranju na potrebe suvremenoga društva (usp. tablica 98.).

Sljedeće se pitanje odnosilo na ciljne skupine prema kojima bi trebale biti usmjerene djelatnosti redovnica. Dobro je prethodno ukazati na neke podatke o tim skupinama na državnoj razini, kako bi se bolje razumjelo tematiku. Zbog brojnosti skupina, nije moguće donositi podatke za svaku skupinu pa će biti izdvojene samo neke od njih, što ne znači da su te skupine najrelevantnije. Da bi socijalne potrebe zaista trebale biti prioritet u djelovanju redovničkih zajednica, dokazuju podatci Državnoga zavoda za statistiku (2016. godina): stopa rizika od siromaštva (19,9%), osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti (28,5%), osobe u teškoj materijalnoj deprivaciji (12,6%), osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada (13,3%).⁸⁸⁵ „Primjetan je blagi trend rasta novih siromašnih: mladi nezaposleni, osobe s višim kvalifikacijama, obitelji s djecom (osobito s jednim djetetom ili s dvoje djece), osobe iz kreditno zaduženih kućanstava, beskućnici. (...) Sustavi socijalne skrbi, zaštite od nezaposlenosti i aktivne politike zapošljavanja pokazali su slabu učinkovitost u ublažavanju i prevenciji siromaštva.“⁸⁸⁶ Da bi se redovničke zajednice trebale intenzivnije baviti i pastoralom obitelji, dovoljan je pokazatelj da se u Hrvatskoj supružnici u svakom trećem braku rastaju.⁸⁸⁷ Prema *Popisu stanovništva 2011. godine* u Hrvatskoj ima 17,7% osoba s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog bolesti, invalidnosti ili starosti.⁸⁸⁸ Prema istom popisu, u Hrvatskoj 758.633 osobe starije su od 65 godina, od kojih je 97,1% smješteno u privatnim, a 2,9% u institucionalnim kućanstvima.⁸⁸⁹ Tijekom 2016. godine, od ukupnoga broja pobačaja (6.904) u Hrvatskoj, više od trećine pobačaja (36,5%), tj. 2.520 bilo je legalno induciranih.⁸⁹⁰

⁸⁸⁵ Usp. DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2016. – konačni rezultati, Priopćenje br. 14.1.1., 2016., u: <https://www.dzs.hr> (23. III. 2018.).

⁸⁸⁶ Zoran ŠUCUR, Stari i novi siromasi u hrvatskom društvu: empirijski uvid, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 3, 608.

⁸⁸⁷ U 2016. godini sklopljeno je 20.467 brakova, a pravomoćno razvedeno 7.036 brakova. (usp. DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Prirodno kretanje stanovništva Hrvatske u 2016., Priopćenje br. 7.1.1., 2017., u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-01_01_2017.htm (23. III. 2018.)).

⁸⁸⁸ Usp. DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Osobe s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, Statistička izvješća 1584/2016, 11., u: <https://www.dzs.hr> (23. III. 2018.).

⁸⁸⁹ Usp. Krešimir PERAČKOVIĆ – Nenad POKOS, U starom društvu – neki sociodemografski aspekti starenja u Hrvatskoj, u: *Društvena istraživanja*, 24 (2015.) 1, 102.

⁸⁹⁰ Usp. HRVATSKI ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO, Pobačaji u zdravstvenim ustanovama u Hrvatskoj 2016. godine, u: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2017/09/Pobacaji_2016.pdf (24. III. 2018.).

Glede ciljnih skupina, prema kojima bi u budućnosti trebalo biti usmjereno djelovanje redovničkih zajednica, ispitanicama je ponuđeno 26 skupina.

Tablica 108. Ciljne skupine prema kojima bi Družba trebala usmjeriti svoje djelovanje u budućnosti

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Djeca	0 (0,0)	17 (2,7)	57 (9,0)	253 (40,1)	304 (48,2)
Mladi	0 (0,0)	3 (,5)	48 (7,6)	199 (31,6)	379 (60,3)
Starije osobe	2 (0,3)	19 (3,0)	118 (18,8)	268 (42,6)	222 (35,3)
Živi vjernički krugovi u župama/vlastitim samostanima (katekumeni, intelektualci...)	13 (2,1)	72 (11,8)	210 (34,4)	228 (37,4)	87 (14,3)
Bolesne osobe (psiho-fizički)	20 (3,2)	60 (9,7)	146 (23,5)	225 (36,3)	169 (27,3)
Osobe s tjelesnim i mentalnim invaliditetom, vojni invalidi	34 (5,7)	75 (12,6)	164 (27,5)	178 (29,8)	146 (24,5)
Siromasi, beskućnici, nezaposleni, nepismeni	6 (1,0)	40 (6,5)	88 (14,2)	217 (35,1)	268 (43,3)
Umirući, osobe koje žaluju za preminulim bliskim osobama, udovci/udovice	19 (3,2)	83 (13,8)	172 (28,6)	206 (34,3)	121 (20,1)
Misijski pastoral	21 (3,5)	90 (14,8)	175 (28,8)	211 (34,8)	110 (18,1)
Obiteljski pastoral	6 (1,0)	45 (7,4)	102 (16,8)	252 (41,6)	201 (33,2)
Hodočasnički pastoral	110 (18,4)	201 (33,6)	203 (33,9)	68 (11,4)	16 (2,7)
Migranti, imigranti, izbjeglice	87 (14,7)	210 (35,6)	183 (31,0)	87 (14,7)	23 (3,9)
Međureligijski dijalog, ekumenizam	89 (14,9)	222 (37,2)	173 (29,0)	92 (15,4)	20 (3,4)
Turisti	203 (34,1)	210 (35,3)	124 (20,8)	46 (7,7)	12 (2,0)
Etničke manjine, Romi	135 (23,3)	220 (38,0)	155 (26,8)	53 (9,2)	16 (2,8)
Rad s vjernicima laicima, s tzv. pridruženim članovima Družbe	50 (8,3)	68 (11,3)	134 (22,2)	234 (38,8)	117 (19,4)
Duhovne vježbe/obnove	2 (0,3)	9 (1,4)	55 (8,7)	237 (37,7)	326 (51,8)
Pastoral duhovnih zvanja	7 (1,1)	25 (4,0)	77 (12,4)	214 (34,4)	299 (48,1)
Duhovno-pastoralni programi utemeljeni na duhovnosti utemeljitelja, svetih/blazjenih članova Družbe	5 (0,8)	32 (5,3)	79 (13,0)	218 (35,9)	274 (45,1)
Maloljetni delikventi, zatvorenici	69 (11,7)	113 (19,2)	172 (29,2)	162 (27,5)	74 (12,5)
Rastavljeni (civilno vjenčani), samohrani roditelji	39 (6,6)	120 (20,2)	162 (27,3)	195 (32,9)	77 (13,0)
Žrtve trgovanja ljudima	103 (17,3)	142 (23,8)	134 (22,5)	135 (22,7)	82 (13,8)
Ovisnici	51 (8,7)	123 (21,0)	141 (24,1)	171 (29,2)	100 (17,1)
Trudne maloljetnice / zauzimanje za nerođene	42 (7,1)	95 (16,1)	143 (24,3)	172 (29,2)	137 (23,3)
Rad u medijima	128 (21,8)	183 (31,2)	168 (28,7)	85 (14,5)	22 (3,8)
Zauzimanje za očuvanje prirode	104 (17,4)	150 (25,1)	141 (23,6)	139 (23,2)	64 (10,7)
Drugo	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (25,0)	3 (75,0)	0 (0,0)

Ispitanice se nisu izjašnjavale za svaku od ponuđenih varijabli nego su smatrale dostatnim označiti samo one skupine koje smatraju značajnijima za djelovanje redovničkih zajednica. Prema mišljenju najvećega broja ispitanica, ciljne skupine kojima bi njihova Družba „dosta“ i „puno“ trebala usmjeriti svoje djelovanje jesu mladi (91,9%), duhovne vježbe/obnove za djecu, mlade i odrasle (89,5%) te rad s djecom (88,3%). Skupine za koje je procijenjeno da nisu od prioritetnoga značenja jesu turisti, etničke manjine i Romi.

Za daljnju obradu korištena je faktorska analiza. Analizom glavnih komponenata s *varimax* rotacijom dobiveno je pet faktora s karakterističnim korijenom većim od jedan. Posljednja dva faktora objašnjavala su mali udio varijance mjerenih varijabli u odnosu na prethodne, pa su prema *Scree* testu zadržana tri faktora kojima je objašnjeno 51,1% varijance. Prvim faktorom objašnjeno je 22,0%, drugim 16,6%, a trećim 12,6% varijance.

Tablica 109. Faktorska zasićenja dobivena analizom glavnih komponenata s *varimax* rotacijom procjena prema kojim bi ciljnim skupinama Družba trebala usmjeriti svoje djelovanje u budućnosti

	Noviji oblici djelovanja	Socijalno-karitativni oblici djelovanja	Duhovno-pastoralni oblici djelovanja
Žrtve trgovanja ljudima	0,730		
Međureligijski dijalog, ekumenizam	0,727		
Rad u medijima	0,717		
Migranti, imigranti, izbjeglice	0,712		
Zauzimanje za očuvanje prirode	0,700		
Trudne maloljetnice/zauzimanje za nerođene	0,683		
Hodočasnički pastoral	0,667		
Turisti	0,659		
Etničke manjine, Romi	0,652		
Ovisnici	0,560		
Rad s vjernicima laicima/pridruženim članovima	0,500		
Rastavljeni (civilno vjenčani), samohrani roditelji	0,467		
Živi vjernički krugovi u župama/samostanima	0,370		
Osobe s invaliditetom, vojni invalidi		0,851	
Bolesne osobe (psiho-fizički)		0,805	
Siromasi, beskućnici, nezaposleni, nepismeni		0,730	
Maloljetni delikventi, zatvorenici		0,706	
Umirući, osobe u žalovanju, udovci/udovice		0,666	
Starije osobe		0,542	
Pastoral duhovnih zvanja			0,730
Duhovne vježbe/obnove za djecu, mlade i odrasle			0,725
Duhovno-pastoralni programi utemeljeni na duhovnosti utemeljitelja, svetih/blaženih sestara			0,690
Mladi			0,689
Djeca			0,647
Obiteljski pastoral			0,438
Misijski pastoral			0,422

Faktorskom je analizom dakle utvrđeno da se u pozadini ispitivanih varijabli nalaze tri faktora. Prvi faktor okuplja varijable koje bi se mogle imenovati kao „Noviji oblici djelovanja“. Riječ je o ciljnim skupinama, odnosno djelatnostima koje su nimalo ili vrlo malo uvriježene u djelatnoj dimenziji poslanja redovničkih zajednica. Štoviše, takvi oblici djelovanja kod većine ispitanica nisu uopće prepoznati kao aktualni znakovi vremena prema kojima bi redovničke zajednice u budućnosti trebale usmjeriti svoje djelovanje. Drugi se faktor tiče socijalno-karitativnih oblika djelovanja koji su više-manje prisutni u djelatnoj praksi redovničkih zajednica i koji su u više navrata, kod različitih pitanja anketnoga upitnika, od velikoga broja ispitanica prepoznati kao goruće potrebe suvremenoga društva u Hrvatskoj. Treći faktor razotkriva duhovno-pastoralne oblike djelovanja u koje bi, prema mišljenju ispitanica, redovničke zajednice trebale u budućnosti ulagati najviše truda.

Tablica 110. Korelacija između dobivenih faktora i sociodemografskih varijabli

	Noviji oblici djelovanja	Socijalno-karitativni oblici djelovanja	Duhovno-pastoralni oblici djelovanja
Dob ^a	-0,27**	0,05	0,04
Vrijeme proteklo od prvih zavjeta ^a	-0,22**	0,05	0,05
Dob ulaska u samostan ^a	-0,02	-0,01	0,01
Mjesto u kojem su provele djetinjstvo ^b	0,01	-0,12**	0,02
Sjedište vrhovne (generalne) uprave ^b	-0,06	0,12*	-0,07
Radni status ^b	-0,20**	0,13**	0,04
Stupanj obrazovanja ^c	0,21**	-0,20**	-0,03

^a Pearsonov koeficijent korelacije; ^b Point-biserijalni koeficijent korelacije; ^c Spearmanov koeficijent korelacije
* p < 0,05. ** p < 0,01.

Stupanj u kojem su ispitanice smatrale da bi se Družba trebala usmjeriti prema novijim oblicima djelovanja bio je statistički značajno povezan s njihovom dobi, s vremenom proteklim od slavljenja prvih zavjeta, s radnim statusom i obrazovanjem. Pritom mlađe ispitanice, one kojima je manje vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta i one s višim stupnjem obrazovanja smatrale da bi se Družba u većoj mjeri trebala posvetiti novijim oblicima djelovanja. Zaposlene su ispitanice (M = 38,1) u statistički značajno višoj mjeri smatrale da bi se Družba trebala usmjeriti prema novijim oblicima djelovanja nego ispitanice koje su u mirovini ili volontiraju (M = 34,3).

Usmjerenost na socijalno-karitativne oblike djelovanja bila je statistički značajno povezana s mjestom u kojem su ispitanice provele djetinjstvo, sa sjedištem vrhovne uprave njihove Družbe, s radnim statusom i s najvišim postignutim stupnjem obrazovanja. Ispitanice, koje su djetinjstvo provele u seoskom naselju (M = 22,4), u značajno su većoj mjeri smatrale

da se Družba treba usmjeriti na socijalno-karitativne oblike djelovanja u odnosu na ispitanice koje su djetinjstvo provele u gradskom naselju ($M = 21,1$), a ispitanice čije je sjedište vrhovne uprave izvan Hrvatske ($M = 22,5$) u većoj su mjeri smatrale su da se Družba treba usmjeriti na ovaj oblik djelovanja u odnosu na ispitanice iz Družbi sa sjedištem vrhovne uprave u Hrvatskoj ($M = 21,3$). Više usmjeravanje na ovaj oblik djelovanja bilo je prisutno i kod ispitanica koje su u mirovini ili volontiraju ($M = 22,9$) u odnosu na zaposlene i ispitanice ($M = 21,7$), kao i kod onih s nižim stupnjem obrazovanja. Mjera u kojoj su ispitanice smatrale da bi se njihova Družba trebala usmjeriti na duhovno-pastoralne oblike djelovanja nije bila u statistički značajnoj povezanosti ni s jednom od njihovih sociodemografskih karakteristika.

Drugim riječima, korelacijom dobivenih faktora, s obzirom na sociodemografske varijable, uočeno je da mlađe redovnice, zaposlene i s višim stupnjem obrazovanja, otvorenije su za novije oblike djelovanja, dok starije redovnice, podrijetlom iz seoskih sredina i s nižim stupnjem obrazovanja, prednost daju tradicionalnim socijalno-karitativnim djelatnostima. Duhovno-pastoralne oblike djelovanja podjednako preferiraju sve redovnice, neovisno o sociodemografskim karakteristikama.

Preostalo je još pitanje kakvim oblicima rada, odnosno kakvim oblicima ustanova provoditi djelovanje.

Tablica 111. Vrste ustanova u kojima bi Družba trebala djelovati u budućnosti

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>
Rad u vlastitim ustanovama (odgojno-obrazovne, zdravstvene, socijalne)	31 (5,0)	57 (9,1)	87 (13,9)	264 (42,2)	187 (29,9)
Rad u državnim ustanovama (odgojno-obrazovne, zdravstvene, socijalne)	38 (6,1)	93 (14,9)	170 (27,2)	221 (35,4)	103 (16,5)
Rad u crkvenim ustanovama	19 (3,1)	99 (16,3)	245 (40,4)	179 (29,5)	64 (10,6)
Rad u župama	25 (4,1)	82 (13,4)	145 (23,6)	250 (40,7)	112 (18,2)
Rad u duhovnim centrima pri vlastitim samostanima	7 (1,1)	52 (8,4)	90 (14,6)	246 (39,9)	222 (36,0)
Rad u udrugama	81 (13,3)	167 (27,5)	187 (30,8)	147 (24,2)	26 (4,3)
Rad izvan ustanova, u pojedinačnim zanimanjima	227 (37,3)	161 (26,5)	124 (20,4)	74 (12,2)	22 (3,6)

Oblici rada, za koji je najveći broj ispitanica procijenio da bi se njihova Družba „dosta“ i „puno“ trebala usmjeriti u budućnosti, bili su rad u duhovnim centrima pri vlastitim samostanima (75,9%) te rad u vlastitim ustanovama (72,1%). S druge strane, oblik rada kojemu se prema najvećem broju ispitanica nimalo ne bi trebalo usmjeriti bio je rad izvan ustanova, u pojedinačnim zanimanjima. Takav oblik rada među redovnicama u Sjedinjenim Američkim

Državama vrlo je čest i vrlo širokoga opsega⁸⁹¹. Također, pitanje institucionalizacije rada, često je u fokusu promišljanja američkih redovnica.⁸⁹²

Profesionalna osposobljenost članica zajednice uvelike određuje i djelatnosti zajednice. Ispitanice istraživanja upitane su za mišljenje o tomu u čemu bi se trebale osposobljavati mlađe članice Družbe, ako se uzmu u obzir potrebe suvremenoga društva.

Tablica 112. Mjera u kojoj bi se trebalo posvetiti pojedinomu čimbeniku u profesionalnom osposobljavanju mlađih članica

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Komunikacijske vještine	6 (1,0)	59 (9,6)	89 (14,4)	285 (46,3)	177 (28,7)
Strani jezici	1 (0,2)	28 (4,5)	138 (22,1)	285 (45,6)	173 (27,7)
Informatička pismenost	1 (0,2)	17 (2,8)	125 (20,3)	303 (49,1)	171 (27,7)
Osmišljavanje projekata	11 (1,8)	93 (15,6)	182 (30,4)	221 (37,0)	91 (15,2)
Postdiplomski studiji	26 (4,3)	135 (22,2)	228 (37,6)	165 (27,2)	53 (8,7)
Temeljno znanje o psihologiji	39 (6,4)	44 (7,2)	160 (26,4)	251 (41,4)	113 (18,6)
Temeljno znanje o teologiji	4 (0,6)	14 (2,2)	60 (9,5)	287 (45,3)	269 (42,4)
Temeljno znanje o sociologiji	48 (7,8)	60 (9,8)	198 (32,3)	229 (37,4)	78 (12,7)
Drugo	0 (0,0)	0 (0,0)	2 (9,1)	5 (22,7)	15 (68,2)

Čimbenik kojem bi se, prema najvećem broju ispitanica, trebalo „dosta“ i „puno“ posvetiti u profesionalnom osposobljavanju mlađih članica bilo je temeljno znanje o teologiji (87,7%), a zatim komunikacijske vještine (75,0%), strani jezici (73,3%) i informatička pismenost (76,8%). Najmanji broj ispitanica (oko 35%) podržava pohađanje poslijediplomskih studija.

e) Suradnja Družbe s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja

U ostvarivanju poslanja, ženske redovničke zajednice nisu izolirane sociološke skupine, nego su nužno upućene na suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima. Ispitanice su trebale procijeniti koliko je pod tim vidikom uspješna suradnja Družbe kojoj pripadaju. Odgovore na ovo pitanje trebalo bi uzeti s određenom rezervom. Naime, ispitanice najčešće nemaju cjelovit uvid u to kako njihova Družba surađuje s drugima, što je pridržano uglavnom

⁸⁹¹ Usp. Ann CAREY, *Sisters in Crisis*, 165.

⁸⁹² Dok su prethodnih desetljeća redovnice mahom, bez puno promišljanja, institucionalizirale svoje apostolske pothvate, u današnje se vrijeme pušta pojedincima da se počnu baviti nečim i, samo ukoliko oni to žele, ide se u postupak institucionalizacije. (usp. Patricia WITTEBERG, *Creating a Future for Religious Life. A Sociological Perspective*, New York/Mahwah, N. J., 1991., 131.).

vodstvu redovničke zajednice. Stoga su ovi odgovori najvjerojatnije samo pretpostavke ili plod općega dojma, a ne argumentirane tvrdnje.

Tablica 113. Uspješnost suradnje Družbe kojoj ispitanice pripadaju i crkvenih/društvenih subjekata

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Crkvena hijerarhija	1 (0,2)	42 (6,6)	158 (24,8)	346 (54,3)	90 (14,1)
Društvene institucije	14 (2,3)	95 (15,3)	248 (39,9)	243 (39,1)	22 (3,5)
Druge ženske redovničke zajednice	15 (2,4)	122 (19,4)	231 (36,8)	235 (37,4)	25 (4,0)
Muške redovničke zajednice	16 (2,6)	124 (20,0)	254 (41,0)	213 (34,4)	12 (1,9)
Vjernici laici	11 (1,8)	68 (10,9)	211 (33,7)	244 (39,0)	92 (14,7)
Hrvatska redovnička konferencija	11 (1,8)	53 (8,5)	139 (22,3)	298 (47,8)	123 (19,7)

Najveći broj ispitanica suradnju je procijenio u najvećoj mjeri uspješnom kad je riječ o Hrvatskoj redovničkoj konferenciji (19,7%), vjernicima laicima (14,7%) te crkvenoj hijerarhiji (14,1%).

Zanimljivo je promotriti i suradnju redovničkih zajednica kad je u pitanju otkrivanje znakova vremena, odnosno društvenih potreba.

Tablica 114. Aspekti uz pomoć kojih provincijalno vodstvo Družbe otkriva 'znakove vremena', odnosno potrebe društva

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Molitva	8 (1,3)	40 (6,5)	96 (15,6)	284 (46,1)	188 (30,5)
Metoda vlastitoga opažanja i zaključivanja	4 (0,7)	38 (6,3)	132 (21,8)	344 (56,8)	88 (14,5)
Savjetovanje sa sestrama (članicama zajednice)	41 (6,7)	100 (16,2)	178 (28,9)	225 (36,5)	72 (11,7)
Savjetovanje sa svećenicima/redovnicima	16 (2,7)	136 (22,6)	238 (39,6)	160 (26,6)	51 (8,5)
Savjetovanje s vjernicima laicima među kojima djeluju sestre	104 (17,4)	194 (32,4)	183 (30,6)	101 (16,9)	17 (2,8)
Savjetovanje sa stručnjacima za društvena istraživanja	192 (32,4)	202 (34,1)	127 (21,4)	61 (10,3)	11 (1,9)
Praćenje dnevnoga tiska i medijâ	76 (12,6)	180 (29,8)	181 (29,9)	119 (19,7)	49 (8,1)
Drugo	0 (0,0)	1 (10,0)	0 (0,0)	3 (30,0)	6 (60,0)

Aspekt, za koji je najveći broj ispitanica procijenio da provincijalnom vodstvu njihove Družbe puno pomaže u otkrivanju potreba društva, bila je molitva. S druge strane, aspekt za koji je najveći broj ispitanica procijenio da vodstvu nimalo ne pomaže pri otkrivanju potreba

društva bilo je savjetovanje sa stručnjacima za društvena istraživanja. Možda odgovori na ovo pitanje pridonose boljem razumijevanju uzroka zbog kojih su u Hrvatskoj vrlo rijetka istraživanja među redovničkim zajednicama. Provedba empirijskih istraživanja s ciljem otkrivanja 'znakova vremena', među redovnicama u Hrvatskoj nije uobičajena. Otvorenost poticajima Duha Svetoga u molitvi, primarni je princip otkrivanja potreba suvremenoga društva u Hrvatskoj.

Situacija u Sjedinjenim Američkim Državama sasvim je obrnuta. Način na koji tamošnje redovnice otkrivaju i postavljaju prioritete djelovanja mogao bi se slikovito označiti kao induktivan, uglavnom vođen sociološkim analizama i statističkim podacima. Izvodi iz Zavoda za državnu statistiku u velikoj mjeri uzimaju se kao putokazi za vlastito djelovanje.⁸⁹³ Čitajući njihove spise i dokumente dobiva se dojam da su sestre vrlo vične u analiziranju društvene situacije i prosuđivanju interakcija između društva i Crkve.⁸⁹⁴ Velik broj redovnica je visoko obrazovan, a među njima ima dosta onih koje su se usavršavale na području sociologije. Provedena sociološka istraživanja upućuju na zaključak da ženske redovničke zajednice u Sjedinjenim Američkim Državama otkrivanju društvenih potreba pristupaju sustavno, stručno, s razrađenom strategijom i planom za daljnje djelovanje. Pritom se zamjećuje da je duhovni princip zasjenjen sociološkim što posredno vodi do toga da je socijalni rad naglašeniji nego duhovno-pastoralni.⁸⁹⁵ U Hrvatskoj veći je pak naglasak na duhovno-pastoralnom negoli na socijalnom djelovanju (usp. tablica 25., 98.). Možda se iz toga može izvući zaključak da metode kojima redovnička zajednica otkriva znakove vremena djelomice utječu i na orijentacijske smjernice u izboru djelatnosti.

2.3.3. Poslanje svih redovničkih zajednicâ

a) Procjena uspješnosti redovničkih zajednica u ostvarivanju poslanja iz perspektive vjernika laika

Za procjenu ostvarivanja svih dimenzija poslanja na razini svih redovničkih zajednica, ispitanice su zamoljene da u tom pogledu predmnijevaju procjenu vjernika laika o ostvarivanju poslanja u ženskim redovničkim zajednicama.

⁸⁹³ Usp. Anne MUNLEY, *Threads for the Loom*, 4–10.

⁸⁹⁴ Usp. Marie Augusta NEAL, *From Nuns to Sisters. An Expending Vocation*, Mystic, Connecticut, 1990., 118.

⁸⁹⁵ Gledano u cijelosti, apostolat ženskih redovničkih zajednica u Sjedinjenim Američkim Državama sve više karakteriziraju i određuju sljedeći prioriteti: javno zagovaranje, društvene promjene, socijalno ugrožene skupine, ekologija... To su najfrekventniji pojmovi na koje se nailazi listajući studije *Threads for the Loom* i *Carriers of the Story*. Nisu sasvim isključena ni područja poput duhovnoga vodstva, duhovnih vježbi/obnova, evangelizacije i sličnoga, ali ti pojmovi nisu ni približno tako česti kao gore navedeni.

Tablica 115. Predmnijevanje procjene vjernika laika glede ostvarivanja dimenzija poslanja u ženskim redovničkim zajednicama u Hrvatskoj: srednje vrijednosti rangova

	<i>Medijan (IQR)</i>
Pobožnost (duhovnost)	3,0 (2,0-3,0)
Marljivost (radišnost)	3,0 (2,0-4,0)
Požrtvovnost (askeza)	2,0 (1,0-3,0)
Vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	3,0 (2,0-4,0)

Skala rangiranja: 1 – najmanje prisutno; 4 – najviše prisutno. KRATICE: *IQR* = interkvartilni raspon

Ispitanice različito predmnijevaju procjenu vjernika laika o ostvarivanju poslanja u ženskim redovničkim zajednicama. Smatraju da su, prema procjenama vjernika laika, u ženskim redovničkim zajednicama najviše prisutne karakteristike marljivosti te vjerodostojnoga življenja redovničkoga zvanja. U predmnijevanju ostvarivanja pojedine dimenzije poslanja, utvrđena je značajna razlika ($\chi^2 = 91,43$; $df = 3$; $p < 0,001$). Ispitanice smatraju da vjernici značajno prisutnijom karakteristikom procjenjuju marljivost u odnosu na pobožnost ($z = -2,81$; Bonferroni korigirani $p = 0,030$), pobožnost u odnosu na požrtvovnost ($z = -6,61$; $p < 0,001$), marljivost u odnosu na požrtvovnost ($z = -8,64$; $p < 0,001$) te vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja u odnosu na požrtvovnost ($z = -6,99$; $p < 0,001$). Između vjerodostojnoga življenja redovničkoga zvanja i pobožnosti nije utvrđena razlika ($z = -0,11$; Bonferroni korigirani $p > 0,999$). Između vjerodostojnoga življenja redovničkoga zvanja i marljivosti nije utvrđena značajna razlika ($z = -2,33$; Bonferroni korigirani $p = 0,120$).

b) Otkrivanje znakova vremena

Pitanje znakova vremena jedno je od najkompleksnijih pitanja u ostvarivanju poslanja redovničkih zajednica. Da je to pitanje bilo jedno od težih pitanja u upitniku, otkriva i broj ispitanica koje nisu odgovorile na ovo pitanje, njih dvjestotinjak (oko 1/3 od ukupnoga broja ispitanica). Ispitanice su trebale imenovati po jednu društvenu potrebu, tj. znak vremena, u Hrvatskoj u današnje vrijeme, na tri područja, duhovnom, moralnom i socijalnom.

Potrebe suvremenoga društva na duhovnom području ispitanice su opisale ovim ili sličnim riječima: suvremeni čovjek pokazuje potrebu za duhovnošću, što se manifestira kroz otvorenost za različite duhovne sadržaje. Istodobno, suvremeni čovjek pokazuje dezorijentiranost u izboru duhovnih sadržaja pa se sve češće u prakticiranju molitveno-duhovnih elemenata susreću natruhe sinkretizma koji vuče korijenje iz istočnjačkih religija i *new age*-a. To dovodi do kršćanstva bez Krista, do molitve bez sakramenata, do duhovnosti bez moralne odgovornosti. Vjera se živi samo deklarativno, 'na papiru', i izvan institucije. U

suvremenom društvu vlada veliko vjersko neznanje, osnovne istine katoličke vjere izbljedjele su. Nedostaje istinskih duhovnih vođa, autentičnih svjedoka vjere.

Ispitanice smatraju da je potrebno najprije provesti reevangelizaciju unutar Crkve i vlastitih zajednica, propitati autentičnost vlastitoga duhovnog života, a zatim suvremenomu čovjeku ponuditi kvalitetne i zdrave duhovne sadržaje, u skladu s katoličkom vjerom. Potrebno je poraditi na evangelizaciji obitelji i vjerskoj pouci odraslih osoba. Urgentna je potreba za vraćanjem prakticiranju sakramenata kako bi se vjera djelatno svjedočila u svakodnevnom životu, a ne samo formalno.

Znakove vremena na moralnom području, ispitanice uglavnom svode na sve nejasniju granicu između dobra i zla, na moralni relativizam i subjektivizam, na gubitak osjećaja za grijeh te na kršenje Deset Božjih zapovijedi. Materijalizam umjesto Boga, psovka, nesvetkovanje Dana Gospodnjega, pobačaj, predbračni odnosi, preljubi, rastava braka, pošast pornografije u medijima, jaki homoseksualni lobiji, mito, korupcija, potkradanje javnih dobara, sklonost prema lijenosti, besposlici i neradu, teški nemoral u turizmu, ovisnosti (alkohol, droga, kocka, internet), uskraćivanje pravedno zaslužene plaće radnicima, permisivan odgoj djece i mladih, hedonizam, individualizam, itd.

Potrebno je otvoreno se boriti protiv moralne destabilizacije uzrokovane fluidnim tumačenjem granice između dobra i zla. U tom smislu, redovničke bi zajednice trebale biti hrabrije i dići svoj glas za ispravan vrijednosni poredak u društvu.⁸⁹⁶ Redovnice bi trebale biti zauzetije u odgoju za moralne vrijednosti i formiranje ispravne savjesti kod svih dobnih skupina, savjesti koja bi bila osjetljiva na grijeh.

Znakovi vremena na socijalnom području uključuju široki spektar ranjivih skupina u društvu: siromašni, stari, nemoćni, bolesni, umirući, osamljeni, beskućnici, ovisnici, psihički oboljele osobe, višečlane obitelji, siromašni studenti, rastavljeni, samohrane majke, maloljetne trudnice, nezaposleni, obespravljeni, zlostavljani, osobe s invaliditetom, vojni invalidi, itd. Uz navedene socijalno ugrožene skupine, ispitanice vide probleme u niskoj stopi nataliteta i u velikom valu iseljavanja mladih obitelji u zemlje zapadne Europe.

Kako bi ublažile duhovnu i materijalnu bijedu suvremenoga društva, redovničke se zajednice trebaju odreći vlastitoga komoditeta, živjeti skromnije, otvoriti vrata samostana za

⁸⁹⁶ Posljednjih nekoliko godina, u Hrvatskoj zabilježeno je više javnih rasprava o pitanjima od općega društvenog interesa u koje je bila uključena i Crkva (primjerice rad nedjeljom, uvođenje zdravstvenoga odgoja u škole, zakonsko definiranje braka, ratificiranje *Istanbulske konvencije*) u kojima ženske redovničke zajednice sa svojim stavovima nisu bile previše eksponirane. Naravno, njihov stav je identičan stavovima Crkve, ali u medijima on nije bio dodatno prezentiran.

osobe s rubova društva, biti im blizu, pomoći im, biti pristupačnije, tražiti one kojima je pomoć potrebna, imati razumijevanja i osjećaja za marginalizirane, iskazati im solidarnost.

c) Poteškoće pri odgovaranju na potrebe današnjega društva u Hrvatskoj

Suvremeno društvo u svim svojim segmentima društvo je ubrzanih promjena. Sukladno tim promjenama, mijenja se i dinamika znakova vremena, tj. društvenih potreba. Redovničke se zajednice pri odgovaranju na potrebe društva u Hrvatskoj susreću s nemalim i višestrukim poteškoćama.

Tablica 116. Čimbenici koji stvaraju poteškoće ženskim redovničkim zajednicama dok pokušavaju odgovoriti na potrebe današnjega društva u Hrvatskoj

	Nikad	Rijetko	Ponekad	Često	Uvijek
	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>	<i>n (%)</i>
Posljedice dugogodišnjega života u socijalističkom društvu	62 (9,9)	71 (11,3)	228 (36,4)	242 (38,6)	24 (3,8)
Nacionalizirana imovina koja još nije vraćena	100 (16,1)	162 (26,0)	230 (37,0)	112 (18,0)	18 (2,9)
Nedostatak financijskih sredstava	49 (7,9)	102 (16,3)	226 (36,2)	189 (30,3)	58 (9,3)
Vlastita institucionalna tromost	3 (0,5)	63 (10,3)	171 (27,9)	281 (45,9)	94 (15,4)
Nedovoljan priljev novih članica	4 (0,6)	17 (2,7)	99 (15,8)	340 (54,2)	167 (26,6)
Malobrojnost članica zajednice	5 (0,8)	24 (3,9)	105 (16,9)	339 (54,5)	149 (24,0)
Visoka starosna dob članica zajednice	4 (0,6)	17 (2,7)	76 (12,2)	363 (58,1)	165 (26,4)
Nedovoljna stručna osposobljenost članica zajednice	15 (2,4)	92 (14,6)	270 (42,9)	194 (30,8)	58 (9,2)
Nedovoljna podrška od službene Crkve	23 (3,7)	89 (14,5)	289 (47,0)	185 (30,1)	29 (4,7)
Nedovoljna podrška od društvene vlasti	26 (4,2)	97 (15,6)	277 (44,7)	184 (29,7)	36 (5,8)
Nedovoljno razvijena suradnja sa civilnim društvom	31 (5,0)	95 (15,3)	270 (43,5)	200 (32,3)	24 (3,9)
Nedovoljno 'umrežena' suradnja među različitim ženskim redovničkim zajednicama	20 (3,2)	141 (22,7)	198 (31,9)	209 (33,7)	52 (8,4)
Ženske redovničke zajednice nemaju jasnu viziju vlastitoga poslanja	29 (4,7)	92 (14,8)	172 (27,7)	253 (40,7)	76 (12,2)
Sve veća uključenost vjernika laika u crkveno-pastoralno djelovanje	67 (10,8)	169 (27,2)	201 (32,3)	164 (26,4)	21 (3,4)
Drugo	1 (5,0)	0 (0,0)	2 (10,0)	9 (45,0)	8 (40,0)

Čimbenici, za koje je najveći broj ispitanica procijenio da uvijek stvaraju poteškoće ženskim redovničkim zajednicama dok pokušavaju odgovoriti na potrebe današnjega društva u Hrvatskoj, bili su nedovoljan priljev novih članica (26,6%), visoka starosna dob članica zajednice (26,4%) te malobrojnost članica zajednice (24,0%). S druge strane, čimbenici, za koje je najveći broj ispitanica odgovorio da nikad ne stvaraju poteškoće, bili su nacionalizirana imovina koja još uvijek nije vraćena, sve veća uključenost vjernika laika u pastoralno djelovanje te posljedice dugogodišnjega života u socijalističkom društvu.

Kako bi se pobliže ispitale procijenjene poteškoće, prisutne pri pokušaju odgovaranja na potrebe današnjega društva u Hrvatskoj, provedena je analiza glavnih komponenata s *varimax* rotacijom. Provedenom analizom dobivena su četiri faktora s karakterističnim korijenom većim od jedan, no posljednji faktor prije rotacije bio je zasićen samo jednom varijablom, a nakon rotacije dvjema. Budući da zasićenost tako malim brojem varijabli faktor čini nestabilnim, konačno rješenje sastojalo se od triju faktora te je njime objašnjeno ukupno 53,5% varijance varijabli uključenih u analizu. Pritom je, nakon rotacije, prvi faktor objašnjavao 19,3%, drugi faktor 18,2%, a treći 16,0% varijance varijabli uključenih u analizu.

Tablica 117. Faktorska zasićenja dobivena analizom glavnih komponenata s *varimax* rotacijom čimbenika koji stvaraju poteškoće ženskim redovničkim zajednicama pri odgovaranju na potrebe današnjega društva

	Čimbenici suradnje	Vanjski čimbenici	Sociodemografski čimbenici
Nedovoljna podrška od službene Crkve	0,715		
Nedovoljno 'umrežena' suradnja među različitim ženskim redovničkim zajednicama	0,713		
Nedovoljno razvijena suradnja sa civilnim društvom	0,663		
Ženske redovničke zajednice nemaju jasnu viziju vlastitoga poslanja	0,585		
Nedovoljna podrška od društvene vlasti	0,536		
Vlastita institucionalna tromost	0,499		
Nedovoljna stručna osposobljenost članica zajednice	0,488		
Nacionalizirana imovina koja još nije vraćena		0,805	
Nedostatak financijskih sredstava		0,745	
Posljedice dugogodišnjega života u socijalističkom društvu		0,741	
Sve veća uključenost vjernika laika u crkveno-pastoralno djelovanje		0,419	
Malobrojnost članica zajednice			0,910
Nedovoljan priljev novih članica			0,858
Visoka starosna dob članica zajednice			0,789

Dobivena faktorska struktura sastoji se od triju faktora imenovana trovrstnim čimbenicima: čimbenici suradnje, vanjski čimbenici i sociodemografski čimbenici.

Tablica 118. Korelacija između dobivenih faktora i sociodemografskih varijabli

	Čimbenici suradnje	Vanjski čimbenici	Sociodemografski čimbenici
Dob ^a	-0,18**	-0,10*	0,21**
Vrijeme proteklo od prvih zavjeta ^a	-0,14**	-0,05	0,18**
Dob ulaska u samostan ^a	-0,04	-0,06	-0,03
Mjesto u kojem su provele djetinjstvo ^b	0,04	0,05	0,01
Sjedište vrhovne (generalne) uprave ^b	-0,02	-0,06	0,10*
Radni status ^b	-0,19**	-0,14**	0,17**
Stupanj obrazovanja ^c	0,24**	0,04	-0,09*

^a Pearsonov koeficijent korelacije; ^b Point-biserijalni koeficijent korelacije; ^c Spearmanov koeficijent korelacije
* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Mjera u kojoj su ispitanice smatrale da čimbenici suradnje predstavljaju poteškoće ženskim redovničkim zajednicama u Hrvatskoj bila je statistički značajno povezana s dobi, s vremenom proteklim od slavljenja prvih zavjeta, s radnim statusom i s najvišim postignutim stupnjem obrazovanja, pri čemu su utvrđene povezanosti po iznosu bile niske. Starije ispitanice te one kojima je od prvih zavjeta proteklo dulje vrijeme u manjoj su mjeri smatrale da čimbenici suradnje predstavljaju čest problem, dok su one s višim stupnjem obrazovanja smatrale da ovaj čimbenik u većoj mjeri učestalosti predstavlja problem ženskim redovničkim zajednicama u Hrvatskoj. Također, ispitanice zaposlene u punom radnom vremenu ($M = 23,61$) smatrale su da čimbenici suradnje češće stvaraju teškoće nego što smatraju umirovljene sestre ($M = 22,07$).

Kad je riječ o mjeri u kojoj su ispitanice smatrale da vanjski čimbenici predstavljaju problem ženskim redovničkim zajednicama u odgovaranju na aktualne potrebe društva u Hrvatskoj, ona je bila statistički značajno povezana s dobi i radnim statusom, a obje su povezanosti po iznosu bile niske. Veću učestalost navedenim čimbenicima pridavale su mlađe ispitanice, kao i ispitanice zaposlene u punom radnom vremenu ($M = 12,05$) u odnosu na one koje su u mirovini ili volontiraju ($M = 11,18$).

Sociodemografska obilježja, kao čimbenici koji stvaraju teškoće ženskim redovničkim zajednicama u Hrvatskoj, bila su statistički značajno povezana s dobi, s vremenom proteklim od prvih zavjeta, sa sjedištem vrhovne uprave, s radnim statusom i postignutim stupnjem obrazovanja, a utvrđene su povezanosti po iznosu bile niske. Pritom su veću učestalost ovim čimbenicima pridavale starije ispitanice, one kojima je više vremena proteklo od slavljenja prvih zavjeta te one s nižim postignutim stupnjem obrazovanja. Ispitanice kojima je sjedište vrhovne uprave izvan Hrvatske ($M = 12,23$) smatrale su da sociodemografska obilježja češće

stvaraju teškoće, nego ispitanice kojima je sjedište vrhovne uprave u Hrvatskoj ($M = 11,82$). Također, umirovljene sestre i one koje volontiraju ($M = 12,50$) smatrale su da ova obilježja češće stvaraju teškoće, nego što smatraju zaposlene sestre ($M = 11,83$).

Ukratko, mlađe redovnice, zaposlene i s višim stupnjem obrazovanja, smatraju da čimbenici suradnje češće predstavljaju poteškoću ženskim redovničkim zajednicama dok pokušavaju odgovoriti na potrebe današnjega društva u Hrvatskoj negoli sociodemografska obilježja redovničkih zajednica. S druge strane, starijim se redovnicama, umirovljenima, s nižim stupnjem obrazovanja i redovnicama čije Družbe imaju vrhovno (generalno) sjedište izvan Hrvatske, čini da su sociodemografski čimbenici češća poteškoća. Glede vanjskih čimbenika, mlađe i zaposlene redovnice smatraju da oni češće predstavljaju poteškoću negoli što to smatraju starije i umirovljene redovnice.

d) Suradnja ženskih redovničkih zajednica s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja

Prije iznošenja rezultata istraživanja o suradnji ženskih redovničkih zajednica s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja, bit će ukazano na odgovore ispitanica o potrebi uvažavanja mišljenja drugih subjekata kad je u pitanju ostvarivanje poslanja ženskih redovničkih zajednica.

Tablica 119. Važnost mišljenja drugih crkvenih/društvenih subjekata glede ostvarivanja poslanja ženskih redovničkih zajednica

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Crkvena hijerarhija	17 (2,7)	43 (6,8)	113 (17,8)	280 (44,1)	182 (28,7)
Društvene institucije	67 (10,7)	147 (23,4)	214 (34,1)	171 (27,3)	28 (4,5)
Ženske redovničke zajednice	16 (2,5)	43 (6,8)	140 (22,3)	196 (31,2)	233 (37,1)
Muške redovničke zajednice	42 (6,8)	100 (16,1)	219 (35,2)	199 (32,0)	62 (10,0)
Vjernici laici	33 (5,3)	78 (12,6)	173 (27,9)	253 (40,7)	84 (13,5)
Hrvatska redovnička konferencija	18 (2,9)	43 (7,0)	170 (27,5)	224 (36,2)	163 (26,4)
Osobe kojima je potrebna pomoć redovnica	9 (1,4)	42 (6,7)	79 (12,6)	231 (36,7)	268 (42,6)
Stručnjaci za društvena istraživanja	194 (31,3)	168 (27,1)	149 (24,0)	88 (14,2)	21 (3,4)

Skupina čije mišljenje redovnice u najvećoj mjeri smatraju važnim za ostvarivanje poslanja ženskih redovničkih zajednica, bile su osobe kojima je potrebna pomoć redovnica (42,6%), nakon koje su slijedile ženske redovničke zajednice (37,1%). S druge strane, skupina

čije su mišljenje ispitanice smatrale najmanje važnim bili su stručnjaci za društvena istraživanja i društvene institucije. Možda redovnice u Hrvatskoj društvene institucije ne drže relevantnim subjektima za procjenu svojega poslanja jer su iz komunističkoga razdoblja naslijedile stav nepovjerenja prema društveno-političkoj vlasti.

S obzirom na stručnjake za društvena istraživanja, višestruki su razlozi zašto redovnice u Hrvatskoj društvenim istraživanjima ne pridaju visok stupanj važnosti i potrebno ih je razmotriti u širem kontekstu. Činjenica je da se značajnija religijsko-sociološka istraživanja u Hrvatskoj pojavljuju tek krajem dvadesetoga stoljeća. „U bivšem komunističkom sustavu do 1990. godine svako sociološko istraživanje povezano s vjerom, Crkvom, religijom (...) bilo je pridržano marksističkoj sociologiji i marksističkim ustanovama. U Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj nije se k tomu uspio probiti i stvoriti mentalitet da vjera i crkvenost imaju svoje vanjske i društvene komponente, pored onih unutarnjih i otajstvenih. To znači da te vanjske komponente podliježu i vanjskomu, pa i znanstvenomu promatranju, analiziranju i verificiranju. (...) Službeni dio Crkve u Hrvatskoj dugo nije bio spreman, putem socioloških istraživanja, kao i sociološko-teoloških analiziranja, realno se suočiti sa stvarnim stanjem Crkve, vjere, crkvenosti u društvu (...). U hrvatskoj Crkvi premalo je spremnosti i danas suočiti se s činjeničnim crkvenim i religioznim stanjem.“⁸⁹⁷ Na tom tragu treba razumijevati zašto redovnice ne pridaju veliko značenje savjetovanju sa stručnjacima za društvena istraživanja, uz uvriježeni stav da „nikakvo sociologiziranje i psihologiziranje ne će restaurirati redovništvo, ako to ne učini Bog“⁸⁹⁸.

Ispitanice istraživanja trebale su procijeniti u kojoj mjeri ostali crkveni i društveni subjekti vrjednuju rad redovnica.

Tablica 120. Vrjednovanje rada redovnica od strane crkvenih/društvenih subjekata

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Crkveni službenici	22 (3,4)	211 (32,4)	292 (44,9)	101 (15,5)	25 (3,8)
Društvena vlast	55 (8,6)	203 (31,8)	226 (35,4)	119 (18,6)	36 (5,6)
Vjernici laici	4 (0,6)	56 (8,8)	175 (27,4)	275 (43,0)	129 (20,2)
Druge ženske redovničke zajednice	5 (0,8)	98 (15,4)	209 (32,8)	245 (38,5)	80 (12,6)
Muške redovničke zajednice	40 (6,3)	168 (26,5)	236 (37,2)	139 (21,9)	51 (8,0)

⁸⁹⁷ Josip BALOBAN, Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3-4, 572.

⁸⁹⁸ Marijan JURČEVIĆ, Četrdeset godina Perfectae Caritatis, u: *Posvećeni život*, 10 (2005.) 1-2, 67.

Skupina za koju su ispitanice procijenile da u najvećoj mjeri puno vrjednuje rad redovnica bili su vjernici laici. S druge strane, skupina za koju je najveći broj ispitanica procijenio da najmanje vrjednuje rad redovnica bila je društvena vlast.

Nakon Drugoga vatikanskog koncila, uloga vjernika laika u Crkvi znatno je ojačana. Također, brigu za društvene potrebe (odgojno-obrazovne, zdravstvene, socijalno-karitativne), zbog kojih je većina ženskih redovničkih zajednica u 19. stoljeću nastala, s vremenom je preuzela društvena vlast. Ispitanice su zamoljene da izraze stupanj slaganja o tvrdnjama povezanim s tom tematikom.

Tablica 121. Stavovi o ulozi redovničkih zajednica i vjernika laika u Crkvi i društvu

	Uopće se ne	Uglavnom se	Niti se slažem, niti se ne	Uglavnom se	Potpuno se
	slažem	ne slažem	slažem	slažem	slažem
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Ženske redovničke zajednice više nisu toliko važne u društvu kao što su nekad bile jer su vjernici laici uglavnom preuzeli sve ono za što je nekad brinulo redovništvo.	128 (19,8)	144 (22,3)	127 (19,6)	158 (24,4)	90 (13,9)
Uloga redovništva u Crkvi bila je puno jasnija prije negoli su vjernici laici aktivno uključeni u mnoge aspekte pastoralnoga djelovanja Crkve.	75 (11,6)	122 (18,9)	133 (20,6)	199 (30,9)	116 (18,0)

Određenje položaja redovničkih zajednica u društvu i Crkvi s obzirom na ulogu vjernika laika, pitanje je oko kojega su mišljenja redovnica podijeljena. 38,3% smatra da ženske redovničke zajednice više nisu toliko važne u društvu kao što su nekad bile jer su vjernici laici uglavnom preuzeli sve ono za što je nekad brinulo redovništvo, a 42,1% se ne slaže s tom tvrdnjom. Kad je pak riječ o ulozi redovništva u Crkvi, oko polovice (48,9%) ispitanica drži da je uloga redovništva u Crkvi bila puno jasnija prije negoli su vjernici laici aktivno uključeni u mnoge aspekte pastoralnoga djelovanja Crkve, dok se 30,5% ispitanica ne slaže s tom izjavom.

Glede suradnje s drugom ženskom redovničkom zajednicom, dobro je pogledati mišljenje ispitanica o različitosti u karizmatičkom profilu redovničkih zajednica. Veliki broj ispitanica smatra (45,5% - uglavnom; 11,9% - potpuno) da među ženskim redovničkim zajednicama nije vidljiva razlika u karizmi, dok se 6,5% uopće ne slaže ili uglavnom ne slaže (20,1%), a 16% niti se slaže, niti se ne slaže. Uvaženi teolog Bono Zvonimir Šagi također smatra da različitost u karizmatičkom profilu redovničkih zajednica nije dovoljno jasna. „Više nema

dovoljno jasno artikuliranoga specifičnog apostolata pojedinih redovničkih zajednica kojim se ne bi bavili, na ovaj ili onaj način, i drugi, što zato i jest strukturni problem koji rađa velikim frustracijama.⁸⁹⁹ Štoviše, „između redova dolazi do međusobnog uspoređivanja, imitiranja, neke vrste svođenja na isti nazivnik, kao da specifični i različiti oblici posvećenog života više nisu ni važni“⁹⁰⁰. Slična razmišljanja dijele i redovnice u Sjedinjenim Američkim Državama. Tako Patricia Wittberg piše da su se „nakon Drugoga vatikanskog koncila mnogi redovnici počeli baviti djelatnostima različitim od onih koje je tradicionalno provodila njihova kongregacija, što je pridonijelo nestajanju razlika u apostolatu pojedinih zajednica. Konačno, pad pridolazećih novih članova naveo je mnoge zajednice da osnuju *interzajedničku* formaciju članova umjesto da imaju odvojene novicijate u kojima bi se naglašavala 'drugačijost' pojedinih zajednica. Kao posljedica takvih razvojnih trendova, kakva god karizma pojedine zajednice bila, stanjena je dotle da se često pod njom razumijeva 'aroma' ili *esprit de corps* koju posjeduje zajednica. Suvremeni kritičari opominju da taj tanjušni začim nije više istinski duhovni fokus za koji se može reći da distingvira jednu zajednicu od druge ili da služi kao ključna točka pripadanja zajednici. I u povijesti i u današnje vrijeme, zajednice koje su uspjele očuvati različite karizme utemeljene na nekim partikularnim naglascima u duhovnosti bile su najuspješnije u izbjegavanju povremenih zamiranja s kojima se ponekad suočavaju zajednice.“⁹⁰¹

Hrvatska redovnička konferencija krovna je institucija u Hrvatskoj kojoj bi jedan od ciljeva trebao biti i poboljšavanje suradnje među redovničkim zajednicama (i ženskim, i muškim). Sudeći po odgovorima poglavarica na pitanje suradnje s drugim redovničkim zajednicama (v. str. 147-148.), ali i mišljenju ispitanica o aktivnostima Konferencije (usp. tablica 122.), čini se da je to područje koje od Hrvatske redovničke konferencije, ali i svih redovničkih zajednica, u budućnosti iziskuje dosta truda oko unaprjeđivanja. Slična je situacija i s europskim redovničkim konferencijama koje su se o tom pitanju izjašnjavale u anketi čiji su rezultati priopćeni na VII. općem zboru Unije europskih konferencija viših poglavara 1995. godine. „Suradnja s drugim kongregacijama više je poželjna nego što bi bila ostvarena. To je suradnja za kojom se osjeća potreba i za koju se opaža prikladnost, ali koja se, osim na području odgoja, primjećuje da se muči s primjenom, osobito na području djelovanja. Takav 'partikularizam' mora nas zamisliti: u vremenu kada treba usredotočiti sredstva i snage da bi se

⁸⁹⁹ Bono Zvonimir ŠAGI, *Put i usput redovništva*, 147.

⁹⁰⁰ Bono Zvonimir ŠAGI, Problem redovničkih zvanja danas, u: *Vjesnik Dakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 4, 321.

⁹⁰¹ Patricia WITTEBERG, *The Rise and Decline of Catholic Religious Orders*, 48-49.

moglo djelovati na društvo, čini se da su instituti nadasve zabrinuti oko vođenja 'vlastitih' djela i rješavanja 'vlastitih' teškoća, s vrlo malo uspjeha u nekim općim problemima.“⁹⁰²

Ispitanice istraživanja upitane su smatraju li da bi bilo korisno pri Hrvatskoj redovničkoj konferenciji osnovati ured za pomoć redovničkim zajednicama u apostolskom poslanju. Oko polovice ispitanica (46%) smatra da bi pri Hrvatskoj redovničkoj konferenciji bilo korisno osnovati ured za pomoć redovničkim zajednicama u apostolskom poslanju, dok je druga polovica (45%) suprotnoga mišljenja. 9% ispitanica nije odgovorilo na ovo pitanje.

Tablica 122. Očekivanja od ureda za pomoć redovničkim zajednicama u apostolskom poslanju, ukoliko bi on bio osnovan pri Hrvatskoj redovničkoj konferenciji

	Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno
	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)	<i>n</i> (%)
Pomoć u otkrivanju „znakova vremena“ i „potrebâ društva“	20 (5,6)	28 (7,9)	49 (13,8)	164 (46,3)	93 (26,3)
Provedba istraživanja u vezi trendova i potrebâ apostolata	21 (6,0)	49 (14,1)	73 (21,0)	141 (40,5)	64 (18,4)
Pokretanje raznih zajedničkih projekata	8 (2,3)	22 (6,3)	73 (20,8)	145 (41,3)	103 (29,3)
Poticanje suradnje među različitim ženskim redovničkim zajednicama	8 (2,2)	28 (7,8)	54 (15,0)	141 (39,3)	128 (35,7)
Trajna formacija poglavarica provincijalnih i mjesnih zajednica	11 (3,0)	24 (6,6)	50 (13,9)	141 (39,1)	135 (37,4)
Poticanje međusobne suradnje ženskih i muških redovničkih zajednica	15 (4,2)	44 (12,4)	75 (21,1)	146 (41,1)	75 (21,1)
Organizacija različitih oblika profesionalnoga doškoloavanja	10 (2,8)	22 (6,2)	57 (16,0)	145 (40,6)	123 (34,5)
Drugo	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	3 (33,3)	6 (66,7)

Ukoliko bi se pri Hrvatskoj redovničkoj konferenciji osnovao ured za pomoć redovničkim zajednicama u apostolskom poslanju, ispitanice bi od njega u najvećoj mjeri očekivale trajnu formaciju poglavarica provincijalnih i mjesnih zajednica, poticanje suradnje među različitim ženskim redovničkim zajednicama te organizaciju različitih oblika profesionalnog doškoloavanja.

Dobiveni rezultati mogu se usporediti sa sličnim istraživanjem provedenim u Sjedinjenim Američkim Državama 1992. godine⁹⁰³, u kojemu su ispitanice trebale vrjednovati strukturu, resurse i usluge jedne od redovničkih konferencija u Sjedinjenim Američkim Državama, *Leadership Conference of Women Religious*, kao i izraziti svoja očekivanja od

⁹⁰² Pier Giordano CABRA, Razvoj i identitet redovničkoga života u Europi, 22.

⁹⁰³ Anne MUNLEY, *Threads for the Loom. Leadership Conference of Women Religious Planning and Ministry Studies*, Silver Spring, Maryland, 1992.

konferencije kako bi rad konferencije bio kvalitetniji. Ispitanice su davale najviše prijedloga u vezi djelatne dimenzije poslanja: propitivanje mogućnosti suradnje (zdravstvena skrb, volonterski programi, laici, redovnici, crkvena hijerarhija), stvaranje baze podataka o apostolskim djelatnostima redovničkih zajednica (identificirati trendove, modele planiranja, promijenjene potrebe društva), ponuditi prilike umreženoga djelovanja u urgentnim potrebama društva, ispitati mogućnosti djelovanja redovnica u starijoj životnoj dobi, empirijski istražiti i procijeniti djelotvornost apostolata, definirati smjernice za djelovanje u budućnosti, i slično.⁹⁰⁴

2.4. Suodnos između razumijevanja i ostvarivanja poslanja

Nakon analize razumijevanja poslanja s jedne strane te njegova ostvarivanja s druge strane, potrebno je te dvije analize promotriti u međusobnom odnosu te uočiti povezanost i razlike. Analiza je pokazala da u okviru razumijevanja poslanja među redovnicama nema većih razlika. Razlike se pojavljuju u analizi ostvarivanja poslanja. Razlike su također prisutne u usporedbi razumijevanja i ostvarivanja poslanja, bilo da je riječ o osobnom ostvarivanju poslanju, o poslanju Družbe ili o poslanju svih redovničkih zajednica.

2.4.1. Osobno poslanje

Kad je u fokusu promatranja osobno ostvarivanje poslanja, razlike između pojmovnoga razumijevanja poslanja (usp. tablice 50-51.) i njegova ostvarivanja u osobnom životu (usp. tablica 72.) gotovo i nisu uočljive. Ispitanice su se, promatrano na razini cijeloga uzorka, izjašnjavale o osobnom doprinosu poslanju Družbe baš onako kako su i pojmovno razumijevale poslanje, tj. ovim redoslijedom: svjedočanstvo života, molitva, rad i askeza.

No, razlike se počinju nazirati već kod usporedbe o važnosti pojedine dimenzije poslanja u redovničkom životu (usp. tablica 57.) i ulozi dimenzija poslanja u revitalizaciji redovničkoga života (usp. tablica 60.) s jedne strane, te ostvarivanja tih dimenzija u osobnom životu (usp. tablica 72.). Naime, ispitanice smatraju da je askeza važnija u redovničkom životu od rada (usp. tablica 57.) i da ima veću ulogu u revitalizaciji redovničkoga života (usp. tablica 60.) nego rad, ali kad je u pitanju njihov osobni život, procjenjuju da poslanju Družbe više doprinose radom,

⁹⁰⁴ Usp. *Isto*, 56.

negoli askezom (usp. tablica 72.). Ista je razlika uočljiva i ako se uzme u obzir kakav lik redovnice ispitanice najviše cijene (usp. tablica 61.) i kako se taj ideal reflektira u osobnom ostvarivanju poslanja (usp. tablica 72.). Ponovno, asketski lik redovnice više se cijeni (usp. tablica 61.) negoli se u vlastitom životu utjelovljuje (usp. tablica 72.). Ove rezultate potvrđuje i istraživanje s. Mirjane Juranović u kojemu, među ostalim, jedna ispitanica fokus grupe otvoreno priznaje: „Slaba sam ti ja na askezu, ali je cijenim.“⁹⁰⁵

Budući da se askeza pokazuje kao element u kojem je najrazvidnija razlika između razumijevanja i ostvarivanja poslanja, valjalo bi pobliže razmotriti stavove ispitanica o askezi (usp. tablica 59.) i njihovo zadovoljstvo prakticiranjem asketskih vježbi (usp. tablica 88.). Čak 80,1% ispitanica smatra da je askeza važna za redovnički život, a 57,0% ispitanica drži da je askeza nužna za uzorno življenje redovničkoga zvanja (usp. tablica 59.), dok je samo 6,5% ispitanica vrlo zadovoljno prakticiranjem asketskih vježbi (usp. tablica 88.). Nadalje, činjenica je da iako se askezi i duhovnosti pridaje visok stupanj vrjednovanja (usp. tablica 61.), o njima se vrlo malo komunicira u redovničkim zajednicama (usp. tablica 87.).

No, nije pashalna dimenzija poslanja jedina u kojoj se uočava razlika između razumijevanja i ostvarivanja poslanja. Raskorak u djelatnoj dimenziji otkriva usporedba posla koji pojedina članica obavlja (usp. pitanje 69., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*), s poslom za koji misli da ima više sposobnosti i afiniteta (usp. pitanje 58., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*). U 16% slučajeva, među redovnicama koje su u radnom odnosu, odgovori na ta dva pitanja nisu istovjetni.

2.4.2. Poslanje Družbe

Razlike u razumijevanju i ostvarivanju poslanja unutar Družbe moguće je nazrijeti usporedbom predmnijevanja kakav lik redovnice cijeni provincijalno vodstvo i ostale članice zajednice, pa i same ispitanice (usp. tablica 61.) s procjenom kako i koliko se dimenzije poslanja ostvaruju unutar Družbe (usp. tablica 94.) Razlike su očite i kod usporedbe o važnosti pojedine dimenzije poslanja u redovničkom životu (usp. tablica 57.) i ulozi dimenzija poslanja u revitalizaciji redovničkoga života (usp. tablica 60.) s jedne strane, te predmnijevanja ostvarivanja tih dimenzija u okviru Družbe (usp. tablica 94.). Diskrepancija se najviše pokazuje

⁹⁰⁵ s. Mirjana JURANOVIĆ, Vrednota redovničkoga zajedništva u hrvatskim i bosansko-hercegovačkim redovničkim zajednicama od Drugoga vatikanskoga sabora do 2016. godine, 182.

kad je u pitanju rad; u ostvarivanju je na najvišem rangu (usp. tablica 94.), a u vrjednovanju je na nižim rangovima (usp. tablica 57., 60-61.).

Na razini redovničke zajednice, razlike između razumijevanja i ostvarivanja poslanja najzamjetnije su u djelatnoj dimenziji poslanja. Iako se čini da nema razlike između onoga što Družba obavlja (usp. tablica 98.) i onoga što bi trebala obavljati (usp. tablica 107.) u djelatnoj dimenziji poslanja, ipak razlike su uočljive ako se uzmu u obzir razmišljanja ispitanica o znakovima vremena (usp. pitanje 11., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*), o pokretanju novih djelatnosti (usp. tablice 101-102.), o tomu prema kojim bi se ciljnim skupinama trebale usmjeriti njihove redovničke zajednice (usp. tablica 108.), i slično.

2.4.3. Poslanje svih redovničkih zajednicâ

Glede poslanja svih redovničkih zajednica, ispitanice su zamoljene da pokušaju zauzeti kritički stav stavljajući se u položaj vjernika laika, predmnijevajući koji lik redovnice najviše cijene vjernici laici (usp. tablica 61.) te kako i koliko se dimenzije poslanja ostvaruju u redovničkim zajednicama u Hrvatskoj (usp. tablica 115.). Rad, koji je posljednji u vrjednovanju (usp. tablica 61.), u ostvarivanju zauzima prvo mjesto (usp. tablica 115.).

Nadalje, razlike su prisutne i u usporedbi stavova ispitanica o znakovima vremena (usp. pitanje 11., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*), o pokretanju novih djelatnosti (usp. tablice 101-102.), o tomu prema kojim bi se ciljnim skupinama trebale usmjeriti njihove redovničke zajednice (usp. tablica 108.), sa stvarnim stanjem zajednica, to jest kojim se djelatnostima zajednice zaista bave (usp. tablice 19-23., 25.).⁹⁰⁶ Također, stavovi ispitanica glede navedenih pitanja razlikuju se od prognostičkih stavova provincijalnih (vrhovnih) poglavarica (usp. tablica 124.). Naime, ispitanice su u više navrata osobito ukazivale na potrebu duhovno-pastoralnoga i socijalno-karitativnoga djelovanja⁹⁰⁷ (primjerice, usp. tablice 101-102.), dok su redovničke zajednice najviše usmjerene prema odgojno-obrazovnim djelatnostima, što je očito iz podataka o broju i vrsti vlastitih ustanova (usp. tablica 18.) te o

⁹⁰⁶ Više o psihološkim implikacijama raskoraka između ideala postavljenih od strane zajednice i ponašanja članova te zajednice, u: David J. NYGREN – Miriam D. UKERITIS, *The Future of Religious Orders in the United States. Transformation and Commitment*, Westport, Connecticut, 1993., 231-232.

⁹⁰⁷ Važno je napomenuti kako se čini da nema raskoraka između onoga što članice smatraju da bi se Družba trebala baviti i spremnosti članica zaista se baviti time u konkretnom životu. Primjerice, u pitanju 58. (usp. *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*), gdje su članice pisale eventualni izbor posla kojim bi se bavile, postotci su na razini uzorka gotovo istovjetni s odgovorima o mogućnostima pokretanja novih djelatnosti u Družbi (usp. tablica 102.). Bilo bi naravno zanimljivo propitati jesu li ti rezultati slučajni ili je činjenično stanje da je ispitanica koja bi se primjerice bavila socijalno-karitativnim radom također takav oblik rada navela u kontekstu pokretanja novih djelatnosti Družbe.

broju članica zaposlenih u odgojno-obrazovnim djelatnostima (usp. tablica 19.). Orijentiranost redovničkih zajednica prema odgojno-obrazovnom djelovanju očita je i iz podataka o tomu u koju su vrstu djelatnosti usmjerene redovnice koje su slavile prve zavjete u razdoblju od 2007. do 2017. godine (usp. tablica 123.).

Tablica 123. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na profesionalno usmjeravanje redovnica koje su slavile prve zavjete u razdoblju od 2007. do 2017. godine

	Broj zajednica	Ukupan broj redovnica	Maksimalan broj redovnica iz jedne zajednice
Rad u odgojno-obrazovnim ustanovama	16	58	10
Rad u zdravstvenim ustanovama	7	14	4
Rad u socijalnim ustanovama	5	7	3
Rad u župi/samostanu muške redovničke zajednice	7	16	4
Rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima	4	4	1
Duhovno-pastoralni programi u vlastitim samostanima/duhovnim centrima	4	10	4
Djelatnosti u zajednici	9	20	4

Tablica 123. otkriva da se najveći broj redovnica usmjerava prema odgojno-obrazovnim djelatnostima, a zatim prema djelatnostima u zajednici dok se prema župi/samostanu muške redovničke zajednice usmjerava podjednak broj redovnica kao prema zdravstvenim ustanovama. Poglavarice su također trebale izraziti predviđanje hoće li se broj redovnica u razdoblju do 2027. godine, s obzirom na vrste djelatnosti, u pojedinom djelokrugu smanjiti, ostati jednak ili se povećati (usp. tablica 124.).

Tablica 124. Predviđanje poglavarica o broju redovnica u pojedinoj djelatnosti u razdoblju od 2017. do 2027. godine

	Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
Rad u odgojno-obrazovnim ustanovama	9	6	6
Rad u zdravstvenim ustanovama	9	4	0
Rad u socijalnim ustanovama	3	13	2
Rad u župi (samostanu) muške redovničke zajednice ili dijecezanskoj župi	15	8	0
Rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima	10	4	0
Duhovno-pastoralni programi u vlastitim samostanima/duhovnim centrima	0	6	10
Djelatnosti u zajednici	2	12	10

Iz tablice 124. vidljivo je da, za razdoblje od sljedećih deset godina (2017. – 2027.), poglavarice predviđaju smanjenje udjela redovnica u djelatnostima pri župi (samostanu) muške redovničke zajednice ili dijecezanskoj župi i u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima te u zdravstvenim ustanovama. Za rad u socijalnim ustanovama poglavarice ne predviđaju neke veće promjene, a za rad u odgojno-obrazovnim ustanovama mišljenja su dosta podijeljena. Poglavarice predmnijevaju da će broj sestara u duhovno-pastoralnim programima u vlastitim samostanima/duhovnim centrima bivati sve veći.

Na kraju usporedbe razumijevanja i ostvarivanja poslanja kod redovnica u Hrvatskoj, važno je istaknuti da možda ključni uzrok određenih diskrepancija treba tražiti u sociodemografskim obilježjima (usp. tablica 11.) redovničkih zajednica koja uvelike determiniraju ostvarivanje poslanja tih zajednica. Pritom ipak treba znati da „brojke nemaju posljednju riječ. Tko, primjerice, može jamčiti da zajednica od 100 osoba posvećenoga života bolje živi karizmu negoli zajednica od 50 ili 6 osoba? Statistički podatci nisu sve, ali treba biti realan.“⁹⁰⁸ Jer, „i potezivanje i precjenjivanje numeričkih podataka vodi u pogrešnom smjeru“⁹⁰⁹.

⁹⁰⁸ José Rodríguez CARBALLO, *Consecrated Life in Europe*, 2.

⁹⁰⁹ Pedro BELDERRAIN, *La precariedad de la vida religiosa en Europa. Límites y posibilidades*, en: *Revitalización carismática y mejora organizativa. 36 Semana nacional para los Institutos de Vida Consagrada*, Madrid, 2007., 29., (citirano prema: José Rodríguez CARBALLO, *Consecrated Life in Europe*, 2.)

3. ZAKLJUČCI I ZNAČENJE ISTRAŽIVANJA ZA BUDUĆNOST

Svrha je ovoga poglavlja ukazati na taj doprinos, imenovati ograničenja istraživanja, staviti ga u kontekst ostalih dotadašnjih istraživanja i ukazati na mogućnost daljnjih istraživanja u budućnosti.

3.1. Znanstveni doprinos istraživanja

Na hrvatskom govornom području literatura o teologiji posvećenoga života vrlo je oskudna. Izdavačka djelatnost u tom pogledu posljednjih desetljeća svedena je gotovo na minimum. Sukladno prethodnim konstatacijama, također je vrlo malo pisanih tragova o redovničkom poslanju, a o empirijskim istraživanjima da ni ne govorimo. Svaki doprinos na tom području više je nego dobro došao.

Na teorijskoj razini znanstveni doprinos istraživanja o poslanju u posvećenom životu očituje se u iznošenju teologalnoga, trinitarno-ekleziološkoga pogleda na poslanje posvećenoga života kao aspekta bitka te na višedimenzionalnom shvaćanju poslanja što je utemeljeno na rezultatima sveobuhvatne analize koncilskih i pokoncilskih dokumenata o posvećenom životu te dokumenata redovničkih zajednica. Na važnost teologalnoga polazišta u utemeljenju i razvoju teologije posvećenoga života, ukazivalo se više puta zadnjih godina na teološkim seminarima koji su održavani u Rimu u okviru skupova trajne formacije za vrhovne (generalne) poglavar(ic)e redovničkih zajednica.⁹¹⁰ Više je puta u tom kontekstu naglašavana paradigma *missio Dei* i poticani su teolozi da iz trinitarno-ekleziološke perspektive grade teološki nauk o posvećenom životu. Znanstveni doprinos ovoga rada, produbljenje teologalne dimenzije posvećenoga života, treba razumijevati na tragu tih poticaja.

Važna značajka istraživanja jest njegova interdisciplinarnost, kako u okviru teoloških disciplina, tako i izvan teološkoga diskursa, posebice u odnosu prema sociologiji koja je nužno potrebna za analizu redovničkoga života kao društvene prakse i provedbu empirijskoga istraživanja. U pogledu teoloških traktata, trinitarno-ekleziološka perspektiva, koja služi kao fundament redovničkoga poslanja, jest poput konvergentne točke koja dotiče gotovo sve

⁹¹⁰ Teološki seminar USG-UISG (Rim, 2011. godine) na temu *Theology of Consecrated Life. Identity and Significance of Apostolic Consecrated Life* i USG zasjedanje (Rim, 2011. godine) pod temom *Identity and Prophecy. Theology of Consecrated Life Today*.

teološke discipline: trinitarnu teologiju, kristologiju, ekleziologiju, teologiju poslanja, teološku antropologiju... Na taj se način horizonti teologije posvećenoga života proširuju, što omogućuje njezino obogaćivanje spoznajama iz spomenutih teoloških traktata, ali i obrnuto, time teologija posvećenoga života daje poticaj i doprinos ostalim teološkim disciplinama.

U empirijskom dijelu, doprinos prvoga obuhvatnog kvantitativnog istraživanja, koje se provelo među redovnicama u Hrvatskoj, sastoji se u ispitivanju mišljenja i stavova redovnica o razumijevanju i življenju poslanja te njihova odnosa prema višedimenzionalnom pristupu poslanju u svjetlu spomenutih koncilskih i pokoncilskih dokumenata. Rezultati istraživanja, kao plod prvoga sustavnijeg prikaza fenomena redovničkoga poslanja, bolje osvjetljaju sadašnje stanje ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj, ali imaju značajne reperkusije i u perspektivi budućnosti. Naime, sustavno istraživanje sociodemografskih obilježja ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj te ispitivanje koje se provelo među redovnicama, s obzirom na njihovo razumijevanje i življenje poslanja, ujedno pomaže realno sagledati samorazumijevanje, mogućnosti i potrebe zajednica s jedne strane, te moguća očekivanja i potrebe suvremenoga društva s druge strane.

Zaseban doprinos istraživanja sastoji se u tom što ovaj rad iznosi na vidjelo sociodemografske podatke o redovničkim zajednicama (broj članica, te njihova dob, obrazovanje, zaposlenje i slično) koji dosad nisu bili prikupljeni. Činjenica je da redovničke zajednice dosad nisu posjedovale takvu bazu podataka koja bi na sustavan način prikazivala podatke o zajednici. Taj su praktični doprinos istraživanja poglavarice redovničkih zajednica same konstatirale u informativnim razgovorima tijekom istraživanja. Sada je pak svaka pojedina zajednica, za potrebe ovoga istraživanja, načinila vlastitu bazu podataka, a prikupljanjem i analizom njihovih rezultata stvorena je jedna zajednička baza podataka.

Pritom treba imati na umu da su dobiveni statistički podatci ipak samo slika trenutnoga stanja predmeta istraživanja u aktualnom vremenskom trenutku, u kojemu je istraživanje provedeno. Budući da se mijenjaju okolnosti i stanje subjekata, brzo zastarijevaju i podatci o stvarnosti čiji su odraz, a čini se da se i stvarnost velikom brzinom mijenja. S druge strane, statistički podatci o trenutnom stanju govore i o trendovima u budućnosti s obzirom na predmet istraživanja, ali samo do određene mjere. Nije moguće sa sto postotnom sigurnošću izražavati prognostičke stavove o budućnosti, iako bi to bilo vrlo izazovno i zanimljivo. Budućnost nikada ne ovisi samo o nekolicini čimbenika koji se tiču ispitivane populacije, nego o kompleksnom spletu brojnih utjecaja koji sve više poprimaju globalne dimenzije: socioeklezijalnih, povijesnih, geografskih, političkih, kulturoloških, i povrh svega, transcendentnih.

Znanstveni doprinos istraživanja postignut je statističkom analizom podataka koja ima temeljnu ulogu za afirmiranje, odnosno negiranje hipotetskoga okvira postavljena na početku istraživanja, a koji se sastoji od sedam hipoteza. Dok se prve tri hipoteze odnose na razumijevanje poslanja, četvrta stavlja u suodnos razumijevanje i ostvarivanje poslanja, a posljednje tri hipoteze imaju u fokusu ostvarivanje poslanja. Kod svake će se hipoteze obrazložiti njezina (ne)održivost te ukazati na značenje rezultata u pogledu budućnosti.

H1: Članice ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj poslanje razumijevaju višedimenzionalno.

Prvom se hipotezom htjelo identificirati paradigmu prema kojoj pripadnice ženskih redovničkih zajednica shvaćaju poslanje ili, drugim riječima, htjelo se propitati razumijevaju li redovnice poslanje višedimenzionalno, predmnijevajući pozitivan odgovor. Rezultati dobiveni istraživanjem potvrđuju točnost postavljene pretpostavke. Višedimenzionalno razumijevanje poslanja, kakvo je prisutno u koncilskim i pokoncilskim dokumentima Crkvenoga učiteljstva, odnosno Kongregacije za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života te u pravilima i konstitucijama redovničkih zajednica, prisutno je i u aktualnom poimanju poslanja kod redovnica. Sve četiri dimenzije: molitvena, svjedočka, pashalna i djelatna, prepoznate su kao oblici poslanja posvećenoga života, što ujedno otkriva da je za pripadnice ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj poslanje aspekt bitka, to jest obuhvaća cijelu egzistenciju posvećene osobe, a ne samo njezin rad.

Višedimenzionalni pristup poslanju, promatran kroz prizmu bitka, dobra je osnova i za poimanje poslanja u budućnosti, jer isključivost ili pre naglašavanje bilo koje dimenzije ne odgovara cjelovitomu razumijevanju poslanja apostolskih zajednica. Poslanje, dakle, nije samo neka specifična kategorija djelovanja (npr. poučavanje, zdravstvena skrb, socijalne djelatnosti), ali nije niti samo cilj redovničkoga djelovanja ili način na koji se postiže cilj.⁹¹¹ Poslanje je cjelokupna egzistencija posvećene osobe; poslanje je način življenja, *modus vivendi*.

Pitanje odnosa redovnica spram poslanja jest pak jedan mali dio puno širega konteksta. Trebalo bi promotriti odnos društva prema radu, zatim kako i kakav utjecaj društvo ima na redovničke zajednice, te kako društvena okolina percipira redovništvo i slično. Pritisak suvremenoga društva za učinkovitošću vrlo je jak. Od svih konstitutivnih elemenata redovničkoga življenja s apostolskim usmjerenjem (zavjeti, molitva, zajednica, djelovanje), Mary Jo Leddy smatra da je društvu najprihvatljivije djelovanje. Za suvremenoga čovjeka, djela

⁹¹¹ Shvaćanje poslanja kao cilja djelovanja ili načina na koji se postiže cilj, zastupa Marie Augusta NEAL. (usp. Marie Augusta NEAL, *From Nuns to Sisters*, 59.).

su često u funkciji afirmacije onoga što se govori, djelovanje potvrđuje vjerodostojnost nečijega govora. No, povrh toga suvremeno društvo visoko vrjednuje učinkovitost. Činjenicu da redovnice čine dobra djela, cijene čak i osobe koje se deklariraju kao oni koji ne pripadaju ni jednoj religiji.⁹¹² To uopće ne iznenađuje, ako se uzme u obzir da je u suvremeno društvo, a osobito kapitalističko, duboko utisnut pečat utilitarnosti. Sve se promatra pod vidikom korisnosti, produktivnosti i efikasnosti. Osamsatno radno vrijeme u liberalno-kapitalističkim društvima, u nekim zanimanjima zvuči poput utopije, jer rad određuje ukupan život. Svagdan je ritmiziran ciklusom 'spavanje – posao – spavanje'. Naravno da takav društveni utjecaj ostavlja traga i na odnos redovnica prema radu. I one osjećaju pritisak produktivnosti. Društvo im pokušava umjesto proročke uloge nametnuti proizvodnu ulogu. Umjesto profetizma, traži se produktivizam. Mary Jo Leddy doslovce kaže da se društvo urotilo kako bi nas držalo u produktivnosti, a ne u profetičnosti. Prije svega, društvo nas čini vrlo zaposlenim. „Time što činimo da društveni sustav funkcionira, zauzvrat od društva dobivamo ekonomske beneficije i sigurnost, odnosno bivamo nagrađeni za kompetenciju i efikasnost. Nesumnjivo, redovnice čine mnogo dobra, što je od neprocjenjive vrijednosti za druge, ali ipak ostaje činjenica da posao kojim 'produciramo' dobra ili pravedna djela samo jača iluziju u nama da se bilo osobno, bilo zajednički, zaista krećemo prema nečemu; a zapravo može biti da samo trčimo na mjestu. Društvu je u interesu da nas čini zaposlenim, toliko zaposlenim da nemamo vremena stati i razmisliti. (...) Sindrom prezaposlenosti pogađa jednako one koji se bave tradicionalnim oblicima apostolata, kao i one koji su uključeni u novije oblike djelovanja. Redovnice su toliko zauzete oko odgovaranja na potrebe Crkve, svojih zajednica i društva da nemaju vremena upitati se što čine, za koga i zašto.“⁹¹³

Slučajevi obolijevanja od *burn-out* sindroma, sve su češći među redovništvom, a programi kojima se oboljelima pokušava pomoći ponekad izgledaju kao „recikliranje *burn-out* osoba kako bi ponovno postale produktivne“⁹¹⁴. *Burn-out* slučajevi toliko su česti da se ne može govoriti kako je to osobni problem nekih pojedinaca. Sve upućuje na to da je riječ o simptomu širega kulturalnog problema koji je zahvatio i redovničke zajednice.⁹¹⁵ Možda se čini da je *burn-out* virus svakodnevnica redovničkih zajednica u Sjedinjenim Američkim Državama, ali da redovničke zajednice u Hrvatskoj nisu u značajnoj mjeri zahvaćene njime. Teško je reći u kojoj mjeri je *burn-out* sindrom aktualan u hrvatskom redovništvu, ali da postoje moguće naznake za

⁹¹² Usp. Mary Jo LEDDY, *Reweaving Religious Life*, 58.

⁹¹³ *Isto*.

⁹¹⁴ *Isto*, 59.

⁹¹⁵ Usp. *Isto*.

razvojne tendencije u tom smjeru pokazuje i podatak da oko 46% ispitanica, kada se nađe u situaciji da bira između odmora i rada, nikada ili rijetko prednost daje odmoru (usp. tablica 82.). Tomu treba pridodati i odgovore ispitanica u kojima procjenjuju da se od svih dimenzija poslanja, djelatna dimenzija najviše ostvaruje u Družbi kojoj pripadaju (usp. tablica 94.), odnosno u Družbi nema toliko ni pobožnosti, ni požrtvornosti, ni vjerodostojnoga svjedočenja redovničkoga života koliko ima marljivosti (radišnosti). Signifikantan je i podatak da se 50,8% redovnica u poslu koji obavljaju susreću s poteškoćom nedostatka vremena (usp. tablica 90.).

Iako je istina da je nemoguće u potpunosti identitet razdvojiti od djelovanja, jer neminovno jedno utječe na drugo i obrnuto; pogubno je identitet sasvim poistovjetiti s djelovanjem, jer kad jednom prestane djelovanje, ne prestaje i identitet.⁹¹⁶ Ili, drugim riječima rečeno, ženske redovničke zajednice apostolskoga usmjerenja, u opasnosti su, pod utjecajem društva, poslanje promatrati pod suženim vidikom, u napasti su fokusirati se primarno na djelatnu dimenziju poslanja, odnosno rad, a poslanje nije samo rad.⁹¹⁷ Poslanje je i molitva, i žrtva, i svjedočanstvo redovničkoga života kao takvog, u što ulazi i život u zajednici, zavjeti, jednostavno odijevanje, radost, ukratko sve. Sve su dimenzije redovničkoga života *apostolske*. Poslanju se, dakle, ne smije pristupati selektivno. Svaki takav pristup vodi na stranputice i u isključive dihotomije 'ili – ili' pa se tako govori o odnosu molitve i rada ili zajednice i rada, dajući u određenom vremenskom razdoblju prednost jednomu elementu dihotomije, a u nekom drugom razdoblju prednost drugomu elementu.⁹¹⁸ Umjesto da se ide iz jedne krajnosti u drugu, dimenzije poslanja treba razumijevati kao relacijske. Teško je uopće definirati i razumjeti jednu dimenziju poslanja bez odnosa spram drugih dimenzija. Suvremeno društvo čini upravo obrnuto, kada u svojem pristupu redovništvu od svega što redovništvo jest i čini, vrjednuje samo djela.⁹¹⁹ Takav se mentalitet vrlo lako uvuče i u same redovničke krugove. Posvećeni život ne može se promatrati samo u perspektivi *funkcionalnosti*⁹²⁰.

⁹¹⁶ Usp. David J. NYGREN – Miriam D. UKERITIS, *The Future of Religious Orders in the United States*, 248.

⁹¹⁷ Pritisak suvremenog društva za učinkovitošću često je povezan s pokušajem komercijaliziranja svega, a nerijetko za posljedicu ima vrijednosnu ljestvicu na čijem je vrhu profit. U takvom su svijetu posvećene osobe pozvane svjedočiti *vrjednotu besplatnosti*. Usp. Arnaldo PIGNA, *La vita religiosa. Teologia e spiritualita'*, Roma, 1991., 320.; Jean-Marie Roger TILLARD, *Dans le monde, pas du monde. La „Vie religieuse apostolique“*, Bruxelles, 1981., 106.

⁹¹⁸ José Cristo Rey GARCÍA PAREDES navodi primjer preneglašavanja zajedničkog života. (usp. USC, *Accomplices of the Spirit*, 29.).

⁹¹⁹ Život u zajednici za društvo je, osobito za američko društvo, nešto sasvim nekompatibilno jer je cjelokupni socioekonomski sustav sazdan na individualnim pravima i slobodama pojedinca. Molitva je pak za suvremenoga Amerikanca prihvatljiva samo ukoliko služi kao sredstvo za psihološki rast i razvoj. (usp. Mary Jo LEDDY, *Reweaving Religious Life*, 63.).

⁹²⁰ Usp. Bruno CADORÈ, *Pope Francis' Anthropological Vision Evokes the Mission of Consecrated Life*, 1, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=309&Itemid=55 (10. III. 2018.).

H2: U dijalektičkom odnosu molitvene i djelatne dimenzije poslanja, kod pripadnica ženskih redovničkih zajednica molitva se razumijeva kao veća vrijednost.

U okviru druge hipoteze analizira se vrijednosni sustav redovnica s obzirom na dijalektički odnos među dimenzijama poslanja. Iako hipoteza u razmatranje uzima samo odnos molitve i rada, istraživanjem su propitani odnosi između svih četiriju dimenzija poslanja. Analizom prikupljenih podataka došlo se do zaključka kako redovnice uistinu veću vrijednost, odnosno veću važnost za redovnički život pridaju molitvenoj dimenziji u odnosu prema djelatnoj, ali isto tako i svjedočkoj i pashalnoj dimenziji u odnosu prema djelatnoj (usp. tablica 57.). Molitvenoj i svjedočkoj dimenziji ispitanice su pridavale podjednaku vrijednost. Drugim riječima, u pridavanju važnosti tim dvjema dimenzijama nije utvrđena značajna razlika. Razlika je utvrđena u pridavanju važnosti svjedočanstvu života i molitvi na jednoj strani, te žrtvi i radu na drugoj strani. Konačni poredak dimenzija poslanja, rangiranih prema važnosti za redovnički život, izgledao bi ovako: svjedočanstvo života i molitva, zatim žrtva (trpljenje, pokora, askeza) pa rad/djelovanje. Treba napomenuti i to da je mnogim ispitanicama bilo teško rangirati dimenzije poslanja prema važnosti za redovnički život jer su smatrale da su sve dimenzije izuzetno važne i da je vrlo teško za neku od dimenzija reći da je najmanje važna.

Zamijećeno je da, kad se promatra jedna dimenzija poslanja, izdvojena od ostalih, ispitanice joj pridaju vrlo visoku važnost (usp. tablica 59.; v. str. 170-171.). No, kad se dimenzije promatraju zajedno, onda radu daju posljednje mjesto. S tim u vezi treba podsjetiti da je i u konstitucijama redovničkih zajednica redosljed poglavlja takav da se poglavlje o apostolatu, u smislu djelovanja, obično smješta na posljednje mjesto. Podcjenjivanju rada možda ponekad pogoduje i isključivo i jednostrano naglašavanje primata molitve u posvećenom životu, pri čemu se djelovanje shvaća kao „zapreka molitvi“⁹²¹. K tomu, u redovničkim je zajednicama uvriježeno mišljenje da se po svakom poslu redovnica može posvetiti pa nije toliko važno koju vrstu posla redovnica vrši.

Tematika, kojom se bave prva i druga hipoteza, toliko je kompleksna da je teško izvući neke generalizirane zaključke. Dok je s jedne strane pritisak društva za učinkovitošću sve jači, što neminovno ima upliva i u redovničkim zajednicama manifestirajući se u prevelikom aktivizmu⁹²² i suptilnom karijerizmu⁹²³, u pratnji naglašenoga individualizma⁹²⁴, s druge strane

⁹²¹ Mario MIDALI, *Spiritualità della vita consacrata apostolica*, u: *Sequela Christi*, 38 (2012.) 1, 171.

⁹²² Usp. Paolo MARTINELLI, *The Consecrated Person of Apostolic Life: a Theological Reflection*, 3, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=84&Itemid=55 (10. III. 2018.).

⁹²³ Papa Franjo u pobudnici *Evangelii gaudium* piše da pastoralni djelatnici, uključujući i posvećene osobe, „često podliježu načinu života koji dovodi do navezivanja na materijalne sigurnosti ili želje za stjecanjem moći i ljudske slave po svaku cijenu, umjesto da daju život za druge u svojem poslanju“ (EG, br. 80.).

⁹²⁴ Usp. s. Valerija KOVAČ, *Doprinos Drugoga vatikanskog koncila obnovi redovničkoga života*, 25.

u društvu kao da još uvijek nije prevladan stav koji karakterizira mentalitet naslijeđen iz razdoblja socijalizma, a koji propagira ideju minimalnoga angažmana uz maksimalnu dobit⁹²⁵, od čega nisu sasvim izuzete ni članice redovničkih zajednica. Takvo nesnalaženje i vrludanje, ali i egoistično, komotno stanje mrtvila i lijenosti, osudio je i papa Franjo u nekoliko brojeva apostolske pobudnice *Evangelii gaudium*. Tako u broju 78. piše: „Danas se kod mnogih pastoralnih djelatnika, uključujući i posvećene osobe, može uočiti pretjerana briga za prostore osobne slobode i opuštanja, koja dovodi do toga da svoje poslove doživljavaju kao puki privjesak vlastitog života, kao da nisu sastavni dio vlastitog identiteta.“⁹²⁶, a u broju 79.: „Zadaću evangelizacije doživljavaju kao nešto na što su prisiljeni te u nju ulažu jako malo napora i vrlo malo vremena.“⁹²⁷ U broju 81. Papa upozorava: „Neki se odupiru tomu da se potpuno posvete poslanju (...) kao da je evangelizacijska zadaća opasan otrov, a ne radostan odgovor na ljubav Boga koji nas okuplja na misijsko poslanje i čini nas potpunima i plodonosnima.“⁹²⁸

Nedovoljno pozitivan stav prema radu ponekad proizlazi i iz činjenice da redovničke zajednice, osobito brojnije, uglavnom uspijevaju pokrivati financijske potrebe zajednice (usp. tablica 95.) i članicama osigurati potrebne egzistencijalne uvjete na općoj razini, neovisno o tomu koliko i kako se pojedina članica zalaže u radu. U razdoblju socijalizma redovničke su zajednice pokazale veliku fleksibilnost i inovativnost s obzirom na djelatnosti kojima su se bavile jer su se doslovce borile za egzistencijalni opstanak.⁹²⁹ Netransparentnost u financijskom poslovanju zajednice možda također posredno uzrokuje da se rad promatra kao nužno zlo pa se radi samo minimalno⁹³⁰, i u kvalitativnom i u kvantitativnom smislu. Čini se da se odlazak u mirovinu ponekad shvaća kao dugo priželjkivano umirovljenje od poslanja, u kojemu se osjeća manjak kreativnosti za služenje, koje je još moguće obavljati. Poslanje se svodi na okrenutost

⁹²⁵ Usp. Dražen GLAVAŠ, *Integration of Faith and Work. A Missing Element in the discussion of economic Migration in Croatia*, u: *Acta Missiologicae*, 5 (2017.) 1, 69.

⁹²⁶ EG, br. 78.

⁹²⁷ *Isto*, br. 79.

⁹²⁸ *Isto*, br. 81.

⁹²⁹ Redovnice su radile u inozemstvu, u domovima za starije i nemoćne osobe te u hrvatskim katoličkim misijama. U župama su, uz manualne poslove (kuhanje, šivanje, zemljoradnja, sakristanska služba), redovnice osobito velik doprinos dale u katehetskom radu i u liturgijskom pjevanju (usp. s. Maneta MIJOČ, *Redovnica u župskom pastoralu*, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 115 (1987.) 2, 24.). Redovnice su živjele od izrade crkvenoga ruha, pokrivača i madraca (usp. Josip LISAC – s. Terezija ZEMPLJIĆ (ur.), *Knjiga od uspomene*, Šibenik, 2005., 159.), davanja satova sviranja, ručnoga rada i stranih jezika, čuvanja djece (usp. s. Anita KRAJAČ, *Odgovorno-obrazovna djelatnost u vrtićima Družbe sestara franjevki od Bezgrješne*, u: s. Terezija ZEMPLJIĆ (ur.), *Majka Klara Žižić i njezina Družba (1706. – 2006.)*, Zbornik proslave 300. obljetnice preminuća službenice Božje majke Klare Žižić, utemeljiteljice Družbe sestara franjevki od Bezgrješne, Šibenik, 2009., 697.) rada u vrtu, uzgoja domaćih životinja, zemljoradnje, nadničarstva (usp. s. M. Flavija ŠUTIĆ – s. Ines KEZIĆ, *S povjerenjem u Kriv Jaganjčevu*, 170.).

⁹³⁰ „Redovnici i redovnice često su zadovoljni s minimumom (...) iz nedostatka žara i kreativnosti.“ (s. Valerija KOVAČ, *Redovnički život i nada*, u: *Posvećeni život*, 13 (2008.) 1-2, 68.).

prema sebi i eventualno vlastitoj mjesnoj zajednici, bez ikakve naznake potrebe izlaženja izvan tih okvira, ususret ljudima u potrebi.⁹³¹ U manje brojnim zajednicama, teže je osigurati osnovne egzistencijalne uvjete pa su članice prisiljene ulagati radni napor dokle god im psiho-fizičke mogućnosti ikako dopuštaju.

U budućnosti bi svakako trebalo biti svjestan obiju tendencija, precjenjivanja i podcjenjivanja rada te se ne dati uhvatiti ni u jednu od tih krajnosti, nego gajiti zdrav stav prema radnim aktivnostima i naporu koji rad iziskuje. Također bi trebalo više propitati mogućnosti zadržavanja umirovljenih redovnica u neposrednim izvanjskim apostolskim djelatnostima i ujedno ih motivirati za to.⁹³² Trebalo bi također uvijek iznova posvješćivati višedimenzionalnost i esencijalnost poslanja kako bi se nadišle dihotomije 'moliti – raditi' i 'biti – raditi'.

H3: Sociodemografske karakteristike redovnica nemaju značajan utjecaj na razumijevanje poslanja.

Cilj treće hipoteze bio je: provjeriti povezanost individualnih sociodemografskih obilježja ispitanica (dob, mjesto podrijetla, obrazovanje, radni status, vrijeme proteklo od slavlja prvih zavjeta, pripadnost zajednici čija je vrhovna (generalna) uprava u/izvan Hrvatske) s poimanjem poslanja. Sve navedene sociodemografske karakteristike predstavljaju razlike unutar jedne zajednice, dok lokacija vrhovne (generalne) uprave u/izvan Hrvatske čini razliku među zajednicama. Rezultati dobiveni statističkom obradom podataka upućuju na zaključak da su ženske redovničke zajednice prilično monolitne, s obzirom na razumijevanje poslanja. Bez obzira na sve navedene sociodemografske odrednice, ispitanice su davale ujednačene odgovore na pitanje razumijevanja poslanja redovničkoga života. Pri izračunu korelacija ili razlika među skupinama, rezultati nisu bili statistički značajni ili je eventualna korelacija/razlika bila vrlo niska (usp. tablice 52-53.). Čak i u slučaju lokacije vrhovne (generalne) uprave u/izvan Hrvatske nisu zamijećene značajnije razlike, što upućuje na zaključak da i one zajednice, čija

⁹³¹ Umirovljene redovnice uglavnom obavljaju djelatnosti u zajednici, poglavito kućanske poslove. Vrlo je mali broj onih koje se i u mirovini zadrže u neposrednim apostolskim djelatnostima, primjerice volontiranjem ili obavljanjem kakva honorarnog posla. U najvećem broju slučajeva to su redovnice vjeroučiteljice koje nakon rada u školi ostaju uključene u katehetsko-pastoralni rad u župi, ili eventualno redovnice koje brinu za liturgijsko pjevanje, odnosno vrše sakristansku službu. Redovnice koje su bile zaposlene u zdravstvenim ustanovama vrlo rijetko pokazuju interes zadržavanja u tim ustanovama, u ulozi duhovne pratnje bolesnika ili uključivanjem u kućnu njegu bolesnih i nemoćnih, ili slično.

⁹³² U Sjedinjenim Američkim Državama ženske redovničke zajednice tomu pitanju posvećuju osobitu pozornost, nastojeći time ostvariti tri cilja: omogućiti umirovljenim članicama da što dulje koriste vlastite talente i sposobnosti na dobro drugih, posvješćivati vrijednost svjedočke dimenzije poslanja, koja se manifestira u samoj prisutnosti posvećene osobe i kada su njezine djelatne mogućnosti ograničene te povezivati potrebe društva s interesima, sposobnostima i kompetencijama umirovljenih redovnica. (usp. Anne MUNLEY, *Threads for the Loom*, 180.).

je vrhovna (generalna) uprava smještena izvan Hrvatske, posjeduju visok stupanj samostalnosti i slobode u odnosu na vrhovnu (generalnu) upravu i da su njihove odluke pod većim utjecajem socioeklezijalnoga konteksta u kojem žive poslanje, negoli pod egzemplarnim utjecajem zajednica izvan Hrvatske. Glede ostalih sociodemografskih obilježja, pojava ujednačenih odgovora na pitanja, neovisno o dobi, mjestu podrijetla, obrazovanju, radnom statusu ili vremenu proteklom od slavlja prvih zavjeta, može se razumjeti kao plod redovničke formacije, kako početne, tako i trajne.

U početnoj formaciji potencijalne članice redovničke zajednice prolaze inicijacijske stupnjeve u kojima bolje upoznaju teologiju posvećenoga života i redovničku zajednicu u koju ih je Bog pozvao te usvajaju potrebne duhovne, asketske, intelektualne, psiho-socijalne i ostale vrjednote, neophodne za redovnički način života. Trajnom se formacijom pak nastoji u članicama očuvati početni žar i revnost za nasljedovanje Krista, upoznati ih s novim smjernicama Crkvenoga učiteljstva glede posvećenoga života i ostalih teoloških pitanja, ali i proširiti spoznaje iz nekih drugih znanosti, poput psihologije i sociologije. Cilj je obiju formacija oblikovati u članicama jasan redovnički identitet, pojačati osjećaj pripadnosti Družbi te redovnice motivirati za neumornu zauzetost u življenju svake pojedine dimenzije poslanja.

U kontekstu govora o formaciji, valja upozoriti da ispitanice uočavaju kako su redovničke zajednice manje uspješne u formiranju redovničkoga identiteta članica ili pak u motiviranju članica za primjerice molitvu, rad, kvalitetne međuljudske odnose u zajednici, asketske vježbe, i slično, dok puno veći uspjeh imaju u osiguravanju stručnoga osposobljavanja članica, i slično (usp. tablica 95.). Drugim riječima, redovničke zajednice nisu tako uspješne u ulozi zajednice, ili pak u pitanjima neposredno povezanim s formacijom, kao što su uspješne u pitanjima gdje nastupaju u ulozi institucije.

Jedno od nezaobilaznih pitanja u budućnosti redovničkoga života svakako je pitanje kvalitetne početne i trajne formacije. Trebalo bi izvidjeti kako formaciju učiniti što boljom i trebalo bi pronicavo bdjeti nad njom jer postoje tendencije da se u formaciji duhovni život⁹³³ stavlja u drugi plan, a prednost da se daje spoznajama iz psihologije, sociologije, i slično.⁹³⁴ Formativni planovi i programi⁹³⁵ redovničke zajednice jednako su važni, čak još važniji negoli postavljanje prioriteta djelovanja zajednice ili osposobljavanje članica za posao, stoga trebaju biti što je moguće jasniji, konkretniji, trebaju uključivati i kratkoročne, i dugoročne ciljeve. U

⁹³³ Apostolska pobudnica *Vita consecrata* naglašava da u redovničkoj formaciji „život u duhu ima (...) prirodno prvenstvo“ (VC, br. 71.).

⁹³⁴ Usp. Bruno CADORÉ, Pope Francis' Anthropological Vision Evokes the Mission of Consecrated Life, 8.

⁹³⁵ Usp. VC, br. 68.

konačnici, o formativnim programima ovisi kakve ćemo redovnice, a time ujedno i redovničke zajednice, imati u bližoj i daljoj budućnosti.

H4: U ženskim redovničkim zajednicama postoje razlike između razumijevanja i ostvarivanja poslanja.

Četvrtom se hipotezom nastoje opisati razlike, ukoliko postoje, između razumijevanja poslanja i ostvarivanja poslanja u ženskim redovničkim zajednicama. Poslanje, čini se, sve redovnice više-manje jednako ili vrlo slično razumijevaju, ali ga različito ostvaruju, već prema vlastitim mogućnostima, sklonostima, i slično. Spomenute razlike mogu se promatrati na osobnoj razini svake pojedine članice, na razini redovničke zajednice te na razini svih redovničkih zajednica uključenih u istraživanje. Na osobnoj se razini uočavaju razlike između izjašnjavanja o važnosti dimenzija poslanja (usp. tablica 57., 60.) i procjene njihova ostvarivanja u vlastitom životu (usp. tablica 72.). Tako se neka dimenzija može visoko vrjednovati u teoriji, ali u praksi to izgleda sasvim drugačije. S obzirom na djelatnu dimenziju poslanja, razlike su uočljive i ako se usporedi što pojedina članica radi (usp. pitanje 69., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*; v. str. 196.) s onim za što misli da ima sposobnosti i više sklonosti (usp. pitanje 58., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*; v. str. 196.).

Između razumijevanja i ostvarivanja poslanja na razini redovničke zajednice, razlike su najuočljivije u djelatnoj dimenziji poslanja. Dovoljno je usporediti odgovore redovnica na pitanja o znakovima vremena (usp. pitanje 11., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*; v. str. 223-225.), o pokretanju novih djelatnosti (usp. tablice 101-102.), o tomu na koje vrste djelatnosti (usp. tablica 107.) i prema kojim bi se ciljnim skupinama (usp. tablica 108.) trebala usmjeriti njihova redovnička zajednica, i slično, sa stvarnim stanjem zajednice, to jest kojim se djelatnostima zajednica zaista bavi (usp. tablice 19-23., 98.). Razlike se mogu otkriti i uspoređujući stavove povezane s vrjednovanjem dimenzija poslanja (usp. tablica 57., 60-61.) i njihovim ostvarivanjem (usp. tablica 94.).

Na razini svih redovničkih zajednica uključenih u istraživanje, zanimljivo je usporediti spomenute odgovore ispitanica s prognostičkim stavovima provincijalnih (vrhovnih) poglavarica (usp. tablica 124.). Ispitanice tako osobito ukazuju na potrebu duhovno-pastoralnoga i socijalno-karitativnoga djelovanja (usp. tablice 101-102.), dok redovničke zajednice najviše resursa ulažu u odgojno-obrazovne djelatnosti (usp. tablica 123.). Poglavarice predmnijevaju da će se broj sestara aktivnih u duhovno-pastoralnim programima pri vlastitim samostanima/duhovnim centrima povećavati (usp. tablica 124.) u skoroj budućnosti (2017. – 2027.), no za rad u socijalnim ustanovama predviđaju da se situacija ne će bitno promijeniti

(usp. tablica 124.). Nakon Domovinskoga rata, u demokratskim prilikama, redovničke se zajednice nisu odlučile na otvaranje socijalnih ustanova, nego na otvaranje odgojno-obrazovnih ustanova, ponajviše dječjih vrtića (usp. tablica 18.), što je u kontinuitetu s onim što su mogle činiti u vremenu komunističkoga režima ili se nadovezuje na djelatnosti kojima su se bavile prije Drugoga svjetskog rata. Novopridošle, mlađe članice uglavnom se obrazuju za rad u odgojno-obrazovnim ustanovama (usp. tablica 123.). Moguće je da je na takvo usmjerenje utjecala i crkvena hijerarhija, potičući redovničke poglavarice na otvaranje odgojno-obrazovnih ustanova kao oblika evangelizacije društva i promicanja katoličke kulture.

Konačno, cjelovit prikaz razlika između razumijevanja i ostvarivanja poslanja nije moguć bez poznavanja i usporedbe potreba društva na jednoj strani, te stvarnih mogućnosti redovničkih zajednica na drugoj strani. Možda upravo u tom treba tražiti uzroke raskoraku između razumijevanja i ostvarivanja poslanja. Mogućnosti redovničkih zajednica nisu velike. Redovničke ustanove su često, zbog konstantnoga opadanja broja članica (usp. tablica 9.), prisiljene zatvarati mjesta djelovanja. Problem produbljuje i to što se sužavanje djelatnosti najčešće provodi na temelju prioriteta samoodržanja ustanove.⁹³⁶ U tom se krije velika opasnost za posvećene zajednice, na koju papa Franjo i Kongregacija za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života konstantno upozoravaju. Riječ je o tzv. autoreferencijalnosti⁹³⁷ pri čemu su posvećene zajednice daleko od Papine zamisli „Crkve koja izlazi“⁹³⁸. Umjesto izlazaka na periferije i okrenutosti prema drugima, redovničke se zajednice isključivo fokusiraju na vlastiti opstanak. Autoreferencijalnost je pogodno tlo za razvitak „psihologije groba“⁹³⁹ koja posvećene osobe pretvara u „mumije iz muzeja“⁹⁴⁰. Nadalje, pri zatvaranju zajednica i gašenju djelokruga čini se kao da je vizija karizme i profetičnosti nejasna i kao da nisu transparentni prioriteti ulaganja i djelovanja. Ponekad se čini kao da su postavljeni samo kratkoročni ciljevi, bez dovoljno obzira za znakove vremena.

Raskorak između razumijevanja i ostvarivanja poslanja očito postoji i ne smije ga se smatrati zanemarivim. Naprotiv, trebalo bi ga, u budućnosti, još detaljnije analizirati kako bi se vidjelo čemu taj raskorak vodi i koje su njegove posljedice te izvući valjane zaključke za buduće pothvate. U budućnosti treba voditi računa o ravnoteži između razvoja osobe i zajednice, da se na osobnoj razini poštuju sklonosti pojedine osobe u određenoj mjeri, a da se pritom ne ugrozi

⁹³⁶ Usp. Josep M. ABELLA, *New Horizons for the Mission of Consecrated Life*, 11.

⁹³⁷ „Tko se zaustavlja na autoreferencijalnosti, često ima jedino sebe i vlastiti obzor pred očima.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOGA ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOGA ŽIVOTA, *Istražujte*, br. 16.).

⁹³⁸ EG, br. 24.

⁹³⁹ *Isto*, br. 83.

⁹⁴⁰ *Isto*.

korporativni identitet redovničke zajednice.⁹⁴¹ Na razini zajednice pak treba paziti da se pravovremeno otkrivaju potrebe društva, a da se ne odluta od duha izvorne karizme. Slogan da nije važno što se radi, jer se po svemu može posvetiti, ne bi se smio koristiti kao isprika za činjenicu da se redovničke zajednice još uvijek nisu zbiljski uhvatile u koštac propitkivanja znakovâ vremena i adekvatnoga odgovaranja na njih, nego da se uglavnom vode logikom samoodržanja⁹⁴². Kad bi se htjelo jednom riječju okarakterizirati apostolsko poslanje ženskih redovničkih zajednica u suvremeno doba, možda bi najprikladnija riječ bila – traženje, a možda će tako biti i u budućnosti. Tražeći putove između razumijevanja i ostvarivanja poslanja te između potreba društva i mogućnosti zajednica, dobiva se dojam da se redovničke zajednice još uvijek nisu sasvim uspjele snaći u novim društvenim prilikama. Ponekad se čini da je njihovo djelovanje svedeno na pojedinačno bavljenje svim mogućim oblicima pastoralne, socijalne, obrazovne i duhovne pomoći, bez jasnih prioriteta. Smanjenje broja redovničkoga podmlatka pridonosi tomu da više nema čvrstih organizacija ni sigurnih institucija, već se apostolske djelatnosti trajno prilagođavaju konkretnim personalnim resursima te potrebama zajednice i Crkve.

Postavljanje prioriteta djelovanja, od krucijalne je važnosti, dok se s jedne strane traži hrabrost za nove oblike djelovanja, koje traži novo vrijeme, a s druge strane vjernost karizmatiskim nadahnućima utemeljiteljâ. U okvirima toga konteksta, razgovor s nekoliko američkih redovnica⁹⁴³ otkriva da su mišljenja o tim pitanjima različita. Dok neke s tugaljivošću konstatiraju kako rad u ustanovama ide svojem zalazu i kako su većinu poslova, kojima su se nekada bavile redovnice, odavno preuzeli laici, druge su bez imalo tjeskobnosti uvjerenе da će uvijek biti prilike za djelovanje jer, uvijek će biti djece, mladih, starijih, bolesnih i inih ljudi kojima je potrebna pomoć. Manje je bitno hoće li se djelatnosti vršiti u određenim ustanovama ili kroz neke druge inovativnije oblike. Uostalom, „područje poslanja nije neko mjesto, nego čovjek na svakom mjestu na kojem boravi“⁹⁴⁴.

⁹⁴¹ U zemljama Zapadne Europe (ali i u Sjedinjenim Američkim Državama), preširok i raznolik opseg djelatnosti zajednice, uzrokovan poštivanjem individualnih afiniteta članica zajednice prema određenoj vrsti posla, implicira mnoga pitanja, a jedno od njih pitanje je kompatibilnosti (*po*)*slanja* redovnice u ime zajednice i u situaciji kad redovnica sama izabire posao kojim će se baviti. (usp. Catherine SEXTON – Gemma SIMMONDS, Religious Life Vitality Project. Key Project Findings, 5, u: http://vd.pcn.net/en/images/pdf2016/RELIGIOUS_LIFE_VITALITY_PROJECT.pdf (25. XI. 2017.)).

⁹⁴² Usp. Josep M. ABELLA, *New Horizons for the Mission of Consecrated Life*, 11.

⁹⁴³ Razgovori su vođeni u svrhu izrade licencijatskoga rada, pod mentorstvom Ane s. Thee Filipović, koji je obranjen na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1. srpnja 2015. godine. (usp. s. Krista MIJATOVIĆ, *Apostolat ženskih redovničkih zajednica u povijesno-društvenom kontekstu. Komparativni prikaz djelovanja redovnica u Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama. Licencijatski rad (rukopis, računalni ispis)*, Zagreb, 2015.).

⁹⁴⁴ Maximilia UM, *Evangelical Mission*, u: COUNCIL OF MAJOR SUPERIORS OF WOMEN RELIGIOUS, *Foundations of Religious Life*, 169.

H5: Sociodemografska obilježja redovničkih zajednica utječu na ostvarivanje poslanja.

Peta hipoteza otkriva koliko sociodemografska obilježja redovničkih zajednica (broj članica, prosječna starosna dob članica, profesionalna osposobljenost članica) utječu na ostvarivanje poslanja. U odnosu sociodemografskih obilježja redovničkih zajednica i ostvarivanja poslanja tih zajednica, utjecaj je toliko očit, da je gotovo neupitan. Naravno, sociodemografska obilježja nisu jedini čimbenik koji utječe na realizaciju poslanja, ali su zasigurno jedan od značajnijih.

Statistički podatci za svaku pojedinu zajednicu, uključenu u istraživanje, prikupljeni uz pomoć poglavarica dotičnih zajednica, nisu ohrabrujući (usp. tablica 11.). Pogled na brojke u upitniku otkriva: mali broj osoba u formaciji, visoka starosna dob članica, zatvaranje mjesnih zajednica (usp. tablica 34.) i vlastitih ustanova (v. str. 140.), povlačenje s radnih mjesta (v. str. 142.), i slično. Svi nabrojani indikatori ne bude nadu u neki skorašnji procvat redovništva. Naprotiv, neke su zajednice, suočene s neumoljivom istinom o malom broju članica, koje su još k tomu u poodmakloj dobi, prisiljene djelatnu dimenziju poslanja svesti na minimum, što neminovno rađa asocijaciju borbe za puko preživljavanje.⁹⁴⁵ Prateći trendove u statističkim podatcima o broju članica ženskih redovničkih zajednica tijekom desetogodišnjega razdoblja (2006. – 2016.), uočava se ukupan pad broja članica za 14% (usp. tablica 9.). Smanjenje broja članica uzrokovano je stopom smrtnosti, napuštanjem zajednice i neznatnim priljevom novih članica.

Uzroci su tomu višestruki. Vanjske uzroke malom priljevu novih članica moguće je povezati s niskom stopom nataliteta, odnosno negativnom stopom prirodnoga prirasta.⁹⁴⁶ Vrlo su rijetke obitelji s troje i više djece, a upravo su takve obitelji u prethodnim vremenskim razdobljima bile rasadišta duhovnih zvanja.⁹⁴⁷ Za razliku od razdoblja 1960-tih godina, kada su

⁹⁴⁵ „Katkad se čini da se posvećeni život gotovo potpuno prignuo nad pitanje onoga svakodnevnoga ili brigu oko jednostavnoga preživljavanja. Takav način hvatanja u koštac sa stvarnošću šteti pravomu životu, punu smisla i sposobnu za proročko svjedočenje. Stalno upravljanje izvanrednim situacijama koje sve više pritišću, troši energije više no što se to misli. Javlja se, na žalost, opasnost da iscrpljujemo sve svoje snage na svladavanje problema namjesto na osmišljavanje putova.“ (KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mješine. Od Drugoga vatikanskoga koncila naovamo posvećeni život i još uvijek prisutni izazovi* (6. I. 2017.), Zagreb, 2017., br. 8.)

⁹⁴⁶ Stopa prirodnoga prirasta u Hrvatskoj već je desetljećima s negativnim predznakom. To, među ostalim, potvrđuju i podatci o stopi nataliteta i mortaliteta za 2016. godinu. Prema podatcima Državnoga zavoda za statistiku Republike Hrvatske, stopa nataliteta u 2016. godini iznosila je 9,0, a stopa mortaliteta 12,3. (usp. DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, *Prirodno kretanje stanovništva Hrvatske u 2016.*, Priopćenje br. 7.1.1., 2017., u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-01_01_2017.htm (17. III. 2018.)).

⁹⁴⁷ Prema mišljenju stručnjaka, starenje ukupnoga stanovništva u Hrvatskoj, tzv. ukupno starenje, započelo je još 60-tih godina 20. stoljeća jer je vrijednost indeksa starenja (broj osoba starih 60 i više godina u odnosu na sto osoba u dobi 19 i manje godina) već 1971. godine iznosila 47,2, a smatra se da vrijednost indeksa starenja viša od 40 ukazuje na procese ukupnoga starenja. (usp. Ivo NEJAŠMIĆ – Aleksandar TOSKIĆ, *Starenje stanovništva u*

redovničke zajednice na svjetskoj razini dosegnule vrhunac u brojnosti⁹⁴⁸, priljev novih članica u današnje vrijeme smanjuje se i zbog sve višeg životnoga standarda, promijenjenoga položaja žene u društvu, većih mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, itd. U redovničkim se zajednicama opaža nostalgija za nekim prošlim vremenima⁹⁴⁹, kada su zajednice bile moćne po broju članova, po geografskoj rasprostranjenosti, po djelokruzima,⁹⁵⁰ i slično, te se možda i nesvjesno konstantno uspoređuju ta povijesna razdoblja s današnjim vremenom, a da istodobno iz te komparacije ne proizlaze neke zdrave inicijative. „Česta je opasnost da se bježi u veličanje vlastite prošlosti kada sadašnjost više nije tako slavna ili kada se ne zna riješiti sadašnje probleme. Ponos na vlastitu prošlost ne smije pretvoriti sadašnjost u život 'na staroj slavi', a redovnike u 'konzervatore' vlastitoga zlatnoga doba.“⁹⁵¹ Umjesto toga, trebalo bi jednostavno prihvatiti današnju situaciju kakva jest, sa svim njezinim izazovima, i u danim okolnostima činiti najbolje što se može i kako se može.

Prosječna starosna dob redovničkih zajednica, uključenih u istraživanje, prilično je visoka, 64,7 godina (usp. tablica 11.). To je svakako povezano s činjenicom produljenja ljudskog životnoga vijeka na općoj razini. Visokoj starosnoj dobi dodatno pridonosi i činjenica sve kasnije dobi ulaska u samostan (usp. tablica 11.), što je povezano i s trendom ulaska u brak u kasnijoj dobi⁹⁵². Trend kasnijega ulaska u samostan ima višestruke prednosti i nedostatke.⁹⁵³ U starijoj dobi teže se usvajaju novi ideali i obrasci ponašanja, to jest teže je formirati jak redovnički identitet, teže je osobe formirati za molitvu, askezu i svjedočanstvo života, starijoj osobi teže je mijenjati navike. Zatim, kasniji ulazak u samostan najčešće podrazumijeva završen studij. Kako bi se izbjeglo osobu iznova obrazovati za neki drugi smjer djelovanja, nastoji se postignuto obrazovanje inkorporirati u djelatnosti zajednice, čime se često mijenja struktura

Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive, u: *Hrvatski geografski glasnik*, 75 (2013.) 1, 91-92.; DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Indeks starenja i koeficijent starosti, popisi 1953. – 2011., u: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/xls/usp_02_HR.xls (17. III. 2018.); Krešimir PERAČKOVIĆ – Nenad POKOS, U starom društvu – neki sociodemografski aspekti starenja u Hrvatskoj, 105.).

⁹⁴⁸ Primjerice, u Sjedinjenim Američkim Državama brojčana statistika redovničkih zajednica 1965. godine zabilježila je vrhunac u dotadašnjoj povijesti, a i do dana današnjega, u brojcima od 180.000 redovnica, točnije 179.954. (usp. Margaret M. McGUINNESS, *Called to Serve*, 13.)

⁹⁴⁹ Usp. Wilhelm STECKLING, *Religious Life in Europe – Towards Concrete Orientations*, 4, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=59&Itemid=55 (10. III. 2018.).

⁹⁵⁰ Često redovničke zajednice čine pogriješku da uspješnost djelatne dimenzije poslanja procjenjuju prema broju radno aktivnih članica ili broju ustanova u kojima članice djeluju, a ponekad i prema materijalnim postignućima ili posjedima, što nije pokazatelj istinske plodnosti poslanja. (usp. Mark G. McGRATH, *The Apostolic-Ecclesial Character of Modern-Day Religious Life*, 127.).

⁹⁵¹ s. Valerija KOVAČ, *Redovnički život i nada*, 65.

⁹⁵² „Dob stupanja u brak žena sve više se pomiče prema starijim godinama zbog produženog školovanja i veće sklonosti zaposlenju izvan kuće. Analizom prosječne starosti muškaraca pri zaključivanju braka, utvrđujemo jednake tendencije, tj. sve kasniji ulazak u brak.“ (Anđelko AKRAP, *Brak i obitelj u demografskom kontekstu*, u: *Bogoslovska smotra*, 69 (1999.) 2-3, 329.).

⁹⁵³ Među ostalim, jedna od prednosti kasnijega ulaska u samostan jest da je kod osobe već postignuta psihološka zrelost. (usp. David F. O'CONNOR, *Witness and Service*, 67.).

djelatne dimenzije poslanja. Iako djelatna dimenzija ne iscrpljuje sav korporativni identitet zajednice, širi opseg djelatnosti ipak utječe na taj identitet i u dugoročnoj ga perspektivi slabi. Kasnijim ulaskom u samostan, radni vijek članica zajednice prilično je skraćen. Naime, takve su osobe prije ulaska u samostan, radile cijelo jedno desetljeće, ako ne i dulje. Radni vijek u samostanu još je kraći i ako se osoba mora prekvalificirati, tj. studij koji je završila prije ulaska u samostan nije moguće uskladiti s karizmom i potrebama zajednice, pa se osobu usmjerava prema nekom drugom studijskom smjeru. I dok se tako radni vijek skraćuje, vrijeme se mirovine, zbog inače produljene dobi ljudskoga života, produljuje.⁹⁵⁴ Drugim riječima, djelatna se dimenzija poslanja skraćuje, a ostale se tri dimenzije produljuju.

Visoka starosna dob članica redovničkih zajednica uvelike utječe na stav redovničkih zajednica spram izazova novih područja djelovanja (usp. tablica 103.). U povijesti svojega postojanja redovničke su zajednice više puta bile primorane, zbog promijenjenih društvenih okolnosti, mijenjati djelatnosti, neke napuštati, a neke nove prihvaćati. Takva je situacija, primjerice, bila u vrijeme socijalizma. No, prosječna starosna dob redovničkih zajednica u to je vrijeme bila puno niža, što je proizlazilo i iz tadašnjega društvenog stanja, a mlađe osobe inače imaju viši stupanj prilagodljivosti promijenjenim okolnostima života i djelovanja negoli je to kod starijih osoba. Osoba se već u srednjoj dobi teže odlučuje za neke nove iskorake, koji iziskuju svojevrsan rizik, a još je teže u starijoj dobi. Zbog istog razloga, često se u zajednicama zamjećuje svojevrsna institucionalna tromost, koja se manifestira u tendenciji usporenog izmjenjivanja poglavarica na službi⁹⁵⁵ i težnje da sve ide ustaljenim tijekom⁹⁵⁶ pri čemu se „obnašanje neke službe pretvara u posjedovanje položaja“⁹⁵⁷ te se guše inicijative i ideje mlađih ili inovativnijih osoba.

Redovnice su svjesne u kakvoj se situaciji nalaze. Na pitanje o budućnosti (u sljedećih deset godina, do 2027. godine) Družbe/Provincije kojoj pripadaju, više od polovice (oko 56%) ispitanica odgovorilo je da će Družba/Provincija imati puno manji broj članica, a oko 15% misli

⁹⁵⁴ Koeficijent dobne ovisnosti starih povećava se, odnosno radni kontingent (osobe sposobne za rad) biva više opterećen postradnim, starim kontingentom (osobe starije od 65 godina). Takvi su trendovi prisutni i u aktualnoj društvenoj situaciji Hrvatske. (usp. Krešimir PERAČKOVIĆ – Nenad POKOS, U starom društvu – neki sociodemografski aspekti starenja u Hrvatskoj, 97.) To rađa i pitanje financijskih sredstava jer se slijedom rečenoga može zaključiti da će redovničke zajednice financijske izdatke za egzistencijalne potrebe u skorij budućnosti podmirivati gotovo isključivo mirovinskim primanjima. Postoji mogućnost da mlađe članice budu isključivo zaokupljene brigom oko starijih članica (zdravstvena skrb, i slično).

⁹⁵⁵ Usp. KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mješine*, br. 46.

⁹⁵⁶ Usp. s. Valerija KOVAČ, *Redovnički život i nada*, 64.

⁹⁵⁷ KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mješine*, br. 46.

da će se Družba/Provincija ujediniti s nekom drugom Provincijom/Družbom ili poprimiti neki drugi oblik postojanja ili čak više ne će postojati (usp. tablica 106.).

Od navedenih sociodemografskih karakteristika u petoj hipotezi, čini se da, prema mišljenju ispitanica, profesionalna osposobljenost članica ne predstavlja tako veliku poteškoću za ostvarivanje poslanja, kao što predstavljaju broj i dob članica. Iako i čimbenik profesionalne osposobljenosti uvelike utječe na ostvarivanje poslanja, ispitanice smatraju da zajednica uspijeva osigurati članicama dovoljan stupanj stručne naobrazbe, potrebne za vršenje djelatne dimenzije poslanja u skladu s karizmom i znakovima vremena (usp. tablica 95.). Ipak, gledajući ukupne statističke podatke o obrazovanju redovnica (usp. tablice 12-14.), može se zaključiti da potreba veće obrazovne profiliranosti nije sasvim isključena, već i stoga što je potreba ulaganja u obrazovanje jedan od imperativa suvremenoga društva. U zahtjevima za profesionalnom kompetentnošću i trajnim stručnim usavršavanjem, današnje društvo nema milosti jer „nema vremena za amatere“⁹⁵⁸. S druge strane, razumljivo, redovničko je poslanje nespojivo s bilo kakvim oblikom karijerizma i nezdravih ambicija.⁹⁵⁹

No, kad se govori o utjecaju sociodemografskih obilježja redovničkih zajednica na ostvarivanje poslanja, pritom se ne misli samo na neposredni utjecaj na djelatnosti zajednica. Sociodemografske značajke jedne redovničke zajednice vrše utjecaj na sve četiri dimenzije poslanja unutar te zajednice. Ako je prosječna starosna dob članica zajednice visoka i ako je većina članica u mirovini, jasno je da će se u takvoj zajednici djelatna dimenzija poslanja pojavljivati u tragovima, dok će naglasak biti na ostalim trima dimenzijama. I obrnuto, ako u zajednici ima veći broj mlađih, radno aktivnih članica, jasno je da će djelatna dimenzija poslanja imati puno veći udio negoli u zajednicama sa starijim članicama. Razumljivo je da u starosti osoba više nije u mogućnosti toliko raditi kao u mladosti pa i asketsku dimenziju ostvaruje drugačije nego što ju je ostvarivala u mladenačkoj dobi, no zato se svjedočka dimenzija ne umanjuje, a osoba može i više moliti. Naime, dob je jedan od krucijalnih faktora u životu pojedinca koji vrši pomak naglaska s jedne dimenzije poslanja na drugu dimenziju. Spomenuti pomak, dakle, može se promatrati na razini pojedinca, ali i na razini zajednice, ovisno o dobi članica.

Sociodemografske karakteristike ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj treba promatrati u kontekstu cjelokupnoga stanovništva u Hrvatskoj koje je također većinski

⁹⁵⁸ Michael IVENS, Ministry and secularity, u: *Contemporary apostolate and consecrated life. The Way Supplement 13*, Summer 1971., 51.

⁹⁵⁹ Usp. *Isto*, 52.

starije.⁹⁶⁰ Prema *Popisu stanovništva 2011. godine*, indeks starenja iznosio je 115,0, a koeficijent starosti 24,1.⁹⁶¹ Kada bi se računala prosječna dob osoba nekog drugog zvanja/zanimanja, vjerojatno bi se dobili slični rezultati kao i za redovničke zajednice. Promatraju li se pak sociodemografske karakteristike ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj, u komparaciji sa ženskim redovničkim zajednicama nekih drugih europskih zemalja, u kojima većina zajednica već desetljećima ne bilježi ni jednu mlađu osobu koja bi se pridružila zajednici⁹⁶², onda redovničke zajednice u Hrvatskoj još uvijek pokazuju značajne znakove vitalnosti.

Gledajući u budućnost, iz toga se može zaključiti da budućnost redovništva samo djelomice ovisi o samom redovništvu. Društvo je također jedan od relevantnih čimbenika koji formiraju redovništvo budućnosti, i u kvantitativnom, i u kvalitativnom smislu. Tomu u prilog govori i stav Mary Jo Leddy koja, s obzirom na američku situaciju, smatra da mnogi problemi s kojima se susreću ženske redovničke zajednice u Sjedinjenim Američkim Državama zapravo su odraz društvene krize, tj. krize liberalizma na Zapadu.⁹⁶³ Kad je pak riječ o krizama redovništva, treba zamijetiti jednu povijesnu činjenicu. Već od samih svojih početaka, mukotrpan je bio put dok su se takve zajednice izborile za svoje mjesto u Crkvi i u društvu. Tek su 1900. godine službeno priznate kao redovničke zajednice, jer je dotada Crkva poznavala samo klauzurne redovnice ili članice pobožnih udruženja.⁹⁶⁴ Pa i nakon desetljeća i stoljeća djelovanja, još uvijek su aktivne zajednice u stanju mukotrpnosti i neizvjesnosti, no sada se muče s pitanjima vlastite budućnosti i poslanja. Očito, nikad redovništvo nije bilo bez teškoća, ni u jednom vremenskom razdoblju,⁹⁶⁵ ni u jednom zemljopisnom prostoru, ni u jednom društvenom okruženju. No, treba razlikovati teškoće. Neposredni pritisci društva na redovničke

⁹⁶⁰ „U krug zemalja s tipom demografska starost, Hrvatska je ušla već 1971., a 2001. i 2011. prema tipu dobnoga sastava postala je zemlja duboke starosti.“ (Krešimir PERAČKOVIĆ – Nenad POKOS, *U starom društvu – neki sociodemografski aspekti starenja u Hrvatskoj*, 91.).

⁹⁶¹ Usp. DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, *Indeks starenja i koeficijent starosti, popisi 1953. – 2011.*, u: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/xls/usp_02_HR.xls (17. III. 2018.).

⁹⁶² To potvrđuju i statistički podatci o ženskim redovničkim zajednicama u Njemačkoj za 2010. godinu. Od 20.566 članica redovničkih zajednica apostolskoga usmjerenja, do 29 godina starosti (0%), 30 - 49 godina (6%), 50 - 65 godina (11%), 66 - 80 godina (53%), 81 i više godina (30%). Drugim riječima, 83% redovnica je u mirovini, dok je samo 17% radno aktivnih. (usp. Cristophorus GOEDEREIS, *Religious Life in Germany: Facts – Experiments – New Beginnings*, 1-2, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=64&Itemid=55 (10. III. 2018.)) Slična je situacija i u Austriji, gdje je, prema podacima za 2017. godinu, oko 79% redovnica u mirovini. Među 3.483 redovnica aktivnih zajednica, do 40 godina starosti (3,3%), 41 - 65 (18,2%), 66 - 75 (21,2%), 76 i više godina (57,3%). (usp. *Statistik und Zahlen der Orden 2017*, u: <https://www.ordensgemeinschaften.at/3219-statistik-und-zahlen-der-orden-2017> (10. III. 2018.)). Poradi usporedbe, u Hrvatskoj je oko 50% redovnica u mirovini.

⁹⁶³ Usp. Mary Jo LEDDY, *Reweaving Religious Life*, 67.

⁹⁶⁴ Usp. Introduction, u: COUNCIL OF MAJOR SUPERIORS OF WOMEN RELIGIOUS, *The Foundations of Religious Life*, 2.

⁹⁶⁵ Usp. Marija PEHAR – Vinka MAROVIĆ, *Vita consecrata – Confessio Trinitatis. Trojstvena dimenzija Bogu posvećenoga života*, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) 1, 216.

zajednice (kao što je činio komunizam) nisu prave ugroze za redovništvo. Veći su problem posredni društveni utjecaji koje redovništvo uz nedovoljan kritički odmak nesvjesno asimilira (primjerice, individualizam, ležeran način života, i slično)⁹⁶⁶. Na neki način, budućnost redovništva ovisi, među ostalim čimbenicima, o budućnosti društva, odnosno o njihovu međusobnom odnosu.

H6: S obzirom na djelatnu dimenziju poslanja, redovnice u Hrvatskoj predmnijevaju sužavanje djelokruga rada te premještanje naglaska na socijalne i duhovno-pastoralne oblike djelovanja zajednica.

Šestom se hipotezom htjelo ispitati pretpostavke redovnica s obzirom na djelovanje redovničkih zajednica u budućnosti. U anketnom su upitniku ispitanice u više navrata mogle izraziti svoje mišljenje o djelatnoj dimenziji poslanja Družbe kojoj pripadaju, kako za sadašnje vrijeme, tako i za budućnost. Tako su, primjerice, trebale napisati koje bi nove djelatnosti pokrenule (usp. tablica 102.), trebale su imenovati suvremene znakove vremena (v. str. 223-225.), razmisliti što bi njihov(a) utemeljitelj(ica) poduzeo/la u današnje vrijeme (usp. tablica 101.), prema kojim bi se ciljnim skupinama njihova Družba trebala usmjeriti u budućnosti (usp. tablica 108.), i slično. U odgovorima na sva ta pitanja ponajviše su dolazile do izražaja dvije vrste djelatnosti, koje su ujedno predmnijevane i u šestoj hipotezi: socijalne i duhovno-pastoralne. U pitanjima otvorenoga tipa (usp. primjerice, pitanje 11., 30-31., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*; v. str. 223-225., usp. tablice 101-102.), ispitanice su često koristile sintagme poput: „činiti duhovna i tjelesna djela milosrđa“, „pomoći siromasima u duhovnom i materijalnom smislu“, „pružiti duhovnu i materijalnu pomoć potrebnima“, i slično.

Duhovno-pastoralni oblici djelovanja (rad s djecom, mladima, obiteljima) prepoznati su kao prioritet kod velikoga broja ispitanica, neovisno o dobi, obrazovanju i drugim sociodemografskim karakteristikama (usp. tablica 108., 110.). U socijalnim djelatnostima, mlađe članice i s višim stupnjem obrazovanja prepoznavale su neke novije oblike siromaštva (ovisnici, migranti, imigranti, izbjeglice, žrtve trgovanja ljudima, rastavljeni, trudne maloljetnice, zauzimanje za nerođene) kao potrebe suvremenoga društva dok su starije članice i s nižim stupnjem obrazovanja prednost davale već uvriježenom socijalno-karitativnom djelovanju (siromasi, beskućnici, starije osobe, bolesni, osobe s invaliditetom, umirući). Ovu bi tvrdnju trebalo dopuniti napomenom kako dobivene korelacije nisu bile visoke (usp. tablica 110.).

⁹⁶⁶ Usp. Wilhelm STECKLING, *Religious Life in Europe – Towards Concrete Orientations*, 4.

Važnost ove hipoteze u perspektivi budućnosti, očituje se najprije u upozorenju da se socijalno djelovanje ne odvaja od duhovno-pastoralnoga, i obrnuto. Njihova međusobna povezanost, i na neki način prožetost, izuzetno je važna kad su u pitanju ženske redovničke zajednice apostolskoga usmjerenja. Duhovnost bez karitasa jest poput praznih riječi bez djela, teorija bez svjedočenja. Caritas bez duhovnosti jest humanost bez Boga. Na to je upozorila i s. Katarina Maglica na Konferenciji za novinare prigodom blagdana Prikazanja Gospodinova u hramu, Dana posvećenoga života, 2. veljače 2018. godine: „Karitativna djelatnost i zauzetost ne smije postati samo jedan socijalni servis, ili akcija za ublažavanje nevolja u svijetu. (...) Crkva i redovništvo u njoj ne smiju se svoditi isključivo na socijalne strukture čiji je glavni motiv djelovanja humanost. Svjesni smo da praktično djelovanje koje ne počiva na molitvi, razmatranju i sakramentalnom životu postepeno gubi svoj sjaj i snagu, jer će se svesti na rad, posao, prestat će biti sredstvo prenošenja i otkrivanja Božje ljubavi i milosrđa, njegove blizine i brige za svako njegovo stvorenje. Jer sama ljudska snaga bez pomoći Božje nema trajnosti i ustrajnosti.”⁹⁶⁷ Toga je svjesna i Joan Chittister, pa u svojoj knjizi *The Fire in These Ashes. A Spirituality of Contemporary Religious Life* upozorava da i najbolja djela na svijetu, ako su bez svjedočanstva duhovnoga života, samo su socijalna djela, bez obzira činile ih redovnice ili netko drugi. U tom je razlika između redovnice i socijalne radnice. Kada se traženje Boga odvoji od djelovanja za Boga, dolazi se pred dvije krajnosti: ili molitva, ili rad.⁹⁶⁸ Potrebno je i jedno i drugo, zajedno. Preko duhovnosti, preko molitve, „preko toga tko su i što su, posvećene osobe preobražavaju posao koji čine u pravi apostolat“⁹⁶⁹.

Činjenicu da redovnice veliku važnost pridaju socijalnim oblicima djelovanja u budućnosti Družbe kojoj pripadaju i da ih čak navode kao *nove* oblike djelovanja (usp. pitanje 30., 31., u: *Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*; usp. tablice 101-102.), treba uzeti vrlo ozbiljno u obzir. To puno govori o sadašnjem socijalnom angažmanu redovničkih zajednica. Kako je već istaknuto kod četvrte hipoteze, redovničke zajednice posjeduju mali broj vlastitih socijalnih ustanova, karitativno djelovanje uglavnom nije institucionalizirano niti je dovoljno vidljivo. Svakako bi trebalo poraditi oko toga⁹⁷⁰, preispitujući vlastiti način života u svjetlu

⁹⁶⁷ Održana konferencija za novinare u povodu dana Posvećenoga života, u: <http://www.redovnistvo.hr/vijesti-hkvrpp/novosti/odrzana-konferencija-za-novinare-u-povodu-dana-posvecenog-zivota> (3. II. 2018.).

⁹⁶⁸ Usp. Joan CHITTISTER, *The Fire in These Ashes. A Spirituality of Contemporary Religious Life*, Kansas City, MO, 1995., 52-53.

⁹⁶⁹ Maximilia UM, *Evangelical Mission*, 172. Izvrstan primjer za to jest usporedba posla medicinske sestre i medicinske sestre redovnice. Obje njeguju bolesnike, mjere tlak, vade krv, itd., ali redovnici je svojstvenije da pronicavo govori o smislu patnje, da uvjerljivije tumači kako nam Bog preko trpljenja podjeljuje svoj blagoslov i kako nam je osobito bliz. (usp. *Isto.*).

⁹⁷⁰ Dopredsjednik Hrvatske redovničke konferencije, o. Slavko Slišković, dominikanac, na Konferenciji za novinare prigodom blagdana Svijećnice, Dana posvećenoga života, 2. veljače 2018. godine, ukazao je na „potrebu da se koordinira rad i transparentnost redovničkoga karitativnog djelovanja. Bilo bi dobro da se na razini

tvrdnje pape Franje: „Želim siromašnu Crkvu za siromašne.“⁹⁷¹, ili parafrazirano: Želim siromašne redovničke zajednice za siromašne.

Glede sintagme „sužavanje djelokruga“, koja se pojavljuje u hipotezi, ona se djelomice može opravdati numeričkim podacima o padu broja članica (usp. tablica 9.), zatvaranju mjesnih zajednica (usp. tablica 34.) i vlastitih ustanova (v. str. 140.) kao i radnih mjesta u posljednjih deset godina (v. str. 142.). Predviđanja poglavarica za razdoblje od 2017. do 2027. godine otkrivaju da će se ti trendovi nastaviti (usp. tablica 34., v. str. 140., 142.). No, iako je logično pretpostaviti da manji broj redovnica nužno znači i sužavanje djelokruga, u stvarnosti to ne mora biti tako. Moguće je da, zbog sve većega uvažavanja afiniteta redovnica prema nekom određenom poslu, dođe do preširokoga raspona djelatnosti. Ispitanice zapravo nisu bile sigurne je li za budućnost redovničke zajednice bolji uži ili širi opseg djelatnosti. Mišljenja su bila podijeljena 50%-50% (usp. tablica 99.). Zapravo, nije dobro ni jedno, ni drugo; ni preusko, ni preširoko. Zajednicama sklonijim liberalizmu, svojstvenija je širina djelovanja, što predstavlja potencijalnu opasnost za korporativni identitet zajednice.⁹⁷² Gdje je pak opseg djelovanja preuzak, zajednica pokazuje težu prilagodljivost povijesnim i društvenim mijenama i lako se gasi.⁹⁷³ Rješenje je, dakle, u *zlatnoj sredini*. *Zlatna sredina* traži se i u izboru između tradicionalnih i novijih oblika djelovanja. Ne treba olako napustiti tradicionalno, nego treba ono što je vrijedno zadržati i njegovati. Ne treba također zauzeti obrambeni stav spram svega novoga, nego pronicavo razlučivati što je vrijedno rizika i novih putova. Ukratko, prije svega, potrebno je da redovničke zajednice imaju jasne vizije glede prioriteta vlastitoga djelovanja i da se usmjeravaju prema tim prioritetima. Pri postavljanju primarnih ciljeva neizostavno treba voditi računa o znakovima vremena i društva te dati prednost onomu što su prijeke potrebe djelovanja, važne za obnovu Crkve na sveopćoj i mjesnoj razini.

H7: Redovnice u Hrvatskoj otvorene su za suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja svoje zajednice.

Konferencije nastoji koordinirati karitativni rad redovničkih zajednica kako bi se lakše djelovalo, a time bi i javnosti bilo jasnije što redovništvo radi u Crkvi i u društvu“. (Održana konferencija za novinare u povodu dana Posvećenoga života, u: <http://www.redovnistvo.hr/vijesti-hkvrpp/novosti/odrzana-konferencija-za-novinare-u-povodu-dana-posvecenog-zivota> (3. III. 2018.)).

⁹⁷¹ EG, br. 198.

⁹⁷² Zajednica treba biti prepoznatljiva i po svom djelovanju, a ako joj je spektar djelatnosti preširok, to je teško uočiti.

⁹⁷³ Jedan od takvih primjera jesu redovničke zajednice koje su se u određenom povijesnom trenutku specijalizirale primjerice za negu bolesnika oboljelih od neke bolesti epidemioloških razmjera. Kad se epidemija iskorijenila, i zajednice su nestale, ukoliko se nisu preusmjerile na neko drugo djelovanje.

Sedmom se hipotezom nastoji utvrditi u kojoj mjeri redovnice u Hrvatskoj pokazuju otvorenost za suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja svoje zajednice. Hipoteza je propitana i upitnikom kojim su se prikupljali statistički podatci o zajednicama (*Prilog 1. Upitnik za poglavarice redovničkih zajednicâ*) i upitnikom kojim su se ispitivali stavovi redovnica (*Prilog 2. Anketni upitnik za redovnice*). Poglavarice su davale podatke o pridruženom članstvu (v. str. 145-146.), zaposlenim civilnim osobama u vlastitim samostanima/ustanovama (usp. tablica 26.), osnivanju ili suradnji s civilnim udrugama i zakladama (usp. tablice 27-28.), suradnji s ostalim ženskim redovničkim zajednicama (v. str. 147-148.), o broju redovnica koje djeluju u župama i drugim različitim vrstama ustanova (usp. tablice 19-23.), i tako dalje. U drugom su upitniku, ispitanice trebale odgovoriti o preferiranju različitih osoba/skupina u suradnji (usp. tablica 93.), zatim o vrjednovanju rada redovnica od strane ostalih crkvenih i društvenih subjekata (usp. tablica 120.) te o važnosti mišljenja tih subjekata kad je u pitanju ostvarivanje poslanja ženskih redovničkih zajednica (usp. tablica 119.).

Da su redovničke zajednice otvorene za suradnju sa crkvenim službenicima, pokazuje još uvijek velik broj redovnica koje djeluju u župama (usp. tablica 22.) i nešto manji broj u crkvenim ustanovama (usp. tablica 23.). Iako su zamjetne tendencije povlačenja redovnica iz župa, taj je oblik apostolata i u današnje vrijeme najrasprostranjeniji. Redovničkim bi zajednicama u mjesnoj Crkvi trebalo osigurati pravednu autonomiju, uz stalni dijalog.⁹⁷⁴ Uz suradnju sa župnikom, rad u župama osobito je pogodno tlo za razvoj suradnje redovnica s vjernicima laicima. Da bi suradnja bila višestruko plodna, potrebno ju je ponajprije razumijevati u komplementarnom smislu, što iziskuje svojevrstnu *prementalizaciju* svih, i zaređenih službenika, i Bogu posvećenih osoba, i vjernika laika, u duhu Drugoga vatikanskog koncila jer „istinske obnove Crkve u naše vrijeme nema bez usvajanja (...) koncilске ekleziologije“⁹⁷⁵. Na tom bi putu i u budućnosti valjalo neumorno ustrajati, znajući da je to zahtjevan proces i da iziskuje dosta vremena, ali da će u konačnici uroditi bogatom suradnjom na dobro naroda Božjega.

Općenito gledajući, suradnja redovnica s vjernicima laicima, nužna je gdje god redovnice vrše apostolat: u odgojno-obrazovnim, zdravstvenim, socijalnim, crkvenim ustanovama, župama, itd. Ipak, postoje dva aspekta suradnje redovnica i vjernika laika, koja bi

⁹⁷⁴ Usp. Marin SRAKIĆ, „Pravedna autonomija“ i „stalni dijalog“, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 125 (1997.) 10, 590.

⁹⁷⁵ NADBISKUPSKI ORDINARIJAT, *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Đakovo, 2008., br. 249.).

pobliže trebalo promotriti: pridružena članstva (v. str. 145-146.) i upošljavanje civilnih osoba u vlastitim samostanima/ustanovama (usp. tablica 26.). Oba su oblika suradnje u porastu. Sve je veći broj redovničkih zajednica koje se odlučuju vjernicima laicima pružiti mogućnost sudjelovanja u karizmi Družbe kroz duhovnost i apostolske djelatnosti, a sve je veći i broj zaposlenih civilnih osoba čiji je poslodavac redovnička zajednica. Prvi je oblik suradnje više povezan s molitvenom dimenzijom poslanja, dok se drugi tiče djelatne dimenzije. Možda su razlozi, zbog kojih se redovničke zajednice odlučuju za jedan ili drugi oblik suradnje, ili za oba oblika, zapravo isti: nedostatak novih zvanja, a time i mlade radne snage. Nada da će iz redova pridruženoga članstva pridolaziti nove članice u zajednicu, dugoročnije gledano, nije utemeljena u iskustvu redovničkih zajednica u Sjedinjenim Američkim Državama i razvijenim zapadnoeuropskim zemljama. To, dakako, nije razlog da se pridružena članstva više ne pokreću i ne razvijaju, ali je razlog da se prilikom osnivanja pridruženoga članstva jasno odgovori na pitanje motivacije za takav čin.

Kad je u pitanju osnivanje udruga i zaklada te suradnja s istima, redovničke zajednice u Hrvatskoj u tom zasad nemaju prevelikoga ni preširokoga iskustva (usp. tablice 27-28.). No, moguće je da će se takvi oblici rada i suradnje u budućnosti razvijati.

Sudeći po odgovorima poglavarica o dosad postojećoj međusobnoj suradnji ženskih redovničkih zajednica (v. str. 147-148.), čini se da je to jedan od izazova na kojemu bi u budućnosti trebalo više poraditi. U tom Hrvatska redovnička konferencija zasigurno ima ključnu ulogu.

3.2. Moguća ograničenja istraživanja

Kod svakog je istraživanja jedno od mogućih ograničenja pitanje pristranosti istraživača. Činjenica da osoba koja je provodila ovo istraživanje i sama pripada istraživanoj populaciji, može se promatrati i kao prednost, i kao nedostatak. Prednost je u tom smislu što dobro razumije materiju koju ispituje, a nedostatak je u mogućoj pristranosti jer osoba i sama posjeduje određene stavove o ispitivanoj materiji pa postoji opasnost da i nesvjesno stavove drugih promatra kroz prizmu vlastitih uvjerenja.

Svakako je jedno od velikih ograničenja koje se tijekom ovoga istraživanja pokazalo bilo to što osoba koja je provodila istraživanje ne posjeduje kompetencije potrebne za provedbu društvenih istraživanja. Drugim riječima, osoba koja je provodila istraživanje po struci je teolog, a ne sociolog, niti psiholog. Taj se nedostatak pokušao prevladati stručnom pomoću i savjetima kvalificiranih stručnjaka iz područja sociologije i psihologije. Savjetodavna pomoć

stručnjaka pratila je sve etape istraživanja: određivanje uzorka, izrada anketnoga upitnika, odabir računalnoga programa za obradu podataka, te unos podataka i njihova obrada. Traženjem stručne pomoći htjela se izbjeći opasnost da nedostatak znanja iz statistike ozbiljno ugrozi kvalitetu znanstvenoga rada.

Daljnje ograničenje u provedbi istraživanja bila je nužna potreba prilagođavanja načina prikupljanja podataka uvjetima svake pojedine redovničke zajednice. Prilagođavanje je iziskivalo veliku fleksibilnost osobe koja je provodila istraživanje. Zbog toga se anketa nije mogla provesti u svim redovničkim zajednicama na isti način, osobnim istraživanjem na terenu, kako je bilo planirano, nego se provodila na više dostupnih načina: osobnim istraživanjem na terenu (u prisutnosti anketara), poštanskim putem, putem interneta, metodom dijeljenja i prikupljanja anketnih upitnika (anketar nije prisutan za vrijeme ispunjavanja upitnika). Svaki od tih načina ima svojevrzne prednosti i nedostatke. Velika prednost slanja ankete zemaljskom poštom i internetom jest u tom što je moguće obuhvatiti veliki broj ispitanika iz različitih geografskih područja. Slanje poštom omogućuje da anketni upitnik ispune i osobe koje ne koriste internet, a takvih je u ovom istraživanju prilično velik broj jer je riječ o starijoj populaciji. No, jedan od velikih ograničenja poštanske ankete i ankete pri kojoj se anketni upitnik ispunjava bez prisutnosti anketara, jest upitnost tko je zapravo ispunio anketni upitnik te je li osoba, koja je ispunjavala upitnik, bila pod utjecajem neke druge osobe, i slično.

3.3. U kontekstu ostalih istraživanja

U svijetu umreženih sredstava priopćavanja i komunikacije razvijene do planetarnih razmjera, za očekivati je da protok informacija koji nadilazi kulturalne, političke i geografske granice sa sobom nosi i jake utjecajne silnice. Utjecaj je još jači, ako se ima u vidu da, kako je već navedeno, većina je ženskih redovničkih zajednica na području Hrvatske presađena iz zemalja Zapadne Europe i njeguje intenzivne odnose sa sestrinskim zajednicama tih zemalja, u kojima se vrlo često nalaze sjedišta vrhovne (generalne) uprave, odnosno tzv. kuće matice pod čijim su upravama i zajednice u Hrvatskoj.

Nužno je stoga ovo istraživanje promotriti u kontekstu ostalih istraživanja srodne tematike. U suvremenom svijetu, koji obilježava globalizacija, sve veća umreženost i međuovisnost, komparativni pogled na geo-politički i kulturalno po mnogočemu različite zemlje, može uvelike pomoći u promjeni perspektive i stjecanju boljega pogleda na stvarnost. Usporedbom različitih konteksta moguće je uočiti i sličnosti i razlike. Komparativni pogled može zasigurno pomoći jasnijem propitkivanju i vrjednovanju te daljnjem usmjeravanju

djelovanja ženskih redovničkih zajednica. Taj usporedni pogled omogućuje međusobna obogaćenja, uz prethodno osvješćivanje o prednostima i nedostacima različitih konteksta. Dobro je usvajati pozitivne tendencije iz drugih konteksta, a pritom biti pozoran na negativne.

No, slično kao na hrvatskom govornom području, istraživanja o posvećenom životu, vrlo su rijetka i na globalnoj svjetskoj razini. Na početku drugog dijela disertacije, u opisu znanstveno-istraživačkoga konteksta, navedeno je nekoliko takvih istraživanja, uglavnom s područja Sjedinjenih Američkih Država. Glede europskih zemalja, na upit o postojanju istraživanja, pozitivno je odgovorilo samo nekoliko redovničkih konferencija: Francuska, Engleska i Irska. Možda u ovom kontekstu treba napomenuti da u zapadnoeuropskim zemljama redovničke zajednice nisu previše vitalne sociološke skupine pa je stoga razumljivo da nema većega interesa šire javnosti za njihovo istraživanje.

Većina tih istraživanja kvantitativnoga je tipa pa su utjecala na odluku da i ovo istraživanje bude kvantitativno i, kako je već spomenuto, pitanja iz tih istraživanja, osobito američkih, poslužila su kao idejni koncept za sastavljanje anketnih upitnika korištenih u ovom istraživanju. Iako je ovo istraživanje moglo biti s komparativnom odrednicom u odnosu na ostala spomenuta istraživanja ipak, budući da je ovo svojevrsan pionirski rad na području Hrvatske, nije se smatralo uputnim ulaziti u komparacije jer bi to, uz već prilično široku kompleksnost tematike, iziskivalo dodatnu opširnu analizu i poznavanje socioeklezijalnoga i kulturološkoga konteksta države u kojoj je drugo istraživanje provedeno. Komparacija, stoga, nije primarna svrha ovoga rada.⁹⁷⁶

Inače, većina postojećih hrvatskih i stranih istraživanja, inkorporirana su u ovaj rad, osobito u analizi i interpretaciji rezultata istraživanja kako bi se postiglo bolje razumijevanje dobivenih podataka.

3.4. Planiranje budućih istraživanja

Nijedno istraživanje ne iscrpljuje do kraja istraživanu materiju. Uvijek postoje mogućnosti za provedbu daljnjih istraživanja proširivanjem ili produbljanjem materije ili pak nekim drugim pristupom. Tako je i ovo istraživanje otvoreno za buduća istraživanja koja bi

⁹⁷⁶ Postoji komparacija američkih empirijskih istraživanja o redovničkim zajednicama s deskripcijom redovničkih zajednica na hrvatskom govornom području u perspektivi apostolata. (usp. s. Krista MIJATOVIĆ, *Apostolat ženskih redovničkih zajednica u povijesno-društvenom kontekstu. Komparativni prikaz djelovanja redovnica u Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama. Licencijatski rad*, Zagreb, 2015.).

mogla upotpuniti njegove podatke i rezultate. U tom bi smislu ovo istraživanje bilo samo kao polazište za buduća empirijska istraživanja koja su više nego poželjna već i stoga što su, kako je već konstatirano, prava rijetkost u teologiji posvećenoga života. Daljnja istraživanja mogu se posvetiti produbljenom uvidu u razloge i pojedine aspekte razumijevanja poslanja, zatim kvaliteti ostvarivanja pojedinih područja poslanja.

Ponajprije, u svrhu praćenja razvojne statistike moguće je, nakon određenog vremenskoga razdoblja, ponoviti ovo istraživanje, osobito prvi dio istraživanja u kojem se prikupljaju sociodemografski podatci o redovničkim zajednicama i na taj način ukazati na određene razvojne trendove i promjene u vremenskim okvirima.

Zatim, ovim se istraživanjem mogla obuhvatiti cjelokupna populacija, odnosno da sve članice redovničke zajednice popunjavaju anketni upitnik. Zatim rezultati istraživanja, i jednoga i drugoga, tj. i istraživanja o sociodemografskim obilježjima redovničkih zajednica i istraživanja o stavovima redovnica, mogli su biti prikazani ne na razini svih zajednica zajedno, nego na razini svake pojedine zajednice. Nadalje, korisno bi bilo ovo kvantitativno istraživanje upotpuniti još nekim oblikom kvalitativnoga istraživanja (intervju, fokus grupe, i slično). Također, istraživanje bi se moglo proširiti i na zajednice koje nemaju sjedište u Hrvatskoj, ali njihove članice žive i rade u Hrvatskoj. Isto tako, u istraživanje bi se mogle uključiti i muške redovničke zajednice. U tom bi slučaju bilo dobro koristiti komparativni pristup u analizi i interpretaciji rezultata. Komparativni bi se pristup mogao primijeniti i u slučaju da se buduća istraživanja stavljaju u suodnos s ostalim istraživanjima na europskoj ili svjetskoj razini.

Bilo bi zanimljivo kad bi se u istraživanju omogućilo i sudjelovanje osoba zainteresiranih za ulazak u samostan te redovničkih pripravnica, a u komparativnom istraživanju s muškim redovničkim zajednicama, i redovničkih pripravnika. U tom bi slučaju anketni upitnik trebalo prilagoditi navedenim skupinama ispitanika. Možda bi to otvorilo i mogućnost longitudinalnih istraživanja, odnosno mogli bi se uspoređivati odgovori iste osobe u različitim životnim razdobljima, neposredno prije ulaska u samostan te tijekom početne i trajne redovničke formacije.

Jedna od praktičnih preporuka za buduća istraživanja, ukoliko je riječ o anketi, jest da anketni upitnik bude kraći. No, to je i razumljivo za očekivati jer više to ne bi bila prva istraživanja u ovom području. Naime, duljina upitnika, korištenoga u ovom istraživanju, objašnjava se činjenicom da je to na neki način pionirski rad.

Svakako bi bilo hvalevrijedno da buduća istraživanja iz teologije posvećenoga života idu u smjeru interdisciplinarnosti, kako unutar teoloških znanstvenih disciplina, tako i šire. Pritom treba paziti da posvećeni život ne ostane sterilno zatvoren u sebe, ali ni raspršen u

ostalim znanstvenim područjima. Teologija posvećenoga života nalazi se zapravo *u srcu* ostalih teoloških disciplina⁹⁷⁷, baš kao što je posvećeni život *srce* Crkve.⁹⁷⁸

ZAKLJUČAK

Posvećeni život, sa svim svojim konstitutivnim elementima, pokazuje se kao izuzetno kompleksna i dinamična stvarnost. Životnost nije ništa manja niti ako se u primarni fokus promatranja uzme poslanje posvećenoga života. Istražiti njegovu narav, ulogu i značenje u posvećenom životu, odnosno analizirati njegov odnos spram ostalih elemenata redovničkoga života u svjetlu teološkoga, trinitarno-ekleziološkoga utemeljenja, primarna je svrha teorijskoga dijela ovoga rada.

Razumijevanje poslanja u teologalnom, trinitarnom okviru smješta poslanje u perspektivu bitka što implicira govor o poslanju u znaku *biti*, a ne samo *djelovati*. Pojam poslanja u posvećenom životu, ne iscrpljuje se u djelatnostima. Poslanje uvelike nadilazi skup

⁹⁷⁷ Usp. Paolo MARTINELLI, Identity and Significance of Apostolic Consecrated Life. USG-UISG Theological Seminar: Qualifying Points of Convergence and the Need for Further Study, 12.

⁹⁷⁸ Usp. VC, br. 3.

aktivnosti Bogu posvećene osobe. U posvećenom je životu poslanje moguće definirati kao stanje, trajno stanje, identitet osobe. Teološko uporište takvim definicijskim naznakama proizlazi iz otajstva Trojedinoga Boga koji je u trajnom stanju poslanja zbog vječnih unutartrinitarnih izlaženja Sina od Oca te Duha Svetoga od Oca i Sina kao i slanja Sina i Duha Svetoga u vremenu. Trinitarni vidik poslanja u teologiji poslanja naziva se još i *missio Dei*. Paradigma *missio Dei* razumijeva spomenuta unutarbožanska izlaženja i slanja u vremenu, ali i poslanje Crkve unutar povijesne rasporedbe spasenja.

U kršćanskoj teologiji Boga se promatra u svjetlu poslanja. To se reflektira i na poslanje Crkve, za koju koncilski Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve, *Ad gentes*, kaže da je „po svojoj naravi misionarska“ (AG, br. 2.), ona koja je poslana. *Missio ecclesiae* nastavak je Kristova poslanja, a poslanje posvećenoga života participira u poslanju Crkve. Eklezijalnost je konaturalna sastavnica posvećenih zajednica i višestruki su načini na koje posvećene osobe konstruktivno-kritički (profetički) participiraju u *missio ecclesiae*. *Missio Dei* i *missio ecclesiae* čine dvije stožerne točke trinitarno-ekleziološkoga utemeljenja poslanja posvećenoga života, a proizlaze iz temeljnih smjernica poimanja poslanja u koncilskim i pokoncilskim dokumentima službene Crkve te u aktualnoj teološkoj misli suvremenih autora.

Dokumenti redovničkih zajednica, poglavito pravila i konstitucije, na tragu su koncilskih i pokoncilskih dokumenata, ali i još dalje produbljuju njihove naputke. Pomak u razumijevanju poslanja od *djelovanja* prema *bitku* čini da se poslanje ne promatra samo kao atribut nekoga bića nego postaje sâmo *esse* (lat. biti) toga bića jer obuhvaća sve dimenzije egzistencije. Drugim riječima, trinitarno-ekleziološki pristup poslanju posvećenoga života omogućuje promatranje poslanja u domeni *esencijalnosti*, a ne isključivo u domeni *funkcionalnosti*. Primijeni li se ta spoznaja na redovničke zajednice, može se ustvrditi da je poslanje *način življenja* zajednica posvećenoga života. U tom smislu, crkveni dokumenti te pravila i konstitucije redovničkih zajednica apostolskoga usmjerenja otkrivaju da poslanje obuhvaća četiri dimenzije redovničkoga života: molitvenu, svjedočku, pashalnu i djelatnu. Kod svake su dimenzije istaknute ključne točke na koje upućuje sadržaj spomenutih dokumenata Crkvenoga učiteljstva i redovničkih zajednica.

Tako se za molitvenu dimenziju ističe primat molitve, promatra se dijalektički odnos molitve i rada te se analiziraju karakteristike tzv. apostolske duhovnosti. Svjedočka dimenzija poslanja izvire već iz same redovničke posvete, obuhvaća apsolutno svaki element redovničkoga načina življenja, a na poseban se način manifestira u življenju zavjeta i u životu u zajednici. Svjedočka je dimenzija u službi eshatološke znakovitosti posvećenoga života. Pashalna je dimenzija, slično kao i svjedočka, utkana u svaki djelić redovničkoga života, od

redovničke posvete preko asketskih vježbi i žrtava koje iziskuje život u zajednici do trpljenja usko povezanoga s apostolskim djelovanjem i duhovnošću suobličavanja Kristu Raspetomu i Uskrsnomu. U kontekstu govora o djelatnoj dimenziji poslanja, dokumenti ponajprije pozivaju redovničke zajednice na vjernost duhu utemeljiteljâ, uz otkrivanje znakova vremena i preispitivanje djelatnosti, zatim daju konkretne smjernice za formaciju za djelatno služenje i progovaraju o dijalektičkom odnosu *biti – djelovati*. Ideja o višedimenzionalnosti poslanja bolje osvjetljava dijalektičke odnose među navedenim dimenzijama poslanja, osobito između molitvene i djelatne, te svjedočke i djelatne.

Empirijsko istraživanje, kojim su obuhvaćene 24 ženske redovničke zajednice apostolskoga usmjerenja s vrhovnim (provincijalnim) sjedištem na području Hrvatske, provodilo se s ciljem propitivanja aktualnoga razumijevanja i ostvarivanja poslanja kod redovnica te stvaranja baze sociodemografskih podataka o spomenutim redovničkim zajednicama (broj članova, te njihova dob, obrazovanje, zaposlenje, i slično). Rezultati istraživanja potvrđuju hipoteze postavljene na početku istraživanja. Članice ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj poslanje razumijevaju višedimenzionalno. U dijalektičkom odnosu molitvene i djelatne dimenzije poslanja, kod pripadnica ženskih redovničkih zajednica molitva se razumijeva kao veća vrijednost. Sociodemografske karakteristike redovnica nemaju značajan utjecaj na razumijevanje poslanja. U ženskim redovničkim zajednicama postoje razlike između razumijevanja i ostvarivanja poslanja. Sociodemografska obilježja redovničkih zajednica utječu na ostvarivanje poslanja. S obzirom na djelatnu dimenziju poslanja, redovnice u Hrvatskoj predviđaju sužavanje djelokruga rada te premještanje naglaska na socijalne i duhovno-pastoralne oblike djelovanja zajednica. Redovnice u Hrvatskoj otvorene su za suradnju s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja svoje zajednice.

Višedimenzionalni pristup poslanju jedan je od ključnih pokazatelja da za redovnice u Hrvatskoj poslanje nije svedivo samo i isključivo na *funkciju*. Prepoznavanje molitvene, svjedočke, pashalne i djelatne dimenzije kao različitih lica jednoga te istoga poslanja istodobno znači afirmaciju ideje da je poslanje aspekt bitka. Ukoliko se za cijelu egzistenciju posvećene osobe može ustvrditi da ona jest poslanje, a navedene četiri dimenzije pokazuju upravo to, onda se može ustvrditi da redovničke zajednice u Hrvatskoj još uvijek uspijevaju zadržati svojevrstan odmak od pritiska suvremenoga društva za produktivnošću te da barem zasad nema opasnosti od prevelike identifikacije redovnica s poslom koji obavljaju nauštrb cjelokupnog redovničkoga identiteta. Nadalje, višedimenzionalno razumijevanje poslanja, kakvo je prisutno u aktualnom poimanju poslanja kod redovnica u Hrvatskoj, na tragu je koncilskih i pokoncilskih dokumenata

Crkvenoga učiteljstva, odnosno Kongregacije za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života te u pravilima i konstitucijama redovničkih zajednica.

Analiza dijalektičkoga odnosa i mogućih prioriteta među dimenzijama poslanja, pokazuje da redovnice u Hrvatskoj izrazito veću važnost pridaju svjedočkoj i molitvenoj dimenziji u odnosu na pashalnu i djelatnu dimenziju. U potki takve podjele krije se dijalektika između *molitve* i *rada*, odnosno između *biti* i *djelovati*. Signifikantna je pojava da su redovnice u postupku stupnjevanja dimenzija poslanja s obzirom na važnost u redovničkom životu, na posljednje mjesto stavile rad. No, to nipošto ne znači da redovnice radu niječu odrednicu vrjednote. U mnogim drugim pitanjima anketnoga upitnika, gdje su ispitanice trebale izraziti stav prema radu, dolaze do izražaja pozitivni stavovi i visoko vrjednovanje rada. Učiniti nešto dobro za ljude kod većine njih bila je i važna motivacija u odluci za redovnički život. Činjenicu da u razumijevanju i ostvarivanju poslanja, djelatna dimenzija poslanja nema dominantnu ulogu, a s druge strane da se istodobno radu ne niječe pozitivan vrijednosni predznak, treba tumačiti da redovnice ne apsolutiziraju vrijednost rada nego mu pridaju relativnu vrijednost kao izrazu i plodu ostalih dimenzija poslanja. Takav je stav također u skladu sa sadržajima crkvenih i redovničkih dokumenata.

U kontekstu primjene rangiranja na dimenzije poslanja, valjalo bi napomenuti da višedimenzionalnost poslanja nikada ne treba promatrati odvojeno od njegove tzv. referencijalnosti, odnosno relacionalnosti. Naime, dimenzije poslanja primarno su relacionalne, čvrsto su međusobno povezane. Drugim riječima, dimenzije poslanja moguće je pojmiti i definirati tek u suodnosu jedne prema drugoj. Stoga zahtijevaju holistički, a ne selektivni pristup koji bi u fokusu imao jednu po jednu dimenziju, izoliranu od drugih. Višedimenzionalni i holistički pristup poslanju, omogućuje prevladavanje dihotomijskoga gledanja na *molitvu* i *rad*, odnosno na *bivstvenu* i *djelatnu* stvarnost redovničkoga života koji bi ta dva elementa promatrao u perspektivi *ili - ili*. Kako je u takvim dihotomijama rad uvijek promatran kao inferiorniji, nije sasvim isključeno da redovnice, među ostalim i zbog te tendencije, rad smještaju na posljednje mjesto kad je riječ o procjeni važnosti dimenzija poslanja za redovnički život. Možda bi se zbog toga i zbog naslijeđenoga mentaliteta iz vremena socijalizma s jedne strane, te zbog suvremenih društvenih tendencija u odnosu prema radu s druge strane, u gajenju zdrava stava prema radnim aktivnostima, moglo gledati jedan od izazova za redovničke zajednice u budućnosti.

Budući da su ispitanice davale prilično ujednačene odgovore na pitanje razumijevanja poslanja redovničkoga života, pri čemu razlike u odgovorima s obzirom na sociodemografske odrednice ispitanica (dob, mjesto podrijetla, obrazovanje, radni status, vrijeme proteklo od

prvih zavjeta, pripadnost zajednici čija je vrhovna (generalna) uprava u/izvan Hrvatske), nisu bile statistički značajne ili je eventualna korelacija bila vrlo niska, može se zaključiti da su ženske redovničke zajednice prilično homogene s obzirom na razumijevanje poslanja, što se djelomice može objasniti utjecajem početne i trajne formacije koja je istovjetna za sve članice određene redovničke zajednice.

I dok statistička obrada podataka nije identificirala značajne razlike u razumijevanju poslanja, razlike su, uvjetovane sociodemografskim obilježjima svake pojedine članice, prisutne u ostvarivanju poslanja, i to na osobnoj razini svake pojedine članice i na razini redovničke zajednice. Razlike su uočljive i u komparaciji stavova o razumijevanju i ostvarivanju poslanja, također i na osobnoj i na zajedničkoj razini. Na osobnoj je razini uočljiva diskrepancija između izjašnjavanja ispitanica o važnosti dimenzija poslanja i procjene ostvarivanja tih istih dimenzija u vlastitom životu. Uzme li se u fokus promatranja samo djelatna dimenzija poslanja, do razlika se dolazi usporedbom što pojedina članica radi, s onim za što misli da ima više sposobnosti i više sklonosti. Na razini zajednice, odgovori ispitanica na pitanja o znakovima vremena, o pokretanju novih djelatnosti, o tomu na koje vrste djelatnosti i prema kojim ciljnim skupinama bi se trebala usmjeriti njihova redovnička zajednica, nisu identični s onim čime se zajednica zaista bavi, a niti su istovjetni s prognostičkim stavovima poglavarica. Dok ispitanice prednost daju duhovno-pastoralnomu i socijalno-karitativnomu djelovanju, redovničke zajednice najviše su okrenute prema odgojno-obrazovnim djelatnostima.

Budući da već osobne sposobnosti i sklonosti te sociodemografska obilježja članica uvelike uvjetuju ostvarivanje poslanja, logično je zaključiti i da sociodemografska obilježja redovničkih zajednica (broj članica, prosječna starosna dob članica, profesionalna osposobljenost članica) predstavljaju značajne limite za ostvarivanje poslanja u svim njegovim dimenzijama do te mjere da čak uzrokuju pomak naglaska s jedne dimenzije poslanja na drugu. Naravno, sa sociodemografskim značajkama redovničkih zajednica usko je povezano i sužavanje djelokruga.

Kako je već spomenuto, ispitanice smatraju da bi redovničke zajednice u budućnosti trebale naglasak stavljati na socijalne i duhovno-pastoralne oblike djelovanja. K tomu još treba pridodati napomenu da se socijalno djelovanje ne odvaja od duhovno-pastoralnoga, i obrnuto. Koliko god je moguće, ta djelovanja trebaju ostati međusobno povezana i na neki način prožeta jer tek u odnosu komplementarnosti postižu svoj puni smisao.

U pogledu otvorenosti za suradnju redovnica u Hrvatskoj s drugim crkvenim i društvenim subjektima u ostvarivanju poslanja svoje zajednice, postoji čitav niz podataka koji

ukazuju da redovnice u Hrvatskoj pokazuju visok stupanj otvorenosti za suradnju sa spomenutim subjektima. To je ispitano pitanjima o: pridruženom članstvu, zaposlenim civilnim osobama u vlastitim samostanima/ustanovama, osnivanju ili suradnji s civilnim udrugama i zakladama, suradnji s ostalim ženskim redovničkim zajednicama, o broju redovnica koje djeluju u župama i drugim različitim vrstama ustanova, zatim stavovima o preferiranju različitih osoba/skupina u suradnji, vrjednovanju rada redovnica od strane ostalih crkvenih i društvenih subjekata te o važnosti mišljenja tih subjekata kad je u pitanju ostvarivanje poslanja ženskih redovničkih zajednica. Postoji također još puno prostora za poboljšanje i unaprjeđenje te suradnje.

Vrijednost provedenoga istraživanja u znanstvenom smislu izrasta ponajprije iz činjenice da na hrvatskom govornom području dosad nije postojala cjelovita analitičko-sintetička obrada tematike poslanja u svjetlu suvremenog teološkoga, trinitarno-ekleziološkoga razumijevanja poslanja posvećenoga života. Istraživanje dodatno dobiva na značenju ako se zna da je na hrvatskom govornom području, literatura o teologiji posvećenoga života i redovničkom poslanju vrlo oskudna. Značajan doprinos istraživanja jest i u njegovoj interdisciplinarnosti, po čemu se teologija posvećenoga života otvara kako prema različitim teološkim disciplinama, tako i prema drugim znanostima (sociologiji, psihologiji, kulturologiji). Istraživanje osvjetljuje sadašnje stanje ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj te otkriva je li aktualno razumijevanje i ostvarivanje poslanja kod redovnica u Hrvatskoj na tragu spomenutih koncilskih i pokoncilskih dokumenata o posvećenom životu te dokumenata redovničkih zajednica. S obzirom na sociodemografske značajke redovničkih zajednica, istraživanje pomaže realno sagledati mogućnosti zajednica s jedne strane, te potrebe suvremenoga društva s druge strane. U konačnici, istraživanje može poslužiti kao polazišna točka za buduća istraživanja o posvećenom životu, ali i dati poticaj autentičnomu življenju redovničke posvete i poslanja u svim njegovim dimenzijama.

BIBLIOGRAFIJA

a) Dokumenti Crkvenoga učiteljstva:

BENEDIKT XVI., *Papal Address to Union of Superiors General (USG) and to the Board of Directors of the International Union of Superiors General (UISG)*, Vatican, (26. XI. 2010.), u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=53&Itemid=11 (21. VI. 2016.).

DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, ⁷2008.

FRANCIS, Address of His Holiness Pope Francis to the Communion and Liberation Movement (Rim, 7. III. 2015.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2015/march/documents/papa-francesco_20150307_comunione-liberazione.html (21. VI. 2018.).

FRANCIS, Address of Pope Francis to Participants in the General Chapter of the Salesian Society of Saint John Bosco (Rim, 31. III. 2014.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/march/documents/papa-francesco_20140331_capitolo-generale-salesiani.html (21. VI. 2018.).

FRANCIS, Meeting with Seminarians and Novices. Address of Holy Father Francis (Rim, 6. VII. 2018.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2013/july/documents/papa-francesco_20130706_incontro-seminaristi.html (21. VI. 2018.).

FRANCIS, Meeting with the Religious Communities of Korea Address of Pope Francis (Seoul, 16. VIII. 2014.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2014/august/documents/papa-francesco_20140816_corea-comunita-religiose.html (21. VI. 2018.).

FRANCIS, Morning Meditation in the Chapel of the Domus Sanctae Marthae. A still small voice (Rim, 13. VI. 2014.), u: https://w2.vatican.va/content/francesco/en/cotidie/2014/documents/papa-francesco-cotidie_20140613_small-voice.html (21. VI. 2018.).

FRANJO, *Apostolsko pismo svetog oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života* (21. XI. 2014.), Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Zagreb, 2015.

FRANJO, *Evangelii gaudium. Apostolska pobudnica o naviještanju Evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2014.

FRANJO, *Laudato si'. Enciklika o brizi za zajednički dom* (24. V. 2015.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

FRANJO, *Misericordiae vultus. Bula najave izvanrednoga jubileja milosrđa* (11. IV. 2015.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015.

FRANJO, *Vultum Dei quaerere. Apostolska konstitucija o ženskom kontemplativnom životu* (29. VI. 2016.), Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Zagreb, 2016.

IOANNES XXIII., *Humanae salutis. Constitutio apostolica qua Ss. Oecumenicum Concilium Vaticanum II indicitur* (11. X. 1962.), u: http://w2.vatican.va/content/john-xxiii/la/apost_constitutions/1961/documents/hf_j-xiii_apc_19611225_humanae-salutis.html (21. VI. 2018.).

IVAN PAVAO II., *Christifideles laici. O pozivu i poslanju laika u crkvi i u svijetu* (30. XII. 1988.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1990.

IVAN PAVAO II., *Dives in misericordia. Enciklika o Božjem milosrđu* (30. XI. 1980.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.

IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu* (22. XI. 1981.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.

IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima na završetku Velikog jubileja godine 2000.* (6. I. 2001.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.

IVAN PAVAO II., *Redemptionis donum. Apostolski nagovor redovnicima i redovnicama o njihovu posvećenju u svjetlu tajne Otkupljenja* (25. III. 1984.), br. 15, u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu. Od Drugog vatikanskog sabora do Apostolske pobudnice Ivana Pavla II. „Vita consecrata“*, Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i Hrvatska unija viših redovničkih poglavarica, Zagreb, 1997.

IVAN PAVAO II., *Vita consecrata. Apostolska pobudnica o posvećenomu životu i njegovu poslanju u crkvi i svijetu* (25. III. 1996.), u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

IVAN XXIII., *Pacem in terris. Enciklika o miru među svim narodima utemeljenom na istini, pravednosti, ljubavi i slobodi* (11. IV. 1963.), u: *Prilog Bogoslovske smotre*, 34 (1964.) 2.

JOHANNES PAUL II., *Botschaft von Papst Johannes Paul II. an die Teilnehmer der Vollversammlung der Kongregation für die Ordensleute und Säkularinstitute* (Rim, 7. III. 1980.), u: http://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/de/speeches/1980/march/documents/hf_jp-ii_spe_19800307_congregazione-religiosi.html (21. VI. 2018.).

Katekizam Katoličke Crkve, Hrvatska biskupska konferencija, Zagreb, 1994.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŠTVA APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Smjernice za formaciju u redovničkim ustanovama* (2. II. 1990.), u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Bratski život u zajednici* (2. II. 1994.), u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Identitet i poslanje brata redovnika u Crkvi* (4. X. 2015.), Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Zagreb, 2016.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Istražujte. Posvećenim muškarcima i ženama u hodu za Božjim znakovima* (8. IX. 2014.), Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Zagreb, 2015.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Kontemplirajte. Bogu posvećenim muškarcima i ženama na tragovima Ljepote* (15. X. 2015.), Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Zagreb, 2016.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Naviještajte. Posvećenim muškarcima i ženama, svjedocima evanđelja među ljudima* (29. VI. 2016.), Hrvatska redovnička konferencija, Zagreb, 2017.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Ponovno krenuti od Krista. Obnovljena zauzetost posvećenog života u trećem tisućljeću* (19. V. 2002.), Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i Hrvatska unija viših redovničkih poglavarica, Rim – Zagreb, 2002.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Radujte se. Okružnica posvećenim muškarcima i ženama* (2. II. 2014.), Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Zagreb, 2015.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Služenje autoriteta i posluš* (5. V. 2008.), Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i Hrvatska unija viših redovničkih poglavarica, Zagreb, 2008.

KONGREGACIJA ZA USTANOVE POSVEĆENOG ŽIVOTA I DRUŽBE APOSTOLSKOG ŽIVOTA, *Za novo vino nove mješine. Od Drugoga vatikanskoga koncila naovamo posvećeni život i još uvijek prisutni izazovi* (6. I. 2017.), Hrvatska redovnička konferencija, Zagreb, 2017.

Papa Ivan Pavao II. razgovara s redovničkim poglavaricama, u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

Papa Ivan Pavao II. razgovara s redovničkim poglavarima, u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

PAPINSKO VIJEĆE ZA SREDSTVA DRUŠTVENOG PRIOPĆIVANJA, *Communio et progressio. Pastoralni naputak za primjenu Dekreta o sredstvima društvenog priopćivanja Drugog vatikanskog sabora* (23. V. 1971.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1971.

PAUL VI., Address of Pope Paul VI during the Last General Meeting of the Second Vatican Council (Rim, 7. XII. 1965.), u: http://w2.vatican.va/content/paul-vi/en/speeches/1965/documents/hf_p-vi_spe_19651207_epilogo-concilio.html (21. VI. 2018.).

PAVAO VI., *Ecclesiae sanctae. Motu proprio o primjeni nekih saborskih dekreta* (6. VIII. 1966.), u: Viktor NUIĆ (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

PAVAO VI., *Ecclesiam suam. Enciklika o putovima kojima Katolička Crkva treba da izvršuje u naše doba svoju zadaću* (6. VIII. 1964.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979.

PAVAO VI., *Evangelica testificatio. Apostolski nagovor o obnovi redovničkoga života po nauku II. vatikanskog sabora* (29. VI. 1971.), u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. VIII. 1975.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1976.

SINODA BISKUPA, *Posvećeni život i njegova zadaća u Crkvi i u svijetu*, Konferencija viših redovničkih poglavara, Zagreb, 1993.

SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Bitni elementi naučavanja Crkve o redovničkom životu u ustanovama posvećenim djelima apostolata*, u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Kontemplativna dimenzija redovničkoga života* (12. VIII. 1980.), u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Redovnici i promicanje čovjeka* (12. VIII. 1980.), u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE, *Renovationis causam. Uputa o obnovi formacije za redovnički život* (6. I. 1969.), u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

SVETA KONGREGACIJA ZA REDOVNIKE I SVJETOVNE USTANOVE – SVETA KONGREGACIJA ZA BISKUPE, *Mutuae relationes. Kriteriji o odnosima između biskupa i redovnika u Crkvi* (14. V. 1978.), u: NUIĆ, Viktor (ur.), *Crkveni dokumenti o posvećenom životu*.

Zakonik kanonskog prava (25. I. 1983.), Hrvatska biskupska konferencija – Glas koncila, Zagreb, 1996.

b) Dokumenti redovničkih zajednica:

ALBERT JERUZALEMSKI, *Prvotno pravilo reda naše drage Gospe od gore Karmela*, Zagreb, 1984.

AURELIJE AUGUSTIN, *Pravilo za Božje slugе*, u: BORAK, Hadrijan (ur.), *Redovnička pravila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1985., 193-202.

BAZILIJE VELIKI, *Opširna pravila u pitanju i odgovoru*, u: BORAK, Hadrijan (ur.), *Redovnička pravila*, 102-179.

BENEDIKT, *Pravilo*, u: BORAK, Hadrijan (ur.), *Redovnička pravila*, 251-300.

DRUŽBA KĆERI BOŽJE LJUBAVI, *Konstitucije Družbe Kćeri Božje ljubavi*, Zagreb, 1990.
DRUŽBA KĆERI MILOSRĐA TREĆEGA SAMOSTANSKOG REDA SV. FRANJE, *Konstitucije Družbe Kćeri Milosrđa Trećega samostanskog reda sv. Franje*, Rim, 2010.

DRUŽBA MARIJINIH SESTARA ČUDOTVORNE MEDALJICE, *Konstitucije Družbe Marijinih sestara čudotvorne medaljice*, Hrvatska provincija Družbe Marijinih sestara, Zagreb, 1992.

DRUŽBA MARIJINIH SESTARA ČUDOTVORNE MEDALJICE, *Prva pravila Marijinih sestara čudotvorne medaljice*, Hrvatska provincija Družbe Marijinih sestara, Zagreb, 1992.

DRUŽBA MILOSRDNIH SESTARA SVETOGA KRIŽA, *Konstitucije i generalne odredbe*, u: *Uredbe za život Milosrdnih sestara svetoga Križa*, Milosrdne sestre svetoga Križa, Đakovo, 1987.

DRUŽBA SESTARA FRANJEVKI OD BEZGRJEŠNE, *Konstitucije*, Šibenik, 2010.

DRUŽBA SESTARA KRALJICE SVIJETA, *Konstitucije Družbe sestara Kraljice svijeta*, Vrhovna uprava Družbe, Zagreb, 1992.

DRUŽBA SESTARA MILOSRDNICA SVETOGA VINKA PAULSKOGA, *Konstitucije Družbe sestara Milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga s Kućom maticom u Zagrebu*, Družba sestara Milosrdnica svetoga Vinka Paulskoga, Zagreb, 2016.

DRUŽBA SESTARA NAŠE GOSPE, *Konstitucije Družbe sestara Naše Gospe - Zagreb*, Družba sestara Naše Gospe, Zagreb, 2000.

DRUŽBA SESTARA PRESVETOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Družbe sestara Presvetoga Srca Isusova*, Rijeka, 1992.

DRUŽBA SESTARA SLUŽAVKI MALOGA ISUSA, *Konstitucije*, Vrhovna uprava Družbe sestara Služavki Maloga Isusa, Zagreb, 2010.

DRUŽBA ŠKOLSKIH SESTARA FRANJEVAKA KRISTA KRALJA, *Konstitucije Družbe školskih sestara franjevaka Krista Kralja*, Provincijalati hrvatskih provincija školskih sestara franjevaka Krista Kralja, Split, 2010.

FRANJO ASIŠKI, *Pravilo i život braće i sestara Trećega samostanskog reda svetoga Franje Asiškoga*, u: DRUŽBA MILOSRDNIH SESTARA SVETOGA KRIŽA, *Uredbe za život Milosrdnih sestara svetoga Križa*, Milosrdne sestre sv. Križa, Đakovo, 1987., 3-18.

KARMELIĆANKE BOŽANSKOGA SRCA ISUSOVA, *Konstitucije Karmelićanki Božanskoga Srca Isusova*, s.l., 1984.

KLANJATELJICE KRVI KRISTOVE, *Konstitucije Klanjateljica Krvi Kristove*, Klanjateljice Krvi Kristove, Zagreb, 1994.

RIMSKA UNIJA REDA SVETE URŠULE, *Konstitucije Rimske Unije Reda svete Uršule. Vodite novi život*, Varaždin, 1984.

SESTRE DOMINIKANKE, *Konstitucije sestara dominikanki*, Vrhovna uprava sestara dominikanki, Korčula, 1985.

SESTRE FRANJEVKE MISIONARKE IZ ASIZA, *Konstitucije Sestara franjevki misionarki iz Asiza*, Zagreb, 2015.

SESTRE FRANJEVKE OD BEZGREŠNOGA ZAČEĆA IZ DUBROVNIKA, *Konstitucije Družbe sestara franjevki od Bezgrešnoga začeca iz Dubrovnika*, s.l., s.a.

SESTRE REDA SVETOGA BAZILIJ VELIKOGA, *Asketski put. Konstitucije sestara Reda sv. Bazilija Velikoga*, Hrvatska Viceprovincija Sestara Bazilijanki, Križevci, 2005.

SLUŽBENICE MILOSRĐA, *Konstitucije. Knjiga života*, Provincijalat Službenica milosrđa, Split, 2009.

ZAJEDNICA ŽUPSKIH SESTARA U ISTRI, *Pravila Družbe 'Zajednice župskih sestara u Istri'*, Zajednica župskih sestara u Istri, Pazinski Novaki, 1981.

c) Literatura:

ABELLA, Josep M., New Horizons for the Mission of Consecrated Life, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=108&Itemid=55 (21. VI. 2016.).

AHERN, Barnabas, Ambassadors for Christ, u: *Contemporary Apostolate and Consecrated Life. The Way Supplement 13*, Summer 1971., 14-25.

AKRAP, Anđelko, Brak i obitelj u demografskom kontekstu, u: *Bogoslovska smotra*, 69 (1999.) 2-3, 313-338.

AKRAP, Anđelko, Depopulacijski procesi u slavonskim županijama, u: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI – ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU, *Kamo ide istočna Hrvatska? Demografsko stanje, prognoze i traženje izlaska iz krize Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema* (sažetci radova sa znanstvenog skupa održanog 1. prosinca 2017. godine u Đakovu), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Đakovo, 2017., 10-12.

AQUINATIS, Thomae, *Summa Theologiae*, La editorial Catolica, Madrid, 1961.

BALOBAN, Josip, Pokoncilski pastoralno-teološki pomaci, u: *Bogoslovska smotra*, 70 (2000.) 3-4, 559-583.

BALOBAN, Josip, Uvod, u: BALOBAN, Josip (ur.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., 11-17.

BALTHASAR, Hans Urs von, *Theo-Drama. Theological Dramatic Theory III. The Person in Christ*, Ignatius Press, San Francisco, 1992.

BALTHASAR, Hans Urs von, *Za Boga pripravan život. Laik i stalež evanđeoskih savjetâ. Nasljedovanje Krista u današnjem svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2010.

BARBIĆ, Branko, Hrvatske useljeničke politike, zakoni i institucije, u: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI – ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU, *Kamo ide istočna Hrvatska?*, 23-25.

BEVANS, Stephen B., Mission as the Nature of the Church: Developments in Catholic Ecclesiology, u: *Australian eJournal of Theology*, 21 (2014.) 3, 184-196.

BEVANS, Stephen B. – SCHROEDER, Roger P., *Constants in Context: A Theology of Mission for Today*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2004.

BEVANS, Stephen B. – SCHROEDER, Roger P., *Prophetic Dialogue: Reflections on Christian Mission Today*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2011.

BEVANS, Stephen B., The Mission has a Church: Perspectives of a Roman Catholic Theologian, u: KIM, Kirsteen – ANDERSON, Andrew (ur.), *Edinburgh 2010. Mission Today and Tomorrow*, Oxford Centre for Mission Studies, Oxford, 2011., 201-207.

BIFET, Juan Esquereda, Duhovnost, poziv i misijska formacija, u: MISIJSKA CENTRALA, *Crkva i misije*, Sarajevo – Zagreb, 1993., 159-178.

BOSCH, David Jacob, *Transforming Mission: Paradigm Shifts in Theology of Mission*, Orbis Books, New York, 2011.

BRČIĆ, Miro (ur.), *Sestre od pohoda Blažene Djevice Marije 1947. – 1997.*, Sestre pohoda Marijina, Zagreb, 1997.

CABRA, Pier Giordano, Apostolska pobudnica „Posvećeni život“, u: *Posvećeni život*, 1 (1996.) 2, 121-135.

CABRA, Pier Giordano, Razvoj i identitet redovničkog života u Europi, u: *Posvećeni život*, 1 (1996.) 1, 18-31.

CADORE, Bruno, Pope Francis' Anthropological Vision Evokes the Mission of Consecrated Life, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=309&Itemid=55 (10. III. 2018.).

CARATAN, s. M. Alojzija – MUTIĆ, s. M. Božena, *Provincija Božje Providnosti Kćeri Božje ljubavi 1882. – 1982.*, Zbornik „Kačić“, Split – Zagreb, 1982.

CARBALLO, José Rodríguez, Consecrated Life in Europe: Commitment towards Evangelical Prophecy, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=61&Itemid=55 (10. III. 2018.).

CAREY, Ann, *Sisters in Crisis. The Tragic Unraveling of Women's Religious Communities*, Our Sunday Visitor, Huntington, Indiana, 1997.

CHITTISTER, Joan – CAMPBELL, Stephanie – COLLINS, Mary – JOHANN, Ernestine – PUTNAM, Johnette, *Climb along the Cutting Edge. An Analysis of Change in Religious Life*, Paulist Press, New York, NY, 1977.

CHITTISTER, Joan, *The Fire in These Ashes. A Spirituality of Contemporary Religious Life*, Sheed & Ward, Kansas City, MO, 1995.

COURTH, Franz, *Bog trojstvene ljubavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.

CRNČEVIĆ, Ante, Sakramentalnost posvećenoga života. Lik redovnika u svjetlu liturgije redovničkoga zavjetovanja, u: *Živo vrelo*, 32 (2015.) 2, 8-19.

CURRÒ, Salvatore, The USG's Recent Path of Reflection. Synthesis of the Biannual Assembly of May 2011. and Answers to the Questionnaire, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=126&Itemid=55 (21. VI. 2016.).

ČRPIĆ, Gordan, Uloga i odgovornost redovništva u novim društvenim uvjetima, u: <http://www.redovnistvo.ba/hr/page.php?id=60> (19. I. 2018.).

ČRPIĆ, Gordan – ZRINŠČAK, Siniša, Između identiteta i svakodnevnoga života. Religioznost u hrvatskom društvu iz europske komparativne perspektive, u: BALOBAN, Josip (ur.), *U potrazi za identitetom*, 45-83.

DINH DUC DAO, Giuseppe, Misijski oblik kršćanskoga i redovničkoga života, u: MISIJSKA CENTRALA, *Crkva i misije*, 129-141.

DOGAN, Nikola, *U potrazi za Bogom. Kršćanin u postmodernom vremenu*, Teologija u Đakovu, Đakovo, 2003.

DRAGANOVIĆ, Krunoslav – CRNKOVIĆ, Josip – REVEN, Zdravko (ur.), *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Biskupska konferencija Jugoslavije, Zagreb, 1975.

DRAGANOVIĆ, Krunoslav, *Opći šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Regina apostolorum, Sarajevo, 1939.

DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Indeks starenja i koeficijent starosti, popisi 1953. – 2011., u: https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/xls/usp_02_HR.xls (17. III. 2018.).

DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2016. – konačni rezultati, Priopćenje br. 14.1.1., 2016., u: <https://www.dzs.hr> (23. III. 2018.).

DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. Osobe s teškoćama u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, Statistička izvješća 1584/2016, 11., u: <https://www.dzs.hr> (23. III. 2018.).

DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2016., Priopćenje br. 7.1.1., 2017., u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-01_01_2017.htm (17. III. 2018.).

DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU, Procjene stanovništva Republike Hrvatske u 2016., Priopćenje br. 7.1.3., 2017., u: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/07-01-03_01_2017.htm (17. III. 2018.).

DUVNJAK, Neven, Rezultati socioreligijskog istraživanja u franjevačkim provincijama Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Rezultati ankete provedene među franjevcima i franjevkama, u: *Crkva u svijetu*, 34 (1999.) 2, 197-266.

ENGELSVIKEN, Tormod, Missio Dei: The Understanding and Misunderstanding of a Theological Concept in European Churches and Missiology, u: *International Review of Mission*, 92 (2003.) 367, 481-497.

FILIPOVIĆ, Ana Thea, *Učiti živjeti zajedno. Dimenzije socijalnog učenja u pedagoškoj i teološkoj perspektivi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2017.

FILIPOVIĆ, Ana Thea, Uključenost i isključenost Crkve te uključenost i isključenost u Crkvi s obzirom na Katoličku Crkvu u Hrvatskoj od 1990. godine do danas, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 3, 641-671.

FRANJEVKE BEZGREŠNOG ZAČEĆA – CETINJE, *Pedeseta godišnjica dolaska Sestara franjevki Bezgrešnog začeca na Cetinje*, „Gospa od Škrpjela“ Perast, Cetinje, 1996.

Franjevke misionarke iz Asiza, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/franjevke_misionarke_iz_asiza (19. II. 2018.).

Franjevke od Bezgrješnog začea iz Dubrovnika, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/franjevke_od_bezgrjeshnog_zachea_iz_dubrovnika (19. II. 2018.).

FRAZIER, William, A Monumental Breakthrough in the Missiology of Vatican II and Its Reception by Ongoing Leadership in the Church, u: *International Bulletin of Missionary Research*, 34 (2010.) 3, 139-144.

GARCÍA PAREDES, José Cristo Rey, *Cómplices del espíritu. El nuevo paradigma de la Misión*, Publicaciones Claretianas, Madrid, 2014.

GARCÍA PAREDES, José Cristo Rey, Mission: The Key to Understand Consecrated Life Today, u: <https://sgfp.wordpress.com/2016/08/08/mission-the-key-to-understand-consecrated-life-today-> (5. IV. 2018.).

GARCÍA PAREDES, José Cristo Rey, *Poslanje redovničkoga života. Teološki temelji*, Hrvatska unija viših redovničkih poglavarica, Zagreb, 1993.

GARCÍA PAREDES, José Cristo Rey, Theological Reflections on the Mission „Today“, u: <http://apostoladocmf.org/download?caminho=/upload/cms/25/pagina/arquivos/old/136.pdf&aquivo=8854.pdf> (22. XII. 2016.).

GAŠPAR, Nela, (Ne)sposobnost posvećenog života za proročko poslanje u Crkvi danas, u: *Posvećeni život*, 15 (2010.) 1-2, 21-34.

GAVRAN, Zdravko, Pojam redovničkog siromaštva u novim okolnostima našeg društva, u: *Posvećeni život*, 13 (2006.) 1-2, 48.

GELINEAU, Joseph, *Pastoralna teologija liturgijskih slavlja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973.

GLAVAŠ, Dražen, Integration of Faith and Work. A Missing Element in the discussion of economic Migration in Croatia, u: *Acta Missiologiae*, 5 (2017.) 1, 65-79.

GOARANT, Julien – COULOMBEIX, Agnès – MOUSSUT, Ambre, L'engagement dans la vie religieuse, u: http://www.viereligieuse.fr/IMG/pdf/opinionway_-_5_decembre_-_1_engagement_dans_la_vie_religieuse.pdf (27. XI. 2017.).

GOEDEREIS, Cristophorus, Religious Life in Germany: Facts – Experiments – New Beginnings, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=64&Itemid=55 (10. III. 2018.).

GREGORIUS MAGNUS, Homiliarum in Ezechielem prophetam, II, II, 11: *PL* 76, 954-955, u: http://www.documentacatholicaomnia.eu/01p/0590-604,_SS_Gregorius_I_Magnus,_Homiliarum_In_Ezechielem_Prophetam_Libri_Duo,_MLT.pdf (21. VI. 2018.).

HALLENSLEBEN, Barbara, *Theologie der Sendung. Die Ursprünge bei Ignatius von Loyola und Mary Ward*, Verlag Josef Knecht, Frankfurt am Main, 1994.

HALUŽAN, s. Marija Gabrijela, Povijest Hrvatske provincije Karmelićanki Božanskog Srca Isusova, u: ZOVKIĆ, s. Marija – MRAKOVČIĆ, s. Marijana – HALUŽAN, s. M. Gabrijela –

CRNČIĆ s. M. Emanuela, *Stoljetni hod s karmelskim plaštem. Neki vidovi duhovnosti i povijesti Karmela Božanskog Srca Isusova*, Hrvatska provincija Karmelićanki Božanskog Srca Isusova, Zagreb, 1991., 93-144.

HOGG, W. Richey, Vatican II's Ad Gentes: A Twenty-Year Retrospective, u: *International Bulletin of Missionary Research*, 9 (1985.) 4, 146-154.

HRVATSKA KONFERENCIJA VIŠIH REDOVNIČKIH POGLAVARA I POGLAVARICA, Statistički podatci o apostolatu redovnica u Hrvatskoj (2008.), u: <http://www.redovnistvo.hr/index.php/site/statistika> (31. III. 2015.).

HRVATSKI ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO, Pobačaji u zdravstvenim ustanovama u Hrvatskoj 2016. godine, u: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2017/09/Pobacaji_2016.pdf (24. III. 2018.).

INTERNATIONAL THEOLOGICAL COMMISSION, *Texts and Documents 1969 – 1985.*, Ignatius Press, San Francisco, 1989.

Introduction, u: COUNCIL OF MAJOR SUPERIORS OF WOMEN RELIGIOUS, *The Foundations of Religious Life. Revisting the Vision*, Ave Maria Press, Notre Dame, Indiana, 2009., 1-9.

IVANČIĆ, Tomislav, *Crkva. Fundamentalno-teološka ekleziologija*, Teovizija, Zagreb, 2004.

IVENS, Michael, Ministry and secularity, u: *Contemporary apostolate and consecrated life. The Way Supplement 13*, Summer 1971., 45-57.
Jeruzalemska Biblija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.

JOHNSON, Mary – WITTBERG, Patricia – GAUTIER, Mary L., *New Generations of Catholic Sisters. The Challenge of Diversity*, Oxford University Press, New York, NY, 2014.

JØRGENSEN, Knud, Biblical and Theological Foundations: The Triune God and the Missional Church, u: GIBAUT, John – JØRGENSEN, Knud, *Called to Unity. For the Sake of Mission*, Oxford Centre for Mission Studies, Oxford, 2014., 33-45.

JURANOVIĆ, s. Mirjana, Vrednota redovničkoga zajedništva u hrvatskim i bosansko-hercegovačkim redovničkim zajednicama od Drugoga vatikanskoga sabora do 2016. godine. Doktorski rad, Zagreb, 2017., u: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:222:970493> (31. III. 2018.).

Karizma, u: CANOBBIO, Giacomo (ur.), *Mali teološki leksikon*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002., 127 – 128.

KASPER, Walter, *Bog Isusa Krista. Tajna trojedinog Boga*, U pravi trenutak, Đakovo, 2004.

KAVUNKAL, Jacob, Extensio Dei: A New Paradigm of mission for Contemporary Times, u: *Bulletin SEDOS*, 48 (2016.) 7-8, 26-34.

Kćeri kršćanske ljubavi (usmiljenke), u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/keri_krshanske_ljubavi_usmiljenke (19. II. 2018.).

Klauzurne sestre koje mole za svećenike i nova duhovna zvanja, u: <http://www.ktabkbih.net/info.asp?id=24952> (19. II. 2018.).

Kongregacija sestara svetog Franje, u: <http://www.stepincev-dom.com/kongregacija-sestara-svetog-franje/> (19. II. 2018.).

KOVAČ, s. Valerija, Doprinos Drugoga vatikanskog koncila obnovi redovničkoga života, u: *Posvećeni život*, 17 (2013.) 1-2, 7-27.

KOVAČ, s. Valerija, Redovnički život i nada, u: *Posvećeni život*, 13 (2008.) 1-2, 56-75.

KRAJAČ, Anita, Odgojno – obrazovna djelatnost u vrtićima Družbe sestara franjevki od Bezgrješne, u: ZEMPLJIĆ, s. Terezija (ur.), *Majka Klara Žižić i njezina Družba (1706.-2006.)*, Zbornik proslave 300. obljetnice preminuća službenice Božje majke Klare Žižić, utemeljiteljice Družbe sestara franjevki od Bezgrješne, Šibenik, 2009., 683-709.

KRIŽIĆ, Zdenko, Problem nesklada između vanjske i unutarnje askeze, u: *Posvećeni život*, 6 (2001.) 1, 70-89.

LAŽNJAK, Jasminka, Tradicionalna i nova religioznost u postkomunizmu: promjene u religioznosti studenata 1990. – 1994., u: *Društvena istraživanja*, 6 (1997.) 1, 67.

LEDDY, Mary Jo, *Reweaving Religious Life. Beyond the Liberal Model*, Twenty-Third Publications, Mystic, CT, 1990.

LE, Loan, *Religious Life: A Reflective Examination of its Charism and Mission for Today*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, 2016.

LEUTAR, s. Zdravka, Znakovitost i ispunjenje redovničkog života kroz socijalnu zauzetost, u: *Posvećeni život*, 15 (2011.) 1-2, 21-35.

LISAC, Josip – ZEMPLJIĆ, s. Terezija (ur.), *Knjiga od uspomene*, Gradska knjižnica „Juraj Šižgorić“/Družba Sestara Franjevki od Bezgrješne, Šibenik, 2005.

LUČIĆ, s. M. Admirata – PAVIŠA, s. Akvilina – BOROVIĆ, s. M. Magna – MIJOČ, s. M. Maneta – FILIPOVIĆ, s. Marija, *Vez ljubavi u tkanju jedne povijesti*, Vrhovna uprava Družbe sestara služavki Malog Isusa, Zagreb, 1990.

MACCISE, Camillo, The Foundation and Development of Theology of Consecrated Apostolic Life: Insights and Problems, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=87&Itemid=11 (21.VI.2016.).

MAHER, s. Mary, Called and Sent: Reflections on a Theology of Apostolic Religious Life Today, u: *Theological Reflection on the Consecrated Life Today. Unione Internazionale Superiore Generali Bulletin*, (2011.) 146, 5-21.

MALATESTA, Edward, Consecration and Mission, u: *Contemporary Apostolate and Consecrated Life. The Way Supplement 13*, Summer 1971., 3-13.

MAMIĆ, Jakov – MANDARIĆ, Valentina – ŠAGI, Zvonimir Bono, Redovi, u: ARAČIĆ, Pero (ur.), *Jeremija, što vidiš? (Jr 24,3). Crkva u hrvatskom tranzicijskom društvu*, Teologija u Đakovu, Đakovo, 2001., 261-274.

MANDARIĆ, Valentina, *Mladi – integrirani i(li) marginalizirani*, Glas koncila, Zagreb, 2009.

MANDARIĆ, s. Valentina, Viđenje redovništva očima mladih, u: *Posvećeni život*, 15 (2011.) 1-2, 58-76.

MARAČIĆ, Ljudevit, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, Hrvatska konferencija viših redovničkih poglavara i poglavarica, Zagreb, 2016.

MARASOVIĆ, Špiro, Redovništvo za 21. stoljeće, u: *Posvećeni život*, 4 (1999.) 1, 77-91.

MARINOVIĆ, s. Lucija, *Povijest Družbe sestara Kraljice svijeta (1963.-2013.)*, Družba sestara Kraljice svijeta, Zagreb, 2018.

MARKEŠIĆ, Luka, Uloga redovništva u Crkvi i svijetu, u: TOPIĆ, Franjo (ur.), *Teološke teme*, Zbornik predavanja održanih u Vrhbosanskoj bogosloviji, Vrhbosanska visoka teološka škola, Sarajevo, 1991., 311-324.

MARKOVIĆ, Mirko, *Hrvatsko plemstvo, svećenstvo i redovništvo. Njihova uloga u političkom, kulturnom i nacionalnom životu Hrvata*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2003.

MARTINELLI, Paolo, Identity and Significance of Apostolic Consecrated Life. USG-UISG Theological Seminar: Qualifying Points of Convergence and the Need for Further Study, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=112&Itemid=55 (21. VI. 2016.).

MARTINELLI, Paolo, The Consecrated Person of Apostolic Life: a Theological Reflection, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=84&Itemid=55 (10. III. 2018.).

MÁTÉ-TÓTH, András – MIKLUŠČÁK, Pavel – ÁGOSTON, Ferencz, *Nije kao med i mlijeko. Bog nakon komunizma. Na putu prema pastoralnoj teologiji Istočne (Srednje) Europe*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.

McGRATH, Mark G., The Apostolic-Ecclesial Character of Modern-Day Religious Life, u: *Apostolic Dimensions of Religious Life*, Indiana, 1966., 52-152.

McGUINNESS, Margaret M., *Called to Serve. A History of Nuns in America*, New York University Press, New York, 2013.

MIDALI, Mario, Spiritualità della vita consacrata apostolica, u: *Sequela Christi*, 38 (2012.) 1, 163-174.

MIJATOVIĆ, s. Krista, *Apostolat ženskih redovničkih zajednica u povijesno-društvenom kontekstu. Komparativni prikaz djelovanja redovnica u Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama. Licencijatski rad (rukopis, računalni ispis)*, Zagreb, 2015.

MIJOČ s. Maneta, Redovnica u župskom pastoralu, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 115 (1987.) 2, 23-26.

Misionarke ljubavi, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/misionarke_ljubavi (19. II. 2018.).

MOLINA, Noelia, Religious Vocations in Ireland. Challenges and Opportunities, u: <http://www.vocationsireland.com/wpcontent/uploads/2017/11/vocationIrelandBrochure.pdf> (2. XII. 2017.).

MUNLEY, Anne, *Carriers of the Story. A Leadership Conference of Women Religious Ministry Study*, Leadership Conference of Women Religious, Silver Spring, Maryland, 2002.

MUNLEY, Anne, *Threads for the Loom. Leadership Conference of Women Religious Planning and Ministry Studies*, Leadership Conference of Women Religious, Silver Spring, Maryland, 1992.

NADBISKUPSKI ORDINARIJAT, *Ti si Krist – za nas i za sve ljude. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, Nadbiskupski ordinarijat, Đakovo, 2008.

NAZOR, s. Berhmana Rozarija, *Lovretske sestre. Provincija Presvetoga Srca Isusova Školskih sestara franjevnika*, Zbornik „Kačić“, Split, 1986.

NEAL, Marie Augusta, *From Nuns to Sisters. An Expanding Vocation*, Twenty-Third Publications, Mystic, Connecticut, 1990.

NEJAŠMIĆ, Ivo – TOSKIĆ, Aleksandar, Starenje stanovništva u Hrvatskoj – sadašnje stanje i perspektive, u: *Hrvatski geografski glasnik*, 75 (2013.) 1, 89-110.

N. Š. Jubileji sakramentinkâ, u: *Glas koncila*, 24. II. 2013., 11.

NYGREN, David J. – UKERITIS, Miriam D., *The Future of Religious Orders in the United States. Transformation and Commitment*, Praeger Publisher, Westport, Connecticut, 1993.

O'CONNOR, David F., *Witness and Service. Questions about Religious Life Today*, Paulist Press, New York/Mahwah, N. J., 1990.

Održana konferencija za novinare u povodu dana Posvećenoga života, u: <http://www.redovnistvo.hr/vijesti-hkvrpp/novosti/odrzana-konferencija-za-novinare-u-povodu-dana-posvecenog-zivota> (3. II. 2018.).

O'MURCHU, Diarmuid, *Consecrated religious Life. The Changing Paradigms*, Orbis Books, Maryknoll, New York, 2006.

PALAC, s. Natalija Branka, Djelovanje ženskih crkvenih redova na razvoj hrvatskog školstva, u: PRANJIĆ, Marko – KUJUNDŽIĆ, Nedjeljko – BIONDIĆ, Ivan, *Uloga Katoličke Crkve u razvoju hrvatskog školstva*, Hrvatska akademija odgojnih znanosti, Zagreb, 1994., 85-104.

PARLOV, Mladen (ur.), *Marija Propetog Isusa Petković. Sve za Isusa. Autobiografija i duhovni zapisi*, Verbum, Split, 2003.

PEHAR, Marija – MAROVIĆ, Vinka, Vita consecrata – Confessio Trinitatis. Trojstvena dimenzija Bogu posvećenoga života, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) 1, 213-233.

PERAČKOVIĆ, Krešimir – POKOS, Nenad, U starom društvu – neki sociodemografski aspekti starenja u Hrvatskoj, u: *Društvena istraživanja*, 24 (2015.) 1, 89-110.

PERNIA, Antonio M., Challenges to and Opportunities for Religious Life from the World and the Church of Today, u: *Theological Reflection on the Consecrated Life Today. Unione Internazionale Superiore Generali Bulletin*, (2011.) 146, 30-47.

PFEIFER, Michaela, Monasticism and Mission. Contemporary Perspectives, u: LEYSER, Conrad – WILLIAMS, Hannah (ur.), *Mission and Monasticism. Acts of the International Symposium at the Pontifical Athenaeum S. Anselmo, Rome, May 7-9, 2009.*, Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, Roma, 2013., 231-235.

PIGNA, Arnaldo, *La vita religiosa. Teologia e spiritualita'*, Edizioni Ordo Carmelitarum Discalceatorum, Roma, 1991.

PODGORELEC, Franjo, Uloga molitve i askeze za osobni i zajedničkarski život Reda bosonogih karmelićana, u: *Diacovensia*, 23 (2015.) 4, 511-534.

Posvećeni život – dar Božji Crkvi i suvremenom čovjeku, u: MARKIĆ, Tomislav – KRAŠ VILLA, Verica (ur.), *Nadbiskupijsko savjetovanje. Građa za predsinodske rasprave u zajednicama vjernika* (elektronička građa, CD-ROM), Tajništvo za pripremu II. sinode Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 2005., VII, 71.

Povijest Družbe, u: <http://marijine-sestre-os.hr/o-nama/povijest-druzbe/> (19. II. 2018.).

Povijest, u: <http://www.dsng.hr/povijest-druzbe/povijesni-kutak/povijest-druzbe> (19. II. 2018.).

Povijest, u: http://www.kmp.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=48&Itemid=56 (19. II. 2018.).

RADCLIFFE, Timothy, *Redovnici, jeste li sretni?*, Dominikanska naklada Istina, Zagreb, 2001.

RADIČEVIĆ, s. M. Estera, *Milosrdne sestre sv. Križa Hrvatske provincije. O 150. obljetnici dolaska u Đakovo (1868. – 2018.)*, Milosrdne sestre sv. Križa, Đakovo, 2018.

RADIN, Furio, Hijerarhije i strukture društvenih vrijednosti, u: RADIN, Furio (ur.), *Fragmentsi omladine*, Institut za društvena istraživanja, Zagreb, 1988., 99-118.

RIDICK, Joyce, *Zavjeti. Blago u glinenim posudama*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988.

ROSANNA, Enrica, Redovnički život u Europi. Izazov za Crkvu i europsko društvo, u: *Posvećeni život*, 15 (2010.) 1-2, 92-110.

ROŠČIĆ, Nikola Mate, Crkvenost redovništva, u: MARAČIĆ, Ljudevit (ur.), *Za bolje svjedočenje evanđelja*, Zbornik radova I. redovničkog tjedna, Vijeće viših redovničkih

poglavara Jugoslavije i Unija viših redovničkih poglavarica Jugoslavije, Zagreb, 1974., 147-157.

SAMOSTAN KRALJICE KARMELA BREZOVICA – ZAGREB, *Karmel Brezovica 1939 – 1989.*, Samostan Kraljice Karmela Brezovica – Zagreb, Zagreb, 1989.

SCHNEIDER, Alfred, *Crkva. Otajstvo i znak spasa*, Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, 2008.

SCHREITER, Robert J., Changes in Roman Catholic Attitudes toward Proselytism and Mission, u: SCHERER, James A. – BEVANS, Stephen B. (ur.), *New Directions in Mission and Evangelisation II: Theological Foundations*, Orbis Books, Maryknoll, , New York, 1994., 113-125.

SEBASTIAN, J. Jayakiran, Interrogating Missio Dei: From the Mission of God towards Appreciating our Mission to God in India Today, u: OLSEN, Rolv (ur.), *Mission and Postmodernities*, Oxford Centre for Mission Studies, Oxford, 2011., 204-221.

Sestre Milosrdnog Isusa, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/sestre_milosrdnog_isusa (19. II. 2018.).

SESTRE SLUŽBENICE BEZGREŠNE DEVICE MARIJE, *Služiti gde je najveća potreba. Istorija sestara službenica BDM Provincije sv. Josifa*, Sestre službenice Blažene Device Marije, Ruski Krstur, 2006.

SEXTON, Catherine – SIMMONDS, Gemma, Religious Life Vitality Project. Final Report, u: <https://www.dur.ac.uk/resources/theology.religion/RLIFINALREPORTDec2015-ecopy.pdf> (25. XI. 2017.).

SEXTON, Catherine – SIMMONDS, Gemma, Religious Life Vitality Project. Key Project Findings, u: http://vd.pcn.net/en/images/pdf2016/RELIGIOUS_LIFE_VITALITY_PROJECT.pdf (25. XI. 2017.).

Slavljenje redovničkoga zavjetovanja, u: MARKIĆ, Tomislav – KRAŠ VILLA, Verica (ur.), *Nadbiskupijsko savjetovanje*, II, 26.

SLIŠKOVIĆ, Slavko, Spoj posvećenog života i poslanja – povijesna perspektiva, u: *Posvećeni život*, 19 (2014) 1-2, 7-18.

SPADARO, Antonio, „Wake up the World!“ Conversation with Pope Francis about the Religious Life, u: http://onlineministries.creighton.edu/CollaborativeMinistry/PopeFrancis/Wake_up_the_world-2.pdf (21. VI. 2018.).

SRAKIĆ, Marin, „Pravedna autonomija“ i „stalni dijalog“, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 125 (1997.) 10, 590.

Statistički podatci za 2006. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavarica i Hrvatske unije viših redovničkih poglavarica*, 36 (2008.) 1, 112-113.

Statistički podatci za 2007. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavarica i Hrvatske unije viših redovničkih poglavarica*, 36 (2008.) 1, 114-115.

Statistički podatci za 2008. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavarica*, 37 (2009.) 1, 130-131.

Statistički podatci za 2009. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavarica*, 38 (2010.) 1, 158-159.

Statistički podatci za 2010. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i Hrvatske unije viših redovničkih poglavarica*, 39 (2011.) 1, 176-177.

Statistički podatci za 2011. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavarica*, 40 (2012.) 1, 66-67.

Statistički podatci za 2012. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavarica*, 41 (2013.) 2, 23-28.

Statistički podatci za 2013. godinu, u: *Dopis iz tajništva Hrvatske redovničke konferencije, od s. Irene Olujević i gosp. Marinka Nikolić* (elektronička pošta, 11. I. 2018.).

Statistički podatci za 2014. godinu, u: *Vijesti Hrvatske konferencije viših redovničkih poglavara i poglavarica*, 43 (2015.) 2, 23-28.

Statistički podatci za 2015. godinu, u: MARAČIĆ, Ljudevit, *Zlatni jubilej naše Konferencije*, 160-162.

Statistički podatci za 2016. godinu, u: *Dopis iz tajništva Hrvatske redovničke konferencije, od s. Irene Olujević i gosp. Marinka Nikolić* (elektronička pošta, 11. I. 2018.).

Statistik und Zahlen der Orden 2017, u: <https://www.ordensgemeinschaften.at/3219-statistik-und-zahlen-der-orden-2017> (10. III. 2018.).

STECKLING, Wilhelm, *Religious Life in Europe – Towards Concrete Orientations*, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=59&Itemid=55 (10. III. 2018.).

STOJIC, Anto, *Proročko svjedočanstvo posvećenoga života pred izazovima suvremenoga svijeta*, u: *Posvećeni život*, 12 (2007.) 1-2, 51-62.

SUENENS, Leon Joseph, *Redovnice i apostolat*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1969.

SUESS, Paulo, *Missio Dei and the Project of Jesus: The Poor and the 'Other' as Mediators of Kingdom of and Protagonists of the Churches*, u: <https://sedosmission.org/old/eng/suess.htm> (5. IV. 2016.).

SVALINA, Marija Assumpta – ĐURAN, s. Ana Klaudija (ur.), *Hrvatske uršulinke povodom 275. godišnjice uršulinskog samostana u Varaždinu*, Provincijalat hrvatskih uršulinki, Varaždin, 1979.

ŠAGI, Bono Zvonimir, *Problem redovničkih zvanja danas*, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 134 (2006.) 4, 320-322.

ŠAGI, Bono Zvonimir, *Put i usput redovništva. 40 godina od Drugog vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

ŠAGI, Bono Zvonimir, Redovnice u župnom pastoralu, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije*, 125 (1997.) 10, 604-607.

ŠAGI, Bono Zvonimir, Svetost i kultura našeg vremena, u: *Posvećeni život*, 8 (2013.) 1-2, 30-41.

ŠAGI-BUNIĆ, Tomislav, Što Crkva očekuje od redovničkih zajednica na ulasku u treće tisućljeće, u: *Posvećeni život*, 3 (1997.) 1, 23-29.

ŠANJEK, Redovništvo u Hrvatskoj. Povijesni pregled, u: MARAČIĆ, Ljudevit, *Za bolje svjedočenje Evanđelja*, Zbornik radova I. redovničkog tjedna, 61-100.

ŠOLA, Ivica, Hrvatski mediji i bračno-obiteljska problematika – kakav ugođaj i vrijednosne stavove promiču i stvaraju?, u: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI – ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU, *Kamo ide istočna Hrvatska?*, 26.

ŠPEHAR, s. Felicita, Riječ vrhovne glavarice, u: MLAKIĆ, s. Dobroslava, *Družba sestara Presvetog Srca Isusova. Povijesni pregled (1899. – 1999.)*, Družba sestara Presvetog Srca Isusova, Zagreb – Rijeka, 1999., 13-14.

ŠTOKALO, Gabrijel, *Naši redovnici '77. Panoramično-statistički pregled*, Konferencija viših redovničkih poglavara, Zagreb, 1977.

ŠTOKALO, Gabrijel, *Naši redovnici '91. Panoramično-statistički pregled*, Konferencija viših redovničkih poglavara, Zagreb, 1991.

ŠUĆUR, Zoran, Stari i novi siromasi u hrvatskom društvu: empirijski uvid, u: *Bogoslovska smotra*, 84 (2014.) 3, 577-610.

ŠUTIĆ, s. M. Flavija – KEZIĆ, s. Ines, *S povjerenjem u Krv Jaganjčevu. Povijest hrvatske provincije sestara Klanjateljica Krvi Kristove*, Provincijalna uprava Sestara Klanjateljica Krvi Kristove, Zagreb, 1984.

TABOR, Charles R., Editorial Essay: Mission, Missions, Missionary – The Words We Use, u: *Leaven*, 7 (1999.) 1, 4-6.

The Pontifical Yearbook 2017 and the „Annuarium Statisticum ecclesiae“ 2015, u: <http://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2017/04/06/170406e.html> (12. I. 2018.).

TILLARD, Jean-Marie Roger, *Dans le monde, pas du monde. La „Vie religieuse apostolique“*, Lumen Vitae, Bruxelles, 1981.

TOLIĆ, s. Marina (ur.), *Služavke Kristove 1972 – 1982.*, Služavke Kristove, Slavonski Brod, 1983.

TOMIĆ, Celestin, *U srcu Crkve*, Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevac konventualaca, Zagreb, 2015.

TOZZI, Angela Anna, Apostolat, u: STARIĆ, Aldo (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 62.

TOZZI, Angela Anna, Karizma, u: STARIĆ, Aldo (ur.), *Enciklopedijski teološki rječnik*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009., 477.

UM, M. Maximilia, Evangelical Mission, u: COUNCIL OF MAJOR SUPERIORS OF WOMEN RELIGIOUS, *The Foundations of Religious Life*, 156-175.

USC, Accomplices of the Spirit, u: *U. S. Catholic*, 79 (2014.) 12, 28-32.

USG-UISG THEOLOGICAL SEMINAR, Theology of Consecrated Life. Identity and Significance of Apostolic Consecrated Life (Rome, 8.-11. February 2011.). Summary of the Seminar Proceedings and Contents, u: http://vd.pcn.net/en/index.php?option=com_docman&task=doc_details&gid=111&Itemid=11 (7. IV. 2018.).

Uz nagovor pape Pavla VI., u: PAVAO VI., *Svjedočanstvo evanđelju. Apostolski nagovor Pape Pavla VI. o prilagođenoj obnovi redovničkog života po nauku II. vatikanskog koncila*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1973., 49-79.

Vasilijanke, u: <http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/vasilijanke> (19. II. 2018.).

VICAN, Dijana, Društveno-kulturne i odgojno-obrazovne vrijednosti suvremenoga nacionalnog kurikulumu, u: *Lađa*, 3 (2008.) 3, 18.

VIDOVIĆ, s. Kasilda, Josip Juraj Strossmayer i djelovanje sestara sv. Križa, u: *Apostolat franjevačkih zajednica u 19. stoljeću. Kačić*, Zbornik Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja, Franjevačka provincija presvetog Otkupitelja, Split, 1982., 227-241.

VORHOLT, Robert, *Der Dienst der Versöhnung. Studien zur Apostolatstheologie bei Paulus*, Neukirchener Verlag, Göttingen, 2008.

VRAČIĆ, s. Berislava – KOVAČIĆ, s. Alfonza, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s kućom maticom u Zagrebu (1845. – 1995.)*, I, Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskoga u Zagrebu, Zagreb, 1996.

WITTBURG, Patricia, *Creating a Future for Religious Life. A Sociological Perspective*, Paulist Press, New York/Mahwah, N. J., 1991.

WITTBURG, Patricia, *From Piety to Professionalism – And Back? Transformations of organized Religious Virtuosity*, Lexington Books, Lanham, Maryland, 2006.

WITTBURG, Patricia, *The Rise and Decline of Catholic Religious Orders. A Social Movement Perspective*, State University of New York Press, Albany, NY, 1994.

ZEMLJIĆ, s. Terezija, Lik i djelo majke Klare Žižić, u: ZEMLJIĆ, s. Terezija (ur.), *Majka Klara Žižić i njezina Družba (1706. – 2006.)*, Zbornik proslave 300. obljetnice preminuća

službenice Božje majke Klare Žižić, utemeljiteljice Družbe sestara franjevki od Bezgrješne, Družba sestara franjevki od Bezgrješne, Šibenik, 2009., 128-163.

ZOVKIĆ, s. Marija, *100 godina sestara Karmelićanki Božanskog Srca Isusova u Hrvatskoj*, Karmelska izdanja, Zagreb, 2017.

ŽIVIĆ, Dražen, Ljudski i demografski gubitci te materijalna ratna šteta u istočnoj Hrvatskoj u Domovinskom ratu kao odrednice depopulacije i demografskog izumiranja, u: HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI – ZAVOD ZA ZNANSTVENI I UMJETNIČKI RAD U ĐAKOVU, *Kamo ide istočna Hrvatska?*, 15.

ŽUPIĆ, fra Jozo, *Apostolsko djelovanje hrvatskih sestara u inozemstvu*, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb, 2018.

Župske sestre u Istri, u: http://www.redovnistvo.hr/redovi-i-druzbe/instituti/zhupske_sestre_u_istri (19. II. 2018.).

POPIS TABLICA I SLIKA

a) Tablice

Tablica 1. Dolazak (ili osnutak) ženskih redovničkih zajednica u hrvatskim krajevima prije razdoblja socijalizma	114
Tablica 2. Dolazak (ili osnutak) ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj za vrijeme socijalizma	116
Tablica 3. Dolazak (ili osnutak) ženskih redovničkih zajednica u demokratskoj Hrvatskoj	117
Tablica 4. Redovničke zajednice koje su sudjelovale u istraživanju	124
Tablica 5. Ženske redovničke zajednice/provincije u Hrvatskoj	130
Tablica 6. Članice ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj	130
Tablica 7. Muške redovničke zajednice/provincije u Hrvatskoj	131
Tablica 8. Članovi muških redovničkih zajednica u Hrvatskoj	131
Tablica 9. Redovnice u Hrvatskoj u razdoblju od 2006. do 2016. godine	132
Tablica 10. Redovnice i redovnici u Hrvatskoj u razdoblju od 2006. do 2016. godine	133
Tablica 11. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj i dob članicâ	134

Tablica 12. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj prema stupnju obrazovanja	136
Tablica 13. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na završen studij članicâ na crkvenim ustanovama ili teološkim fakultetima	136
Tablica 14. Redovnice prema završenim ostalim višim školama/studijima	137
Tablica 15. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj članicâ koje ne obavljaju posao za koji su obrazovane	138
Tablica 16. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na na radni status članicâ	139
Tablica 17. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na poslodavca	139
Tablica 18. Ustanove u vlasništvu ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj ...	140
Tablica 19. Redovnice zaposlene u odgojno-obrazovnim ustanovama	141
Tablica 20. Redovnice zaposlene u zdravstvenim ustanovama	141
Tablica 21. Redovnice zaposlene u ustanovama socijalne skrbi	141
Tablica 22. Redovnice zaposlene u župama	142
Tablica 23. Redovnice zaposlene u različitim crkvenim ustanovama/djelatnostima	142
Tablica 24. Radno aktivne (ili umirovljene) redovnice, koje obavljaju djelatnosti u zajednici, a nisu ubrojene u neku od prethodnih kategorija	143
Tablica 25. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na ciljne skupine prema kojima je usmjereno djelovanje redovnica u dijecezanskim župama/župi (samostanu) muške redovničke zajednice ili u vlastitom samostanu/duhovnom centru	144
Tablica 26. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj civilnih osoba uposlenih u redovničkoj zajednici	146
Tablica 27. Iniciranje osnivanja udruge/zaklade od strane redovničke zajednice	147
Tablica 28. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na suradnju s udrugama civilnoga društva	147
Tablica 29. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj članicâ koje žive u/izvan Hrvatske	148
Tablica 30. Broj redovničkih zajednica/redovnica prema (nad)biskupijama	150

Tablica 31. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj mjesnih zajednica u Hrvatskoj prema vrsti naselja	151
Tablica 32. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj redovnica po mjesnim zajednicama u Hrvatskoj	151
Tablica 33. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj redovnica prema geografskom suodnosu radnoga mjesta i mjesta prebivališta/boravišta te predviđanje za budućnost	152
Tablica 34. Otvaranje/zatvaranje mjesnih zajednica	153
Tablica 35. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na lokaciju sjedišta vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice	153
Tablica 36. Broj djevojaka koje su ušle u samostan (od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. godine) i broj redovnica s privremenim/doživotnim zavjetima koje su napustile zajednicu (od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. godine) te ukupan broj članicâ zajednice	155
Tablica 37. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj djevojaka koje su došle u samostan u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema stupnju obrazovanja (neovisno o tomu jesu li u međuvremenu napustile zajednicu)	156
Tablica 38. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj djevojaka koje su došle u samostan u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema vrsti dotadašnjega prebivališta	157
Tablica 39. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj redovnica s privremenim/doživotnim zavjetima koje su napustile zajednicu u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema stupnju obrazovanja	157
Tablica 40. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj redovnica s privremenim/doživotnim zavjetima koje su napustile zajednicu u razdoblju od 2007. do 2017. godine prema vrsti djelatnosti koju su vršile	158
Tablica 41. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na broj članicâ izvan zajednice	158
Tablica 42. Struktura uzorka s obzirom na dob	159
Tablica 43. Struktura uzorka s obzirom na dob ulaska u samostan	160
Tablica 44. Struktura uzorka prema godinama zavjetovanja	160
Tablica 45. Struktura uzorka s obzirom na stupanj obrazovanja	161

Tablica 46. Struktura uzorka prema vrsti djelatnosti.....	162
Tablica 47. Struktura uzorka s obzirom na radni status	162
Tablica 48. Struktura uzorka s obzirom na mjesno podrijetlo.....	162
Tablica 49. Struktura uzorka s obzirom na lokaciju sjedišta vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice	163
Tablica 50. Razumijevanje pojma 'apostolat (poslanje)' redovničkog života.....	164
Tablica 51. Razumijevanje pojma 'apostolat (poslanje)' redovničkog života: srednje vrijednosti odgovora	165
Tablica 52. Povezanost razumijevanja poslanja s nekim sociodemografskim obilježjima ispitanica	166
Tablica 53. Razumijevanje poslanja s obzirom na radni status	166
Tablica 54. Razumijevanje poslanja s obzirom na mjesno podrijetlo	167
Tablica 55. Razumijevanje poslanja s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave redovničke zajednice	167
Tablica 56. Korelacija između aspekata koji su ispitanicu privukli da postane redovnica i razumijevanja poslanja	168
Tablica 57. Važnost dimenzija poslanja u redovničkom životu: srednje vrijednosti rangova	169
Tablica 58. Važnost rada u dijalektici molitva-rad i zajednica-rad	170
Tablica 59. Važnost askeze u redovničkom životu	171
Tablica 60. Stavovi o stavljanju naglaska na pojedine dimenzije poslanja kako bi redovnički život bio vitalan u današnje vrijeme.....	174
Tablica 61. Osobno vrjednovanje te predmnijevanje vrjednovanja dimenzija poslanja od strane drugih subjekata	175
Tablica 62. Najzahtjevnija vrsta djelatnosti u redovničkom zvanju.....	178
Tablica 63. Najzahtjevnija vrsta djelatnosti u redovničkoj zajednici.....	178
Tablica 64. Aspekti koji su pojedinu ispitanicu privukli da postane redovnica	179
Tablica 65. Povezanost aspekata koji su ispitanice privukli da postanu redovnice s nekim sociodemografskim obilježjima ispitanica	180

Tablica 66. Aspekti koji su ispitanice privukli da postanu redovnice s obzirom na mjesno podrijetlo	181
Tablica 67. Aspekti koji negativno utječu na odluku današnjih djevojaka da uđu u samostan	181
Tablica 68. Aspekti koji su pojedinu ispitanicu privukli da se pridruži Družbi kojoj pripada	182
Tablica 69. Povezanost aspekata koji su ispitanice privukli da se pridruže Družbi kojoj pripadaju s nekim sociodemografskim obilježjima ispitanica	183
Tablica 70. Aspekti koji su ispitanice privukli da se pridruže Družbi kojoj pripadaju s obzirom na mjesno podrijetlo	184
Tablica 71. Aspekti koji su važni mladima pri izboru Družbe kojoj će pripadati	184
Tablica 72. Osobni doprinos ispitanica poslanju Družbe	186
Tablica 73. Povezanost između procjene osobnog doprinosa poslanju Družbe i nekih sociodemografskih obilježja ispitanica	187
Tablica 74. Procjena osobnog doprinosa poslanju Družbe s obzirom na radni status.....	187
Tablica 75. Procjena osobnog doprinosa poslanju Družbe s obzirom na mjesno podrijetlo.....	188
Tablica 76. Procjena osobnog doprinosa poslanju Družbe s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave Družbe	188
Tablica 77. Izazov uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života ...	189
Tablica 78. Povezanost između izazova uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnog života i nekih sociodemografskih obilježja ispitanica	189
Tablica 79. Izazov uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života s obzirom na radni status	190
Tablica 80. Izazov uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života s obzirom na mjesno podrijetlo	190
Tablica 81. Izazov uspostavljanja ravnoteže među nekim aspektima svakodnevnoga života s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave Družbe	

.....	19
1.....
Tablica 82. Davanje prednosti različitim aspektima svakodnevnoga života.....	191
Tablica 83. Povezanost učestalosti davanja prednosti pojedinom aspektu svakodnevnoga života i nekih sociodemografskih obilježja ispitanica	192
Tablica 84. Davanje prednosti pojedinom aspektu svakodnevnog života s obzirom na radni status	192
Tablica 85. Davanje prednosti pojedinom aspektu svakodnevnoga života s obzirom na mjesno podrijetlo	193
Tablica 86. Davanje prednosti pojedinom aspektu svakodnevnoga života s obzirom na sjedište vrhovne (generalne) uprave Družbe	193
Tablica 87. Teme razgovora s ostalim članicama Družbe.....	194
Tablica 88. Zadovoljstvo pojedinim aspektom redovničkoga života.....	195
Tablica 89. Osjećajna stanja tijekom vršenja posla.....	197
Tablica 90. Izazovi u poslu	197
Tablica 91. Mjera u kojoj pojedine osobe podržavaju ispitanicu u sadašnjem redovničkom životu i djelovanju.....	198
Tablica 92. Potencijalni razlozi za napuštanje Družbe.....	199
Tablica 93. Osobe s kojima bi ispitanice najradije surađivale u poslu: srednje vrijednosti rangova	200
Tablica 94. Osobna procjena i predmnijevanje procjena drugih subjekata glede ostvarivanja dimenzija poslanja u Družbi	201
Tablica 95. Uspješnost Družbe u nekim aspektima poslanja	203
Tablica 96. Faktorska zasićenja dobivena analizom glavnih komponenata s <i>varimax</i> rotacijom procjena uspješnosti Družbe u nekim aspektima poslanja	204
Tablica 97. Korelacija između dobivenih faktora i sociodemografskih varijabli	204
Tablica 98. Uspješnost Družbe u odgovaranju na neke potrebe suvremenog društva	205
Tablica 99. Procjena utjecaja djelatnosti kojima se Družba bavi na budućnost Družbe	206
Tablica 100. Važnost nekih aspekata provincijalnomu vodstvu pri odlučivanju o tomu kojim će se poslom koja sestra baviti	207

Tablica 101. Novi oblici djelovanja koje bi utemeljitelj pokrenuo u današnje vrijeme u Hrvatskoj	209
Tablica 102. Novi oblici djelovanja koje bi ispitanice pokrenule u današnje vrijeme u Hrvatskoj	210
Tablica 103. Utjecaj nekih čimbenika na odluku Družbe o pokretanju novoga oblika djelovanja	211
Tablica 104. Faktorska zasićenja dobivena analizom glavnih komponenata s <i>varimax</i> rotacijom čimbenika koji bi mogli utjecati na odluku Družbe o pokretanju novoga oblika djelovanja	212
Tablica 105. Korelacija između dobivenih faktora i sociodemografskih varijabli	213
Tablica 106. Promišljanje o tomu kako će Provincija/Družba u Hrvatskoj izgledati u budućnosti	214
Tablica 107. Društvene potrebe na koje bi se Družba trebala usmjeriti u budućnosti: srednje vrijednosti rangova	214
Tablica 108. Ciljne skupine prema kojima bi Družba trebala usmjeriti svoje djelovanje u budućnosti	216
Tablica 109. Faktorska zasićenja dobivena analizom glavnih komponenata s <i>varimax</i> rotacijom procjena prema kojim bi ciljnim skupinama Družba trebala usmjeriti svoje djelovanje u budućnosti	217
Tablica 110. Korelacija između dobivenih faktora i sociodemografskih varijabli	218
Tablica 111. Vrste ustanova u kojima bi Družba trebala djelovati u budućnosti	219
Tablica 112. Mjera u kojoj bi se trebalo posvetiti pojedinomu čimbeniku u profesionalnom osposobljavanju mlađih članica	220
Tablica 113. Uspješnost suradnje Družbe kojoj ispitanice pripadaju i crkvenih/društvenih subjekata	221
Tablica 114. Aspekti uz pomoć kojih provincijalno vodstvo Družbe otkriva 'znakove vremena', odnosno potrebe društva	221
Tablica 115. Predmnijevanje procjene vjernika laika glede ostvarivanja dimenzija poslanja u ženskim redovničkim zajednicama u Hrvatskoj: srednje vrijednosti rangova ..	223

Tablica 116. Čimbenici koji stvaraju poteškoće ženskim redovničkim zajednicama dok pokušavaju odgovoriti na potrebe današnjega društva u Hrvatskoj.....	225
Tablica 117. Faktorska zasićenja dobivena analizom glavnih komponentata s <i>varimax</i> rotacijom čimbenika koji stvaraju poteškoće ženskim redovničkim zajednicama pri odgovaranju na potrebe današnjega društva	226
Tablica 118. Korelacija između dobivenih faktora i sociodemografskih varijabli	227
Tablica 119. Važnost mišljenja drugih crkvenih/društvenih subjekata glede ostvarivanja poslanja ženskih redovničkih zajednica.....	228
Tablica 120. Vrjednovanje rada redovnica od strane crkvenih/društvenih subjekata	229
Tablica 121. Stavovi o ulozi redovničkih zajednica i vjernika laika u Crkvi i društvu	230
Tablica 122. Očekivanja od ureda za pomoć redovničkim zajednicama u apostolskom poslanju, ukoliko bi on bio osnovan pri Hrvatskoj redovničkoj konferenciji	232
Tablica 123. Struktura ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj s obzirom na profesionalno usmjeravanje redovnica koje su slavile prve zavjete u razdoblju od 2007. do 2017. godine	236
Tablica 124. Predviđanje poglavarica o broju redovnica u pojedinoj djelatnosti u razdoblju od 2017. do 2027. godine	236
 b) Slike	
Slika 1. Dobna struktura zavjetovanih redovnica	134
Slika 2. Kandidatice, postulante i novakinje u razdoblju od 2006. do 2016. godine.....	154

KRATICE

AA	<i>Apostolicam actuositatem</i>
AG	<i>Ad gentes</i>
BŽZ	<i>Bratski život u zajednici</i>

CD	<i>Christus Dominus</i>
CL	<i>Christifideles laici</i>
EG	<i>Evangelii gaudium</i>
EN	<i>Evangelii nuntiandi</i>
ES	<i>Ecclisiae sanctae</i>
ET	<i>Evangelica testificatio</i>
GS	<i>Gaudium et spes</i>
KKC	<i>Katekizam Katoličke Crkve</i>
LG	<i>Lumen gentium</i>
MR	<i>Mutuae relationes</i>
NMI	<i>Novo millennio ineunte</i>
PC	<i>Perfectae caritatis</i>
PKK	<i>Ponovno krenuti od Krista</i>
RC	<i>Renovationis causam</i>
RD	<i>Redemptionis donum</i>
SEDOS	<i>Service of Documentation and Study on Global Mission</i>
SPSS	<i>IBM Statistical Package for the Social Sciences</i>
STh	<i>Summa theologiae</i>
USC	<i>United States Catholic</i>
USG	<i>Union of Superiors General</i>
UISG	<i>International Union of Superiors General</i>
VC	<i>Vita consecrata</i>
ZKP	<i>Zakonik kanonskog prava</i>

Prilog 1.: Upitnik za poglavarice redovničkih zajednicâ

ISTRAŽIVANJE O POSLANJU ŽENSKIH REDOVNIČKIH ZAJEDNICA
SA SJEDIŠTEM U HRVATSKOJ

PRVI DIO: STATISTIČKI PODATCI (stanje: **1. siječnja 2017.**)

Poštovana sestro Provincijalna poglavarice,

zahvaljujem Vam što ste pristali sudjelovati u istraživanju. Prikupljeni podatci koristit će se u svrhu izrade doktorske disertacije *Razumijevanje i ostvarivanje poslanja kod redovnica u Hrvatskoj danas*. Upitnik je namijenjen svim ženskim redovničkim zajednicama sa sjedištem u Hrvatskoj.

Upitnik možete ispuniti Vi osobno ili neka druga sestra iz Vaše zajednice kojoj su dostupni podatci traženi u upitniku. Ipak, u pitanjima u kojima je potrebno izraziti predviđanja za budućnost, molim Vas da to budu Vaša osobna predviđanja! Takva pitanja nikada neće biti neposredno povezana uz Vaše ime, niti uz ime Vaše zajednice, a niti će Vaši odgovori na ta pitanja ikada biti razmatrani odvojeno od upitnika ostalih ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj. Samo će statistički podatci biti korišteni za stvaranje baze podataka o ženskim redovničkim zajednicama apostolskog usmjerenja sa sjedištem u Hrvatskoj.

Molim Vas da pri ispunjavanju upitnika pažljivo pročitate svako pitanje i odgovorite na nj u skladu s uputama navedenim uz svako pitanje! Obratite pozornost da se traže podatci od **1. siječnja 2017.** godine. Ako se u pitanju traži da upišete broj, molim Vas da učinite tako! Ukoliko se ne traže brojevi, u kvadratić samo upišite oznaku **x**! Primjerice:

(1) Da	x
(2) Ne	

Naselje	Broj mjesnih zajednica
(1) u seoskim naseljima	5
(2) u gradskim naseljima (do 10 000 stanovnika)	3
(3) u gradskim naseljima (od 10 000 do 30 000 stanovnika)	8
(4) u gradskim naseljima (preko 30 000 stanovnika)	4
(5) Ukupan broj mjesnih zajednica	20

Molim Vas da na pitanja odgovarate otvoreno i iskreno kako bi Vaši odgovori izražavali realno stanje Vaše redovničke zajednice, a ne ono za koje smatrate da bi bilo poželjno! Vaše sudjelovanje u ovom istraživanju od velike je važnosti. Svojim objektivnim odgovorima doprinosite valjanom promišljanju i zaključivanju o apostolskom poslanju ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj u današnje vrijeme, ali i u budućnosti.

Molim Vas da popunjen upitnik vratite elektroničkom poštom do **1. lipnja 2017.** godine! U slučaju eventualnih pitanja ili nejasnoća, slobodno se obratite: **kristamijatovic@gmail.com** ili **099/7946-522**. Unaprijed Vam zahvaljujem na velikodušnoj suradnji!

s. Krista Mijatović

Đakovo, 13. svibnja 2017.

Napomena: Pitanja od 1. do 7. tiču se svih sestara koje su članice Vaše provincije, bez obzira žive li u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini ili u nekoj drugoj državi.

1. Ime redovničke zajednice: _____

2. Broj i dob osobâ u formaciji i zavjetovanih članicâ:

Dob	Broj kandidaticâ	Broj postulanticâ	Broj novakinjâ	Broj sestara s privremenim zavjetima	Broj sestara s doživotnim zavjetima (ili s trajnim privremenim zavjetima u Družbama u kojima se ne polažu doživotni zavjeti)
(1) do 20 godina					
(2) 21 - 30					
(3) 31 – 40					
(4) 41 – 50					
(5) 51 – 60					
(6) 61 - 70					
(7) 71 - 80					
(8) 81 - 90					
(9) iznad 90 godina					
(10) Ukupan broj:					

3. Prosječna starosna dob **zavjetovanih** članica: _____

4. Stupanj postignutoga obrazovanja (u broj uključite i sestre koje se trenutno obrazuju):

Obrazovanje	Broj sestara
(1) četverogodišnje osnovnoškolsko obrazovanje	
(2) završeno osnovnoškolsko obrazovanje kroz razne vrste doškoloovanja	
(3) osmogodišnja osnovna škola	
(4) srednja škola	
(5) viša škola	
(6) diplomski (bakalaureat, master, specijalistički) studij	
(7) poslijediplomski studij licencijata/magisterij	
(8) poslijediplomski studij doktorata	
(9) Drugo (navedite):	

5. Broj sestara prema završenim studijima:

Studiji na crkvenim ustanovama	Broj sestara (u broj uključite i sestre koje se trenutno obrazuju)
(1) Studij teologije	

(2) Katehetski institut	
(3) Institut za teološku kulturu (laika)	
(4) Religijske znanosti (Filozofski fakultet Družbe Isusove u Zagrebu)	
(5) Odjel za kršćanski nazor	
(6) Institut za kršćansku duhovnost	
(7) Sustavni studij duhovnosti	
(8) Teologija posvećenoga života	
(9) Institut za crkvenu glazbu	
(10) Drugo (<i>navedite</i>):	

Ostali (diplomski, bakalaureat, master ili specijalistički) studiji	Broj sestara (u broj uključite i sestre koje se trenutno obrazuju)
(1)	
(2)	
(3)	

6. Broj sestara prema završenim poslijediplomskim studijima:

Licencijat/magisterij u specijalizaciji iz (<i>navedite specijalizaciju</i>)	Broj sestara (u broj uključite i sestre koje se trenutno obrazuju)
(1)	
(2)	
(3)	

Doktorat u specijalizaciji iz (<i>navedite specijalizaciju</i>)	Broj sestara (u broj uključite i sestre koje se trenutno obrazuju)
(1)	
(2)	
(3)	

7. Redovnice vlastite provincije koje djeluju izvan Hrvatske:

➤ Bosna i Hercegovina:

Djelatnosti koje sestre vrše u Bosni i Hercegovini	Broj sestara
--	--------------

(1) studij ili formacija	
(2) odgojno-obrazovni rad	
(3) rad u zdravstvenoj skrbi	
(4) socijalno-karitativno djelovanje	
(5) rad u dijecezanskoj župi ili župi (samostanu) muške redovničke zajednice	
(6) rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima	
(7) duhovno-pastoralni programi u samostanima/duhovnim centrima	
(8) djelatnosti u zajednici	
(9) ostale djelatnosti	
(10) Ukupan broj sestara u Bosni i Hercegovini	

➤ Inozemstvo:

Ime države	Broj sestara		
	Studij ili formacija	Hrvatska katolička pastva	Ostale djelatnosti
(1) Njemačka			
(2) Italija			
(3)			
(4)			
(5)			

➤ Misijske zemlje (*u uskom smislu riječi*):

Ime države	Broj sestara
(1)	
(2)	
(3)	
(4)	
(5)	

Napomena: Pitanja od 8. do 40. tiču se isključivo sestara koje žive i djeluju u Hrvatskoj (dakle, sestre koje rade u Bosni i Hercegovini ili drugdje u inozemstvu, nisu obuhvaćene ovim pitanjima).

8. Broj mjesnih zajednica u Hrvatskoj:

Naselje	Broj mjesnih zajednica
(1) u seoskim naseljima	
(2) u gradskim naseljima (do 10 000 stanovnika)	
(3) u gradskim naseljima (od 10 000 do 30 000 stanovnika)	
(4) u gradskim naseljima (preko 30 000 stanovnika)	
(5) Ukupan broj mjesnih zajednica	

Broj sestara po mjesnim zajednicama u Hrvatskoj:

Broj sestara u mjesnoj zajednici	Broj mjesnih zajednica
(1) 1 - 5	
(2) 6 - 15	
(3) 16 - 30	
(4) preko 30	

9. Vlasništvo stambenog objekta u kojem sestre žive u Hrvatskoj:

Vlasnik stambenog objekta u kojem sestre žive	Broj stambenih objekata
(1) provincija vlastite redovničke zajednice	
(2) župa	
(3) (nad)biskupija	
(4)	
(5)	
(6)	

10. Broj sestara po pojedinim (nad)biskupijama u Hrvatskoj:

Ime (nad)biskupije	Broj sestara
(1) Zagrebačka nadbiskupija	

(2) Varaždinska biskupija	
(3) Sisačka biskupija	
(4) Bjelovarsko-križevačka	
(5) Križevačka biskupija	
(6) Riječka nadbiskupija	
(7) Krčka biskupija	
(8) Gospićko-senjska biskupija	
(9) Porečko-pulska biskupija	
(10) Splitsko-makarska nadbiskupija	
(11) Dubrovačka biskupija	
(12) Hvarska biskupija	
(13) Šibenska biskupija	
(14) Đakovačko-osječka nadbiskupija	
(15) Požeška biskupija	
(16) Zadarska nadbiskupija	

11. U stupcu 2017. (stanje 1. siječnja 2017.) upišite broj sestara čije radno mjesto nije u mjestu prebivališta/boravišta, odnosno čije je župa prebivališta/boravišta različita od župe u kojoj sestra vrši apostolsko poslanje! U stupcu 2027. križićem označite svoje predviđanje hoće li se taj broj smanjiti, ostati jednak ili se povećati!

Geografski suodnos radnog mjesta i mjesta prebivališta/boravišta	2017. (stanje 1.1.2017.)	2027.		
		Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) radno mjesto nije u mjestu prebivališta/boravišta				
(2) župa prebivališta/boravišta različita je od župe u kojoj sestra vrši apostolat				
(3) Drugo (navedite):				

12. Broj sestara s obzirom na radnu aktivnost:

Radni status	2017.	2027.
--------------	-------	-------

	(stanje 1.1.2017.)	Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) puno radno vrijeme				
(2) nepuno radno vrijeme				
(3) honorarni posao radno aktivnih sestara				
(4) honorarni posao umirovljenih sestara				
(5) mirovina				
(6) volontiranje				
(7) Drugo (navedite):				

13. Broj sestara s obzirom na poslodavca:

Poslodavac	2017. (stanje 1.1.2017.)	2027.		
		Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) vlastita redovnička zajednica				
(2) crkvena ustanova (župska/(nad)biskupijska)				
(3) državna ustanova				
(4) privatna (neredovnička) ustanova				
(5) neka druga ženska redovnička zajednica				
(6) muška redovnička zajednica				
(7) udruga civilnoga društva				
(8) Drugo (navedite):				

14. Broj ustanova u vlasništvu Vaše zajednice:

Ustanove	2017. (stanje 1.1.2017.)	2027.		
		Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) Vrtić				
(2) Osnovna škola				
(3) Srednja škola				
(4) Dom za napuštenu djecu				
(5) Dom za starije i nemoćne				
(6) Drugo (navedite):				

15. U stupcu (1. siječnja 2007. – 1. siječnja 2017.) upišite broj koliko ste u posljednjih deset godina otvorili (mjesnih zajednica, radnih mjesta, vlastitih ustanova), a u stupcu (2017. – 2027.) kakva su Vaša predviđanja koliko ćete ih u sljedećih deset godina otvoriti:

Ustanove socijalne skrbi	poslovi vođenja ustanove	stručno osoblje s punim radnim vremenom	stručno osoblje s nepunim radnim vremenom	pomoćno osoblje s punim radnim vremenom	pomoćno osoblje s nepunim radnim vremenom	honorarni posao radno aktivnih sestara	honorarni posao umirovljenih sestara	volontiranje
(1) Dom za starije i nemoćne								
(2) Dom za nezbrinutu djecu								
(3) Dom za osobe s tjelesnim, intelektualnim i osjetilnim oštećenjima								
(4) Dom za psihički oboljele odrasle osobe								
(5) Dom za djecu/mlade s poremećajima u ponašanju								
(6) Drugo (navedite):								

18. Broj sestara aktivnih u crkvenim ustanovama/djelatnostima:

Rad u dijecezanskoj župi ili u župi (samostanu) muške redovničke zajednice	puno radno vrijeme	nepuno radno vrijeme	honorarni posao radno aktivnih sestara	honorarni posao umirovljenih sestara	volontiranje
(1) katehetsko-pastoralni rad					
(2) crkveno pjevanje					
(3) sakristanska služba					
(4) župno domaćinstvo					
(5) župni ured					
(6) Drugo (navedite):					

Ostale crkvene ustanove/djelatnosti	puno radno vrijeme	nepuno radno vrijeme	honorarni posao radno aktivnih sestara	honorarni posao umirovljenih sestara	volontiranje
(1) Apostolska nuncijatura <i>(navedite djelatnosti)</i>					
(2) Hrvatska biskupska konferencija <i>(navedite djelatnosti)</i>					
(3) (Nad)biskupski ordinarijat <i>(navedite djelatnosti)</i>					
(4) (Nad)biskupsko bogoslovno sjemenište <i>(navedite djelatnosti)</i>					
(5) Međubiskupijsko sjemenište <i>(navedite djelatnosti)</i>					
(6) Katehetski ured <i>(navedite djelatnosti)</i>					
(7) IKA, VFZ, Hrvatska redovnička konferencija <i>(navedite djelatnosti)</i>					
(8) Drugo <i>(navedite):</i>					

19. Koje ciljne skupine obuhvaća katehetsko-pastoralni rad sestara **u dijecezanskim župama ili u župi (samostanu) muške redovničke zajednice?** U stupcu 2017. upišite broj sestara koje sustavno i neposredno (u rasponu od svakodnevno do jednom mjesečno), a ne tek prigodno, rade s navedenim ciljnim skupinama (jedna sestra može biti ubrojena samo u JEDNU kategoriju), a u stupcu 2027. označite svoja predviđanja s obzirom na to hoće li se broj sestara koje se tim skupinama bave smanjiti, ostati jednak ili će se povećati.

Ciljne skupine (u čiju se korist obavljaju djelatnosti sestara)	2017. (stanje 1.1.2017.)	2027.		
		Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) vjeronaučne igraonice za djecu predškolske dobi				
(2) kateheze/interesne skupine za djecu osnovne škole				
(3) dnevni boravak za djecu				
(4) ministranti				
(5) mladi (srednjoškolci, studenti/ce, radnička mladež)				
(6) Katolička malonogometna liga				
(7) katekumeni				
(8) prosvjetni djelatnici/intelektualci				
(9) zdravstveni djelatnici				
(10) osobe aktivne u politici				
(11) zaposlenici socijalnih ustanova				
(12) misijska skupina				
(13) karitativna skupina				
(14) biblijska skupina				
(15) liturgija časova s vjernicima laicima				
(16) molitvena zajednica karizmatškoga profila				
(17) duhovne vježbe/obnove za djecu, mlade i odrasle				
(18) duhovno vodstvo				
(19) duhovno-pastoralni programi utemeljeni na duhovnosti utemeljitelj(ice)/svetih/blaženih članica Družbe				
(20) rad s vjernicima laicima tzv. pridruženim članovima Družbe				
(21) pastoral duhovnih zvanja				
(22) starije osobe (susreti u župnim prostorima)				
(23) dnevni boravak za starije osobe				
(24) pohađanje starijih osoba u župi				
(25) žene				
(26) obitelji u krizi				
(27) bračni parovi				
(28) rastavljeni				

(29) rastavljeni, civilno vjenčani				
(30) samohrani roditelji				
(31) udovci/udovice				
(32) žrtve obiteljskoga nasilja				
(33) nezaposleni				
(34) siromasi				
(35) beskućnici				
(36) nepismeni				
(37) maloljetni delikventi				
(38) trudne maloljetnice				
(39) zauzimanje za nerođene				
(40) ovisnici				
(41) žrtve trgovanja ljudima				
(42) zatvorenici				
(43) kućna njega bolesnika				
(44) osobe s invaliditetom				
(45) osobe s mentalnim poteškoćama				
(46) osobe sa psihičkim oboljenjima				
(47) vojni invalidi				
(48) osobe koje žaluju za preminulim bliskim osobama				
(49) umirući				
(50) migranti				
(51) imigranti				
(52) izbjeglice				
(53) osobe druge vjeroispovijesti				
(54) etničke manjine				
(55) Romi				
(56) turisti				
(57) zauzimanje za očuvanje prirode				
(58) rad s medijima (mrežna stranica, župni list, i slično...)				
(59) instrukcije/privatni satovi/radionice (informatika, glazba, strani jezici...)				
(60) hodočasnički pastoral				
(61) Drugo (<i>navedite</i>):				

20. Koje ciljne skupine obuhvaća duhovno-pastoralni rad sestara u okviru **vaših vlastitih samostana/duhovnih centara**? U stupcu 2017. upišite broj sestara koje sustavno i neposredno (u rasponu od jednom tjedno do jednom mjesečno), a ne tek prigodno, rade s navedenim ciljnim skupinama (jedna sestra može biti ubrojena samo u JEDNU kategoriju), a u stupcu 2027. označite svoja predviđanja s obzirom na to hoće li se broj sestara koje se tim skupinama bave smanjiti, ostati jednak ili će se povećati.

Ciljne skupine (u čiju se korist obavljaju djelatnosti sestara)	2017. (stanje 1.1.2017.)	2027.		
		Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) vjeronaučne igraonice za djecu predškolske dobi				
(2) kateheze/interesne skupine za djecu osnovne škole				
(3) dnevni boravak za djecu				
(4) ministranti				
(5) mladi (srednjoškolci, studenti/ce, radnička mladež)				
(6) Katolička malonogometna liga				
(7) katekumeni				
(8) prosvjetni djelatnici/intelektualci				
(9) zdravstveni djelatnici				
(10) osobe aktivne u politici				
(11) zaposlenici socijalnih ustanova				
(12) misijska skupina				
(13) karitativna skupina				
(14) biblijska skupina				
(15) liturgija časova s vjernicima laicima				
(16) molitvena zajednica karizmatškoga profila				
(17) duhovne vježbe/obnove za djecu, mlade i odrasle				
(18) duhovno vodstvo				
(19) duhovno-pastoralni programi utemeljeni na duhovnosti utemeljitelj(ice)/svetih/blaženih članica Družbe				
(20) rad s vjernicima laicima tzv. pridruženim članovima Družbe				
(21) pastoral duhovnih zvanja				
(22) starije osobe (susreti u prostorima samostana)				
(23) dnevni boravak za starije osobe				
(24) pohađanje starijih osoba u župi				
(25) žene				
(26) obitelji u krizi				
(27) bračni parovi				
(28) rastavljeni				

(29) rastavljeni, civilno vjenčani				
(30) samohrani roditelji				
(31) udovci/udovice				
(32) žrtve obiteljskoga nasilja				
(33) nezaposleni				
(34) siromasi				
(35) beskućnici				
(36) nepismeni				
(37) maloljetni delikventi				
(38) trudne maloljetnice				
(39) zauzimanje za nerođene				
(40) ovisnici				
(41) žrtve trgovanja ljudima				
(42) zatvorenici				
(43) kućna njega bolesnika				
(44) osobe s invaliditetom				
(45) osobe s mentalnim poteškoćama				
(46) osobe sa psihičkim oboljenjima				
(47) vojni invalidi				
(48) osobe koje žaluju za preminulim bliskim osobama				
(49) umirući				
(50) migranti				
(51) imigranti				
(52) izbjeglice				
(53) osobe druge vjeroispovijesti				
(54) etničke manjine				
(55) Romi				
(56) turisti				
(57) zauzimanje za očuvanje prirode				
(58) rad s medijima (mrežna stranica, časopis zajednice...)				
(59) instrukcije/privatni satovi/radionice (informatika, glazba, strani jezici...)				
(60) hodočasnički pastoral				
(61) Drugo (<i>navedite</i>):				

21. Broj radno aktivnih, odnosno umirovljenih sestara koje obavljaju djelatnosti u zajednici (a nisu ubrojene u neku od prethodnih kategorija):

Djelatnosti u zajednici	Broj radno aktivnih sestara	Broj umirovljenih sestara
(1) vođenje zajednice (provincijalno vodstvo, kućne poglavarice)		
(2) ekonomski poslovi		
(3) tajništvo		
(4) arhivski poslovi		
(5) odgojiteljice (kandidatura/postulat/novicijat)		
(6) njega bolesnih sestara		
(7) bolesne sestre kojima je potrebna zdravstvena skrb		
(8) kućanski poslovi (kuhinja, praonica, porta, vrt, samostanska kapela/crkva, blagovaonica, sestre zadužene za vožnju...)		
(9) rad u vlastitom samostanskom muzeju		
(10) rad u vlastitoj samostanskoj knjižnici		
(11) samostalne umjetnice (glazba, slikarstvo, kiparstvo, književnost...)		
(12) izrada liturgijskoga ruha (paramenti)		
(13) ručni rad/rukotvorine		
(14) prevodilačka djelatnost		
(15) izdavačka djelatnost		
(16) Drugo (<i>navedite</i>):		

22. Broj sestara izvan zajednice:

Razlog izbivanja	Broj sestara
(1) skrb za bolesne roditelje/braću/sestre	
(2) eksklaustracija	
(3) smještaj u domu za starije i nemoćne osobe (izvan samostana) zbog potrebne zdravstvene skrbi	
(4) Drugo (<i>navedite</i>):	

23. S obzirom na vrste djelatnosti koje sestre vrše, križićem označite svoje predviđanje hoće li se broj sestara u pojedinom djelokrugu smanjiti, ostati jednak ili će se povećati u razdoblju do 2027. godine!

Vrste djelatnosti u kojima sestre rade	2027.		
	Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) rad u odgojno-obrazovnim ustanovama			
(2) rad u zdravstvenim ustanovama			
(3) rad u socijalnim ustanovama			
(4) rad u župi (samostanu) muške redovničke zajednice ili dijecezanskoj župi			
(5) rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima			
(6) duhovno-pastoralni programi u vlastitim samostanima/duhovnim centrima			
(7) djelatnosti u zajednici			
(8) Drugo (<i>navedite</i>):			

24. Broj sestara koje ne obavljaju posao za koji su obrazovane:

	Na vlastitu zamolbu	Zbog potrebâ zajednice	Drugo (<i>navedite</i>):
(1) obrazovanje sestre na nižem je stupnju negoli zahtijeva posao koji obavlja			
(2) obrazovanje sestre na višem je stupnju negoli zahtijeva posao koji obavlja			
(3) Drugo (<i>navedite</i>):			

25. Kakvog su obrazovanja bile sestre (s privremenim/doživotnim zavjetima) koje su u razdoblju od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. napustile zajednicu?

Obrazovanje	Broj sestara
(1) nedovršeno osnovnoškolsko obrazovanje	
(2) završeno osnovnoškolsko obrazovanje raznim vrstama doškoloavanja	
(3) osnovna škola	
(4) srednja škola	
(5) viša škola	
(6) diplomski studij	
(7) poslijediplomski studij licencijata/magisterij	
(8) poslijediplomski doktorski studij	
(9) Drugo (<i>navedite</i>):	

26. Koju su djelatnost vršile sestre (s privremenim/doživotnim zavjetima) koje su u razdoblju od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. napustile zajednicu?

Vrsta djelatnosti	Broj sestara
(1) rad u odgojno-obrazovnim ustanovama	
(2) rad u zdravstvenim ustanovama	
(3) rad u socijalnim ustanovama	
(4) rad u župi/samostanu muške redovničke zajednice	
(5) rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima	
(6) duhovno-pastoralni programi u vlastitim samostanima/duhovnim centrima	
(7) djelatnosti u zajednici	
(8) Drugo (<i>navedite</i>):	

27. Kakvog su obrazovanja/radnog odnosa bile djevojke koje su u razdoblju od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. došle u samostan (neovisno o tomu jesu li u međuvremenu napustile zajednicu)?

Vrsta obrazovanja/radnog odnosa	Broj djevojaka
(1) završeno osnovnoškolsko obrazovanje	
(2) započeto srednjoškolsko obrazovanje	
(3) završeno srednjoškolsko obrazovanje	
(4) započetak (diplomski, bakalaureat, master, specijalistički) studij	
(5) završen (diplomski, bakalaureat, master, specijalistički) studij	
(6) započetak poslijediplomski studij	
(7) završen poslijediplomski studij	
(8) zaposlena	
(9) Drugo (<i>navedite</i>):	

28. Iz kakvih su naselja dolazile djevojke koje su u razdoblju od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. došle u samostan (neovisno o tomu jesu li u međuvremenu napustile zajednicu)?

Naselje	Broj djevojaka
(1) iz seoskih naselja	
(2) iz gradskih naselja	

29. U koje su djelatnosti usmjerene (ili će po završetku studija biti usmjerene) sestre koje su u razdoblju od 1. siječnja 2007. do 1. siječnja 2017. slavile prve zavjete?

Vrsta djelatnosti	Broj sestara
(1) rad u odgojno-obrazovnim ustanovama	
(2) rad u zdravstvenim ustanovama	
(3) rad u socijalnim ustanovama	
(4) rad u župi/samostanu muške redovničke zajednice	
(5) rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima	
(6) duhovno-pastoralni programi u vlastitim samostanima/duhovnim centrima	
(7) poslovi u zajednici	
(8) Drugo (<i>navedite</i>):	

30. Križićem označite ima li Vaša redovnička zajednica razvijen oblik tzv. pridruženoga članstva!

(1) Da.	
(2) Ne, niti planiramo to učiniti.	
(3) Ne, ali planiramo to učiniti.	

Ako da, križićem označite koji je to oblik!

(1) Zajednica Krvi Kristove	
(2) Zajednica karmelskih laika BSI	
(3) Suradnici Božje ljubavi	
(4) Prijatelji Maloga Isusa	
(5) Drugo (<i>navedite</i>):	

31. a) Križićem označite sudjeluju li tzv. pridruženi članovi aktivno i neposredno u duhovnosti sestara!

(1) Da	
(2) Ne	

Ako da, u kojim oblicima duhovnosti sudjeluju i na koji način? _____

b) Križićem označite sudjeluju li tzv. pridruženi članovi aktivno i neposredno u apostolskoj djelatnosti sestara!

(1) Da	
(2) Ne	

Ako da, u kojim apostolskim djelatnostima sudjeluju i na koji način? _____

c) Križićem označite sudjeluju li tzv. pridruženi članovi aktivno i neposredno u asketskim (pokorničkim) vježbama sestara!

(1) Da	
(2) Ne	

Ako da, u kojim asketskim (pokorničkim) vježbama sudjeluju i na koji način? _____

32. Križićem označite je li Vaša redovnička zajednica ikada inicirala osnivanje neke udruge!

(1) Da.	
(2) Ne, niti planiramo to učiniti.	
(3) Ne, ali planiramo to učiniti.	

Ako da, navedite ime udruge! _____

Ako planirate osnivati još udruga, što predviđate koliko ćete udruga osnovati do 2027. godine?

33. Križićem označite je li Vaša redovnička zajednica ikada inicirala osnivanje neke zaklade!

(1) Da.	
(2) Ne, niti planiramo to učiniti.	
(3) Ne, ali planiramo to učiniti.	

Ako da, navedite ime zaklade! _____

Ako planirate osnivati još zakladâ, što predviđate koliko ćete zakladâ osnovati do 2027. godine?

34. U stupac 2017. upišite broj sestara koje surađuju (pod suradnjom se smatra raspon od svakodnevno do jednom mjesečno) s udrugama civilnoga društva (udruge čiji inicijator nije Vaša redovnička zajednica, ali i udruge osnovane na inicijativu Vaše redovničke zajednice), a u stupac 2027. križićem označite Vaša predviđanja hoće li se broj sestara smanjiti, ostati jednak ili se povećati:

Ime udruge	2017. (stanje 1.1.2017.)	2027.		
		Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) Caritas				
(2) Vjera i svjetlo				
(3) Udruga sv. Vinka Paulskoga				
(4)				

35. Križićem označite je li Vaša redovnička zajednica surađivala s nekom drugom ženskom redovničkom zajednicom u izvršavanju zajedničkoga apostolskog poslanja!

(1) Da.	
(2) Ne, niti planiramo to učiniti.	

(3) Ne, ali planiramo to učiniti.	
-----------------------------------	--

Ako da, opišite o kojem je djelovanju riječ! _____

36. Križićem označite koliki je postotak imovine koja je Vašoj zajednici oduzeta u razdoblju socijalizma, a još Vam **nije** vraćena!

(1) 0 – 10 %	
(2) 11 – 20 %	
(3) 21 – 30 %	
(4) 31 – 40 %	
(5) 41 – 50 %	
(6) 51 – 60 %	
(7) 61 – 70 %	
(8) 71 – 80 %	
(9) 81 – 90 %	
(10) 90 – 100 %	

37. Križićem označite je li Vaša zajednica sudjelovala u natjecajima za projekte vezane uz EU fondove!

(1) Da.	
(2) Ne, niti planiramo to učiniti.	
(3) Ne, ali planiramo to učiniti.	

Ako da, navedite o kojem je projektu riječ! _____

38. Križićem označite je li Vaša redovnička zajednica poduzela nešto s obzirom na aktualno masovno iseljavanje iz Hrvatske!

(1) Da.	
(2) Ne, niti planiramo to učiniti.	
(3) Ne, ali planiramo to učiniti.	

Ako da, navedite što ste poduzeli! _____

39. U stupac 2017. upišite broj koliko civilnih osoba upošljava Vaša redovnička zajednica, a u stupac 2027. križićem označite Vaša predviđanja hoće li se taj broj smanjiti, ostati jednak ili se povećati:

Vrsta posla	2017. (stanje 1.1.2017.)	2027.		
		Smanjit će se	Ostat će jednak	Povećat će se
(1) kućanski poslovi				
(2) skrb za starije i nemoćne sestre				
(3) rad u ustanovama čiji je vlasnik Vaša redovnička zajednica				
(4) Drugo (navedite):				

40. Ukoliko imate kakav dodatni prijedlog/komentar za koji vjerujete da bi mogao pomoći boljem razumijevanju i unaprjeđivanju poslanja ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj, molimo Vas, napišite ga!

*Ako ste ispunili cijeli upitnik, molimo Vas da još jednom pregledate svoje odgovore!
Provjerite da možda niste propustili koje pitanje ili koju stranicu!
Molimo Vas da odgovorite na svako pitanje!*

***Zahvaljujemo za Vaše vrijeme i trud koji ste uložili u ispunjavanje ovoga upitnika! Duboko cijenimo Vašu otvorenost za suradnju.
Neka Vam Gospodin uzvрати svojim blagoslovom!***

Mjesto i nadnevak: _____

Prilog 2.: Anketni upitnik za redovnice

ISTRAŽIVANJE O POSLANJU ŽENSKIH REDOVNIČKIH ZAJEDNICA

SA SJEDIŠTEM U HRVATSKOJ

Poštovana sestro,

zahvaljujem Vam što ste pristali sudjelovati u istraživanju o poslanju ženskih redovničkih zajednica sa sjedištem u Hrvatskoj. Prikupljeni podatci koristit će se u svrhu izrade doktorske disertacije *Razumijevanje i ostvarivanje poslanja kod redovnica u Hrvatskoj danas*. Upitnik je namijenjen svim ženskim redovničkim zajednicama sa sjedištem u Hrvatskoj.

Upitnik je u potpunosti anoniman, i nigdje ga ne potpisujete niti navodite ime Družbe kojoj pripadate. Odgovori nikada ne će biti neposredno povezani uz Vaše ime, niti uz ime Vaše Družbe, i uvijek će biti razmatrani i prikazivani kao mišljenja svih sestara uključenih u ovo istraživanje.

Molim Vas da pri ispunjavanju upitnika pažljivo pratite upute i da na svako pitanje odgovorite u skladu s uputama! Ako se u pitanju traži da nešto rangirate prema važnosti, u kvadratić upišite broj! Ukoliko se ne traži rangiranje, u kvadratić samo upišite oznaku x!

Primjerice, pitanje koje traži odabir između odgovora „Da“ i „Ne“:

(1) Da	x
(2) Ne	

Ili, pitanja u kojima se u redcima navode pojedine tvrdnje/elementi, a od vas se traži da svaku od njih ocijenite davanjem samo jedne ocjene u svakom retku:

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) Crkvena hijerarhija					x
(2) Društvene institucije		x			
(3) Druge ženske redovničke zajednice				x	
(4) Muške redovničke zajednice			x		
(5) Vjernici laici	x				
(6) Hrvatska redovnička konferencija		x			

Također, mogu postojati pitanja u kojima trebate rangirati neke elemente tako što ćete u kvadratić upisivati brojeke koje označavaju poredak:

(1) pobožna (duhovna)	1
(2) marljiva (radišna)	3
(3) požrtvovna (asketska)	2
(4) vjerodostojno živi redovničko zvanje	4

Molim Vas da na pitanja odgovarate otvoreno i iskreno kako bi Vaši odgovori izražavali realno stanje, a ne ono za koje smatrate da bi bilo poželjno! Ne postoje točni i netočni odgovori. Vaše sudjelovanje u ovom istraživanju od velike je važnosti. Svojim objektivnim odgovorima doprinosite valjanomu promišljanju i zaključivanju o apostolskom poslanju ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj u današnje vrijeme, ali i u budućnosti.

Unaprijed Vam zahvaljujem na velikodušnoj suradnji!

s. Krista Mijatović

U Đakovu 7. lipnja 2017.

1. Vaša dob (*upišite koliko imate godina*): _____

I. POSLANJE ŽENSKIH REDOVNIČKIH ZAJEDNICA U HRVATSKOJ

Pitanjima koja slijede htjeli bismo upoznati Vaše stavove o apostolskom poslanju ženskih redovničkih zajednica u Hrvatskoj.

2. Što Vi osobno razumijevate pod pojmom 'apostolat (poslanje)' redovničkoga života?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) molitva					
(2) svjedočanstvo života					
(3) žrtva (trpljenje, pokora, askeza)					
(4) rad/djelovanje					

3. Prema Vašoj procjeni, koliku važnost u redovničkom životu imaju sljedeći aspekti? Molimo Vas da navedene aspekte rangirate stupnjevima od 1 do 4 (1 - najmanje važno, a 4 - najvažnije) i uz svaki aspekt upišete broj koji odgovara njegovoj važnosti!

(1) rad/djelovanje	
(2) molitva	
(3) žrtva (trpljenje, pokora, askeza)	
(4) svjedočanstvo života	

4. Što predmnijevate, koji lik redovnice najviše cijene vjernici laici? Navedene karakteristike rangirajte stupnjevima od 1 do 4 (1 - najmanje cijene, a 4 – najviše cijene)!

	stav vjernika laika
(1) pobožna (duhovna)	
(2) marljiva (radišna)	
(3) požrtvovna (asketska)	
(4) vjerodostojno živi redovničko zvanje	

5. Što predmnijevate, koliko su, prema procjeni vjernika laika, navedene karakteristike prisutne u ženskim redovničkim zajednicama u Hrvatskoj! Navedene karakteristike rangirajte stupnjevima od 1 do 4 (1 – najmanje prisutno, a 4 – najviše prisutno)!

	stav vjernika laika
(1) pobožnost (duhovnost)	
(2) marljivost (radišnost)	
(3) požrtvovnost (askeza)	
(4) vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	

6. U tablici se nalazi nekoliko tvrdnji o važnosti askeze (post, odricanje i slično) u redovničkom životu. Molimo Vas da na skali križićem izrazite stupanj slaganja sa svakom od navedenih tvrdnji!

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	ni se slažem, ni se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
(1) Askeza je nužna za uzorno življenje redovničkoga zvanja.					
(2) Askeza ima smisla samo ako je u službi drugima.					
(3) Svrha askeze jest u održavanju samodiscipline.					
(4) Po askezi moguće je biti blizu ljudima koji trpe.					
(5) Svrha askeze jest u davanju zadovoljštine za grijeh (vlastite i tuđe).					
(6) Askeza je sasvim nevažna za redovnički život.					
(7) Askeza je zastarjela, neprimjerena za današnje vrijeme.					
(8) Drugo (<i>navedite</i>):					

7. Križićem označite koliko je, prema Vašoj procjeni, za redovnički život važan rad?

Nimalo	Malo	Osrednje	Dosta	Puno

8. Da bi redovnički život bio vitalan u današnje vrijeme, potrebno je osobito staviti naglasak:

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) na njegovu duhovnu dimenziju					
(2) na disciplinu u redovničkim zajednicama					
(3) na asketske vježbe (post, odricanje, i slično)					
(4) na vjerodostojno svjedočanstvo života					
(5) na rad sestara					
(6) Drugo (<i>navedite</i>):					

9. Koliko je, za ostvarivanje poslanja ženskih redovničkih zajednica, važno što o tome misle sljedeće skupine:

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) Crkvena hijerarhija					

(2) društvene institucije					
(3) ženske redovničke zajednice					
(4) muške redovničke zajednice					
(5) vjernici laici					
(6) Hrvatska redovnička konferencija					
(7) osobe kojima je potrebna pomoć redovnicâ					
(8) stručnjaci za društvena istraživanja					

10. Prema Vašoj procjeni, koliko u današnje vrijeme vrjednuju rad redovnicâ:

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) Crkveni službenici					
(2) društvene vlasti					
(3) vjernici laici					
(4) druge ženske redovničke zajednice					
(5) muške redovničke zajednice					

11. Koji su, po Vašem mišljenju, 'znakovi vremena', odnosno potrebe društva u Hrvatskoj u današnje vrijeme (navedite po jednu potrebu na duhovnom, moralnom i socijalnom području)?

a) Na duhovnom području: _____

b) Na moralnom području: _____

c) Na socijalnom području: _____

12. Procijenite kako često navedeni čimbenici stvaraju poteškoće ženskim redovničkim zajednicama dok pokušavaju odgovoriti na potrebe današnjega društva u Hrvatskoj!

	nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek
(1) posljedice dugogodišnjega života u socijalizmu					
(2) nacionalizirana imovina koja još nije vraćena					
(3) nedostatak financijskih sredstava					
(4) vlastita institucionalna tromost					
(5) nedovoljan priljev novih članica					
(6) malobrojnost članica zajednice					
(7) visoka starosna dob članica zajednice					
(8) nedovoljna stručna osposobljenost članica zajednice					
(9) nedovoljna podrška od službene Crkve					
(10) nedovoljna podrška od društvene vlasti					
(11) nedovoljno razvijena suradnja sa civilnim društvom					
(12) nedovoljno 'umrežena' suradnja među različitim ženskim redovničkim zajednicama					
(13) ženske redovničke zajednice nemaju jasnu viziju vlastitoga poslanja					
(14) sve veća uključenost vjernika laika u crkveno-pastoralno djelovanje					
(15) Drugo (navedite):					

13. Pozorno pročitajte tvrdnje i križićem označite stupanj slaganja sa svakom od navedenih tvrdnji!

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	nit se slažem, niti se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
(1) Među ženskim redovničkim zajednicama nije vidljiva razlika u karizmi.					
(2) Kad bi zahtjevi posla bili takvi da sestri onemogućuju boravak u zajednici, ispravno bi bilo dopustiti sestri dugotrajan boravak izvan zajednice kako bi mogla obavljati posao.					
(3) Iako se sve više govori o tomu kako redovništvo radi sa siromašnima (marginaliziranima), čini mi se da je u stvarnosti toga rada sve manje.					
(4) Pri izboru djelatnosti, poglavarice u današnje vrijeme, više nego prije, poštuju sklonosti pojedine sestre.					
(5) Ženske redovničke zajednice nisu više toliko važne u društvu kao što su nekad bile jer su vjernici laici uglavnom preuzeli sve ono za što je nekad brinulo redovništvo.					
(6) Uloga redovništva u Crkvi bila je puno jasnija prije aktivnoga uključivanja vjernika laika u mnoge aspekte pastoralnoga djelovanja Crkve.					
(7) U redovničkom životu molitva je važnija od rada.					
(8) U redovničkom životu zajednica je važnija od rada.					

14. Što mislite, utječu li djelatnosti kojima se Družba bavi na budućnost Družbe?

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	nit se slažem, niti se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
(1) Budućnost imaju Družbe s užim opsegom apostolata (većina članova bavi se istom vrstom posla).					
(2) Budućnost imaju Družbe sa širokim/raznolikim opsegom apostolata (mali broj članova bavi se istom vrstom posla).					
(3) Za budućnost neke Družbe sasvim je nevažno kojim se djelatnostima Družba bavi.					

15. Koliko su, prema Vašoj procjeni, navedeni čimbenici važni mladima pri izboru Družbe kojoj će pripadati?

nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
--------	------	----------	-------	------

(1) duhovnost dotične Družbe					
(2) apostolsko djelovanje dotične Družbe					
(3) asketske vježbe (post, odricanje...) dotične Družbe					
(4) odnosi među sestrama u zajednici					
(5) izgled redovničkoga odijela					
(6) Drugo (<i>navedite</i>):					

16. Prema Vašem mišljenju, koliko dolje navedeni stavovi odvrćaju djevojke od ulaska u samostan?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) stav da apostolat koji vrše redovničke zajednice mogu jednako vrijedno vršiti kao vjernici laici u svijetu					
(2) stav da redovničke zajednice ne vrše apostolat koji bi trebale					
(3) pashalna dimenzija poslanja (žrtva, askeza, odricanje) nema smisla					
(4) nedostatak slobode u izboru posla kojim će se baviti kao redovnice					
(5) manjak radosti kod posvećenih osobâ					
(6) posvećene osobe ne mole dovoljno					
(7) svjedočanstvo života posvećenih osobâ nije vjerodostojno					
(8) status žene u Crkvi ne odgovara društvenom razvoju					
(9) Drugo (<i>navedite</i>):					

17. Smatrate li da bi bilo korisno pri Hrvatskoj redovničkoj konferenciji osnovati ured za pomoć redovničkim zajednicama u apostolskom poslanju?

(1) Da	
(2) Ne	

Ako da, koja biste očekivanja imali od toga ureda?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) pomoć u otkrivanju 'znakova vremena' i potreba društva					
(2) provedba istraživanja u vezi trendova i potreba apostolata					
(3) pokretanje raznih zajedničkih projekata					
(4) poticanje suradnje među različitim ženskim redovničkim zajednicama					
(5) trajna formacija poglavarica provincijalnih i mjesnih zajednica					
(6) poticanje međusobne suradnje ženskih i muških redovničkih zajednica					
(7) organizacija različitih oblika profesionalnoga doškoloavanja					
(8) Drugo (<i>navedite</i>):					

II. POSLANJE VAŠE DRUŽBE

U ovom dijelu želimo doznati što mislite o poslanju Vaše Družbe. Pod pojmom Družba razumijevamo sestre Vaše Provincije u Hrvatskoj.

18. U tablici se nalaze važni aspekti redovničkoga života. Pokušajte procijeniti u kojoj mjeri svaki od tih aspekata opisuje poslanje (apostolat) Vaše Družbe!

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) u molitvi Bogu prinositi potrebe ljudi					
(2) svjedočanstvom života biti znak budućega svijeta					
(3) po trpljenju i askezi suobličavati se Kristu					
(4) djelatnim služenjem pomagati ljudima u duhovnim i materijalnim potrebama					

19. Koliko je jasno osobama navedenim u tablici što bi Vaša Družba trebala činiti u svojem apostolskom poslanju?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) meni osobno					
(2) sestrama moje Družbe					
(3) provincijalnom vodstvu moje Družbe					

20. Prema Vašoj procjeni, u kojoj mjeri Vaša Družba uspijeva primjereno odgovoriti na:

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) socijalne probleme u Hrvatskoj danas					
(2) moralne probleme					
(3) duhovne potrebe ljudi					
(4) probleme obiteljskoga života					

21. U kojoj mjeri Vaša Družba uspijeva:

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) otkriti potrebe današnjega vremena					
(2) pokretati nove oblike djelovanja					
(3) ostati vjerna karizmi utemeljitelja					
(4) imati jasno određene prioritete apostolskoga djelovanja					
(5) u članicama buditi jak osjećaj za poslanje					
(6) pružiti vjerodostojno svjedočanstvo redovničkoga života					
(7) imati jasno definirano poslanje Družbe					
(8) u članicama formirati osjećaj za pripadnost Družbi (brigom za rast, priznanjem, uključivanjem u zajednicu)					
(9) imati kvalitetne međusobne odnose u zajednici					
(10) pružiti sestrama kvalitetnu osposobljenost za posao					
(11) osigurati sestrama dovoljno odmora					
(12) sestrama pružiti mogućnosti duhovnoga rasta					
(13) sestre motivirati za asketske vježbe					
(14) u članicama formirati jak redovnički identitet					
(15) održavati postojeće oblike djelovanja					
(16) sestre motivirati za rad					
(17) pokrivati financijske potrebe zajednice					

22. Koliko je uspješna suradnja između Vaše Družbe i:

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) Crkvene hijerarhije					

(2) društvenih institucija					
(3) drugih ženskih redovničkih zajednica					
(4) muških redovničkih zajednica					
(5) vjernika laika					
(6) Hrvatske redovničke konferencije					

23. Što predmnijevate, koji lik redovnice najviše cijeni provincijalno vodstvo Vaše Družbe? Molimo Vas da navedene karakteristike rangirate stupnjevima od 1 do 4 (1 - najmanje cijene, a 4 – najviše cijene)!

	stav provincijalnoga vodstva
(1) pobožna (duhovna)	
(2) marljiva (radišna)	
(3) požrtvovna (asketska)	
(4) vjerodostojno živi redovničko zvanje	

24. Što predmnijevate, koji lik redovnice najviše cijene sestre Vaše Družbe? Molimo Vas da navedene karakteristike rangirate stupnjevima od 1 do 4 (1 - najmanje cijene, a 4 – najviše cijene)!

	stav sestara Vaše zajednice
(1) pobožna (duhovna)	
(2) marljiva (radišna)	
(3) požrtvovna (asketska)	
(4) vjerodostojno živi redovničko zvanje	

25. Koliko su, prema Vašoj procjeni, navedene karakteristike prisutne u Vašoj Družbi! Molimo Vas da navedene karakteristike rangirate stupnjevima od 1 do 4 (1 – najmanje prisutno, a 4 – najviše prisutno)!

	Vaš stav
(1) pobožnost (duhovnost)	
(2) marljivost (radišnost)	
(3) požrtvovnost (askeza)	
(4) vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	

26. Što predmnijevate, koliko su, prema procjeni provincijalnoga vodstva Vaše Družbe, navedene karakteristike prisutne u Vašoj Družbi! Molimo Vas da navedene karakteristike rangirate stupnjevima od 1 do 4 (1 – najmanje prisutno, a 4 – najviše prisutno) !

	stav provincijalnoga vodstva
(1) pobožnost (duhovnost)	
(2) marljivost (radišnost)	
(3) požrtvovnost (askeza)	
(4) vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	

27. Što predmnijevate, koliko su, prema procjeni sestara Vaše Družbe, navedene karakteristike prisutne u Vašoj Družbi! Molimo Vas da navedene karakteristike rangirate stupnjevima od 1 do 4 (1 – najmanje prisutno, a 4 – najviše prisutno)!

	stav sestara Vaše zajednice
(1) pobožnost (duhovnost)	
(2) marljivost (radišnost)	
(3) požrtvovnost (askeza)	
(4) vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja	

28. Provincijalno vodstvo Vaše Družbe 'znakove vremena', odnosno potrebe društva, otkriva uz pomoć:

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) molitve					
(2) metode vlastitoga opažanja i zaključivanja					
(3) savjetovanja sa sestrama (članicama zajednice)					
(4) savjetovanja sa svećenicima/redovnicima					
(5) savjetovanja s vjernicima laicima među kojima djeluju sestre					
(6) savjetovanja sa stručnjacima za društvena istraživanja					
(7) praćenja dnevnoga tiska i medijâ					
(8) Drugo (<i>navedite</i>):					

29. Prema Vašoj procjeni, u kojoj mjeri navedeni faktori utječu na odluku Vaše Družbe o pokretanju nekog **novog** oblika djelovanja?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) smjernice generalnoga vodstva					
(2) iskustvo i djelovanje drugih provincija Vaše Družbe					
(3) pouzdanje u Božju Providnost					
(4) iskustvo i djelovanje ostalih redovničkih zajednica u Hrvatskoj					
(5) financijski izdatci					
(6) ukupan broj sestara					
(7) prosječna dob sestara					
(8) stručna osposobljenost sestara					
(9) sklonosti sestara					
(10) usklađenost s karizmom Družbe					
(11) nesigurnost u činjenicu da je to zaista 'znak vremena', odnosno potreba suvremenoga društva					
(12) strah od gubitka postojećih radnih mjesta sestara					
(13) nesigurnost u činjenicu da je to volja Božja					
(14) otpor članica zajednice					
(15) strah od novoga					
(16) nesigurnost zbog mogućega neuspjeha					
(17) priljev novih članica					
(18) plaća/naknada					
(19) prioriteti službene Crkve					
(20) vlastita institucionalna tromost					
(21) Drugo (<i>navedite</i>):					

30. Da Vaš/a utemeljitelj/ica živi u današnje vrijeme i započinje neki **novi** oblik djelovanja na području Hrvatske, koji bi oblik djelovanja pokrenuo/la? Budite konkretni i navedite samo **jedan** oblik djelovanja!

31. Kad biste Vi imali priliku započeti neki **novi** oblik djelovanja, koji bi Vaša Družba vršila u Hrvatskoj, što bi to bilo? Budite konkretni i navedite samo **jedan** oblik djelovanja!

32. Na koji bi se oblik rada Vaša Družba trebala usmjeriti u budućnosti?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) rad u vlastitim ustanovama (odgojno-obrazovne, zdravstvene, socijalne)					
(2) rad u državnim ustanovama (odgojno-obrazovne, zdravstvene, socijalne)					
(3) rad u crkvenim ustanovama					
(4) rad u župama					
(5) rad u duhovnim centrima pri vlastitim samostanima					
(6) rad u udrugama					
(7) rad izvan ustanovâ, u pojedinačnim zanimanjima					

33. Na koje bi se društvene potrebe Vaša Družba trebala usmjeriti u budućnosti? Navedene aspekte rangirajte stupnjevima od 1 do 4 (1 – najmanje bi se trebala usmjeriti, a 4 – najviše bi se trebala usmjeriti)!

(1) socijalni problemi	
(2) moralni problemi	
(3) duhovne potrebe ljudi	
(4) problemi obiteljskoga života	

34. Prema kojim bi ciljnim skupinama Vaša Družba trebala usmjeriti svoje djelovanje u budućnosti?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) djeca					

(2) mladi					
(3) starije osobe					
(4) živi vjernički krugovi u župama/vlastitim samostanima (katekumeni, intelektualci, zdravstveni djelatnici, molitvene zajednice, osobe aktivne u politici, biblijski pastoral...)					
(5) bolesne osobe (fizička i psihička oboljenja)					
(6) osobe s tjelesnim i mentalnim invaliditetom, vojni invalidi					
(7) siromasi, beskućnici, nezaposleni, nepismeni					
(8) umirući, osobe koje žaluju za preminulim bliskim osobama, udovci/udovice					
(9) misijski pastoral					
(10) obiteljski pastoral					
(11) hodočasnički pastoral					
(12) migranti, imigranti, izbjeglice					
(13) međureligijski dijalog, ekumenizam					
(14) turisti					
(15) etničke manjine, Romi					
(16) rad s vjericima laicima, tzv. pridruženim članovima Družbe					
(17) duhovne vježbe/obnove za djecu, mlade i odrasle					
(18) pastoral duhovnih zvanja					
(19) duhovno-pastoralni programi utemeljeni na duhovnosti utemeljitelj(ice), odnosno svetih/blaženih članica Družbe					
(20) maloljetni delikventi, zatvorenici					
(21) rastavljeni (civilno vjenčani), samohrani roditelji					
(22) žrtve trgovanja ljudima					
(23) ovisnici					
(24) trudne maloljetnice/zauzimanje za nerođene					
(25) rad u medijima					
(26) zauzimanje za očuvanje prirode					
(27) Drugo (navedite):					

35. Iz prethodnog pitanja izdvojite tri ciljne skupine koje smatrate najvažnijima. Navedite ih redosljedom važnosti, počevši od najvažnijega prema manje važnom!

1. _____
2. _____
3. _____

36. Kako promišljate o budućnosti? Pokušajte zamisliti kako će Vaša Provincija u Hrvatskoj izgledati 2027. godine! Do godine 2027. očekujem da će moja Provincija u Hrvatskoj (*križićem označite jednu tvrdnju koja najbolje izražava Vaše očekivanje*):

(1) imati puno veći broj članova	
(2) imati otprilike isti broj članova	
(3) imati puno manji broj članova	
(4) više ne će postojati	
(5) ujediniti se s nekom drugom provincijom moje Družbe	
(6) ujediniti se s nekom drugom Družbom	
(7) poprimiti neki drugi oblik postojanja	

37. S obzirom na potrebe suvremenoga društva, koliko pozornosti bi se trebalo posvetiti navedenim čimbenicima u profesionalnom osposobljavanju mlađih članica Vaše Družbe?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) komunikacijske vještine					
(2) strani jezici					
(3) informatička pismenost					
(4) osmišljavanje projekata					
(5) poslijediplomski studiji					
(6) temeljno znanje o psihologiji					
(7) temeljno znanje o teologiji					
(8) temeljno znanje o sociologiji					
(9) Drugo (<i>navedite</i>):					

38. Što mislite, koliko su provincijalnom vodstvu Vaše Družbe pri odlučivanju o tomu kojim će se poslom koja sestra baviti, važni sljedeći aspekti?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) usklađenost s karizmom Družbe					
(2) usklađenost s vizijom i dugoročnim planovima Družbe glede vlastitoga apostolskog djelovanja					
(3) otvorenost poticajima Duha Svetoga u molitvi					
(4) savjetovanje s obitelji iz koje dotična sestra potječe					
(5) savjetovanje sa zajednicom					
(6) savjetovanje s voditeljicom novicijatske formacije					
(7) savjetovanje s voditeljicom u kandidaturi/postulatu					
(8) sposobnosti dotične sestre					
(9) sklonosti dotične sestre					
(10) obrazovanje dotične sestre					
(11) prepustiti dotičnoj sestri da sama izabere posao koji će obavljati					
(12) plaća/naknada					
(13) otkriti i adekvatno odgovoriti na 'znakove vremena' i potrebe suvremenoga društva					
(14) otvaranje novih radnih mjesta na kojima bi sestre djelovale					
(15) popunjavanje postojećih radnih mjesta sestara					
(16) Drugo (<i>navedite</i>):					

III. OSOBNO POSLANJE

U ovom dijelu upitnika, osobito su nam značajna Vaša promišljanja o Vama osobno. Pred Vama je nekoliko pitanja o Vašem osobnom poslanju.

39. Što Vas je, i u kojoj mjeri, privuklo da postanete redovnica?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) osjećaj da me Bog zove					
(2) želja za molitvom i duhovnim životom					
(3) želja živjeti u zajednici					
(4) želja raditi za Boga i bližnje					
(5) želja činiti asketske vježbe (post, odricanje, i slično)					
(6) Drugo (<i>navedite</i>):					

40. Što Vas je, i u kojoj mjeri, privuklo da se pridružite Družbi kojoj pripadate?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) duhovnost dotične Družbe					
(2) apostolsko djelovanje dotične Družbe					
(3) asketske vježbe (post, odricanje, i slično) dotične Družbe					
(4) odnosi među sestrama u zajednici					
(5) izgled redovničkoga odijela					
(6) vjerodostojno življenje redovničkoga zvanja					
(7) radost sestara					
(8) život i djelo utemeljitelja/ice					
(9) Drugo (<i>navedite</i>):					

41. U kojoj su Vas mjeri navedene osobe podržavale u odluci da postanete redovnica?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) članovi uže obitelji (roditelji, braća/sestre)					
(2) članovi Družbe u koju sam pristupila					
(3) prijatelji					
(4) članovi šire obitelji					
(5) duhovnik/isповједnik					
(6) župnik					
(7) članovi neke zajednice unutar župe (npr. karizmatska zajednica, zajednica mladih, i slično)					
(8) osobe s kojima sam surađivala na poslu					
(9) Drugo (<i>navedite</i>):					

42. U kojoj Vas mjeri navedene osobe podržavaju u Vašem sadašnjem redovničkom životu i djelovanju?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) članovi uže obitelji (roditelji, braća/sestre)					
(2) članovi Družbe u koju sam pristupila					

(3) prijatelji					
(4) članovi šire obitelji					
(5) duhovnik/ispovjednik					
(6) svećenik					
(7) članovi neke druge ženske redovničke zajednice					
(8) osobe u čiju korist obavljam posao					
(9) osobe s kojima surađujem na poslu					
(10) provincijalno vodstvo					
(11) Drugo (<i>navedite</i>):					

43. Dok vršite apostolsko poslanje, imate osjećaj da ga vršite u ime:

	nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek
(1) Duha Svetoga					
(2) Boga Oca					
(3) Isusa Krista					
(4) Trojedinoga Boga					
(5) Crkve					
(6) Družbe kojoj pripadam					
(7) utemeljitelja Družbe kojoj pripadam					
(8) blaženih/svetih članica Družbe kojoj pripadam					
(9) svetca po kojemu sam dobila krsno ime					
(10) svetca po kojemu sam dobila redovničko ime					
(11) svoje osobno ime					
(12) Drugo (<i>navedite</i>):					

44. Komu najčešće upravljate svoju osobnu molitvu?

	nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek
(1) Bogu Ocu					
(2) Isusu Kristu					
(3) Duhu Svetomu					
(4) Presvetomu Trojstvu					
(5) duhovnoj stvarnosti po kojoj Družba nosi ime (Srce Isusovo, Krv Kristova, Sveti Križ, itd.)					
(6) Blaženoj Djevici Mariji					
(7) utemeljitelj/u/ici Družbe kojoj pripadam					
(8) blaženim/svetim članicama Družbe kojoj pripadam					
(9) svetcu po kojemu sam dobila krsno ime					
(10) svetcu po kojemu sam dobila redovničko ime					
(11) Drugo (<i>navedite</i>):					

(1) pobožna (duhovna)	Vaš stav
-----------------------	----------

(2) marljiva (radišna)	
(3) požrtvovna (asketska)	
(4) vjerodostojno živi redovničko zvanje	

45. Koji lik redovnice najviše cijenite Vi osobno? Navedene karakteristike rangirajte stupnjevima od 1 do 4 (1 - najmanje cijenim, a 4 – najviše cijenim)!

46. S kim biste u poslu najradije surađivali? Navedene skupine rangirajte stupnjevima od 1 do 5 (1 – nimalo rado, a 5 – vrlo rado)!

(1) sestre Družbe kojoj pripadam	
(2) vjernici laici	
(3) dijecezanski svećenici	
(4) redovnici	
(5) sestre druge Družbe	

47. Više je različitih načina na koji neka sestra može doprinosti poslanju Družbe kojoj pripada. Pokušajte procijeniti, po čemu Vi najviše doprinosite poslanju Družbe kojoj pripadate?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) po radu					
(2) po molitvi					
(3) po asketskim vježbama (post, odricanje, i slično)					
(4) po svjedočanstvu života					

48. Pozorno pročitajte tvrdnje i križićem označite stupanj slaganja sa svakom od navedenih tvrdnji!

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	niti se slažem, niti se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
(1) Moji stavovi se uzimaju u obzir glede odlukâ u vezi apostolskoga poslanja Družbe kojoj pripadam.					
(2) Osjećam se izoliranom od važnih odlukâ/aktivnosti koje se događaju u Družbi kojoj pripadam.					
(3) Osjećam da sam važna članica Družbe kojoj pripadam.					
(4) Željela bih imati veći utjecaj u odlučivanju o djelatnostima Družbe.					
(5) Provincijalno vodstvo pruža mi slobodan prostor za osobne inicijative i vizije s obzirom na posao koji obavljam.					
(6) Spremna sam doprinijeti više nego što se uobičajeno očekuje, kako bih pomogla Družbi da ispuni svoje poslanje.					
(7) Družba mi daje dovoljno slobode u odabiru djelovanja.					

49. Križićem označite stupanj slaganja sa svakom od navedenih tvrdnji! Posao koji trenutno obavljam:

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	nití se slažem, nití se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
(1) povećava u meni osjećaj pripadnosti Družbi					
(2) odgovara na goruće potrebe današnjega društva u Hrvatskoj					
(3) nadilazi moje psiho-fizičke mogućnosti					
(4) pruža mogućnost duhovnoga rasta					
(5) od velike je važnosti za Crkvu					
(6) vrlo je cijenjen među sestrama					
(7) dobro izražava karizmu utemeljitelj/a/ice					
(8) skraćuje vrijeme osobne molitve					
(9) pruža mi dovoljno slobodnoga vremena i odmora					
(10) otežava održavanje dnevnog reda					
(11) ispunjava osjećajem ostvarenja					

50. U kakvom je odnosu Vaš sadašnji posao s Vašim redovničkim zvanjem?

	uopće se ne slažem	uglavnom se ne slažem	nití se slažem, nití se ne slažem	uglavnom se slažem	potpuno se slažem
(1) Posao utječe na oblikovanje mogega redovničkog identiteta.					
(2) Posao, koji trenutno vršim, Božja je volja za mene.					
(3) Moje mi je zvanje izvor snage za obavljanje posla.					
(4) Posao koji vršim mogla bih jednako dobro vršiti i kao vjernica laikinja.					

51. Koliko su, po Vašem mišljenju, navedeni čimbenici važni za uspjeh Vašega apostolskog poslanja?

	nimalo	malo	osrednje	dosta	puno
(1) duhovni život					
(2) dobri odnosi u redovničkoj zajednici					
(3) redovničko odijelo					
(4) civilno odijelo					
(5) premještaji					
(6) vršenje asketskih vježbi (post, odricanje, i slično)					
(7) radosno svjedočenje					
(8) biti redovnica (redovnička posveta)					
(9) život u zajednici					
(10) Drugo (navedite):					

52. Svaki posao nosi sa sobom i određene izazove. Koliko se često Vi, na poslu koji obavljate, susrećete s navedenim izazovima?

	nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek
(1) nedostatak vremena					
(2) nedostatak financijskih sredstava					
(3) poteškoće s nadređenim osobama					
(4) poteškoće sa suradnicima					
(5) nepotrebna administracija					
(6) osobna nemotiviranost za posao					
(7) poteškoće s osobama u čiju korist vršim posao					
(8) stres					
(9) Drugo (<i>navedite</i>):					

53. U tablici su navedeni neki od mogućih razloga za napuštanje Družbe. Bez obzira jeste li ikada u životu pomislili napustiti Družbu ili ne, pažljivo pročitajte svaki razlog i križićem označite u kojem bi stupnju vjerojatnosti navedeni razlozi utjecali na Vašu eventualnu odluku o napuštanju Družbe!

	nimalo vjerojatno	nije vjerojatno	vjerojatno	vrlo vjerojatno	nisam sigurna
(1) posao koji obavljam					
(2) neusklađenost apostolskoga poslanja Družbe s mojom vizijom karizme					
(3) neuspješnost Družbe u otkrivanju i odgovaranju na potrebe vremena					
(4) članice Družbe ne daju vjerodostojno svjedočanstvo života					
(5) nejasna uloga ženskih redovničkih zajednica u Crkvi i društvu					
(6) beznadna budućnost redovničkoga života					
(7) nejasna karizmatički identitet Družbe					
(8) premještaj					
(9) Drugo (<i>navedite</i>):					

54. Pred Vama se nalaze neki aspekti Vašega redovničkog života. Križićem označite koliko ste zadovoljni sa svakim od navedenih aspekata!

	nimalo zadovoljna	malo zadovoljna	osrednje zadovoljna	prilično zadovoljna	vrlo zadovoljna
(1) posao koji obavljam					
(2) osobno zdravlje					
(3) duhovni život					
(4) postignut stupanj obrazovanja					
(5) odnosi sa članicama zajednice u kojoj prebivam					
(6) odnosi s provincijalnom poglavaricom					
(7) izbor redovničkoga poziva					
(8) izbor Družbe kojoj pripadam					
(9) uloga Družbe kojoj pripadam u Crkvi i društvu danas					
(10) plaća/naknada					
(11) napredovanje u poslu					
(12) stručno usavršavanje					
(13) utjecaj na okolinu u kojoj obavljam posao					
(14) osposobljenost za posao koji vršim					
(15) prakticiranje asketskih vježbi (post, odricanje, i slično)					

55. Procijenite kako su često navedeni osjećaji/stanja prisutni u Vašem raspoloženju dok vršite svoj posao!

	nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek
(1) kreativno					
(2) umorno (preopterećeno)					
(3) ponosno					
(4) uplašeno					
(5) radosno					
(6) slobodno					
(7) korisno					
(8) nervozno					
(9) Drugo (navedite):					

56. Križićem označite **samo jednu** kategoriju poslova koju u redovničkom zvanju smatrate najzahtjevnijom!

Vrste djelatnosti u kojima sestre rade	
(1) rad u odgojno-obrazovnim ustanovama (vrtić, škola, fakultet...)	
(2) rad u zdravstvenim ustanovama (bolnica, lječilište...)	
(3) rad u socijalnim ustanovama (domovi za starije i nemoćne; za nezbrinutu djecu, za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju...)	
(4) rad u župi (samostanu) muške redovničke zajednice ili u dijecezanskoj župi	
(5) rad u ostalim crkvenim ustanovama/djelatnostima	
(6) duhovno-pastoralni programi u vlastitim samostanima/duhovnim centrima	
(7) djelatnosti u zajednici	
(8) Drugo (navedite):	

Zašto? (ukratko objasnite zašto ste izabrali određenu kategoriju) _____

Bez obzira jeste li u prethodnoj tablici označili djelatnosti u zajednici kao najzahtjevnije, molimo Vas da sada među takvim djelatnostima križićem označite **samo jedan** posao za koji smatrate da je najzahtjevniji!

Djelatnosti u zajednici	
(1) vođenje zajednice (provincijalno vodstvo, kućne poglavarice)	
(2) ekonomski poslovi	
(3) tajništvo, arhiv, knjižnica, muzej	
(4) odgojiteljice (kandidatura/postulat/novicijat)	
(5) kućanski poslovi (kuhinja, praonica, porta, vrt, samostanska kapela/crkva, blagovaonica, sestre zadužene za vožnju...)	
(6) njega bolesnih sestara	
(7) izrada liturgijskoga ruha (paramenti), ručni rad/rukotvorine	
(8) samostalne umjetnice (glazba, slikarstvo, kiparstvo, književnost...)	
(9) prevodilačka i izdavačka djelatnost	
(10) Drugo (navedite):	

Zašto? (ukratko objasnite zašto ste izabrali određenu kategoriju) _____

57. Koji posao u redovničkom zvanju najviše cijenite? Zašto? _____

58. Kad biste mogli birati, koji bi bio Vaš posao u redovničkom zvanju? Zašto? _____

59. Procijenite kako često razgovarate sa sestrama Družbe kojoj pripadate o sljedećim temama!

	nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek
(1) osobni duhovni život					

(2) odnosi u zajednici					
(3) posao koji obavljam					
(4) asketske vježbe (post, odricanje, i slično)					
(5) zavjeti					
(6) poslanje Družbe kojoj pripadam					
(7) aktualna crkvena pitanja					
(8) aktualna društvena situacija (u Hrvatskoj)					
(9) Drugo (<i>navedite</i>):					

60. Slažete li se s navedenim tvrdnjama?

	DA	NE
(1) Ako bih ikada tražila premještaj, to bi bilo zbog posla koji obavljam.		
(2) U svom dosadašnjem redovničkom životu, poglavaricu sam zamolila promjenu posla.		
(3) U svom dosadašnjem redovničkom životu, poglavaricu sam zamolila premještaj iz jedne zajednice u drugu.		

61. Neka od obilježjâ suvremenoga društva jesu užurbanost i nedostatak vremena. Kako se često susrećete s izazovom uspostavljanja ravnoteže:

	nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek
(1) između molitve i rada					
(2) između zajednice i rada					
(3) između odmora i rada					

62. Kad sam u situaciji da biram između molitve i rada, prednost dajem molitvi (*križićem označite samo jedan odgovor*):

(1) nikada	
(2) rijetko	
(3) ponekad	
(4) često	
(5) uvijek	

63. Kad sam u situaciji da biram između zajednice i rada, prednost dajem zajednici (*križićem označite samo jedan odgovor*):

(1) nikada	
(2) rijetko	
(3) ponekad	
(4) često	
(5) uvijek	

64. Kad sam u situaciji da biram između odmora i rada, prednost dajem odmoru (*križićem označite samo jedan odgovor*):

(1) nikada	
(2) rijetko	
(3) ponekad	

(4) često	
(5) uvijek	

IV. OSOBNI PODATCI

U ovom završnom dijelu upitnika, slijedi još nekoliko pitanja koja se odnose na Vaše osobne podatke.

65. Koje ste godine slavili prve zavjete: _____

66. Koliko ste godina imali kada ste ušli u samostan? _____

67. Mjesto u kojem ste proveli djetinjstvo do četrnaeste godine života:

(1) seosko naselje	
(2) gradsko naselje (do 10.000 stanovnika)	
(3) gradsko naselje (od 10.000 do 30.000 stanovnika)	
(4) gradsko naselje (preko 30.000 stanovnika)	

68. Najviši postignut stupanj obrazovanja:

(1) četverogodišnje osnovnoškolsko obrazovanje	
(2) završeno osnovnoškolsko obrazovanje kroz razne vrste doškoloovanja	
(3) osmogodišnja osnovna škola	
(4) srednja škola	
(5) viša škola	
(6) diplomski (bakalaureat, master, specijalistički) studij	
(7) poslijediplomski studij licencijata/magisterij	
(8) poslijediplomski studij doktorata	
(9) Drugo (navedite):	

69. Radno mjesto (*upišite kojim se poslom bavite*): _____

70. Radni status:

(1) puno radno vrijeme	
(2) nepuno radno vrijeme	
(3) honorarni posao radno aktivne sestre	
(4) honorarni posao umirovljene sestre	
(5) mirovina	
(6) volontiranje	
(7) Drugo (navedite):	

71. Križićem označite gdje Vaša redovnička zajednica ima sjedište vrhovne (generalne) uprave:

(1) u Hrvatskoj	
(2) izvan Hrvatske	

72. Molimo Vas, budite slobodni napisati ako još nešto smatrate relevantnim za ovaj anketni upitnik o redovničkom poslanju!

*Ako ste ispunili cijeli upitnik, molimo Vas da još jednom pregledate svoje odgovore!
Provjerite da možda niste propustili koje pitanje ili koju stranicu!
Molimo Vas, odgovorite na svako pitanje!*

***Zahvaljujemo za Vaše vrijeme i trud koji ste uložili u ispunjavanje ovoga anketnog
upitnika! Duboko cijenimo Vašu otvorenost za suradnju.
Neka Vam Gospodin uzvrati svojim blagoslovom!***

Nadnevak anketiranja: _____

ŽIVOTOPIS AUTORICE

Jasna s. Krista Mijatović rođena je 21. listopada 1978. godine u Brčkom, u Bosni i Hercegovini, od oca Ive i majke Ljubice rođ. Lukačević. Do svoje dvanaeste godine živjela je u Tolisi, a godine 1990. obitelj se seli u Štitar, u Hrvatsku. Nakon završenoga drugog razreda opće gimnazije u Županji, 1995. godine odlazi u samostan Milosrdnih sestara sv. Križa u

Đakovu. Poslije mature (1997.) stupa u postulat, a godinu dana kasnije (1998.) u novicijat. Prve redovničke zavjete položila je 2000. godine u Đakovu.

Godine 2001. upisala je dvogodišnji studij filozofije na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu. Teološki studij upisala je 2003. godine na Filozofsko-teološkom institutu Družbe Isusove u Zagrebu koji je afiliran Teološkomu fakultetu Papinskoga sveučilišta „Gregoriana“ u Rimu. Doživotne zavjete položila je 2006. godine u Štitaru.

Diplomirala je u lipnju 2007. godine, a od rujna iste godine vršila je službu vjeroučiteljice u osnovnim školama u: Sikirevcima, Vukovaru, Donjem Miholjcu i Osijeku. Od 2014. godine članica je Vijeća Hrvatske biskupske konferencije za ustanove posvećenoga života i družbe apostolskoga života te Povjerenstva za osobe posvećenoga života u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji. Godine 2015. obranila je licencijatski rad *Apostolat ženskih redovničkih zajednica u povijesno-društvenom kontekstu. Komparativni prikaz djelovanja redovnica u Hrvatskoj i Sjedinjenim Američkim Državama* na Poslijediplomskom sveučilišnom studiju licencijata i doktorata na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Akademske godine 2017./2018. predavala je kolegij *Dimenzija apostolata u posvećenom životu* na Studiju teologije posvećenoga života u Splitu. Članica je uredničkoga vijeća časopisa *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije*. Sudjelovala je na nekoliko međunarodnih konferencija. Dosad je objavila sljedeće članke:

Karla IVANČIĆ – Jasna s. Krista MIJATOVIĆ – Jadranka GARMAZ, Euharistija i obitelj u svjetlu kateheze, u: *Služba Božja*, 52 (2012.) 2, 210-238.

Ana Thea FILIPOVIĆ – Jasna s. Krista MIJATOVIĆ, Apostolat redovnica u Sjedinjenim Američkim Državama. Razlike u razumijevanju poslanja i djelovanja prije i nakon II. Vatikanskog koncila, u: *Služba Božja*, 55 (2015.) 3-4, 306-336.

s. Krista MIJATOVIĆ, Redovnice u pastoralu suvremene župe. Primjer Družbe Milosrdnih sestara sv. Križa, u: *Diacovensia*, 23 (2015.) 4, 553-573.

s. Krista MIJATOVIĆ, Death: Border or Membrane? Ascetic-eschatological Dimension of Consecrated Life as 3D Transformation, u: *Disputatio Philosophica*, 19 (2017.) 1, 51-62.